ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0, 50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
1
ԱՊՐԻԼ
MERCREDI
1er AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·778

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e ANNÉE — N° 11.778

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՍՈՒՐԲԵՐ

Ա՞նչան մնաց չատերո՛ւն հողակոյտը։

Ոմանք օտարին հողը ունեցան դերեզման, — եղեռնագործի մոլկին տակ։ Ո՛չ իսկ ընտանեկան դամբարանի մը մէջ հանգչելու բախտը տրուեցաւ։

Աքսորականի իրենց մոայլ թափառումներուն վերջին հանգրուանը Սիպերիոյ մէկ խորշը կամ հեռընկէց փոս մը եղաւ։

Ուրիշներ կրցան տոկալ։ Ու, թէեւ քայքայուած ֆիզիքապէս՝ դարձան տուն, այնտեղ փակելու համար իրենց կոպերը՝ իրենց հուսկ երջանկութիւն։

Ոչ ոք ի վիճակի եղաւ ճշդիւ կշռելու տառապանքը՝ որ վիճակուած էր մեռնողներուն թէ վերապրողներուն։

Սակայն կը տեսնենք ահաւասիկ, որ քանաստեղծին ուշադրը կը տրուի նաեւ զաղափարի զոհ սուրբերուն։

«Ջէ թառամած իրենց յիշատակը»։

Դաշնակցական ըլլալու կամ Հայու թեան անխախտ ըմբռնումով ապրելու «մեղք»ին համար արմատախիլ դարձուած ընկերներ եւ անկուսակցականներ՝ որքա՜ն այդ օրերէն (1945) քանեւհինգ տարի ետք ալ, իրենց յիշատակով, կեանքի հին հանգանակ մը կ'արձարծեն։

Կը յիշեցնեն ապրողներուս՝ որ «իմաստեալ մահու» կարգախօսը ժամանակավրէպ մը չէ, ու պիտականացման եւ մեքենայացումի նոր դարաշրջանին մէջ եւս զգաստ զգուշաւոր մարդիկ կան։

Հաւատքնական ոխակալութիւնը կը շարունակէ ղէնք մը մնալ՝ մարդոց քաղաքական եւ ազգային դաւանանքը ընկճելու համար։

Քաղաքակրթութիւնը ո՛ւր որ ալ հասած ըլլայ առարկայական եւ նիւթեղէն իր լրագործումներով, չէ կրցած ըլլալ խղճի ու հոգիի նրբացում մը։ հանդուրժողութեան ոգիով յատկանշուող լայնախոհութիւն մը։

Իւական է հաստատել, որ այսպէ՛ս կարծուած «բարեշրջումներէն» ետք ալ — «յետ Սթալինեան» վերադիրով ծանօթ վերջին 17 տարիներու շրջանին մէջ եւս — խորհրդային համայնավարութիւնը չի հանդուրժեր քննադատութեան։ գաղափարական վերապահութիւններու եւ կարծիքներու ազատութեան։

Մեր ընկերները խոչտանգումներու եւ վայրագութեանց դէմ՝ լոկ «ազգային» ծագում չունի։ Տասնեակ հազարաւոր — նե՛ր կալանքի տակ առնուեցան, կամ հողմցրի՛ւ փոչիացան աքսորի ճամբաներուն վրայ (Ռուս, Ուքրանացի, Չեխ, Հունգար, Լեհ...) որովհետեւ թուենթակային ենթարկումը արժանիք չնկատեցին։ Շարունակեցին դաւանիլ մարքի, խոսքի, գրի եւ խղճի ազատութեան։

Մարդկային է ըմբոստութիւնը ֆիզիքական բռնացումին դէմ, որովհետեւ զգաղափարները կացինով փչրելու կամ մարմնական չարչարանքով ընկճելու ամէն փորձ՝ գաղանային բնազդ կ'ենթադրէ։

Գաղափարի սուրբերը էին անոնք՝ որոնք երկրորդ Աշխարհամարտի լրումին ծօս, դէպի Պալքաններ խորհրդային ներխուժումի օրերուն, իրրեւ հակահամայնավարներ եւ « Խորհ. Միութեան թըշնամիներ » ձերբակալուելէ ետք՝ ան լուր իրենց ղրկանքին ու տակաւին չպատմած իրենց տառապանքին մէջ, արատ չթերին իրենց համոզումներուն։

Չիրենք արժանապատուութենէ պարպուած խլեակներու վերածելու համար, համայնավար ոստիկանութիւն եւ մաս — նաւոր սպասարկութիւններ խոիր չդրին միջոցներու մէջ։

Ֆիզիքական քայքայումէն առաջ մարդը ի՛ր իսկ բարոյական եւ գաղափարական էութեան մէջ սպանելու ծանօթ ոճով՝ բոլշեւիզմը կանգ չառաւ կեղծ սխրալիրութիւններու, չնչին կեղծիքի, խոստումներո՛ւ եւ սպառնալիքներու առջեւ։

Պէտք է կարդալ վերապրող քանի մը ընկերներու վկայութիւնները այդ սեւ օրերէն, դէթ ընդհանուր ու տարտամ գաղափար մը ունենալու համար հոգեկան բեկումի եւ ընդվզումի այն ծանր վայրկեաններու (օրերուն ու տարիներուն) մասին՝ որոնք բաժին ինկան իրենց. չատ աւելի լկիէ՝ քան մարմնական տանջանքը. չատ աւելի քայքայիչ՝ քան անօթութիւնն ու ծարաւը։

Ու անոնք՝ մէկ, երկու, տա՛սը եւ աւելի տարիներ, «ցմրուր քամելով» հանդերձ գառնութեանց բաժակը, կրցան մաքրաճակատ ողջունել մահը. մնացին անայլայլ՝ իրենց հաւատքին եւ համոզումներուն մէջ. մերժեցին հոգեկան նուաստացումի ամէն փորձ եւ աչք աչքի սեւեռեցան բոլոր անոնց հետ՝ որոնք կ'ուզէին նկուն, զլխիկոր եւ աղաչական դիրքի մէջ տեսնել զիրենք։

Սրբանալու ի՛նչ աւելի նուիրական ճանապարհ, քան գաղափարական անսոյթաք խիզախումը՝ ստոյգ մահուան հետ հանկարծին հետ հաչտ։

Անձնապէս ծանօթ են մեզի՝ անոնցմէ չատեր. հանրային թէ անհատական իրենց կեանքով, չաղախուած են Սփիւռքի եւ Հայրենիքի բոլոր ոդորումներուն։ Ազգային, կուսակցական, մամլոյ, հանրային եւ մտաւորական մարդերու մէջ արժեւորած են իրենց հաւատքը, ապրումն ու գործօն ծառայութիւնը։

Օննիկ Մխիթարեան, Վարդան Առաքելեան, Զաւէն Սարունի, Ցարէթ Գասպարեան, Սերոբ Սուրեան, Հայկ Ասատրեան, Գարեգին Նժդեհ — եւ միւսնե՛րը — իմացական իրենց տարբեր մակարդակներով, հայրենակցական տարբեր ծագումով ու ծառայութեան տարբեր մարդերով՝ սակայն զիրար զերազանցող բարոյական ու ոգեկան արժանիքներով, նո՛յն ասպետութեան կոչուած սուրբեր եւ հերոսներ են այսօր։

Կ'անդիտանանք թէ ո՛վ եւ ե՛րբ պիտի դրէ պատմութիւնը 1940–1950ական թուականներու Պալքանեան էջին։ Վերապրող քիչերէն Յովհ. Տեվէճեան, Կարօ Ղազարոսեան, Սարգիս Սարունի և Ց. Ճ. Սիրունի՝ պարագայական որոչ անդրադարձումներ ունեցան. ակնթարթներ կամ անջատ դրուագներ տուին հոս ու հոն։

Հիմնական տառապ եւ անկորուստ վկայութիւն դառնալու կոչուած արձանագրութիւններու համար պէտք է սպասել անտարակոյս։ — Երանի՛ թէ դէպքերուն, թուականներուն, անուններուն ու առարկայական հաստատումներուն հետ՝ վկայագրող դրիչները փորձէին տալ արարքներուն, դերակատարութեանց եւ «լուսանկարելի» անցուդարձներուն եռեւ դործող դաղափարները, բարոյական ըմբռնումները, ազգային իմացումները ու անոնց հակադրուող կիրքեր, մութ ու պղտոր հաչիւներ, վայրագ բնազդներ։

Եթէ դերեզման չունեցան կամ իրենց հողակոյտը անայցելու մնալու սահմանուեցաւ, ապրողներուս կը մնայ դոնէ երբե՛մն յիշել զիրենք. ճիգ մը ընել ըմբռնելու իսկապէս՝ թէ ինչո՛ւ մեռան։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՃԷՏԻՋ ԱՆՇԵՏԱՑԱԻ

2000 ՄԵՌԵԱԼ, 3000 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԺԱՆՏԱԽՏԻ ՎԱԽ ԿԱՅ

Բացառիկ տարողութեան հասնող զոհաւոր երկրաչարժ մը քար ու քանդ ըրաւ առջի օր (Շաբաթէն Կիրակի լուսանալիք գիշերը) Թուրքիոյ արեւմտեան չրջաններէն մէկը՝ Քէօթահիոյ (Կուտինա) դաւառը։

Արդարեւ մէկ վայրկեան տեւող երկրաչարժ մը հարիւրին 80 տոկոսով հիմնայատակ ըրաւ Ճէտիզ քաղաքը, ինչպէս նաեւ չրջանի քանի մը դիւղերը։ Ցնցումը բոլորովին անակնկալի բերաւ տեղւոյն բնակիչները, որոնցմէ չատ չատեր զոհ դացին իրենց տան փլուզումին հետեւանքով։

Ցնցումը պատճառ դարձաւ նաեւ, որ հրդեհ մը ծայր տայ քաղաքին մէկ եւ, հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, այն ինչ որ ցնցումը խնայած էր՝ հրդեհը իր կլափին մէջ առաւ։ Զօրաւոր անձրեւները, որոնք անմիջապէս յաջորդեցին երկրաչարժին եւ հրդեհին, աւելի եւս բարդացուցին կացութիւնը։

Երկուչաբթի օր եւս նոր ցնցումներ արձանագրուեցան դաւառին մէջ։ Ասոնք թէեւ չատ աւելի փոքր տարողութիւն ունէին, այսուհանդերձ, բաղմաթիւ վայրերու մէջ պատճառ դարձան կիսակործան չէնքերու ամբողջական փլուզումին։

Առաջին առթիւ յայտարարուեցաւ, թէ մեռելներու թիւը հինդէն վեց հարիւրի կը հասնէր։ Քիչ ետք, սակայն, հազարի մասին խօսուեցաւ, իսկ Երեքչաբթի առաւօտ, Ճէտիզ այցելած Ֆրանսացի լրագրող մը տեսնուելէ ետք տեղւոյն պատասխանատուներուն հետ, մեռելներու թիւը կը բարձրացնէր երկու հազարի, իսկ վիրաւորներու թիւ կը ներկայացնէր՝ երեք հազար։

Ցամենայն դէպս, աղատարարները մեծ դժուարութիւններու կը հանդիպին իրենց գործին մէջ։ Արդարեւ, հաղորդակցութեանց միջոցները խափանուած են մասնաւորապէս տեղատարափ անձրեւներուն հետեւանքով։ Մնաց որ Թուրքիա յետամնաց երկիր մըն է ճամբաներու եւ հաղորդակցութեանց այլ միջոցներուն մէջ ալ։ Այսպէս՝ Թուրքիոյ կարմիր Մահիկը կոչ ուղղեց բոլոր կարմիր Խաչերուն եւ պետութիւններուն, որ ոչ միայն դեղորայք առաքեն, այլեւ բեռնատար կառքեր։ Օդանաւեր եւ թռան բաւական դժուար պայմաններու մէջ անկարզելով ուտես — տեղէն եւ դեղ կ'արձակեն աղէտեալ վայրերուն վրայ։

Տեղական իշխանութիւնները մեծ վախ ունէին, որ վարակիչ հիւանդութիւններ ծայր տան Ճէտիզի եւ չրջակայ դիւղերուն եւ աւաններուն մէջ, մանաւանդ ժան — տախտի վախ կայ։

Տէմիրէլ, Թուրքիոյ վարչապետը, անմիջապէս աղէտեալ չրջանը այցելեց։

Որպէսզի կարելի ըլլայ յատակ պատկերացնել աղէտին տարողութիւնը, յիշենք որ Ճէտիզի մերձակայ քաղաքին՝ Աքթալանի 2500 բնակիչներէն միայն հազար հոգի ողջ մնացած են։ Մնացեալները մեռած կամ կորսուած կը նկատուին։ Արդարեւ, օրեր եւ չաբաթներ պէտք են, որպէսզի մաքրուին փլատակները, որոնց ներքեւ, բնականաբար, բազմաթիւ դիակներ կը պտնուին դեռ։

Աղէտին առթիւ միջազգային կարմիր Խաչը, ու անոր կողքին այլ ազգութիւններու պատկանող կարմիր Խաչեր կարեւոր նպաստ մը կը բերեն՝ անհրաժեշտ դեղօրայք, ուտեստեղէն առաքելով։ կը կատարեն նաեւ նիւթական յատկացում։

Ցաւակցական հեռագիրներ յղած են Պապը, ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը՝ Ու Թան, նախագահ Թիթօ, Դաշնակցային Գերմանիոյ նախագահն ու վարչապետը, ինչպէս նաեւ չատ ուրիշներ։

Աղէտեալ չրջանը՝ Քէօթահիա, Անգարայէն երեք հարիւր քիլոմեթր դէպի արեւմուտք կը դտնուի։ Նոյնքան մըն ալ հեռու է Պոլսէն (Հարաւը)։ Գաւառին տարածութիւնը 12·000 քառ· քիլոմեթր է, իսկ բնակչութեան թիւը 400·000։ Ճէտիզ քաղաքը, որ ցնցումին բուն թատերաբեմը եղաւ, ունի 7500 բնակիչ եւ չրջապատուած է 85 մեծ ու փոքր դիւղերով։

Շրջանը դիւղատնտեսական վայր մըն է (ցորեն, այդի եւայլն)։ Ցանկաւ հանքեր ունի. ճարտարարուեստ գրեթէ զոյութիւն չունի։

1966ին զօրաւոր ցնցում մը տեղի ունեցած էր Անատոլուի մէջ, Էրզրումի չրջան։ Ցնցումին զոհ գացած էին 2·394 հոգի։ Անցեալ տարի, Մարտ 28ին, ուրիշ երկրաչարժ մը, այս անգամ աւելի փոքր, սպաննած էր 53 հոգի, միշտ Անատոլուի մէջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹ համեմատաբար հանդարտ չարաթավերջ մը անցուց թէեւ քանի մը եղեռնափորձեր տեղի ունեցան, գլխաւորաբար ամերիկեան հաստատութեանց դէմ։ Կառավարութիւն եւ Պաղեստինցի ամուր կառչած են իրենց տեսակէտներուն վրայ։ Կառավարութիւնը յստակ կ'ըսէ թէ ի պահանջել հարկին պիտի չվարանի բանակի միջամտութեան դիմելու։ Պէյրութի Օռիանի համաձայն, վերջին քանի մը օրերու միջադէպերու արդիւնքը եղած է՝ 37 մեռեալ որոնց 24ը՝ Պաղեստինցի։ Ցօսակցութիւններ կ'ըլլան միշտ Պաղեստինցի պարագլուխներու եւ Լիբանանցի դեկավարներու միջեւ ճամբայ մը գտնելու համար։ Եասըր Արաֆաթ կը չարունակէ իր ճամբորդութիւնը, փեքինէն եռք կ'անցնի Հանոյ։

ՀԻՒՍԻՍԱՑին Իրլանտայի մէջ նոր բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Ըլսթըրի հոդամասին վրայ, ուր կը տօնուէր Տըպլինի տպստամբութեան 53րդ տարեդարձը։ Բողոքական եւ կաթոլիկ նոյնքան կատաղի յարձակումներ կատարելէ զատ, մաս մըն ալ կայ բնակչութեան մէջ, որ պարզապէս ապահովութեան ուժերու դէմ է։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ կը չարունակուի 34 ամբաստանեալներու դատավարութիւնը։ Մամուլի միջազգային հաստատութիւնը բողոք բարձրացուցած է, որովհետեւ յոյն իշխանութիւնները մերժած են օտար դէմքերու մուտքը ատեան։ Ասոնք օտար իրաւագէտներ են թիւով՝ 8։

ՕԴԱՆԱՒԻ նոր առեւանդում մը պատահած է այս անգամ Ճափոն։ 15 ծայրայեղ ճախ երիտասարդներ Ճափոն էր Լայնզի մէկ պէօյինկին ճամբան չեղել տուած են ու հասած են Հանոյ։

ՋԱՏԿՈՒԱՆ իր պատգամին մէջ, Պապը խաղաղութեան նոր կոչ մը ըրաւ Ս. Պետրոսի հրապարակին վրայ աւելի քան 200 հազար հոգիի առջեւ։

ՔԱՄՊՈՃԻ մէջ միջադէպերը կը բազմապատկուին։ Ըստ օրուան իշխանութեանց, պատասխանատուն Վիէթքոնկն է։

Ի ՍԷՐ «ՄԵԾԱՍՔԱՆՉ»ԻՆ

ՀԱՄՐԵԼ ԳԻՏԵ՞Ս

Ազգ մը կայ, կ'ըսեն, որ մինչեւ հինգ հաղիւ կարող է համրել. անկէ անդին... անհունական հաշիւի սահմանը կը սկսի իրենց համար: Երանի՛ իրենց:

Բայց մենք Հայերս այդպէս չենք. մենք մինչեւ... վեց դոնէ կրնանք հաշուել առանց թաք: Անկէ անդին... մեզի համար ալ, դժբախտաբար, կը սկսի Բաբելոնի սահմանը:

Եօթէն մինչեւ տասը՝ արդէն իսկ ոգեմաղաչ մըն է: Դիակներու վրայէն ցատկռտելով՝ հազիւ կրնանք անցնիլ:

Գրողներ կան. եօթ, եօթն, եօթը — ութ, ութն, ութը — ին, ինն, ինը — տաս, տասն, տասը:

Զորս թիւի համար, (7–10), տասներկու ձեւ. ահա՛ւասիկ հայ լեզուի հարստու – թիւններէն մէկը...:

Հարստութիւն չէ՛, սիրելի՛ ընթերցող, մի՛ խաբուիր. ասիկա հարստահարու – թիւն է՝ հայ լեզուին անարատ սրբութեան դէմ կատարուած:

Դժբախտաբար, անուշադրութեան հե – տեւանքով, ամէնքս ալ քիչ մը այս տե – սակ հարստահարողներու դասակարգին կը պատկանինք:

Օր մը, քերականութեան ծանօթ դա – սագիրքի մը դիմեցի. բացի թուական ա – ծականներու նուիրուած դլուխը. ի՛նչ տեսնեմ... մարդը զոհացեր է մինչեւ երեք հաշուելով: Նոյնը՝ բազմաթիւ ու – րիշ քերականներու մէջ: Ոմանք, օրինա – կելի քաջութեամբ... մինչեւ հինգ կը բարձրանան, ու կը դնեն եւ այլն: Վրաս մարելիք եկաւ:

Եւ սակայն, դժուարութիւնը կը սկսի ճիշդ ատկէ անդին:

×

Սկսինք դրաբարէն, ուր հարցը յստակ է եւ չատ կանոնաւոր: Գրաբարը կ'ըսէ. եօթն, ութ, ինն, տասն:

Ինչպէս կը նշմարէք, չորսէն երեքը՝ արմատական եւ տառով կ'աւարտին:

Գրաբարի մէջ՝ արմատական ենով ա – ւարտող բառերը, երբ կ'անցնին աշխար – հաբարի բովէն, ընդհանրապէս կը կոր – ընցնեն ծայրագաւառի եւ տառը: Այս – պէս, դրաբարի կաթն, հարսն, մատն, անձն, եւայլն... բառերը աշխարհաբարի մէջ՝ եղած են կաթ, հարս, մատ, անձ: Սակայն, բարդութեան պարագային, այդ եւ տառը դերեզմանէն կ'ելլէ ու տեսակ մը անդրերկրային անուշութիւն կ'ընծայէ նորապսակներուն. եւ ահա կ'ունենանք՝ կաթնապուր, հարսնառատ, մատնանիշ, անձնուրաց, եւայլն...:

Մեր ականջները, կարծէք, կը խրտչին՝ երբ լսեն կաթավաճառ, հարսարան, մա – տաղոյց, անձազուն, լեռաշղթայ բարդու – թիւնները, որոնք տափակ բան մը ունին: Մինչ՝ սահուն եւ անոյշ կը հնչեն միջա – մուտ ն տառով:

×

Վերադառնանք մեր թիւերուն:

1. Ոմանք կ'ըսեն. եօթն, ինն, տասն բառերու ծայրէն հանեցէք ն տառը, եւ կ'ունենաք անոնց աշխարհաբար ճշդիւտ ձեւերը՝ եօթ, ին, տաս (ինչպէս կաթ, հարս մատ). բարդութեան ընթացքին՝ ներս ընդունեցէք ն տառը, կազմելով եօթներորդ, իններորդ, տասներորդ (ինչ – պէս՝ կաթնեղբայր, հարսնեւոր, մատ – նագիր): Իսկ ութը կը մնայ անփոփոխ, առանց նի, ինչպէս դրաբարի մէջ, նոյն – պէս նաեւ աշխարհաբարի մէջ. ութ – ութերորդ:

2. Սակայն, հարկ է նկատել՝ որ հայ ժողովուրդը, ականջի երաժշտականու – թեան պահանջէն տարուած, եօթն – ինն – տասն բառերու ծայրէն ն դիրը հանելու առեն, անոր տեղ՝ կակուղ ը մը դրած է. երեւոյթ մը՝ որ չենք կրնար անտեսել: Մալխասեան անգամ որդեգրած է զայն՝ իր բառարանին մէջ:

3. Ժողովուրդը՝ համրելու առեն՝ կ'ը – սէ. եօթը – ինը – տասը. նոյնիսկ ութին ծայրն ալ կակուղ ը մը կը դնէ, եւ կ'ըսէ ութը. կ'ունենանք միօրինակ չարք մը՝ վեցէն անդին. եօթը – ութը – ինը – տասը: Արդարեւ, չատ դործածական է ութը (այսպէս՝ ըով). Մալխասեանի բառարա – նէն կը քաղենք հետեւեալ օրինակները. ութը հաւկիթ գնեցի, ութն ալ հոտած ելան. ութը հոգի էին՝ երբ գիշուր գա – ցին, եօթը միայն վերադարձան:

4. Այս ը տառը, ուրեմն, եօթը – ինը – տասը բառերուն մէջ կը փոխանակէ դրա – բարի արմատական ն տառը (ութը բառին մէջ՝ միւսներուն նմանութեամբ կը մրա – նէ). կ'անհետանայ հոլովումի առեն. կ'ըլլան եօթ(ն), ութ(ի), տասի(ն), եօթէ(ն) եւայլն...: Տակաւին ըսողներ կան՝ եօթնի, տասնի, նոյնիսկ ութնի(?). սակայն, ասոնք աւելի բարբառային ձե – ւեր են՝ քան մաքուր դրական: Իսկ բար – դութեան առեն՝ դարձեալ երեւան կ'ել – լէ, աշխարհաբարի ընդհանուր օրէնքին համաձայն, ն տառը. որով կ'ունենանք՝ եօթներորդ, իններորդ, տասներորդ, եօթնական, տասնական, տասնապատիկ, տասնեակ:

5. Ինը թիւը անդրադարձութեան մը ունի. հոլովումի առեն ալ կը պահէ արմատական ն տառը, և կ'ըլլայ ինձի(ն), ինձէ(ն), ինձով. բնականաբար՝ յետոյ նաեւ իններորդ, ինական եւայլն...:

6. Միեւնոյն ը տառը յաճախ նի կը փոխուի (հին ձեւը կը վերակենդանա – նայ), երբ յաջորդէ ձայնաւորով սկսող բառ մը. օրինակ՝ եօթն օր, եօթը գիշեր. եօթն անգամ. բայց կ'ըսուի նաեւ տասը օր, եօթը անգամ, ինը տարի...:

7. Ժամանակ ցոյց տալու համար՝ սո – վորաբար ն յօդը կը կիրարկենք. ժամը մէկն է, վաղը՝ ամսուն հինգն է, Յուն – ուարի վեցին կուգամ: Եօթը – ինը – տա – սը թիւերուն վրայ՝ երբ աւելցնենք այդ յօդը՝ կ'անյայտանայ ծայրավերջի նորա – մուտ ը տառը, եւ կ'ըլլայ ժամը եօթն է, ինն է, տասն է, ամսուն եօթին, տասին (բացառիկ իր ձեւով՝ ինձին), ինչպէս վերեւ ըսինք:

8. Ո՞ւր մնաց խեղճ ութը. ասիկա ինչ – պէս ըսինք, դրաբարի մէջ չունի ծայրի ն տառը. կը դրուի պարզապէս ութ. ու եթէ նոյնիսկ, իր ընկերներուն նմանցնե – լու համար, աշխարհաբարի մէջ ըով դնեատուրինք, բարդութեան առեն իրա – ւունք չունինք միջամտու ն մը չաչէ – ցնելու. ուստի, իրր բացառութիւն իր չարքին, պիտի ըլլայ ութերորդ, ութա – կան եւայլն... առանց նի:

9. ԵԶՐԱԿԱՑՆԵԼՈՎ.

Բացարձակ թուականի համար՝ եօթը – ութ(ը) – ինը – տասը:

Հոլովումի առեն՝ եօթի(ն), ութի(ն) ինձի(ն), տասի(ն):

Բարդութեան առեն (դասական ևն...), եօթներորդ, ութական, ինական, տաս – նապատիկ եւայլն...:

10. Մէկ թուականը, որ հոլովուելով կ'ըլլայ մէկի(ն), (ժամը մէկին, ամսուն մէկին, մէկին ֆառդ կայ) երբ կ'աւ – նուի իրր անորոշ դերանուն՝ հոլովուելու առեն կ'ըլլայ մէկու(ն). (մէկու մը տուի, մէկուն չըսես):

Իսկ երկու թուականը, չատ կը վախ – նայ՝ հոլովուելու եւ բարդուելու առեն վրան աւելցող ձայնաւորներէն, ինչպէս նաեւ ու եւ ալ չաղկապներէն. ուստի, կ'երթայ դրաբարի իր հին վահանը կ'առ – նէ (ր յոդնակակերտ տառը), եւ կ'ըլլայ երկուքի(ն), երկուքէն(ն), երկուքով, եր – կուքնոց, երկուքական (հայ նաեւ երկու – ական, երկուորեակ) եւայլն...:

Եւ հասանք մինչեւ տասը:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ–ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԴԵՐԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՄԷՋ

ԹԱՏՐՈՆԻ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

Բ.

Յակոբ Վարդովեան *Պոլսեցի* էր: Ծը – նած էր 1840ին: Զկնարանի պաշտօնեայ էր բայց միաժամանակ կը հետեւէր նկար – չութեան եւ արձանագործութեան: Ու նաեւ չատ կը սիրէր թատրոնը:

Անգամ մը 1861ին, Աբեւելեան Թատ – րոնը (Բեբա), որուն կը մասնակցէին Փա – սուլեաճեան եւ Մնակեան, կը բեմադրէր՝ «Իքե ահպատ չավուշլար» թատերախա – ղը, որուն մէկ դերասանը Վարդովեանին կը յիշեցնէ իր ընտանեկան վիճակին մէկ երեսը: Այս ապաւորութեան տակ, Վար – դովեան, յաջորդ օրն իսկ կը դիմէ թատ – րոնի տնօրէնութեան եւ կ'ընդունուի իր – րեւ սկնակ դերասան: Այնուհետեւ կը հրաժարի ձկնարանի իր պաշտօնէն եւ կը սկսի ղարղանալ բեմական արուեստին մէջ: Ապրուստը սակայն անբաւարար ըլ – լալով, կը սկսի աշխատիլ ապարանքի մը չինութեան մէջ, իբրեւ ներկարար–բան – ուղը:

Երկու տարի վերջ կը բաժնուի Աբեւել – եան թատրոնէն եւ կ'երթայ Իզմիր: Կարճ կը մնայ հոն եւ նորէն կը վերադառնայ Պոլիս եւ այս անգամ, Աբեւելեան Թատ – րոնի քայքայումով, կը միանայ Հէգքիմ – եանի թատերախումբին, որ հայերէն ներ – կայացումներ կուտար: Շատ չանցած, երկրորդական դերասաններով կը կազմէ առանձին խումբ մը եւ կը սկսի շրջիլ պո – ւարձանները: Յաջողութիւն չի դտնար, որովհետեւ չեն քաջալերուիր իր հայրէն ներկայացումները: Գործնական միտք մը եւ լաւ կազմակերպիչ ու վարիչ մը ըլ – լով, կը նախընտրէ գործ ունենալ թուրք ունկնդիրներու հետ:

Շատ չանցած, խումբը ունեցաւ նիւ – թական ու բարոյական մեծ յաջողութիւն, այնպէս որ Վարդովեան կրցաւ իր շուրջը հաւաքել իր ժամանակի ամէնէն կարող վարպետները, — ինչպէս Պէնլեան, Գարագաշեան քոյրերը, Մաղաքեան, Ռըշ – տունի, Յակիկ Թոսպաթեան, Նազլեան, Մարի–Նուարդ, Բիւտոս, Արաքսիա եւ – այլն: Եւ ասոնց բոլորին վերեւ, Ֆասուլ – եաճեան եւ Մնակեան:

Վարդովեան վհատիլ չէր դիտեր: Իր կամքին չնորհիւ ալ, առանց սանթիմ մը ունենալու իր դրպանը, յաջողեցաւ հիմ – նել մեծ թատրոն մը եւ դասուիլ Թրքական թատրոնի հիմնադիրներուն շարքը:

Բարոյականով, սակայն, տկար էր: Այսպէս, Կէտիկ Փաչայի թատրոնը քան – դուներէն ետք, Համիտ զայն առաւ պա – լատ եւ Տոլմա Պահչէի թատրոնի վար – չութեան մէջ պաշտօն մը տուաւ անոր: Այստեղ է որ կրօնափոխ դարձաւ, խա – մացաւ ու կոչուեցաւ Եազուպ Էֆէնտի, հասնելով մինչեւ ենիթասպայութեան աս – տիճանին: Կը ճանչցուէր նաեւ Կիւլլիւ Յակոբ անունով (Վարդովեան=Կիւլլիւ): Միջակէն բարձրահասակ, սեւ մօրուքով, վայելչակազմ մէկն էր:

Տոլմա Պահչէի մէջ բոլորեց ամէն տե – սակէտով անկման չրջան մը եւ մեռաւ 1891ին, 51 տարեկան հասակին մէջ:

Թովմաս Ֆասուլեաճեան նոյնպէս Պո – լսեցի է եւ ծնած է 1843ին: Կը պաշտօնա – վարէր Խասփուղի Հայոց վարժարանը, երբ մտաւ թատերական ասպարէզին

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— *Բայց արդէն ըսի որ ինք ընդհակա – ռակն՝ բոլորովին կուրանայ...:*

— *Զեղի ուրացած է, բայց ուրիշներուն խոստովանած է:*

— *Որո՞նց...*

— *Իր կնոջը:*

— *Կ'աղաչեմ, Թորոս պէյ, խնդիրը չատ ծանր է եւ կը փափաքիմ որ մանրամասն – օրէն պատմէք ինչ որ դիտէք:*

Թորոս պէյ նախարարին հաղորդեց ինչ որ իմացած էր Լեւոնէն:

— *Պէտք է իսկոյն Բարսեղ էֆէնտիի կինը հոս կանչեմ եւ խոստովանեցնել տամ իր ամուսնոյն ներկայութեանը, գոչեց փաչան:*

— *կարծեմ այդ ծայրայեղ միջոցին դի – մելէ առաջ ուրիշ բաներ կան ըլլալիք, դիտել տուաւ Թորոս պէյ:*

— *Ի՞նչ բան:*

— *Նախ դրասենեակի պաշտօնեաները եւ սպասաւորները պէտք է խիստ հար – կոդութեան մը ենթարկել:*

— *Ահաւասիկ լաւ խորհուրդ մը, պա – տասխանեց նախարարը, թէեւ անդամ մը հարեւանցի կերպով հարցաքննեցինք դիրենք, բայց անիկա բաւական չէր. պէտք է ամէնքն ալ հոս բերել տալ եւ դատ–դատ ու խիստ կերպով հարցաքննել:*

— *Եւ եթէ այդ հարցաքննութիւնն ալ արդիւնք մը չտայ, ըսաւ Թորոս պէյ, կինեբէն առաջ նախ Լեւոն էֆէնտին հոս բերել կուտաք ու դինքը կը հարցուփոր – ձէք... կարծեմ չատ բան կրնայ իմացնել ձեզի:*

Թորոս պէյ իր նպատակին հասած էր: Նախարարը նոր քննութիւն մը անհրա – ժեշտ դատեց եւ որոշեց վաճառականը տակաւին զայրթիէն բանտարկուած պա – հել:

— *Իսկ վահանէն լուր չունի՞ք, հար – ցուց Թորոս պէյ, երբ Բարսեղ էֆէնտիի մասին խոստակցութիւնը աւարտեցաւ:*

— *Դժբախտաբար հետքը չկրցանք դտնել:*

— *Հաւանօրէն Պոլիսէն հեռացած ըլ – լալու է:*

— *Չէ, ատիկա անկարելի է, դոչեց նա – խարարը, տակաւին օթէլը խուզարկու – թիւն չկատարուած՝ ամենախիստ միջոց – ներ ձեռք առնել տուի, որպէսզի թէ՛ ծո – վու եւ թէ ցամաքի ճամբով չկրնայ փախ – չիլ: Հոս տեղ մը պահուրտած ըլլալու է եւ կը յուսամ որ պիտի կրնանք ի վերջոյ ձեռք ձգել:*

— *Անգամ մը որ Բարսեղ էֆէնտին կա – րենանք խոստովանցնել՝ կարծեմ վահա – նին ձերբակալումն ալ չատ պիտի դիւ – րանայ:*

— *Մաղթենք որ այնպէս ըլլայ:*

Թորոս պէյ նախարարին քովէն մեկ – նեցաւ դոհ եւ ուրախ տրամադրութեամբ:

— *Բոլոր այս նոր հարցաքննութիւննե – րը, մտածեց, օրեր պիտի տեւեն եւ պիտի յապաղեցնեն Բարսեղ էֆէնտիի արձա – կումը: Մենք ալ այդ միջոցին Լեւոնին հետ պիտի կրնանք մեր դործը յաջողցնել ... ինչ որ իրրեւ օժիտ տալ չուզեց՝ հի – մա իրր կաշառք պիտի ստիպուի տալ այդ ապուշ վաճառականը: Միայն թէ տա – լիք ղրամը պիտի ստիպուի՞մ բաժնել Լե – ւոնին հետ... այս ալ խնդիր մըն է որուն մասին եաքէն կը խորհինք:*

Ծ.

Նոյն իրիկունը, Բարսեղ էֆէնտիի տա – նը մէջ, յուզումն ու իրարանցումը ան – նկարագրելի էր:

Ցերեկէն եաքը, ոստիկանութեան կող – մէ դրասենեակ եկած էին ու ձերբակա – լած բոլոր հոն գտնուղները, որոնց մէջ կը գտնուէին վաճառականին զաւակը՝ Արամ, երկու դրագիրները, համաբակա – ծու աղջիկը եւ դրասենեակի պահապանն ու սպա – սաւորը, խանին խահվէջին, որ Հայ մըն էր, նոյնպէս ձերբակալած էին:

Լեւոն իրիկուան դէմ, յուղուած՝ այ – ցելած, եկեր էր բոլոր այս եղելութիւն – ները պատմելու: Ինք պահ մը ուղած էր դրասենեակ հանդիպիլ եւ այդ առիթով իմացած էր ամէն բան:

Սուրբիկ հանըմ այնքան դող եկած էր, որ դրեթէ խօսելու կարողութիւնը կոր – սընցուցեր էր եւ լուռ ու մունջ գլուխը կ'օրօրէր՝ բազմոցին անկիւնը նստած: Բարեկամներ ու բարեկամուհիներ եկած էին դինքը սրտապնդելու, բայց ի զուր, հարուածը չատ սաստիկ եղեր էր եւ չատ անակնկալ, որովհետեւ նախորդ օրը երբ Սուրբիկ հանըմ բանտ գացեր էր իր ա – մուսինը տեսնելու, այս վերջինը դինքը ապահովցուցեր էր, թէ մէկ երկու օրէն անպատճառ ազատ պիտի արձակուէր, եւ հիմա փոխանակ ատոր, ահա զաւակն ու պաշտօնեաները ալ առած տարած էին: Արամին ձերբակալումը մանաւանդ գինքը բոլորովին ընկճած էր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(81 – Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ (1965–1969)

Ա.

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը՝ նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց Կաթող. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Բարձրաշնորհ Տ. Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, ունեցած է ամէն ամիս իր հերթական կանոնաւոր ժողովները, որոնց ընթացքին քննուած են Փարիզի եւ արուարձաններու եկեղեցիներուն վերաբերեալ բոլոր հարցերը եւ որուած են համապատասխան որոշումներ:

Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ, Ալֆորվիլի Ս. Գէորգ–Պետրոս եկեղեցւոյ, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ եւ Շատիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիներու հոգաբարձութիւնները բարեխղճօրէն ու անձնուիրաբար ու արդիւնաւէտ կերպով կատարած են իրենց վստահուած պարտականութիւնները: Հոգատած են եկեղեցիներու մէջ պաշտամունքներու անխափան կատարման եւ նիւթին կարգապահութեան պահպանման: Կանոնաւոր կերպով բռնած են խորհրդակատարութեանց արձանագրութիւններու տամարները: Հսկած են եկեղեցիներու բարեկարգութեան ու անոնց կարիքներուն մատակարարման:

Այս չրջանին մեր եկեղեցիներուն մէջ կատարուած են.— Մկրտութիւն՝ 830, պսակ՝ 562, յուղարկաւորութիւն՝ 848:

Վարչութիւնս, ամէն անգամ երբ դիմում մը եղած է իրեն հոգաբարձութիւններու կողմէ, ամէն ջանք ի գործ դրած է, եւ յաջողած է բաւարարութիւն տալ անոնց պահանջներուն:

Ընդունելութիւններ եւ հանդէսներ

Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը, Ն. Ս. Օ. Տ. Տէր Վազգէն Ա. իր չքախումբով Փարիզ ժամանեց 30 Յուն – ուար 1965ին եւ դիմաւորուեցաւ պաշտօնական անճնաւորութիւններու եւ բազմաթիւ հաւատացեալներու կողմէ: Յուն – ուար 31ի կիրակին, պատարագեց Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ: Ծաղկեպսակներ զետեղեց Ֆրանսական Անծանօթ Զինուորին եւ Զօրավար Անդրանիկի շիրիմներուն վրայ: Ընդունուեցաւ Ֆրանսական պետական անճնաւորութիւններու կողմէ: Ի պատիւ Վեհափառ Հայրապետին ճաշկերոյթ մը տրուեցաւ Լիւթեսիայի սրահներուն մէջ:

Երեսադէմի Հայոց նորընտիր պատրիարք՝ Ամենապատիւ Տ. Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան Փարիզ այցելեց առաջին անգամ ըլլալով իր ընտրութենէն ի վեր: Վարչութիւնս, ի պատիւ Նորին Ամենապատուութեան, Լիւթեսիայի մէջ կազմակերպեց ճաշկերոյթ մը:

Համաձայն Ամենայն Հայոց Հայրապետի սրբատառ կոնդակին, 13 Նոյեմբեր 1966ին, մայր եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ բազմաձայն պատարագ եւ հոգեհանգիստ Բարձրաշնորհ Յակոբ Ջուղայեցի կաթողիկոսի հոգւոյն համար: Վարչութիւնս 19 Նոյեմբերին կազմակերպեց վայելուչ հանդիսութիւն մը Փլեյէլի սրահին մէջ, Ատուածաշունչի հայերէն տպագրութեան երեք հարիւրամեակին առիթով:

Ամէն տարի, նոր Կիրակիին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի ի յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց համաչափ հային առաջին եւ երկրորդ պատերազմներու: Իսկ Ապրիլ 24ի օրը մասնաւոր հոգեհանգիստ տեղի կ'ունենայ:

1965էն ի վեր, նախաձեռնութեամբ Հայաստանեայց Առաքելական, Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու հոգեւոր պետերուն եւ մասնակցութեամբ փարիզեան հայկական կազմակերպութիւններու, Ապրիլեան Եղեռնի ոգեկոչումը տեղի կ'ունենայ համագոյային կերպով, արտայայտելու համար մեր յարգանքի եւ մեծարանքի զգացումները մեր մկրտուկս միլիոն նահատակներու յիշատակին հանդէպ:

17 Յուլիս 1968ին կրկին ուրախութիւնն ունեցանք մեր մէջ ընդունելու օրհնաբեր այցելութիւնը Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց, իր Ամերիկա կատարած այցելութենէ վերադարձին:

Վեհափառ Հայրապետը արժանացաւ իր հօտին անվերապահ սիրոյն եւ մեծարանքին: Ֆրանսայի Արտաքին Գործոց Նախարար Պր. Միշէլ Տըպրէ Վեհափառ Հայրապետին վերապահեց փայլուն ընդունելութիւն: Փարիզի Քաղաքապետարան Մորհուրդի նախագահ Պր. Պերնար Ռոշէ բարեհաճեցաւ կազմակերպել բազմաթիւ ընդունելութիւն մը Քաղաքապետարանի չքեղ դահլիճին մէջ: Այս առթիւ փոխանակուեցան խորհրդանշական նուէրներ: Վեհափառ Հայրապետին այցելեց երիտասարդութեան եւ մարմնակրթութեան նախարար՝ Պր. Ժօզէֆ Քոմիթի եւ ունեցաւ սիրալիր տեսակցութիւն:

Վեհափառ Հայրապետը Պայծառակերպութեան տօնին պատարագեց մայր եկեղեցւոյ մէջ, ի ներկայութեան քոյր եկեղեցիներու եւ պետական ներկայացուցիչներու:

Այս առթիւ բացառիկ ընթրիք մը կազմակերպեցինք Փլազա–Աթենէ պանդոկի սրահներուն մէջ, մասնակցութեամբ Պատկան Նուիրակին, պետական ներկայացուցիչներու եւ Ֆրանսայի Քրիստոն–եայ Եկեղեցիներու հոգեւոր պետերուն:

Դարձեալ, ի պատիւ Վեհափառ Հայրապետին կազմակերպեցինք ճաշկերոյթ մը Կրանտ Օթէլի Կաոնիէ սրահին մէջ աւելի քան վեց հարիւր հոգիներու մասնակցութեամբ:

(Շար.)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ներկայիս կը տեղեկացնենք պատահանրութեան թէ Փարիզի Էսայեան Սանուցեան Միութիւնը, որմէ եառք ընդհ. ժողովի տեղի ունեցաւ 14 Մարտ 1970ին, Ազգ. Տան մէջ:

Անդամներու մեծամասնութիւնը ներկայ ըլլալով, ժողովը բացուեցաւ: Ըստ օրակարգի, կարդացուեցաւ առժամեայ վարչութեան տեղեկատուութիւնն ու հաշուետուութիւնը, որմէ եառք ընդհ. ժողովի քննարկման յանձնուեցաւ Միութեան Ծրագիր–Կանոնադիրը, որ վաւերացուեցաւ ժողովին կողմէ:

Որպէս օրակարգի երրորդ հարց, դաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը՝ հետեւեալ անձերէ բաղկացած.— Պր. Մ. Երանեան, Օր. Հիլտա Գալֆայեան, Պր. Վ. Ասլանեան, Տիկ. Հ. Զիլինկիրեան եւ Տիկ. Ս. Գալէնտէր:

Ընդհ. ժողովէն եառք, նորընտիր վարչութիւնը իր առաջին ժողովը դումարեց 1970 Մարտ 21ին եւ իր կազմի մէջէն ընտրեց դիւանը, զոր կը ներկայացնենք առոքեւ:

Ատենապետ՝ Պր. Վահագն Ասլանեան, փոխ–ատենապետ՝ Տիկին Արմինէ Գալէնտէր, ատենադպիր՝ Օր. Հիլտա Գալֆայեան, փոխ–ատենադպիր՝ Տիկ. Հը–ռիփսիմէ Զիլինկիրեան, դանձապահ՝ Պր. Միսաք Երանեան:

Ընդհ. ժողովի ընթացքին առաւելագոյն քուէ ստացող անդամներէն հաշուեքննիչ ընտրուեցաւ Պր. Թորգոմ Մեսրոպեան եւ խորհրդականներ ընտրուեցան Պր. Հրանդ Թէրզեան, Տիկ. Նուարդ Պարթեւեան եւ Տիկ. Մաքրուհի Պահչէճեան:

Փարիզի Էսայեան Սանուց Միութիւնը կարճ ատենուան մէջ իր գոյած յաջողութիւնէն քաջալերուած, նոր եռանդով եւ խանդավառութեամբ լծուած է գործի, իրականացնելու համար իր առաջադրութիւնները:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

— Կա՞մ թէ մը ունի. ո՞վ կրնայ հատատալ: Քու մէջդ ամէն ինչ յստակ կ'երեւայ:

— Այո, ունիմ...:

Ու մէկէն խորամանկ ու հեգնական ժպիտ մը իր շրթունքը զալարեց ու աչքունքներուն յաջորդեց:

— Լաւ ուրեմն, քու կմախքներդ զը–ւարթ են եւ ոչ թէ չարաչուք, ըսաւ Տոլլի:

— Չէ, տխուր են: Գիտե՞ս ինչու այօր կը մեռնիմ եւ ոչ թէ վաղը: Պէտք է քեզի խոստովանիմ այս բանը որ դիս կը ճնշէ, ըսաւ Աննա վճռական դէմքով մը եւ Տոլլիի աչքերուն մէջ նայելով ու թիկնաթոռին վրայ լլկնալով:

Տոլլի մեծ զարմանքով նշմարեց որ Աննա մինչեւ ականջները կարմրեցաւ:

— Այո, չարունակեց Աննա, դիտե՞ս ինչու համար Քրիթի ընթրելու չեկաւ: Ինձմէ կը նախանձի, ամէն բան աւրեցի ... պատճառ եղայ որ այս պարահանդէսը իրեն համար ոչ թէ ուրախութիւն մը, այլ տանջանք մը ըլլայ... բայց հաւատա՛ որ յանցանքը իմս չէ... այո... թերեւս քիչ մը իմս ալ է...:

Այս վերջին բառերը սուր ձայնով մը արտասանեց:

— Ո՛հ, այդ խօսքը ըսիր ճիշդ Սթիվ–վային պէս, ըսաւ Տոլլի խնդալով:

Աննա բողոքեց.

— Ո՛հ, ո՛չ, ո՛հ ո՛չ, Սթիվան չեմ ես, կրկնեց: Այս բանը կ'ըսեմ քեզի որովհետեւ ինքզինքիս վայրկեան մը չեմ ներեր որ վրաս կասկածիմ:

Բայց այն վայրկեանին ուր այս բառերը արտասանեց, ղժայ որ ճշմարտութիւն չէր. ոչ միայն իր վրայ կը կասկածէր, այլ խռոված էր Վրոնսքիի վրայ մտածելով եւ իր մեկնումը կը փութացնէր միմիայն զայն վերստին չտեսնելու համար:

— Այո, Սթիվա ինծի ըսաւ որ անոր հետ մաղուքդան պարեր ես եւ թէ...:

— Չես կրնար երեւակայել թէ ի՛նչ զարմանալի բան մը զարձաւ. կ'ուզէի դինքը ամուսնութեան մղել եւ յանկարծ, անկէ բոլորովին տարբեր բան մը դուրս եկաւ... դուցէ առանց իմ դիտնալուս եւ հակառակ ինծի...

Աննա կարմրեցաւ եւ խօսքը ընդհատեց:

— Ո՛հ, մարդիկը այդ բանը իսկոյն կը ղգան, նկատեց Տոլլի:

— Յուսահատութեան մէջ պիտի ըլլայի եթէ իր կողմէ լուրջ բան մը ըլլար, դոչեց Աննա... արդէն վստահ եմ որ բոլոր ատենք չուտով պիտի փարատին երբ Քրիթի եւ անիկա զաղրին դիս տեսնէն:

— Արդէն, քեզ կը խոստովանիմ, Աննա, որ Քրիթիի համար չեմ բաղձար այս ամուսնութիւնը: Եւ եթէ Վրոնսքի կրցաւ քեզ մէկ տեսնելուն հետ սիրահարել, լաւագոյն է որ այս ամուսնութիւնը տեղի չունենայ:

— Ո՛հ, Աստուած իմ, ի՛նչ ապուշ բան պիտի ըլլար, բացագանչեց Աննա:

Կրկին հաճոյքի կարմիր բոց մը երեսը չուռաղունեց:

— Ու ահաւասիկ կը մեկնիմ Քրիթիին լինծի թշնամի ընելով, զոր ամբողջ սրբտումս կը սիրէի: Ո՛հ, որքա՜ն սխալած է... բայց բոլոր ատենք դուն կը կարդաղրես, Տոլլի, անանկ չէ՞:

Տոլլի հաւիս կրցաւ ժպիտ մը զսպել: Աննան կը սիրէր. այսուհանդերձ իրեն անհաճոյ չէր տեսնել որ ան ալ իր տկարութիւնները ունէր:

— Քրիթիին քեզ թշնամի՞... անկարելի բան:

— Որքա՜ն հաճոյք կը զդամ որ ամէնքդ ալ զիս կը սիրէք, ինչպէս ես ձեզի... հիմա ալ աւելի կը սիրեմ ձեզ, զոչեց Աննա, աչքերը արցունքով: Ո՛հ, որքա՜ն տխմար եմ այօր...:

Աչքերը սրբեց եւ հաղուիլ սկսաւ:

Մեկնումի վայրկեանին Օպլոնսքի եկաւ, երեսը կարմրած, զուարթ, զինի ու սիկառ հոտելով:

Աննայի զղայականութիւնը փոխանցուեցաւ Տոլլիի եւ երբ վերջին անգամ համբուրեց զայն, մրմնջեց.

— Երբեք պիտի չմոռնամ ինչ որ ըրիր ինծի համար: Եւ դուն մի մոռնար որ քեզ կը սիրեմ եւ թէ միշտ պիտի սիրեմ իբրեւ լաւագոյն բարեկամուհիս:

— Չեմ զիտեր ինչ բանի համար չնորհակալ կ'ըլլաս ինծի, ըսաւ Աննա զայն համբուրելով ու արցունքները ծածկելով:

— Չես հասկցար, կը հասկնաս, մնաս բարով սիրելիս:

Իբ.

«Այժմ, փա՜ռք Աստուծոյ ամէն բան լմնցաւ», մտածեց Աննա երբ վերջին անգամ մնաս բարով ըսաւ իր եղբօրը:

Մահճաբարձ վահոնի նստարանին վրայ բազմեցաւ իր սենեկապանուհիին քով:

«Փա՜ռք Աստուծոյ, վազը պիտի տեսնեմ Սերժը եւ Ալեքսի Ալեքսանդրովիչը եւ կեանքս իր սովորական ակօսին մէջ պիտի սահի, հանդարտ ու քաղցր, ինչպէս առաջ»:

ԼԵԻ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Պօղոս Մանոյեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի (5 Ապրիլ) Սէն-Լու կոանփէնի Ս. Գէորգ եկեղեցին, իր կնոջ՝

ՍԻՐԱՆՈՑՇ ՄԱՆՈՑԵԱՆԻ
(ծնեալ Ա.ՃԷՄԵԱՆ)

մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ։

Ի դիտումն ննջեցեալին յիշատակը յարգողներուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլէն՝ Անարէ Պաղտասարեան խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ 60 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

Պուա-Քոլոմպէն Յ. Նիկողոսեան՝ 10 ֆրանք կը նուիրէ։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Գազանճեան փոխան ծաղկեպսակի 20 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, Տիկին Էլմաս Ներսէսեանի (Վչտունի) մահուան առթիւ։

Այրի Տիկին Իսկուհի Զպուքքերեան 10 ֆր. կը նուիրէ Յառաջի իր հօրը՝ Գրիգոր Տէրտէրեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Վալանսի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. Պ. Տիգրան Աղամեանէ իր ապաքինման առթիւ։

×

Կապոյտ Ծաչի Իսիի մասնաճիւղը չը-նորհակալութեամբ ստացած է 30 ֆր. Տէր եւ Տիկին Գազանճեանէ փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Էլմաս Ներսէսեանի (Վչտունի) մահուան առթիւ եւ այրի Տիկին Իսկուհի Զպուքքերեանէ 10 ֆրանք իր հօրը Գրիգոր Տէրտէրեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ։

×

Վիէն.— Վիէնի Հայ Ազգ. Մխիթարեանը չնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆր.։ Տէր եւ Տիկին Ս. Արամեանէ իրենց մօր եւ զոքանչ մօր՝ Սուլթան Մայրիկ Պօղոսեանի մահուան առթիւ։

Դարձեալ այրի Տիկ. Կիւլիւ եւ զաւակներէն չնորհակալութեամբ՝ յիսուն ֆր. ստացած է իր ամուսնոյն եւ իրենց մօր՝ Գրիգոր Կէօզէրեանի մահուան առթիւ։

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՒՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

5 Ապրիլ, Նոր Կիրակի, Կրկնազատիկ, յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց համաչխարհային առաջին եւ երկրորդ պատերազմաց։ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ։ Հանդիսութեանց կը նախագահէ եւ պատարագը կը մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Սկիզբ ժամերգութեան 8, պատարագ 9,45, հոգեհանգիստ 11,45ին։

ԱՅՑ

Մարսէյլ քաղաքի Կապոյտ Ծաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած է այցելութիւն մը Զատկուան առթիւ դէպի Սէն Ռաֆայէլ՝ Հանգստեան Տունը, կիրակի (5 Ապրիլ)։ այս առթիւ վարձուած է հանրակառք։ Երթալ փափաքող հայ բնակիչներէն կը խնդրուի հիմակուընէ սկսեալ արձանագրուիլ։ Արձանագրուելու համար դիմել Տիկին Քէօսէեանի

2, Rue Bernard du Bois (Studio Rex)

եւ վարչութեան անդամներուն մօտ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ
ՊԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

—o—

Շաբաթ 4 Ապրիլ ժամը 20,45ին, Պանէլօ քաղաքի Սալ տէ Ֆէթի մէջ Ռիւ Շարլ Միլէս։

Կը ներկայացուին

ՍԻՐՏԸ ԵՐԳՈՒՄ Է

Գունաւոր գեղարուեստական ֆիլմ մը (Ֆրանսացիներուն համար սրահին մէջ պիտի բաշխուի համառօտ բացատրողական մը)։

եւ ԵՕԹԸ ԵՐԳԵՐ
(Ֆրանսախօս)

Հեղինակ բանաստեղծ Գէորգ Էմին, գունաւոր ֆիլմը

Մուտք 5 ֆր

Տոմսերը կը ծախուին Լեւոն Տօնիկեանի մօտ

52, Rue Gustave Courbet
Կարագեան
23, Rue Haïk Tbirian
Ճէլալեանի կօշկարատունը
25, Rue Ampère

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (4 Ապրիլ) ժամը 4ին Միութեան գրասենեակը՝ 17, Ռիւ Պլէօ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԴԻՄԱԿԱՀՈՐ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ կողմէ, ինչպէս ամէն տարի՝

ԴԻՄԱԿԱՀՈՐ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ
THEME — 1900

Տեղի պիտի ունենայ, Ուրբաթ 3 Ապրիլ երեկոյեան ժամը 20էն մինչեւ առաւօտեան մէկը

HOTEL LUTETIA
45, Bld. Raspail — Paris (7e)

Զանք չէ խնայուած այս երեկոյթը փայլուն եւ յաջող անցընելու համար եւ արդէն իսկ մեր անդամներէն չատեր ընտրած են իրենց հագուստները։

Միութիւնը վստահ է որ Փարիզի հայ երիտասարդութիւնը անխտիր պիտի ջանայ ներկայ ըլլալ եւ քաջալերել այս հաճելի եւ դեղեցիկ ձեռնարկը։

Ուրեմն բոլորս մէկ դէպի Օքել Լիւքսեմպուրգ Ուրբաթ երեկոյ։

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Եռամսեայ հանդէս, պաշտօնաթերթ Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկզարքայի։ Բ. չրջան, Թիւ 1, Յունուար–Մարտ 1970։ Բաժանորդագրութեան պայմաններ՝ սովորական 10 ֆր., օժանդակող՝ 20 ֆր.։

Հասցէ՝
3, Ave. Granchamp
78-LEPECQ, FRANCE

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԱԼՊԷՕՄ – ՏԻՍԿ ՄԸ 30 Սանթիմեթր, 33 չրջան

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

Հայկական երգերու գեղիցիկ հաւաքածոյ մը

Առաւօտեան արշալոյս, Անուշիկ եարս, Հայաստանի աղջիկ (մեր նուէրը), Մայրս, Դու ինձ համար, Հայաստան, Երեւանի սիրուն Աղջիկ, Կարաւան, Խաչատուր Աբովեան, Սէրս գաղտնի թող մնայ։

Նախապէս արձանագրութեամբ վաճառումը վերջացած ըլլալով, տիսքը կը ծախուի 31 ֆրանքի

Դիւանական առաքումները կատարել չէֆով կամ մանտայով.—
Ճշդելով անուն, մականուն եւ հասցէն։

LIZ SARIAN
204, Ave. de la Division Leclerc — 95-MONTMORENCY

Կարելի է դիմել նաեւ՝ Հ. Բալուեան գրատունը, 43 Ռիւ Ռիչէ, Փարիզ 9րդ և
ELEDISC (TARPINIAN) 269, Bd. Voltaire, — Paris (11e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Թատերական ներկայացում կազմակերպուած Կապոյտ Ծաչի Անիէռ – Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 3ին։

×

Վասպուրականի Հերոսամարտի 55րդ տարեդարձը Վիէնի մէջ, Մայիս 3ի կիրակի կէսօրէ ետք։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Կապոյտ Ծաչի Փարիզի մասնաճիւղի «Ընթրիք ասուլիս»ը (Տինէ – Տէպա) 12 Ապրիլին

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

×

Կապոյտ Ծաչի Սեւրանի մասնաճիւղի պարանցիկ ցերեկոյթը՝ Կիրակի, Մայիս 10ին։

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի զարուեստական ցերեկոյթը Ապրիլ 26-ին, Կիրակի։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ՝

ՄԱՅԻՍ 5-ԷՆ 19

Մեկնում Փարիզէն Մայիս 5ի առաւօտուն, ժամանում Մոսկուա եւ տեղափոխում՝ պանդոկը։

Յաջորդ օրը՝ պտոյտ Կրեմլին, Կարմիր Հրապարակը։ Երեկոյ մեկնում Երեւան։

Երեւան՝ Արմենիա պանդոկը (նախաճաշ, ճաշ, ընթրիք եւ գիշերում փանսիոն ֆոմփլէք)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 14-ՐԴ ՕՐԸ

Ամէն օր զանազան պտոյտներ տեսարժան վայրերը.— ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ, ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, ՀՈՒԻՓՍԻՄԷ, ԷՋՄԻԱԾԻՆ, ԾԱՂԿԱՁՈՐ, ՍԵՒԱՆ, ԳԱՌՆԻ, ԳԵՂԱՐԴ, ՕՇԱԿԱՆ, ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ, եւայլն։ Այցելութիւն դպրոցները եւ թանգարանները։

15րդ օրը՝ վերադարձ դէպի Փարի Մոսկուայի ճամբով։

ԳԻՆ 2100 ՖՐԱՆՔ

Renseignements et inscriptions
SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Tél. : 742-57-84 — 742-44-08 — 742-22-12

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
GEORGES MAMAS, 25 Rue de Dedieu, VILLEURBANNE, Tél. : 52-23-39
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
JACQUES CHELELEKIAN c/o CROISIERES ET VOYAGES
102, Rue de la République
les Mercredi et Samedi de 15 à 19 heures — Tél. : 20-80-50

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	միջնէն 1/4 սիւռման
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	միջնէն 1/8 սիւռման
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՑՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշմարտացուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ԱՊՐԻԼ JEUDI 2 AVRIL 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.779 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.779

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՈՎԱՍԻՍԸ

Վերջացող չաբթուան ընթացքին խոովայոյզ օրեր ապրեցաւ Լիբանան:

Մարքանենդներու բոյնին վրայ կատարուած յարձակում մը պատճառ դարձաւ Ծանրակշիռ կռիւներու: Զորս օրուան ընթացքին սպաննուեցան 37 հոգի, որոնց 24ը Պաղեստինցիներ: Վիրաւորուածներու թիւն է չուրջ ութսուն:

Պահ մը վախցուեցաւ, որ պիտի կըրկնուէր 1958ի պատմութիւնը: Տակաւին թարմ են յիշողութեանց մէջ այդ չարաշուք տարուան դէպքերը, որոնց զոհ դարձան տասնեակներով հայ երիտասարդներ ալ, եղբայրասպան զինադադարով:

Ամիսներէ ի վեր լարուած են կիրքերը: Պաղեստինցիներու դաղթակայանները տենդոտ գործունէութեան մէջ են: Ֆէտայիներու թիւը կ'աճի օրէ օր, իրրեւ հետեւանք Եասըր Արաֆաթի եւ ընկերներու ջանքերուն: Շուրջ 350·000 Պաղեստինցի դաղթականներ կան Լիբանանի մէջ, ինչ որ երկրի ընդհանուր բնակչութեան դրեթէ մէկ վեցերորդը կը կազմէ, վտանգելով հաւասարակշռութիւնը իսլամներու եւ քրիստոնեաներու միջեւ:

Լիբանան իրրեւ հարազատ արաբական երկիր, 1948ին լայն բացաւ իր դուռները Պաղեստինէն փախչող իր եղբայրներուն առջեւ:

Մայրիներու երկիրը պիտի դառնար ժամանակաւոր հանգրուան մը, արաբեւիսրայէլեան պատերազմին զոհ այդ փախստականներուն համար: Եւ սակայն ժամանակաւորը մնայուն դարձաւ: Քսան երկու տարիէ ի վեր նոր սերունդ մը աչքերը բացած է գաղթակայաններու մէջ, սերունդ մը, որ չէ տեսած Պաղեստինը: Եւ սակայն կը տենչայ վերադառնալ իր հայրերու հայրենիքը: Ու հարիւրներով կամաւոր կ'արձանագրուի Ֆէտայիական կազմակերպութեանց, Պաղեստինը ազատագրելու յոյսով:

Լիբանան անկախ է աւելի քան քառորդ դարէ ի վեր: Ովասիս մըն է Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, տիպար մը՝ ազատութեան եւ ժողովրդավարական վարչաձեւի: Երկիր մը խայտաբղէտ, ուր բոլոր ազգերն ու ամէն կարգի դաւանանքները կը վայելեն ամէն ազատութիւն, օրէնքի սահմաններուն մէջ, առանց ենթարկուելու որեւէ սեղմումի:

Իսլամ եւ քրիստոնեայ կ'ապրին եղբայրաբար: Երկրի վարչութեան մէջ ունին հաւասար իրաւունքները, ըստ Սահմանադրութեան: Անցողակի հաղուագէպ տագնապները արդիւնք են արտաքին ազդեցութեանց, — ինչպէս 1958ին:

Այդ միտկուրթիւնն ունին այսօրուան վարիչները, որոնք ամէն բանէ առաջ մէկ մտահոգութիւն ունին, — պահպանել Լիբանանի անկախութիւնն ու հողային ամբողջութիւնը:

Բարեբախտութիւն մըն է, որ վարչապետ Րաշիտ Քարամէի կողքին գտնուի ֆինանսիստ մը՝ Քամալ Ճամալուլաի իրրեւ նախարար: Ասոնք երկուքն ալ մեծ հեղինակութիւն կը վայելեն պահպանողական իսլամ գաղթականներուն մօտ: Շնորհիւ իրենց խոհեմ քաղաքականութեան է, որ Մարտ 24էն 28ի դէպքերը աւելի մեծ ծաւալ չգտան: Ու խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ մայրաքաղաքին մէջ:

Մեա կողմէ հաղորդակցութեանց նախարար փիէր Ճէմայէլ, մարոնի վարդապետներու պետը, վճռական դիրք

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՃԱՓՈՆ ՕԴԱՆԱՒԻՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Ճափոն օդանաւ մը քանեւերորս ժամէ ի վեր անհատնելի ողիսական մը կ'ապրի: Արդարեւ ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, 15 ծայրայեղ-ձախ ուսանողներ առջի օր վորձեցին առեւանգել Ճափոն Էր. Լայնզի մէկ Պոյինկը: Սամուրայիներով (աւանդական սուրեր) եւ պայթուցիկնեռով զինուած՝ փորձեցին հարկադրել օդաւազանի վարորդին չեղել իր ճամբան եւ վայրէջք կատարել Հիւս. Քորէա: Վարորդը յաջողեցաւ համոզել ուսանողներուն, որ պարենաւորման համար վայրէջք կատարէ Ճափոնի հարաւային կղզիներէն Ֆիւքուաքայի մէջ: Մեծ դժուարութեամբ ծայրայեղները ընդունեցան թոյլ տալ, որ օդանաւին մէջ գտնուող ծերերն ու երախաները դուրս ելլեն, որմէ ետք, օդանաւը ճամբայ ելաւ դէպի Հիւս. Քորէայի մայրաքաղաքը՝ 93 ճամբորդներով, անձնակազմին պատկանող եօթը անձերով եւ, անշուշտ, 15 ուսանողներով:

Ուսանողները անակնկալի եկան, երբ իրենք զիրենք ժամ մը ետք գտան Հարաւային Քորէային Սէուլի օդակայանը: Շատ կարճ ժամանակուան մը ընթացքին Հարաւային Քորէացիները յաջողած էին իրենց օդակայանը « վերածել » Հիւս. քորէական օդակայանի մը: Արդարեւ դեռեղած էին կարմիր դրօշներ, զինուորներ հագած էին համապատասխան համազգեստ եւ աղջիկներ ծաղկեփունջներով կանգնած էին դիմաւորելու համար «հերոսները»:

Անակնկալի եկած ուսանողները չուռով անդրադարձան սակայն եւ մերժեցին դուրս ելլել օդանաւէն եւ թողուլ որ ճամբորդներն ալ ելլեն: Այդ վայրկեանին կը սկսէր ահաւոր պատմութիւն մը: Ճամբորդները առանց օդի եւ ուտելիքի մէկն վայրկեան մահուան սպառնալիքի տակ էին: Ամերիկացիք Մոսկուայի միջամտութեան կը դիմէին: Ճափոնցիք կը համաձայնէին որ օդանաւը Հիւս. Քորէա երթայ: Վերջին պահուն կ'իմացուէր թէ Հիւս. Քորէա համաձայնած է օդանաւը ընդունելու:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

Երկրաշարժը կը չարունակէ իր աւերը դործել Քէօթահիոյ (Կուտինա) գաւառին մէջ: Արդարեւ երկու նոր ցնցումներ արձանագրուեցան առջի օր, որոնց հետեւանքով 130 անձեր վիրատակներու տակ մնացին եւ մեռան:

Աղէտին տարողութիւնը մեծ համեմատութիւններու կը հասնի, թէեւ, ինչպէս դիտել կուտան պատկան մարմինները, դեռ կարելի չէ յստակ ճշդել անոր իրական պատկերը: Ցամենայն դէպս ազատարար մարմինները նորանոր տուեալներու դէմ յանդիման կը գտնուին, երբ կը յաջողին օդնութեան ձեռք երկարել աւերակ վայրերուն: Այսպէս՝ Աքսայլանի մէջ 560 դիակ գտնուած է 2153 բնակիչներու վրայ: Ուրիշ դիւղի մը բնակչութեան կէսը այլեւս կորսուած կարելի է նկատել: Եւ, համաճայն պատկան մարմիններուն, Ճէտիի չրջանին մէջ գտնուող 32 դիւղեր բոլորովին աւերուած են. կ'ըսուի, թէ քարտէսի երեսէն ջնջուած են:

Ազատարարները մեծ դժուարութիւն ներու կը հանդիպին իրենց դործին մէջ: Երթուղիները եւ հաղորդակցութեան միջոցները քանդուած են կամ կը գտնուին անանցանելի պայմաններու մէջ:

Կարմիր Մահիկն ու կարմիր Խաչերը կը փութան օդնութեան: Այսպէս է, որ մեծ քանակութեամբ պիտոյք եւ դեղօրայք առաքուած է արդէն: Այսուհանդերձ ե – դածը անբաւարար կը նկատուի: Օրի – նակ՝ մօտ վեց հազար վրան հաստատուած է պատսպարելու համար անօթեւան մնացած աղէտեալները, երբ իրականութեան մէջ անհրաժեշտ է առնուազն տասը հազար վրան եւս: Պարզ է, որ իրավիճակի այս կացութեան մէջ, հազարաւորներ բացօթեայ կը մնան չրջանի մը մէջ, ուր ձիւն եւ անձրեւ անպակաս են: Ջրհեղեղ ալ սպասիկ է Անատոլուի այս չրջանին մէջ:

Աւելցնենք, որ վերելքմանատուներուն մէջ պարապ տեղ չէ մնացած եւ արդէն իսկ անհաճոյ դէպքեր կը պատահին, երբ ազատարարները առանց կրօնական արարողութիւններու կը փորձեն թաղել մեռելները:

Ֆրանսայի նախագահը Սունայի ուղղեց ցաւակցութեան հեռագիր մը, իսկ ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը հաղորդեց Թրքական կառավարութեան, թէ ՄԱԿը պատրաստ է անհրաժեշտ օժանդակութիւնը տալու ի հարկին:

Ժանտախտի վախ չկայ առայժմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԻՈՅ Գրողներու Միութիւնը, որ 3590 անդամ ունի, Մոսկուայի մէջ դումարեց իր համագումարը: Միութեան նախագահ ընտրուեցաւ ծայրայեղ պահպանողական անձնաւորութիւն մը — բանաստեղծ Սերժ Միխալկով: Նորընտիր նախագահը առաջին դիրքերու վրայ կը գտնուէր Սոլիժենիցինի դէմ մղուած պայքարին մէջ: Միխալկով դրական չրջանակներու մէջ ծանօթ է իր պահպանողական տեսակէտներով, որոնք ծայրայեղութեան կը հասնին: Հեղինակներէն մէկն է խորհրդային փառերգին, որուն բառերը այլեւս չեն արտասանուիր, քանի որ փառաբանական տողեր կան անոր մէջ Ստալինի մասին: Համագումարի դլխաւոր օրակարդներէն մէկը եղած է, համաձայն Թասի, համապատասխան դրագիտին դերը «քաղքենիութեան դէմ մղուած պայքարին մէջ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարարը հինդ օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կատարելու համար Լեհաստան մեկնեցաւ: Նախարարը Լեհաստան հրաւիրուած էր իր լեհ պաշտօնակիցին կողմէ:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ նախկին վարչապետին՝ Պէն Կուրիոնի կարծիքով՝ «Ֆրանսացի – ները Եւրոպայի ամէնէն հակասեմական ժողովուրդն է»: «Լը Մոնտ» արձագանգ հանդիսանալէ ետք այս յայտարարու –

ԿԻ ՀԱՇԷՔ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

1970ի կի Հաշէք մրցանակը, որ կը վարձատրէ պատանիներու սահմանուած տարուան լաւագոյն դիրքը, տրուած է Ժան Քազալպուի «Եթէ Հայաստանը պատմուէր ինծի» (Սի լ'Արմենի մ'էթէ ֆոնքէ) հատորին:

թեան, խմբագրական ծանօթութեան մէջ դիտել կուտայ՝ «Պէն Կուրիոն կը թուի թէ կը մոռնայ, թէ որոնք էին պատասխանատուները Հրեաներու դէմ կազմակերպուած վերջին ջարդերուն»:

ՊՐԻՍԻԼԻ մէջ պելժ դաղտնի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց խորհրդային լրտես մը, որ մասնաւոր չահագրգռութիւն մը ցոյց կուտար Միրաժ օդանաւերու հանդէպ:

ՀՆԴԿԱԿԱՆ կառավարութեան որոշումով «արդիլեալ» դիրքերու չարքին դասուեցան Մաոյի, Լենինի, Մարքսի, Ա-յուպ Խանի, ինչպէս նաեւ քանի մը այլ ընոյթի վէրքեր: Ասոնց մուտքը արդիլուեցաւ երկրէն ներս: Կը նկատուին մարքսեան կամ ապաքարոյ նկարագիր ունեցող երկեր: Արդիլուած դիրքերու թիւն է 71:

ՔԻՊԻՔԻ նահանդին մէջ կատարուած հանրային կարծիքի քննութիւն մը հաստատեց, որ Ֆրանսախօս Քանատացիներուն 70 առ հարիւրը դէմ է նահանդին բաժանման Քանատային: 13 առ հարիւրը կողմնակից է անկախութեան հռչակման, իսկ 17 տոկոսը՝ որեւէ կարծիք չունի: Անկախութեան կողմնակիցներու տոկոսը ամէնէն աւելի բարձր է (30 առ հարիւր) ուսանողութեան չրջանակներէ ներս:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ նախագահը՝ Պոդկորնի, որ քանի մը օրէ ի վեր Իրան կը գտնուէր պաշտօնական այցելութեան, թեհրանէն մեկնեցաւ առջի օր: Պարս – կաստանի մէջ այցելեց խորհրդային օժանդակութեամբ չինուող պողպատի դործարանը Սպահանի մէջ եւ այլուր: Քաղաքական ընոյթի խօսակցութիւններ ալ ունեցաւ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ, Զատկուան չաբաթավերջին, ինքնաչարժի արկածի զոհ դացին 128 հոգի: Վիրաւորուածներու թիւը 1506ի հասաւ: Եթէ նկատի առնուի, որ անցեալ տարուան բաղդատմամբ տասը առ հարիւրի համեմատութեամբ աւելի չատ ինքնաչարժներ սուրացած են երթուղիներու վրայ, արկածներու թիւը նուազած է: 1969ին արկածներու հետեւանքով մեռած էին 122 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 1666 անձ:

« Յառաջ » Մատենաշար
ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ՝ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ԱԶԱՏՆ ԿՈՄԻՏԱՍ

եւ անտիպ գրութիւն մը՝

ՎԱՂԸ

Գրեց՝

ԵԱՀԱՆ ԵԱՀԵՆՈՒՐ

•

Այս գրքոյկը չի վաճառուիր:
Փափաքողները կրնան դիմել
«Յառաջ»ի

Ի ՍԷՐ «ՄԵԾԱՍՓԱՆՋ»ԻՆ

Բ.

ՏԱՍԷՆ ԱՆԴԻՆ

Համբերու հարցին մէջ՝ բուն դժուա – րութիւնը կը սկսի տասէն անդին: Ու – րեմն, սովորական առածին հակառակ, քիչը գնաց՝ շատը մնաց:

Կան որ կը ղրեն՝ տասնմէկ, տասներմէկ, տասնումէկ, տասնեւմէկ: Այսպէս, կ'ու – նենանք քառատուն աստիճան՝ մինչեւ քը – սան հասնելու համար... քրտնաթոր: Ժո – ղովուրդը կ'ըսէ նաեւ տասուերկու, տաս – ուիրեք...:

Իսկ եթէ դասական ձեւերուն անցնինք, մը դանենք անծայրածիր խառնիճաղանճ մը. տասներկուերորդ, տասներկուե – րորդ. տասնեւերկուերորդ, տասուերկու – երորդ. տասուերկրորդ, տասներերկրորդ, տասներկրորդ, տասնեւերկրորդ, տասնե – ւերկրորդ... չունէս հասաւ:

Այս բաւիղէն ողջ ելլելու համար՝ հին առածին պէտք է դիմենք. բաժնէ՛, տիրէ՛:

1. Նախ եւ առաջ, վերոյիշեալ չարքե – րէն մաս մը, առանց ակնածանքի կըր – նանք դուրս թափել, իբր ամէկական կամ դասառային ձեւեր (տասուերկու, տաս – ուիրեք), կամ իբրեւ յայտնի սխալներ (տասներերկրորդ), ու խօսիլ գրական լեզ – ուին մէջ ընդունուած ձեւերու մասին միայն:

2. Սակայն, իսկոյն նկատել կուտանք որ տասէն անդին՝ բարդութեան պարա – գային՝ տասը բառին արմատական ն տա – ռը դարձեալ երեւան կ'ելլէ, կակուղ ըին տեղ, ու կ'ըլլայ տասն: Ահկէ, ահա՛, կը ծագին նորանոր դժուարութիւններ. տասն բառը կ'աւարտի երկու բաղաձայնով. ուսոմ, դժուարին է կցել բաղաձայնով սկսող ուրիշ բառի մը հետ. ստիպուած ենք ներմուծել չաղկապ – յօդակապ մը (տասնումէկ, տասնեւմէկ), կամ կակուղ ը մը, իբր նորօրինակ յօդակապ (տասնը – մէկ): Այս վերջինը բաւական ընդունե – լութիւն գտած ու թերեւս ամէնէն ընդ – հանրացած ձեւն է. ասոր նման՝ նաեւ տասնչորս, տասնչհինգ, տասնվեց:

3. Իսկ եթէ տասին յաջորդէ ձայնա – ւորով սկսող թիւ մը (երկու, երեք), կա – րելի է առանց չաղկապ–յօդակապի կցել եւ հնչել տասներկու, տասներեք: Սա – կայն, եօթը՝ երկբարբառով կը սկսի, ու կարծէք թէ կը պահանջէ յօդակապի նման բան մը. որով՝ ընդհանրապէս կ'ըսենք տասնըեօթը. ասոր նման նաեւ տասնը – ութը, եւ նոյնիսկ տասնըհինը. կարծէք թէ չրթունքին մէջ պակաս բան մը կը մնայ՝ երբ հնչենք տասնեօթը, տասնուրը, տասնիները:

4. Այսպէս, եթէ ուզենք չարքին միօրի – նակութիւն մը տալ, կարելի է ը տառը՝ իբր յօդակապ՝ տեւականօրէն գործածել, նոյնիսկ ձայնաւորի հանդիպումի պարա – գային, եւ ըսել տասնըմէկ, տասնըերկու –երեք, տասնըչորս – հինգ, – վեց, տաս – նըեօթը – ուրը – ինը: Աւսով՝ դժուարու – թիւնը հարթած կ'ըլլանք եւ միօրինակ չարք մը ստեղծած, տասէն անդին:

5. Միակ առարկութիւնը սա է՝ թէ տարօրինակ է ը տառի գործածութիւնը իբր յօդակապ, որ քիչ մը բարբառային բոյր ունի, ոամկօրէն է: Կը համարիմ թէ այս բացառիկ պարագային՝ ը յօդակապը գոյացած է եւ կամ մանաւանդ ու չաղ – կապ – յօդակապի սղումէն. տասնըմէկը եղած է տասնըմէկ, նմանապէս միւսները:

6. Տեսնուեցաւ՝ թէ արդարեւ յօդա – կապի պահանջ մը կայ: Բայց արդեօք ա – ւելի ճաշակաւոր եւ ընդունելի լուծում չէ՞ եթէ նախընտրութիւն տանք հնչըն – կալելու եւ չաղկապը, ու ըսենք տասնեւ – մէկ... տասնեւերկու... տասնեւչորս... տասնեւեօթը...: Ձայնաւորի կամ բաղա – ձայնի խորութեան հարց չի մտներ այլ – եւս: Պէտք է, սակայն, խոստովանիլ որ հնչելու, մանաւանդ արագ հնչելու դժ – ուարութիւն մը կը մնայ. այդ չնչին եւը՝ կարծէք՝ կլոր քարիկ մը կը դնէ մեր լեզուին տակ:

7. Ուրիշ լուծում մըն ալ՝ հետեւեալը. ամենեւին չդնել չաղկապ. ոչ ը, ոչ ու, ոչ եւ. ուսոմ, ըրել առանց ը տառին, թէեւ հնչելու ժամանակ՝ մերթ կը ներ – մուծենք թեթեւ ը մը, եւ մերթ՝ ոչ. հե – տեւաբար, ըրել տասնմէկ, տասներկու, տասներեք, տասնչորս, տասնհինգ – վեց, տասնեօթը, տասնուրը, տասնիները. տո – ղարկի պարագային՝ ըրել ը տառը, օրինակ՝ տասնը – չորս: Ճակղորդաբար՝ երբ խանգին վեր ելլենք, տասնաւորները (քսան, երեսուն, քառասուն) լոկ մէկ բա – ղաձայն ունենալով իրենց ծայրը, դիւրու – թեամբ կը զուգուին վերահաս բաղաձայն ըրերուն հետ, առանց կարօտելու յօդա – կապի. կ'ըսենք՝ խանմէկ, խաներկու, խաչորս, խանհինգ... յիսուներեք, յի – սունչորս...: Այս պարագաներուն՝ ամե – նեւին աւելորդ կը նկատենք ներմուծել ը կամ եւ յօդակապերը:

8. Մեր լեզուն արդէն կ'ընդունի անյօ – դակապ բարդութիւններ, նոյնիսկ բաղա – ձայններու հանդիպումով, մանաւանդ մեր օրերուն. այսպէս, կ'ըսենք՝ հր–շէյ, հաւ–կիք, արծաթ–սիրուքիւն, արեգ – ջեր, կրակ–մար, կիրակ–մուտք: Այս օ – րինակով՝ գոնէ քառանկն անդին աւելորդ է ը կամ եւ յօդակապի որեւէ գործածու – թիւն, ինչպէս ըսինք քիչ առաջ: Անշուշտ այս նոյն սկզբունքը չենք կարող լիովին գործադրել տասէն քսան երկարող թիւե – րուն համար, որովհետեւ հոս երեք բա – ղաձայններու հանդիպում կայ յաճախ (տասն–չորս) ու կը զգացուի յօդակապի մը անհրաժեշտութիւնը: Բայց հարկ կ'ո՞յ — հարց կուտանք անգամ մը եւս — այդ ը տառը անպատճառ դրելու:

9. Այստեղ, նկատելի է որ մեր լեզուին մէջ բառեր ունինք, ուր բաղաձայն տա – ռերու իրերայաջորդ կեցուածքին պատ – ճառով՝ ը մը կը ներմուծենք, դիւրու – թեամբ հնչելու համար, առանց դրելու գայն՝ օրինակ՝ խնձոր, շփոթ, սնունդ, գողտր, քաղցր, գոջում, դպիր: Ը տառը յայտնապէս կը դրենք՝ տողադարձի պա – րագային միայն, կամ երբ ոտանաւորի մէջ՝ առանձին վանկ կազմէ (դըպիր):

10. Մանաւանդ թէ՝ երբ դրաբարին նա – յինք, տասն բառին մէջ ը հնչումը մտած է ս եւ ն տառերուն միջեւ. բառը կը հո – լովուի ներքին թեքումով (տասին, տա – սամբ, տասունք, տասանց): Բարդու – թիւններու պարագային (կ'ընտրենք բա – ղաձայններով զուգորդումներ), կը մնայ այդ ներքին ը հնչումը. այսպէս՝ ունինք տաս(ը)ն–պատիկ, տաս(ը)ն – կանգնեայ, տաս(ը)ն–փեղկեան, եւ ոչ թէ տասն(ը)– պատիկ եւայլն...: Նմանապէս՝ անձն, հարսն, մատն բառերը՝ բարդուելով կու – տան անձ(ը)ն–դիւր, հարս(ը)ն–ցու, հարս(ը)ն–բոյր, մատ(ը)ն–տու, եւ ոչ թէ անձն(ը)դիւր, հարսն(ը)–բոյր, եւայլն...

11. Այս օրինակներուն վրայ յենլով, մենք պիտի առաջարկէինք ը տառի յաւէտ բարձումը՝ տասէն անդին հաչուելու պա – րագային թէեւ ը տառը կը հնչուի — տաս(ը)ն... կամ տասն(ը)... — սա – կայն հարկ չկայ դրելու, բայց եթէ տո – ղադարձի ժամանակ:

12. Ընթերցողներէն ոմանք, անշուշտ, իսկոյն նկատել պիտի տան՝ թէ աւելի ճիշդ է, ուրեմն, հնչել տաս(ը)ումէկ... քան տասն(ը)մէկ...: Այո՛, բայց սովո – րութիւն չէ եղած այդպէս հնչելու:

13. Եզրակացնելով, տասէն անդին (քա – նանէն ալ անդին) թիւերու ուղղագրու – թեան համար՝ պիտի առաջարկէինք որ – դեղրել ամենապարզ ձեւը, ո՛չ մէկ յօդա – կապ (ը, ու, եւ), ընդունելով ը ներքնա – տառի հնչումը, առանց դրելու, բաղա – ձայններու բազմակի հանդիպումներու ժամանակ. տասնմէկ, խաչորս...:

Այսպէս, պարզ ու միօրինակ չարք մը կ'ունենանք թիւերու՝ տասէն անդին, ընդմիշտ եւ յաւիտեան:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԸ

ՀՈՄԵՐՈՍԻ ՕՐԵՐԷՆ
ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ...

Թմրեցուցիչներու մասին գրուած չէ լրիւ պատմութիւն մը, եւ մենապրու – թեանց մէջ, որոնք ընդհակառակն բազ – մաթիւ են, ու կը խօսին այսինչ մասնա – ւոր թմրեցուցիչի մասին, կամ կը պատ – մեն այնինչ նշանաւոր մաքսանենգի մի՞ա – րկածալից կեանքը, շատ քիչ են այն գործերը, որոնք ընծայէին պատմական բաւարար երաշխիքներ, որպէսզի կարելի ըլլար առանց վարանումի անոնց դիմելու:

Միայն բաւականանանք հաստատելով, որ իր յայտնութենէն անմիջապէս ետք թմրեցուցիչը չընդպատուեցաւ խորհր – դաւորութեամբ մը:

Արդեօք Աբրահե՞ղն են, որոնք իրենց արեւելեան արշաւանքներու ընթացքին ծանօթացուցին զայն Չինացիներուն: Թէ դանոնք գտան դեղիններու մօտ եւ զայն տարածեցին մինչեւ Հիւսիսային Ափրիկէ:

Կը թուի թէ Եգիպտոս զայն ճանչցած է շատ հին ժամանակներէն, հակառակ անոր որ, Փարաւոնեան չիրմները այս մասին չեն պատմեր: Առաջին յիշատա – կութիւնը կայ Հոմերոսի «Ողիսականի» Դ. գրքին մէջ:

Թմրեցուցիչի մասին առաջին առա – պելը, յամենայն դէպս, մանչուական է:

Երիտասարդ ձկնորս մը, ինքզինք սիր – ցուցած էր Ամուր դեռի ափերուն իշխող իշխանուհիի մը: Իր հօրը հնազանդելու համար, ձկնորսը հարկադրուեցաւ լքել իշխանուհին, սակայն չդադրեցաւ զայն սիրելէ: Երազ մը իրեն իմացուց, թէ իր սիրեցեալ իշխանուհին ծնունդ տուած էր ապօրինի զաւակի մը, զոր իր հպատակ – ները այրած էին իր մօրը հետ:

Միայն յանգգործ իշխանուհիին սիր – տը անհաղարտ մնացած էր, թրծուած ըլ – լալով: Սիրտը իր հերթին փչրուեցաւ ամբոխին կողմէ, սակայն հրաշք, անոր իւրաքանչիւր կտորը դարձաւ երկար ցո – ղունով ծաղիկ մը՝ կարմիր եւ ճերմակ թերթերով: Յուսահատ սիրահարը քաղեց անոր հիւթը, որով պատրաստեց մոգա – կան խմիչք մը: Այս խմիչքը դիւրի ցե – րեկ իրեն կուտար դեղեցիկ երազներ:

11րդ դարուն, թմրեցուցիչը մեծ դեր խաղաց Միջին Արեւելքի մէջ: Աւելի ճիշ – դը, հաչիշը, զոր առաւօրէն կը գործա – ծէր մահմետական աղանդ մը, որուն պե – տը կը կոչուէր Լեռան Ծերունին, իսկ անդամները, Հաչիշիմ, որ չուտով աղա – ւաղուելով դարձաւ Ֆրանսերէն ասասին (ոճրագործ) բառը:

Հռչակաւոր ճամբորդ Մարքօ Փոլօ, որ չինաստանի մէջ մտած էր այս աղանդին հետ, այս չրջանի հոդամասերուն մասին կը ներկայացնէ սա հետաքրքրական նկարագրու – թիւնը. «Անոնց ձորը պարտէզներուն գե – ղեցկագոյնն է՝ օժտուած առուներով,

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Ճանըմ, Սուրբիկ հանըմ, դող մի՛ ելլեր, կը խրատէր Մարտիկ էֆէնտի, ոչ Աբամը, ոչ ալ պաշտօնեաները որեւէ յանցանք չունին, կը հարցաքննեն, վաղը թող կուտան... ինչո՞ւ այսչափ կը յուզ – ուիս, մինակ ձեղի չէ որ այս բանները կը պատահին: Աբիկ էֆէնտի Ունճեանը ան – դամ բռնեցին, բանտարկեցին, դատարա – նի քաշեցին, բայց ի վերջոյ անմեղու – թիւնը հաստատուելով՝ ազատ արձակե – ցին:

— Ա՛խ, կը դոչէր Լեւոն, եթէ իմ խօս – քերս մտիկ ընէիք, այս փորձանքները թերեւս մեր գլխուն չէին գար:

Ու կրկին պարզեց իր ծրագիրը: Բոլոր այս եղածները, ըստ իրեն, Թորոս պէյի թշնամութեանց արդիւնքն էին, պէտք էր որեւէ միջոց գտնել այդ մարդը զոհաց – նելու, այն ատեն ամէն բան կարգի կը մտնէր:

— Դուն ի՞նչ կ'ըսես, հարցուց Սուրբիկ հանըմ խօսքը Մարտիկ էֆէնտիի ուղ – ղելով:

Մարտիկ էֆէնտի թէեւ նախապէս հա – կառակ էր այդ տեսակ դիմումի մը, բայց այս նորագոյն դէպքէն ետքը ինքն ալ կարծիքը փոխած կը թուէր:

— կարծեմ դէչ չըլլար եթէ փորձ մը ըլլայ, ըսաւ:

— Բայց Բարսեղ էֆէնտի չուզեր, դի – տել տուաւ Սուրբիկ հանըմ:

— Երկկ չէր ուզեր, բայց վաղը թեր – եւս պիտի ուզէ:

— Ես ալ վստահ եմ որ այսօրուան ե – դածներէն ետքը, ալ պիտի չընդդիմանայ, ըսաւ Լեւոն:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ եթէ նախ Թորոս պէյը անգամ մը տեսնես ու իր տրամադ – րութիւնը չօչափես, առաջարկեց Մար – տիկ էֆէնտի երիտասարդին:

— Եւ եթէ հաւանի ու դրամ ուզէ՞...

— Դրամը գտնելը դիւրին է, բաւ է որ չափազանց պահանջկոտ չըլլայ... այս է խնդիրը: Տեսնենք իր միտքը ի՞նչ է եւ ըստ այնմ Բարսեղ էֆէնտին համոզել ջանանք: Եթէ յիսուն – հարիւր ոսկիով յանձն կ'առնէ գործը կարդադրել, նոյնիսկ այն ատեն պէտք չի մնար Բարսեղ էֆէն – տիի հաւանութեան, մենք դրամը կը վճ – ճարենք եւ վստահ եմ որ Բարսեղ էֆէնտի դժգոհ չի մնար: Ի՞նչ կը կարծես, այդ – պիսի դումարով մը կրնա՞նք գինքը հա – մոզել:

— Իրաւ որ բան մը չեմ կրնար ըսել, պատասխանեց Լեւոն, այդ մասին հետը բնաւ խօսք մը չեմ ըրած... արդէն ա – միսէն աւելի է որ երեսը չեմ տեսած: Կարծեմ չատ լաւ կ'ըլլայ եթէ դուք եր – թաք ու հետը տեսնուիք:

— Ե՞ս երթամ, դոչեց Մարտիկ էֆէն – տի, երբեք, կը կարծե՞ս որ Թորոս պէյ ասանկ խնդրի մը համար բանակցութեան մտնէ ինծի հետ... պէտք է որ դիմումը ուղղակի այս տունէն ըլլայ:

— Այ, այո, չատ ճիշդ է Մարտիկ էֆէնտիի ըսածը, ասանկ գործի մէջ օ – տար մարդ մտնելու չէ, հաստատեց Մա – րիկեան էֆէնտի, որ կը վախնար թէ այդ բանակցութիւնը իր գլուխը կը փաթթեն: Ամէնէն յարմար անձը Լեւոն էֆէնտին է:

— Ես այնպէս կը հաւատամ որ եթէ ձեզմէ մէկը տեսնուի Թորոս պէյի հետ, աւելի լաւ կ'ըլլայ, ձեր դիրքը եւ ազդե – ցութիւնը չատ աւելի մեծ են:

— Չըլլար, էֆէնտիմ, չըլլար, մենք ձեռքի տակէ գործելու ենք:

— Գոնէ մէկերնիդ ընկերացէք ինծի, առաջարկեց Լեւոն, անոնց ընդդիմութի – նը տեսնելով: Չեմ ուզեր որ յետոյ որեւէ խօսք ըլլայ այս մասին: Որովհետեւ չի – տակը ըսելու համար չատ անհաճոյ պաշ – տօն մըն է կատարելիքս:

— Այդ ի՞նչ խօսք է, բողոքեցին ամէն – քը միասին, մինչ դու տան մարդը չէ՞ս, Բարսեղ էֆէնտիի զաւակը չէ՞ս համար – ուիր...:

Լեւոն քիչ մըն ալ դժկամակելէ ետքը, հաւանեցաւ երթալ առանձին տեսնելու Թորոս պէյը:

— Հիմա գնա, իր տունը գինքը տես, այս ժամուս ելած ըլլալու չէ, ըսաւ Մարտիկ էֆէնտի, մենք հոս կը սպասենք եւ վերադարձիդ տեղեկութիւն կ'առնենք:

— Ուր ընակիլն ալ չեմ գիտեր, դիտել տուաւ Լեւոն:

Մարտիկ էֆէնտի երկու բառով բա – ցատրեց Թորոս պէյի տան հասցէն եւ ե – րիտասարդը մեկնեցաւ մտովի խնդալով իր խորամանկ հնարքներուն վրայ:

Ժամէ մը վերադարձաւ յուսահատ դէմ – քով մը:

— Թորոս պէյէն յոյսերնիս կտրելու էնք, յայտարարեց աթոռի մը վրայ կո – նալով:

— Գտա՞ը գինքը, հետը տեսնուեցա՞ը, հարցուց Մարտիկ էֆէնտի:

— Այո, ժամու մը չափ խօսակցեցանք, բայց պարապ բան է, ուրիշ միջոց մը խորհելու է:

— Բայց ինչո՞ւ համար, կը մերժէ՞ այս խնդրին մէջ մտնելու:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(82 – Շար.)

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
(1965–1969)

Բ.

25 Հոկտեմբեր 1965ին Ս. Էջմիածնի մէջ բացառիկ հանդիսութեամբ տօնուեցաւ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Սրբազնա– գոյն Հայրապետի գահակալութեան տա– սնամեակը, որուն մասնակցեցան աչխար– հի բոլոր ջրջաններէն ուղարկուած պատ– գամաւորներ եւ ջերմեռանդ հաւատաց– եալներ: Մեր եկեղեցին եւս մասնակցե – ցաւ այս հանդիսութեանց՝ ձեր կողմէ ընտրուած ներկայացուցիչներով, դլխա – ւորութեամբ Հայրապետական Պատուի – րակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Սրբազան Հօր: 1 Հոկտեմբեր 1969էն մինչեւ 15 Հոկ– տեմբեր, Ս. Էջմիածնայ մէջ տեղի ունե – ցան բացառիկ հանդիսութիւններ եւ ժո – ղովներ, որոնց եւս մասնակցեցան եկե – ղեցւոյս ներկայացուցիչները:

Ա) Գումարուեցաւ Եպիսկոպոսական ժողովը, որուն առենապետն էր մեր սի – րեցեալ Առաջնորդ եւ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սրբազան Հայրը:

Բ) Վեհափառ Հայրապետը օրհնեց Ս. Միւռոնը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ՝ ա– ւելի քան 30·000 հաւատացեալներու նե – կայութեան:

Գ) Տօնուեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթո – ղիկոսի ծննդեան 60ամեակը:

Դ) Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան հայրիւրամեակը ոգեկոչուեցաւ պատա – րագի մատուցմամբ, հոգեհանդիստով եւ դեղարուեստական հանդիսութեամբ:

23 Նոյեմբեր 1969ին, համաձայն Վե – հափառ Հայրապետի սրբատառ կոնդա– կին, կազմակերպեցինք Կոմիտաս վար – դապետի ծննդեան հարիւրամեակին նը – ւիրուած համահայկական փառաւոր հան– դիսութիւն մը Փլէյելի մեծ սրահին մէջ, մասնակցութեամբ Փարիզի հայկական կազմակերպութիւններուն, աւելի քան 2000 հոգիի ներկայութեան: Այս հանդի – սութեան իրենց մասնակցութիւնը բերին համբաւաւոր երգչուհի՝ Տիկին Լուիզա Պողոսպալեան, հայրենիքէն յատկապէս հրաւիրուած Կոմիտասեան Քառեակը, Փարիզի երեք երգչախումբերը, դեկավա– րութեամբ՝ Պարոններ Կ. Աւիրիկեանի, Գ. Եանպէկեանի եւ Ա. Պարթեւեանի:

Նոյն առաւօտուն, Մայր եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պատարագ մատուցուե – ցաւ ի յիշատակ Կոմիտաս վարդապետի, որուն ընթացքին կարդացուեցաւ Վեհա– ձառ Հայրապետի Կոնդակը:

Ամէն տարի Վարդանանց տօնին առի– թով կը կազմակերպենք վարժարաննե – րու եւ դասընթացքներու աշակերտներուն համար հանդիսութիւն մը, ուր տեղի կ'ունենան Սրբազան Հօր հոգեչունչ խօս– քերն ալ՝ երգ, արտասանութիւն եւ նուագ:

ԿՐԹԱԿԱՆ

Մեր կրթական ձեռնարկները միշտ կը չարունակուին նոյն ոգիով: Քանի մը տարիէ ի վեր աւելցած է Կիլրակիօրեայ դպրոցը, որ տեղի կ'ունենայ եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Մեզի եղած ամէն դիմումի ընթացք կը տրուի, քաջալերելու համար այս ուղղութեամբ եղած ձեռնարկները:

Մանաւանդ չնորհակալութեամբ կը յի– շատակենք այստեղ, թէ տարիներէ ի վեր Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը, Փարիզի եւ ընդհանրապէս Ֆրանսայի բո– լոր հայկական Հինդչաբթիօրեայ դպրոց– ներուն համար, Հայրապետական Պատ – ուիրակ Սրբազան Հօր տրամադրութեան տակ կը դնէ կարեւոր գումար մը, որպէս քաջալերութիւն այս կրթական գործին յաջողութեան:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը նոյնպէս որոշ գումար մը կը յատկացնէ Ալֆորվիլի հայկական դպրոցին համար, որուն հա – մար եւս կը յայտնենք մեր չնորհակալու– թիւնը:

Եկեղեցիներու հովանաւորութեան տակ գտնուող բոլոր հայկական դպրոցներու կրթական Մարմինները, իրենց գործակից դիտակից ուսուցիչներով կը տանին նը – ւիրեալ եւ գնահատելի աշխատանք:

ՏԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ
ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս ջրջանին, չնորհիւ մեր հաւատաց– եալ ժողովուրդի սրտաբուխ նուիրա – տուութիւններուն, յաջողեցանք իրակա – նացնել հետեւեալ ձեռնարկները.—

Ա) Փէռ Լաչէզի դերեզմանատան մէջ կառուցուեցաւ վայելուչ խաչքար–դամ – բարան մը Եւրոպայի առաջնորդներուն, համաձայն նախագիծին եւ հսկողութեան վարչութեանս անդամ ճարտարապետ Բարդէն Տէր–Սարգիսեանի:

Բ) Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկե– ղեցին հիմնապէս նորոգուեցաւ եւ կեդ – րոնական ջեռուցումով օժտուեցաւ:

Գ) Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս ե– կեղեցին հիմնապէս նորոգուեցաւ, մար– մարակերտ նոր խորանով մը օժտուեցաւ, նկարազարդուեցաւ եւ կեդրոնական ջե – ռուցում հաստատուեցաւ:

Դ) Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ ե– կեղեցւոյ մէջ եւս կեդրոնական ջեռուցում հաստատուեցաւ:

Ե) Վարչութեանս կարեւորագոյն իրա– գործումը եղաւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ հիմնական եւ ընդհանուր նորոգութիւնը: Արդարեւ, 1904ին, եկեղեցւոյ չինութենէն ի վեր անցած էին աւելի քան 65 տարիներ, գմ– բէթը վնասուած էր, պատերը սեւցած էին, եւայլն, խիստ կարիքը կը դդացուէր անմիջական նորոգութեան:

Շնորհիւ Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ մեր Սրբազան Հօր հայրական կոչին եւ քաջալերութեան, մանաւանդ չնորհիւ մեր եկեղեցասէր ժո– ղովուրդին եւ բարերարներու առատա – ձեռն ու սրտաբուխ նուիրատուութեանց, եւ բարեհաճ օժանդակութեամբ ֆրանսա– կան կառավարութեան, կարելի եղաւ այս պատասխանատու գործը ի գլուխ հանել՝ եկեղեցին հիմնապէս նորոգել ներքուստ եւ արտաքուստ: Այս գործին դեկավարու– թիւնը անձնուիրաբար ստանձնած էր ե– կեղեցւոյս ճարտարապետ Պր. Ապրօ Գանճեան, գործօն մասնակցութեամբ Պր. Յակոբ Գալուբճեանի:

Զ) Եկեղեցւոյ բակը, որ խճաքարերով ծածկուած էր, այս առթիւ ասֆալտա – պատուեցաւ եւ չրջափակը նորոգուեցաւ ու ներկուեցաւ:

Է) Առաջնորդարանի դեռնայարկին նը– կուղները կրցանք օգտագործել, ներկա– յանալի սրահի մը կառուցմամբ՝ յարա – կից սենեակներով, ճաշակաւոր կահաւո– րումով: Այս սրահը կը ծառայէ որպէս դրադարան. այնտեղ պահուած են եկե – ղեցւոյս սեփականութիւնը եղող քանի մը հազար հատոր դիրքերը: Այստեղ տեղի կ'ունենան նաեւ Կիրակնօրեայ հայկական դասընթացքները, եկեղեցւոյ ժողովները եւ այլ ձեռնարկները:

Ը) Եկեղեցւոյ բոլոր աթոռները փոխա– նակուեցան նորերով, պատշաճ՝ եկեղեց– ւոյ ներքին ոճին:

Թ) Եկեղեցւոյս Դիւանատունը եւս հիմ– նապէս նորոգուեցաւ եւ սարքաւորուե – ցաւ: Հոն եւս նոր բաժանումներ կա – տարուեցան, նոր կահաւորումով եւ ժո – ղովասրահով մը:

Ժ) Առաջնորդարանի դահլիճը հիմնա – պէս նորոգուեցաւ, իր կարասիներով միասին:

ԺԱ) Եկեղեցին օժտուեցաւ նոր երգե – հոնով մը (օրկ) մը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԿՈՓԱՄԱՐՏԻԿԸ

Կոփամարտի (պոքս) մասին թէեր ու դէմ տեսակէտներ գոյութիւն ունեցած են միշտ: Մարմնամարզի այս ձեւը ունի իր սիրողները, ինչպէս նաեւ իր թշնամինե– րը: Ախտահանդերձ միշտ ալ մեծ ժողո– վրդականութիւն վայելած է, յատկա – պէս, բանաստեղծներու, դրագէտներու, դերասաններու, նկարիչներու, երաժիշտ– ներու չրջանակէն ներս:

Լորա Պայրընի օրագրին մէջ կարելի է կարդալ հետեւեալ տողերը. « ... Բաւա– կան լաւ կը լողամ, ձի կը քշեմ, թէեւ ոչ հեծեալի պէս, 17 տարեկանիս կոտրե– ցի կողոսկրս, սակայն դէշ սուսերամար– տիկ մը չեմ, յատկապէս սկոտական թրագաչոյնի մէջ: Միեւնոյն առեն յաջո– ղութեամբ կոփամարտի մէջ կը մտնեմ»:

Ահա ուրիշ հատուածներ ալ անգլիացի բանաստեղծին օրագրէն. « 1814 Մարտ 17: Այսօր կը սկսիմ փորձեր կատարել ձէքսընի հետ տեղի ունենալիք կոփամար– տին համար: Վարժութիւնները չատ յոգ– նեցուցիչ են»: « ... 1814 Մարտ 28: Ար– թընայ սովորականէն բաւական չուտ: Ձէքսընի հետ պիտի մենամարտիմ: Ինք– դինքս լաւ կը դդամ որեւէ առենէ աւելի »:

Սակայն ո՞վ էր ձէքսըն: Ժամանակա – կիցները զայն անուանած են «ճէնթլմէն ձէքսըն»՝ իր ազնիւ նկարագրին համար: 1795ին Տանիէլ Մենտոսայի դէմ տարած յաղթանակէն ետք կը նուաճէ Անգլիոյ ախոյենութիւնը, որ այդ տարիներուն համահաւասար էր աչխարհի ախոյեան – թեան աստիճանին:

Գրագէտ ձէք Լոնտոնի չվիճակուեցաւ մրցիլ ձոն ձէքսընի նման մեծ դէմքի մը հետ: Հակասական տեղեկութիւններ կան անոր կեանքին այս փուլին մասին: Ոմանց հաւաստիացումով դրագէտը Ալասկայի մէջ մենամարտած է ապագայ նչանաւոր կոփամարտիկները Ուայթ Էրպի եւ Ռէքս Պիչի հետ: Ուրիշներ կը հերքեն այս տե– ղեկութիւններուն ճչդութիւնը: Յամե – նայն դէպս՝ բոլորն ալ համակարծիք են հատատելու, թէ ձէք Լոնտոն սքանչելի կոփամարտիկ մը եղած է: Գրագէտին քանի մը գործերուն, ինչպէս «Մեքսիկա– ցին», «Կատր մը միս» եւայլն դլխաւոր տիպարները բռնցքամարտիկներ են:

Ռինկին լաւ ծանօթ դէմքեր եղած են Զարլս Զափլին, Վիքթըր Մաքլակլէն, Ճորճ Օ'Պրայէն, Ռոպըրթ Թէյլըր, Հա – րոլտ Լոյտ եւ դեռ ուրիշ անուանի դերա– սաններ:

Ֆ.

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

Թէեւ տակաւին մատաղնջ ու խռոված էր, այսուհանդերձ Աննա հաճոյքով ու մանրակրկիտ կերպով ճամբորդութեան կարպադրութիւնները ըրաւ:

Իր մանրիկ ձեռքերովը բացաւ ու պո– ցեց ուղեւորութեան կարմիր պայուսակը եւ մկրճին պզպիկ բարձ մը հանեց ու ծուն– կերուն վրայ դրաւ եւ արուեստները ու– դեկերմակով մը պատելով, հանդարտիկ նստեցաւ: Ցետոյ դիրք մը հանեց եւ բա– ւական ժամանակ կարդաց, սակայն ի վերջոյ դիրքը թողուց, դլուխը թիկնա – թոռին վրայ երկնցուց եւ սկսաւ վերյի– շել ինչ որ անցած էր Մոսկուայի մէջ: Մինչեր բերաւ պարահանդէսը, Վրոնսքին, անոր սիրատենչ ու հնազանդ դէմքը, ի– րենց միջեւ անցածները:

Եւ սակայն երբ այդ յիշատակներուն հասաւ, ամօթի զդացում մը ունեցաւ:

— Լաւ ուրեմն, ի՞նչ է աս, ըսաւ հա– ւատամիտ ձեւով մը իր դիրքը փոխե – լով, ի՞նչ կը նչանակէ աս: Միթէ կը վախնա՞մ այդ խնդրին դէմ առ դէմ նա– յելու: Միթէ իմ եւ այդ անմօրուս սպա– յին միջեւ գոյութիւն ունի՞ն կամ կրնա՞ն ունենալ տարբեր յարաբերութիւններ՝ իրարու անտարբեր երկու անձերու զգա– ցածէն:

Արհամարհոտ ժպիտ մը ունեցաւ, դիր– քը առաւ, բայց առանց կարզացածը հասկնալ կարողանալու: Ցետոյ մէկէն՝ առանց պատճառի ուրախութեան նոպայ մը ունեցաւ եւ հաղիւ կրցաւ իր խնդուքը զսպել:

Զգաց որ իր ջիղերը հեռդհեռէ կը ձըղ– ձային ջուխակի մը լարերուն պէս զորս կը սեղմեն. զգաց որ իր բիրերը հեռդհե– ռէ կ'ընդարմանային, որ իր ձեռքերուն եւ ոտքերուն մատները կը սարսռային, որ չունչը կը պակսէր եւ թէ այս կէս մը– թութեան մէջ բոլոր ձեւերն ու ձայները ծայրայեղ կերպով կ'ազդէին իր վրայ: Ամէն վայրկեան ինքնիրեն կը հարցնէր թէ կառախումբը առա՞ջ թէ ետ կ'երթար, կամ թէ բոլորովին կեցած էր:

Ոտքի ելաւ իր տպաւորութիւններու ընթացքը փոխելու համար, ուղեվերմա– կը մէկ կողմ նետեց եւ իր վերարկուին վրայէն գլխանոցը հանեց: Վայրկեան մը նչմարեց որ մարդ մը մտած էր վակոնը, բաթթահատակ նիհար մուժիկ մը, որ չեռուցիչն էր: Տեսաւ որ այդ մարդը չեր– մաչափին կը նայէր, նչմարեց նաեւ որ անոր եռեւէն հովն ու ձիւնը մտած էին կառքին մէջ, բայց չուտ մը կրկին ամէն բան իրար խառնուեցաւ:

Երկայնահասակ մուժիկը սկսաւ պատը փորել, իր դէմը զանուող պատառ կին մը, իր սրունքները տարածեց վակոնին մին– չեւ միւս ծայրը եւ զայն լեցուց սեւ ամ– պով մը, յետոյ ամէն ինչ ճռնչեց, սար– պով մը սըռաց, իրը թէ մարդկային մարմին մը յօշոտէին, յետոյ կարմիր բոց մը գինքը կուրացուց եւ պատը ամբողջ վակոնը ծածկեց:

Աննա զդաց որ վար կը տապալէր, բայց որեւէ վախ չունեցաւ. ընդհակառակն դուարթ էր: Ձիւնին մէջ թաղուած մար – դու մը ձայնը իր ականջին բան մը ըսաւ: Աննա ոտքի ելաւ եւ ինքզինքին եկաւ. հասկցաւ որ կայարան մը հասած էին, որուն անունը կուտար պաչտօնեան: Ա– նուչքայէն իր չալը եւ գլխանոցը ուզեց, ուսերուն վրայ դրաւ եւ դէպի դուռը ուղ– դուեցաւ:

— Տիկինը դո՞ւրս ելլե կ'ուզէ, հար – ցուց Անուչքա:

— Այո, օդի պէտք ունիմ. հոս չատ տաք է:

Դռնակը բացաւ: Ձիւնն ու հովը գինքը հրեցին եւ իրեն դէմ կռուելով՝ արգիլե– ցին դռնակը բանալու: Այս բանը գինքը զուարճացուց: Վերջապէս ինք յաղթեց եւ կրցաւ դուրս ելլել: Հովը կարծես գին– քը կը լրտեսէր. զուարթօրէն փչեց եւ ուզեց գինքը բռնել ու տանիլ:

Աննա պաղ դաստապանին կառչեցաւ եւ չրջազգեստը բռնելով՝ քարափին վրայ իջաւ եւ վակոնին եռեւ տպաստանեցաւ: Հովը չատ բուռն էր կառախումբին պա– տրչդամին վրայ, բայց քարափին վրայ, վակոններուն եռեւ, բնաւ չէր զդացուեր: Աննա հաճոյքով ու լիաթոք չնչեց ձիւ – նոտ օդը եւ հանդարտօրէն նայեցաւ քա– րափին ու լուսաւորուած կայարանին:

ԻԳ.

Ձիւնի փոթորիկը կատաղօրէն կը փչէր վակոններու մէջէն: Կառքերը, սիւները, մարդիկը, ամէն ինչ որ կարելի էր տես– նել, ծածկուած էին թանձր սիւնով մը, որ հեռդհեռէ կը չատնար:

Երբեմն փոթորիկը կը հանդարտէր, բայց իսկոյն կրկին կը կատղէր այնպիսի թափով մը որ անկարելի կը թուէր անոր դիմադրել:

Եւ սակայն մարդիկ կը վազէին, զը – ւարթ խօսքեր փոխանակելով, ձիւնը չա– ռաչել տալով իրենց ոտքերուն տակ եւ անդադար գոցել բանալով մեծ դուռը: Յանկարծ Աննա զայրացկոտ ձայն մը լը– սեց որ մութին մէջ կը պոռար.

— Տո՛ւր հեռադիրը:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՅ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Յակոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ճիւհէր – եան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Էմիր– եան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը յանուցանեն իր– րենց եղբօր, հօրեղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՄԱՆՈՒԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

կսկծալի մահը որ պատահեցաւ 34 տա– րեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ (Ապրիլ 3) ժամը 14,15ին Ալֆորվիլլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լոս–Անճըլըսէն Պ. Ս. Մխքճեան 50 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր կնոջ կսկծալի մահուան ի յիշատակ։

ՀԱՅՑԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլլէն Պ. Գրիգոր Կիւլեան կը տեղե– կացնէ իր բարեկամներուն թէ բնակարա– նի փոփոխութեան հետեւանքով իր նոր հասցէն է.—

Voie Nouvelle
Rue de la Passerelle
Bat. 7, No 14
92 - CHAVILLE

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պ. Սուրէն Ալեքսանեան կարեւոր խըն– դրի մը համար կը փնտռէ Տիկին Նաւար– եանի հասցէն, Կրընոպլի մէջ, ուր կը բնակի իր ազգականներուն մօտ։

Կը խնդրուի տեղեկացնել՝
S. Alexanian
49, Rue Lamartine
06 - NICE

ԾԱԽՈՒ Է

Կօշկակարի խանութ մը, պատերով, 9 քառակուսի մեթր, ադուռը փողոցի վը– րայ։ Կարելի է ուրիշ առեւտուր ալ ընել։ Գին՝ 25·000 ֆրանք։ Դիմել
GARABEDIAN
16, Allée Marguerite
92 - Malakoff

Հ. Յ. Դ.

ՇԱԻԻԼ.— *Հ. Յ. Դ. « Արշալոյս » խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքա– տեղին։ Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները։*

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

5 Ապրիլ, Նոր Կիրակի, Կրկնազատիկ, *յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց համաչխարհային առաջին եւ երկրորդ պատերազմաց։ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պի– տի կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանդիստ։ Հանդիսութեանց կը նախագահէ եւ պատարագը կը մատուցանէ* ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Սկիզբ ժամերգութեան 8, պատարագ 9,45, հոգեհանդիստ 11,45ին։

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ

ԱՍՈՒԼԻՍ - ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի եւ մասնակցու– թեամբ հայ ուսանողներու, Կիրակի 12 Ապրիլ ժամը 5–11, Մշակոյթի Տան սրա– հին մէջ 17, Ռիւ Պլէօ։

Ասուլիսը կը սկսի ժամը 5ին։
Ճաշադին 15 ֆրանք։

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ – ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ –

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հերոսամարտի 55րդ տարեդարձը նուիրուած ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ծննդեան 150ամեակին

Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 16,30ին Salons ALHAMBRA, Boulevard Chave

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Արեւմտ. Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ Վ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Լուսաբաձակումով կը ցուցադրուին յաղթական ճակատամարտի նահատակ ան– մահներու նկարները

Գեղարուեստական ընտիր բաժին։ Մեներգ Օր. Օր. Ալիս Շամիլեան, եղբայր Նազարեան, Սահակ Տէրոյեան, Սիմէոն Աւտոյեան (կ'երգէ «Հայրիկ–Հայրիկ»)

Կ'արտասանեն.— Տիկին Հերմինէ Պօղոսեան, Օր. Ալիս Յարութիւնեան, Հայկ Ֆրէնկեան, Վանիկ Նազարեան։

Ձեռնադաշնակի վրայ կը նուագէ Շահէն Փանոսեան, դաշնակի վրայ՝ Մաիլէն Մարկոսեան (Ա. մրցանակ Մարսէյլի Երաժշտանոցէն)

Մարտիը ազատ է

Հանդէսէն ետք՝ ճաշ նոյն սրահին մէջ։ Մասնակցութիւն 15 ֆր.։ Աբձանա– գրուիլ հեռաձայնելով 62–92–32, 48–85–60

Հրաւիրուած են կուսակցական, բարեգործական, հայրենակցական, մարզա– կան եւ երիտասարդական բոլոր կազմակերպութիւնները

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆ– ՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Ա Յ Յ

Մարսէյլ քաղաքի Կապոյտ Խաչի մաս– նաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած է այցելութիւն մը Ջատկուան առթիւ դէպի Սէն Ռաֆայէլ՝ Հանգստեան Տունը, Կի– րակի (5 Ապրիլ)։ այս առթիւ վարձուած է հանրակառք։ Երթալ փափաքող հայ – րենակիցներէն կը խնդրուի հիմակուընէ սկսեալ արձանագրուիլ։ Արձանագրուելու համար դիմել Տիկին Քէօսէեանի
2, Rue Bernard du Bois (Studio Rex)
եւ վարչութեան անդամներուն մօտ։

ԼՈՅՏ ՏԵՍԱՒ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Եռամսեայ հանդէս, պաշտօնաթերթ Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկզարքայի։ Բ. Չրջան, Թիւ 1, Ցունուար–Մարտ 1970։ Բաժանորդագրութեան պայմանները՝ սո – վորական 10 ֆր., օժանդակող՝ 20 ֆր.։
Հասցէ՝
3, Ave. Granchamp
78 -LEPECQ, FRANCE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Համախմբերդչական Միութեան Մարսէյլի երեք քոյր մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ, տարեկան դաշտա – հանդէսը՝ Յուլիս 5ին։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

Եւրոպայի Հայոց Հայրապետ. Պատ – ուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի հո– վանաւորութեամբ Ց. Ճ. Սիրունեան նը– ւիրուած յոբելենական հանդիսութիւնը նախատես որոշուած Մայիս 31ին, կամքէ անկախ պատճառներով, յետաձգուած է Յունիս 14ի Կիրակիին, ժամը 20,30ին, Կավոյի սրահին մէջ։

Կազմակերպիչ Յանձնախումբին հաս – ցէն է
15, Rue Jean Goujon, Paris (8e)
Իսկ նուիրատուութիւնները ուղղել Յանճ– նախումբի գանձապահ Պր. Գէորգ Պա – քըրճեանի
35, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (4 Ապրիլ) ժամը 4ին Միութեան դրասենեակը՝ 17, Ռիւ Պլէօ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԴԻՄԱԿԱՀԱՐ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ կող– մէ, ինչպէս ամէն տարի՝

ԴԻՄԱԿԱՀԱՐ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

THEME — 1900

Տեղի պիտի ունենայ, Ուրբաթ 3 Ապրիլ երեկոյեան ժամը 20էն մինչեւ առաւօ– տեան մէկը

HOTEL LUTETIA
45, Bld. Raspail — Paris (7e)

Ջանք չէ խնայուած այս երեկոյթը փայլուն եւ յաջող անցընելու համար եւ արդէն իսկ մեր անդամներէն շատեր ըն– տրած են իրենց հագուստները։

Միութիւնը վստահ է որ Փարիզի հայ երիտասարդութիւնը անխտիր պիտի ներկայ ներկայ ըլլալ եւ քաջալերել այս հաճելի եւ գեղեցիկ ձեռնարկը։

Ուրեմն բոլորս մէկ դէպի Օքէլ Լիւքէ– սիա Ուրբաթ երեկոյ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ ՊԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ 4 Ապրիլ ժամը 20,45ին, Պան– ելօ քաղաքի Սալ տէ Ֆէթի մէջ Ռիւ Շարլ Միչէլս։

Կը ներկայացուին
ՍԻՐՏԸ ԵՐԳՈՒՄ Է
Գունաւոր գեղարուեստական ֆիլմ մը
(Ֆրանսացիներուն համար սրահին մէջ պիտի բաշխուի համառօտ բացատրողա – կան մը)։
եւ ԵՕԹԸ ԵՐԳԵՐ
(Ֆրանսախօս)
հեղինակ բանաստեղծ Գէորգ Էմինի, դունաւոր ֆիլմը

Մուտք 5 ֆր

Տոմսերը կը ծախուին Լեւոն Տօնիկեանի մօտ
52, Rue Gustave Courbet
Կարագեան
23, Rue Haïk Tbirian
Ճելալեանի կօշկարատունը
25, Rue Ampère

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բոլոր ճամբորդութիւնները երթ ու դարձ օդանաւով եւ « *Փանսիոն քոմփլէթ* » Արմենիա պանդոկին մէջ։

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ, 14 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Ա. ճամբորդութիւն ՅՈՒԼԻՍ 11էն 26

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ԵՒՈՒՀԶԵՒԻ ՕՐԵՐՈՒՆ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՑՍ ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵՐԸ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ԵՆ։ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒ– ԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՑՄԱՆԱՒԱՄ՝ ՅՈՒՆԻՍ 15։ ԹՈՒՐԻՍԹԻԶ ԿԱՐԳ ԴԻՆ 2300 ՖՐ.

Բ. ճամբորդութիւն.— 1 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ — Ա. ԿԱՐԳԻ սենեակ «Արմե– նիա»յի մէջ, Բ. կարգի նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։ Գին՝ 2500 Ֆրանք։

Գ. ճամբորդութիւն.— 9 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ — Ա. ԿԱՐԳԻ սենեակ «Արմե– նիա»յի մէջ, Բ. կարգի նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։ Գին՝ 2500 ֆրանք։

Դ. ճամբորդութիւն.— 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — երեւանի լաւագոյն հաճախի այս այցելութիւնը եւս տեղի կ'ունենայ թուրիսթիք կարգով, «*Փան– սիոն քոմփլէթ*» «Արմենիա»յիմէջ։ Գին՝ 2350 Ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Անցեալ Սեպտեմբերին անակնկալօրէն ստեղծուած էին անհաճոյ պայմաններ։ Այս եղանակին մեր բոլոր ճամբորդութիւններուն համար պաշտօնա– կան պայմանագրութեամբ ապահովուածէ մեր գրօսաշրջիկներուն բնակութիւնը «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ։

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS — 22, rue du 4-Septembre — PARIS — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Հորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18
ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ 11, rue du Bassin — Saint-Julien
Tél. : 48-94-75
ԼԻՈՆԻ մէջ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, rue Barabanne — Tél. : 60-01-11
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ ՆԱՋԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ
ՏԵՍԻՆԻ մէջ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ

Conditions d'inscription :
— Passeport validé
— 4 photos
— Carnet de change (*on peut se procurer celui-ci dans toutes les banques sur présentation d'une pièce d'identité et d'une photo*).

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՈՒՐԲԱԹ
3
ԱՊՐԻԼ
VENDREDI
3 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.780 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 46e ANNÉE — N° 11.780

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Հետեւելով Եւրոպացիներու օրինակին, Թուրքերն ալ ժամանակ մը ի վեր սկսած են հրատարակել զանազան Համայնապետարաններ, պրակ առ պրակ։

Անգարայի Կրթական նախարարութեան 1939 Մայիս 9ի հրահանգին ի գործադրութիւն, 1950ին սկսան հրատարակել իսլամական Համայնագիտարանը, իբրեւ հիմ առնելով Լայտընի (Հոլանտա) մէջ ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով լոյս տեսած համանուն աշխարհահռչակ Համայնապետարանը։ Պոլսոյ համալսարանի դրականութեան ճիւղի դասախօսներէն բաղկացած մարմին մը կը թարգմանէ պատկան, որոշ նիւթերու վրայ յատկումներ կամ սրբագրութիւններ կատարելով եւ բառերու այբուբենական կարգը թուրքերէն հնչումներուն յարմարցնելով։

Եւրոպական հրատարակութեան մէջ Հայաստանի մասին գրած է յատնի դիտական Շեֆրէք։ Թրքականին մէջ Միքրիմին Հալիլ Եղեանչ ինքնիրեն թոյլ տուած է որոշ փոփոխութեանց ենթարկել հեղինակին գրութիւնը։

Քանի մը տարի առաջ Թուրք հեղինակ մը ձեռնարկեց հրատարակութեանը Խրքանպուլ անսիքլոփէտիսիի, որ պիտի բաղկանայ չուրջ չորսուն հատորներէ։ Յարդ լոյս տեսած է ինը հատոր միայն եւ չէ յառնահատած։ Հատորներուն մէջ բառական մանրամասնութեամբ յիշատակուած են նաեւ անուանները այն Հայերուն, որոնք օսմանեան մայրաքաղաքի քաղաքական, տնտեսական, մանաւանդ մշակութային — թատրոն, երաժշտու - թիւն եւայլն — կեանքին մէջ կարեւոր դեր մը կատարած են։

Յարիներէ ի վեր պրակ առ պրակ կը հրատարակուի նաեւ Թուրք Համայնագիտարանը։ Յարդ լոյս տեսած են 160 պրակներ։ Ժամանակին կարելի չէր եղած հրատարակել թիւ 118 պրակը, որ կը պարունակէ, ի մէջ այլոց էրմէնիատան, էրմէնիլէր եւ էրզրում գլուխները։ Նոր է, որ հրապարակ եղած է այդ պրակը։

(Ի դէպ յիշենք, որ Իսլամ Անսիքլոփէտիսին ալ չատ ուշ լոյս ընծայեց թիւ 54 պրակը՝ նուիրուած Իսթանպուլի, Պոլսոյ գրաւման 500ամեակին առթիւ, աւելի ճոխացնելու համար զայն)։

Պոլսոյ Մարմարան Մարտ 3էն սկսեալ թարգմանաբար մաս առ մաս հրատարակեց «Թուրք Համայնագիտարան»ի Հայոց յատանի եւ Հայերուն յատկացուած գրութիւնները։

Մեր նպատակէն դուրս է ըստ էութեան քննութեան ենթարկել Հայոց պատմութեան զանազան չրջաններուն մասին ամնանուն հեղինակին գրածները, որոնք կազմաբուած են թրքական տեսակէտներէ ու վրայ։ Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ։

Զինք կրնար սակայն լուսթեամբ անցնել դիտումնաւոր կերպով սպրդած կարգ մը վերաբերմունքներու վրայէն, որոնք տեղ պէտք չէ գտնէին դիտական ըլլալու յատկութիւնն ունեցող հրատարակութեան մը մէջ, որ ամէն բանէ առաջ պատմական ճշմարտութիւնները պէտք է արձանագրէ առարկայական կերպով, առանց քաշուելու քանի յետին նկատումներու։

Այսպէս, խօսելով Սուլթան Մէհմէտ Բ. Ֆաթիհի կողմէ Պոլսոյ մէջ հայ պատրիարքի մը նշանակումին մասին, «Թուրք Համայնապետարան»ը կ'ուեւլցնէ.—

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԷՏԻՋԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

Հողը կրկին երերաց Կէտիզի չրջակայքը, այս անգամ լեռնային չրջադիծի մը մէջ, Էմիթի մօտերը։ Այս վերջին ցնցումին զոհ գացին 24 դիւղացիներ, որոնք անխոհեմութիւնը ունեցած էին իրենց տան խարխուլ պատերուն մօտ դիմելու։ Համաձայն դիտական չրջանակներուն, Քէօթահիոյ չրջանի ցնցումները վերջ չեն գտած դեռ։ Արդարեւ, ըստ մասնագէտներու, բազմաթիւ ցնցումներ ապահովաբար արձանագրուին յառաջիկայ չաբաթներուն եւ, նոյնիսկ, ամիսներուն։

Մինչ այդ պատկան մարմինները կ'աշխատին հաշուենկլիւը պատրաստել երկրաչարժին զոհած աղէտին։ Մինչեւ առջի օր, ուժ հազար մեծ ու փոքր տուներ հիմնայատակ կործանած արձանագրուած են, երկու հազար չինութիւններ ալ թէեւ կանգուն կը մնան, այսուհանդերձ անբնակելի դարձած են բացարձակապէս։ Մնաց որ մնացեալ տուները, որոնց թիւը մօտաւորապէս երկու հազար ցոյց կը տրուի, այնքան խախտած են իրենց հիմերէն, որ անոնց գործածութիւնը առնուազն վտանգաւոր կը դառնայ։

Արդէն աւելի քան չորս հազար ընտանիք քանի մը օրէ ի վեր վրաններու տակ կը դիչերէ եւ դեռ երկար ժամանակի կը կարօտի անոնց վերաբնակեցումը դիւղերու մէջ։

« Հայերը չգոհացան Թուրքերու կողմէ իրենց տրուած իրաւունքներով։ Աւնոնք Եւրոպական պետութիւններէն եւ Հռոմի եկեղեցիներէն օժանդակութիւն գտնելով Հայկական Պետութիւն մը հիմնելու գաղափարը ունէին։ Բայց եւ այնպէս Արեւմուտքէն ոչ մէկ օժանդակութիւն կրցան ձեռք ձգել։ Այն ատեն իբր վերջին ճար, Ռուսերուն վտահեցան։ Դեռ 1669ին Քիեւի իշխան Ալեքսանդր երբ Լեհացիներուն դէմ կը կռուէր, Հայերէն օժանդակութիւն կը գտնէր։ Այդ թուականէն սկսեալ է, որ Հայերը միշտ Ռուսերէն օժանդակութիւն սպասելու դիրքին մատնուեցան։ Իրականութեան մէջ Հայերն էին, որ պատճառ եղան, որ ցար Պետրոս Ա. իր ուշադրութիւնը դարձնէ դէպի Կովկաս։ Իրաւ ալ Ռուսերը սկսան իջնել դէպի Կովկաս (1813), հին Հայաստանի հողերուն մեծ մասը առին Պարսիկներու ձեռքէն, բայց երբեմ այդ հողերուն վրայ հայկական թագաւորութիւն մը հաստատելու մասին չմտածեցին »։

Նախ սխալ է Մեծն Պետրոսի դէպի Կովկաս իջնելու թուականը։ 1813 չէ, այլ 1722։ Նպատակը հայկական թագաւորութիւն հաստատել չէր, այլ դրաւել Կասպից ծովի եզերքի հողերը, Աբչերոնեան թերակղզին, մասնաւորաբար Բագուն, քարիւղի հարուստ հանքերու ոստանը։

Շուէդի դէմ մղուած երկարատեւ պատերազմը 1722ին կը վերջնաւար Ռուսիոյ յաղթանակով եւ Մեծն Պետրոս կը ձեռնարկէր դէպի հարաւ իր արշաւանքին, դրաւելով Դերպենդը, Գիլան, Մազանդարան եւ Աբիրապատ գաւառները՝ Կասպից եզերքին վրայ։ Դերպենդէն կը վերադառնար իր հիմնած մայրաքաղաքը՝ Սան Պետերսբուրգ, ուր կը մեռնէր 1725ին։

Բագու ռուսական տիրապետութեան տակ պիտի մնար 1723–1735։ Ի վերջոյ 1806ին վերջնապէս մաս պիտի կազմէր ցարական Ռուսիոյ։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՍԱՔԱՅԻ ՄԻՋԱԶԳ. ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս արդիական քաղաքը, որ կը գտնուի Ճափոնի կեդրոնը, ներկայիս զարճած է միջազգային հետաքրքրութեան առարկայ։ Արդարեւ Օսաքայի մէջ Մարտ 15ին բացումը կատարուեցաւ Համաշխարհային Ցուցահանդէսին, որ պիտի տեւէ 185 օր։

Քաղաքը, որ իր բնակիչներու թիւով (աւելի քան երեք միլիոն) կը գրաւէ երկրորդ տեղը Ճափոնի մէջ, կը նկատուի երկրին ամէնէն հին քաղաքը, քանի որ ունի 1500 տարուան անցեալ մը։ Օսաքա օժտուած է նաեւ այլ արժանիքներով եւ առանձնայատկութիւններով։ Երկրին գարպասն է ամէնէն առաջ, փոխանակութեան կեդրոն մը անկասկած, որուն մշակոյթի եւ արուեստի անգնահատելի կոթողները յատուկ բծախնդրութեամբ եւ մեծարանքով կը պահպանուին Ճափոնները կողմէ։ Օսաքա միեւնոյն ատեն կը հանդիսանայ արդիական արտադրութիւններու կարեւոր վայր մը, քանի որ կը հայթայթէ Ճափոնի համար կենսական մեքենաներ եւ նիւթեր, ինչպէս, օրինակ, ելեկտրոնիք գործիքներ, երկաթաձուլուածքներ եւ մեծ ու փոքր նաւեր։

Միջազգային մեծ նաւահանգիստ, առեւտուրի կեդրոն, Օսաքա միանգամ կը կատարէ Ճափոնի առեւտուրին կէսէն աւելին։ Աւիկա կարեւոր պարագայ մըն է երկրի մը համար, որ կը ներածէ իր արտադրութեան բոլոր նախանիթերը եւ աշխարհի մէջ կը գրաւէ երրորդ տեղը արտադրութեան մարզին մէջ։ Քաղաքը հիմնուած է Քանսայի չրջանին մէջ, որ կը նկատուի օրրանը Ճափոն քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթին։ Քիոթոյի եւ Նարայի հետ կը կազմէ Ճափոն «օճախ»ին երրեակ վէմը։ այսպէս՝ Քիոթօ, տաճարներու, յուշարձաններու եւ պարտէզներու քաղաք եւ աւանդական մշակոյթի մայրաքաղաք, Նարա, Նիփոն առաջին մայրաքաղաքը, որ բացօթեայ թանգարան մըն է միաժամանակ եւ, վերջապէս, Օսաքա։

Միջազգային ցուցահանդէսին համար բնաբան ընտրուած է «Յառաջդիմութիւն եւ Ներդաշնակութիւն մարդկութեան համար» տարազը։ կազմակերպիչները իրենց վայր ընտրած են Սենրի բլուրները, Ճափոնի դիմագիծը արտայայտող եւ չեզոտղ գօտին, ուր օտար այցելուները կարելիութիւն պիտի ունենան իրագեկ դառնալու, սեղմ տարածութեան մը վրայ, դիւտութեան, ճարտարարուեստի եւ այլ մարզերու նորագոյն դիւտերուն, իսկ Ճափոն այցելուները բայի մասնակցող 70է աւելի ազգերու իրագործումներուն, ուղղակի չփման մէջ պիտի մտնեն իրենց երկրին անցեալին եւ ներկային հետ, հիմնապէս նշանակելի երեւոյթներով։ Անցողակի դիտել տանք, թէ կազմակերպիչները կը նախատեսեն չուսուն միլիոնէ աւելի այցելու, որուն մօտաւորապէս մէկ միլիոնը օտար։ Այլ խօսքով Ճափոն ժողովուրդին կէսը պիտի դիտէ Սենրի բլուրներուն վրայ հաստատուած տաղաւարները։

Ցուցահանդէսը կազմակերպուած է այնպիսի ձեւով մը, որ ցայտուն դարձնէ մարդկութեան յառաջդիմութիւնը։ Մարդկութեան զարգացման խմաստը, կ'ըսէ կազմակերպիչներէն մին՝ Աքիրա Թագաքաուա, վերընթաց է, չարունակ վերընթաց, եւ ցուցահանդէսին խորհրդանշական ամբողջութիւնը, իրագործուած համբաւաւոր ճարտարապետ Թարօ Օքամոթոյի կողմէ, կ'ուզէ թելադրել ճիշդ այս ընթացքը — Աբեւի աչտարակը՝ մարդկութեան յանդուգն լուծը դէպի յառաջդիմութիւն, Մայրութեան աչտարակը եւ Երիտասարդութեան աչտարակը՝ մարդկային ուժի անհատնում աղբիւրներ, միշտ թարմ եւ կենսունակ։

Ասիական ցամաքամասին վրայ կազմակերպուած համաշխարհային առաջին ցուցահանդէսին կը մասնակցին 70է աւելի երկիրներ, ինչպէս նաեւ ՄԱԿն ու Ասիոյ զարգացման դրամատունը։

Խորհրդանշական գօտին, տաղաւարները, ճափոնական պարտէզներու գօտին, մայթերը, եօթը հրապարակները, որոնց չուրջ կառուցուած են տաղաւարները եւ որ կը կրեն չաբթուան օրերուն անունները, ցուցահանդէսին մեծ աչտարակը (130 մեթր) եւայլն կազմ ու պատրաստ էին բացման օրը։

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՍՈՒՐԲԵՐԸ

«Հայրենիք» («Յառաջ» Ապրիլ 1) անդրադառնալով ասկէ 25 տարի առաջ, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ «Յառաջդիմական»ներու հերոսութեանց, խմբագրականով մը կը դրէ որ «աննշան մնաց չառերուն հողակոյտը... աքսորականի իրենց մռայլ թափառումներուն վերջին հանգրուանը Սիպերիոյ մէկ խորշը կամ հեռընկեց փոս մը եղաւ: Դաշնակցական ըլլալու կամ Հայութեան անխտիր ըմբռնումով ապրելու «մեղք»ին համար, արմատախիլ դարձուած ընկերներ եւ անկուսակցականներ՝ տխուր այդ օրերէն (1945) քանեւէինգ տարի ետքն ալ, իրենց յիշատակով, կեանքի հանդգնակ մը կ'արծարծեն հաւատաքննական ոխակալութիւնը կը չարունակէ զէնք մը մնալ՝ մարդոց քաղաքական եւ ազգային դաւանանքը ընկճելու համար: Գաղափարի սուրբեր էին անոնք՝ որոնք երկրորդ աշխամարտի լրումին մօտ, դէպի Պալքաններ խորհրդային ներխուժումի օրերուն, իրրեւ հակահամայնավարներ եւ «Խորհ. Միութեան թշնամիներ» ձերբակալուելէ ետք...»:

«Հայրենիք»ի աշխատակից մըն ալ, յօդուածով մը՝ նուիրուած գաղափարի սուրբերուն, կը թուէ անունները այդ աքսորականներուն, որոնց թիւը կը հասնի 28ի:

Եւ այս միայն Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ:

Դուրս կը մնան Ցունաստանն ու Ֆրանսան, որոնք «չարժանացան» խորհրդային ներխուժումին, սակայն ապրեցան այդ տխուր օրերը...

Աթէնքի «Ազատ Օր»ը, իր հրատարակութեան քսանեւհինգամեակին առթիւ կը դրէ. «Ազատ Օր»ի հրատարակութիւնը ռահվիրական պահանջ մըն էր յունահայ գաղութին համար: Որովհետեւ որպէս հետեւանք 1944ի Դեկտեմբերեան չարժման, հայանուն համայնավարներու մասնակցութեան, հելլէն պետական շրջանակներուն եւ հելլէն ժողովուրդին մօտ, անյապաստ տրամադրութիւն ստեղծուած էր Ցունաստանի Հայութեան հանդէպ: Ու պէտք էր լուսաբանել պետական շրջանակներն ու հանրային կարծիքը»:

«Յաջորդաբար «Ազատ Օր»ի մէջ երեւցան յունարէն խմբագրականներ եւ յօդուածներ, լուսաբանելու համար պետական սպասարկութիւնները եւ հելլէն հանրային կարծիքը, թէ կարգ մը ապերախտ եւ անպատասխանատու հայ համայնավարներու գործած չարիքները կարելի չէ վերագրել մեր գաղութին, որ իր ջախ-ջախիչ մեծամասնութեամբ միշտ եղած է օրինապահ եւ հաւատարիմ տարրը այս երկրին...»:

Այո, զերծ չմնաց Ցունաստանն ալ, «յառաջդիմականներ»ու հերոսութիւններէն, եղբայրասպան անիմաստ եւ գարշելի հաշիւներէն: Զենք ուզեր յիշել անուններն այդ զոհերուն: Քինայուեցան ոչ անկախ, ոչ դաշնակցական անհատներ, ոչ իսկ կին եւ պատանի:

Հերոսութիւնը հերոսութիւն է, կարգ մը մարդոց համար, ո՛ւր որ ալ ըլլայ, ի՛նչ պայմաններու մէջ ալ գտնուի:

Ի՞նչպէս չյիշել այս առթիւ, այն ցաւալի մտայնութիւնը որ կը տիրէր ասկէ քսանեւհինգ տարի առաջ, սփիւռքի զանազան զաղութներուն մէջ, ըլլան անոնք պալքանեան երկիրներ՝ Ռումանիա, Պուլկարիա կամ Ցունաստան, ինչպէս նաեւ «Ֆրանսայի մէջ ալ, ազատագրութեան առաջին օրերուն, երբ նացի Գերմանիոյ գործակալները, անմիջականօրէն հրացանազարկ կ'ըլլային, պատճառ չկար որ Դաշնակցականները մասնաւոր ներումի արժանանային»: («Արեւ» 2 Հոկտ. 1952):

Այո, Ֆրանսայի մէջ ալ եղան «հայրենասիրական քայլադործութիւն»ներ, եւ ինչո՞ւ չըլլար, պատճառ չկար որ Ֆրանսան մասնաւոր ներումի արժանանար...

Անկասկած «մեղք» մը գործեր էին դաշնակցականները, դնդակահարուած չըլլալով, բայց այդ մեղքը որո՞ն կամ որո՞նց վերագրել:

Արդեօ՞ք հակառակորդ խմբակը, պատասխան մը ըրաւ, մասնաւոր ներումի արժանացնելով դաշնակցականները: Եթէ պէտք էր դնդակահարուէին, ուրեմն անհրաժեշտ էր կարգ մը ամբաստանութիւններ, Դաշնակցութեան եւ դաշնակցականներու հասցէին, ապա պէտք էր անմիջական եւ յաջորդական ձերբակալութիւններն ու ինչու չէ՝ դնդակահարութիւնները: Եւ այսպէսով անդամ մը եւս ներկայ պիտի ըլլայինք Դաշնակցութեան փառաչուք «Թաղում»ին:

Մեր հակառակորդ խմբակը կը լրացնէ՞ այդ նախապայմանները: Փորձեր կատարուեցա՞ն: «Ժուռնալ»ներ արուեցա՞ն (առ որ անկ է): Կարգ մը «հայրենասէր»ներու համար, կատարելագործուած այս մասնագիտութիւնը, չարաչար կը զործածուի, իբր զրամազլուխ ծառայեցնելով «հայրենիքն ու հայրենասիրութիւն»ը եւ փորձելով ամենագար չելի քսութիւններով եւ «ժուռնալ»ներով իրենց կոչումին արժանանալ:

Ասկէ տարիներ առաջ «Յառաջ»ի խմբագրապետը այս սիւնակներուն մէջ կը զրէր, նոյն նիւթին առընչութեամբ.

«Զուզեցին ըմբռնել թէ բուն դիմադրական պայքարը Դաշնակցութիւնը կը մղէր, յանուն ժողովուրդին ապահովութեան: Մոռցան թէ ափ մը վաերական գաղափարական հերոսներու շուրջ չի կրնար պարտկել շարք մը բախտախնդիրներու թրքավարի շահատակութիւնները՝ դրամական թէ էրէական»:

Ինչպէս «Հայրենիք» կ'ըսէ, այո՛ անհրաժեշտ է որ պատմութիւնը զրուի, ոչ թէ միայն Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ կատարուած «քայլադործութեանց» մասին, ասկէ 25 տարի առաջ տեղի ունեցած, այլ եւ Ցունաստանի եւ Ֆրանսայի:

ՆԵՐՍԷՍ

ԹԱՏՐՈՆ

«ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ»

(Քրէջալիր զուեշտ 4 արար)

Մարտ 16ին, Մոնմարթրի կուրծքին թառած «Ա֊Թըլիէ»ի սիրուն ու կոկիկ թատրոնը կը յորդէր փարիզի Հայերով: Այս երեւոյթը փաստ մըն էր նախ որ հայ թատրոնին պահանջը պղպլի է միշտ հայ զաղութին համար: Երկրորդը՝ կուզար այն վստահութենէն, որ երեկոյթը կազմակերպող թատերախումբը կը ներկայանար որակաւոր տարրերով որոնք արդէն համբաւ մը ապահոված էին բեմականի նախընթաց յաջողութիւններով:

Շնորհաւորենք անմիջապէս խումբին հիմնադիր դեկավարը՝ Մհէրան Անտոնեան, որ ահա ինը տարիէ ի վեր կը ջանայ հայ թատրոնին կայծը վառ պահել Փարիզի մէջ: Թէեւ ներկայացումները կը յաջորդեն երկար ամիսներու ընդհատումով, բայց ամէն նոր բեմադրութիւն որ կը հրամցուի — արդիւնք սպառնիչ երկունքներու — վայելք մը աւելի կը պարզեւէ հայ հանդիսատեսին:

Պ. Անտոնեան չի զոհանար սակայն միայն դասական ու բաղմիցս բեմադրուած թատերգութիւններով, որոնք նոյնպէս իր խաղացանկին մաս կը կազմեն: Այլեւ ան, կը պրպտէ ու կ'ուսումնասիրէ նոր օրերու կեանքէն առնուած ու մեր թատերական աշխարհին անծանօթ երկեր, որոնց հայացումը կը կատարէ տըբգնաջան աշխատանքով ու բծախնդրութեամբ:

Ահա թէ ինչու համար, ամիսներէ ի վեր պատրաստութեան մէջ եղող եւ ծանուցուած այս ներկայացումին ալ, անհամբերութեամբ կը սպասուէր:

Զորս արարնոց սոյն ծիծաղաչարժ երկին՝ «Տարօրինակ Հանգստեան Կայան»ին հեղինակն է Վալանթին Քաթայեւ եւ Անտոնեան նոյնպէս հայերէնի վերածած էր որոշ չափով պատշաճեցնելով զայն հայկ. կեանքին:

Այս առեւտուրով եւ ամիսներու երկարաեւ փորձերէ ետք, «Բեմասիրաց»ը, այս անգամ ալ կը խոստանար յուսախաբ չընել հանդիսականները: Դերակատարները, այդ ակնկալութիւնը աւելի քան արդարացուցին, երկուքուկէս ժամ անընդհատ խնդուք պատճառելով սրահին, միաժամանակ, պահ մը մոռցնել տալով ներկաներուն, իրենց սրտնեղութիւններն ու մտահոգութիւնները:

Այս տեսակէտով, «Տարօրինակ Հանգստեան Կայանը» կրնայ իր մնայուն տեղը ունենալ «Բեմասիրաց»ի խաղացանկին մէջ:

Զեռնարկը՝ դնահատանքի եւ քաջալերութեան արժանի է կրկնակ տեսակէտով: Նախ իբր միջոց հաճելի ժամանցի, հոգեկան վայելքի ու զաստիարակութեան, բայց մանաւանդ իբր ազդակ հայ մշակոյթի պահպանման:

Նոր ու միջին սերունդներուն համար, հայերէնը զարգացնելու եւ չմոռնալու, հայ գիրն ու բարբառը կենդանի պահելու համար, ունինք մեր մամուլը, մեր հրատարակութիւնները ու կրթական հաստատութիւնները, բայց այդ բոլորը անբաւական պիտի ըլլային սորվեցնելու եւ իւրացնել տալու համար, մեր լեզուին մաքուր ու յստակ առոգանութիւնը, չէմ ու հնչումի հարազատութիւնը: Այդ դերը լաւագոյն կերպով լրացնող միջոցներէն մին կը հանդիսանայ հայ թատրոնը:

Իրրեւ երկրորդ դպրոց, թատրոնը կերպով մը զարձած է կեանքի վարձառութեան հայելին ուր կը պատկերանան ընտանեկան, հանրային ու անհատական այլազան ու զարմանազան երեւոյթները, իրենց լաւ կամ յոռի բարքերու ցուցադրութեամբ: Իսկ հայ բեմը, ներկայ պայմաններուն մէջ, մեզի համար կը ներկայացնէ բան մըն ալ աւելի: Մանաւանդ ուծացման ու այլասերման վտանգին ենթակայ զաղութներուն համար: Այն է՝ հայ բարբառին ու ցեղային հարազատ չունչին պահպանման նախանձախնդրութիւնը: Հոն է որ հայերէնը հաղիւ կակազող արդի երիտասարդը, մինչեւ անդամ հասարակ ժողովուրդը, հնարաւորութիւն ունին լսելու մեր լեզուն, ոճը, բառապաշարն ու նախադասութիւնները, ընտրուած, մտածուած, յղկուած ու կոկուած վիճակի մէջ: Ահա թէ ինչու արուեստի հուրով բռնկած մեր սրտով դերասանները, միաժամանակ հայրենասիրական աշխատանք մը կը կատարեն արժանի անվերապահ դնահատանքի:

Ի հարկէ, դուռ արուեստի կալուածին մէջ, միշտ ալ կարելի է անձնական կարծիքներ ունենալ խաղարկութեան, չարժուձեւերու, ձայնի ելեւէջներու կամ դէմքի արտայայտութիւններու տեսակէտով: Բայց ատոնք երկրորդական մանրամասնութիւններ կը կազմեն ընդհանուր յաջողութեան քով: Իսկանը ձեռնարկին յանդուգն իրագործումն է իր առաւելութիւններով եւ իր դրական կողմերով: Մանաւանդ երբ դժուար չէ երեւակայել թէ ամէն նոր ու նաեւ արդէն փորձուած թատերգութեան մը պատրաստութիւնն ու բեմադրութիւնը ի՛նչ երկարաեւ ճիգերու, չամառ աշխատանքի եւ անհամար զոհողութեանց արդիւնք են, կարենալ որոշ մակարդակի մը հասցնելու համար

թէ միայն Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ կատարուած «քայլադործութեանց» մասին, ասկէ 25 տարի առաջ տեղի ունեցած, այլ եւ Ցունաստանի եւ Ֆրանսայի:

ՆԵՐՍԷՍ

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Ընդհակառակն, պատրաստ է ոտքով ձեռքով մէջը մտնելու եւ նոյնիսկ յաջողութիւնն ալ կ'ապահովէ...

— Ուրեմն ի՞նչ է յուսահատելուդ պատճառը:

— Առաջարկած պայմանները ընդունելի բաներ չեն, ըսաւ Լեւոն:

— Շա՞տ դրամ կ'ուզէ, հարցուց Մարիկեան, որ չէր կրնար հասկնալ երիտասարդին տարօրինակ ընթացքը:

— Այո, կմկմաց երիտասարդը:

— Ո՛րչափ, խօսէ տեսնենք, պնդեց Մարտիկ էֆէնտի:

— Ինչին անդամ պարապ է... ըլլալիք բան չէ:

Երկու մարդիկը տարակոյսի երիտասարդը որպէսզի աւելի որոշ բացատրութիւն մը տայ:

— Հինգ հազար ոսկի կ'ուզէ, գոչեց բարկաճայթ չեչոով մը, անամօթ արարածը... խենթութիւն ըրինք իրեն դիմելով:

— Հի՛նգ հազար ոսկի, կրկնեց Մարտիկ էֆէնտի, հի՛նգ հազար ոսկի...

— Իրը թէ մեծ մասը ուրիշներու պիտի կերցնէ եղեր, բացատրեց Լեւոն:

— Որո՞ւ, ոտիկանութեան նախարարի՞ն...

— Անուն չտուաւ, բայց ես այնպէս հասկցայ որ մէկ քանի պալատականներու կ'ակնարկէր, որովհետեւ իր խօսքին եթէ նայինք՝ հարուածը ուղղակի Ելեւտըզնէն է եղեր:

— Բայց ատա ամբաստանութեամբ մինչեւ ե՞րբ մարդ մը բանտարկուած կրնան պահել եւ այն ալ Բարսեղ էֆէնտիին պէս հրապարակին վրայ ծանօթ մէկը, պատասխանեց Մարիկեան:

— Դժբախտաբար իրողութիւնը մեր դիտացածին պէս չէ, ըսաւ երիտասարդը, ատա ամբաստանութենէն աւելի բաներ կան եղեր:

— Ի՞նչ բան, թող մէջտեղ դնեն:

— Արդէն ես կը կասկածէի թէ ասոր տակէն ինչ պիտի ելլէ եւ Թորոս պէյ կասկածս հաստատեց, ըսաւ երիտասարդը յուսահատօրէն զլուխը օրօրելով:

Այս խորհրդաւոր խօսքերը արտասանելէ ետքը, երիտասարդը լռեց, սպասելով որ դինքը տիպէն բացատրութիւն տալու, ինչ որ իսկոյն ըրին Մարտիկ եւ Մարիկեան էֆէնտիները:

— Ըսելիքս շատ ծանրակշիռ բան է, յայտարարեց երիտասարդը, ընտանեկան դաղտնիք մըն է որ միայն մենք գիտենք, այսինքն Սուրբիկ հանըմ, Զարուհի եւ ես, բայց հիմա, քանի որ ոստիկանութիւնն ալ իմացած է, կրնամ ձեզի ալ յայտնել, վստահ ըլլալով, որ զայն ուրիչի պիտի չկրկնէք բնաւ:

— Այդ մասին ապահով եղիր, բայց ըսէ տեսնենք խնդիրը:

Երիտասարդը Սրբուհի հանըմին դարձաւ եւ խօսքը անոր ուղղելով՝ ըսաւ.

— Ոստիկանութիւնը իմացեր է Բարսեղ էֆէնտիին տեսնուիլը Վահան Նազիկեանի հետ եւ ասոր համար դրասենեակին ամբողջ մարդիկը ձերբակալեր է:

— Ի՞նչ, տատնկ բա՞ն մը կայ, գոչեց Մարտիկ էֆէնտի դող ելած:

— Դժբախտաբար, հառաչեց Լեւոն:

— Եւ դուք դիտէի՞ք...

— Այո... Բարսեղ էֆէնտի եղելութիւնը պատմած էր Սուրբիկ հանըմին:

— Ճանըմ, ատոր մէջը Բարսեղ էֆէնտին ի՞նչ յանցանք ունի, միջամտեց Սրբուհի հանըմ, վահանը ելեր դրասենեակ եկեր անդամ մը տեսնուեր է... ըրածը անխելքութիւն, անխոհեմութիւն է, բայց ի՞նչ ընենք, մենք ի՞նչ յանցանք ունինք: Արդէն Բարսեղ էֆէնտին ալ չուտ մը ճամբու դրեր է դինքը եւ խնդրեր է որ մէյ մըն ալ դրասենեակ կամ տուն չգայ, նոյնիսկ խորհուրդ տուեր է որ անմիջապէս Պոլսէն հեռանայ, ան ալ խոստացեր է, բայց ետքը տեսանք որ խօսքը չէ պահեր եւ այդ պատճառով թէ՛ իր եւ թէ մեր դլուխը փորձանք բերաւ հիմա:

Լեւոն իր նպատակին հասած էր: Վահանի եւ Բարսեղ էֆէնտիի տեսակցութիւնը հաստատուած էր Սրբուհի հանըմի խոստովանութեամբ, երկու վիճակներու ներկայութեան: Աւելի թերեւս ապացոյցն կրնար օգտակար ըլլալ ըսէն:

— Հիմա իրաւունք խնդիրը քիչ մը կնճռոտեցաւ, պիտի տուաւ Մարտիկ էֆէնտի:

— Մանաւանդ որ, աւելցուց Լեւոն, ոստիկանութիւնը իմացեր է թէ Վահան տակաւին Պոլիս կը գտնուի, եւ հետեւաբար կրնայ ան ալ ձերբակալուիլ ու այն ատեն չեմ դիտեր թէ ինչ պիտի ըլլայ:

— Բայց Բարսեղ էֆէնտիի յանցանքը ի՞նչ է ասոր մէջ, կրկնեց Սրբուհի հանըմ, ինք չէ կանչեր Վահանը, ան ալ ելեր եկեր է ու ինքն ալ չուտ մը ճամբայ դրեր է:

— Ճշմարիտ է, ասոր մէջը Բարսեղ էֆէնտին յանցանք չունի, հաստատեց Մարիկեան:

— Ես ալ նոյնը պնդեցի Թորոս պէյին, ըսաւ Լեւոն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(83 – Շար.)

զան:

Ի զուր տեղը չէ որ ժողովուրդի խըն-դրանքին վրայ ներկայացումը պիտի կրկնուի մօտաւոր թուականի մը, ար-ուարձաններու ու հաւանաբար նաեւ մի-ջին Ֆրանսայի մէջ:

Այդ հեռանկարը նկատի ունենալով, մենք զանց կ'առնենք նիւթին ուրուա-գիծը ներկայացնելու հոս, անակնկալ վայելքը աւելի ամբողջական ընելու հա-մար հանդիսատեսին:

Ախոռ որ, « Յառաջ » կանխահասօրէն կրօնագուշ իր վիճակուած աշխատակիցը և թատերական կեանքի փորձառու մասնա-գէտ Արտաշէս Գմբէթեան որ միշտ իր արուեստագէտի խուզարկող աչքով լա-ւագոյնս կուտար մէն մի դերակատարի, մէն մի թեքնիք երեւոյթի պատկերը:

Ըսենք միայն որ խաղը, ճարտարօրէն ընդելուզուած էնթրիկներու, էնթադըր-ալ խարուած ամուսիններու եւ հետե-ւարար անհիմն կերպով թշնամացած ո-րոններու՝ անսպասելի ու անբաղձալի հանդիպումներու, միամիտ կերպով դո-յացած կասկածներու եւ սխալ կերպով քօղարկուած գաղտնիքներու քիչ մը բարդ կառուցուածք մը ունի, որ հանդոյցին լուծումին սպասող հանդիսատեսը չա-րունակական անհամբեր հոգեվիճակի մը մէջ կը պահէ:

Բաւականանանք ուրեմն պարզ դիտողի այս քանի մը հատկեպ տպաւորութիւն-ներով, թելադրելով որ յաջորդ ներկա-յումներուն հայ թատերասէր հասարա-կութիւնը առիթը չփախցնէ, եթէ կ'ու-զէ, յաջող խաղարկութիւն մը դիտելէ զատ, կուշտ ու կուռ խնդալ:

Անիրաւութիւն մը պիտի ըլլար սա-կայն զանց առնել յիշատակութիւնը այն դերակատարներուն, որոնք առաւել կամ նուազ կարեւոր դերերով, սատարեցին ընդհանուր յաջողութեան:

Առաջնահերթ իրաւունքը կ'երթայ ան-շուշտ խումբին դեկավար՝ Մխէրան Ան-տոնեանին որ երկը հայացնելու, բե-մադրելու եւ միաժամանակ խաղալու եր-րեակ հանգամանքներով, ներկայացման դիմաւոր առանցքը կազմեց: Հանդիսա-կանները, վերջաւորութեան իրենց երկա-րատեւ ծափերով ըստ արժանւոյն վար-ձատրեցին «Բեմասիրաց»ի հիմնադիրը:

Իր կողքին, բեմը զուարթ կենսունա-կութեամբ լեցուց իր ընորհալի կինը՝ Ան-տոնեան Զարուհին, որ համակ չարժում ու եռանդ կը յայտնաբերէր իբր «Կա-յան»ի աշալուրջ անօրէնուհի: Կը յու-սանք գինքը չուտով ողբերգական նոր դե-րի մը մէջ տեսնել որուն այնքան ընդու-նակ է եւ ինչ որ իր ալ նախասիրութիւնն է:

Մասնաւոր բարեհիշ մը փիլդ Թէրզեա-նի, որուն առհասարակ ապերախտ դե-րեր կը վիճակուին, զորս կը մարմնացնէ կատարեալ հարազատութեամբ: Որքան ծիծաղ որ առաջացուց անցեալ տարի «Թուլիկ»ի դերով, նոյնքան քրքիջ պատ-ճառեց այս անգամ իր ցնորածին լինքնա-

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ (1965–1969)

(Գ. եւ վերջին մաս)

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀՈՂԸ

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ ընդարձակ կալ-ուած մը ունէին, որ գնուած էր եկեղեցի մը կառուցանելու նպատակաւ: Ժամանա-կի ընթացքին յայտնուեցաւ, որ հողը սահուն էր, եւ համաձայն ճարտարա-պետներու բազմիցս կատարած քննու-թիւններուն եւ տեղեկագիրներուն, յար-

---

կորոյս վիճակով: Բուռն ծափերը որ ուղղուեցան իրեն իրաւացի գնահատանքն էին իր խղաճկոտութեան:

Նազարէթ Պշիկեան եւ Նուրհան Մար-գարեան, երկար տարիներու փորձառու-թիւն մը ունին ամէն անգամ յաջողու-թեամբ կը մարմնաւորեն իրենց վստահ-ուած դերերը:

Խումբը զօրացած էր այս անգամ նոր ուժերով, որոնց մէջ մասնաւորաբար աչ-քի կը զարնէր հայ բեմերու ծանօթ Հայ-կուհի Խաչեան, իր վարժ ու լինքնավըս-տահ խաղարկութեամբ: Կը յուսանք որ ասկէ յետոյ մնայուն կերպով մաս կազ-մէ «Բեմասիրաց»ին:

Լաւագոյն ուժերու կարգին պէտք է դասել Լիւսի Թօփալեանը որ յարատեւօ-րէն կը մասնակցի բոլոր ներկայացում-ներուն, իբրեւ գնահատուած դերակա-տար: Նկատելի է որ օտարութեան մէջ ծնած այս Հայուհին իւրացուցած է իր մայրենի լեզուն եւ ունի յստակ առոգա-նութիւն:

Նորերուն մէջ Անի Տէմիրեան, Պերճ Ժամկոչեան, Կարօ Թոսունեան եւ Մակի Խարեան, իրենց այս առաջին փորձէն պատուաւոր կերպով դուրս եկան, ապա-գայի աւելի եւս յաջողութեան խոստում-մով:

Ի պատիւ ընդհանուրին ընդգծենք, որ ամէնքն ալ իրենց դերերը չատ լաւ սոր-ված էին եւ խաղի ընթացքին ոչ մէկ կա-ղացում կամ չփոթութիւն չյայտնաբերե-ցին: Այդ արդիւնքին մէջ, իր արդար բա-ժինը ունի խումբին հաւատարիմ յուշա-բերը՝ Հրանդ Թէրզեան որ բոլոր փոր-ձերու ընթացքին սիրայօժար իր ժամա-նակն ու աշխատանքը կը տրամադրէ իբր յուշող մինչեւ ներկայացման պահը, որ առեն դերակատարները առանց յուշա-բարի կը կատարեն իրենց դերերը:

Յարատեւութիւն ու նորանոր յաջողու-թիւններ կը մաղթենք «Բեմասիրաց»ին:

Գ. Ճ.

ԱՂԳԱՅԻՆ ՏՈՒՆ

Ազգային Տան ցաւոտ հարցը մեր մտա-հոգութեան մշտական առարկան եղած է, եւ մեր կարելին ի գործ դրած ենք բար-ւոք լուծում մը ապահովելու համար: Դժբախտաբար ցարդ եղրակացութեան մը չանգած չէ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Ընորհալի եկեղեցիներու հոգաբարձու-թիւններու խոհեմ եւ իրատես մտածա-բարութեան, կարելի եղած է պահել պիւտճէի հաւասարակշռութիւնը, այս-քան չինարարական մեծածախս ձեռնարկ-ներէ յետոյ:

ԲԱՐԵՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հետեւեալ անձնաւորութիւնները, կամ անոնց ընտանեկան պարագաները, ի նը-պաստ եւ ի պայծառութիւն եկեղեցւոյ, կատարած են զանազան եւ նիւթական մեծագումար նուիրատուութիւններ. այս-տեղ երախտագիտութեամբ կը յիշատա-կենք անոնց անունները:

Գէորգ Պաքըրճեան, Վահագն Իշխալա-եան, Խաչատուր Պետրոսեան, Սօֆիա Պետրոսեան, Եդուարդ Պապեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Յակոբ Մարիամ Տամլամ-եան, Միհրան Թադուհի Գալէդեան, Յա-րութիւն Մարի Ժամկոչեան, Հմայեակ Աննիճա Ալեքսանեան, Աշոտ Փրէնկեան, Նուրհան Փրէնկեան, Յարութիւն Սեւիկ-եան եւ Զապէլ Ալթունեան:

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Այս չրջանին դժբախտութիւնն ունե-ցանք կորսնցնելու մեր քահանայ հայրե-րէն Տ. Թովմաս Ա. Քհնյ. Մինասեանն ու Տ. Եսայի Քհնյ. Ալթունեանը, որոնք կը վայելէին մեր բոլորին յարգանքն ու համակրութիւնը:

Դժբախտութիւնն ունեցանք կորսնցնե-լու նաեւ Կրօնական Ընկերակցութեան անդամ՝ պարոններ Վահան Էմիրեան եւ Օննիկ Պօյաճեան, Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ան-դամներ՝ Եդուարդ Պապեան եւ Զաւէն Տէր-Սարգիսեան, Առնուվիլի Վարդայ Ս Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ան-դամ՝ Արփիար Մարտիրոսեան, Ալֆոր-վիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ Հո-գաբարձութեան անդամ՝ Գրիգոր Զէպէլ-եան եւ եկեղեցւոյս Դիւանապետ՝ Սեդ-րակ Գարակէօզեան:

Ամէնքն ալ մինչեւ իրենց մահը, եկե-ղեցանուէր եւ ազգասիրական ծառայու-թիւններ մատուցած են մեր եկեղեցւոյն եւ համայնքին:

ՊԱՇՏՕՆԷՈՒԹԻԻՆ

Այս չրջանին, չնորհիւ Սրբազան հօր բարեացակամ կարզադրութեան, կարելի եղաւ ապահովել գործակցութիւնը վար-չութեանս անդամ եւ պատուիրակի փո-խանորդ՝ Հոգշ. Տ. Գիւտ Վրդ. Նազ-պաշեանի, Հոգշ. Տ. Ներսէհ Վրդ. Բա-պուճեանի՝ այժմ ի Գահիրէ, Հոգշ. Տ. Լեւոն Վրդ. Աբելեանի՝ այժմ յԱմերի-կա, Հոգշ. Տ. Արիս Վրդ. Շիրվանեանի՝ այժմ յԱմերիկա, Հոգշ. Տ. Վաչէ Վրդ. Իղնատիոսեանի՝ այժմ ի Մարսէյլ եւ Հոգշ. Տ. Զարեհ Վրդ. Թորալեանի:

Սրբազան հայրը բարեհաճեցաւ կու-սակրօն քահանայ ձեռնադրել Արմէն Զա-քարեանը Ֆրանսայի եկեղեցիներուն հա-մար, որ վերակաչուեցաւ Տ. Նորվան վարդապետ:

Առնուվիլի Վարդայ Ս. Խաչ եկեղե-ցին ալ ունեցաւ իր հոգեւոր հովիւը, յանձին Կարապետ Ժամկոչեանի, որ Սրբա-զան հօր ձեռամբ ամուսնացեալ քահա-նայ օծուեցաւ եւ կոչուեցաւ Տ. Մեսրոպ քահանայ:

Սրբազան հօր կարզադրութեամբ, Հոգշ. Տ. Գիւտ Ծ. Վրդ. Նազդաչեան ղրաղած է Զուիցերիոյ, Գերմանիոյ, Պել-ճիքայի եւ Հոլանտայի հայկական գա-ղութներու հոգեւոր կարիքներու մատա-կարարութեամբ:

Յաւակնութիւնը չունինք ըսելու թէ լրիւ կատարած ենք մեր պարտականու-թիւնը: Այնուամենայնիւ, կարելի է ըսել թէ յաջողեցանք Հայաստանեայց Առա-քելական եկեղեցիին չուրջ պահել խաղա-ղութիւնն ու անդորրութիւնը, ներդաչ-նակ աշխատանքի եւ բեղուն գործակցու-թեան մը կարելիութիւնը:

Ամէն պարագայի տակ, ինչ յաջողու-թիւն որ ունեցած ենք, անիկա կը պար-տինք մեր սիրելի Սրբազան հօր խոհուն, չրջահայեաց եւ իմաստուն ղեկավարու-թեան, ինչպէս նաեւ ներկայացուցիչնե-րու պատկառելի ժողովին աջակցու-թեան, հոգաբարձութիւններու արդիւնա-էտ աշխատակցութեան եւ մեր սիրելի ժողովուրդին գիտակցութեան ոգիին եւ լինքնայօժար կարզապահութեան:

(ԿՆԻՔ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

— Հոսկէ՛, հոսկէ՛, թիւ 28, կը զոչէին ուրիշ ձայներ:

Ուժգնաչափապատ անձեր, ձիւնով ճեպ-ճերմակ, իր առջեւէն վազեցին, երկու պարոններ եռեւնուն որոնք վառած սի-կառներ ունէին իրենց բերանը:

Աննա անգամ մըն ալ զօրաւոր կերպով չնչեց օդը եւ ձեռքը օդիկին դրպանէն դուրս կը հանէր զուռը բանալու եւ կառք մտնելու համար, երբ նորէն զինուորա-կան վերարկու հագած մարդ մը իրեն մօտեցաւ եւ խափանեց կանխելին զոռ-զոցը:

Անմիջապէս Աննա ճանչցաւ Վրոնքին: Իր առջեւ խոնարհեցաւ եւ ձեռքը պահ-պանակին տանելով, օգնել ուզեց:

Աննա չպատասխանեց, բայց երկար ա-տեն անոր նայեցաւ եւ թէպէտ անիկա մութին մէջն էր, սակայն անոր դէմքին ու աչքերուն արտայայտութիւնը կը տես-

Աննային: Վրոնքի խօսքեր արտասանած էր որոնք մանկամարդ կնոջ հոգին կը սպառնային, թէեւ բանականութիւնը ա-նոնցմէ կը վախնար:

Բան մը չպատասխանեց եւ երիտասար-դը կրցաւ անոր դէմքին վրայ պայքարի մը հետքերը նշմարել:

— Ներեցէք ինծի եթէ ընթացքս անհա-ճոյ է ձեզ, ըսաւ:

Վրոնքի քաղաքավարութեամբ եւ ակ-նածանքով կը խօսէր, բայց այնքան կո-րովով ու թախանձանքով, որ Աննա եր-կար ատեն չկրցաւ պատասխանել:

— Գէշ բաներ կ'ըսէք, ըսաւ վերջապէս մանկամարդ կինը: Եւ եթէ բարի էք, մոռցէք այդ խօսքերը ինչպէս ես պիտի մոռնամ:

— Երբեք պիտի չմոռնամ ձեր խօսքե-րէն մէկ հատն իսկ, ոչ ալ ձեր չարժում-ներէն մէկը, ոչ, չեմ կրնար մոռնալ:

— Բաւական է, բաւական է, զոչեց Աննա, ի զուր ջանալով խիստ արտայայ-տութիւն մը տալ դէմքին, զոր Վրոնքի անյագ աչքերով կը լափէր:

Մանկամարդ կինը իր վակոնի ատեա-ճաններուն վրայ սլացաւ եւ չուտով վեր ելաւ, յետոյ կեցաւ եւ անցած զարճանին վրայ մտածեց: Առանց իր ու Վրոնքի խօսքերը յիշելու, հասկցաւ որ այդ խո-սակցութիւնը որ բոպէ մը միայն տեւած էր, դիրենք սոսկալի կերպով իրարու մօ-տեցուցած էր: Ատկէ յետ՝ սարսափեցաւ եւ թէ երջանիկ զգաց ինքզինքը:

Քանի մը վայրկեան լուռ կեցաւ, յե-տոյ յարկարաժինը մտաւ ու իր տեղը նստաւ:

Զգային ձգտումը հետզհետէ կը սաստ-կանար. ամբողջ դիշերը չկրցաւ աչքը փակել: Բայց ոչ այդ զգային ձգտումը, ոչ ալ իր երեւակայութիւնը պաշարող ե-րազները անհանգոյ եւ տխուր էին. ընդ-հակառակն զուարթ, այրող ու զրգռող բան մը ունէին:

Առտուան դէմ Աննա մրափեց իր թիկ-նաթոռին մէջ նստած, երբ արթնցաւ՝ արդէն լուսցած էր եւ կառախումբը Ս. Փեթերսպուրգի կը մօտենար: Իսկոյն իր տանը, ամուսնոյն եւ զաւկին վրայ խոր-հեցաւ եւ իր սովորական զբաղումներուն սկսաւ:

Կառախումբը կենալուն պէս, երբ վար իջաւ, առաջին տեսած մարդը իր ամու-սին եղաւ:

— Ա՛հ, Աստուած իմ, ինչո՞ւ իր ա-կանջները այքան երկնցեր են, մտածեց Աննա նշմարելով անոր պաղ եւ ուղիղ դէմքը եւ մանաւանդ՝ իր ականջներուն կռճիկները որոնք իր կլոր դլխարկին եզ-բերուն չհնած էին:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ց. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն կ'ողբայ կսկծալի կորուստը իր ընկերոջ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի, եւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ընտանեկան բոլոր պարագա – ներուն :

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Վեհանոյշ Սահաթճեան (Նիս) իր ամուսնոյն մահուան քառասունքին առթիւ 50 ֆր. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան : (Տառնալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տեսինի եկեղեցւոյ կրօն. Ընկ. վար– չութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է վարչութեան առենապետ Պր. Աբրահամ Սալլապաշեանի մահուան առթիւ հեռե– հաս նուէրները.— Այրի Տիկին Մանու – չակ Սալլապաշեան եւ զաւակները 100ա– կան ֆր. Տեսինի եկեղեցւոյ, դպրոցին եւ Մեծ Եղեռնի յուշարձանի Ֆոնտին : Սոյն առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Ճիլպրայէլ Պահատուրեան 100 ֆր. եկեղեցիին եւ դպրոցին. Մար – սէյլէն Պալանցեան եւ Թազըճեան ըն – տանիքները 150ական ֆ. եկեղեցւոյ եւ Աղքատախնամին : Տէր եւ Տիկին Երամ Քըզարճեան եկեղեցիին :

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

5 Ապրիլ, Նոր Կիրակի, Կրկնազատիկ, *յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց համաչխարհային առաջին եւ երկրորդ պատերազմաց : Մայր եկեղեցւոյ մէջ պի– տի կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ : Հանդիսութեանց կը նախագահէ եւ պատարագը կը մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ :*

Սկիզբ ժամերգութեան 8, պատարագ 9,45, *հոգեհանգիստ* 11,45ին :

ՀԱՅՑԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլէն Պ. Գրիգոր Կիւլեան կը տեղե– կացնէ իր բարեկամներուն թէ բնակարա– նի փոփոխութեան հետեւանքով իր նոր հասցէն է.—

Voie Nouvelle
Rue de la Passerelle
Bat. 7, No 14
92 - CHAVILLE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ ՊԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ 4 Ապրիլ ժամը 20,45ին, Պան– եէօ քաղաքի Սալ տէ Ֆէթի մէջ Ռիւ Շարլ Միշէլս :

կը ներկայացուին

ՍԻՐՏԸ ԵՐԳՈՒՄ Է

Գունաւոր գեղարուեստական ֆիլմ մը

(Ֆրանսացիներուն համար սրահին մէջ պիտի բաշխուի համառօտ բացատրագ – րան մը) :

եւ ԵՕԹԸ ԵՐԳԵՐ

(Ֆրանսախօս)

հեղինակ բանաստեղծ Գէորգ Էմին, գունաւոր ֆիլմը

Մուտք 5 ֆր

Տոմսերը կը ծախուին Լեւոն Տօնիկեանի մօտ

52, Rue Gustave Courbet
Կարագեան
23, Rue Haïk Tbirian
Ճելալեանի կօշկարատունը
25, Rue Ampère

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ – ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ –

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հերոսամարտի 55րդ. տարեդարձը նուիրուած ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ծննդեան 150ամեակին

Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 16,30ին Salons ALHAMBRA, Boulevard Chave

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆի

Պատուոյ նախագահութեամբ Արեւմտ. Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի

Բացման խօսք՝ Վ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

կը խօսի ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Լուսարձակումով կը ցուցադրուին յաղթական ճակատամարտի նահատակ ան– մահներու նկարները

Գեղարուեստական ընտիր բաժին : Մեներգ Օր. Օր. Ալիս Շամիրեան, Եդինէ Նազարեան, Սահակ Տէրոյեան, Սիմոն Աւտոյեան (կ'երգէ «Հայրիկ–Հայրիկ)

Կ'արտասանեն.— Տիկին Հերմինէ Պօղոսեան, Օր. Ալիս Յարութիւնեան, Հայկ Ֆրէնկեան, Վանիկ Նազարեան :

Զեռնադաշնակի վրայ կը նուագէ Շահէն Փանոսեան, դաշնակի վրայ՝ Մատլէն Մարկոսեան (Ա. մրցանակ Մարսէյլի Երաժշտանոցէն)

Մարտիը ազատ է

Հանդէսէն ետք՝ ճաշ նոյն սրահին մէջ : Մասնակցութիւն 15 ֆր. : Արձանա– գրուիլ հեռաձայնելով 62–92–32, 48–85–60

Հրաւիրուած են կուսակցական, բարեգործական, հայրենակցական, մարզա – կան եւ երիտասարդական բոլոր կազմակերպութիւնները

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (4 Ապրիլ) ժամը 4ին Միութեան դրասենեակը՝ 17, Ռիւ Պլէօ : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Համախարբերդցիական Միութեան Մարսէյլի երեք քոյր մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ, տարեկան ղաչաղ – հանդէսը՝ Յուլիս 5ին :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

Վալանսի մէջ՝ Մայիս 30ին :

×

Եւրոպայի Հայոց Հայրապետ. Պատ – ուիրակ Սերովբէ Ս.Ք. Մանուկեանի հո– վանաւորութեամբ Ց. Ճ. Սիրունեան նը– ւիրուած յոբելենական հանդիսութիւնը նախապէս որոշուած Մայիս 31ին, կամքէ անկախ պատճառներով, յետաձգուած է Յունիս 14ի Կիրակիին, ժամը 20,30ին, Կավոյի սրահին մէջ :

Կազմակերպիչ Յանձնախումբին հաս – ցէն է

15, Rue Jean Goujon, Paris (8e)

իսկ նուիրատուութիւնները ուղղել Յանձ– նախումբի գանձապահ Պր. Գէորգ Պա – քըրճեանի

35, Rue de Trévise, Paris (9e)

×

Թատերական ներկայացում կազմա – կերպուած Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա– Ռոլոմպլ մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 3ին :

×

Վասպուրականի Հերոսամարտի 55րդ տարեդարձը Վիէնի մէջ, Մայիս 3ի կի – րակի կէսօրէ ետք : Մանրամասնութիւն– ները մօտ օրէն :

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի պարանոցիկ ցերեկոյթը՝ Կիրակի, Մայիս 10ին :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մանուչակ Սալլապաշեան, զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները իրենց խոր շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, դրաւոր, հեռագրով, ծաղկեպսակով, փո– խան ծաղկեպսակի նուէրներով եւ այլ կերպի յարգանքի արտայայտութիւններ – րով, իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին
ԱԲՐԱՀԱՄ ՍԱԼԼԱՊԱՇԵԱՆի
մահուան առթիւ :

Հ. Ց. Դ.

ՇԱԻԻԼ.— Հ. Ց. Դ. « Արղութեան » խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքա – տեղին : Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգային Առաջ – նորդարանին, մասնակցութեամբ զաւա– նը ներկայացնող գլխաւոր միութիւնն – րուն :

Կիրակի, 26 Ապրիլ, առաւօտեան ժա– մը ճիշդ 10ին, Սինեմա «Քափիթոլին մէջ :

Մանրամասնութիւնները յայնորդուի :

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ - ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի եւ մասնակցու – թեամբ հայ ուսանողներու, Կիրակի 12 Ապրիլ ժամը 5–11, Մշակոյթի Տան սրա– հին մէջ 17, Ռիւ Պլէօ :

Ասուլիսը կը սկսի ժամը 5ին :

Ճաշադին 15 ֆրանք :

Ա Յ Ց

Մարսէյլ քաղաքի Կապոյտ Խաչի մաս– նաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած է այցելութիւն մը Զատկուան առթիւ դէպի Սէն Ռաֆայէլ՝ Հանգստեան Տունը, Կի– րակի (5 Ապրիլ) : այս առթիւ վարձուած է հանրակառք : Երթալ փափաքող հայ – րենակիցներէն կը խնդրուի հիմակուընէ սկսեալ արձանագրուիլ : Արձանագրուելու համար դիմել Տիկին Քէօսէեանի

2, Rue Bernard du Bois (Studio Rex)

եւ վարչութեան անդամներուն մօտ :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Եռամսեայ հանդէս, պաշտօնաթերթ Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկզարխայի: Բ. չրջան, Թիւ 1, Յունուար–Մարտ 1970: Բաժանորդագրութեան պայմանները՝ տա – ւորական 10 Ֆր., օժանդակող՝ 20 Ֆր. : Հասցէ՝

3, Ave. Granchamp
78 - LEPECQ, FRANCE

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ՝

ՄԱՅԻՍ 5 - ԷՆ 19

Մեկնում Փարիզէն Մայիս 5ի առաւօտուն, ժամանում Մոսկուա եւ տեղափոխում՝ պանդոկը :

Յաջորդ օրը՝ պտոյտ Կրեմլին, կարմիր Հրապարակը : Երեկոյ մեկնում Երեւան :

Երեւան՝ Արմենիա պանդոկը (նախաճաշ, ճաշ, ընթրիք եւ դիշերում փանսիոն ֆոմփլէք)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 14-ՐԴ ՕՐԸ

Ամէն օր զանազան պտոյտներ տեսարժան վայրերը.— ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ, ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, ՀՈՒԻՓՍԻՄԷ, ԷՋՄԻԱԾԻՆ, ԾԱՂԿԱՁՈՐ, ՍԵՒԱՆ, ԳԱՌՆԻ, ԳԵՂԱՐԴ, ՕՇԱԿԱՆ, ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ, եւայլն : Այցելութիւն դպրոցները եւ թանգարանները :

15րդ օրը՝ վերադարձ դէպի Փարի Մոսկուայի ճամբով :

ԳԻՆ 2100 ՖՐԱՆՔ

Renseignements et inscriptions
SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Tél. : 742-57-84 — 742-44-08 — 742-22-12

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
GEORGES MAMAS, 25 Rue de Dedieu, VILLEURBANNE, Tél. : 52-23-30

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
JACQUES CHELELEKIAN c/o CROISIERES ET VOYAGES
102, Rue de la République
les Mercredi et Samedi de 15 à 19 heures — Tél. : 20-80-50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ 50 ֆր	
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0, 50

ՇԱԲԱԹ
4
ԱՊՐԻԼ·
SAMEDI
4 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·781 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.781

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

—o—

Բ.

Հարեւանցի յիշելէ ետք ԺԲ. դարու սկիզբը Ղարաբաղի մելիքներու հիմնած աւատապետութիւնը եւ Դաւիթ բէկի կռիւները, Թուրք Համայնագիտարանը յանկարծ կը ցատքէ մինչեւ Պալքանները, ուր քրիստոնեաները «այդ Թուականնէ – րուն մէկը միւսին եաեւէն ձեռք կը ձգէին իրենց ազատութիւնը: Այս պարագան ալ մեծ յոյսեր կը պատճառէր Հայերուն ո– րոնք ուս – անգլիական մրցակցութեան ընթացքին մերթ ընդ մերթ կարծեցին, որ Անգլիացիները պիտի յաղթանակէին եւ պիտի դային փրկելու զիրենք»:

Սակայն երկու տող վերը կը գրէ Թուրքիւուս պատերազմներու ընթաց – քին Հայերը մէյա օժանդակած են Ռու – սերուն: Ո՞ր բանձին հաւատալ. Անգլիա – ցին՞ը պիտի փրկէին Հայերը Թէ Ռու – սերը:

1836ի ռուսական Պոլոժէնիայի մասին ակնարկութիւն մը ընելէ ետք, կը յիշէ 1839ի Սուլթան Մէճիտի Թանզիմաթը, յետոյ 1863ի Ազգ· Սահմանադրութիւնը: Սակայն, կ'ըսէ, հակառակ այս մէնա – ջհարներուն, Հայերը ներշնչուելով Լի – բանանի տրուած անկախութենէն՝ ապըս – տամբութիւններ սարքած են կառավա – րութեան դէմ, 1862ին Մարաշի եւ Զէյ – թունի մէջ, յետոյ նաեւ 1865ին, 1867ին, 1878ին եւ 1879ին՝ այլ վայրերու մէջ: Ապստամբութիւնները, որոնք չարունակ – ուեր են աւելի վերջի Թուականներուն ալ եւ տեւաբար զբաղեցուցեր Թուրքերը: 1877–78ի պատերազմին, երբ Օսմ· Պե – տութիւնը պարտուեր է, Հայերը առի – թէն օգտուելով զրգռիչ դիմումներ կա – տարեր են Ռուսերու եւ արեւմտեան ու – ժեր պետութեանց մօտ եւ յաջողեր են Սան Սթեֆանոյի եւ Պերլինի դաշնա – գիրներուն մէջ ներմուծել յօդուած մը, որ բարենորոգումներ կը նախատեսէր ա – րեւելեան նահանգներուն մէջ:

Ցետոյ կը խօսի կազմութեանը մասին յեղափոխական Հնչակեան եւ Դաշնակցա – կան կուսակցութեանց, որոնք մարքսա – կան – ընկերվարական զօրաւոր ազդե – ցութիւններու տակ գինեալ խռիվնա – րարութեան ձեռնարկեր են: Էրզրումի եւ Պոլսոյ Հայոց պատրիարքարանի ցոյցերը 1890ին, Կեսարիոյ, Մարզուանի եւ Եոզ – կատի (1892–1893) եւ Սասունի 1894ի ապստամբութիւնները ամբողջ այս fo – միքէներու գործերն էին, կ'ըսէ: Կը յի – չէ նաեւ Օսմ. Պանքայի գրաւումը 1896ին, Սասունի 1904ի «նոր ապստամբութիւնը», 1905ի Եըլտըզի մահափորձը:

Ու առանց կարմրելու կը գրէ հետեւ – եալ զուտ ստոյգը.—

«Հայ fomիթէճիները, որոնք մինչեւ Սահմանադրութեան հռչակումը Ապտիւլ Համիտը տապալելու համար գործակցած էին Իթթիհատ – Թէրաքքըականներուն, Սահմանադրութենէն վերջ ալ չարունա – կեցին իրենց խափանարարական չար – ժումը եւ ստեղծեցին 1909ի Ատանայի դէպքը: Անոնք առաջին աշխարհամարտին ալ հանդիստ չկրցան իրենց տեղը, եւ մեծ չափով ապստամբութիւն մը ստեղ – ծելու համար Անատոլուի մէջ գէնք ամ – բարել սկսան»:

Ուրեմն կիլիկիոյ ջարդերը Հայերն էին կազմակերպած... եւ Անատոլուն զէնքի մթերանոցի վերածած...:

Կովկասի ճակատին վրայ համառօտ –

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

—o—

Մանաւանդարար Քամպոճի պետական հարուածէն ետք ստեղծուած կացութեան հետեւանքով, քաղաքական շրջանակները յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնեն Ծայ – րագոյն Արեւելքի վրայ: Արդարեւ Վի – էթնամի մէջ համայնավար ուժերը վեր – ջին օրերուն սաստկացուցին իրենց յար – ձակումները ամերիկեան կայաններու վրայ: Ընդհանուր յարձակում մը չէ անշուշտ կատարուածը, բայց բաղդատ – մամբ քանի մը ամիսներու համեմատա – բար խաղաղ վիճակին, այս վերջին կռիւ – ները բաւական բուռն կը նկատուին՝ կա – բեւոր դիրեր խլելով երկուստեք: Լաոսի մէջ, ուր Հիւս· Վիէթնամցիներն ու Փա – թէթ Լաոյի ուժերը ընդհանուր յարձա – կողականով յաջողեցան ոչ միայն վերա – դրաւել Ժառի հովիտը, այլեւ սպառնալ նոյնիսկ երկրին մայրաքաղքին, այժմ քանի մը օրերէ ի վեր քիչ Թէ չատ հան – դարտ վիճակ մը կը տիրէ: Կառավարա – կան ուժերը առջի օր յաջողեցան վերա – դրաւել քանի մը կարեւոր դիրքեր եւ բա – նակատեղի մը:

Քամպոճի մէջ է, որ կացութիւնը բարդ եւ անստոյգ է: Երկրին սահմանային շրջա – նններուն մէջ հակակառավարական ցոյ – ցեր տեղի ունեցան եւ բանակը կրակեց՝ սպաննելով հարիւրի մօտ ցուցարար: Հիւսիսային Վիէթնամի ուժերը, որոնք Քամպոճի սահմանամերձ շրջաններուն մէջ կը գտնուին, ճնշում կը բանեցնեն կառավարական ուժերու վրայ: Գահըն – կէց իշխանը՝ Սիհանուք կոչ ուղղեց իր ժողովուրդին՝ ըմբոստանալու նոր իշխա – նութեան դէմ:

Իրաց այս կացութեան մէջ, Փարիզ կ'առաջարկէ խորհրդաժողովի մը գու – մարումը նախկին Հնդկաչինի մասին: Փարիզի տեսակէտով համագումարին պէտք է մասնակցին չհազրզռեալ բոլոր պետութիւնները, այսինքն Չինաստան, Մ· Նահանգները, Քամպոճ, երկու Վիէթ – նամները, Լաոս եւայլն: Խորհրդաժողո – վին նպատակը պէտք է ըլլայ խաղաղու – թեան հաստատումը նախկին Հնդկաչինի մէջ՝ հիմ ունենալով Ժընեւի 1954ի եւ 1962ի համաձայնագիրները:

Ուաշինկթըն ցարդ չարտայայտուեցաւ այս մասին. հաւանարար յաւելեալ տե – ղեկութիւններ եւ բացատրութիւններ ու – զէ Փարիզէն: Ցամենայն դէպս, Ուաշինկ – թըն վերապահ կը մնայ նման ժողովի մը արդիւնքին մասին: Լոնտոն լուրջ դժ – ուարութիւններ կը տեսնէ, իսկ Սայկոն կը գոնէ, որ իւրաքանչիւր երկիր ինք պէտք է կարդադրէ իր հարցերը:

ԼԻԲԱՆԱՆ

Պաշտօնական համաձայնութիւն մը դո – յացաւ լիբանանեան իշխանութիւններուն եւ Պաղեստինի Ազատագրական ճակատի պատասխանատուներուն միջեւ առջի օր, Պէյրութի մէջ: Ծանօթ է, որ անցեալ չաբաթ արիւնահեղ բախումներ տեղի ու – նեցած էին մասնաւորապէս լիբանանցի փաղանգաւորներու եւ Պաղեստինցիներու միջեւ, որու հետեւանքով տասնեակներ – րով սպաննուածներ եւ վիրաւորներ ար – ձանագրուած էին երկուստեք:

Նոր համաձայնութիւնը իր նախորդին՝ Գահիրէի համաձայնագրին նման զգաստ – նի կը մնայ առայժմ: Ցամենայն դէպս որոշ վերապահութիւն կայ ոչ միայն ա – րաբ, այլեւ միջազգային քաղաքական շրջանակներու, որոնք դիտել կուտան, թէ նոր համաձայնագիրը հաւանարար քանի մը ամսուան անդորրութիւն կը հաստատէ երկրին մէջ: Վերապահու – թիւնը կը հիմնուի նաեւ այն իրողութեան վրայ, որ համաձայնագիրը կնքելու մը – տաղրութեամբ դումարուած նիստին չեն մասնակցած Հապպաշի ծայրայեղ ձախ Պաղեստինցիներու եւ փաղանգաւորներու ներկայացուցիչները: Արդ, առաջինները պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը դիտել տուին, թէ պիտի չարունակեն ի – րենց առանձին գործունէութիւնը, որ ծայրայեղ բնոյթ մը կը կրէ անկասկած:

Լիբիա պատուիրակ մը ղրկած էր Պէյ – րութ, որ միջնորդի դեր կատարեց լիբա – նանեան իշխանութիւններուն եւ Պաղես – տինցիներուն միջեւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԷՈՒԻԼԻ մէջ կացութիւնը բարելաւուե – ցաւ Ուրբաթ օր: Փիրամիներու պահան – ջած պատանդը՝ Ճափոնի հաղորդակցու – թեան փոխ–նախարարը օդանաւ բարձրա – ցաւ եւ ճամբորդները ազատ արձակուե – ցան երեք օր երեք գիշեր արկելափակ – ուած մնալէ ետք օդանաւին մէջ: Մէկ վայրկեանէն միւսը կը սպասուէր որ օ – դանաւը թռիչք առնէ դէպի Հիւսիսային Քորէա:

ՍԻՏԸ (բողոքող առեւտրականներու համակցութիւնը) պահանջէլէ ետք որ Փոմփիտու ճամբու դնէ Շապան – Տէլ – մասը, կը փորձէ հիմա խօսակցութեան եւ վիճաբանութեան ճամբան բռնել, չվրդովեցնելու համար նաեւ հանրային կարծիքը: Աչքն բանէ առաջ կը պահան – ջեն սակայն իրենց պարապմունքին՝ ժ· Նիքուի ազատագրումը:

ՄՈՍԿՈՒԱՑին կը հաղորդեն՝ մառեչալ Սեմիոն Տիմոչէնկոյի մահը Մարտ 3ին, 75 տարեկանին, յետ ծանր հիւանդու – թեան: Մառեչալը կը նկատուէր խորհըր – դային հերոս եւ հինդ անդամ արժանա – ցած էր Լենինի չքանչանին: Տիմոչէնկո իր զինուորական ասպարէզը սկսած է ծառայելով իբրեւ զինուոր ցարական բա – նակին մէջ: 1917ին միացաւ Կարմիր բա – նակին, իսկ Համամնավար կուսակցու – թեան չարքերուն անդամագրուեցաւ 1919ին: Համբաւի տիրացաւ քաղաքա – ցիական կռիւներու ընթացքին: 1940ին նշանակուեցաւ Պաշտպանութեան նախա – րար՝ փոխարինելով մառեչալ Վորոչի – լովը: Այս փոփոխութիւնը կատարուե – ցաւ, երբ Կարմիր բանակը լուրջ ձախո – ղութիւններ արձանագրեց Ֆինլանտական պատերազմին, 1939–40ին: Մառեչալը խորհրդային զինուորական հաստատու – թեան պետն էր, երբ 1941ին Գերման – ները յարձակեցան Ռուս· Մերձակեցան բա – րայ եւ չատ չուտով յառաջացան մինչեւ երկրին խորերը: Ստալինի եւ մառեչալ Եուքովի հետ 1960ին մեղադրուեցաւ որ անպատրաստ ձգած էր Կարմիր բանակը յարձակման մը դէմ: Այս ամբաստանու – թեան հետեւանքով բաղդատաբար երկ – րորդական պաշտօն մը յանձնուեցաւ ի – րեն Պելոռուսիոյ մէջ: Մառեչալը ծնած էր 1895ին Ֆուրմանկա գիւղը:

Ձեխ 27 զբօսաշրջիկներ Դանիոյ մէջ, իսկ 12 Ձեխեր Իտալիոյ մէջ քաղաքական ապաստարան խնդրեցին պատկան իշխա – նութիւններէն: Միւս կողմէ, մեծ թիւով բանուորներ ինքնակամ որոշումով իրենց կուսակցական անդամատեռերը յանձ – նեցին կուսակցական մարմիններուն բո – ղոքելու համար Տուպչէքի արձակումին դէմ կուսակցութեան չարքերէն: Բազմա – թիւ գործարաններու մէջ, յատկապէս ծանր ճարտարարուեստի, ոչ մէկ համայ – նավար չարքային բանուոր մնացած է: Բոլորն ալ հրաժարած են իրենց կամքով:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ Համայնավար կուսակցու – թեան Կեդր· Կոմիտէի լիակատար նիս – տին, որ տեղի կ'ունենայ Կիեւի մէջ ներ – կայիս, քննութեան առարկայ կը դառնայ պարենաւորման խիստ կարեւոր հարցը: Ուկրանիոյ Նախարարներու Խորհուրդին նախագահը իր կատարած դեկուցումին մէջ չէչտեց, թէ «ստիպողական անհրա – ժեշտութիւն մը կը նկատուի միսի, կա – թի, հաւկիթի եւ բուրդի արտադրու – թիւններուն յատելումը, որովհետեւ հա – կառակ պետութեան յանձնուած ար – տադրութիւններու ոճին, արտադրուած քանակը յիշեալ ճիւղերուն վար կը մնայ ժողովուրդին պահանջներէն:

ՓԱՐՔ ՏԻ ՓՐԻՆՍԻ մէջ Զորեքշաբթի դիշեր քսան հոգի վիրաւորուած են Սէնթ Էթիէն – Նիմ ֆութպոլի հանդիպումին առթիւ: Բոլորն ալ հիւանդանոց փոխա – դրուած են եւ ասոնցմէ երկուքը՝ գլու – խէն վիրաւորուած, ծանր վիճակի մէջ: 18 հազար հոգիի համար նախատեսուած մարզարանը խուժած էին 25 հազար հո – գի:

ԻՐԱՔԻ կառավարութիւնը բարեփոխ – ման ենթարկուեցաւ եւ քիւրտ հինդ նա – խարարներ մուտք գործեցին:

ԽՈՐՀՐԴԱՑին չարժարուեստի հիմ – նադիրներէն՝ Լեւ Կուլեշով մեռաւ առջի օր 61 տարեկանին: Ասպարէզ մտած էր Ցեղափոխութեան վաղորդայնին եւ բա – ցած էր իր նշանաւոր «փորձառական տարրալուծարանը»:

ՀԱՅՈՑ ԴԵՐԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՄԷՋ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Գ.

Հայոց դերը չատ կարեւոր եղած է նաեւ Թրքական երաժշտութեան զարգացման մէջ։

Թուրքերուն տուած ենք բազմաթիւ երգահաններ եւ արեւելեան նուագարան – ներու նուագածուներ։

Առնոց մէջ ամէնէն անուանիներէն է պոլսեցի Քեմանի Թադէոսը, ծնած 1858– ին։ Անոր հեղինակած եղանակները մինչեւ այսօր ալ կ'երգուին Թուրքերու կողմէ։ Համբաւը տարածուած էր նաեւ Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի մէջ։ Արաբ երաժշտագէտները մեծ յարգանքով կը յիշեն Թադէոսի անունը։ Հակառակ իր վայե – լած համբաւին, սակայն, Թադէոս մեռաւ չատ աղքատ վիճակի մէջ։

Շատ համառօտակի յիշենք նաեւ ուրիշ երգահաններու եւ երաժիշտներու անուն – ները.—

Նիկողոս Խանիեան, երգահան եւ երաժիշտ, Թոփդաշուցի, ժամանակակից՝ սուլթաններ Մէճիտի եւ Ազիզի, որոնց արքունիքներուն մասնաւոր երգիչն էր։ Հմուտ էր նաեւ հայ եկեղեցական երաժշտութեան։ Երաժիշտներ էին նաեւ եղբայրները՝ Գաբրիէլ եւ Նշան։

Աստղիկ Համամճեան, Պոլսեցի, ծնած էր 1840ին, երաժշտագէտ, երգահան եւ ուսուցիչ, թէ թրքական եւ թէ հայ եկեղեցական երաժշտութեան։

Կը դասաւանդէր Թրքական եւ եղիպտական պալատներուն մէջ։

Յակոբ Մսըրլեան (ուսի Աթէֆ), Գումգապուցի, ծնած էր 1850ին։ Երաժշտութիւն սորված էր Եգիպտոս։ Հեղինակ է բազմաթիւ Թրքական եւ եղիպտական երգերու։ Կ'աշխատէր Պոլիս եւ կը նուագէր Քեմանի Թադէոսին հետ։

Լեւոն Խանիեան, Սկիւտարցի, ծնած էր 1860ին։ Նախ ուսած էր հայ եկեղեցական երաժշտութիւն։ Ետքէն է որ նուիրուեցաւ արեւելեան երաժշտութեան, որուն մէջ մասնագիտացաւ։ Համիտեան շրջանին փախաւ Պուլկարիա, ուր կարգուեցաւ պուլկարական երաժշտանոցի արեւելեան ճիւղի տնօրէն։ 1890էն ետք վերադարձաւ Պոլիս եւ հոն վարեց Թրքական երաժշտանոցի ուսուցչապետի պաշտօնը։ Հեղինակ է բազմաթիւ երգերու։

Պօղոս Համամճեան, Պոլսեցի, ծնած է 1872ին, ուսուցիչ եւ հեղինակ։

Յովսիկ Գազազեան Գումգապուցի, ծնած էր 1872ին, վարպետ նուագահար լաւթպայի։ Աննման էր աշուղական երգերու մէջ, թէ իբրեւ հեղինակ եւ թէ իբրեւ նուագող եւ երգող։

Պիմէն Տէր–Գասպարեան, ծնած 1873– ին, Պրուսա։ Ուսուցիչ եւ հեղինակ։ Հասցուց բազմաթիւ աշակերտներ։

Արշակ Չէօմլէքեան, Պոլսեցի ծնած էր 1888ին, աշակերտ Քեմանի Թադէոսի։ Կը նուագէր քանոն, քեմէնչէ եւ ուտ։ Երկար տաեն դասաւանդեց Թուրք վարժարաններու մէջ։

Յարութիւն Թերգեան, Պոլսեցի ծնած էր 1888ին։ Հեղինակ, նուագահար եւ երգիչ։ Եղած է նաեւ Ցունաստան։ Այսօր ալ, իր բազմաթիւ երգերը կարելի է լսել սկաւառակներու վրայ։

Եղիազար Կարապետեան, Ակնցի, ծը – նած էր 1887ին, քանոնի վարպետ, երգիչ եւ ուսուցիչ։

Յակոբոս Ալեանաքեան, ծնած էր 1891– ին, Ատափազար։ Երաժիշտներ էին նաեւ իր հայրը Սիմոն Ալեանաքեան եւ եղբայրները՝ Սիմոն, Մաչիկ եւ Աբրահամ։ Մասնագէտ էր հայ եկեղեցական երաժշտութեան եւ պաշտօնավարած էր Ատափազարի եկեղեցիներուն մէջ։ Ի վերջոյ նուիրուեցաւ Թրքական երաժշտութեան։ Ունի բազմաթիւ հեղինակութիւններ։

Յովսէփ Էպէեան, Սկիւտարցի։ Հեղինակած էր չատ մը երգեր եւ հրատարակած՝ հաւաքածոներ։

Նուպար Չէօմլէքեան, Պոլսեցի, ծնած է 1905ին, վերը յիշուած Արշակ Չէօմլէքեանի զաւակը։ Տաղանդաւոր ջութակահար։ Կը նուագէ Թրքական ձայնասփիւռէն։

×

Բոլոր այս անուններու յիշատակութեամբ չի փակուիր անշուշտ այս ցանկը։ Հայ ժողովուրդը Թուրքիոյ տուած է տակաւին Սինանի պէս անուանի ճարտարապետներ, Մոսուիչեանի կամ Մաղաքեանի պէս անուանի դատաւորներ, եւ տակաւին նկարիչներ, քանդակագործներ, նախարարներ, եւայլն։

Իսկ ասոնց փոխարէն, իբրեւ դերագոյն վարձատրութիւն ստացած է... մէկուկէս միլիոնի կոտորածը։

Ա.

(Շար.)

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Լեզուի հիմնարկութիւնը հայերէնա – դիտական կեդրոն մըն է, ուր ծրագրուած ձեւով կ'ուսումնասիրուին հայերէնի պատմութեան, անոր բարբառներու, ինչպէս նաեւ լեզուին ներկայ պատկերին հետ կապ ունեցող դրեթէ բոլոր հարցերը։

Հիմնարկութեան տնօրէնն է Փրոֆ. Գէորգ Ջահուկեան։

Հաստատուած հինգ բաժինները — ընդհանուր լեզուաբանութիւն, ժամանակակից Հայոց լեզու, Հայոց լեզուի պատմութիւն եւ բարբառագիտութիւն, բառարանագրութիւն, տարազաբանութիւն — կըղեկավարեն փրոֆեսէօրներ Եղուարդ Աղայեան, Գուրգէն Սեւակ, Սերգէյ Աբրահամեան, Վարագ Առաքելեան, Եր – ուանդ Տէր–Մինասեան։

Այժմ համառօտ ակնարկ մը վերջին տարիներուն կատարուած կամ իրենց ընթացքին մէջ գտնուող գործերու մասին։ Նախատեսուած է հինգ հատորով հրատարակել ժամանակակից հայերէնի բառարանը. առաջին հատորը լոյս տեսաւ 1969ին. տպագրութեան մէջ է երկրորդը, մնուները նոյնպէս պատրաստ են։ Տպագրութեան յանձնուած են «Հայ–ռուսերէն բառարան»ին Ա. հատորը, Ն. Պառնասեանի «Շարահիւսական համանիշները ժամանակակից Հայոց լեզուում» աշխատութիւնը, «Թումանեանի գեղարուեստական ստեղծագործութեան – ների բառարան»ը (հեղինակ՝ Լ. Պետրոսեան), Ս. Գալուստեանի, Թ. Ղարագիւլեանի եւ Ց. Պետրոսեանի պատրաստած «Լեզուաբանական բառարան»ը։ Այս վերջինը կ'ընդգրկէ մեր լեզուաբանական տարաղները՝ մեր քերականութեան կազմութիւնէն ցայսօր։ Այս գիրքին մէջ տեղեկութիւններ տրուած են աշխարհի լեզուներու, լեզուի ընտանիքներու եւ լեզուի ճիւղերու, ինչպէս նաեւ հայ բարբառներու եւ ենթաբարբառներու վերաբերեալ։ Մէկ խօսքով՝ ներկայացուած է ամբողջ հայ լեզուաբանութիւնը։ Հեղինակները քննարկած են եւ գիտական ձեւով արժէքաւորած են դեռ Ե. դարէն հայ լեզուաբանութեան մէջ զործածուած տարազները, որոնց մէկ մասը օրինաչափ կերպով փոխուած է, մէկ մասն ալ մինչեւ այսօր պահած է կայտնութիւնը։

Հիմնարկութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունի գիտական լուրջ արժէք ներ – կայացնող մենաշնորհ մը՝ «Հայերէնը եւ հին հնդեւրոպական լեզուները»։ Աշխատութեան հեղինակը՝ Գէորգ Ջահուկեան հայերէնի բառապաշարին որոշ շերտերն ու քերականական ձեւերը համեմատելով Պալքանեան թերակղզիի եւ Փոքր Ասիոյ հին հնդեւրոպական լեզուներուն հետ, կը բացայայտէ անոնց պատկական մօտիկութեան աստիճանը, միաժամանակ ցոյց տալով հայերէնին եւ այդ լեզուներուն բառապաշարին ընդհանրութիւնները։

Հրատարակութեան յանձնուած աշխատութիւնները, պէտք է ըսել, զգալի թիւ կը կազմեն եւ իրենց բնոյթով ու գիտական արժէքով միանգամայն արժանի են ուշադրութեան։ Ս. Անթոսեանի, Յ. Մուրատեանի, Մ. Մուրատեանի «Միջին Հայոց նուիրուեցաւ Թրքական երաժշտութեան։ Ունի բազմաթիւ հեղինակութիւններ։

Յովսէփ Էպէեան, *Սկիւտարցի*։ Հեղինակած էր չատ մը երգեր եւ հրատարակած՝ հաւաքածոներ։

Նուպար Չէօմլէքեան, *Պոլսեցի*, ծնած է 1905ին, վերը յիշուած Արշակ Չէօմլէքեանի զաւակը։ Տաղանդաւոր ջութակահար։ Կը նուագէ Թրքական ձայնասփիւռէն։

×

Բոլոր այս անուններու յիշատակութեամբ չի փակուիր անշուշտ այս ցանկը։ Հայ ժողովուրդը Թուրքիոյ տուած է տակաւին Սինանի պէս անուանի ճարտարապետներ, Մոսուիչեանի կամ Մաղաքեանի պէս անուանի դատաւորներ, եւ տակաւին նկարիչներ, քանդակագործներ, նախարարներ, եւայլն։

Իսկ ասոնց փոխարէն, իբրեւ դերագոյն վարձատրութիւն ստացած է... մէկուկէս միլիոնի կոտորածը։

Ա.

(Շար.)

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— — *Ի՞նչ պատասխանեց։*

— *Լսաւ որ եթէ Բարսեղ էֆէնտի առաջին վայրկեանէն ամէն բան տեղն ի տեղօք խոստովանէր՝ իր յանցաւորութիւնը չատ կը թեթեւնար։ Բայց անանկ չէ ըրեր, բացարձակապէս ուրացեր է, հիմա որ այդ տեսակցութիւնը կը հաստատուի, բնականաբար զործը կը ծանրանայ։ «Եթէ այդ տեսակցութիւնը անվնաս բան մըն էր ինչո՞ւ ծածկեցիր կ'ըսէն» իրեն եւ քիչ մը իրաւունք ալ ունին։*

— *Վահանին հետ այդ տեսակցութենէն դատ ուրիշ յանցանք չէ՞ն դտած Բարսեղ էֆէնտիի վրայ, հարցուց Մարտիկ էֆէնտի։*

— *Ուրիշ բաներ ալ կան եղեր, բայց Թորոս պէյը չուզեց ըսել, պատասխանեց Լեւոն։*

— *Ինք համոզուա՞ծ է Բարսեղ էֆէնտի տիի յեղափոխական մը ըլլալուն։*

— *Չեմ գիտեր թէ ներքին համոզումը ի՞նչ է, բայց այնպէս ցոյց կուտայ, որ համոզուած է։*

— *Այն տաեն ի՞նչպէս կ'ապահովցնէ որ պիտի կրնայ գինքը ազատել։*

— *Դրամի եւ ազդեցութեան չնորհիւ ամէն բան կ'ըլլայ, պատասխանեց Լեւոն։*

— *Եւ երբ հինգ հազար ոսկի ուզեց, սակարկութեան չմտա՞ր հետը։*

— *Մենք յիսուն–հարիւր մաքերնիս դրած էինք, երբոր ինք մէկէն հինգ հազար ոսկի կ'ուզէ ի՞նչպէս կարելի է սակարկութեան մտնել, պատասխանեց Լեւոն։*

— *Գոնէ կարելի ըլլար հինգ հարիւր ոսկիով զործը լմնցնել, դիտել տուաւ Մարտիկ էֆէնտի, կրնայինք բան մը ընել։*

— *Մաքէ անգամ մի անցընէք, լաւագոյն է յոյսերնիս կարենք Թորոս պէյէն։ Ուրիշ միջոց մը գտնելու է։*

— *Ի՞նչ միջոց, բան մը մտածէ, ըսաւ Մարիկեան երիտասարդին։*

— *Չեմ գիտեր, հիմակուհիմա միջոց մը չեմ տեսներ, սպասենք նայինք ինչ կ'ըլլայ։*

— *Այո՛, սպասենք այսօրուան ձերբակալուածներուն հարցաքննութեան արդիւնքին։*

— *Եւ եթէ անոնք ալ Թուլբերան զբտնուին, դիտել տուաւ Լեւոն, այն տաեն ի՞նչ պատասխանենք։*

— *Ասոնք ալ տեղե՞կ են Վահանի այցելութենէն։*

— *Գոնէ Աբրամը գիտէ եղելութիւնը։*

— *Աբրամէն վախ չկայ, իր հայրը մատնելու չէ բնականաբար։*

— *Բարսեղ էֆէնտի պատմեց թէ, ըսաւ Սրբուհի հանըմ, Վահան անանկ մը ծըպուած էր որ ինք անդամ չէր կրցած ճանչնալ եւ խօսելէն ու անունը տալէն ետքը հասկցեր է ով ըլլալը։*

— *Ուրեմն այդ կողմէն վախ չունինք, պատասխանեց Մարտիկ էֆէնտի։*

— *Ո՞վ գիտէ, պատասխանեց Լեւոն մտատանջ դէմքով մը։*

Եւ իր երկիւղները պարզեց։ Ըստ իրեն քաղած տեղեկութիւններուն, որովհետեւ կ'ըսէր թէ վարպետութեամբ կրցած էր խօսեցնել տալ Թորոս պէյը եւ անոր բերնէն չատ բան առնել, ոստիկանութիւնը Վահանը կը հետապնդէ եղեր Պոլիս հասնելէն ի վեր եւ թէ լրտեսներ տեսեր են անոր Բարսեղ էֆէնտիի զրասենեակը երթալը իր հոս զալուն հետեւեալ օրն իսկ։ Եթէ Բարսեղ էֆէնտի յամառի ուրանալ՝ զործը չատ դէշ հետեւանքներ կրնայ ունենալ... Թերեւս զայն կ'աքսորեն, թերեւս չարչարանքներու ենթարկեն։

— *Բայց այդ Վահանը այդքան վատասիրտ մէ՞կն է եղեր եւ ինչո՞ւ, դոչեց Մարիկեան։*

— *Չեմ գիտեր ճշմարտապէս թէ այդ տղան իրաւցնէ յանցաւո՞ր է, պատասխանեց Լեւոն, ես իմ կողմէ չեմ կարծեր, բայց ի՞նչ կարեւորութիւն ունի իմ կարծիքս... ոստիկանութիւնը կամ ամէն ճիշդը՝ սուլթանը սոսկալի կասկածներ ունի վրան։*

— *Այդ ամէնքը Թորոս պէյին հնարած բաներն են, ըսաւ Մարտիկ էֆէնտի։*

— *Ես ալ անանկ կը կարծէի մինչեւ հիմա, բայց այս իրիկուան իրեն հանդիպածս տեսակցութենէս ետքը, քիչ մը կարծիքս փոխեցի... Թորոս պէյը պարզապէս Վահանը կը պաշտպանէ եւ կ'ըսէ որ իր մասին եղած կասկածները հիմ չունին, միայն թէ դժբախտաբար սուլթանին միտքը պղտորեր են։*

— *Որո՞նք...*

— *Պալատականներ, անուն չտուաւ... ճիշդ այդ մարդիկը ձեռք առնելու է բան մը կարենալ ընելու համար, եթէ ոչ ուրիշ մէկուն չկայ եւ այդ մարդիկն ալ զրամով ձեռք կ'առնուին... բայց հինգ հազար ոսկի ալ չի տրուիր։*

Լեւոն լռեց եւ ալ չմանրակրկտեց խօսակցութեան։ Տեսաւ որ ներկաներուն մտքին վրայ բաւական ազդած էր եւ սկիզբ բաւ համարեցաւ առայժմ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(84 – Շար.)

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Վերջերս, «Յուսաբեր»ի իր մէկ յօդուածին մէջ, նուիրուած Կոստան Զարեանի, Բ. Թաչեան ի մէջ այլոց պարագ սեպած էր յիշելու թէ Շաւարշ Միսաքեան «անորակելի սրիկայ» որա – կած էր ողբացեալ գրագէտը: Այդքանը բաւած է Պոսթընի ամսկավար պաշտօնա– թերթին («Պայքար» Փետր. 14, 1970) որ խեղաթիւրելով ըսուածը «Լուսանցքի նշմարներ» իր սիւնակին մէջ հետեւեալ ազատ վերագրումներն ընէ.—

«... Այսպէս, փոխ առնելով բացատ– րութիւնը Շաւարշ Միսաքեանի մէկ խմբ– բագրականէն՝ «անորակելի սրիկայ» կը կոչէ Կոստան Զարեանը, պարզապէս անոր համար որ մեծ գրողը խմաստու – թիւնը ունեցած էր — երկար թափա – ռումներէ ետք — իր կեանքի վերջին տա– րիները անցընելու հայրենի հողի վրայ, հարազատ ժողովուրդի ծոցին մէջ եւ շրջապատուած ստեղծագործ հայ տա – ղանդներով:

Դաշնակ խմբագիրներու համար հայ – րենիք հաստատուղ գրագէտ մը.. «անո– րակելի սրիկայ» մըն է»:

Բայց մենք որ ճշմարտութիւնը կը սիրենք պատանէն աւելի, հարկ կը համարինք ճշդել թէ Շաւարշ Մի – սաքեան այդ որակումը ըրած է 1932 Ապրիլ 13ի իր խմբագրա – կանին մէջ (բուն նախադասութիւնն է՝ «եթէ ողջերը լռէին, մեռելները պիտի աղաղակէին. — Կոստա՛ն, անորակելի սրիկայ մըն ես դուն»), երբ Կոստան Զար– եան կը նախաձէր արեւմտահայ մտաւո– րականութիւնը (ի մասնաւորի «Մենք»ի շարժումը) «Յուսաբեր»ի եւ «Հայրենիք» ամսագրի սիւնակներուն մէջ:

Երբ Կոստան Զարեան Հայաստանը կ'ընտրէր իբրեւ վերջին հանգրուան, քանի մը տարի կ'ընէր արդէն որ Շաւարշ Միսաքեան իր վերջին հանգրուանը գտած էր փէռ–Լաշէզի գերեզմանատունը:

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի

բարբառին բաղաձայնական համակարգը: Պատրաստուած է «Ժամանակակից գրա– կան հայերէնի բաղաձայնները փորձառա– կան հետազօտութիւնը«, ուր բաղաձայն– ները նկարագրուած են բառին մէջ եւ խօսքի շղթային մէջ ըստ իրենց բաշխու– մին, յաճախականութեան եւ զուգորդու– թիւններուն: Աւելցնենք, որ յատուկ ու– շադրութիւն կը դարձուի կորսուելու վը– տանգին տակ գտնուող կարգ մը բարբառ– ներու վրայ, ինչպէս Տիգրանակերտի, Նպղին Գարահիսարի, Խարբերդ–Երզընկայի եւայլն բարբառներուն:

Ծրագրուած է նաեւ պատրաստել «Գրա– բար – աշխարհաբար – ռուսերէն բառա– րան» մը, որ շատ կարեւոր է ներկայիս:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՆԱԹԱՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

ԿԸ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՈՒԻ

Թէ ինչո՞ւ կը սիրեմ դրել յաճախ Փա– րիզի Հայ Մշակոյթի Տան մասին:

Որովհետեւ, այն հաւատքն ու համո – զումն ունիմ որ, այս չէնքը կոչուած է մեծ դեր մը կատարելու հայապահպան – ման գործին ի նպաստ, այլ նաեւ ծառա– յելու Հայութեան աշխատասիրական ո– գիին փրոմէականին:

Այս կայծը հոգիս մէջ տպաւորուեցաւ եւ մղիչ ուժ մը դարձաւ այն օրէն, երբ կ'անցնէինք ողբացեալ Շ. Միսաքեանի հետ Ռիւ Պիէօէն, որ դառնալով ինծի ը– սաւ. «Պետրոս, նայէ, սա տեղը տուն մը կայ վրան «ծախու է» գրուած է, հետա– քրքրուէ նայինք, տասնկ կեդրոնական չէնք մը պէտք է մեզի»:

Հետաքրքրուեցայ, գինն ալ չատ յար– մար գտնելով տեղեկացուցի անմիջապէս Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբին, որ այդ նպատակով կազմուած էր տարիներէ ի վեր եւ փնտռտուքի մէջ էր:

Կամեցայը կարեցալ էի Ֆրանսական ա– ռածէն ներշնչուած, վճռականութեամբ գործի լծուելս Ցանձնախումբի յարգե– լի անդամները, որոնք, ինչպէս ըսի, ի– րենց նպատակ ընտրած էին հայ երիտա– սարդութեան հաւաքատեղի մը ապահո – վել փրկելու համար զանոնք սրճարաննե– րու անկիւններէն:

Օրինական ձեւակերպութիւնները լրաց– ուելով, գնուեցաւ այս աւերակ ու փլա– տակ տունը, 1956ի վերջին ամիսներուն:

Վերաշինութեան յատակագիծը պատ – րաստուեցաւ ողբացեալ ճարտարապետ Արամ Թէրզեանի կողմէ ու պետական զա– նազան գրասենեակներու վաւերացման ենթարկուելէ ետք սկիզբը դրուեցաւ նախ– նական աշխատանքներուն: Մեր ազաքը չատ վտիտ պայմաններով: Մեր տպաքը դործի լծուեցան, հարիւրաւոր խորա – նարդ մեթր փլատակներու կտորուանքը դուրս փոխադրելու:

Շէնքը որ գնուած էր տասը միլիոնի, մասնավճարներով կարելի եղաւ հատու – ցանել:

Համաձայն պետութենէն վաւերացուած յատակագծին, չէնքը պիտի ունենար ըս– տորնայարկէն, ներքնայարկէն զատ չորս յարկեր: Տարիներու չատ աշխատան – քով ու վճռական ճիգերով, եւ չնորհիւ կարգ մը բարեսիրական հաստատութիւն– ներու, բարերար ազգայիններու, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդի լումաններուն, մին– չեւ 1969 Յուլիսը կարելի եղաւ վերա– նորոգել ու տարքաւորել մինչեւ երրորդ յարկի կէսը, որու մնացեալ մասը լրաց – ուեցաւ տարւոյն վերջին ամիսներուն:

Կը մնար չորրորդ եւ վերջին յարկի պժուարին լրացուցիչ մասին վերաշինու– թիւնը, միջնորմներ սենեակներու բա – ժանման համար, տախտակամած, կեդր. ջերմութիւն, լուսաւորութիւն, դուռ, ներկ, եւայլն, որու համար նախատես – ուած էր մօտ 9 միլիոն ֆրանք:

Օրէ օր չինութեան գիներու յաւելումը մտատանջութիւն կը պատճառէր Ցանձ – նախումբի անդամներուն, պէտք է ձգա– պարել. միւս կողմէ տակաւին կարգ մը պարտքեր կային վճարելի: Նկատի պէտք է ունենալ որ այս տունը տարեկան մօտ երկու միլիոնի ընթացիկ ծախքեր ունի, տուրքերու, կեդր. ջերմութեան, լոյսի, հեռախօսի, մանր նորոգութեանց, որով– հետեւ քանի տարիները կ'անցնին, բնակ– ուած չէնք մը մանաւանդ երիտասարդ – ներու կողմէ պէտք է վերանայուի, որ– պէսզի պահէ իր պատշաճ ներկայանա – լիութիւնը:

Այս կացութեան առջեւ, Ցանձնախում– բը, իր ճիգերը կրկնապատկեց եւ կա – տարուած կարգ մը դիմումներուն իբր հե– տեւանք, մի քանի սրտցաւ ազգայիններ բացին իրենց քսակները ու ձեռք բերուե– ցաւ սկզբնական մէկուկէս միլիոնի դու– մար մը, որ ուժ ներչնչեց որպէսզի ան– միջապէս ձեռնարկուի չորրորդ յարկի աշխատանքներուն:

Այս յարկին տանիքը ծածկուած եւ չրջապատը միայն չինուած էր ցարդ, լրացումին պիտի ունենայ երկու փոքր սրահներ եւ եօթը սենեակներ, որոնք պի– տի տրամադրուին՝ սկաուտական խում– բին, Ֆրանսահայ Ուսանողական Միու – թեան, «Հայաստան» թերթի խմբագրու– թեան եւ այլ կազմակերպութիւններու, իրը ղրասենեակ ու հաւաքատեղի ծառա– յելու համար:

Ծանօթ է չատերուն արդէն, որ այս չէնքին մէջ է Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վար– չութեան ու Փարիզի մասնաճիւղի դրա– սենեակը, Հինդշաբթի օրուան դպրոցը, Նոր Սերունդը, Ֆրանսայի Հայ Ուս. Մի– ութիւնը, հայ հերոսներու տարեկանե – րուն թանգրանն ու դրասենեակը, «Յա – ռաջ» թերթի տպարանը, եւայլն: Այս տան սրահներուն մէջ է որ իրենց փորձերը կը կատարեն «Սիփան–Կոմիտաս» երգչա – խումբը, «Նայիրի» պարախումբը, «Բե– մասիրաց» թատերախումբը, իսկ Արի– ներն ու Արենոյշները կուգան հոն ամէն կիրակի, 120 պատանիները, իրենց մար– զանքով ու խաղերով ժամանակ անցընե– լու:

Ըսինք արդէն որ այս չէնքը գնուած էր տասը միլիոնի, որուն վրայ, –միմիայն չինութեանց համար, ցարդ ծախսուած է 40 միլիոն:

Սկզբնական չրջանի Ցանձնախումբի ան– դամներէն մի քանին անդարձ բաժնուած են մեզմէ, մեծ վիշտ պատճառելով մնա– ցողներուն: Մարդիկ ու Ցանձնախումբեր պիտի գան ու երթան, սակայն այս տու– նը պիտի մնայ կանգուն, իբր հայ ժողո– վուրդի սեփականութիւն եւ, ինչո՞ւ չէ, նաեւ փառքը:

Այս իսկ պատճառաւ սրտագին կոչ կ'ուղղեմ սիրելի հայրենակիցներուս եւ ունեւոր եղբայրներուս, որպէսզի քաջա – լերը հանդիսանան Տան Ցանձնախումբի անդամներուն կատարած ճիգերուն:

Շատերս դաղթական եկանք այս գա – դուքը, Հայու աւանդական աշխատասի – րական ոգիով, իւրաքանչիւրս մէկ մէկ դիրք ստեղծեցինք մենք մեզի եւ յար– դանք պարտարդեցինք դաղթականի յու– սը մէկ կողմ նետելով, բարձր պահեցինք Հայութեան անունը, տուն տեղ եղանք եւ Փարիզի կեդրոնին մէջ Հայ Մշակոյթի Տուն մըն ալ կանդնեցինք, ազգային օ– ճախ մը:

Զարժե՞ը որ անոր բարգաւաճման հա– մար մեր նիւթական օժանդակութեան բա– ժինը բերենք:

«Կամեցալը կարեցալ է» ըսինք:

Միջոցներ չեն պակսիր, ըլլայ խոշոր նուիրատուութեամբ կամ Ցանձնախումբի տարեկան 100 ֆրանքնոց պատուոյ տոմ– սերը գնելով, եւ կամ հարսանիքներու, փոխան ծաղկեպսակներու, եւայլն ա – ոիթներով, իւրաքանչիւրը իր կարողու – թեան համաձայն:

Վստահ եմ Հայութեան առատաձեռ – նութեան:

Պ. ՉՊՈՒԿՃԵԱՆ

Ա Զ Դ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադե – միայի հիմնարկութիւնը ներկայիս կը պատրաստէ բանագէտ – ազդագրագէտ Գարեգին Սրուանձտեանի գործերուն ամ– բողջական հաւաքածոն, որուն մէջ պիտի մտնեն հեղինակին պատմագիտա – կան, ուղեգրական, աշխարհագրական, մանկավարժական բնոյթ ունեցող աշխա– տութիւնները, ձեռագիրներու յիշատա – կարանները, գրի առած բանահիւսու – թիւնը, ինքնուրոյն գեղարուեստական ստեղծագործութիւնները եւ գրած ու ստացած նամակները:

Հիմնարկութիւնը կը խնդրէ Գ. Սըր – ուանճտեանի հարազատներէն, բարեկամ– ներէն, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնցմէ, Հայաստան թէ արտասահման, որոնք ու– նին հեղինակէն մնացած գործեր, բանա– հիւսական նիւթեր, նամակներ, լուսա – նկարներ, անձնական փաստաթուղթեր, կենսագրութեան վերաբերեալ ակնարկ – ներ եւայլն, ուղարկեն հիմնարկութեան: Հաւաքածոյին մէջ գետեղուելէ ետք հիմ– նարկութիւնը այդ նիւթերը պիտի յանձնէ Երեւանի Գրականութեան եւ Արուեստի թանգարանին, որպէսզի խնամքով պահ– ուին գրադէտին թղթածրարին մէջ: Պի– տի յիշատակուին նիւթերը հիմնարկու – թեան տրամադրութեան տակ դրած ան– ձերուն անունները:

Նիւթերը՝ հիմնարկութիւնը կը խնդրէ ուղարկել հետեւեալ հասցէին.

Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան
Հիմնարկութիւն
Երեւան–25, Աբովեան փողոց թիւ 68

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

Իր կինը նշմարելուն պէս՝ Քարենին գինքը դիմաւորելու եկաւ՝ ըսթուռնքը ի– րեն սովորական հեզնող ձեւով մը եւ կնո– ջը նայելով իր յոգնած խոշոր աչքերով:

Անհաճոյ զգացում մը Աննայի սիրտը ծակեց երբ հանդիպեցաւ այս հետապըն– դիչ ու խոնջ ակնարկին: Մանաւանդ զբօ– սնութեան զգացում մըն ալ ունեցաւ ինք– գինքին դէմ՝ իր ամուսինը վերստին զբա– նելով: Այդ զգացումը նոր չէր, գան կը ճանչնար, բայց առաջ ուշադրութիւն չէր գարձուցած անոր: Այս անգամ յստակօ– րէն կը տեսնէր ու անկէ կը տառապէր:

— Այո, ինչպէս կը տեսնես, գորովալի, փութկոտ ամուսին մըն եմ, իրը թէ մէկ տարիէ ի վեր միայն ամուսնացած ըլլա– լինք, եւ քիչ տեսնելու փափաքով կը տջնրիմ, բաւ Քարենին իր յամր ու նուրբ ձայնով:

— Սերժը ապէ՞ կ է, հարցուց Աննա:

— Իմ մեծ հրայրքիս միակ փոխարէն – նութիւնը ա՞յդ է... Սերժը լաւ է, խիստ լաւ:

ԻԴ.

Այդ իրիկունը Վրոնսքի նոյնիսկ չփոր– ձեց քնանալ: Իր թիկնաթոռին մէջ նըս– տած մնաց, իր առջեւն նայելով կամ քըն– նելով մտնող ելլողները:

Իր անզգած կերպարանքը միշտ խոո – ված էր այն անձերը որոնք աւելի գինքը չէին ճանչնար: Այս վայրկեանիս ա՛լ ա– ւելի հպարտ եւ ինքնամփոփ կ'երեւար քան ինչ որ էր սովորաբար: Մարդերուն կը նայէր այնպէս որպէս թէ անոնք ա– ռարկաներ ըլլային: Երիտասարդ գատա– ւոր մը որ դէմը նստած էր, իր վէսու – թեանը համար հակառակ ինկաւ անոր: Իր սիկառը վառեց Վրոնսքիի սիկառէն եւ նոյնիսկ գայն հրեց որպէսզի ցոյց տայ թէ առարկայ մը չէ՝ այլ մարդկային ա– րարած մը: Այսուհանդերձ Վրոնսքի չա– րունակեց անոր նայիլ այնպէս որպէս թէ լապտեր մը ըլլար դիմացինը:

Ոչ ոք եւ ոչինչ կը տեսնէր: Ինքզինքը ցարին տեղ դրած էր, ոչ թէ անոր հա – մար որ Աննային վրայ տպաւորութիւն գործած էր, այլ որովհետեւ Աննայի իր վրայ ըրած տպաւորութիւնը բաւ էր գին– քը երջանկացնելու:

Չէր գիտեր ու չէր ալ հարցներ թէ բո– լոր ատոնց հետեւանքը ի՛նչ պիտի ըլլար: Կը զգար որ իր բոլոր ուժերը, որոնք մինչեւ այն ատեն տարտղնած էին, յան– կարծ միացեր էին եւ ամենազօր կորով մը նետուած՝ միակ եւ իտէալական նը– պատակի մը վրայ: Ատոր համար երջա– նիկ էր: Գիտէր միայն թէ ճշմարտու – թիւնը լսած էր Աննայէն, թէ կ'երթար հոն ուր անիկա կը գտնուէր եւ թէ այժմ իր կեանքի երջանկութիւնն ու նպատակն էր գայն տեսնել եւ լսել:

Ամբողջ գիշերը չքնացաւ, որովհետեւ անդադար վերյիշեց բոլոր խօսքերը զոր Աննա արտասանած էր, բոլոր այն րոպէ– ները ուր գայն տեսած էր:

Երբ Սէն Փեթերսպուրկ վակոնէն վար իջաւ, ինքզինքը ոգեւորուած ու թարմ զգաց լինչպէս պաղ լոզանքէ մը եւ քալէ՝ հակառակ անքուն գիշեր մը անցընելուն:

Իր կառքին առջեւ կեցաւ Աննային ել– լելուն սպասելու համար:

— Ձինքը անգամ մըն ալ պիտի տես – նեմ, ըսաւ ակամայ ժպիտով մը, պիտի տեսնեմ իր քալուածքը, իր դէմքը, ան– ցած ատենը խօսք մը պիտի ըսէ, գլուխը դէպի ինծի պիտի դարձնէ, ինծի պիտի նայի, դուցէ պիտի ժպտի:

Բայց Աննա կարենալ տեսնելէ առաջ, Քարենինը նշմարեց, որուն կ'ընկերանար կայարանապետը ակնածանքով:

— Ա՜հ, այո, ամուսինը:

Առաջին անգամ ըլլալով, Վրոնսքի հասկցաւ թէ Աննա ուրիշի մը կապուած էր: Գիտէր թէ Աննա ամուսնացած էր, բայց չէր հաւատար այդ ամուսնոյն գո– յութեան. այն ատեն հաւատաց երբ նըշ– մարեց գայն իր գլխովը, ուսերովը, սր– բունքներովը, սեւ տարատովը եւ մտա– ւանդ երբ տեսաւ թէ այդ ամուսինը ի՛նչ– պէս, սեփականատիրոջ մը դիտակցու – թեամբը Աննայի ձեռքը բռնեց հան – դարտօրէն:

Նշմարելով Ալեքսի Ալեքսանտրովիչ Քարենինը, իր նոր ածիլուած դէմքովը եւ իր խստադէմ երեւոյթովը, Վրոնսքի հաւատաց անոր գոյութեան եւ զգաց այն անհաճոյ տպաւորութիւնը որ կ'ունենայ ծարաւած մարդ մը որ ադբիւրի մը քով կը հասնի ու հոն կը գտնէ չուն մը, ոչ– խար մը կամ խոզ մը որ ջուրը խմած եւ պղտորած է:

Քարենինի քալուածքը որ գիտուրը կ'ո– րօրէր, կը վերաւորէր Վրոնսքին որ մի– այն ինք իրաւունք ունենալ կը կարծէր Աննան սիրելու:

Բայց Աննա միշտ միեւնոյնն էր եւ ա– նոր տեսքը ներգործեց Վրոնսքիի վրայ, գայն ոգեւորեց, զրդռեց եւ երջանկու – թեամբ լեցուց: Իր ծառային հրաման ըրաւ բեռները առնելու եւ երթալու, եւ ինք մօտեցաւ Աննային:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՅ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վահագն Իշդալացեան, Օր· Օր· Լօրա եւ Լիտիա Իշդալացեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի (Ապրիլ 12) Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԻՇԴԱԼԱՅԵԱՆԻ

մահուան 6րդ տարեդարձին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՑԱԿԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ· Ց· Դ· Քրիստափոր Ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերներ Լեւոն եւ Յովսէփ Արզումանեանի եւ պարագաներուն իրենց հօր եւ եղբօր՝ Խաչատուր Արզումանեանի մահուան տխուր առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգ· Առաջնորդարանը խոր շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ փոխան ծաղկեպսակի եւ այլ նուէրները·—

Ազամ Կունոյեանի տարելիցին՝ ընտանիքէն 20 Ֆր·։

Մկրտիչ Ծառուկեանի թաղման՝ կատարապետ Եազմաճեան 10, Պուլ· Օտտոյի կապոյտ Խաչէն 20։

Գէորգ Սարեանի քառասունքի հոգեհանգիստին՝ Տիկ· Ֆիլոր Սարեան 20։

Փոքրիկն Գասպասեանի մկրտութեան՝ Նշան Գասպասեան 50, այրի Տիկ· Գասպասեան 10։

Միհրան Հայգազործեանի քառասունքի հոգեհանգիստին՝ այրի Տիկ· Նուարդ Հայգազործեան 50, այրի Տիկ· Վարսենիկ Աղճիպաշեան 20, Տէր եւ Տիկին Վ· Փիլիփէլեան 20։ Ոմն30, այլ Ոմն 50։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հայկանոյշ Շիրվանեանի մահուան առթիւ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան 50ական Ֆր· կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Միհրճան Շիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Պալեան, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Պատմաճեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մուշմուլեան։

Փոն տը Շերիի Հայոց եկեղեցիին 30ական Ֆ· կը նուիրեն Տէր և Տիկ· Շիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Պալեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մուշմուլեան։

«Յառաջ»ի բարդաւաճման 20ական Ֆր· կը նուիրեն՝ Տէր եւ Տիկին Միհրճան Շիրվանեան եւ Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Պալեան։

Սեբաստիոյ Նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան 30 Ֆր· կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Միհրճան Շիրվանեան։

×

Սեբաստիոյ Նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Հայկանոյշ Շիրվանեանի մահուան առթիւ, 10ական Ֆր· Զարեհ Մինասեան, Եղիազար Մինասեանէ, Նշան Փոլատեանէ, Նշան Սայրինեանէ, Հայկազուն Քէֆէլեանէ, Խաչիկ Քէօչկէրեանէ եւ Լուսվիկ Քաչիքէմանեանէ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նուիրուած

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«Ազատն Կոմիտաս»ի առթիւ

կազմակերպուած

Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

կը խօսի ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ (փրաֆեսէրէն)

Հինգշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 21ին

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Ց. Դ.

ՇԱԽԻԼ.— Հ· Ց· Դ· «Արղութեան» խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլան Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ - ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի եւ մասնակցութեամբ հայ ուսանողներու, Կիրակի 12 Ապրիլ ժամը 5–11, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ 17, Ռիւ Պլէօ։

Ասուլիսը կը սկսի ժամը 5ին։

Ճաշադին 15 ֆրանք։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգային Առաջնորդարանին, մասնակցութեամբ գաղութը ներկայացնող գլխաւոր միութիւններուն։

Կիրակի, 26 Ապրիլ, առաւօտեան ժամը ճիշդ 10ին, Սինեմա «Քափիթոլին մէջ։

Մանրամասնութիւնները յայտնուած։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ (4 Ապրիլ) ժամը 4ին Միութեան գրասենեակը՝ 17, Ռիւ Պլէօ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԱՅՅԵԼԵՑԻԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բոլոր ճամբորդութիւնները երթ ու դարձ օդանաւով եւ «Փանսիոն քոմփլէթ» Արմենիա պանդոկին մէջ։

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ, 14 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Ա· ճամբորդութիւն ՅՈՒԼԻՒՍ 11ԷՆ 26

ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ԵՌՈՒՁԵՒԻ ՕՐԵՐՈՒՆ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՅՍ ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵՐԸ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ԵՆ։ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՑՄԱՆԱՃԱՄ՝ ՅՈՒՆԻՍ 15։ ԹՈՒՐԻՍԹԻՔ ԿԱՐԳ ԳԻՆ 2300 ՖՐ.

Բ· ճամբորդութիւն·— 1 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ — Ա· ԿԱՐԳԻ սենեակ «Արմենիա»յի մէջ, Բ· կարգի նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։ Գին՝ 2500 Ֆրանք։

Գ· ճամբորդութիւն·— 9 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ — Ա· ԿԱՐԳԻ սենեակ «Արմենիա»յի մէջ, Բ· կարգի նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։ Գին՝ 2500 ֆրանք։

Դ· ճամբորդութիւն·— 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — Երեւանի լաւագոյն եղանակի այս այցելութիւնը եւս տեղի կ'ունենայ թուրիսթիք կարգով, «Փանսիոն քոմփլէթ» «Արմենիա»յիմէջ։ Գին՝ 2350 Ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Անցեալ Սեպտեմբերին անակնկալօրէն ստեղծուած էին անհամոյ պայմաններ։ Այս եղանակին մեր բոլոր ճամբորդութիւններուն համար պաշտօնական պայմանագրութեամբ ապահովուածէ մեր գործակիցներուն բնակութիւնը «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ։

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS — 22, rue du 4-Septembre — PARIS — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ կ· ՈՒՆՁԵԱՆի, ամէն Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ առաք ժամը 15էն 18

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ· ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի 11, rue du Bassin — Saint-Julien Tél. : 48-94-75

ԼԻՈՆի մէջ՝ ՊԱԼԵԱՆի՝ 154, rue Barabanne — Tél. : 60-01-11

ՎԱԼԱՆՍի մէջ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի

ՏԵՍԻՆի մէջ՝ Կ· ԳԱՐԱԵԱՆի

Conditions d'inscription :

— Passeport validé
— 4 photos
— Carnet de change (*on peut se procurer celui-ci dans toutes les banques sur présentation d'une pièce d'identité et d'une photo*).

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՒՈՒՄՆԵՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Եռամսեայ հանդէս, պաշտօնաթերթ Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկզարքայի։ Բ· Շրջան, Թիւ 1, Յունուար–Մարտ 1970։ Բաժանորդագրութեան պայմանները՝ սովորական 10 Ֆր·, օժանդակող՝ 20 Ֆր·։

Հասցէ՝

3, Ave. Granchamp
78-LEPECQ, FRANCE

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Համախարհրդական Միութեան Մարսէյլի երեք քոյր մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ, տարեկան դաչտահանդէսը՝ Յուլիս 5ին։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

Վալանսի մէջ՝ Մայիս 30ին։

×

Եւրոպայի Հայոց Հայրապետ· Պատուիրակ Սերովբէ Արք· Մանուկեանի հովանաւորութեամբ Ց· Ճ· Սիրունիի նուիրուած յոբելենական հանդիսութիւնը նախապէս որոշուած Մայիս 31ին, կամքէ անկախ պատճառներով, յետաձգուած է Յունիս 14ի Կիրակիին, ժամը 20,30ին, կալոյի սրահին մէջ։

Կազմակերպիչ Յանձնախումբին հաստիչն է

15, Rue Jean Goujon, Paris (8e)

Իսկ նուիրատուութիւնները ուղղել Յանձնախումբի զանձապահ Պր· Գէորգ Պաքքըճեանի

35, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՋԻՆԵԱՆ

2 ՕՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԼԻԻՐՒ ՕՓՈՒՒՈՎ

ԱՊՐԻԼ 18 ԵՒ 19

ԼՈՒՋԻՆԵԱՆ, օրերանը համբաւաւոր ընտանիքին, որու չառաւիղներէն մին՝ Լեւոն Զ·, մեռած 1393ին Հայաստանի վերջին թագաւորն եղաւ եւ որու դամբանը կը գտնուի Սէն–Տընիի եկեղեցին։

Անդամներու եւ բարեկամներու ժամադրավայր՝ ժամը 7,30ին, Շաբաթ (Ապրիլ 18) Շաթօ տը Վենէն, թերմինուս արճարանին առջեւ եւ 7,45ին կառնիւս Նոռ, Քիւրվէօր արճարանին առջեւ։ Մեկնում ժամը 8ին դէպի Լուզինեան, Էթամփ, Օրլէան, Պլուա, Թուռ (ճաշ) Շաթելրօ, Փուաթիէ ճամբով եւ ժամանում՝ Լուզինեան։ Պանդոկ, ճաշ, իրիկուն՝ ազատ։

Կիրակի (Ապրիլ 19), ընդունելութիւն Սենոթքա տ'Ինխոթիվի կողմէ եւ արձակութիւն Լուզինեաններու աւտոպատական դղեակին մնացածին։

Մանրամասն այցելութիւն այս գողտրիկ քաղաքին, ճաշ պանդոկը եւ վերադարձ դէպի Փարիզ (ժամանում երեկոյեան 9ին)։

Մասնակցութիւն 99 ֆրանք

Գումարը վճարելի է արձանագրութեան առեն։

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Է·Տ· ՃԷՔՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ· Պատուիրակ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ — ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ —

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հերոսամարտի 55րդ տարեդարձը նուիրուած ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿի ծննդեան 150ամեակին

Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 16,30ին Salons ALHAMBRA, Boulevard Chave

Հովանաւորութեամբ Պ· ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆի

Պատուոյ նախագահութեամբ Արեւմտ· Եւրոպայի Կաթող· Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի

Բացման խօսք՝ Վ· ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Լուսարձակումով կը ցուցադրուին յաղթական ճակատամարտի նահատակ անմահներու նկարները

Գեղարուեստական ընտիր բաժին։ Մեներգ Օր· Օր· Ալիս Շամիրեան, Եղինէ Նազարեան, Սահակ Տէրոյեան, Սիմէոն Աւտոյեան (կ'երգէ «Հայրիկ–Հայրիկ)

Կ'արտասանեն·— Տիկին Հերմինէ Պօղոսեան, Օր· Ալիս Ցարութիւնեան, Հայկ Ֆրէնկեան, Վանիկ Նազարեան։

Ձեռնադաշնակի վրայ կը նուագէ Շահէն Փանոսեան, դաշնակի վրայ՝ Մատլէն Մարկոսեան (Ա· մրցանակ Մարսէյլի երաժշտանոցէն)

Մարտիը ազատ է

Հանդէսէն ետք՝ ճաշ նոյն սրահին մէջ։ Մասնակցութիւն 15 ֆր·։ Արձանագրուիլ հեռաձայնելով 62–92–32, 48–85–60

Հրաւիրուած են կուսակցական, բարեգործական, հայրենակցական, մարզական եւ երիտասարդական բոլոր կազմակերպութիւնները

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ 50 ֆր	
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0, 50

ԿԻՐԱԿԻ 5 ԱՊՐԻԼ DIMANCHE 5 AVRIL 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·782 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.782

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՄՆԶԻ, ԳՈՐԾՆ Է ՈՐ ԿԸ ՄՆԱՅ

«Ազատ Կոմիտաս», որ այսօր հրապարակ կ'ելլէ առանձին պրակով, պաշտպան փաստաբանի պէտք չունի։ Գրութիւն մը, ինք կը պաշտպանէ ինքզինքը եւ «Ազատ Կոմիտաս» անխոցելի է, իր բովանդակութեամբ եւ ձեւաւորումով։

Ձայն հրատարակելը իրրեւ առանձին դրքոյկ, անշուշտ կարծիք մըն է։ Կարծիքը նախ՝ հեղինակին որ դիտակից է անոր մնայուն արժէքին։ Կարծիքը՝ «Ազատ»ի, որ հպարտ է անոր հրատարակիչն ըլլալուն, ու նաեւ կարծիքը՝ անհամար ընթերցողներու որ Յունուար 25էն ի վեր (երբ լոյս կը տեսնէր «Ազատ Կոմիտաս») իրենց փափաքը պահանջի վերածեցին, քանի կը մեծնար գրոհը։ Այս ընթերցողները, որոնք մաս չեն կազմեր — բարեբախտաբար — հայկ. Ինտելիկենցիային, աւելի դրական ճաշակ ցոյց տուին, քան խումբ մը իմաստակ գրոց-գրոցներ։

Մնացեալը, եթէ նոյնիսկ հաճելի չէր, կարեւոր ալ չէ։ Ամիսներէ ի վեր անհիմն վէճեր գրաւեցին հայրենի, ամբակաւոր, գաղափարական, անկախ կամ չէզոք մամուլի սիւնակները։ Հայրենիքի ճախող Ձայնի մը միացան սփիւռքի նոյնքան ճախող ձայներ, փորձելով համերաշխ համերգ մը կազմակերպել։ Բայց հայրենի տաղանդաւոր բանաստեղծը, հակառակ իր օգտագործած թերթին տիպող-սին, անպայման Հայրենիքի Ձայնը չէ։ Փաստ՝ որ քանի մը շաբաթ ետք, Ձատկուան առաւօտուն, Երեւանի Ձայնէն յարութիւն կ'առնէր Շահնուրի «Պճեղ մը անոյշ սիրոյ», որ յանկարծ կ'արժանանար նոր ձայնափոխումի մը։ Ցաւակցական երեւոյթ մը, որ իր իմաստն ունի։

Սփիւռքի մէջ ալ, ոմանք յապաղած անդրադարձ մը ընելով, իրենց երգին եղանակը փոխեցին, և նահանջի ճամբան բռնեցին։ Ուրիշներ, յամառեցան տպեղ ցուցադրութիւն մը պարզելով մաղձոտ հոդիներու, որոնք քառասուն տարի է, չեն կրցած հանդուրժել այն գրագիտը, որու բաւած էր մէկ գիրք, միայն մէ՛կ գիրք գրել, վերջնապէս մտնելու համար հայ գրականութենէն ներս։

Ու այսօր, դժուար պիտի ըլլայ, չատչուռերու խօսիլ գրքոյկին մասին։ Դիւրին է ժամ-ժաման յօդուածներ գրել։ Դժուար է խօսիլ գործին մասին։ Թափանցել՝ հեղինակին մտքին, հասկնալ թէ ի՞նչ կ'ըսէ Շահնուր։ Զգալ՝ թէ տակին այսօր կայ հայ երիտասարդութիւն մը, ծնած լարծուն պողոտաներու վրայ, սնած եւրոպական համալսարանական ոստաններու մէջ, որ Սփիւռքի հայ երիտասարդի իր տագնապին խորը, Շահնուրի մօտ գտած է իր ապաստանը։ Մօտ՝ անոր որ գինքը հասկցած է երբ դեռ ինք չէր ծնած։

Մնացեալը կարեւոր չէ։ Ժամանակը, իր արդար դատաստանով իրեն հետ պիտի տանի ինչ որ գրուեցաւ։ Պիտի մնայ՝ «Ազատ Կոմիտաս»ը, իրրեւ դատական կոչ մը հայ գրականութեան եւ եղակի նմոյշ ոճի եւ ձեւաւորումի։ Լաւ չէ՞ր քիչ մը սպասել, ժխոր չստեղծել, սպասել մինչեւ օրս, որ բան մը մնար ըսելիք՝ այսօ՛ր։

Այսօ՛ր, երբ «Ազատ Կոմիտաս» հրապարակ կը նետուի՝ հպարտ ու անաչառ։ Վանդի գո՛րծն է որ կը մնայ։

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՌԻԻՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

—o—

Եգիպտական ճակատը, որ մինչեւ անցեալ շաբթու վերջերը հրացանաձգութիւններու, ռմբակոծութիւններու եւ մեծ ու փոքր բախումներու թատերաբեմ էր, վերջին վեց-եօթը օրերուն ընդհանրապէս խաղաղ պատկեր մը պարզեց, թէեւ իսրայէլեան օդուժը քանի մը զօրաւոր ռմբակոծութիւններ կատարեց Եգիպտոսի վրայ, յատկապէս հակօդային հրթիռներու կայաններու վրայ։ Ռմբակոծութիւններու ընթացքին ռումբերու զոհ դարձին նաեւ տասնեակ մը ոչ-զինուորականներ։

Միւս կողմէ, սուրիական ճակատը, որ մինչեւ վերջերս քիչ թէ չատ հանդարտ պատկեր մը կը ներկայացնէր, վերջին օրերուն բուռն կռիւներու թատերաբեմ դարձաւ։ Սուրիացիները, ըստ երեւոյթին թեթեւցնելու համար Եգիպտացիներուն բեռը, եւ, հաւանաբար, գահավիժի իսկ թելադրութեամբ բուռն յարձակումներ զործեցին իսրայէլեան դիրքերու վրայ։ Այս յաճախակի յարձակումին փոխադարձելու համար իսրայէլեան ուժերը, իրենց կարգին, չատ բուռն հակայարձակում մը զործեցին։ Կռիւները, որոնք վերջ գտան Շաբաթ առաւօտ, տեւեցին եօթը-ութ ժամ, որուն ընթացքին երկու կողմերն ալ չարժման մէջ դրին մեծ թիւով հրասայլեր, թնդանօթներ եւ օդանաւեր։

Զինուորական չրջանակները Դամասկոսի եւ Թել Ավիվի մէջ կը խօսին ճակատամարտի մասին։ Ցամենայն դէպս վեց-օրեայ պատերազմէն ի վեր ամէնէն մեծ եւ բուռն բախումն է, որ տեղի կ'ունենայ սուրիական ճակատի վրայ։ Վնասներու տեսակէտով ծանր արդիւնք մը արձանագրած են Սուրիացիները, քանի որ Դամասկոսի խոստովանութեամբ զրեթէ նուաճ են երկու Միկ-եր, երկու հրասայլեր եւ հինգ թնդանօթներ։ Սպաննուած են 16 զինուորները, որոնցմէ չորսը սպայ։ Իսրայէլացիները, իրենց կարգին, կ'ըսեն դուներն կորսնցուցած ըլլալ օդանաւ մը, որուն անձնակազմը եւս կորսուած կարելի է նկատել։ Սպաննուած է իսրայէլացի սպայ մը։

Այս կռիւներուն առթիւ Զօր. Պառ Լեվ, իսրայէլեան սպայակոյտի պետը, ազդարարութիւն մը ուղղեց Դամասկոսի բսելով, թէ աւելի «վճռական» հարուածներ պիտի հասցնեն, եթէ չհրաժարին իսրայէլեան դիրքերու վրայ կրակելու իրենց մտադրութենէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԱՓՈՆԱԿԱՆ օդանաւը Սէուլէն Փհոնկ Եանկ (Հիւսիսային Քորէա) հասաւ Ուրբաթ օր, անձնակազմով, 15 փիրաքներով եւ Ձափոնի հաղորդակցութեանց փոխ-նախարարը իրրեւ պատանդ։ Բոլոր ճամբորդները Սէուլ իջած էին։ Հիւսիսային Քորէա սակայն օդանաւի ժամանումէն եաք լեզու կը փոխէր, այլինքն ըրած խոստումներուն տէր չէր ըլլար։ Այսպէս, կը յայտարարէր թէ ճափոնական պօյինկը իջած է առանց Հիւսիսային Քորէայի իշխանութեանց հաւանութեան, մինչ նախապէս ամէն ապահովութիւն տուած էր ազատ արձակելու օդանաւին անձնակազմը եւ նախարարը։ 15 փիրաքներն ալ կը թուի թէ իրրեւ «հերոս» չեն ընդունուած։ Ուրբաթէն Շաբաթի գիշերն ալ ծանր դէպք մը պատահած է որ կրնայ աւելի բարդացնել կացութիւնը։ Հարաւային Քորէացիք ընկղմած են Հիւսիսային Քորէայի սուզանաւ մը 15 նաւաստիներով։

ԿՈՒԱԹԵՄԱԼԱՅԻ դերման դեսպանը միշտ պատանդ կը պահուի։ Առեւանգողները օրէ օր կը մեծցնեն իրենց պահանջը։ 15ի տեղ, հիմա 25 կեռիլլեոսի ազատ արձակումը կը պահանջեն։

ՀԻՒՍ. ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ բուռն կռիւներ տեղի ունեցան գուցարարներու եւ անգլիական ուժերու միջեւ, երբ այս վերջիններէն փորձեցին միջամտել եւ արդիլել գոյգերու տարածումը։ Լոնտոն որոշեց յաւելեալ 500 զինուորներ ուղարկել Հիւս. Իրլանտա։

ՄԱՌԵՇԱԼ Տիմոչենկոյի յուղարկաւորութեան ուշադրութիւն գրաւած է պետական դեկավար դէմքերու բացակայութիւնը։ Արդարեւ, ոչ Պոդգորնի, ոչ Կոսիգին եւ ոչ իսկ Պաշտպանութեան նախարարը ներկայ եղած են արարողութեան։ Բրեժնեւ փեշտա կը գտնուի։ Պոդգորնի ջնջած է նաեւ ճափոն կատարելիք իր ճամբորդութիւնը (Ապրիլ 6)։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ երեք անուանի դիտնականներ՝ ակադ. Անդրէյ Սախարով, պատմաբան Ռոյ Մեդվիտեւ եւ բնագէտ Վալէնթին Թուրչին, նամակ մը յղեցին Խորհրդային կառավարութեան պետերուն։ Գիտնականները դիտել կուտան նամակով, թէ Խորհ. Միութեան արձանագրած անտեսական զժուարութիւնները արդիւնք են այն իրողութեան, որ երկրին մէջ «կը պակսի ժողովրդավարութիւնը»։ Գիտնականները կը պահանջեն ժողովրդավարականութեան հաստատումը երկրին մէջ։

ՊՈՒԱ ՏԸ ՊՈՒԼՈՆԵԼԻ կարդ մը ճամբաներ այսուհետեւ վերապահուած պիտի ըլլան միայն պտըտողներուն։ Մրապիր կայ յետագային Պուա տը Պուլոնները բոլորովին արդիլել կառքերուն։

ՓՐԱԿԱՅԷՆ կը հաղորդեն, թէ Չեխոսլովաքիոյ նախկին Արտաքին նախարարը՝ Եիրի Հայէք արտաքսուած է կուսակցութեան շարքերէն։ Հայէք Արտաքին նախարար էր Տուպչէքի կառավարութեան օրով եւ երբ 1968 Օգոստոսին ռուսական հրասայլերը մտան Փրակա, ՄԱԿի ամպիոնէն արիաբար յայտարարեց, թէ իր երկիրը «խորապէս նախատուած ու նուաստացած է» խորհրդային զինուորական միջամտութեան հետեւանքով։ Այս յայտարարութենէն եաք վերադարձաւ Չեխոսլովաքիա։

« ՅԱՌԱՋ » ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ԱԶԱՏՆ ԿՈՄԻՏԱՍ

ԵՒ ԻՐ ՅԱՒԵԼԱԳԻՐ՝
ՎԱՂԸ

ԳՐԵՑ՝

ՇԱՒԱՐՇ ՇԱՒԱՐՇՈՒՐ

•

Այս գրքոյկը չի վաճառուիր։
Փափաքողները կրնան դիմել
«Յառաջ»ի

Շ. Շ.

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք գլուխ մը այն յօդուածէն, զոր «Սովետական Գրականութիւն» ամսաթերթը նուիրած էր Շահան Շահնուրի, գրագէտին ծննդեան 60ամեակին առթիւ։ (Արտատպուած «Յառաջ»ի 1963 Սեպտեմբեր մէկի թիւին մէջ)։

×

Ատանդական արուեստագէտ սերնդի ամենափայլուն դէմքերէ մէկն է Շահան Շահնուրը (Շահնուր Քերեսթէճեան)։ Պոլսում թողնելով մանկութիւնն ու պատնութիւնը, նա ոտք է դնում երիտասարդութեան սեմը, Փարիզում 1922 թուականին։ Ծնողքները չէին կարող ապահովել նրա ծախքերը, այլապէս լուսանկարչական խանութ՝ աշխատանքի մտնելու փոխարէն, ուսումնատենչ Շահնուրը, Պոլսի Պէրպէրեան վարժարանի փայլուն սանը, կ'ընդունուէր Ֆրանսական որեւէ համալսարան։

Փարիզեան կեանքը, սակայն, նուազ պիտելիքներ չտուեց ինքնուսուցմամբ զարգացող գրագէտին։ Իսկական գրողի խառնուածքը, հասարակական հարցերը ճիշդ ըմբռնելու եւ ճիշդ կողմնորոշելու ընդունակութիւնը, սուր դիտողականութիւնը, հիմնուրդի զգացողութիւնը նրան նետեցին գրական յորձանքի մէջ եւ նա՝ ռէպիտատը, կեանքից վերցրեց նրա ճշմարիտ պատկերը ու վերարտադրեց դեղարուեստական գոյներով։

Շահան Շահնուր սփիւռքահայ առաջին գրողն էր, որ հասկցաւ գաղթահայութեան հիմնական հարցը, հայապահպանման հարցը, որը գաղթաշարժութեան գոյատեւման միակ խարիսխն է, մինչեւ որ գայ հայրենադարձութեան աւետարեր նաւը։

Ֆրանսիայի կենցաղը, Ֆրանսական համակեցութեան կանոնները, բարոյական ըմբռնումներն ու ապականիչ միջավայրը կատաղի չարժումով ոչ միայն չէին թողնում Հայերին Հայ մնալ, այլեւ ճուլում, օտարացնում էին զաւառացուն ու գործազուրկին։

Այն պատուհանը, որի վրայ բարձրանալու էր հայապահպանման կիսանդրին, մեսրոպեան լեզուն էր եւ սէրը հայրենիքի հանդէպ։ Իսկ ի՞նչ էր կատարում հայկազեան լեզուի հետ, ի՞նչպէս էր դնահատում սէրը հայրենիքին հանդէպ։ Այս հարցերին նուիրեց Շահնուրը իր անդրանիկ վիպակը՝ «Նահանջը առանց երգի»։ Գեղարուեստական վարպետութեամբ նա իր վիպակում ցոյց տուեց հետզհետէ մայրենին կորսնցնող, օտարութեան քաոսում ապրող հայ երիտասարդի կերպարը, ցոյց տուեց մօր հասցէն ու աղօթքը մոռացող «հերոսներին»։ Եւրոպական խանդիճաղանճի յարձակումներին կը դիմանա՞ր արդեօք անկազմակերպ գաղթահայութիւնը, թէ նահանջելու էր առանց դիմադրութեան։ Այո, նահանջելու էր, որովհետեւ հայրենասիրութիւնը հալածւում էր։

Եւ ահա «Նահանջը հոգիներու գլխի պտոյտ տուող զարիթափին վրայ սա նահանջը, կը ջնջէ, կը ձուլէ, կ'անհետացնէ ամէն բան... Եւ կը կազմուի ահեղ զանգուածը անոնց, որոնք կը նահանջեն ու այդ մեծ հոսանքին մէջ կը խաչեն, կը տանին միւսներն ալ, ցանցառ բացառութիւններ ալ։ Կը նահանջեն, ծրնողք, որդի, էեռի, փեսայ, կը նահանջեն բարի, ըմբռնում, բարոյական սէր։ Կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն։ Եւ մենք դեռ կը նահանջենք բանիւ եւ գործով, կամայ եւ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ, մեղա՛յ, մեղա՛յ Արարատին»։

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»

«ԱԿԱՄԱՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆ»
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆԻ

Ա.

ԽՄԲ.— « Ազատ կոմիտաս » գրքոյկի հրատարակութեան առթիւ, «Զարթօնք»ի Փետրուար 11ի թիւէն կ' արտատպենք Գրիգոր Քէօսէեանի յօդուածը, զոր լա-ւագոյններէն կը նկատենք՝ յոյս տեսած վահագն Դաւթեանի « Բաց Նամակ »ին առթիւ :

×

Ամբաստանեալն է Շահան Շահնուր :

Ամբաստանողը՝ հայրենի բանաստեղծ վահագն Դաւթեան :

Ցանցանիչ.— Շահան Շահնուրի «Ազատն Կոմիտաս» գրութիւնը :

Հեղինակը ամբաստանուած է հետեւեալ մեղքերով.

ա) «Իր սեփական ժողովրդի հասցէին ներած է դառն, մաղձոտ եւ անարդար տողեր» :

բ) «Ժողովրդից հեռացած, նրա գիրն ու լեզուն ուրացած մարդու հոգեբանութեան հիւանդագին դրսեւորում» :

գ) «Բացարձակապէս անտեսել եւ ուրացել է այսօրուայ Հայաստանի գոյութիւնը, մի գոյութիւն, որտեղ գրուած է է հայ ժողովուրդին ճակատագիրը» :

դ) «Հայ ժողովուրդին վերածնունդը ուրանալը» :

ե) «Հայ ժողովուրդի երկու հատուածները ու նրանց լեզուները հակադրելու ամօթալի, գրողին պատիւ չբերող, հայ ժողովուրդին հաւաքականութիւնը հարուածող բայլ» :

զ) «Արեւելահայերը կոչել «զարմիկ» եւ ոչ թէ «եղբայր» : »

է) «Եւ վերջապէս բառախաղային շատ ձախորդ կապկումով մը խորհիլ.— հայ ժողովուրդը բան չի կորսնցներ եթէ իր մէջէն Շահան Շահնուր չ'ճանայ, անիե-տանայ» եւայլն, եւայլն... :

×

«Օրուան մէջ պահ մը կայ միշտ, երբ յանկարծ մահազդ կը առանամ», կը գրէ Շահան Շահնուր : Ասիկա այդ պահն է, որ սակայն աւելի կը յիշեցնէ պատերազմական առեանի մը մահաբոյր մթնոլորտը : Դրան եաին կը զգացուի ներկայութիւնը նաեւ կարմիր չապիկով դահիճին :

Կարելի եղածին չափ ամփոփեցինք եւ մէջբերեցինք Վահագն Դաւթեանի երկար ամբաստանագիրը, որ լոյս տեսաւ «Հայբէնիքի Ձայն»ի Յունուար 21ի համարով : Եթէ այս անգամ գրողը բանաստեղծ մը չըլլար, պիտի թօթվէինք մեր ուսերը, քիչ մը զուարճանալով՝ ըստ սովորութեան : Ի վերջոյ, երեսունեւհինգ – քառասուն տարիներէ ի վեր, ամէն տարի, «ազգային, կուսակցական, անհատական» պարտականութիւն կը համարուի փողոցէն անցնող դարձող դրոց – բրոցի կողմէ (հրապարակագիր, կուսակցական գործիչ թէ դաղափարապա՛չտ անձեր) քար մը արձակել չահնուրեան բերրի պտղատունկը : Այդ արարքը մաղձի, քինախնդրութեան, նախանձի, անմարսողութեան, ստորակայութեան բարդոյթի, գրական անհասկացողութեան արտասովոր մէկ բաղադրութեան արդիւնքն է : Վերջին չրջանին, սակայն, «պինադադար» մը դղալի էր, եւ կը խորհէինք որ արչաւը վերջ գտած էր, ոմանց հասունութեամբը, իսկ կարգ մը կուսակցապետներու մահուամբ, որոնց մղձաւանջն էր Շահան Շահնուրի գրականութիւնը, եւ անոր չդարձակին տակ ինկող մեր բոլոր մեղքերը, սխալները, քաղաքական մտածողութեան աղքատութիւնը, մեր վէրքերը : Սէն Ռաֆայէլի մենախեցը — «որ կը խորչի այն ամէն ինչէն, որ հետաքրքրութեան լուսարձակը իր անձին վրայ ուղղելու կը միտի» — հանդիսատ կը ձգուէր առնել մը ի վեր : Սխալեր ենք : Այս անդամ Հայաստանէն Վահագն Դաւթեան եկաւ մաս կազմել « բարեկենդանային » չուրջպարին : Կը ցաւինք իր հաշուոյն : Արժանի չէր անոր : Ըսել կ'ուզենք պէտք չունէր հայրենասիրական պաշտօնական վկայագրի եւ գրական նման սխալ հաստկացողութիւններու ցուցադրութեան :

Ինք ունի անչուշտ «մեղմացուցիչ պէպք յանցանաց», որոնք սակայն կը ծառային կիսով թեթեւցնելու իր յանցանքը : Վահագն Դաւթեան ծուղակը ինկած է մասամբ իր անփորձութեան պատճառով, իսկ գլխաւորաբար՝ լրագրական կարեւոր թերացումի մը հետեւանքով : «Սփիւռք» չարաթաթերթը, ուր լոյս տեսած էր խնդրայարոյց դրութիւնը, պէտք էր առնուազն յիշատակէր յօդուածին աղբիւրը. «Փարիզ, «Ապագայ» օրաթերթ, 1935 թ.» որպէսզի այն տպաւորութիւնը չտար թէ յօդուածը Վարդապետին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ գրուած ուղղակի աշխատակցութիւն մըն էր Շահան Շահնուրի կողմէ :

×

Կիսով թեթեւցուցինք «բաց նամակ»ի հեղինակին յանցանքը : Բայց մնացեալ կէ՞սը :

Մեր արեւելահայ «զարմիկը» (թէեւ Արեւմտահայաստան ծնած) Վահագն Դաւթեան՝ չի ճանչնար իր «եղբայր»ը՝ Շահան Շահնուր, ոչ որպէս գրող, եւ ոչ որպէս մարդ : «Նահանջը առանց երդի»ի ընթերցումը չի բաւեր ճանչնալու անոր հեղինակը, իսկ մարդը ճանչնալու համար պէտք է աւելի երկարատեւ եւ մտերիմ յարաբերութիւն մշակել իրեն հետ : Շահան Շահնուր գրագէտը ճանչնալու համար չի բաւեր նոյնիսկ կարդացած ըլլալ իր ամբողջական երկերը, ոընդ ցան ու ցրիւ կը մնան թերթերու մէջ, այլ անհրաժեշտ է ճանչնալ մանաւանդ գրական – հոգեբանական – ընկերային այն ելեկտրականացած մթնոլորտը, որ յաջորդեց Առաջին Մեծ Պատերազմին եւ քանդեց ընկերութեան բոլոր ճեղքուտած պատնէշները, բոլոր թումբերը : Պր. Վահագն Դաւթեան, դուք չէք կրնար ճանչցած ըլլալ յետ-պատերազմեան Ֆրանսան եւ Ֆրանսահայ մեր գաղթական նոր սերունդը եւ չէք ճանչնար մանաւանդ Շահնուրը՝ երբ կ'ըսէ.— «Պատճառ մը եւս, որուն համար գրականութիւնը կը նախընտրեմ իմ կեանքէս : Գրածներուս մէջ տառապանքը վերջ մը ունի» : Դուք կը ճանչնաք առաւելաբար դրոշի մը չղթաները կրծող մարդոց հոգեբանութիւնը : Շահան Շահնուր փրփրաբաշ, ամեհի, իր ազգին ցաւէն մոլեգնած այն զմայլելի յովատակն է, որ իր սրարշաւ սմբակներէն արձակած կայծերով կուրցուց ոմանք, սահմռկեցուց ուրիշներ, լուսաւորեց մեր ազգային – գրական կեանքը եւ, հակազդեցութեամբ մը, դպաստութեան հրաւիրեց մեզ : Թէ իր սրարշաւ ընթացքի պահուն կոխկռտուեցան նաեւ հեզ մանուչակներ, բուրում – նաւէտ թումբեր, կամ վնասուեցան չափերաւոր եւ անչափերտ կարգ մը սքր – բութիւններ՝ անիկա անխուսափելի էր : Դուք լաւ գիտէք թէ յեղափոխութիւն մը ի'նչ ձեւերով կը կատարուի եւ Շահան Շահնուր մեր գերագոյն յեղափոխականն է :

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅՈՑ ԴԵՐԸ
ԹՐՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՄԷՋ

ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Դ.

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՃԻՒՂ

Տոքթ. Մանուէլ Շաչիեան (1775–1858) անձնական բժիշկ Սուլթան Մահմուտի. ինք թելադրած է հիմնել բժշկական վարժարան մը Պոլսոյ մէջ : Վարժարանը հիմնուած է 1838ին, բայց ինք դասախոսած չէ հոն :

Տոքթ. Գասպար Պէյ Սինապեան (1814–1872), դասախօսած է ընդհ. ախտաբանութիւն եւ բնախօսութիւն, 25 տարի չարունակ :

Տոքթ. Սերվիչէն (Սերովբէ Վիչենեան) (1815–1897) : Դասաւանդած է ներքին ախտաբանութիւն եւ օրէնսդիտական բժշկութիւն : Հրատարակած է բժշկական պարբերաթերթ եւ դիրքեր, Ֆրանսերէնով :

Տոքթ. Պօղոս Զօհրապեան, դասախօս մանկաբարձութեան :

Տոքթ. Յակոբ Պէյ Տաւուտեան (1819–1878) վիրաբուժութեան դասախօս : Իր օրով կը հաստատուի անդամազննութիւն եւ փորձառական վիրաբուժութիւնը դիակներու վրայ. մինչ այդ կ'ուսուցուէր պատկերներով :

Տոքթ. Յակոբ Պէյ Յովհաննէսեան (1825–1852) դասախօս բժշկական նկարչութեան (անդամազննութեան) :

Տոքթ. Ստեփան Փաշա Ասլանեան (1822–1901) : Դասաւանդած է տարիքը վիրաբուժութեան, արտաքին եւ ընդհանուր ախտաբանութիւն, 21 տարի :

Տոքթ. Նահապետ Ռուսինեան (1819–1876) : Դասախօս բժշկական փիլիսոփայութեան եւ բժշկական պարտաբանութեան :

Տոքթ. Յովսէփ Նուրիճեան (1828–1898), կը յաջորդէր Տոքթ. Ն. Ռուսինեանի, միեւնոյն ճիւղերու մէջ, բայց միայն երկու տարի, որովհետեւ դասաւանդութեան լեզուն Ֆրանսերէնէ կը վերածուի Թուրքերէնի :

Տոքթ. Յակոբ Պէյ Խանտամեան (1834–1899), դասախօս բժշկական օրէնսդիտութեան : Հեղինակ՝ բժշկական դասագրքերու, Թուրքերէնով :

Տոքթ. Միքայէլ Խորասանճեան (1835–1903), դասախօս բժշկական ֆաքիլթէի փոլիքլինիք ճիւղին : Իրրեւ քլինիսէն կը վայելէր հռչակ :

Տոքթ. Անդրանիկ Փաշա Կրճիկեան (1819–1894), դասախօս բնագիտութեան եւ փոխ-տնօրէն բժշկ. վարժարանի :

Տոքթ. Յովհաննէս Պէյ Թապլեան (1845–1894), դասախօս ախտաբանութեան անդամազննութեան :

Գնդապետ Տոքթ. Տիրան Պէյ Ամիճեան (1852–1913), դասախօս աչքի հիւանդութեանց, ամբողջ երեսուն տարի :

Գնդապետ Տոքթ. Ճիվան Պէյ Աճեան (1848–1934), դասախօս ականջի, քթի եւ կոկորդի հիւանդութեանց 25 տարի :

Նշան Ղուկասեան (1846–1918), դեղագործ – քիմիաբան, դասաւանդած է իր մասնագիտութիւնը : Հեղինակ քիմիաբանութեան երկհատոր դասագրքերու եւ այլ աշխատութեանց :

Յովսէփ Ճելալեան՝ ջրաբանութեան եւ տարրաբանութեան դասախօս եղած է դեղագործական վարժարանի մէջ :

Եղած են նաեւ օտարածին Հայեր, որոնք դասախօսած են բժշկական վարժարանին մէջ, ինչպէս Ֆէլտման Փաշա (Թերեզեան Փաշա) որ ֆրանսերէն կը դասաւանդէր Ֆիզիքա, Քիմիա եւ Պատմութիւն Բնագիտութեան :

Ֆարթամ պէյ Բարսեղ էֆէնտիի համար կ'աշխատի... Ինձմէ խոստում առաւ որ նոյնիսկ քեզի բան մը չըսեմ, բայց հիմա քու յուսահատ վիճակդ տեսնելով, չդիմացայ եւ ըսի, որպէսզի սիրտ առնես...

— Շնորհակալ եմ :

— Բայց չըլլայ որ մէկու մը խօսք մը ըսես, տասը անդամ պատուիրեց եւ ըսաւ որ եթէ երբեք Թորոս պէյ իմանայ որ ինք այս գործով կը զբաղի, ամէն բան ջուրը կ'իյնայ :

— Վատահ եղիր, բերանս չեմ բանար :

— Նոյնիսկ աղջկանդ ու փեսիդ բան մը մի ըսեր :

— Շատ աղէկ :

— Ես ու դուն միայն պիտի գիտնանք այս բանը, ըսաւ Մարտիկ էֆէնտի :

— Բայց ինչո՞ւ կեցած տեղը այդ ծառայութիւնը կ'ուզէ մատուցանել մեզի, հարցուց Սուրբիկ հանըմ կասկածոտ ձեւով մը :

— Ձեմ գիտեր, բայց կ'երեւայ անձնական հակառակութիւն մը ունի Թորոս պէյի դէմ, այդ տեսակ մարդիկը միշտ իրար կ'ատեն եւ իրարու հոր փորել կ'ուզեն, բայց մեզի ինչ, բաւ է որ մեր գործը տեսնեն :

— Միայն թէ կրնա՞նք վստահիլ իրեն ... նոր փորձանք մըն ալ անիկա չբերէ մեր գլխուն :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(85 – Շար.)

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ
ՁԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

Վաճառականին երկու բարեկամները տակաւին երկար տարի մնացին, ջանացին զանազան միջոցներ գտնել օգնութեան հասնելու համար Բարսեղ էֆէնտիին եւ առանց կարենալ վերջնական որոշում մը տալու՝ մեկնեցան արտաբեկ ու գլխիկոր :

Հետեւեալ օրը Սրբուհի հանըմ գնաց իր ամուսինը տեսնելու եւ վերադարձաւ չատ տխուր տպաւորութեան մը տակ :

Բարսեղ էֆէնտին բոլորովին ընկճուած դաեր էր : Ինձ մարդը կը յուսայ եղեր ազատ արձակուիլ, եւ ընդհակառակն նոր անոր հարցաքննութիւններու ենթարկուելու է :

Ակէ գատ իմացեր է որ իր գաւակն ու գրասենեակի պաշտօնեաներն ալ ձերբակալուեր ու գաղթիէ բերեր են, թէեւ տակաւին գինքը չէին երեսցուցած անոնց հետ : Այդ եղելութիւնը գինքը բոլորովին վճռահատեցուցեր է :

Սուրբիկ հանըմ չանացեր էր սրտապնդել գինքը, յետոյ Լեւոնին դիմումին մասին խօսեր է :

— Եթէ քանի մը հարիւր ոսկիով գործը կը կը լմննայ՝ տանք ազատինք, յայտարարեր էր վաճառականը, երբ լսեր էր հինգ հազար ոսկի պահանջելը, մերժեր է :

Այդ միջոցին էր երբ Մարտիկ էֆէնտի եկաւ եւ առանձին գտաւ Սրբուհի հանըմը : Խեղճ կինը անոր ալ մանրամասնօրէն պատմեց Բարսեղ էֆէնտիի հետ իր ունեցած տեսակցութիւնը :

— Աստուած իմ, ի՞նչ պիտի ըլլայ այս ամէնուն վերջը, հառաչեց :

Մարտիկ էֆէնտի սակայն ուրախ տրամադրութեան մը մէջ էր այդ օրը :

— Հոգ մի ըներ, տիկին, ըսաւ, Աստուած ողորմած է : Քեզի աղէկ լուր մը ունիմ տալիք :

— Ի՞նչ, չուտ խօսէ, դոչեց Սուրբիկ հանըմ :

— Կ'աղաչեմ, իրար մի անցնիր, ըսաւ Մարտիկ էֆէնտի, գայն հարդարեցնելով.. դեռ մէջտեղը բան մը չկայ, միայն թէ կը յուսամ որ բան մը պիտի կրնանք ընել... այսօր փարթամ պէյը տեսայ եւ երկարօրէն տեսնուեցանք միասին :

— Է՛յ, եաքը՞ :

— Բնականաբար խօսք բացուեցաւ Բարսեղ էֆէնտիի ձերբակալման մասին եւ փարթամ պէյ ըսաւ. «Գիտցած ըլլաք որ բոլորը այդ դէպքութիւնները ընողը Թորոս պէյն է» : Պատասխանեցի թէ դիտենք արդէն այդպէս ըլլալը, բայց ի՞նչ կրնայինք ընել : Տեսայ որ չատ բարեացակամութիւն ցոյց կուտար Բարսեղ էֆէնտիի մասին եւ ես ալ առիթ քաջալերուելով՝ պատմեցի մեր ըրած դիմումը Թորոս պէյին եւ անոր հինգ հազար ոսկի պահանջելը...

— Ա՛խ, ըսելու չէիր, ընդմիջեց Սուրբիկ հանըմ դող ելած :

— Ինչո՞ւ պիտի չըսեմ, դոչեց Մարտիկ էֆէնտի, եւ չա՞տ ալ աղէկ եղաւ որ ըսի, որովհետեւ փարթամ պէյ խորհուրդ տուաւ որ տասը փարա չտաք :

— Գոնէ ուրիչ միջոց մը ցուցո՞ւց :

— Ինք խոստացաւ աշխատիլ եւ իր յարաբերութիւններուն ու ազդեցութեանը չնորհիւ աղատել Բարսեղ էֆէնտին. դիտես որ փարթամ պէյն ալ Թորոս պէյին չափ եւ դուցէ անկէց աւելի ազդեցութիւն ունի թէ՛ ոստիկանութեան քով եւ թէ Եըլտըզի մէջ :

— Ինք աւելի քիչ դումարով գոհ կ'ըլլա՞յ, հարցուց Սուրբիկ հանըմ :

— Ի՞նչ դումար :

— Այսինքն այդ ծառայութեան փոխարէն գրամ չուզե՞ր :

— Բնաւ երբեք... միայն բան մը կը պահանջէ. այն ալ բացարձակ գաղտնապահութիւն : Ոչ ոք պիտի իմանայ թէ

ճիւմպիւշեան), Տէլլա Մուսա Փաշա, Պոն–կովսկի փաշա, եւայլն, որոնց հայրերը Հայ եղած են:

Առնոմմէ պատ, Պաղտասար Շնորհոք – եան, Նշան Մանանեան, Հիւնքեարպէյ – տեան, Ինդիր Սիմոնեան եւ Տոքթ. Խըն–դիրեան, Ֆրանսերէն լեզուն դասաւան – դած են բժշկական վարժարանի ուսա – նողներուն:

ՄԻԼԷՓԻԷԻ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Մելէփիէի (քաղաքային վարժարան) հայ ուսուցիչներուն մէջ նշանաւոր եղած են հետեւեալները.

Փորթուքալ Միքայէլ Փաշա, որ պատ–ւանդած է ելեմտապիտութիւն: Եղած է երկրագործական ղրամատան հիմնադի – րը, ինչպէս նաեւ արքունի կալուածներու (էմլաքը հիւմայուն) նախարար: Հեղի–նակած է ելեմտապիտական դասագիրք մը, թուրքերէնով:

Սագըզը Յովհաննէս Փաշա, պատ – ւանդած է քաղաքային տնտեսութիւն: Հեղինակած է, միշտ թուրքերէնով, շատ կարեւոր գործեր տնտեսագիտութեան եւ գեղարուեստի պատմութեան մասին: Ե–ղած է արքայական դանձատան (խազինէի խասսա) նախարար:

Յովսէփ Եուսուֆեան. Պոլսեցի, ու – սուցիչ գրահաշիւի, եռանկիւնաչափու – թեան եւ բարձր ուսոցութեան:

Յակոբ Պոյաճեան, Ռոտոսթոցի, ու – սուցիչ՝ գրահաշիւի, տեսական թուաբա–նութեան եւ ֆրանսերէնի: Դասախօսած է նաեւ կեդրոնական եւ Մայր վարժա – րաններու մէջ:

Վիչէն Հոդոկեան, դասաւանդած է մի–ջազգային օրէնսդիտութիւն:

Տոքթ. Անտոն Փաշա Նաֆիլեան (1831–1912) մարզիչ գործնական վիրաբուժու – թեան:

Կարապետ Շահպազ (Ալի Շահպազ), կեսարացի, դասաւանդած է առեւտրա – կան օրէնսդիտութիւն: Եղած է հմուտ օ–րէնսդէտ եւ դատաւոր: Ամուսնական խնդրոյ մը հետեւանքով եւ Յարութիւն Պատրիարքի օրով բանադրուած եւ խա – լամական կրօնքը ընդունած է:

Նշան Ղուկասեան, ուսուցիչ քիմիաբա–նութեան (նաեւ գեղագործական վար – ժարանին մէջ) եւ բնագիտութեան:

Թոմաս Թերզեան, դասախօս Ֆրան – սերէնի, բարձրագոյն կարգերու (նաեւ կալաթա Սերայի Լիսէի մէջ):

Վիչէն Գապարաճեան, ուսուցիչ տո – մարակալութեան (նաեւ Առեւտրական վարժարանին մէջ):

Միհրան Գարագաշեան, ուսուցիչ և – լեմտապիտութեան: Եղած է ընդհանուր հաշուակալութեան անօրէն ելեմտական նախարարութեան:

Տիրան Քէլէկեան, դասաւանդած է քաղաքական պատմութիւն:

Գէորգ Սիմքէշեան, դասախօսած է հա–յերէն (1908–1914):

ԱՅԼ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Յարութիւն Քէօմիւրճեան (առեւտրա – կան եւ ճարտարարուեստական աշխար – հագրութիւն): Գ. Զապօ (առեւտրական թղթակցութիւն): Գրիգոր Քէօմիւրճեան (անօրէն վարժարանի, ուսուցիչ առեւ – տրական, սեղանաւորական եւ ելեւմտա–կան ուսողութեան (մաթեմաթիկ), նաեւ ուսուցիչ՝ բազմաթիւ այլ վարժարաննե–րու մէջ. հեղինակած է 35ի չափ դասա – դրքեր. եղած է դիտուն մը, բարին լրիւ առումով):

Անտոն Հիսարեան (գործնական հաշ – ուակալութիւն): Պետրոս Մաքսուտար (աղագրութիւն եւ դրամեբննայ):

Գէորգ Թորդոմեան (դասաւանդած է մեռաքսի դիտութիւնը եւ եղած է Պրու–սայի Շերամաբուծական վարժարանին հիմնադիրը):

Միքայէլ Նորաունեկեան (ապահովա – գրութեան ճիւղի ուսուցիչ):

Սարգիս Նիհատ (հաշուակալութիւն):

Լոյոֆիէթ Գալփաքեան (ֆրանսերէն):

Փեարլ Ձէնտէրեան (առեւտրական թղթակցութիւն):

ՀԱԼԿԱԼԸԻ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հայկազուն Պէկեան (դասախօսած է ընդհանուր հոդագործութիւն):

Մինաս Պէյ Աւետիսեան (անասուննե – րու ներքին հիւանդութիւններ, ծննդա – բերութիւն), ամբողջ քառասուն տարի պաշտօնավարած է նաեւ Անասնաբուժա – կան վարժարանին մէջ, (միեւնոյն նիւ–թերը դասաւանդելով):

Վահան Պէյ Սուրէնեան (հողագործա – կան արհեստագիտութիւն, չերամաբու – ծութիւն, մանրէաբանութիւն, այգեգոր – ծութիւն, բոյսերու հիւանդութիւններ):

Երուանդ Զուլալեան (Վահան Սուրէն–եանի օգնականը):

Պօղոս Քեմալ (ֆրանսերէն եւ բնագի – տութիւնը, նաեւ Անասնաբուժական վար–ժարանին մէջ):

Երուանդ Ադաթօն (մասնաւոր հոդա – գործութիւն եւ հողագործական բերքերու մշակութիւն):

Աբրահամ Ալլահվէրտի (հանքաբանու – թիւն, երկրաբանութիւն):

Նշան Գալֆայեան (յաջորդած է Ադա–թօնի) եւ դասաւանդած է մասնաւոր հո–ղագործութիւն):

Եւ վերջապէս տուած ենք բազմաթաս–նեակ ուսուցիչները Կալաթա Սերայի Լի – սէին, Նախապատրաստական եւ Բարձրա–գոյն Ուսուցչանոցներու եւ այլ թրքական վարժարաններու:

Ա.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՆԳՈՒՅԱԻՈՐ ԳՈՐԳԵՐ

Ռումանիա ներկայիս մէկն է այն եր–կիրներէն, ուր կը հիւսուին բարձր որա–կով հանգուցաւոր գորգեր: Այս գորգե–րը, իրենց անթերի հիւսուածքով, դոյ – ներու հրաշալի դասաւորումով, մեծա – պէս գնահատուած են համաշխարհային չուկայի վրայ, իբրեւ իսկական արուես–տի գործեր, եւ որոնք կը փնտռուին բո–լոր երկիրներու բծախնդիր յաճախորդ – ներուն կողմէ:

Արեւելեան հանգուցաւոր գորգերու ձեռարուեստին հիմնաւորումը տեղի ու – նեցաւ Ռումանիոյ մէջ մեր դարու առա–ջին քառորդին սկսելէ, երբ 1918 թուա–կանին Թրքական արիւնալի սպանդէն փախչող գորգագործ Հայերէն կարեւոր թիւ մը ապաստան գտաւ Ռումանիոյ մէջ:

Այս Հայերը թուրք սուլթաններուն, բարձրաստիճան փաշաներուն եւ նշանա–ւոր մեծահարուստներուն փարթամ պա – լատները զարդարող գորգերուն արուես–տագէտ վարպետներէն էին: Անոնք ի – րենց հետ Ռումանիա տարին հանգուցա–ւոր գորգերու դեղեցիկ ձեռարուեստին բոլոր գաղտնիքները: Այս Հայերուն նախնիքները հնագոյն ժամանակներէն սկսեալ, կը հիւսէին հանգուցաւոր բար–ձրաճաշակ գորգեր: Քսենոֆոն Ք. Ա. հինգերորդ դարուն դեռ Պարսկաստան չհասած, նահանջելով երբ անցաւ Հա – յաստանի հարաւէն հիւսիս, իր «Անա – բաղիս»ի եօթներորդ գլուխին մէջ գրեց հետեւեալը. «Սոթեսի տօնին, ճաշի մը ժամանակ, Տեմպտիոն Դարդանացի խմե–լով Սոթեսի կենացը, անոր նուիրեց Հա–յաստանէն իր հետ բերած սքանչելի գորգ մը եւ արծաթէ դեղեցիկ բաժակ մը»:

Ի. դարուն սկիզբները արաբական ծանր լուծին հաստատուիլը Հայաստանի մէջ, պատճառ դարձաւ որ մեծ թիւով Հայեր դաղթեն դրացի բիւզանդական կայսրու – թեան սահմանները եւ բնակութիւն հաս–տատեն Փոքր Ասիոյ քաղաքներուն մէջ: ԺԳ. դարուն վերջերը Մարքօ Փոլօ երբ անցաւ այդ չրջաններէն, գրեց. «Հայերը եւ Յոյները երեք մեծ քաղաքներու մէջ (Գոնիա, Կեսարիա, Սեբաստիա) կը հիւ–սէին աշխարհի ամէնէն նուրբ եւ ամէնէն դեղեցիկ գորգերը»: Ցիշենք, որ Թուր–քեր դեռ գոյութիւն չունէին հոն:

Ահա, այս Հայերուն ժառանգորդներն էին, որոնք հիմը դրին դիրենք հիւրընկալող երկրին՝ Ռումանիոյ մէջ, արե – ւելեան հանգուցաւոր գորգերու աւանդա–կան ձեռարուեստին, եւ կարճ ժա–մանակի ընթացքին, չնորհիւ այդ ձեռարուեստին բոլոր նրբութիւն – րուն ծանօթ այդ տաղանդաւոր վար – պետներուն եւ, մանաւանդ, ռումիէն կա–ռավարութեան կողմէ այս արուեստա – գէտներուն տրուած մեծ օժանդակու – թեան, հանգուցաւոր գորգերու ձեռար – ուեստը ունեցաւ անօրինակ եւ ապշեցու–ցիչ զարգացում մը:

Հայերը դարեր առաջ ալ ժամանակ մը գորգեր հիւսեր էին Ռումանիոյ մէջ: Այսպէս, բիւզանդական կայսրութեան անկումով, երբ Թուրքերը գրաւեցին Փոքր Ասիան եւ սկսան հալածել տեղացի ժողովուրդը, հոն բնակութիւն հաստա – տած Հայերէն կարեւոր թիւ մը ԺԶ. դարէն սկսեալ դաղթեց Թրանսիլվա – նիա եւ հոն ԺԶ, ԺԷ., եւ ԺԸ. դարերու ընթացքին հիւսեցին Փոքր Ասիայէն ի – րենց հետ բերած գորգանկարներով եւ տեղական ցուրբաճ կոչուած բուրդով հանգուցաւոր գորգեր, որոնք այսօր ալ, դարեր յետոյ կը տեսնենք Ռումանիոյ այդ չրջանի թանգարաններուն եւ սաք – սոն եկեղեցիներուն մէջ եւ որոնք կը ճանչցուին «Թրանսիլվանական» ընդհա – նուր անունով ու կը վայելեն միջազգային համբաւ իրենց գոյներուն թարմութեամբ եւ պայծառութեամբ, մոթիվներու կեր–տուածքի նրբութեամբ, երանգներու ըս–քանչելի եւ ներդաշնակ դասաւորումով: Աւստրիացի անուանի արեւելագէտ Ց. Քարապուչէք իր մէկ աշխատութեան մէջ կը յիշէ, թէ Թրանսիլվանիոյ հայաքա – ղաքին (Կեռլա), Եղիսաբեթպոլսոյ (Տում–պրըվէն), ինչպէս նաեւ Կէորկէն եւ ուրիշ քաղաքներու Հայերը կը հիւսէին արեւելեան հանգուցաւոր գորգեր: Աբե–ւելագէտ շատ մը համբաւաւոր դէմքեր՝ Ժ. Օրէնթէ, Ա. Բիկլ, Ռ. Էթինկհաու–զէն եւ ուրիշներ իրենց հեղինակութիւն–ներուն մէջ զրաղելով այս գորգերով, մեծապէս դնահատած եւ վեր հանած են անոնց բացառիկ դեղեցկութիւնը:

Ս. ԳՍԳՍԱՆԵԱՆ

«Նոր կեանք»

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՓՐՈՖԵՍԷՕՐԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

ԱՆԻՄԱՒՈՐ ԿԱՌՔԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՇԻՆՈՒԱԾ Է, ՔՐԻՍՏՈՍԷ ԴԱՐԵՐ ԱՌԱՋ

«Հայրենիք» չաբաթաթերթը՝ «Արմէ – նիըն Ուիքլի» իր Մարտ 19ի թիւով կը գրէ, թէ Հարվըրտ Համալսարանի Միջին Արեւելքի Քննութեանց Կեդրոնի դասա – խօսին Թելաղրութեամբ, նկատի առած է յօդուած մը, որ լոյս տեսած է «Սայ–եանթիֆիք Ամերիկա» (գիտական Ամե – րիկա) պարբերաթերթին մէջ:

Յօդուածագիրը՝ Փրոֆ. Սթիւըրթ Փի–կոթ, իր այդ յօդուածով կը խօսի Հա – յաստանի մէջ գտնուած անխուսոր կառ – քերու մասին: Յարդ կը կարծուէր, թէ Միջագետքի չրջանին մէջ ապրող ժո – դովուրդներ հնարած են անիւ ունեցող կառքը, որ այնքան կարեւոր դեր կատա–րեց քաղաքակրթութեան զարգացման դործին մէջ: Սակայն Միջագետքի ժո–դովուրդներէն շատ առաջ, Հայաստանի բնիկները ծանօթ էին այդ կառքին:

Փրոֆ. Փիկոթ կը յայտարարէ, թէ Հայաստանի մէջ գտնուած կառքերը «Քատիյաք» կարելի է անուանել, բաղ–դատմամբ միւս երկիրներու կառքերուն, որովհետեւ չափէն աւելի կատարեալ–դործուած էին:

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

Տեսաւ թէ ինչպէս այր ու կին իրարու մօտեցան եւ սիրահարի մը յատակաւոր – ութեամբը ըմբռնեց նեղուածքի այն եւ – րանը որով Աննա պատասխանած էր Քարենինի:

— Չէ՛, գայն չի սիրեր, չի կրնար սի–րել, որոշեց Վրոնսքի:

Դէպի Աննայի ուղղուելով, ուրախու – թեամբ նկատեց որ իր մօտենալը կը դղրդ. դէպի իր կողմը դարձած էր եւ գինքը ճանչնալով հանգերձ խօսակցու – թիւնը չարունակած էր երկանը հետ:

— Գիշերը լաւ անցուցի՞ք, ըսաւ Վրո–նսքի խոնարհելով՝ միեւնոյն ատեն՝ Աննայի եւ Քարենինի առջեւ:

— Շնորհակալ եմ, շատ հանգիստ ան–ցուցի, ըսաւ Աննա:

Իր դէմքը յոյնած կը թուէր, բայց երբ իրեն նայեցաւ աչքերը լուսաւորութեան եւ այլ վաղանցուկ ոգեւորութիւնը Վրո–նսքին, մէյ մը կատակելով՝ ըսաւ կնոջը.

— Բախտ ունեցայ կէս ժամ պարապ առնն գանելու քեզ դիմաւորել դալու հա–մար, ասով կրցայ ցոյց տալ իմ ամբողջ դուրդուրանքս:

— Քու փութկոտութիւններդ չափա – զանց կը չեշտես որպէսզի գնահատեմ, պատասխանեց Աննա նոյն կերպով, ա–կամայ ականջ դնելով Վրոնսքիի քայլե–րուն որ իր եաեւէն կը քալէր:

— Վերջապէս, ի՞նչ փոյթ ինձ իր քայ–լերը, ըսաւ ինքնիրեն:

Աննա իր ամուսնոյն հարցուց թէ բա – ցակայութեանը ատեն գաւակը ի՞նչպէս անցուցած էր ժամանակը:

— Շատ աղէկ, Մանչէթ ըսաւ որ շատ խելօք կեցած է եւ... եւ քեզի ցաւ պի–տի պատճառեմ, քու բացակայութեանդ չնեղացաւ, ինչպէս էրիկդ... ինչ որ է, սիրելիս, մեր սիրելի սամավարը շատ դոհ պիտի մնայ գալուդ:

«Սամավար» կը կոչէր Կոմսուհի Լիտի Իվանովնան, որովհետեւ միշտ եռուդեռի մէջ էր:

— Քեզմէ լուր հարցուց եւ քեզի խոր–հուրդ կուտամ երթալ գինքը տեսնելու այսօր: Ամէնուն գլխուն եկած դժբախ – տութիւններէն կը տառապի եւ այս մի–ջոցիս իր սովորական մտահոգութիւննե–րէն զատ, շատ հոգ կ'ընէ Օպլոնսքիներու ընտանիքին մէջ պատահած դժտութեան համար:

Կոմսուհի Լիտի Իվանովնա Քարենի – նայի պատաւ բարեկամուհիներէն մէկն էր եւ Աննա իր ամուսնութենէն ի վեր շատ կը յաճախէր անոր տունը:

— Բայց Մոսկուայէն գրեցի իրեն, պատասխանեց մանկամարդ կինը:

— Աւելի մանրամասնութիւններ կ'ու – զէ: Եթէ յոգնած չես, սիրելիս, գնա ի–րեն, Քուաթրթի կառքով կը տանի քեզ. ես ստիպուած եմ քեզ թողուլ նախարար–ներու խորհուրդին երթալու համար: Վերջապէս այս իրիկուն առանձին պիտի չճաչեմ, շարունակեց այս անգամ լուրջ չեշտով մը: Չես կրնար երեւակայել թէ որքա՜ն վարժուած եմ...:

Ու երկար բարակ ձեռքը սեղմելով, օդնեց կառքը նստեցնելու, մանաւանդ ժպիտով մը:

ԻԵ.

Առաջին անձը որ տուն մտած տեսն գինքը դիմաւորել՝ զաւակն էր: Տղան սանդուխներէն վար վազեց, հակառակ իր վարժուհիին յանդիմանութեան, խելայեղ ուրախութեամբ մը գոչելով «մայրի՛կը, մայրիկը»: Երբ իրեն միացաւ, վզէն կախուած մնաց:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՐՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ
— ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ —

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հերոսամարտի 55րդ տարեդարձը նուիրուած ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ծննդեան 150ամեակին

Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 16,30ին Salons ALHAMBRA, Boulevard Chave

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Արեւմ. Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ Վ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Լուսարձակումով կը ցուցադրուին յաղթական ճակատամարտի նահատակ անմահներու նկարները

Գեղարուեստական ընտիր բաժին: Մեներգ Օր. Օր. Ալիս Շամիրեան, Եդուինէ Նաղարեան, Սահակ Տէրոյեան, Սիմէոն Աւտոյեան (կ'երգէ «Հայրիկ-Հայրիկ)

Կ'արտասանեն.— Տիկին Հերմինէ Պօղոսեան, Օր. Ալիս Ճարութիւնեան, Հայկ Ֆրէնկեան, Վանիկ Նաղարեան:

Ձեռնադաշնակի վրայ կը նուագէ Շահէն Փանոսեան, դաշնակի վրայ՝ Մասլէն Մարկոսեան (Ա. մրցանակ Մարսէյլի երաժշտանոցէն)

Մարտիը ազատ է

Հանդէսէն ետք՝ ճաշ նոյն սրահին մէջ: Մասնակցութիւն 15 փր.: Արձանագրուիլ հեռաձայնելով 62-92-32, 48-85-60

Հրաւիրուած են կուսակցական, բարեգործական, հայրենակցական, մարզական եւ երիտասարդական բոլոր կազմակերպութիւնները

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ - ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի եւ մասնակցութեամբ հայ ուսանողներու, կիրակի 12 Ապրիլ ժամը 5-11, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ 17, Ռիւ Պլէօ:

Աւուլիսը կը սկսի ժամը 5ին:

Ճաշ ատին 15 ֆրանք:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒԶԻՆԵԱՆ

2 ՕՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՒԲՈՒՍ ՕԹՈՒՔԱՒՈՎ

ԱՊՐԻԼ 18 ԵՒ 19

ԼՈՒԶԻՆԵԱՆ, օրըստօրէ համբաւաւոր ընտանիքին, որու չառաւիղներէն մին՝ Լեւոն Զ., մեռած 1393ին Հայաստանի վերջին թագաւորն եղաւ եւ որու դամբանը կը գտնուի Սէն-Տընիի եկեղեցին:

Անգամներու եւ բարեկամներու ժամադրավայր՝ ժամը 7,30ին, Շաբաթ (Ապրիլ 18) Շաթօ տը Վենսէն, Թերմի - Նիւս սրճարանին առջեւ եւ 7,45ին կառ տիւ Նոռ, Ֆիւրվէօր սրճարանին առջեւ: Մեկնում ժամը 8ին դէպի Լուզինեան, Էթամփ, Օրլէան, Պլուա, Թուռ (ճաշ) Շաթելրօ, Փուաթիէ ճամբով եւ ժամանում՝ Լուզինեան: Պանդոկ, ճաշ, իրիկուն՝ ազատ:

Կիրակի (Ապրիլ 19), ընդունելութիւն Սենտիքա տ'Ինհիսիաթիվի կողմէ եւ այցելութիւն Լուզինեաններու աւատապետական դղեակին մնացածին:

Մանրամասն այցելութիւն այս գողտրիկ քաղաքին, ճաշ պանդոկը եւ վերադարձ դէպի Փարիզ (ժամանում երեկոյեան 9ին):

Մասնակցութիւն 99 ֆրանիւ

Գումարը վճարելի է արձանագրութեան առեն:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Է. Տ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՄԱՅԻՍ — ՅՈՒՆԻՍ — ՅՈՒԼԻՍ
ՕԳՈՍՏՈՍ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻԲԱՆԱՆ - ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ - ԱՄԵՐԻԿԱ
ևայլն

Մանրամասնութեանց
եւ արձանագրութեանց
համար դիմել.—
Mlle Anaïd GOUGASSIAN
3, Rue Adolphe Cherioux
92 - Issy-les-Moulineaux
Téléphone :
heures de Bureau : 523-29-27
après 20 heures : 644-20-49

Լիոնի համար
Varoujan SARKISSIAN
88, Rue Léon Blum
69 - Villeurbanne
Tél. : 68-22-69

Լաւ պայմաններ,
մատչելի գիներով

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Էջմիածնի եւ Վարդանի մետալիոն ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, գոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նուիրուած

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«Ազատ Կոմիտաս»ի առթիւ

կազմակերպուած
Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան
Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

կը խօսի ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ (ֆրանսերէն)
Հինգշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 21ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ Մարկրիթի Թաղականութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Մկրտիչ Խաչատուրեանի եւ Եղիա Եղիկեանի հոգեհանգիստներուն առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Սրապեան 20 ֆր. Ազգ. Առաջնորդարանին, 20 Սէնթ Մարկրիթի Կապոյտ Խաչին, 10 Սէն Լուի Կապոյտ Խաչին, 10 քաղաքի Կապոյտ Խաչին, 10 Գուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչին, այրի Տիկին Մարթա Եղիկեան 50 Առաջնորդարանին, Տիկին Մարինոս Արթինեան 10 Առաջն., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մանուկեան 10 եկեղեցիին, Տիկ. Ազպիկեան 20 եկեղեց., Տիկին Քէսթիկեան 5 եկեղեցիին, Կ. Ճառայեան 10 Առաջն., 10 եկեղեցիին, Տէր եւ Տիկին Գ. Զուքուրեան 5 եկեղեցիին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգային Առաջնորդարանին, մասնակցութեամբ զգուշը ներկայացնող դպրատուր միութիւններուն:

Կիրակի, 26 Ապրիլ, առաւօտեան ժամը ճիշդ 10ին, Սինեմա «Քափիթոլ»ին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին Մշակոյթի Տան մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԲԱՐԵԱՑԱԿԱՄ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1970 ԱՊՐԻԼ 8 ԻՆ

Ապրիլ ութին կը լրանայ մեր բաժանորդներու մեծ մասին բաժանորդագրութեան շրջանը: Ջերմապէս կը խնդրենք որ ընորոգեն իրենց բաժանորդագրութիւնը առանց սպասելու անհատական դիմումներու:

Առկախ հաշիւ ունեցողներէն ևս կը խնդրուի անյապաղ կարգադրել իրենց հաշիւները, որպէսզի վարչութիւնը միշտ կարենայ շարունակել կանոնաւոր առաքումները:

Բաժանորդագրութեան պայմանները են.

ՏԱՐԵԿԱՆ տարեկան	90 ֆր.
Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման տարեկան	115 ֆր.

Արտասահմանի օդանաւային սպասարկութեանց սակին համար, դիմել վարչութեան:

Շնորհակալութեամբ՝

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋԻ»

ՊԱՏԱՐԱԳ NOTRE-DAME

Կիրակի, 26 Ապրիլ, ժամը 16ին Հայրապետական ճաշնաւոր պատարագ Նոթըր Տամի Աթոռանիստ Մայր եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Կիրակի, Մայիս 10, ժամը ճիշդ 15,30ին
THEATRE DE L'ATELIER, Place Charles Dullin (Dancourt) — Métro : Anvers

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Կատակերգութիւն մը՝ 4 արար

Հեղինակ՝ Վ. ԳԱԹԱՑԵԻ, Հայացուց՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Կը մասնակցին.— ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽԼՏՃԵԱՆ - ԼԱ ՇԱՍԱՆԸ, ԼԻԻՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ: ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ՓԻԼԻՊ ԹԻՐԶԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊԵՏԻԿԵԱՆ, ԱՆԻ ՏԷՄԻՐԵԱՆ, ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ, ԿԱՐՕ ԹՈՍՈՒՆԵԱՆ, ՄԱԿԻ ԽԱՐԵԱՆ:

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Տոմսերու գին 25, 15, 10 եւ 5 ֆրանք Դիմել՝ Մ. Անտոնեան, հեռ. 738-21-18
Փ. Թէրզեան 468-87-43, Մասիս 21, Rue Saulnier — Tél. : 770-16-88
Պալթայեան (Ժամանին) 98, Rue d Aboukir
Ադամեան 16, Rue Lafayette

ԴԱՇՆԱԿԻ

ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԵՐ

Ձայնադրութեան (Solfège), Դաշնակի, Ներդաշնակութեան (Harmonie) եւ Contrepointի դասեր՝

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

diplômé de l'Ecole Normale de Paris et César Franck

սկսնակներու եւ աւելի յառաջացածներու համար դիմել՝ երաժիշտին.—

Redoute des Petits Quarreaux
(Grand Ensemble)
App. 294, 94 - Alfortville

Շաբաթ օրերը ժամը 15էն սկսեալ եւ երեկոները, ի բաց առեալ Ուրբաթէն, ժամը 20էն ետք:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
7
ԱՊՐԻԼ
MARDI
7 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·783 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.783

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գ.

Ի՞նչպէս արդարացնել հայկական ջարդերը: Թուրք Համայնագիտարանը կը հրինէ աւելի քան կէս դարէ ի վեր դասական դարձած յանկերգը, կեղծ սրտցաւութեամբ:

Ահա՛ թէ ինչպէս.

«Մեր մօտաւոր պատմութեան դառն ճշմարտութիւններէն մէկն է այն թէ ամբողջ հայ փոքրամասնութիւնը կասկածի եւ ամբաստանութեան տակ մնաց այն կարգ մը Հայերուն պատճառով, որոնք իրենց հայրենիքին եւ պետութեան դաւաճանեցին, յարմարելով Հայերուն պաշտպան երեւցող օտար պետութիւններու աջակ խոստումներէն խաբուած ֆաղափագէտ – քոմիթէճիներուն: Ճշմարտութիւն մըն է նաեւ այն պարագան, թէ այս պատճառով շատ մը անմեղներ մեծ տառապանքներու ենթարկուեցան մեղաւորներ կողքին»:

Կը տեսնուի, որ Մեծ Եղեռնէն 55 տարի ետք ալ տակաւին երբեք չէ փոխուած Թուրքերու մտայնութիւնը, նոյնիսկ մտաւորականներունը: Շարունակ կը կրկնեն նոյն յանկերգը, ինքնարդարացման համար: Իրենք անմեղ էին, աղաւնիի նման: Քոմիթէճիներն էին, որ պատճառ դարձան «չատ մը անմեղներու մեծ տառապանքներու ենթարկուելուն»:

Յարդ չտնուեցաւ պարկեշտ Թուրք մը, որ խղճահարութենէ մղուած այսպէս իր ցեղակիցներուն դործած ոճիր – ները: Քառորդ դարու ընթացքին, 1894էն մինչեւ 1922, Ապտիւլ Համիտէն մինչեւ Մուսթաֆա Քէմալ՝ 1·830·000 Հայեր ջարդուեցան օսմանեան կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը, իբրու յաջորդող վարչաձեւերու տակ:

Թուրքը ցոյց տուաւ, որ նոյն արիւնարբուն է, ինչ վարչակարգի տակ ալ ապրի: Կարմիր Սուլթանը միահեծան բռնակալ էր ու կը ջարդէր անպատիժ: Ոճիրագործ Իթթիհատը Սահմանադրութիւնը քէմալականները Ազգային Ուխտ պատուանդան դարձնելով չարունակեցին ջարդի նոյն քաղաքականութիւնը:

Թուրք Համայնագիտարանը կը խօսի նաեւ Հայոց լեզուի, գրի, գրականութեան, մշակոյթի եւ կրօնքի մասին: Ակներեւ է ձիգը հեղինակին, որ կ'ուզէ թրքական ազդեցութիւն տեսնել ամէն բանի մէջ, որ հայկական է:

Այսպէս, հայերէնը չատ մօտ է եղեր օսմանեան Թրքերէնի: Արեւմտահայ բառը նախադասութիւններու կազմութեան տեսակէտէ օսմանեան, արեւելահայերէնն ալ ատրբէջանական Թուրքերէնի յարմարեր է: Հազարաւոր Թուրքերէն բառեր մուտք գործեր են հայերէնէ ներս:

Թուրք ժողովրդական գրականութեան զօրաւոր ազդեցութիւնը կը տեսնուի եղեր ժթ. դարու հայ բանահիւսութեան վրայ, — առասպելները, հէքեաթները, առակներ եւ ժողովրդական երգեր: Հայ աշուղները ո՛չ միայն ներշնչուեր են Թուրք «աշըք»ներէն, այլ նոյնիսկ տուած են Թրքերէն գործեր, — ինչպէս Մէսրէի, Խրմէնի, Մերզա Ճան, Սարդիս Զէքի, Սայաթ Նովա եւայլն: Հայ ծագումով Պէքթաշի բանաստեղծներ եւ այլ հեղինակներ հայերէն տառերով Թրքերէն գրական գործեր արտադրած են:

Հայ աշուղները նոյնութեամբ կապակցեր են եղեր «Աշըք»ներու «մանի», «քոշմա», «Քիւրթլիւ» եւ «տէսթան»ի նման գրական ձեւերը:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՃԱՌԵՐ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՆԵՐ

«Վերադարձ մը կատարելով դէպի աղբիւրները», նախագահ Փոմփիտու Ալպիի լիսէին մէջ, ուր կատարած է իր ուսումը, ճառ մը արտասանեց Կիրակի օր:

Փոմփիտու դլխաւորաբար ծանրացաւ ուսման վրայ եւ չէշտեց թէ հարկէ է ամբողջական վերաքննութիւն մը ընել երկրորդական ուսման, զայրով բարձրագոյնին պէտք է որ վերամտածէ իր իսկ հիմքը եւ նպատակը: Փոմփիտու անդրադարձաւ նաեւ պաչոյին եւ բաւ թէ զայն կարելի է նկատի առնել երկու տարբեր ձեւերով.— կամ բարձրագոյն ուսման առաջին տիտղոս մըն է որ դուռը կը բանայ բարձրագոյն ուսման, եւ այն առեն ընտրութիւն մը պիտի ըլլայ: Բառէն չեմ վախնար: Բայց եթէ բարձրագոյն ուսումը ինք իսկ որոշ մուտքի իր կանոնները, պաշօն այն առեն միայն երկրորդական ուսմանց վկայական մը կ'ըլլայ:

×

Ռուսյանի մէջ կիրակի օր վերջ դաւ երիտասարդ կօլիտներու համագումարը (Իւնիոն տէ Թէօն փուռ լը Փրոկրէ):

Այս առթիւ Ֆրէ առաջարկեց որ մեծամասնութիւնը աւելի ընդլայնուի եւ կեդրոնէն ու անկախ հանրապետականներէն զատ ընդգրկէ նաեւ ոչ–համայնավար ձախը բայց Տըպրէի խմբակը դէմ է այս առաջարկին եւ Ֆանթոն կը պատասխանէ Ֆրէի ըսելով թէ «Փիէրին կամ Փօլին աչք ընելով չէ որ կարելի է քաղաքականութիւն մը գործադրել որ իսկապէս քաղաքականութիւն մը ըլլայ»:

Խօսք առաւ նաեւ Շապան Տէլմաս, ծանրանալով մասնակցութեան, համալսարանին եւ պետութեան հեղինակութեան վրայ: Նէչտեց թէ կառավարութիւնը յարդել պիտի տայ օրէնքը, առանց բռնութեան ոչ աւ տկարութեան, օրինականութեան բոլոր միջոցներով:

×

Կիրակի օր նաեւ տեղի կ'ունենար Իւնիֆէֆի համագումարը Ֆրանսայի Ուսանողներու Ազգային Միութիւն) որ ի վերջոյ դիչերային նիստեր ընելով հանգերձ (մինչեւ երկուշաբթի առաւօտ) չէր կրնար ընտրել իր նոր վարչութիւնը, ոչ մէկ հոսանք մեծամասնութիւն ներկայացնելով: Հակակչիռը կը մնար սակայն Փէ. Էս. Իւ.ի ձեռքը եւ համագումարը կ'ընտրէր մի այն մատակարար առժամեայ կոմիտէ մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՌՈՒՏԷ ՊՐԱՒՕ» թերթը, որ օրկանն է Չեխոսլովաքիոյ համայնավար կուսակցութեան, յօդուածով մը կը փորձէ բացատրել, թէ ինչո՞ւ Սմիրկովսկի հեռացուած է կուսակցութեան չարքերէն: Համաձայն թերթին, Խորհրդարանի նախկին նախագահը փառասէր մը եղած է՝ պատրաստ դիմագիծ փոխելու իր անձնական չահերուն համար: Թերթը կը քննադատէ նաեւ Սմիրկովսկիի բռնած անհաչտ դիրքը Մոսկուայի համաձայնութեան նկատմամբ: Այս առթիւ «Ռուտէ Պրաւօ» կը պաչտպանէ խորհրդային միջամտութիւնը, զայն նկատելով «արիւնահեղութեան» առաջքը առնող քայլ մը: Սմիրկովսկի «Փրակայի գարնան» պաչտպաններէն էր եւ իր ընկերներուն հետ կը վայելէ մեծ ժողովրդականութիւն:

ՊԵԼՖԱՍԹԻ մէջ, Հիւս. Իրլանտա խաղանարարական ձեռնարկներ կատարուեցան ծայրայեղ տարրերու կողմէ: Ռումբեր վաճառատուները քանդեցին: Անգլիական բանակը, որ զօրացուցած էր իր ուժերը, աչալուրջ կը հսկէ: Հրամանատարը սպառնաց կրակել դինուած անձերու վրայ:

ԻՇԽԱՆ Սիհանուք իր ժողովուրդին ուղղուած երկրորդ կոչի մը մէջ կը հրաւիրէ Քամպոճիները ըմբոստանալ նոր վարչակարգին դէմ: Իչխանը կը յայտարէ, թէ երկիրը պիտի վերադառնայ՝ կառավարելու համար ղինք դահընկէց ընող կառավարութեան դէմ: Քամպոճի սպադան Զինաստանի եւ Վիէթնամի հետ բարեկամութեան մէջ կը տեսնէ իշխանը:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ մէջ 40·000 Ամերիկացիներ ի նպաստ Վիէթնամի ամերիկեան յաղթանակին համար ցոյց մը կատարեցին: Հարաւային Վիէթնամի մէջ կռիւները սաստկացան: Հիւս. Վիէթնամցիները կը չարունակեն ռմբակոծել ամերիկեան եւ Հարաւ. Վիէթնամեան կայանները: Զոհերու թիւը մեծ է երկուստեք:

ԻՄՐԱՑԵԼԵԱՆ իչխանութիւնները մերժեցին արտօնել Նահում Կոլդանի, որ նախագահն է հրէական աչխարհի Խորհուրդին, Գահիրէի մէջ հանդիպում մը ունենալ նախագահ Նասրի հետ՝ արաբ–իսրայելեան հարցին չուրջ խօսակցելու համար:

ՁԱՓՈՆ պոյինկին ոդիսականը վերջ դաւաւ: Հիւս. Քորէացիները Թոյլ տուին օդանաւին եւ անոր անձնակազմին, ինչպէս նաեւ ճափոն նախարարին վերադարձը Թոքիօ: Միւս կողմէ փիրաքները դէշ ընդունելութեան արժանացած են երկրի մը կողմէ, որ ստալինեան սկզբունքներով կը ղեկավարուի: Հաւանաբար հաճելի օրեր չունցընեն փիրաքները Հիւս. Քորէայի մէջ:

ՃԱՏՐԱԿ

ՄԻՋԱԶԳ. ՄՐՑԱՇԱՐՔ

Ճատրակի չատ հետաքրքրական մրցաչարք մը տեղի կ'ունենայ Ներկայիս Պելկրատի մէջ, Եուկոսլաւիա: «Դարուն մրցաչարքը» կ'անուանեն մասնագէտները, նկատի առնելով, որ կողմերէն մէկը՝ Որճ. Միութիւն, իր խումբին մէջ ունի աչխարհի այժմու ախոյեանը՝ Սպասկի եւ աչխարհի նախկին ախոյեանը՝ Տիգրան Պետրոսեան: Միւս ճակատը, որ կը ներկայացնէ բոլոր միւս երկիրներու ընտրելազոյն խաղացողները, իր կազմին մէջ ունի երկու խոստմնալից Ամերիկայցիներ՝ Պոպի Ֆիչըր եւ Տոնալտ Պիրն, ինչպէս նաեւ Դանիացի Լարսէն եւ Արժանթինացի Մ. Նայտորֆ, որ «հին աղուէս» մը կը նկատուի ճատրակի խաղին մէջ:

Պելկրատի մրցաչարքին բացումը կատարուեցաւ Մարտ 29ին:

Տիգրան Պետրոսեանի վիճակուեցաւ մրցիլ Ամերիկացի Ֆիչըրի հետ, որ ութ անգամ չաջորդաբար ապահոված է Մ. Նահանգներու ախոյեանի տիտղոսը:

Հայազգի նախկին ախոյեանը, դժբախտաբար, առաջին երկու հանդիպումներու ընթացքին (ընդհանուրը չորս խաղ) պարտուեցաւ, ինչ որ չատ մեծ զարմանք պատճառեց ճատրակի մասնագէտներուն: Արդարեւ, Պետրոսեան չատ ճարտար «ռազմավար» մըն է, որ պիտի նաեւ համբերել: Այլ խօսքով բարդ պաչտպանողականներու միջոցաւ « աննկատելի » յարձակողականներ կը պատրաստէ եւ յանկարծական պահու մը ցոյց կուտայ իր դերազահութիւնը: Այսպէս է, որ եթէ միշտ չի չահիր, յամենայն դէպս չատ աւելի քիչ կը կորնչնէ:

Ֆիչըր իր զոյգ յաղթանակները ապահովեց բաւական արագ կերպով: Այս պարագան ալ զարմանալի է, եթէ նկատի ունենանք, որ աչխարհի ախոյենական մրցումներու ընթացքին, Սպասկի հարկադրուեցաւ 23 անգամ ասպարէզ իջնել Տիգրան Պետրոսեանի դէմ, որպէսզի կարողանար երկու կէտի առաւելութիւն մը ապահովել իրեն համար:

Այս մրցախաղին մէջ կը սպասուի Սպասկիի եւ Ֆիչըրի խաղին:

Մրցախաղին արդիւնքը ներկայիս հետեւեալ պատկերը կուտայ.— Որճ. Միութիւն 11,5 կէտ, մնացեալները՝ 8,5 կէտ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգէն Ա., պատասխանելով Նորին Սրբութիւն Պօղոս Զ. Պապի 26 Սեպտեմբեր 1969 թուակիր եղբայրական սիրոյ նամակին, այցելութիւն պիտի տայ Հռոմ, սոյն տարւոյ Մայիսի 8–12, որմէ յետոյ պիտի չարունակէ իր Հայրապետական ուղեւորութիւնը Միլանօ եւ Ֆրանսա, իր օրհնութիւնը տանելու հայ հաւատացեալ իր զաւակներուն:

Տ. Տ. Վազգէն Կաթողիկոսի այցը Հռոմ, պատմական առաջին հանդիպումն է Հռոմէական–Կաթողիկէ Սրբազան Քահանայապետի եւ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ դերագոյն պետի հետ, որը կոչուած է կարեւոր մի հանդրուան հանդիսանալ միջեկեղեցական աստուածահաճոյ գործակցութեան ճանապարհի վրայ:

Հռոմ այցելութեան, Վեհափառ Հայրապետին պիտի ուղեկցեն՝ Երուսաղէմի Հայոց պատրիարք՝ Տ. Եղիչէ Արք. Տէրտէրեան, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք՝ Տ. Շնորհք Արք. Գալուստեան, ինչպէս եւ Հայրապետական պատուիրակներ՝ Հայաստանէն՝ Տ. Հայկազուն Արք. Աբրահամեան, Արեւմտեան Եւրոպայէն՝ Տ. Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Անգլիայէն՝ Տ. Պօղոս Արք. Թումայեան, Հիւսիսային Ամերիկայէն՝ Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեան, Հարաւային Ամերիկայէն՝ Տ. Բարսղէն Արք. Ապտոեան եւ Միլանոյի Հայոց Հովիւ՝ Տ. Զգօն Եպս. Տէր–Յակոբեան, Շահէ Եպս. Աճէմեան դիւանապետ Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանքին, նաեւ պատուանաւիր՝ Նարեկ Վրդ. Շաքարեան, Մամբրէ Քհնյ. Գոսպուեան, Ամերիկայէն եւ Մայր Աթոռի արտաքին յարաբերութեանց բաժնի քարտուղար՝ Պր. Պարգեւ Շահրազեան:

Ամենայն Հայոց Հայրապետի վերադարձը Մայր Աթոռ նախատեսւում է Յունիս ամսի 15ի չուրջ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՑ

26 Մարտ 1970 թ. (ԿՆԻՔ)
Ս. Էջմիածին

« CE QUE S'EST PASSÉ A DES ALLURES DE CHATIMENT »

Լը Մոնտ Շարլ իրիկուն յօդուած մը հրատարակած էր կէտիզի չարժին առթիւ, վերոյիչեալ խորագրով:

Թղթակիցը կ'ըսէ.— «Ինչ որ անցաւ դարձաւ հոս, պատիժի բնոյթ ունի: Ի՞նչ բրած էին Անատոլուի այս գիւղացիները»...:

«ԱԿԱՄԱՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆ» ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քանի մեր խօսքը բանաստեղծի մը հետ է, աւելցնենք թէ մեծատաղանդ երիտասարդ գրագէտի մը գործը, որ անզսպելի պահու մը պոռթկում մըն է, անխուսափելիօրէն իր դէմքին վրայ պիտի կրէ երիտասարդական փշոտիկները, այլ խօսքով կարդ մը անհարթութիւններ: Բայց ուշադրութիւն: Այդ փշոտիկները կը կազմեն վաւերականութիւնը այդ գործին: Անխախտ հաւատարմութիւն փնտռողները թող դիմեն իրենց գրահաւիւթ դասագիրքերուն: Այս պատճառով, երբ 1958 Յունին կը հրատարակէի «Թերթիս կիրակնօրեայ թիւը»ն, թելադրութեամբը Շահան Շահնուրին, սիրտս զգ կ'ելլէր որ Շահնուրին կատարելիք հպումները հետքը ջնջէին այդ... փշոտիկներուն: Խօսքս գրական թեմբիֆին չի վերաբերիր անշուշտ: Իսկ ինչ կը վերաբերի Շահան Շահնուր արուեստագէտին, ան կը մնայ խոնարհ, համեստ, բայց նաեւ առաւելագոյնս խստապահանջ իր իսկ գործին հանդէպ, որ մեր հիացումին առարկան է: Պիտի ուզէի գտնել հայ հեղինակ մը որ իր փառքը կազմած գործին մասին ընէր ինքնաբերաբար, առանց «Գրողներու Միութեան» մը պարտադրանքին, հետեւեալ դատումը.— « Նահանջին մէջ կան լեզուական թերիներ, կառուցման պարզունակութիւն (չեմաթիզմ), ջրոտ զգայնութիւն (սանթիմանթալիթէ) եւ անկատար ծանօթութիւն՝ մեր ազգային պատմութեան: Ասոնք կը բացատրուին առանց արդարանալու»: (« Զոյգ մը կարմիր տետրակներ », 1967 թ., հրատար. «Շիրակ» ամսագրի, էջ 98): Եւ Շահնուր նամակի մը մէջ ինծի կը յայտնէր փափաքը «Նահանջը» վերամշակելու: Այժմ պո՞հ էք, սիրելի Վ. Դաւթեան: Սակայն, մենք դժգոհ ենք ձեզմէ, դժգոհ է նաեւ Շահան Շահնուր իր գործին — «Նահանջ»ին — Հայաստանի մէջ հրատարակուած ձեւէն: Մտաւորական եւ գրական պարկեշտութիւն է, որ երբ հեղինակի մը (ողջ հեղինակի մը՝ մանաւանդ) գործը կը հրատարակուի եւ նպատակ կ'ըլլայ կարդ մը մասեր գրաքննելու եւ կարատելու՝ բարեկրթութիւնը ունենան մարդիկ դիմելու բարեհաճ արտօնութեանը հեղինակին, քան մը որ չէ կատարուած: (Զենք խօսիր մանրամասնութիւններու մասին, երբ գրքին կցուած բառարանը միշտ չէր պատասխաններ բառին կցուած իմաստին, հետեւաբար նախադասութիւնները կը կաղային):

×

Զեզ մեղադրեցինք զոյգ պատճառներով: Շահան Շահնուրի գործին ձեր անծանօթութեամբ եւ անոր իւրայատուկ մեկնաբանութեամբ (ի դէպ, Ազատն Կոմիտաս» միահամուռ հիացումի արժանացած գրութիւն մըն է, մեր մօտ, այլ խօսքով պէտք է հետեւցնել թէ մենք հոս գաղթահայերս, առանց կուսակցական եւ գաւառական խորութեան, «Կ'ուրանանք հայրենիքի վերածնունդը, հայ գիրն ու լեզուն»... եւայլն, եւայլն), ու նաեւ հեղինակի նկարագիրը եւ հոգին ճանչնալու ձեր կացութեամբը: Այս երկրորդ պայմանը սիրով պիտի ստանձնէի, պատմելով Շահնուրի հետ մեր հանդիպումը 1961ին, Սէն Ռաֆայէլի մէջ, ու նաեւ արտատպելով հատուածներ մեծաթիւ այն նամակներէն, զորս ստանալու պատիւը ունեցած եմ տասնեակ տարիներէ ի վեր: Ոչ փափկանկատութիւնը, գաղտնապահական ըմբռնումը եւ նամակներուն անհատական հանգամանքը թոյլ կուտան ինծի որ մէջբերումներով ձեզի ներկայացնեմ ազնուական եւ լուսապայծառ ճակատը Շահան Շահնուրի, որպէս գրող, ազգային հարցերով տուայտող, հայրենասէր եւ քաղաքական մտածող, որոնցմէ չատերը, նոյնիսկ երեւանի մէջ կարդ մը առաջնորդ – մտաւորականներ դասեր ունին քաղելիք: Ցամենայն դէպս հայ ժողովուրդին զոյատեւումը, հայ դատին հետապնդումը, հայրենիքին ֆիզիքական գոյութիւնը Շահնուրի մտածողութեան անբաժան մէկ մասն է: Ու պարտադրաբար պիտի ընեմ սկզբունքի չեղում մը, կարճ մէջբերում մը ընելով նամակէ մը: Շահան Շահնուր, որ ամբողջական արուեստագէտն է եւ չի ճանչնար ուրիշ աստուած քան Արուեստը, երբ հարցը սակայն կը վերաբերի վերածնած Հայաստանին, ան կը փոխուի անճանաչելիօրէն. ամէն ինչ կը ստանայ երկրորդական ընոյթ: Կոստան Զարեանին «Նաւը լերան վրայ» գործին վերամշակումը բաւական մեղան հոսեցուց քիչ մը ամէն տեղ, ահա թէ այդ առթիւ ինչ կը գրէր ինծի.— «Արժեչափեր ըսուած բան մը կայ, զոր մարդ իր աչքին առջեւ պէտք է ունենայ միշտ: Հայ ժողովուրդը աւելի՛ վեր՝ քան իր տկար գրականութիւնը: Եթէ «նաւուն» ձեւափոխումը նպաստաւոր է Երեւանի, պէտք է իսկոյն վաւերացնել այդ ձեւափոխումը»: Զենք չարունակեր մէջբերումը ի յարգանս վերջերս մեռած ալեհեր հեղինակի չյիշատակին: Ու ասիկա կը գրուի մէկու մը կողմէ, որ ըսա ձեր հեղինակաւոր կարծիքին, ուրացած է ամէն ինչ՝ որ հայկական է:

Եթէ մարդը անծանօթ է ձեզի, գոնէ պէտք է տեղեակ ըլլայիք, թէ Շահան Շահնուր գարձ մը կատարած է դէպի հայ դրականութիւնը վերջին տասնամեակին, հրատարակելով երկու հատորներ, որոնցմէ «Զոյգ մը կարմիր տետրակներ»ը գրուած են 1968 Յուլիսին: Անոնցմէ տասնեակ մը հատորներ անձնապէս ուզարկած եմ Հայաստանի զանազան գրականութիւններու հաստատութիւնները: Բարի եղէք առնուազն բանալ վերոյիշեալ գրքին էջ 64ը եւ 85ը, ինծի խնայելու համար երկար մէջբերումներ, եւ ուր կը խօսուի «այսօրուան սիրելի Երեւանին մասին»:

Իսկ ինչ կը վերաբերի Շահան Շահնուրի դէմ որպէս հայրենասիրական եւ հայասիրական օրինակ ներկայացնել Ուիլեըմ Սարոյեանը եւ Ջաւէն Սիւրմէլեանը, այդ պարագային հարցը կը ստանայ այլեւս ախտաբանական ընոյթ: Շահնուրի համար «ազգային զգացումը ունի նուրբական քնոյթ եւ զուտ մտերիմ հանգրանական յարաբերութիւն», այլ երբեք տանիքներէ արձակ ուղղ պոռչտուք (մէջբերում՝ ուրիշ նամակէ մը): Սարոյեանի մը եւ Շահնուրի մը խառնուածքները տրամագծօրէն հակադիր բեւեռներու վրայ կը գտնուին: Իսկ ինչ կը վերաբերի վերոյիշեալ անդլիպիր երկու պատուական հայորդիներուն, առանց երբեք խնդրոյ առարկայ դարձնելու անոնց տաղանդը, օգուտը եւ հայրենասիրութիւնը, կ'ընեմ ձեզի առաջարկ մը՝ ամբողջովին հաշտ Հայու խըղճով եւ հայ գրականութեան սիրոյս հետ.

— Տուէք ինծի Շահան Շահնուր մը, ես ձեզի տամ բազմաթիւ Սարոյեաններ եւ Սիւրմէլեաններ:

Կը մնայ արտայայտուիլ վերջին հարցին առթիւ: Շահան Շահնուր գրագէտ մըն է, որ ունի գրական իր չափանիշները, արուեստի եւ բանաստեղծութեան իր ըմբռնումը զոր պարելի է չբաժնել, բայց առնուազն յարգել: Ինք կը մտածէ նաեւ արեւելահայ լեզուի մասին բան մը, զոր մենք ընդհանրապէս կը բաժանենք արտասահմանի մէջ (Հայաստանի մէջ եւս նոյն կարգի մտածող մտաւորականներ չեն պակսիր): Մենք գիտենք թէ արեւմտահայերէնը արժանաւորագոյնն էր դառնալու համազգային լեզուն: Իսկ եթէ դէպքերու բերումով արեւելահայերէնը դարձաւ պետական լեզու, այդ պարագային յաղթական դուրս ելաւ զօրաւորագոյնը, որ չի նշանակեր արժանաւորագոյնը: Կը յուսանք առնուազն, որ մեր այս մտածումին մէջ չէք տեսներ «հայ ժողովրդի երկու հատուածները ու նրանց լեզուները հակադրելու ամօթալի, հայ գրողի պատիւ չբերող, հայ ժողովուրդին հաւաքականութիւնը հարուածող քայլ»:

Որպէս վերջաբան չա՞տ է արդեօք ձեզմէ ակնկալել արարք մը.— Մէկդի նետել ձեր ուսերէն դատախազի ծիրանին («որը երբեք չի սպիր»), վերցնել բանաստեղծի գրիչը, եւ գրել երկրորդ նամակ մը Շահան Շահնուրին. հայ նոր գրականութեան մեծատաղանդ այդ հինաղբիւրին:

Արուեստագէտի անկեղծութիւնը եւ քաջութիւնը բաւ է ասոր համար:

Կը սեղմեմ բանաստեղծի ձեր ձեռքը

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոնի Հայութիւնը արժանավայել հեղութեամբ տօնեց մեծանուն բանաստեղծին ծննդեան հարիւրամեակը Անգլիական Հասարակապետական Սրահին մէջ, Մարտ 20ին, նախաձեռնութեամբ այս առթիւ կազմուած յանձնախումբին: Յորելեանի գաղափարին շուրջ բոլորուած էին անխտիր բոլոր Հայերը: Հակառակ առաջադրուած այս վէհ ոգիին, օրուան գլխաւոր բանախօսները ժամանակավրէպ մտայնութեամբ մը մասնաւոր ճիգ մը կը կատարէին կարծես կամակոր ոստում մը կատարելու այն մեծ Թումանեանին վրայ՝ որ Սարդարապատով փշրեց վեց հարիւր տարուան գերութեան շղթաները եւ որուն յիշատակին յաւերժացումին համար երախտապարտ Հայրենիքը կոթողներ բարձրացուց այսօր: Թումանեանի գերը այս չորքանին անուրանալի է եւ ներելի ջանալ մարդը եւ գործը առանց զոյն զոհելու ժամանակին եւ միջոցին մէջ, տալով անոր գործունէութեան որոշ վայրինը: Բացի այս գիտակից վրիպումէն, հանդէսը անցաւ փառաւոր կերպով:

Գլխաւոր բանախօսը՝ Ա. Կիւդլեան, տուաւ Թումանեան Մարդը: Մեծ մարդ, մեծ Հայ եւ մեծ բանաստեղծ եւ մեծը այստեղ առնելու է, ըսաւ ան, իր վէհ խմաստով, մեծ մարդու առաքինութիւնը միացուցած մեծ բանաստեղծի հոգիին եւ տաղանդին յաջողեցաւ գրկել յաւերժութիւնը իր բազուկներուն մէջ եւ կախարդ հաղորդականութեամբ հմայեց ամէնքը: Գիտէր ուրախանալ եւ գիտէր տառապիլ իր ժողովուրդին հետ, տխուր օրերուն չկորսնցուց իր արեգակնային ժպիտը, ուրախ սրտաբեկն ու տխուր ուրախ էր ան, ազատագրին աղնուականութեամբ գեղեցկացած սիրտը՝ սեղան էր եւ տունը բաց՝ ամէնուն: Ազգին սպառնացող վերահաս վտանգին առջեւ սիրով սրտմաղրեց իր զաւակները հայրենական պատերազմին, որոնցմէ երկուքը ինկան նահատակ: Ցիշարժան է Թումանեանի գուարթախոհութիւնը եւ սրամտութիւնը, բաւ ան եւ մէջբերումներ բրաւ: Թումանեան գրած է երբ հիւանդացած է եւ կամ ամառանոց գտնուած է. անկէ-

---

մակ մը Շահան Շահնուրին. հայ նոր գրականութեան մեծատաղանդ այդ հինաղբիւրին:

Արուեստագէտի անկեղծութիւնը եւ քաջութիւնը բաւ է ասոր համար:

Կը սեղմեմ բանաստեղծի ձեր ձեռքը

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՁԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Ի՞նչ փորձանք պիտի բերէ... նախ որ գրամ չի պահանջեր որ երմէկ կասկածելու պատճառ մը ունենանք, ինքնաբերաբար կ'ուզէ օգնել:

Արդարեւ քանի որ գործին մէջ գրամի խնդիր չկայ, կարելի էր վստահիլ Փարթամ պէյի աջակցութեան վրայ: Սուրիկ հանըմ չնորհակալ եղաւ Մարտիկ Էֆէնտիի եւ իր մտահոգութիւնները բաւական փարատեցան:

Յաջորդ օրերուն Լեւոն փորձեց նորէն իր ծրագիրը առաջ քշել եւ համոզել որ գրամով գնեն Թորոս պէյի պաշտպանութիւնը, բա՛յց ի զուր, հիմա ոչ ոք կ'ուզէր գինքը մտիկ ընել:

Իրիկուն մը ուրախ դէմքով եկաւ եւ հաղորդեց թէ Թորոս պէյը տեսած էր եւ իրեն ըսած էր որ կը հաւանէր հինգ հարիւր ոսկի եւ մնացեալը բարեհաճ ետ կը վճարէր երբ որ գործը աւարտէր: Ասիկա մեծ յաջողութիւն մը կը նկատուէր, որովհետեւ Թորոս պէյ ամենէն դժուարհաճ մարդն էր:

Ուրախութեան մէջ էին երբ Լեւոն յանկարծ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ չենք երթար Սրբուհիի հանրմին տեղեկութիւն տալու, ան գիտէ թէ ինչ կ'ընենք:

Ամէնքն ալ ոտքի ելան եւ ճամբայ ելան:

Սրբուհի հանըմ ամենէն ջերմ ընդունելութիւնը ըրաւ անոնց եւ ամէնքն ալ նստեցան:

— Ինչ կայ նոր, ըսաւ Սրբուհի հանըմ:

— Ոչինչ, պատասխանեց Լեւոն, միայն ուզեցինք որ գիտնաք թէ Թորոս պէյը համաձայնեցաւ մեր գործին:

— Ուրեմն ինչո՞ւ եկաք, ըսաւ Սրբուհի հանըմ:

— Ուզեցինք որ գիտնաք թէ ամէն ինչ կարգին է, ըսաւ Լեւոն:

— Ես ալ ուզեցի որ գիտնաք թէ ամէն ինչ կարգին է, ըսաւ Սրբուհի հանըմ:

*Ամէնքն ալ ծիծաղեցան

ՈՂՈՂՈՒՄ

— Չեմ ուզում ասել, բայց ասում եմ, որովհետև ես ուզում եմ ամեն ինչ իմանալ, ինչպես ասում են ֆրանսիացիները... Ես ուզում եմ իմանալ ամեն ինչ, որպեսզի կարողանամ ինձ պաշտպանել, եթե ինձ հարձակվեն: Ես ուզում եմ իմանալ, թե ինչ է կատարվում

« Յառաջ » Մատենաշար
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Աջատն Կոմիտաս

եւ իբր յաւելագիր՝
ՎԱՂԸ

Գրեց՝

Շահան Շահնուր

Այս գրքոյկը չի վաճառուիր։
Փափաքողները կրնան դիմել
«Յառաջ»ի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՍՕՆ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Ապրիլեան եղեռնի
ճահատակներուն

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան, կազմակերպութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերու եւ Լիոնի հայ բոլոր կազմակերպութեանց։ Այս առթիւ տեղի կ'ունենան հանդիսաւ – թիւնները հետեւեալ յայտագրով

19 Ապրիլ կիրակի

Ժամը 10ին հանդիսաւոր պատարագ Ֆուրվիէռի մայր տաճարին մէջ։ Պատա – րագիչ՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ։

24 Ապրիլ Ուրբաթ

Ժամը 15ին, «Ազատ վիճաբանութիւն» (ֆրանսերէն) «Ինչո՞ւ համար Հայ մնալ» նիւթով։

Ժամը 19ին, համախումբ ընացք դէպի Փլաս Պէլքուր, հաւաքուիլ O վէյէօ տը Փիէռի արձանին առջեւ, ծաղկեպսակի զետեղում – կարճ բանախօսութիւն։

Ժամը 20,30ին, Նահատակաց յիշատա – կին հանդիսաւոր պատարագ Հայ Առաք. եկեղեցւոյ մէջ։ Կը քարոզէ Հայր Մի – ՇԱԼՈՆ։

25 Ապրիլ Շաբաթ ժամը 21ին

Հրապարակային բանախօսութիւն Փրո – ֆեսէօր ՀՕՍՏԻի կողմէ, Փալէ տիւ Քո – մէրսի սրահին մէջ, Փլաս տը լա Պուրս։

26 Ապրիլ կիրակի ժամը ճիշդ 15,30ին

Պիտի կատարուի ոգեկոչման նուիրա – կան հանդիսութիւնը Ճրագ Թաղապետարա – նի սրահին մէջ, 58 Ռիւ տը Սէզ։

Կը խօսին՝ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿ – ԵԱՆ եւ Փրոֆ. ՌՈՊԷՐ ԿՈՏԷԼ (Ժընեւէն)

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նուիրուած

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«Ազատն Կոմիտաս»ի առթիւ

կազմակերպուած
Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան
Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

Կը խօսի ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ (ֆրանսերէն)

« Chahan Chahnour et la Comédie des Centenaires »

Հինգշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 21ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. « Փոթորիկ » խումբի ժողովը այս երեքշաբթի իրի – կուն ժամը 9ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Ըն – կերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիա – մանթօ» խումբը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Կապոյտ Աչէի Լիոնի մասնաճիւ – ղին 100 ֆր. նուիրատուութեան համար, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Մաքէսեանի՝ 50 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տի – կին Արմենուհի Ղազարեանի մահուան առթիւ, եւ Տէր եւ Տիկին Օթոյեանի 50 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Մա – րիամ Թադէոսեանի մահուան առթիւ։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սկսեալ Ժեռոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան խումբը կը սպայ կորսուած իր ընկերոջ ԿՂՄԻՍ ՅՈՋԵԱՆի, եւ այ – տուր առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յոզեանի, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Յոզեանի եւ զաւակնե – րուն, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Վար – դեվառ Գամբերեանի։

ՎՐԻՊԱԿ

Պր. Պ. Զապուքճեան կը խնդրէ մեզմէ սրբագրել, անուշադրութեան հետեւան – քով սպրդած հետեւեալ վրիպումները, իր կէսկէսեան յուշերու յօդուածին մէջ (տես «Յառաջ» Մարտ 19)։

«Պօզանթի»ն պէտք է կարդալ Իսպանիէ իսկ 1895ի Յարդերու գոհերու թիւը 300 հազար փոխանակ 30·000ի։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՍՕՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգային Առաք. նորդարանին, մասնակցութեամբ գաղու – նը ներկայացնող դպրաւոր միութիւննե – րուն։

Կիրակի, 26 Ապրիլ, առաւօտեան ժա – մը ճիշդ 10ին, Սինեմա «Քափիթոլին մէջ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆ – ՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ
ԲԱՐԵԱՑԱԿԱՄ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1970 ԱՊՐԻԼ 8 ԻՆ

Ապրիլ ութին կը լրանայ մեր բաժա – նորդներու մեծ մասին բաժանորդագրու – թեան շրջանը։ Ջերմապէս կը խնդրենք որ նորոգեն իրենց բաժանորդագրութիւնը առանց սպասելու անհատական դիմում – ներու։

Առկախ հաշիւ ունեցողներէն եւս կը խնդրուի անյապաղ կարգադրել իրենց հաշիւները, որպէսզի վարչութիւնը միշտ կարենայ շարունակել կանոնաւոր առա – քումները։

Բաժանորդագրութեան կանոնաւոր ու կանխիկ վճարումներն են միայն որ կրնան մա – սամբ դիւրացնել վարչական ծանր գործը։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.

ՖՐԱՆՍԱ տարեկան	90 ֆր.
Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման տարեկան	115 ֆր.

Արտասահմանի օդանաւային սպասար – կութեանց սակին համար, դիմել վար – չութեան։

Շնորհակալութեամբ՝

վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ

ԱԼՊԻՕՄ – ՏԻՄԲ ՄԸ 30 ՍԱՆԹԻՄԵԹԸ, 33 ՀՐՃԱՆ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

Հայկական երգերու գեղիցիկ հաւաքածոյ մը

1· Առաւօտեան արշալոյս
2· Անուշիկ Եարջան
3· Հայաստանի աղջիկ (մեր նուէրը)
4· Մայրս
5· Դու ինձ համար
6· Հայաստան
7· Երեւանի սիրուն աղջիկ
8· Կարաւան
9· Խաչատուր Աբովեան
10· Սէրս գաղտնի թող մնայ

Նախապէս արձանագրութեամբ վաճառումը վերջացած ըլլալով, տիւքը կը ծախուի 31 ֆրանքի

Դիւամական առաքումները կատարել չէքով կամ մանդայով ·— ճշդելով անուն, մականուն եւ հասցէն։

LIZ SARIAN
204, Ave. de la Division Leclerc — 95 - MONTMORENCY

Կարելի է դիմել նաեւ՝ Հ. Բալուեան գրատունը, 43 Ռիւ Ռիշէ, Փարիզ 9րդ և
ELEDISC (TARPINIAN) 269, Bd. Voltaire, — Paris (11e)

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ
ԱՍՈՒԼԻՍ - ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Աչէի Փարիզի մասնաճիւղի եւ մասնակցու – թեամբ հայ ուսանողներու, Կիրակի 12 Ապրիլ ժամը 5–11, Մշակոյթի Տան սրա – հին մէջ 17, Ռիւ Պլէօ։

Նիւթ Ֆրանսահայ երիտասարդութիւնը
Ասուլիսը կը սկսի ժամը 5ին։
Հաճելի անակնկալներ։
Ձաշազին 15 ֆրանք։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շապին Գարահիսարի Հերոսամարտի տարեդարձը նախաձեռնութեամբ Սերաս – տիոյ Նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան՝ ՄԱՅԻՍ 10ին։

×

Համախարբերդցիական Միութեան Մարսէյլի երեք քոյր մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ, տարեկան ղաչտա – հանդէսը՝ Յուլիս 5ին։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

Վալանսի մէջ՝ Մայիս 30ին։

×

Թատերական ներկայացում կազմա – կերպուած Կապոյտ Աչէի Անիէռ – Պուա – Ֆոլոմպի մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 3ին։

×

Վասպուրականի Հերոսամարտի 55րդ տարեդարձը Վիէննի մէջ, Մայիս 3ի կի – րակի կէսօրէ ետք։ Մանրամասնութիւն – ները մօտ օրէն։

×

Կապոյտ Աչէի Սեւրանի մասնաճիւղի պարանոցիկ ցերեկոյթը՝ Կիրակի, Մայիս 10ին։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊԻ ԼՈՒՋԻՆԵԱՆ

2 ՕՐ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ԼԻՒՔՍ ՕԹՈՒՌՈՎ
ԱՊՐԻԼ 18 ԵՒ 19

ԼՈՒՋԻՆԵԱՆ, օրերնը համբաւաւոր ըն – տանիքին, որու չառաւիղներէն մին՝ Լե – ւոն Զ., մեռած 1393ին Հայաստանի վեր – ջին թագաւորն եղաւ եւ որու դամբանը կը գտնուի Սէն–Տընիի եկեղեցին։

Անդամներու եւ բարեկամներու ժա – մադրավայր՝ ժամը 7,30ին, Շաբաթ (Ապրիլ 18) Շաթօ տը Վենսէն, Թերմի – նիւս սրճարանին առջեւ եւ 7,45ին կա – տիւ Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւ։ Մեկնում ժամը 8ին դէպի Լուզինեան, Էթամփ, Օրլէան, Պլուա, Թուռ (ճաշ) Շաթելրօ, փուաթիէ ճամբով եւ ժամա – նում՝ Լուզինեան։ Պանդոկ, ճաշ, իրի – կուն՝ ազատ։

Կիրակի (Ապրիլ 19), ընդունելութիւն Սենտիքա տ'Ինխիսաթիվի կողմէ եւ այ – ցելութիւն Լուզինեաններու աւատապե – տական դղեակին մնացածին։

Մանրամասն այցելութիւն այս դղե – րիկ քաղաքին, ճաշ պանդոկը եւ վերա – դարձ դէպի Փարիզ (ժամանում երե – կոյեան 9ին)։

Մասնակցութիւն 99 ֆրանք

Գումարը վճարելի է արձանագրութեան առեն։

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Է.Տ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ
– ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ –

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հերոսամարտի 55րդ տարեդարձը նուիրուած ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ծննդեան 150ամեակին

Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 16,30ին Hôtel Splendide, 31, Bd. d'Athènes

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Արեւմտ. Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ Վ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Լուսարձակումով կը ցուցադրուին յաղթական ճակատամարտի նահատակ ան – մահներու նկարները

Գեղարուեստական ընտիր բաժին։ Մեներգ Օր. Օր. Ալիս Շամիրեան, Եւգինէ Նազարեան, Սահակ Տէրոյեան, Սիմէոն Աւտոյեան (կ'երգէ «Հայրիկ–Հայրիկ»)

Կ'արտասանեն.— Տիկին Հերմինէ Պօղոսեան, Օր. Ալիս Ցարուքիւնեան, Հայկ Ֆրէնկեան, Վանիկ Նազարեան։

Ձեռնադաշնակի վրայ կը նուագէ Շահէն Փանոսեան, դաշնակի վրայ՝ Մաուլէն Մարկոսեան (Ա. մրցանակ Մարսէյլի երաժշտանոցէն)

Մարտը ազատ է

Հանդէսէն ետք՝ ճաշ ընոյն սրահին մէջ։ Մասնակցութիւն 15 ֆր.։ Արձանա – գրուիլ հեռաձայնելով 62–92–32, 48–85–60

Հրաւիրուած են կուսակցական, բարեգործական, հայրենակցական, մարզա – կան եւ երիտասարդական բոլոր կազմակերպութիւնները

ՅԱՌԱՋԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
8
ԱՊՐԻԼ
MERCREDI
8 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.784

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e ANNÉE — N° 11.784

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Դ.

Շատ հինէն՝ Հաղարներու չրջանէն կը ակսի եղեր Հայոց յարաբերութիւնները Թուրքերու հետ։ ԺԱ. դարուն Սելճուք – ներու իչխանութեան տակ հաւաքուած Օղուզ Թուրքմէնները Անատոլու արշաւե– լով իրենց տիրապետութեան ենթարկեր են Հայերը, որոնք Թուրքերէն չորս հա– րիւր տարի վերջ զացեր են Կիլիկիա եւ չնորհիւ Խաչակիրներուն քաղաքական փոքր հաւաքականութիւն մը կազմելով քրքական հոծ զանգուածներու կողքին յաջողեր են կիսանկախ դոյութիւն մը պահել։

Կարդա՛նք նաեւ հետեւեալ ծիծաղելի տողերը.—

« ... Հայերը, որոնք արդէն զօրաւոր եւ բարձր մշակոյթ մը չունէին եւ մշա– կութային մեծ կեդրոններէ ալ զրկուած Կ՚ապրէին, հեզհեզէ սկսան ընդունիլ Թուրք մշակոյթը»։

Մշակոյթէն քաղաքականութեան ան – դաստանը անցնելով կը խօսի Զօր. Հար– պըրտի առաքելութեան, Ուիլսընի, Հու– վերի, Քլէմանսոյի եւայլն մասին, ըսե – լու համար, որ ամերիկեան Ներակոյսը 1920 Յունիս 1ին մերժեց Հայաստանի հո– գատարութիւնը։ «Ռուս համայնավար – ներն ալ Հայերու հին հողամասերը դրա– ւեցին եւ զայն վերածեցին համայնավա– վարական արբանեակի մը »։

Թուրքերը բան մը չըրին։

Վերլուծութեան, Համայնագիտարա – նը կը խօսի Հայոց եկեղեցիին եւ երա – ժըշտութեան մասին։ Ինչպէս կարելի էր երեւակայել, հեղինակը հայկական ար– ուեստն ալ Թրքականի ազդեցութեան կ՚ենթարկէ։

« ... Այսօրուան հայ երաժշտութիւնը ամբողջութեամբ իւրացուցած է Թուրք երաժշտութեան Թէքնիքը », կ՚ըսէ ու կ՚աւելցնէ.— «Ինչպէս որ զոյութիւն չու– նի հայկական խոհանոց մը եւ անոր տե– ղը բռնած է Թրքական խոհանոցը, նոյնը պատահած է երաժշտութեան մէջ... »։

Յետոյ նաեւ՝ « Եկեղեցական երաժըշ– տութիւնը զուտական Թուրք երաժշտու – թեան վրայ փոփոխութիւններ կրած եւ օգտագործած է Թրքական մաֆամները, ձեներն ու ռւսուլները։ Իրրեւ դեղարուես– տական երաժշտութիւն, Հայերը զոհա – ցած են ամբողջովին Թուրք երաժշտու – թիւնը լսելով եւ լսելի դարձնելով։ « Թուրքերէնով երգած ու նուագած են իրենց ազգային գործերը... »։

Արամ Խաչատուրեան անդամ, որ Ռու– սիոյ մէջ հասած է, լաւագոյն կերպով օգտագործեր է Թրքական մաֆամ, ռւսուլ են. ձները, և նուագախմբային կարելիու– թիւններու մէջ Թուրք դեղարուեստական եւ ժողովրդական երաժշտութենէն առա– ջին սահմանի օգտուեր է...։

Պատմութիւնը նենգափոխելու մէջ վարպետ Թուրքերը Թող ազգայնամո – լութենէ տարուած՝ փոխանակ խոստովա– նելու, որ Հայերուն կը պարտին իրենց երաժշտութենին ու արուեստը, դերերը շրջելով Հայերը կ՚ենթարկեն իրենց ազ– դեցութեան լեզուի, գրականութեան, քա– ղաքակրթութեան եւ մշակոյթի բոլոր մարզերուն մէջ։

Խարուող չկայ սակայն։ Քաղաքակիրթ աշխարհը շատ լաւ կը ճանչնայ ու կը դէ– նահատէ հայ ազգի մշակոյթն ու քաղա– քակրթութիւնը, որոնք անհամեմատօրէն գերազանց են Թրքականէն։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒԱԹԵՄԱԼԱՅԻ ՄԷՋ

—o—

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ԽԶԷ ԻՐ ՑԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Օդանաւային առեւանդումներուն զու – զընթաց, վերջին ամիսներուն, դեսպան– ներու կամ դեսպանատան կարեւոր պաշ– տօնատարներու առեւանդումներն եւս սովորական երեւոյթ դարձան կարգ մը լատին ամերիկեան երկիրներու մէջ։ Բոլոր պարագաներուն ալ ծայրայեղ–ձախ յեղափոխականներն են կազմակերպիչնե– րը, որոնք իրենց կալանքին տակ պահուող անձնաւորութեան ազատ արձակման փո– խարէն կը պահանջեն քաղաքական բան – տարկեալներու ազատ արձակումը։

Նման դէպքեր պատահեցան վերջին մէկ–երկու ամսուան ընթացքին Պրազի – լի, Արժանթինի, Կուաթեմալայի եւ քա– նի մը այլ հարաւային ամերիկեան եր – կիրներու մէջ։

Վերջին առեւանդումը սակայն, որ տեղի ունեցաւ Կուաթեմալայի մէջ, ոչ– բերդական վախճան մը ունեցաւ։

Արդարեւ, ձախ յեղափոխականները ա– ռեւանդած էին Կուաթեմալայի դերման դեսպանը՝ Կառլ Փոն Շէրեթի, որուն ա– զատ արձակման պայման դրած էին 25 քաղաքական բանտարկեալներու արձա – կումը բանտէն, ինչպէս նաեւ 800·000 Ֆրանքի փրկագինի վճարումը իրենց։

Հակառակ Պոնի խնդրանքին, եւ, նոյն– իսկ, կատարած սպառնալիքներուն (դի – ւանագիտական յարաբերութիւններու խը– զում, ի հարկին) Կուաթեմալայի իչխա– նութիւնները անդրդուելի մնացին իրենց որոշումին մէջ — տեղի չտալ շանթաժին առջեւ։

Պապին Նուիրակը, միջազգային կար – միր Խաչը, դերման կառավարութիւնը եւ ուրիշներ փորձեր կատարեցին փրկե– լու համար ծերունազարդ դեսպանը, որ ի լրումն յամենայնի, սրտի հիւանդու – թենէ ալ կը տառապէր։ Պատկերասփիւ– ռէն մարդկային վերաբերում ցոյց տա – լու կոչ ուղղեց Գերապայծառ Փրիկիո – նէ, Պապին Նուիրակը, դերման կառա – վարութիւնը տրամադրութիւն յայտնեց վճարելու փրկագինը, սակայն բոլոր փորձերն ալ ի դուր անցան։

Ի դուր անցան նոյնպէս դիւանագիտա– կան շրջանակներու կատարած դիմումնե– րը Կուաթեմալեան իչխանութիւններուն մօտ։ Այս վերջիններս մերժեցին առար– կելով, թէ 25 բանտարկեալներէն չորսը մատնած են իրենց ընկերները, որով արձակուելու պարագային, պիտի սպան– նուին իրենց ընկերներուն կողմէ։

Այսպէս է, որ տեղի ունեցաւ ողբեր – գութիւնը։ Առջի օր ոստիկանութիւնը մայրաքաղաքին հեռաւոր վայրերէն մէ– կուն մէջ դիակը գտաւ դեսպանին։ Ցե– ղափոխականները գործադրութեան դրած էին իրենց սպառնալիքը։

Պոն չափազանց վշտոված է եւ արդէն իսկ փակեց Կուաթեմալայի իր դեսպա – նատունը։ Գերման իչխանութիւնները մանրամասն պիտի քննեն հարցը եւ այն պարագային, որ տեսնեն թէ Կուաթե – մալայի կառավարութիւնը թերացումներ ունեցած է իր դիւանագիտական պարտա – ւորութիւններուն մէջ, պիտի խզեն իրենց դիւանագիտական յարաբերութիւնները Կուաթեմալայի մէջ։ Կ՚ըսուի նաեւ, թէ Պոն կրնայ վերջ տալ Կուաթեմալայի ըն– ծայած իր տնտեսական եւ թեթիֆ օժան– դակութիւններուն։

Դեսպանին սպանութեան առթիւ երեք օրուան սուգ հռչակուեցաւ Կուաթեմա – լայի մէջ, իսկ Գերմանիոյ մէջ դրօ – շակները կիսով չափ պարզուեցան ի նը– շան սուգի։

Պրանտ դեսպանին մահը նկատեց նե– քին պայքարներու հետեւանքով «անմեղ զոհ» մը։

Մթնոլորտը չատ ծանր է եւ նոյնիսկ պետական հարուածի վախ կայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՐՏԻՖի մէջ կալլէսի խումբը 6–11 կէտով պարտութեան մատնեց Ֆրանսայի Ռըկպիի խումբը։ Հանդիպումը, որ հե – ռատիւռուեցաւ Էօրովիզիոնի միջոցով, շատ հետաքրքրական էր։ Կալլէս իր այս յաղթանակով դրեթէ կ՚ապահովէ առաջին տեղը Ազգերու Մրցաչարքին մէջ։ Ֆրան– սա ի մօտոյ պիտի մրցի Անգլիոյ դէմ, Փարիզի մէջ։ Ֆրանսական խումբը կրնայ ապահովել երկրորդ կամ երրորդ տե – ղերը։

ՋԻՆԱՍՏԱՆ եւ Հիւս. Քորէա կը փա – փաքին ամրապնդել իրենց բարեկամու – թիւնն ու միութիւնը Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի դէմ մղուած հասարակաց պայ– քարին մէջ, յայտարարեց Շու –էն–Լայ, Փուանկ Եանկի մէջ։ Նոյնիմաստ յայտա– րարութիւն մը կատարեց Հիւս. Քորէայի առաջնորդը՝ մառեչալ Քիմ։ Ջինաստան եւ Քորէա ձեռք ձեռքի զօրավիդ պիտի կենան Հնդկաստանի, Հնդկաչինի եւ Ա– սիոյ միւս ժողովուրդներու յեղափոխա – կան տարբերուն՝ անոնց մղած հակամե– րիկեան եւ հակաճափոնական պայքա – րին մէջ։

ԱՆԳԼԻՈՑ Արտաքին նախարարը՝ Մայ– քըլ Սթիուըրտ հինգ օրուան պաշտօնա – կան այցելութեան մը համար Անգարա դնաց։ Անգլիացի նախարարը պիտի տե – սակցի թուրք պետական վարիչներու հետ, Կիպրոսի հարցին չուրջ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵՄԱՆ Ազատագրական ճա – կատի պետը՝ Եասէր Արաֆաթ, փեքին եւ Հանոյ կատարած իր այցելութենէն վե – րադարձին, կարեւոր յայտարարութիւն – ներ ըրաւ։ Դէմ արտայայտուեցաւ պա – ղեստինեան կառավարութեան մը կազ – մութեան, օտար երկրի մը մէջ, որով – հետեւ փրոթոթոլի բարդութիւններ կըր – նան ստեղծուիլ եւ վնասել իրենց հետա– պնդած ազատագրական նպատակներուն։ Դժգոհեցաւ նաեւ արաբ երկիրներու ըն– ծայած օժանդակութեան չուրջ, քանի որ, օժանդակութիւնը անհրաժեչտ չափով չէ որ կը կատարուի։ Խօսելով Ցորդանանի հետ իրենց ունեցած տարակարծութիւն – ներուն մասին, դիտել տուաւ, թէ յոր – դանանեան իչխանութիւնները չեն հա – մարձակիր իրենց վրայ, որովհետեւ դի– տեն, թէ միայն Ամմանի մէջ 30·000 դին– ուած Պաղեստինցիներ կան։

ՍՈՒԴԱՆի մէջ, ուր կրօնական ադան– դի մը հետեւորդները պետական ձախող հարուած մը կազմակերպած էին վեր – ջերս, անդորրութիւնը հաստատուեցաւ։ Իչխանութիւնը դրաւեց մեծաքանակ զէնք, ձերբակալեց քանի մը հարիւր ըմ– բոստներ եւ սպաննեց ապստամբութեան զեկավարը՝ Իմամ էլ Մահտի։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ներքին կեանքին ընթա – ցիկ երեւոյթներէն զարճած են ձախ եւ աջ ուսանողներու բախումները դաշոյն – ներով, բիրերով եւ, նոյնիսկ, ատրճա – նակներով։ Առջի օր Պոլսոյ համալսարա– նին մէջ կրկին բախումներ տեղի ունե – ցան ձախակողմեան եւ աջակողմեան ու – սանողներու միջեւ, որոնց հետեւանքով չորս ուսանողներ վիրաւորուեցան տաբը– ճանակի զնդակներէ։ Ոստիկանութիւնը հարկադրուեցաւ միջամտել։ Իչխանու – թեանց կարգադրութեամբ, համալսարա– նը փակուեցաւ երեք օրուան համար՝ մինչեւ անդորը վիճակի հաստատումը։

ՔԱՓ ՔԵՆԸՏիի մէջ պատրաստութիւն– ներ կը տեսնուին Շաբաթ իրիկուն (փը– բանական ժամով՝ 20,13ին) արձակելու համար Ափոլլօ–13ը։ Թէքնիք դեռնի վրայ անակնկալներ պատահեցան, իսկ երեք պատգանաւորդներէն մէկը դումէ վա – բակուեցաւ։ Համաճայն ծրագրին, Ա – փոլլօ 13ը մինչեւ լուսին պիտի երթայ, ուր Լեմ մը վայրէջք պիտի կատարէ լուս– նի վրայ։ Անտգանաւորդները կրկին դի– տական փորձեր պիտի կատարեն եւ ան– ցեալ անգամուան նման պիտի հաւաքեն լուսնային քարեր եւ ժայռի բեկորներ։

ԳԱՀԻՐէ կը հաղորդէ, թէ եգիպտացի արձակագէտներ յաջողած են յարձակիլ իսրայէլեան դիրքերու վրայ, Քանթարա– յէն 60 քլմ. հեռու, Սինայի անապատին խորերը։ Քանդած են հակաօդային թնդա– նօթներ եւ պարեհաւորումի կեդրոններ։ Թել Ավիվ հերքեց լուրը։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Արտաքին նախարարու– թեան բանբերը հաստատեց, թէ չորս պետական դէմքեր հիւանդացած են։ Ա– սոնք են՝ Կոսիկին, Պոդգորնի, Սուսլով եւ Շելեպին։ Բրեժնեւ, Պոդգորնի եւ Կո– սիկին չնորհաւորութեան դեր մը ուղղե– ցին Ֆինլանտայի նախագահին՝ խորհըր– դային – Ֆին բարեկամութեան եւ համա– գործակցութեան համաճայնագրին կընք – ման 22րդ տարեդարձին առթիւ։

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ մամուլը եւ հանրային կարծիքը մեծ ուչադրութիւն կը դարձնէ Նասըր – Կոլտմանի հանդիպումի հար– ցին։ Ինչպէս հաղորդած էինք, Թել Ա – վիվ արդիլեց Հրէական Աչխարհի Խոր – հուրդի նախագահին՝ Գահիրէի մէջ տե– սակցիլ Նասրի հետ, արաբեւիսրայէլեան հարցի քննութեան համար։ Կոլտման կը նկատուի դաղջ մէկը, որ տրամադիր է ընդունելու կարգ մը արաբ պահանջները։ Համաճայն տարաձայնուած լուրերուն՝ հանդիպման հրաւէրը կատարուած է Նասրի կողմէ։ Այլ լուրերու համաձայն՝ Թիթոյի միջնորդութեամբ։ Ցամենայն դէպս, Նասր յայտարարութեամբ մը հերքեց հրաւէրի լուրը։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արդարութեան նախարարը օրինագիծ մը պատրաստած է որ յեղա – փոխական բնոյթ ունի ընտանեկան կեան– քին համար։ Արդարեւ Փլեվէն կը նա – խատեսէ հաւասար իրաւունքներ չնորհել մօր եւ հօր զաւակներու վրայ։ Հայրը կը դադրի ընտանիքին պետն ըլլալէ։

ԱԹԻՆԻ դատավարութիւնը կը չա – րունակուի։ Ամբաստանեալներէն՝ Զօր. Եորտանիտիս չուրացաւ իր գործունէու – թիւնը «ժողովրդավար Պաշտպանու – թիւն» դաղտնի կազմակերպութեան մէջ, բայց չէչտեց թէ «բռնութիւնը բռնու – թիւն կը բերէ։ Ներկայ վարչակարգը որ բռնութեամբ իչխանութեան գլուխ եկաւ իրաւունք չունի բողոքելու որ դիմադրու– թիւն ըլլայ իրեն դէմ»։

ՄԱՐՍԷՅԼի նաւահանգիստի տոքէռնե – րը 24 ժամ գործադուլի դիմած են։

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի օր փոքր առեւտրական– ները եւ արհեստաւորները գործադուլ կ՚ընեն ժամը 14էն 18 ի նչան բողոքի, կառավարութեան դէմ։

ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ (Ուաչինկթըն) ծախքե – րը տարեկան ութուկէս միլիոն տոլարի կը հասնին։ Բայց ըստ Ուալ Սթրիթ Ճըրնալի, եթէ նկատի առնուին նաեւ ճամբորդութեանց եւ զանազան այլ ծախ– քեր (մէջն ըլլալով նախագահին անճնա– կան օդանաւը եւ ապարանքը) ընդհ. դումարը 70 միլիոն տոլարի կը հասնի։

«INTERNED IN TURKEY»

1914–1918

(Հեղինակ՝ Հ. ԿԼՈՒՂԸՐ)

«Արգելափակուած Թուրքիոյ մէջ»: 160 էջնոց չքեղ տպագրութեամբ, անգլերէն գրուած գիրք մըն է, որուն կողքը զար – դարուած է Շարթի մէ գլուխ–գործոց նկարով « ՏԷր–Զորի մէջ էր »: Հէնրի Կլոքլըրի այս աշխատանքով արժէքաւոր վաւերաթուղթ մը եւս կ'աւելնայ՝ Թուր – քերու կողմէ ի գործ դրուած հայա – ջնջման զարհուրելի միջոցները նկարա – գրող: Արժէքաւոր՝ որովհետեւ օտար մըն է այս սահմռկեցուցիչ վկայութիւն – ներուն հեղինակը, Անգլիացի մը, ծնած Պէյրութի մէջ, ջերմեռանդ քրիստոնեայ, միսիոնար – հիւմանիթար մը: Արժէքաւոր որովհետեւ ցեղասպանութեան այս փաս – տաթուղթերը, զրական ոճով տրուած ըլլալով հանդերձ, կը մնան զուտ յու – շագրութիւն, ականատեսի անաչառ եւ հարազատ վկայութիւններ:

Հէնրի Կլոքլըր, իբրեւ միսիոնար ամե – րիկեան Գալատական առաքելութեան մէջ, 1914ին կը մեկնի Ուրֆա եւ այնտեղ, ինչպէս նաեւ այլ ներքին գաւառներուն մէջ, ականատես կ'ըլլայ մարդկային հը – րէշտութեան, մարդու անմարդութեան հանդէպ իր անցեալով, քաղաքակրթու – թեամբ եւ մշակութային բոլոր կարելի – ութիւններով ապրելու արժանի հայ մար – դուն:

1914–1918, չորս դժոխային տարիներու ընթացքին, ան կ'ապրէր զարհուրելի ե – ղեռնը, իր բոլոր խուժդուժ մանրամաս – նութիւններով:

1918ին, Կլոքլըր կը վերադառնայ Պէյ – րութ, ապա՝ անպատմելի այս դժոխքը հոգիին մէջ, կը դրէ իր յուշերը, կ'ար – ձանագրէ եղելութիւնները, որոնց, իր իսկ խոստովանութեամբ, նոյնիսկ չէր հանդիպած գիրքերու մէջ:

Կլոքլըրի այս գիրքը աւելի կ'արժէքաւորուի, որովհետեւ ան չատ մօտէն ծա – նօթ եղած է Մերճաւոր Արեւելքի երկիր – ներուն եւ ժողովուրդներուն, նոյնիսկ հը – րատարակած է հատոր մը՝ «Լաւագոյն ճամբորդութիւնը Մերձ· Արեւելքի մէջ»: Ան այժմ կ'ապրի Միացեալ Նահանգներու մէջ եւ իր կեանքին գերազոյն խէալը դարձուցած է հրատարակուած տեսնել տարիներ ամբողջ կեանք մը իր մարդկա – յին արժէքները վիրաւորող, զազգումնե – րը խարանող այդ ցեղասպանութեան պատմութիւնը, իր յարգանքը մատուցա – նելու՝ ապրելու համար ստեղծուած «մեծ ժառանգութեան տէր այս մեծ ազգին»:

Հատորը ճօնուած է «Ուրֆայի հազա – րաւոր կիներ, մարդ եւ երախայ անմեղնե – րուն, որոնք զոհ գացին 1915–18ին կա – տարուած զազրելի ցեղասպանութեան»:

Հատորը կը բաժնուի 13 գլուխներու: Հեղինակը ժամանակագրական կարգով կը սկսի Ա· համաշխարհային պատերազ – մին Թուրքիոյ մասնակցութեամբ եւ կը հասնի 1918, պատերազմի աւարտին: Ա – ռաջին վեց գլուխները մեծ մասով նուիր – ուած են վայրագութեան մէջ յատկա – կան Թուրքիոյ բարբարոսութիւններուն, որոնց զոհ կ'երթային Հայեր ,իրենց առա – քինութիւններով, իրենց տաղանդներով, արճանագրած նուաճումներով:

Հեղինակը ճամբայ կ'ելլէ Պէյրութէն դէպի Դամասկոս, անկէ՝ Ուրֆա: Ուր – ֆայի մէջ է որ կը հանդիպի վերը մատ – նանշուած ողբերգութիւններուն, կու – տայ մանրամասնութիւններ, կը նկարա – գրէ հայկական թաղերը, կը մէջբերէ առաջին կոտորածները եւ, ժապաւէնի հարազատութեամբ՝ ջարդերը: Իր աչքե – րով կը տեսնէ Ուրֆայի փողոցներուն մէջ, չուկան, բողոքականաց առաքելու – թեան կեդրոնը խուժող, փախչող լեզա – պատառ Հայեր, օղնութեան աղաղակնե – րով: Մզկիթներու մինարէներէն արձակ – ուած Թուրքերու զնդակներուն տարա – փին տակ կ'իյնան մեծ ու փոքր, կ'իյնան իրենց աչքերուն մէջ պաղատանքը սա – ռած, դութ հայցող ձեռքերը կարկամած, կ'իյնան կլոքլըրի արցունքներուն հետ, մինչ անդին, Ամերիկացիներ, փոխ – հիւ – պատոներ կը մնան անտարբեր՝ մեղսակ – ցութեան ստիճան:

Կլոքլըրի այս հատորէն կը ճառագայ – թէ մարդկայնական աղնիւ զգացումը, սէրը՝ հանդէպ այն ժողովուրդին, որ մեռնիլ դիտցաւ ապրելու համար:

Այսօր, աւելի քան կէս դար ետք, երբ այս յուշերը քաղաքակիրթ մարդկութեան սեփականութիւնը կը դառնան, աւելի եւս կը զօրանան Հայկական Դատի թղթածր – բարին վաւերապրութիւնները, ձայն մը այլ ձայներու հետ կուգայ մասնակցելու մեր բողոքին, պահանջին, գոռումին:

Անկախ իր յուշագրական – ճամբորդա – կան մանրամասնութիւններէն, այս աշ – խատանքը գնահատելի է եւ չնորհաւո – րելի:

Մտորեւ կը ներկայացնենք հեղինակին հացդէն, փափաքելով որ մեր ընթերցող – ները գնեն եւ կարդան այս գիրքը եւ ի – րենց չնորհաւորութիւնները յայտնեն յարգելի հեղինակին:

ԱՐՄԻՆ ՏՕՆՈՑԵԱՆ

«Ազդակ»

×

Հասցէ՝

Henry W. Glockler
Trenton. N. Y. 08619
45 Berrel Ave. U.S.A.

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հետազօտական բնոյթ ունեցող ուսում – նասիրութիւններուն մէջ կարեւոր տեղ կը դրաւէ սնունդի հարցը: Արդարեւ անհրա – ժեշտ է դիտնալ, թէ 2000 թուականին անհրաժեշտ քանակութեամբ սննդեղէն պիտի ունենա՞յ մարդկութիւնը: Գիտնա – կաններուն մեծ մասին պատասխանը դր – րական է:

Ահա չատ պարզ կերպով ներկայաց – ուած հաշիւը: 2000 թուականին ուտես – տեղէնի արտադրութիւնը պէտք է եռա – պատկուի այսօրուանին հետ բաղդատ – մամբ, իսկ զարգացման մէջ դտնուող հո – գամասերուն վրայ պէտք է աւելնայ չորս անգամ:

Գիտենք, թէ 2000ին մարդկութեան թի – ւը պիտի հասնի 6 կամ 7 միլիառի: Բայց քանի տարի անց, այսինքն 2020ին, երկ – րագունդի բնակիչներուն թիւը պիտի բարձրանայ 10 կամ 11 միլիառի: Արդ, այդ թուականներուն հարկ եղած քանա – կութեամբ սննդեղէն գոյութիւն պիտի ունենա՞յ: Հաւատացողներու թիւը հետ – զհետէ աւելի ցանցառ կը դառնայ: Այ – սուհանդերձ, ընդհանուր առմամբ դո – յութիւն ունի հաստատական, այսինքն դրական պատասխան մը:

Մարդուն հիմնական գործունէութիւն – ներուն մէջ կը դտնենք անոր չորս որոշ փուլերը՝ հաւաքող, մշակող, արտադրող եւ ստեղծագործող: Այս չորս հանգրը – ուանները ներկայիս գոյութիւն ունին միաժամանակ: Մարդը դեռ հաւաքող է իր – րեւ ձկնորս՝ ծովերու վրայ, մշակող՝ հո – ղագործութեան մէջ, արտադրող՝ ար – դիւնաբերութեան մէջ եւ ստեղծագործող՝ դիտական մարզի մէջ: Իւրաքանչիւր ժա – մանակամիջոց կը դտնուի իւրայատուկ կանոններու եւ դիմադիմներու տիրապե – տութեան տակ: Սնունդի մեծ յեղաշրջը – ջումը երեւան եկաւ երբ մարդկութիւնը հաւաքողի փուլէն անցաւ մշակողի փու – լին:

Ներկայիս, ականատես ենք մեծ եւ նը – շանակալից փոխանցումի մը: Հաւաքողի վերջին բերդը՝ ձկնորսութիւնը, կը գըտ – նուի կէտի մը վրայ, որ պիտի դառնայ մշակման կանոնաւոր գործունէութեան մը վայրը, սահմանագծուած տարածու – թիւններով եւ մշակութիւններու յատուկ եղանակներով: Ձկնորսը կը դառնայ ա – գարակապան: Թեքնիք – դիտական զար – պացումը ի վերջոյ ուրիչ բան չէ, եթէ ոչ դիտական յայտնաբերման յատկանիշ – ներու զանգուածային թափանցումը ար – դիւնաբերութեան մէջ: Ինքնաշխատա – ցումը՝ արագ եւ երեւակայական յար – մարեցումը, անձնակազմի բարձրաստի – ճան որակաւորումը, գործարանը կը վե – րափոխէ դիտական տարրայուծարանի մը:

Բայց մեզի հետաքրքրողը երկրագոր –

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԱՆՔՈՎ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻԻՆ

Ի դիտութիւն Հայաստանեայց եկեղե – ցու Հոգեւորական դասին եւ հաւատաց – եալներին, յայտնում ենք թէ Մայր Ա – թոռի պաշտօնական հաղորդագրութեամբ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմից 1968ին կարգալոյծ հռչակուած Սարգիս Անդրէասեանը (նախկին քահանայ երե – ւանի Ս· Սարգիս եկեղեցու) Անթիլիասի Գահակալ Տ· Տ· Խորէն Կաթողիկոսի կողմից մի քանի ամիս առաջ վերա – կանգնուել է իր քահանայական կարգի մէջ եւ ուղարկուել Միացեալ Նահանգ – ները, ուր Տ· Հրանդ Արք· Խաչատրեանը նրան նշանակել է հոգեւոր հովիւ Չիկագո քաղաքում:

Ցանուն ազգիս Սրբազնագոյն Հայրա –

ծութեան փոխանցումն է արդիւնաբերու – թեան, որ կը համապատասխանէ մշա – կումէ արտադրութեան անցումին: Երկ – րագործութեան բոլոր արդիական վերա – փոխումները ուրիչ հետեւանք չեն ունե – նար եթէ ոչ նուազումը անոր յատուկ բնութագիծերուն, դանոնք փոխարինելով արդիւնաբերութեան յատուկ դիմագիծե – րով: Սնունդի արտադրութիւնը դարձած է արեզակնային անսահման փուռին ներ – քեւ կատարուող բնական հոլովոյթ մը ըլլալէ, սրբագրուած եւ լրացուած մար – դուն կողմէ, այլ ան արդիւնքն է կարգ մը ազդակներու, որոնք նոր են եւ կապ ունին արդիւնաբերութեան հետ: Մարդիկ այդ ազդակները կը չափաւորեն այն – պիսի եղանակով մը, որ արդիւնքը ըլ – լայ առաւելագոյն: Այս պայմաններուն մէջ, արտադրողին միջամտութիւնը աւե – լի ազդու է, քան բնութեանը, ամէն հող կը դառնայ մշակելի, չնորհիւ քիմիական տարրերուն, որոնք կրնան բեղնաւորել բոյսեր: Մարդոց հակակշռէն դուրս կը մնան կլիմայական ազդակները: Բայց ասոնք ալ չեն թուիր աննուաճելի: Ար – դարեւ, հետզհետէ աւելի կը բազմանան ջերմանոցները, դաշտագետինները կը ծածկուին պաշտպանիչ կերպընկալ թեր – թերով, օդերեւութաբանութիւնը կը կա – տարէ կարեւոր քայլեր եւ կը ծանուցանէ կլիմայական պայմանները: Բնութեան տիրապետութենէն այս ձերբազատումը, որ յատուկ է արդիւնաբերական ապ – րանքներու արտադրութեան, կը սկսի բնորոշել նոր երկրագործութիւնը: Հե – տեւաբար պատահական չէ, որ ապագայի ուսումնասիրութեանց մէջ երկրագործու – թիւնը կը յիշուի հազուագիւտ կերպով:

2000 թուականը երկրագործը պիտի դտնէ արդիւնաբերող գործած, իսկ երկ – րագործութիւնը պիտի նմանի տարրա – լուծարանի մը:

Ք.

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(Վէպ)

Քանի մը ամսուան ամուսնական կեան – քը բաւ էր եղած տեսնելու համար այդ երիտասարդը չհադէտ խաբեբայ, չը – ւայտ ու խաղամոլ մէկն ըլլալը, որ յա – ջողեր էր իր կեղծուպատիր ձեւերովը, մեծախօսկութեամբը եւ աչխարհիկ մար – դու չպարով իրենց համակրութիւնը չա – հիլ եւ սպրդիլ իրենց ընտանեկան յար – կէն ներս:

Լեւոն չատ աղէկ կը զգար իր առաջ բերած տպաւորութիւնը եւ ամէն ջանք ի գործ կը դնէր թէ՛ մէկ կողմէն իր ծրա – գիրները յաջողցնելու եւ թէ միւս կող – մէն առաջին օրերու համակրանքը չահե – լու համար: Բարսեղ էֆէնտիի բանտար – կութեան առթիւ զայն ազատելու հա – մար իր ցոյց տուած փութկոտութիւնը պահ մը կրցած էր իրեն վերադարձնել իր նախկին գիրքը կնոջ եւ զոքանչին մօտ, որոնց երկուքն ալ սկսած էին ա – ւելի հաշտ աչքով նայիլ իրեն եւ կրկին հաւատալ անոր կարողութեան եւ անկեղ – ծութեան: Բայց ահա այժմ՝ յանկարծ, կրկին խոյս կուտային իրմէ, կը մերժէին իր աջակցութիւնը եւ իր չահած դեռինը կը կորսնցնէր վերստին:

— Երէկ այսօր բաներ մը դարձան, կը մտածէր, եւ ապահովաբար առոր մէջ Մարտիկ էֆէնտին մատ ունի, որով – հետեւ կը տեսնեմ որ չատ հեղինակու – թեամբ կը խօսի այսօր եւ Սրբուհի հա – նըմն ալ անոր ապաւինած կը թուի: Այս ամէնուն մէջ դաղտնիք մը կայ որ պէտք է հասկնամ... եւ ասոր միակ միջոցն է Զարուհին խօսեցնել, որովհետեւ անիկա տեղեակ ըլլալու է ամէն բանէ:

Դիշերը երբ իր կնոջ հետ առանձնացաւ սենեակը, զուարթ կերպարանքով մը ը – սաւ Զարուհիի·

— Այսօր չատ ուրախ կը տեսնեմ ա – մէնդ ալ, կ'երեւայ թէ աղէկ լուր մը առեր էք:

— Ի՞նչ լուր, հարցուց Զարուհի զար – մացած:

— Բարսեղ էֆէնտիի մասին:

— Տեղեկութիւն չունիմ...

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ տեղեկութիւն չունիս, մայրդ կը դիտնայ, Մարտիկ է – ֆէնտի կը դիտնայ եւ դուն չե՞ս դիտնար:

— Եթէ տեղեկութիւն մը ըլլար ես կ'ի – մանայի եւ դուն ալ բնականաբար պիտի իմանայիր:

— Ես տարբեր, ես ընտանիքէն չեմ համարուիր, բաւ երիտասարդը դառ – նացած չեշտով մը:

— Ի՞նչպէս, ի՞նչ ըսել կ'ուզես...

— Ըսել կ'ուզեմ որ եղած գործողու – թիւնները, գոնէ մէկ երկու օրէ ի վեր, լենճմէ գաղտուկ կը պահուին:

— Խենթ խօսքեր, գոչեց Զարուհի ան – համբեր:

— Ես գիտեմ ըսածս, պնդեց Լեւոն: Օրերով աչխատեցայ, գացի բանակցու – թիւններ կատարեցի Թորոս պէյին հետ, վերջապէս յաջողեցայ գինքը համոզելու, մեծամեծ դժբախտութիւններու առաջքը առնելու, եւ հիմա, երբ ամէն բան կար – գի մտաւ, խնդիրը հինգ հարիւր ոսկիի մնաց, գիս պզտիկ կը ձգեն ու լենճմէ ե – րես կը դարձնեն, իբր թէ ես յանկարծ ըլլայի կամ խաբեբայական բան մը ըլ – լար գործին մէջ... Ի՞նչ, արդեօք կը կարծէք որ Թորոս պէյին հետ մէ՞կ ե – ղեր եմ ձեզ կողոպտելու համար:

— Ո՞վ աստանկ բան ըսաւ քեզի, գոչեց Զարուհի:

— Ձեր ընթացքը այդ ցոյց կուտայ:

— Ես որեւէ նոր ընթացք մը չեմ տես – ներ քեզի հանդէպ:

— Իսկ ես չատ աղէկ կը տեսնեմ եւ ճիշդ այս վայրկեանիս գիս խաբելու կ'աչ – խատիս:

Այս «խաբել» բացատկութիւնը սաս – տիկ բարկացուց Զարուհին: Արդարեւ մանկամարդ կինը բանէ մը տեղեկութիւն չունէր եւ սկիզբէն ի վեր չատ կը զար – մանար իր ամուսնոյն իրարանցումին:

— Աբե՛, գոչեց, ի՞նչ բանի մէջ խա – բել կ'ուզեմ քեզ, չուտ պատասխան տուր:

— Ինչո՞ւ անցած դարձածը կը պահես լենճմէ:

— Բայց բան մը պատահած չէ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես, այս իրիկուան խօսքերէդ բան մը հասկցած չունիմ: Մինչեւ հիմա սուտ խօսած չեմ, եւ ասկէ ետքն ալ սուտ խօսելու պէտք չունիմ, հետեւաբար հարկ է որ ըսածիս հաւատաս...:

— Զարուհի բան մը չի պիտեր, ըսաւ լենքինքեն, արդ կ'երեւայ թէ գինքը «խա – բած» են:

— Զարուհի, հարկ է որ այս տունէն ելլենք, գատ տուն ըլլանք:

— Ինչո՞ւ համար:

— Այստեղ վտանգաւոր տեղ մըն է եւ կը սկսիմ լենձի համար ալ վախնալ, հայրդ բռնեցին, եղբայրդ բռնեցին, պա – տօնեաները բռնեցին... Օր մը կրնան գիս ալ ձերբակալել եւ զարմանալի է որ այդ բանը չըրին... իրաւ որ զարմանալի է:

— Դուն ի՞նչ ըրած ես որ քեզի ձեր – բակալեն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(87 – Շար.)

պետի, այսու լիազօրուած ենք յայտա – րարելու որ Անթիլիասի Գահակալը նման կանոնական որեւէ իրաւասութիւն չու – նի, հետեւաբար Սարգիս Անդրէասեանը է ու կը մնայ կրօնական կարգից զուրկ աշխարհական անձ, որը չունի եւ երբեք չի ունենայու որեւէ հանգամանք՝ եկե – ղեցական խորհուրդ կամ կարգ կատա – րելու:

Սոյն հարցի վերաբերեալ Վեհափառ Հայրապետի յատուկ նամակը 12 Փետրո – ւար 1970 թուակիր, ուղղուած Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսին, ինչպէս եւ Մայր Աթոռիս միաբան Տ. Յուսիկ Եպս. Մանթուրեանի 29 Դեկտեմբեր 1969 թո – ւակիր նամակը՝ ուղղուած Անթիլիասի Դրան Եպիսկոպոս Տ. Գարեգին Եպս. Սարգսեանին, մնացել են անպատասխան:

Ցանուն Հայոց Հայրապետի, այսու կոչ ենք անում Անթիլիասի Գահակալին եւ Տ. Հրանդ Աբգ. Պաշտարեանին, որ եա վերջնեն իրենց ոչ օրինական որո – շումը եւ ընդմիշտ արգիլեն Սարգիս Ան – դրէասեանին քահանայական պաշտօն կատարել:

Կոչ ենք անում նաեւ Զիկագոյի Հայ հաւատացեալներին, որ չճանաչեն Սար – գիս Անդրէասեանին իբրեւ քահանայ եւ հոգեւոր պաշտօնեայ Հայաստանեայց եկեղեցու:

Անթիլիասի Աթոռի կողմից նման ա – րարք, քաջալերանք է հանդիսանում նաեւ այլ քահանաների՝ լքելու իրենց հօտը եւ հեռանալու Մայր Հայրենիքից:

Մայր Աթոռս խոր վշտով է արձանա – գրում այս տխուր պարագան, որը մի նոր փորձ է՝ հարուած հասցնելու Ս. Էջմիածնին, կրօնական կեանքը Հայաս – տանում ակարացնելու միտումով:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

12 Մարտ 1970 թ., Ս. Էջմիածին

×

ԽՄԲ.— Մայր Աթոռէն, հրատարակե – լու խնդրանօք ստացանք այս յայտարա – րութիւնը, որու բովանդակութեան ցա – ւով ծանօթացանք: Կը խորհինք թէ կա – թողիկոսները, պատրիարքները, եպիս – կոպոսները իհէ մը շատ կը զբաղեցնեն մամուլն ու գաղութները իրենց ներքին խնդիրներով: Նախընտրելի չէ՞ր որ նման զուտ եկեղեցական հարցեր կարգադրը – ուէին նրբանցքներու մէջ: Ամէն պարա – գայի մէջ, զարմանքով կը կարդանք Մայր Աթոռի հաղորդագրութեան վեր – ջին պարբերութիւնները ուր կ'ըսուի· «Անթիլիասի Աթոռի կողմից նման ա – րարք, քաջալերանք է հանդիսանում նաեւ այլ քահանաների՝ լքելու իրենց հօտը եւ հեռանալու Մայր Հայրենիքից», եւ որ չի կրնար համապատասխանել ճշմարտու – թեան: Ընդունելով նոյնիսկ թէ Անթի – լիաս կանոնական սխալ մը գործած է, այդ չի նշանակեր թէ հոգեւորականներ – ու արտագաղթ կազմակերպող գրասեն – եակի վերածուած է:

ԳԱՆՁԱՍԱՐԻ

«ԵՐԿՆԱՆՄԱՆ ՏԱՃԱՐԸ»

Լեռնային Ղարաբաղի Մարդակերտի շրջանի փոքր տարածութեան վրայ կը գտնուին պատմական բնակավայրերու եւ յուշարձաններու մնացորդներ, ինչպէս, օրինակ, Արեւելեան Տկզրանակերտը Հո – վասարի կատարին, նոյն լերան ստորո – տին կառուցուած Կարաւանատունը, Ա – մուլոյ եկեղեցին (Պակասպերք), պատ – մական Կաչաղաբերդը, Աղուանների բերդին աւերակները, Ղօշավանքը, Ցա – կօրեանց եկեղեցին, Հայոց գերեզմանների մար – գակերտ տարանցքը, Կոյսաղբիւրը, Ծա – կուռանց երկյարկանի խաչքարը, Նաղարի ու Թարխանի բերդատարերը, հայ գըր – չութեան կեդրոն Հաւապատուկը, Մելիք Ջալալ Դոլաթի ոստան Խոխանաբերդը, Աչէնի, Աչէնեանց Գանձակի, Նովերի եւայլն:

Բայց այս բոլորին գագաթը կը կազմէ Գանձասարի վեղարաւոր վանքը:

Պատմական Լէո Գանձասարի վանքը կը համարէր հայ ճարտարապետութեան եւ շինարարական մտքի ամէնէն վեհերի յուշարձաններէն մէկը:

Այս վանքին շինութիւնը կը պատկանի Ղարաբաղի աւագ մելիքներէն Ջալալ Դո – լայի: Շինութիւնը սկսաւ այն ժամանակ, երբ երկիրը դէմ յանդիման կը գտնուէր Թչնամիներու նոր յարձակումին եւ տե – ւեց 1216էն մինչեւ 1238, այսինքն մօտա – ւորապէս 22 տարի:

Ճարտարապետական այս նշանակալից կոթողը բաղկացած է եկեղեցիէ եւ յարա – կից գաւիթէ: Եկեղեցին երկու մասերն ալ կառուցուած են նարինջագոյն փիլիտէ: Այս շինութեան պատերը, անկիւնաքա – րերը, պատուհաններն ու չքամուտները փորագրուած են հայկական ազգային չը – քեղ ոճի քարանախշերով, իսկ եկեղեցիին գմբէթը զարդարուած է հայ դիւզացիին գրաղումը պատկերացնող բարձրաքան – դակներով եւ փորագրերով: Կառոյցին յատուկ չուք կուտան պատմավիմագրա – կան արձանագրութիւնները, որոնք կա – տարուած են մեծ ճաշակով եւ նուրբ ար – ուեստով:

Շրջապատուած է հատա պարիսպով, որ ներկայիս կիսախարխուլ է: Հաստատ – ուած է նաեւ վեց քիլոմեթր երկարու – թեամբ ջրատար խողովակ մը եւ ջրատա – գան մը: Կաւէ խողովակներով լեռնալան – ջերէն բերուած այս աղբիւրը գործեց եօթը դար, մինչեւ մեր գարուն քանա – կան թուականները:

Տաճարը յատակ աւերուած ու չինուած է: Մասնաւոր վերանորոգումներ կա – տարուած են Ժէ., Ժթ. Ի. գարասկիզբ – ներուն, որոնց մասին վիմագիր արձանա – գրութիւններ կան:

Ժէ. գարէն Գանձասարի վանքն ու Խա – չէնի ձորակը գարձան հայ ազդ. ապա – տագրական չարժման կեդրոններէն մէկը, ինչպէս նաեւ Արեւելեան Հայաստանի (Աղուանից երկրի) կաթողիկոսանիստ վայրը:

Դժբախտաբար, ինչպէս չատ ուրիշ յուշարձաններ, Գանձասարն ալ ներկա – յիս կը գտնուի անմխիթար վիճակի մէջ եւ կարօտ խնամքի, պահպանութեան եւ, ամէնէն կարեւորը, գոնէ մասնակի նո – րոգութեան:

Պէտք է յուսալ, որ ամէն ճիգ ի գործ կը գրուի ճարտարապետական այդ մեծ կոթողին կեանքը երկարաձգելու համար:

«Գարուն» Շ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՄԱՐԴՈՑ ՀԱՍԱԿԸ

Ապացուցուած իրողութիւն է, որ վեր – ջին տարիներուն եւ, յատկապէս, վերջին չիսուն տարուան ընթացքին, չատաչա – դէմ երկիրներու մարդոց հասակը չարու – նակ կը բարձրանայ: Այսպէս, Ռուսիոյ մէջ հաստատուեցաւ, որ 1940ի պինուոր – ներուն միջին հասակը Ժէ. դարու ռուս պինուորներու հասակին հետ բաղդատ – մամբ, բարձրացած է 20 սանթիմեթր: 1941–1961 ժամանակաշրջանին, միջին բարձրութիւնը աւելցած է 8 սմ. եւայլն:

Ի՞նչպէս բացատրել այս երեւոյթը· 1935ին գերմանացի պիտնական Է. Քոխ այն ենթադրութիւնը ըրաւ, թէ արեւի ճառագայթները որոշ դեր մը ունին, ու – րիշներ զայն վերագրեցին սիեզերական ճառագայթներուն կամ ելեկտրոնային գործիքներու չողարձակումներուն: Այս ենթադրութիւնները, սակայն, պիտակա – նօրէն կարելի չեղաւ հիմնաւորել: Ոմանք այն միտքը յայտնեցին, թէ վիթամին – ները, արուեստական անուշդը եւայլն, որոշ ազդեցութիւն մը ունին: Այս են – թադրութիւնն ալ, սակայն, չընդունուե – ցաւ, որուած ըլլալով որ թէեւ վերջին քսան տարիներու ընթացքին Եւրոպացի – ներուն սնունդը զգալի կերպով չէ փոխ – ուած, մարդոց հասակը, սակայն, բուռն թափով բարձրացած է:

Ռուս պիտնական մը՝ Արսենիեւ նոր տեսութիւն մը յայտնեց վերջերս այս խնդրին կապակցութեամբ: Ան նախ եւ առաջ հաստատեց, որ վերջին երեսուն տարուան ընթացքին քաղաքներու երա – խաներուն հասակը աւելի չատ բարձրա – ցած է քան գիւղական վայրերու երա – խաներուն հասակը: Ան նկատեց նաեւ ու – րիշ հետաքրքրական երեւոյթ մը՝ նորա – ծիններու լանջավանդակը, որուն ծաւա – լը միչտ աւելի փոքր է քան գլուխինը, եւ կը մեծնայ ասոր համաձայնաբար, 1900ին գըլ – խուն ծաւալին կը հասնէր 12 ամիսէն: 1937ին ասիկա կ'իրականանար վեց ամի – սէն, իսկ 1967ին՝ երեք ամիսէն կը հա – ւասարէր գլխուն ծաւալին: Այս իրողու – թիւններէն մեկնելով՝ Արսենիեւ հետեւ – ցուց, թէ քաղաքներու մէջ արտաքին ազդակ մը երախաները կը ստիպէ չնչե – լու աւելի ուժեղ, որու հետեւանքով լան – ջավանդակը վաղահաս կերպով կը զար – գանայ եւ այս ձեւով զարդացնելով նաեւ ամբողջ մարմինը:

Այս իրողութիւնը, համաձայն գիտնա – կանին, արդիւնք է քաղաքներու մթնո – լորտին մէջ ածխաթթուի բազմացումին, որ կը զօրացնէ չնչառութիւնը: Թէ ած – խաթթուն կրնայ ուղղակի կապ ունենալ հասակի բարձրացումին հետ կը բացա – տրուի նաեւ այն իրողութեամբ, որ ընդ – հանրապէս մթնոլորտին մէջ չատցած է ածխաթթուին տոկոսը: Աղտարեւ հա – րիւր տարի առաջ ան 0,0288 առ հարիւր էր, մինչդեռ ներկայիս ան հասած է 0,0318 առ հարիւրի: Նոյն ժամանակա – միջոցին մարդկութիւնը սպառած է 130 միլիառ թոն ածուխ, ալ չխօսելով միլիո – ներու ընտանի անասուններու մասին որոնք կ'ապականեն օդը:

Մարդիկ, նամանաւանդ, չնչա – ռութեան ընթացքին ածխաթթու կ'ար – տադրեն 3,4–4,4 առ հարիւր: Եթէ 1800 թուականին երկրագունդը վրայ կ'ապ – րէին չուրջ 900 միլիոն մարդիկ, 1900ին այս թիւը հասաւ 1·608·000·000ի, իսկ 1968ին՝ 3·500·000·000ի: Մարդոց թիւին աճն ալ որոշ ազդեցութիւն կը կրէ ած – խաթթուի տեսակէտէն: Այսպէս, պակ – սած է թթուածին արտադրող բոյսերու քանակն ալ: Վերջին 150 տարուան ըն – թացքին երկրագունդի 4·800 միլիոն հեկ – տար անտառներու մէկ երրորդը քան – դուեցաւ մարդոց կողմէ:

Գիտնականը բաղդատական մը կ'ընէ երկրորդական դարուն ապրող մողիզա – դիներու հսկայ կենդանիներու մասին, որոնք մեծ քանակութեամբ բոյսեր փճա – ցնելով, պակսեցուցին մթնոլորտին թթո – ւածինը, որով աւելցաւ ածխաթթուի քանակը, եւ ասոր իբր հետեւանք, անոնք մեծցան արտասովոր կերպով: Սակայն յետագային վերահաստատուելով թթո – ւածին եւ ածխաթթուին համեմատու – թիւնը մթնոլորտին մէջ, ժամանակի ըն – թացքին կորսուեցան: Արդեօք մարդկու – թիւ՞ն ալ նմանօրինակ վտանգ մը կը սպառնայ:

Գ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Աչխարհի մէջ ամէնէն դէշ անանկու – թիւնը այն է, երբ մարդ կը կորսնցնէ իր խանդավառութիւնը:

Կրնաք կորսնցնել ամէն ինչ, բացի խանդավառութենէն, որովհետեւ անով կրնաք նորէն յաջողիլ:

Հ. ՈՒ ԱՐՆՈԼՏ

Փորձառութիւնները ժայռեր են, ո – րոնց վրայ չատ ջախջախուած են մե – ծագոյն մարդիկը:

ՃՈՆ ՄԻԼԹՐԶ

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

Պատմեց ինչ որ պատահած էր ճամ – բան, Վրոնսքիի մօրը մասին խօսեցաւ, հասած տանն պատահած արկածը պատ – մեց, ինչպէս նաեւ բուռ այն զգացումը որ ունեցած էր եղբայրն ու Տոլլին տես – նելով:

— Ես չեմ կրնար ընդունիլ որ կարելի է ներողամիտ ըլլալ այդպիսի ընթացքի մը, թէեւ խնդիրը եղբօրդ վրայ ըլլայ, բուռ Քարենին խստօրէն:

Աննա ժպտեցաւ: Հասկցաւ որ իր ա – մուսինը այսպէս կը խօսէր ցոյց տալու համար թէ խնամիական կապերը ազ – դեցութիւն չունէին իր դատողութեան անկեղծութեանը վրայ: Իր ամուսնին այս նկարագիրը կը ճանչնար եւ զայն կը դը – նահատէր:

— Երջանիկ եմ որ ամէն բան ազէկ ան – ցած է եւ դուն վերադարձար: Մոսկուա – յի մէջ ի՞նչ կ'ըսեն նոր կանոնադրութեան մասին դուր ընդունել տուի Նախարարնե – րու Խորհուրդին:

Աննա այդ մասին խօսուիլը չէր լսած, եւամօթ զգաց որ այնքան դիւրաւ մոռ – ցեր էր ամուսնոյն համար խիստ կարե – ւոր եղող բան մը:

— Հոս, ընդհակառակն, այդ բանը մեծ աղմուկ հանեց, ըսաւ Քարենին զոհու – նակութեան ժպիտով մը:

Իր թէյի երկրորդ գաւաթը պարպեց, հացը կերաւ եւ պատրաստուեցաւ աշ – խատութեան սենեակը մտնելու:

— Այս իրիկուն դուրս չելո՞ը, նեղա –ցած ըլլալու ես, ըսաւ:

— Ո՛հ, ոչ, պատասխանեց Աննա ոտքի ելլելով ու անոր ընկերանալով մինչեւ միւս սենեակը: Եւ ի՞նչ կը կարդաս հի – մա, չարունակեց Աննա:

— Լիւի դուքսին «Դժոխոց քերթուած – ները», չատ նշանաւոր դիրք մը:

Աննա ժպտեցաւ ինչպէս մարդ կը ժըպ – տի իր սիրած մարդերուն տկարութեան – ցը վրայ: Գիտէր որ ամուսինը սովորու – թիւն ունէր իրիկունները կարդալու եւ հետեւելու զրականութեան բոլոր կարե – ւոր ճիւղերուն: Քարենին մասնաւորաբար կը չահագրգռուէր քաղաքականութեամբ, փիլիսոփայութեամբ եւ աստուածաբա – նութեամբ· իր բնութիւնը փակ էր ար – ուեստին մասին, բայց հակառակ ասոր կամ մանաւանդ ասոր համար, ինքզինքը պարտաւոր կը զգար այդ ճիւղին վերա – բերեալ բոլոր կարեւոր նոր հրատարա – կութիւնները կարդալու: Ուրիչ նիւթե – րու մէջ իր հետազօտութիւնները անկեղծ էին, բայց արուեստի մասին, արդէն ո – րոշ կարծիքներ ունէր եւ կը սիրէր խո – սիլ Շէյքսփիրի, Ռաֆայէլի, Պէթհովէնի եւ երաժշտութեան ու բանաստեղծու – թեան նոր գլուխգործոց – ներու մասին, որոնք ըստ իրեն դասաւորուած էին:

— Լաւ ուրեմն, կարդա «Դժոխոց քերթուածները», ըսաւ Աննա զբաղեն – կին դրան առջեւ գալով ուր արդէն Քա – րենինի թիկնաթոռին առջեւ մոմ մը եւ գաւաթ մը ջուր դրուած էր: Ես ալ նա – մակներ ունիմ գրելիք, չարունակեց Ան – նա:

Քարենին անոր ձեռքը սեղմեց եւ կրկին համբուրեց:

— Ինչ որ ալ ըլլայ սքանչելի մարդ մըն է, արդար ու բարի եւ իր չրջանակին մէջ չատ նշանաւոր, ըսաւ Աննա ինքնի – րեն, կարծես թէ զայն կը պաշտպաներ մէկու մը դէմ որ կ'ամբաստաներ զայն եւ կ'ըսէր թէ կարելի չէր սիրել այդ մարդը:

— Բայց ինչո՞ւ ականջները այդքան ցցուած են· արդեօք մազե՞րը կարեր է:

Ձիշդ կէս գիշերին, մինչ Աննա Տոլլիի նամակ կը գրէր, չափուած քայլեր լսեց եւ Քարենին լուացուած ու նոր սանուցը – ուած, թեւին տակ գիրք մը երեն մօտե – ցաւ:

— Ժամանակ է, ժամանակ է··· ըսաւ յատուկ ժպիտով մը:

Եւ ննջասենեակը մտաւ:

— Բայց ի՞նչ իրաւունքով այդ ձեւ նայեցաւ իրեն, մտածեց Աննա յիչելով Վրոնսքիի ակնարկը Քարենինի ուղ – ղուած:

Ինքն ալ հանուեցաւ եւ ննջասենեակ մը – տաւ, բայց իր դէմքը չունէր այլեւս այն ուրախութիւնը որ Մոսկուայի մէջ իր աչքերէն ու ժպիտէն կը ցայտէր: Ընդ – հակառակն, բոցը մարած կը թուէր իր մէջ եւ կամ գոնէ հեռաւոր տեղ մը պահ – ուած:

Իէ·

Փեթերսպուրկէն մեկնելով՝ Վրոնսքի իր ընդարձակ տունը թողած էր բարեկա – մին ու սիրական ընկերոջը Փեթրիցքիի, որ երիտասարդ սպայ մըն էր միչտ պարտքի մէջ ու ամէն իրիկուն դինով եւ յաճախ արգելափակութեան դատապար – տուած տեսակ տեսակ արկածներու պատ – ճառաւ, բայց եւ այնպէս չատ սիրուած էր իր ընկերներէն ու մեծերէն:

Երբ Վրոնսքի դրան զարկաւ, մարդե – րու եւ կնոջ մեծաձայն ծիծաղները լսեց ինչպէս նաեւ Փեթրիցքիի իր ծառային տուած հրամանը:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վահագն Իշխալացեան, Օր· Օր· Լօրա եւ Լիափա Իշխալացեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշ – տօն կը կատարուի Կիրակի (Ապրիլ 12) Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին ի– րենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԻՇԽԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան 6րդ տարեդարձին առթիւ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Վիէն·— Այրի Տիկին Կ· Կէօչէրեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշ – տօն կը կատարուի Ապրիլ 12ին, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Սէն Փօղէֆ մատրան մէջ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԿԷՕՉԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը պատարագէ Տէրունի հոգեւոր հո – վիւ Վ· Վ· Թօփալեան։

Ողբացեալին յիշատակը· յարգող բա– րեկամները կը հրաւիրուին։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ծովի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւն– ները կը յայտնէ ընկերուհի Ա· Տէր–Ան– դրէասեանի եւ պարագաներուն իրենց մօր՝ Տիկ· Գըլէրեանի մահուան առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շապին Գարահիսարի Հերոսամարտի տարեդարձը նախաձեռնութեամբ Սեբաս– տիոյ նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան՝ ՄԱՅԻՍ 10ին։

Հ. Յ. Դ.

ՎԱՂԱՆՑ·— Հ· Յ Դ· Քրիստափորի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Շա– բաթ (11 Ապրիլ), երեկոյեան ժամը 20,30ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՊԱՆԵԼՕ–ՔԱՇԱՆ·— Հ· Յ· Դ· Արծիւ խումբի ժողովը երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատե– ղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Դարլօ Մոստիչեան կը նուիրեն 50 Ֆր· ի նպաստ Հայ կարմիր Խաչի բարենպաստակ ձեռնարկներուն, փո– խան ծաղկեպսակի, Կարապետ Քիւթիւք– եանի մահուան տխուր առիթով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծովի Կրընոպլի մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստա – ցած է ընկերուհի այրի Տիկ· Վարդ Մի– քայէլեանէ եւ զաւակներէ 50 Ֆր· ի նը– պաստ դպրոցի, 50 Ֆր· «Յառաջ»ի բար– դաւաճման եւ 20ական Հայ Աղդ· եկեղե– ցական եւ Մարտիկներու Միութեան ի– րենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Վարդ Միհա – յէլեանի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ։ Նոյն նպատակին, այսինքն ի նպաստ դպրոցի ընկերուհի Տիկ· Եպրու– հի Մոմճեան կը նուիրէ 50 ֆրանք։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս Կիրակի Համաշխարհային եկեղե– ցական Կոչումներու Աղօթքի Օր։

Հանդիսաւոր պատարագ ժա– մը 10,30ին Հ· ՔԵՐՈԲԷ Վ· ԶՐԱՔԵԱՆի, Հ· ՂԵՒՈՆԴ Վ· ՏԱՃԵԱՆի եւ Հ· ԳԱՐԲ– ԳԻՆ Վ· ԼԱԶԱՐԵԱՆի հոգիներուն հա– մար։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Ապրիլեան եղեռնի ճահատակներուն

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ չրջ· Հայ Ազդ· Միութեան, կազմակերպութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերու եւ Լիոնի հայ բոլոր կազմակերպութեանց։ Այս առթիւ տեղի կ'ունենան հանդիսու – թիւններ հետեւեալ յայտագրով

19 Ապրիլ Կիրակի

Ժամը 10ին հանդիսաւոր պատարագ Ֆուրվիէրի մայր տաճարին մէջ։ Պատա– րագիչ՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ· ԱՄՄՈՒՆԻ։

24 Ապրիլ Ուրբաթ

Ժամը 15ին, «Ազատ վիճաբանութիւն» (Ֆրանսերէն) «Ինչո՞ւ համար Հայ մնալ» նիւթով։

Ժամը 19ին, համախումբ գնացք դէպի Փլաս Պէլքուր, հաւաքուելէ 0 վէյէօն ոը Փիէռի արձանին առջեւ, ծաղկեպսակ դնեդնում – կարճ բանախօսութիւն։

Ժամը 20,30ին, Նահատակաց յիշատա– կին հանդիսաւոր պատարագ Հայ Առաք· եկեղեցւոյ մէջ։ Կը քարոզէ Հայր Մի – ՇԱԼՈՆ։

25 Ապրիլ Շաբաթ ժամը 21ին

Հրապարակային բանախօսութիւն փրո– ֆեսէօր ՀՕՏՐԻԻ կողմէ, փալէ տիւ Քո– մէրսի սրահին մէջ, Փլաս տը լա Պուս։

26 Ապրիլ Կիրակի ժամը ճիշդ 15,30ին

Պիտի կատարուի ոդեկոչման նուիրա – կան հանդիսութիւնը Ճրագ թաղապետարա– նի սրահին մէջ, 58 Ռիւ տը Սէգ։

Կը խօսին՝ ԴԱՒԻԹ Ծ· ՎՐԴ· ՍԱՀԱԿ– ԵԱՆ եւ Փրոֆ· ՌՈՊԷՐ ԿՈՏԷԼ (ժընեւէն)

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նուիրուած

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«Ազատ Կոմիտաս»ի առթիւ

կազմակերպուած

Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

կը խօսի ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ (Ֆրանսերէն)

« Chahan Chahnour et la Comédie des Centenaires »

Հինգշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 21ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պէօ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԲՈՑԻ ԱՐԵԱՐԵՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Ուրբաթ Ապրիլ 24ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Մի– ութիւնը Անթանոթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին։

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բո– նոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ ար–ուարձաններու հայրենակիցները կը հրա– ւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին։

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շաճ գ'Էլիզէի և Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թեռ–Փլէճ)։

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ - ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Ծովի Փարիզի մասնաճիւղի եւ մասնակցու – թեամբ հայ ուսանողներու, Կիրակի 12 Ապրիլ ժամը 5–11, Մշակոյթի Տան սրա– հին մէջ 17, Ռիւ Պէօ։

Նիւթ Ֆրանսահայ երիտասարդութիւնը
Ասուլիսը կը սկսի ժամը 5ին։
Ճաշկերոյթ։
Ճաշարժին 15 ֆրանք։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս Կիրակի Համաշխարհային եկեղե– ցական Կոչումներու Աղօթքի Օր։

Հանդիսաւոր պատարագ ժա– մը 10,30ին Հ· ՔԵՐՈԲԷ Վ· ԶՐԱՔԵԱՆի, Հ· ՂԵՒՈՆԴ Վ· ՏԱՃԵԱՆի եւ Հ· ԳԱՐԲ– ԳԻՆ Վ· ԼԱԶԱՐԵԱՆի հոգիներուն հա– մար։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Ապրիլեան եղեռնի ճահատակներուն

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ չրջ· Հայ Ազդ· Միութեան, կազմակերպութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերու եւ Լիոնի հայ բոլոր կազմակերպութեանց։ Այս առթիւ տեղի կ'ունենան հանդիսու – թիւններ հետեւեալ յայտագրով

19 Ապրիլ Կիրակի

Ժամը 10ին հանդիսաւոր պատարագ Ֆուրվիէրի մայր տաճարին մէջ։ Պատա– րագիչ՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ· ԱՄՄՈՒՆԻ։

24 Ապրիլ Ուրբաթ

Ժամը 15ին, «Ազատ վիճաբանութիւն» (Ֆրանսերէն) «Ինչո՞ւ համար Հայ մնալ» նիւթով։

Ժամը 19ին, համախումբ գնացք դէպի Փլաս Պէլքուր, հաւաքուելէ 0 վէյէօն ոը Փիէռի արձանին առջեւ, ծաղկեպսակ դնեդնում – կարճ բանախօսութիւն։

Ժամը 20,30ին, Նահատակաց յիշատա– կին հանդիսաւոր պատարագ Հայ Առաք· եկեղեցւոյ մէջ։ Կը քարոզէ Հայր Մի – ՇԱԼՈՆ։

25 Ապրիլ Շաբաթ ժամը 21ին

Հրապարակային բանախօսութիւն փրո– ֆեսէօր ՀՕՏՐԻԻ կողմէ, փալէ տիւ Քո– մէրսի սրահին մէջ, Փլաս տը լա Պուս։

26 Ապրիլ Կիրակի ժամը ճիշդ 15,30ին

Պիտի կատարուի ոդեկոչման նուիրա – կան հանդիսութիւնը Ճրագ թաղապետարա– նի սրահին մէջ, 58 Ռիւ տը Սէգ։

Կը խօսին՝ ԴԱՒԻԹ Ծ· ՎՐԴ· ՍԱՀԱԿ– ԵԱՆ եւ Փրոֆ· ՌՈՊԷՐ ԿՈՏԷԼ (ժընեւէն)

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին։

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ – ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ –

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հերոսամարտի 55րդ տարեդարձը նուիրուած ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ծննդեան 150ամեակին

Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 16,30ին Hôtel Splendide, 31, Bd. d'Athènes

Հովանաւորութեամբ Պ· ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Ազեւմտ· Եւրոպայի Կաթող· Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ Վ· ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Լուսաբեմակումով կը ցուցադրուին յաղթական ճակատամարտի նահատակ ան– մահներու նկարները

Գեղարուեստական ընտիր բաժին։ Մեներգ Օր· Օր· Ալիս Շամիրեան, Եւգինէ Նազարեան, Սահակ Տէրոյեան, Սիմէոն Աւետոյեան (կ'երգէ «Հայրիկ–Հայրիկ»)

Կ'արտասանեն·— Տիկին Հերմինէ Պօղոսեան, Օր· Ալիս Յարութիւնեան, Հայկ Ֆրէնկեան, Վանիկ Նազարեան։

Ձեռնադաշնակի վրայ կը նուագէ Շահէն Փանոսեան, դաշնակի վրայ՝ Մաուլէն Մարկոսեան (Ա· մրցանակ Մարսէյլի Երաժշտանոցէն)

Մարտիրը ազատ է

Հանդէսէն ետք՝ ճաշ ճոյն սրահին մէջ։ Մասնակցութիւն 15 ֆր·։ Արձանա– գրուիլ հեռաձայնելով 62–92–32, 48–85–60

Հրաւիրուած են կուսակցական, բարեգործական, հայրենակցական, մարզա – կան եւ երիտասարդական բոլոր կազմակերպութիւնները

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԴԱՄ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Կիրակի, Մայիս 10, ժամը ճիշդ 15,30ին
THEATRE DE L'ATELIER, Place Charles Dullin (Dancourt) — Métro : Anvers

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Կատակերգութիւն մը՝ 4 արար

Հեղինակ՝ Վ· ԳԱԹԱՑԵԻ, Հայացուց՝ Մ· ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Կը մասնակցին·— ՋԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽԼՏԼՃԵԱՆ – ԼԱ ՇԱ – ՍԱՆԸԼ, ԼԻԻՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ։ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ՓԻԼԻՊ ԹԻՐԶԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԱՆԻ ՏԷՄԻՐԵԱՆ, ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ, ԿԱՐՕ ԹՈՍՈՒՆԵԱՆ, ՄԱԿԻ ԽԱՐԵԱՆ։

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Տոմսերու գին 25, 15, 10 եւ 5 Ֆրանք Դիմել՝ Մ· Անտոնեան, հեռ· 738–21–18
Փ· Թէրզեան 468–87–43, Մասիս 21, Rue Saulnier — Tél. : 770-16-88
Պալթայեան (Ժաամին) 98, Rue d Aboukir
Ազամեան 16, Rue Lafayette

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՌԱՋՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ՝

ՄԱՅԻՍ 5-ԷՆ 19

Մեկնում Փարիզէն Մայիս 5ի առաւօտուն, ժամանում Մոսկուա եւ տեղափոխում՝ պանդոկը։

Յաջորդ օրը՝ պտոյտ Կրեմլին, կարմիր Հրապարակը։ Երեկոյ մեկնում Երեւան։

Երեւան՝ Արմենիա պանդոկը (նախաճաշ, ճաշ, ընթրիք եւ գիշերում փանսիոն ֆոմփլէք)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 14-ՐԴ ՕՐԸ

Ամէն օր զանազան պտոյտներ տեսարժան վայրերը·— ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ, ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, ՀՌԻՓՍԻՄԷ, ԷՋՄԻԱԾԻՆ, ԾԱՂԿԱՁՈՐ, ՍԵՒԱՆ, ԳՅՈՒՄՐԻ, ԳԵՂԱՐԴ, ՕՇԱԿԱՆ, ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ, եւայլն։ Այցելութիւն դպրոցները եւ թանգարանները։

15րդ օրը՝ վերադարձ դէպի Փարի Մոսկուայի ճամբով։

ԳԻՆ 2100 ՖՐԱՆԿ

Renseignements et inscriptions

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Tél. : 742-57-84 — 742-44-08 — 742-22-12

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
GEORGES MAMAS, 25 Rue de Dedieu, VILLEURBANNE, Tél. : 52-23-39

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
JACQUES CHELELEKIAN c/o CROISIERES ET VOYAGES
102, Rue de la République
les Mercredi et Samedi de 15 à 19 heures — Tél. : 20-80-50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 9 AVRIL 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.785 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.785

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ԵՒ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

—o—

Հաւատարիմ իր կոչումին եւ այլեւս աւանդութիւն դարձած սովորութեան, Վասպուրականի Հայրենակցական Միու – թիւնը այս կիրակի Մարսիլիոյ մէջ հան – դիսաւորապէս կ'ոգեկոչէ հերոսամարտի 35րդ տարեդարձը, անոր մէջ նահատակուելով յի – շատակը Խրիմեան Հայրիկի, որուն ծնընդեան 150ամեակին է այս տարի (ծնած 4/16 Ապրիլ 1820ին)։

Հայոց ազատագրական չարժումներու պատմութեան մէջ ոսկեդրուագ էջ մը կը կազմէ Վասպուրականի յաղթապանծ հերոսամարտը, որ տեւեց 1915 Ապրիլ 3էն Մայիս 3։

Ամբողջ մէկ ամիս Վանի եւ շրջանի Հայութիւնը դիւցազնաբար կռուեցաւ Քրքական սպառազէն բանակներուն դէմ իր տրամադրութեան տակ ունեցած նախ – նական զէնքերով եւ անբաւարար ռազ – մամթերքով։

Ապրելու, տեւելու ինքնաբուխ բնազդն է, որ ղրահած էր հոգիները եւ ինքնա – պաշտպանութեան մղած Վասպուրականի մեր հայրենակիցները, մեծէն մինչեւ փոքրը, առանց սեռի խտրութեան։

Մէկ սիրտ մէկ հոգի էին դարձած բո – լորը՝ տոգորուած հայրենասիրական ջերմ զգացումներով եւ զօտեպնդուած յաղ – թելու անսասան հաւատքով։

Ինքնավար Հայաստանի նախատիպար մը ստեղծուեցաւ Վանի մէջ, չնորհիւ յաղթանակին։ Եւ սակայն վաղորդայն չունեցաւ, կամօքն խաչապատ քեռիին, որ Հայաստանը կ'ուզէր առանց Հայի։

Վասպուրականի հերոսամարտը պիտի կրկնուէր երեք տարի ետք, Արարատեան դաշտին վրայ, Սարդարապատի յաղթա – նակով, որ պիտի յանդէր անկախ Հա – յաստանի հռչակման։

×

Վասպուրականցին իրաւամբ հպարտ է իր մեծ զաւակով, որ Հայոց ժամանա – կակից պատմութեան մէջ անմահ անուն ձեռք՝ արժանանալով «Հայրիկ» մակ – դիրին։

Մկրտիչ Խրիմեան աշխարհ կուգար այնպիսի շրջանի մը, երբ Թրքահայաս – տան կը հեծէր օսմանեան բռնակալու – թեան անարդ ու դաժան լուծին տակ։ Ականատես հայ համեստ դիւղացիներու եւ արհեստաւորներու ենթարկուած ան – լուր հարստահարութեանց ու կեղեքում – ներուն, անիկա փոքր տարիքէն կ'ուխ – տէր նուիրուիլ ազգի ծառայութեան, իւրովհանն մեղմելու համար իր հայրե – նակիցներու տառապանքները։

Ուսուցչական ասպարէզը կ'ընդդրկէր կանուխէն։ Կը շրջագայէր հայկական գաւառները։ 1846ին կ'ամուսնանար։ 1848ին կ'երթար Պոլիս իբրեւ ուսուցիչ Ասպիւղի աղջկանց վարժարանին։ Ցե – տոյ տարի մը Սիս՝ դասախօս Կիլիկեան Հայրապետի Ժառանգաւորացին։ Ուխ – տաւոր յետադարձ։ Դարձեալ Պոլիս, տեւած էր համբաւը տարածուիլ։ Ու եօթը տարուան պանդխտութենէ ետք, 1853ին վերադարձ իր ծննդավայրը, ուր մեռած էին մայրը, կինն ու աղջիկը։

Այնուհետեւ քաշուած աշխարհիկ կեան – քէ, կը դառնայ հոգեւորական։ 1854 փետր. 11ին վարդապետ կը ձեռնադրուի իբրեւ միաբան Աղթամարի։ Փոթորկալից կեանք մը վերապահուած էր իրեն՝ կրօ – նական ասպարէզին մէջ։

«Հայաստանցի վարդապետ»ը Պոլիս երթալով կը սկսի հրատարակել «Արծուի վասպուրական»ը, զոր չուտով կը փո – խադրէ Վարագայ վանքը, որուն վանա – հայր կը դառնայ։ Ազգային Սահմանա – դրութիւնը նոր յոյսեր, փայլուն հեռա – նկարներ կը բանայ Հայութեան առջեւ։ Հիասթափութիւն։ Պահ մը կովկաս։ Ցե – տոյ առաջնորդ Տարօնի Հայոց։ Խրիմեան հայ ժողովուրդէն կը ստանայ Հայրիկ փաղաքչական տիտղոսը։ Կը հրատարակէ «Արծուիկ Տարօնոյ» պարբերականը։

1868 Հոկտ. 18ին Էջմիածնի մէջ Գէորգ Դ. կաթողիկոսէն կը ձեռնադրուի եպիս – կոպոս, Տարօնի թեմին համար։

Տարի մը չանցած, 1869 Սեպտ. 4ին Ազգ. երեսփոխանական ժողովը դինքը կ'ընտրէ պատրիարք Թուրքիոյ Հայոց։ Առաջին պատրիարքն է, որ հայկական նահանգներու ցաւերը կը պարզէ Պոլսոյ Հայոց արքեպատոսին առջեւ։ Իր թաֆ – րիրներով կը նեղէ Բարձրադոյն Դուռը։ Արդարութիւն կը պահանջէ գաւառի Հա – յութեան համար։ Վաթսուներեք անդամ կը նախադահէ Ազգային ժողովի նիստե – րուն։

1873 Օգոստոս 3/15ին կը հրաժարի պատրիարքական աթոռէն, տեղը տալով Ներսէս Վարժապետեանին։

Ու երբ 1877–78ի ռուսեւթուրք պատե – րազմէն ետք Հայկական Հարցը, առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային դիւանա – դիտութեան օրակարգին վրայ դրուեցաւ, Խրիմեան Հայրիկ, իբրեւ քաջածանօթ գաւառի Հայութեան ցաւերուն, նչա – նակուեցաւ նախագահ Հայկական Պատ – ուիրակութեան, որ ղրկուեցաւ Եւրոպա, քաղաքակիրթ աշխարհին ներկայացնելու համար Թրքահայաստանի ողբերգութիւնը եւ Բարենորոգումներ պահանջելու Պեր – լինի վեհաժողովէն։

Իր քաղաքական առաքելութենէն հի – ասթափուած պիտի վերադառնար Պոլիս ու Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի արտասա – նէր «երկաթէ չերեփ»ի պատմական քա – րոզը։

Թուրք կառավարութիւնը չէր հանդուր – ժեր հայրենասէր ու յեղափոխական ե – կեղեցականի մը ներկայութեան Պոլիս։ Ապահով Համիտի լրտեսները կը հետա – պնդէին դինքը չարունակ։ 1890 Դեկտեմ – բերի վերջերը Խրիմեան կ'աքսորուէր Երուսաղէմի վանքը։ Սակայն երախտա – պարտ Հայութիւնը վարձահատոյց կ'ըլ – լար իր անձնազոհ զաւկին՝ քանի մը տա – րի ետք բարձրացնելով զայն Ս. Լուսա – ւորչի գահը։ Խրիմեան 1893 Սեպտ. 28ին կաթողիկոս կ'օծուէր Էջմիածնի տաճա – րին մէջ։ Վախճանեցաւ 1907 Հոկտ. 29ին։ Համայն Հայութիւնը սգաց հայրենեաց վշտի երդիչ Հայրիկի մահը։

Գրական չնորհներով օժտուած՝ Խրիմ – եան կանուխէն նուիրուեցաւ նաեւ դրա – կանութեան, ոտանաւոր եւ արձակ։ Ի – րեն յատուկ ոճով։ Տակաւին աշխարհա – կան՝ հրատարակեց Վանգոյժն ու Հայ – գոյժը։ Իր ամբողջական երկերը կը կազ – մեն ստուար հատոր մը։ Ցիչենք Սիրաբ Սամուէլը, Պապիկ ու Թոռնիկը, Հրա – ւիրակ երկրին աւետեացը, Թագաւորաց ժողովը, Դրախտի ընտանիքը, Հրաւի – րակ Այրարատեանը, եւայլն։

Իր անունը յաւէտ կապուած պիտի մը – նայ Հայկական Հարցին, որուն լուծման նուիրեց իր կեանքը։

Ջահեսաւ իր երազին իրականացումը։ Հիասթափեցաւ ու դառնացաւ։ Սակայն հայ հոգիներու մէջ վառեց հայրենասի – րութեան կրակը, որ ցարդ անչէջ կը մը – նայ։

Իր բովանդակ կեանքը ներչնչման ան – սպառ աղբիւր մըն է այսօրուան ու վաղ – ուան բոլոր սերունդներուն համար, հայ – րենիքի թէ սփիւռքի մէջ։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

Հազիւ էր այս խումբը անցել երբ ահա երեւաց ջահակիր,
Սեւասեմ այրերի մի խումբ, որ գալիս էր՝ երգելով շարական,
Քայլում էր այդ խմբի մէջտեղում, կապտաւուն ծիրանի հագին,
Մի փարթամ մօրուքով վարդապետ, մի ճժդեհ, մօտ վաթսուն տարեկան։

Նա կրծքին կրում էր մի աստղ, որ ցոլում էր ինչպէս ադամանդ,
Մի խաչ էր շողշողում փորին, որ ցոլքեր էր ցրում բիւրեղէ։—
Իր հուժկու ձեռքերով, իրբեւ դարերից մնացած աւանդ,
Բռնել էր պարբեր ծերունին եւ տանում էր թղթէ մի շերեփ։

Թափօրի առջեւից տարուող այն փոքրիկ սկիհի նման
Այս շերեփը ե՛ւս ունէր հովանի մի ոգի անլոյծ։—
Արծաթեայ արծուի փոխարէն այս թղթէ շերեփի վրայ
Նստել էր, իրբեւ հովանի, պղնձեայ բաշով մի առիւծ։

Երգելով տխուր շարականներ, սեւասեւ զգեստներ հագած,
Քայլում էր շխախումբը նրա՝ կրելով ջահեր մահատիպ,
Եւ թղթէ շերեփը ձեռքին ընթանում էր նա յամրաքայլ,
Անընդհատ, ձայնով անայլայլ, կրկնելով մոգական մի թիւ։ —

Գիրք ճանապարհի

ԵԼԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՊԱՆ ԼԱԻԱՏԵՍ Է

—o—

Հեռատեսիլէն տուած ղրոյցին ընթաց – քին, նախարարապետ Շապան Տէլմաս ո – րոշ լաւատեսութիւն յոյց տուաւ, բայց մնաց վճռական։ Խօսեցաւ օրուան գլխա – ւոր մտահոգութեանց մասին։ Անդրա – դառնալով նախ ռուբիէներուն, նախա – րարապետին կարծիքն այն է թէ ընդհ. ձեւով մարդիկ լաւ տեղեակ չեն թէ կա – ռավարութիւնը ի՞նչ կ'ընէ իրենց ի նը – պաստ։ Ինք առաջին ցոյցերուն խմ, տեսնուած է փոխադրութեանց նախարա – րին հետ, որպէսզի մօտէն ուսումնասիրէ հարցը եւ սխալները սրբագրուին։ Շա – պան Տէլմաս կողմնակից կը մնայ միշտ խորհրդակցութեան եւ խօսակցութեան։

Փիէր Տէկրօփ որ չի ինայեր նախարա – րապետին, կ'անցնի երկրորդ կնճռոտ հարցին՝ փոքր առեւտրականներուն։ Այս հարցը բոլորովին տարբեր է նախարա – րապետին համար։ Հոս առեւտրականները պէտք է դիտնային թէ կառավարութիւնը ինչէ՞ր ըրած է իրենց համար իշխանու – թեան գլուխ գալէն ի վեր։ Նախ պարզա – ցումը թէ։ վէ։ Ա։ի որ ծանր կը կշռէր առեւտրականներու վրայ եւ պիրենք ժա – մավաճառ կ'ընէր, ապա յաւելեալ տուր – քի (թաֆս ֆոմփլէմանթէռ) ընկումը մեծ մասին համար, այսինքն ամէնէն հա – մեստները։ Ուրեմն ոչ ոք կրնար անդի – տանալ թէ ի՞նչ եղած է եւ ի՞նչ կը պատրաստուի։ Այս պայմաններու մէջ, ոչ մէկ պատճառ կայ որ թոյլ տրուի, որ երկիրը անդամալուծութեան տանող չար – ժումները կատարուին։

Երրորդ բարդ հարցն է՝ համալսարա – նը։ Տէկրօփ միշտ կը ծանրանայ երկու չափ, երկու կշիռի անարդարութեան վը – րայ, քանի առեւտրականները կը պատ – ժուին երբ ցոյց կ'ընեն (ժ. Նիքու դեռ բանան է) բայց ինչպէս ռուբիէները, նաեւ ուսանողները անպատիժ կը մնան։

Շապան Տէլմաս անմիջապէս կը ճշդէ թէ անպատիժ կը մնան մինչեւ հիմա եւ կ'ըսէ թէ անընդունելի է որ կարելի ըլ – լայ թալանի տալ, քանդել, փճացնել չէն – քեր, հաստատութիւնները եւայլն։ Եւ արդար է որ կոտրողն ըլլայ վճարողը։ Ու Շապան կը խօսի ուղղութեան օրէնքի մասին, որու գործադրութիւնը կամ ար – դիւնքը ցարդ տեսանելի չէ եւ ուսանողա – կան խառնակութիւնները չեն զադրած։

Վերջացնելով Տէկրօփ դիտել կուտայ թէ Նախարարապետը միշտ ղրոյցի մասին կը խօսի բայց այդ ղրոյցը ներկայիս փողոցին մէջ կ'ըլլայ։ Արդեօք Շապան չի՞ կարծեր որ եթէ աւելի կարեւոր դեր ունենար Խորհրդարանը կարելի էր ա – ռաջքն առնել այս անցած–դարձածին, ո – րովհետեւ ինչ որ հիմա փողոցը կը կա – տարուի, պիտի կատարուէր Ազգ. Ժողո – վին մէջ։ Նախարարապետը կ'ըսէ թէ իբրեւ նախկին նախագահ Ազգ. Ժողովին ինք միշտ կ'ուզէ որ ան կատարէ իր դերը։

Եղրակացութեան մէջ Շապան կը կրկ – նէ թէ ամէն ինչ աւելի լաւ կ'երթայ քան դէչ։

Քաղաքական կուսակցութիւններու եւ սենտիքաններու հակազդեցութիւնները են ինչ որ կը սպասուի ըստ հոսանքներուն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարարը՝ Ա. Էպան անդրադառնալով Նասը – Կոլոման հանդիպման խնդրին, որ ինչպէս ծանօթ է տեղի չունեցաւ իսրայէլեան կառավա – րութեան արդելքին վրայ, յայտարարեց թէ Իսրայէլ միշտ պատրաստ է հանդի – պելու Արաբներու հետ, սակայն չի կըր – նար ընդունիլ, որ իր ներկայացուցիչ – ները ընարուի օտարներու կողմէ։ Կոլո – ման, իր կարգին, ցաւ յայտնեց կառա – վարութեան դրած վերջդին համար։ «Ա – ռիթ մըն էր որ փախցուինք», յայտա – րարեց Հրէական Համաշխարհային Խոր – հուրդին նախագահը։ Իսրայէլեան հան – րային կարծիքին մօտ կատարուած քըն – նութիւն մը ցոյց տուաւ, թէ ժողովուր – դին 63 առ հարիւրը համաձայն էր հան – դիպումին։ Գահիրէ յերիւրածոյ անուա – նեց լուրը։

ՆԱԽԱԳԱՀ Նիքսըն եւ Վիլլի Պրանտ, Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը, որ Ուաշինկթըն կը գտնուի, որոշեցին քննութեան առնել դեսպաններու առե – ւանդումներու հարցը, Շար. Ամերիկայի մէջ։ Կը մտածեն միջազգային կարգադ – րութեան մը դիմել, օրինակ, արգիլել տալով յեղափոխականներու չնորհուած քաղաքական ապաստարանի իրաւունքը այլ եւ այլ երկիրներու մէջ։

ՀԻՒՄ. ՎԻԼԹՆԱՄԵԱՆ ուժերը կը չա – բունակեն ճնշում բանեցնել Քամպոճի նոր կառավարութեան վրայ՝ յարձակե – լով քամպոճեան ուժերու վրայ։ Հա – մայնավար ուժերը յաջողեցան իրենց հա – կակշռին տակ առնել սահմանամերձ չորս շրջաններ։ Քամպոճեան Միկ–եր ռմբակո – ծեցին Հիւս. Վիէթնամեան յատաջապահ պունդերը, սահմանին մօտ։

Թրիմեան Հայրիկ

Իբրեւ եկեղեցական կարգի ազգային գործիչ, Խրիմեան պիտի զուգակշռուի միշտ երկու Ներսէսներուն, Աշտարակեցիին ու Վարժապետեանին հետ, ու անոնց նման, պիտի մնայ մեր պատմութեան նոր ժամանակաց ամէնէն թանկագին փառքերէն մին:

Աշտարակցոյ, Հայրիկ չունեցաւ այդ երկուքէն ո՛չ առաջինին ռազմական ձիրքերը եւ ոչ երկրորդին դիւանագիտական չնորհները· իր կազմուածքին բերմունքն էր այդ· բայց գլեց գերազանցեց զանոնք յեղափոխական աւիւնի յորդահոսան հեղեղումովը, որուն անցամաքելի ազբիւրներն եղան իր խօսքն ու գրիչը, եւ իր կեանքն իսկ համակ, եւ այս՝ տուրքն էր իր հոգւոյն:

Առանց խղճահարութեան կարելի է ըսել, թէ իր այդ հոգւոյն ներշնչող ազգութեան ծնունդն են Րաֆֆի, Ծերենց, Արծրունի եւ ուրիշներ, որոնք զանգուածային հայրենասիրութեան հունտը կազմեցին մեր մէջ, պատրաստելով Ցեղափոխութեան գեհինը: Հիացումի այն տողերուն մէջ, զոր Րաֆֆի նուիրած է Հայրիկի չատ կանուխէն պաշտպանելով անոր կաթողիկոսական թեկնածութիւնը, խոստովանութեան չափ որոշ զգացումներ կան այդ տեսակէտով:

Տարակոյս չկայ, թէ Հայրիկէն առաջ եւ անկէ անկախաբար, Ալիշան իր հայրենապրական երկերովն ու հայրենասիրական երգերովը, եւ իրմէ ալ առաջ Մխիթարեան հին հայրերը՝ նախնեաց հրատարակութիւններով եւ ազգային պատմութեան ստուարահատոր գործերովը հերկած էին դաշտը, եւ սակայն, անոնց գրաբար գրականութիւնը, ուսուցիչներուն եւ գրագէտներուն միայն մատչելի, մտաւորական դասակարգին միայն կրցած է հաղորդել հայրենասիրութեան կայծը:

Իսկ երբ Ալիշան կը գրէր ոսկեխառն աշխարհաբարով հրաշակերտած Նահապետի իր տաղերը, եւ երբ Պէշիքթաշլեան Պոլսոյ համազգային երիտասարդութիւնը կ'ելեկտրականացնէ, իր հայրենասիրութիւններովը, գերթուածներովը ու ճառերովը, Խրիմեան Պրոմէթէոսի կրակը փոխանցած էր արդէն ժողովուրդին:

Բնաբանական օրինակի մը դիմելով կըսենք ըսել, Մխիթարեանք եւ ուրիշներ հայրենասիրութեան ջերմութիւնը իջեցուցած էին օդին մէջ միայն, տաքցնելով արդարեւ ազգային մթնոլորտը, Հայրիկ զայն իջեցուց հողին մէջ, բուն ժողովուրդին, արհեստաւոր, չինական, քաղքենի, մը չակ, գործաւոր ժողովուրդին մէջ, ա՛յն խաւարին մէջ, ուր կը ծածկուին Ազգին կենդանութեան արմատները:

Արդիւնքը անվիճելի է:

Ինքն է խօսքէն կեանքի անցած հայրենասիրութեան, Ցեղափոխութեան Հայրն ու Հեղինակը մեր մէջ: «Առաջին Ցեղափոխականին» վերտառութիւնը կրող պղնձէ վիթխարի պատկերը, զոր իր մահէն տարի մը ետք տեսայ դեռ իր փայտեայ մահճակալին վրայ, ամէնէն հարազատ վկայականն է իր նկարագրին:

Ցարատեւութեան եւ հետեւականութեան ոգին, զոր երեւան բերաւ սկիզբէն մինչեւ վերջը իր այդ գործունէութեան մէջ, զմայլելի է պարզապէս:

Իր նկարագրին ամէնէն տիրական դիծն է այս· իր կեանքին ամէնէն բարացուցական կողմը:

Կէս դարէ աւելի (1851–1907), իր կեանքին ամէնէն հասուն եւ արդիւնաւէտ տարիները հոլովուեցան միակ առանցքի մը չուրջը· Ազգին վերակենդանացումը՝ հայրենիքին վերակազմութեամբը, դա գաղափար, որ իր մշտական մտասեւեռումը եղաւ, եւ որուն ուղղեց, նուիրեց իր ամբողջ ուշն ու կորովը, ջանքն ու եռանդը:

Իրմէ առաջ ու վերջը, մեր մէջ եղած են անշուշտ իրմէ աւելի հզօր լմացակատնութեամբ եւ նոյնիսկ անհատականութեամբ օժտուած ազգային գործիչներ· սակայն, սակայն, կանգ առած են իրենց ճամբուն վրայ, վարանքի եւ նոյնիսկ սրբջանքի տատամսումներով:

Խրիմեան անոնցմէ՛ եղաւ, որոնք, իրենց խէալին խորապէս հաւատացող անձեր, կ'ընթանան անդուլ անդեղեւ, չվախնալով ամէնէն ահեղ անդունդներու եղերքն ի վար քերելէ, ու չխոնջելով ամէնէն քարքարուտ վերելքներու տաժանքէն, հոգւով ակնկառոյց միշտ իրենց մտատիպարին, ինչպէս նաւաբեկեալը՝ Բեւեռի աստղին:

Ստոյգ է թէ այս գաղափարը դիմացեղումներէ անցաւ իր մէջ, եւ ասիկա կը ցուցնէ միայն թէ իր պաշտպանած գաղափարը հոգեկան աշխատանքի մը առարկայ էր միշտ իր ներսը: Այսպէս, ի սկզբան, կը խորհէր թէ ազգային վերակենդանութեան կամ Հայրենիքի վերակազմութեան իր երազները կրնան իրագործուիլ դերիշխան պետութեան սահմանադրական ապատ կեանքէն ակնկալուած ազգային բարգաւաճման մէջ: Երբ սակայն դէպքերն ու փորձառութիւնը, որոնց գիտակցութիւնն ունեցաւ պատրիարքական Աթոռին վրայ մանաւանդ, ցոյց տուին կէս միջոցներու անբաւականութիւնը, քաղաքացիական ազատութեան համար ոգորողը շուտով վերածուեցաւ իր մէջ ազգային անկախութեան համար պայքարողին:

Դգալի առակին յղացումը անցումի կէտն է այդ երկու դիմայեղութեանց մէջեւ:

Անոնք որ վերլուծական մեթոտի մը սեղմ կիրարկութեամբը՝ կը ճգնին Խրիմեանի մէջ որոնել եւ մատնանշել վարչական մարդու, զրագէտի, ուսուցչի, քաղաքագէտի կամ հրապարակագրի ուրոյն եւ բնորոշներ, կը սխալին յայտնապէս:

Առանցմէ եւ ո՛չ մին եղաւ ան առանձնաբար եւ անթերի կերպով· բայց այդ բոլոր յատկութիւնները համաձուլուեցան իր մէջ այնպիսի գաղն համադրութեամբ մը, որքան անհրաժեշտ էր, որպէսզի կազմուէր իր մէջ այն գրաւիչ տիպարը, զոր որակելու համար միակ բացատրութիւն մը պիտի ուզէի գործածել·

Արդար դատի մը անկեղծ նուիրեալը:

Այդ դատը իր ցեղին դաշափարն էր, զգացումով ու հաւատքով երկնուած եւ ապրուած մտածում, որ հզօր եւ ազնիւ հոգիներու մէջ միայն կրնայ դնել իր բոյնը:

Մեծ դաշափարի մը ջահակիրն ըլլալ· այս էր իր կոչումը, զոր արդարեւ լրիւ իրականացուց իր բովանդակ կեանքին մէջ, իր գործունէութեան բոլոր կողմերուն վրայ:

Անցաւ բոլոր խոնարհ եւ ստուերախիտ արահետներէն, ուսկից անցնիլ կը պարտադրէին իրեն՝ հարկն ու հանգամանքները, չմարելու համար իր ճրագին դեռ առկայծ բոցը: Ելաւ այն ամէն բարձունքները, ուր հրաւիրեց զինքը ժամանակին ոգին, որպէսզի հեռուն եւ քիչ մը ամէն կողմ ճառագայթէ այդ լոյսը:

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ԳՈՒՇԱԿԵԱՆ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խրիմեանը հոգով բանաստեղծ է, իսկ սրտով՝ առաքեալ: Նա սիրած է գործել, ընկճել, կանգնել եւ միշտ պատերազմել վտանգների մրրկածուփ խռովութեան հետ:

ԲԱՖՖԻ

×

Մանուկ եւ հսկայ, հեզ եւ վիթխարի, ահա Խրիմեանի պատկերը: Հաւատալ խօսքի ուժին, հաւատալ մտքի անյաղթելի ազդեցութեանը, հաւատալ ճշմարտութեանը. ահա՛ Խրիմեանի նշանաբանը:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ

×

Խրիմեան երկար տարիներ եղած է հայկական շարժումին յառաջապահը: Այն դատը զոր Խրիմեան կը պաշտպաներ, ամէնէն արդարն է դատերուն:

Հ· Ֆ· Պ· ԼԻՆՉ

×

Խրիմեանի գերազանց արժանիքը եղած է հայ տարրին սիրտին մէջ ինքնաճանաչ զգացմանց, ներքին զարգացմանց, գաւառական պահանջից, եւ ստորին դասակարգի պաշտպանութեան գաղափարը ոչ թէ միայն արծարծել, այլեւ ստեղծել: Խրիմեան ստեղծիչ կամ հիմնադիր եղաւ այդ ըմբռնմանց, եւ այս է ՀԱՅՐԻԿ մակդիր անունին իմաստը, որ իրեն տրուեցաւ անդորին իր առաջին կեանքին մէջ վարժապետութեամբ գրաղած օրերէն:

ՄԱՂԱԿԻԱ ԱՐՔ ՕՐՄԱՆԵԱՆ

×

Խրիմեանը հանճարեղ հոետոր էր, հանճարեղ ո՛չ իր պերճախօսութեամբ, այլ մտքերի սրութեամբ եւ համեմատութիւնների սրամտութեամբ: ... Չկար նրա համար ոչ իշխան, ոչ ծառայ, ոչ հարուստ, ոչ ալ աղքատ, ամէնքը միեւնոյն արժէքն ունէին նրա աչքում: Այդ տեսակէտից նա կատարեալ բանասեղծ էր: Միայն մի բանի առաջ էր խոնարհւում նրա անկախ ու հպարտ հոգին — ժողովրդի:

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ

Խրիմեան Գրագէտը

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայրիկի գրուածքները՝ թէեւ գրական արուեստի հրապոյրը չունին, սակայն չենք կրնար ուրանալ, թէ անոնք իրենց պարզ խորունկ արտայայտութիւններուն մէջ կը պահեն բնական ու արտառուչ գեղեցկութիւն մը: Մանաւանդ որ մեր ամօթխած եւ հայրենասիրաղձ բարքերուն նկարագիրը զոր հայրական ջերմ զգացումներով ու կիրթ փորձառութեամբ կ'աւանդէ մեզի, դասեր են որոնք չեն կրնար իրրեւ զօղանջիւն բախել մեր ականջները, ա՛յնքան հնչիւն է եւ երթըռուն Հայրիկի Սրտին վրդովեցուցիչ զանգակին պղինձը: Մեր կեանքին գիրը պիտի կարդանք իրմով, իր մէջ ծրարուած անցեալ մը վերյիշելու համար ի պատիւ մեր ցեղին:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔ. ԴՈՒՐԵԱՆ

Ես չեմ կարդացած որեւէ գրականութեան մէջ էջ մը այնքան իրաւ, մարդկային, սրտառուչ որքան Պապիկին խօսակցութեան մէկ մասը մահուան հրեշտակին հետ, ուր անիկա արբայութեան դաշտերէն իրեն բառող *մարելահող* կը պահանջէ: Ասիկա գիրբերուն վսեմն է ահա:

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ

ՊԱՊԿԷ ԿՏԱԿ ԵՒ ՄԱՀ

... Իմ պահապան բարի հրեշտակ, ոսոխիկանի պէս գլուխս վերայ կեցեր ես, կը տեսնա՞ս անձս բոլոր մահուան քրտինքին մէջ կը լողայ, այնքրտինքն որ ես կը թափէի դաշտին մէջ, ո՛հ, այս վերջին քրտինքն է, որ մահուան համար կը թափեմ· այլեւս պէտք չեն ինձ աշխարհիս հաց· միայն թէ երկնից արքայութեան հացին արժանի լինիմ:

Բարի հրեշտակ, շատ չնորհապարտ եմ քեզ, խանձարուրիս ծննդենէն մինչեւ մահուանս վիճակ գլուս պահպանեցիր, շատ անգամ գքեզ վշտացուցի, բայց շատ անգամ էլ ուրախացուցի, թէ մեղանչէի, երես դարձուցած կը տրամէիր, թէ գըղջացած ապաշաւէի, կը ցնծայիր, բոլոր կեանքիս չգիտեմ ո՞րչափ լացիր, որչա՛փ խնդացիր· օրհնեալ է Աստուած, այս վերջին հոգեհանութեանս պահուս, խնամ պայծառ կ'երեւիս· ոդիս յուսով կը լեցուի, կը հաւատամ թէ հաւատով պիտի աւանդեմ հոգիս: Միայն կը խնդրեմ, որ ասես ինձ, մահու հրեշտակ, հոգիս առնելով ո՞ւր պիտի տանիս:

Մինէ՜ չգիտե՞ս, Պապիկ, զու զրոց աչակերտ ես, թէ հաւատացելոց հոգիներն նախ պէտք է Քրիստոս զատաւորին առաջ ելնեն, միայն քննող զատաւոր կ'որոշէ մարդկանց հոգիներու համար վիճակ եւ տեղերն· զորա համար մի մտածեր, Քրիստոսի Հօր տուն շատ ընդարձակ է, եւ բազում որոշեալ օթեւաններ ունի:

Ուրեմն կ'աղաչեմ, բարի հրեշտակ, ինձ համար բարեխօս եղիր Քրիստոսի առաջ, ես տուն, օթեւան չեմ ուզեր, ես զաշտի հողագործ մարդ եմ, աշխատութեան սորված, երկնից արքայութեան դաշտէն միայն փոքրիկ արտիկ մի կ'ուզեմ, վարուցան անեմ, դիտեմ, արքայութեան արտեր շատ պարար ու բեղուն են աշխարհիս արտերէն, որ տատամկ, փուշ եւ որոմն խառն կը բուսնեն:

Ինչո՞ Պապիկ, խելքդ հողին ու աշխատութեան ես ատեր, չես դիտեր ի՛նչ կը խօսիս· կը թուի ինձ, որ Յիսուսի Աւետարանի խօսքեր մոռցեր ես, զուցէ ծերութիւն զատամուիւն բերեր է վրադ· զու չդիտե՞ս, որ արքայութեան մէջ ամէն աշխատութիւն զաղրած է աղամորդւոց համար· օրհնեալ լինի Քրիստոս, որ ձեր Ադամայ պապուն վրայէն վերցուց այն անէծք, թէ քրտամբ երեսաց քո կերիցես զհաց քո: Պէտք է դիտնաս, Պապիկ, որ արքայութեան մէջ աշխատութիւն, քրտինք, ցաւ, տառապանք ոչինչ բան չկայ, արքայութիւն միայն Աստուծոյ փառաց վայելքն է· մարմնեղէն մարդիկ մեզ պէս հրեշտակ կը դառնան, ոչ հաց պէտք է, ոչ ջուր, ոչ հանդերձ, մարդն ու հրեշտակ Աստուծոյ փառքով կը յագենան եւ լուսոյ մէջ կ'ողողուն· բայց այս խօսեմ քեզ, Պապիկ, ամէն ծրնած մարդ, լինչ որ ցաներ է աշխարհիս վրայ, զայն պիտի հնձէ, այսինքն լինչ որ գործեր է, իւր գործոց չափով պիտի ընդունի· բարի գործոց համար Քրիստոսի արքայութիւն է բաժին, իսկ չարագործոց համար գժոխք:

Այդ դիտեմ, բարի հրեշտակ, եւ դեռ այս անձուկ մահաժամ վայրկեանիս սորվիլ կ'ուզեմ քեզմէ, եթէ իւրաքանչիւր մարդ, լինչ որ ցաներ է այս աշխարհիս մէջ՝ զայն պիտի հնձէ անդին աշխարհ, ուրեմն երկրնից արքայութեան մէջ լինձ համար գործ կայ, այստեղ ցանածս այնտեղ բուսած կը լինի եւ հասած է այժմ, իմ գերանդիս հետս առնեմ, որպէսզի ցանածներս գաղեմ:

Դու կ'ասես արքայութեան մէջ ուտել խմել չկայ, հապա ի՞նչ է այդ բարելից սեղան, զոր կը պատրաստէ Քրիստոս իւր սիրելեաց համար եւ ինքն էլ զօսի ածելով կը ծառայէ սեղանին: Ա՛հ, Պապիկը կը ցանկայ, որ աշխատի այդ երկնային սեղանին հաց պատրաստէ: Մինէ՜ առանց հացի սեղան կը լինի, կամ առանց այդի անկելու գինի, ես հացի մշակ եմ, Մասիսի Նոյ Նահապետն էլ թող այդի անկի, գինի պատրաստէ:

... Պապիկ պինդ բաներ է իւր հոգին, դեռ խօսիլ կ'ուզէր, այլ երբ տեսաւ որ հրեշտակ համբերութիւն չունի, ձեռքեր խաչեց սրտին վերայ, փակեց իւր նուադած աչքեր, եւ վերջին բարբառ մրմնջեց: Ամա՜ց, ահա հոգիս առ, բարի հրեշտակ: Այնչափ զուարթ ու գիւրութեամբ տուաւ Պապիկ իւր հոգին, լինչպէս խնձոր մի ծոցէն հանելով, ուրեմն երկու տարի կեանքի ծառէն կախուելով՝ բոլորովին կարմրած հասունցած էր:

Խնձոր ծառէն կաթուկ արած՝ հրեշտակ հասաւ վերէն առեց թռաւ:

Այսպէս մեռաւ Պապիկ, աւանդեց իւր հոգին եւ հոգւոյն հետ աւարտեց նաեւ իւր Պապիկ Թոռնիկ:

1894 ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

եւ

ԱԼԻՇԱՆ

1800ական թուականներ...

Մի ձայն հնչում էր՝ բարձր ու խրոխտ՝ այդ վեհերոտ, մեղկացուցիչ լուութեան մէջ, հնչում էր մարդկային արժանապատուութեան լիակատար գիտակցու – թեամբ, առանց բնաւ սողալու, չոքելու, երկրպագելու, առանց բնաւ վարագուրե – լու Մեծ Համբի, Ժողովրդի արիւնահոս վէրքերը, հայկական արիւնաներկ ու ա – նիծակուռ դժոխքը... Ձայնը հնչում է վասպուրականից, Վարագայ բարձունք – ներից, ուր Թառևլ էր Արծիւը, կիւտեն – ների մեքենան չալակած եւ ուսկից պերկեան մեքենան չալակած եւ ուսկից նա թափահարում էր անդադար իր հզօր թեւերը, արձակում էր իր սուր ճիչը դէ – պի Հայոց աշխարհի մշուշապատ հորի – զոնները, լալիս էր իր հարազատ ժողո – վրդի հետ, մարմնացնում էր նրա տան – ջանքն ու նահատակութիւնը եւ չեփորում նրա յուսահատ բողոքը խաւարի ու բըռ – նութեան համատարած ուժերի դէմ:

Խրիմեանն էր: Այն ժամանակուայ Հա – յութեան խիղճը, նրա իղձերի սպասուը եւ ցաւատանջ թարգմանը:

×

Ալիշան ողբում է եւ երգում տարա – ծութեան վրայ, Հայրենիքից հազարա – ւոր մղոնները հեռու, առանց երբեք ոտք դնելու իր երգած սարերի ու ձորերի մէջ, իր ցեղային միջավայրումը, — Խրիմեան անձամբ ապրում է եւ ողբում հայրենի թշուառ, այլանդակուած իրականու – թիւնը:

Ալիշան գրում է վենետիկեան ապատ ջրերից — Խրիմեան հնչեցնում է իր չե – փորը բուն իսկ դժոխքի մէջ, չրջապատ – ուած ամէն կողմից ոսոխներով:

Ալիշան Հայոց աղգի բանաստեղծն է, նրա դիւթիչ, պերճախօս մարդարէն, նրա խանդավառ, անզուգական աչուղը: Խը – րիմեան թէ՛ աչուղ է, թէ՛ յեղափոխական գործիչ, թէ՛ երազող եւ թէ մանաւանդ ճգտող, իրագործող... միանգամայն միտք, կամք եւ ճիգ:

Եւ ի՜նչ հոյակապ ճիգ... ի՜նչ ահռելի ժողովրդութիւններ՝ իր յղացած ծրագիր – ների իրագործման ճամբու վրայ... ո՞վ կարող է հաշուել այն բոլոր խոչընդոտ – ները, չափել այն բոլոր վտանգները, գրկանքներն ու տառապանքը, որոնք ու – ղեկցում էին Հայոց Հայրիկին այդ տա – տասիտ ուղեի վրայ, երբ նա խիզախում էր յիսունական թուականներին ասպարան ու մամուլ հասատատել հայկական լեռնա – դաշտում, 1855 թուականին:

Օրի, Մխիթար, Ներսէս Աշտարակեցի, Ալիշան, Խրիմեան, Նալբանտեան, Րաֆ – ֆի, Պատկանեան, Արծրունի եւայլն — այդ յուսատու վարդապետներից են, լոյսի ու ջերմութեան այդ կենդանի աղբիւրներից, որ ժայթում են հեռուէն-հեռու, ժամա – նակ առ ժամանակ, կեանքի դորչ, արե – ւակէղ անապատում, ազգային պատմու – թեան մթնոլորտի տարածութեան վրայ, կոթողում են իրենց անձով ու գործով այդ պատմութեան դրուագները, տարա – ծում են իրենց շուրջը ոգեւորութիւն ու եռանդ, եւ դնում են իրենց ձեռքով խա – րիսխները հայկական կառուցուածքի... նրա ազգային վերածնութեան պատմու – թիւնը, նրա ճշմարիտ խմաստը:

Խրիմեանը գուցէ ամէնից օժտուածն էր, գուցէ ամէնից լինքնատիպը այդ ղե – ղեցիկ շարանի մէջ...:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

«Հայկ. Նարժման Նախապատմութիւնը», Ա. հատոր)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԵԾ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Խրիմեան Հայրիկ: Մեռաւ նա իբր «Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց», բայց ա – նոր գահը՝ Վարագի բարձունքին — Գա – լիլէի վրան էր: Մարմնով Ս. Էջմիածին, իսկ իր Մեծ Սիրտով յաւէտ մնաց կապ – ուած Շուշանից, Կուռուպաշի, դեղձուկի հիւղակին, Այգեստանի չքեղ կանաչու – թեան, մեր զմրուխտ ծովին ու ոսկի ա – րեւին... Լուռ ու անմռունչ տառապեց Հայրիկը՝ հայրենասիրաղաձութեան հիւան – դութեամբ... կաթողիկոսութեան մակա – նին տակ: Մե՛ծ, մոլեռանդ հաւատք ու – նէր մեր հայրենիքի ազատութեան, ո – րուն խոպան հողը նա էր որ մշակեց կէս դարէ աւելի:

Իր մոլեգին հաւատքը նա կրցաւ ներ – շնչել սերունդներուն՝ իբր կենսատու ա – ւիշը հայրենասիրութեան:

Նա եղաւ երգիչը հողի – ռանչպարի, մեր սուրբ օճախի – ընտանիքի, մեր բա – րոյական մաքրութեան եւ... պայքարի:

Նոր ժամանակներու Ս. Նարեկացին էր ան, որ երգեց մեր ազգային վիշտը, յոյս անոր հետ, ոգեր հիւսեց, բայց ընդվզումի, ըմբոստացման եւ մարտի փողահարը եղաւ նաեւ:

Նա էր որ առաջին իր դառն հիասթա – փումէն վերջ — երբ աշխարհի հզօրները «երկաթէ չերեփներով» մօտեցան քաղա – քական կաթսային — քարոզեց ու դա – տատու եղաւ մեղ թէ՝ այս աշխարհի մէջ «արդարութիւնը սուրին ծայրն է»...

Եւ Վասպուրականի հերոսամարտը, բոցերու մէջէն, ծնաւ Վահագնին զեղեց – կութեամբ ու զօրութեամբ: Նա՛ եղաւ Մեծ Դարբինը հայ ազատագրական մար – տի նա՛ էր, որ երգեց Հայութեան վիշտը ու Հայրենիքի զաղափարը:

Ու մեռաւ անմռունչ...

— Ի՞նչ կտակեց մեզ·

Սէր՝ հանդէպ մեր հայրենիքին, հողին, ընտանիքին, ազատութեան ու անկուն պայքարին, եւ հաւատ՝ հանդէպ մեր գո – յութեան, մշակոյթի գօրութեան ու աւուր պահպանութեան:

ԿՈՄՍ

ՄԱՐԳԱՐԷՆ...

... Հոգեւորական չէր Խրիմեան բառի առօրեայ, սոսկական իմաստով, աւելի շուտ մարդարէ էր հրէական տիպի՝ ա – ռաջնորդ իր ժողովրդի եւ ճշմարտութեան պատգամախօս: Նա ինքը խտացրած ժո – ղովուրդն էր եւ իր գործը՝ աւելի քան ժողովրդական – ռամկավարական: Ոչ միայն մտածողութեան եղանակը, փիլի – սոփայելը ռամկական էր, այլեւ ապրե – լակերպը, յոյզերը եւ պահուածքը: Նա առաջին իսկ օրից աւետում էր իր ժողո – վըրդին՝

« Արեւն քաղաքակրթութեան ի հորի – զոն երկնից բարձրացաւ...», եւ «Դէպի՛ երկիր, դէպի՛ երկիր», «արթնացէ՛ք, Հայկայ որդիկ, արթնացէ՛ք»: Նրա ռամ – կական, բայց հանճարեղ շնչի ու դրչի տակ կենդանութիւն են առանում Հայոց դաշտերն ու լեռները, «հին–հին դարուց յիշատակները», երբեմնի փառաւոր ան – ցեալի նիւթական, աւեր մնացած հարըս – տութեանց հետքերը՝ Անին, Դուինը, Տիգրանակերտը... Մարդարէն երեւում է իր ժողովրդին ու ոդեկոչում, «Մի՛ վհա – տիր, արեւն քաղաքակրթութեան ի զո – րիզոն երկնից բարձրացաւ... Զօրացիր դու, հայ հայկազուն, քաջգոն երիտա – սարդ, մի՛ վհատիր, գնա քո ճամբադ, ուսկից որ քո առաքինի նախնիքները ան – ցած են, քեզի սէս՝ թշնամիներուն հետը կռուելով· վազէ՛ դէպի Արարատ, Վար – դան Աւարայրի դաշտին քեզ խրախոյս կը կարդայ... Սի՛րտ առ»:

Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻՆ

Հայրիկ, հայրի՛կ, ֆո հայրենիք
Վասպուրական մեր աշխարհ,
Վարդի փոխան բեզ փուշ բերաւ,
Ցաւերդ դառան բիւր հազար:

Մայիսն եկաւ սոխակներով,
Վարդի թըփիկ որոնեց,
Փոխան թըփի փշեր գտաւ,
Լալահառաչ ձայն հանեց:

Հայրիկն ասաց·— «Իմ հայրենեաց,
Փուշն անուշ է քան զվարդ,
Ես այն փշոց մէջը դարձեալ
Կը որոնեմ սիրուն վարդ:

Այն սայրասուր փշերն ամէն,
Փուշը կապեցէք շար ի շար,
Թողէ՛ք գլխիս պսակ կապեն,
Որուն ճակատս է յօժար»:

Հայրի՛կ, հայրի՛կ, ֆո սուրբ ճակատ
Արիւն արցունք են, ո՛ միշտ,
Փթթեալ վարդից կարմիր թերթեր,
Կը պսակեն փառօք զարդ:

Որքան ստոր դաւեր լարեն,
Սեւակոծիչ ագռաւներ,
Չէ կարելի արծիւն իւր բարձր
Դիրքիցն յերկիր վար բերել:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՃԱՆԻԿԵԱՆ

ՄԻՏՔԵՐ ԵՒ ԽՈՀԵՐ

Զէյթունի 1862ի ապստամբութեան առ – թիւ·— «Ին ղհՀ մի կռիւ կայ, կը լսէ՞ք ահաւոր ձայներ, ձայն Արեւմուտքից, ձայն՝ Հիւսիսից... Մի, մի սարսափիք, նոքա մեզ քաջութիւն թող տան, մենք հաւ չենք, մենք էլ մարդ ու մարդու զա – ւակ ենք:

Ազգի համար պիտի աշխատես, էլ ու – րեմն դու քեզ համար չես, քո ծնողաց համար չես, ազգին ես, կ'ընթանաս ա – րիւթաբար, հսկայ, առաջնորդ դժուարինք, վիշտ ու նախատինքներ կրելով: Զարկ ու զարկուիր, վեր կանգնիր, մեռնիս էլ կը յաղթես: Նահատակ, ի՞նչ հոգեղէն ա – նուն, ինչ երկնային կոչում, անուն ո – րով ազգեր կենդանացած են: ... Արթնց – ցէք, Հայկայ որդիք, արթնցէք...»:

«Արծուի վասպուրական»

×

Խանասորի արշաւանքին առթիւ, 1897ի ամրան·— «Կեցցէն մեր յեղափոխական – ները, աւելի ազէկ է, որ Խանասորներու մէջ զարնենք, զարկուինք, արիւն թա – փինք, քան թէ պետութեանց պալատնե – րուն մէջ աղերսենք եւ լանք»:

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ԽՐԻՄԵԱՆԻ ԿՈՉԸ

... Ժողովո՛ւրդ Հայոց, ղէն ի ձեռիդ, տիրական կենարար խաչն կուրծքիդ մարտնչեցար, զերթ Վարդանանք վանե – ցիք զթշնամին եւ ձեր վարդագոյն արե – եամբ պսակ հիւսեցիք ներկայ եւ դալոց սերնդեան ճակատաց:

Ցոյժ հրճուեալ եւ մխիթարեալ եմ որ անձնազոհաստանութեանդ գիտակցաբար եւ յեղափոխական ուղիներով ընթանալ գիտցար: Թէեւ կորուստք քո չատ են եւ անմահ նահատակներդ բազում, բայց դիտասչի՛ք, որդեակք իմ, որ առանց ար – եան ո՛չ գոյ ազատութիւն ազգաց եւ բա – բօրութիւն ժողովրդեան:

Երբեակ յեղափոխական կուսակցու – թիւնք որք կան ի քեզ եւ եղան քո կենաց եւ մահու պայքարի յառաջապահներն եւ քաջամարտիկներն, նոքա բոլորեքեան քաղած են այն հունձքն, որուն սերմերն ու հունտերը ձեր արգաւանդ հողերուն մէջ ցանեցին հայր Արծիւն ու իր Արծուա – ձագերն: Կուսակցութեանց երեւումն ի քեզ քո պատենական եւ պատմական նա – խարարութեանց վերածնման օրինակն է, իսկ Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնն հայկական նոր ասպետութիւնն է, նորա յառաջամարտիկներն մէկ մէկ ասպետ – ներ հանդիսացան ի վասպուրական եւ յայլուր:

Ելէք, ելէք, ժողովուրդ Հայոց, ան – դամագրուեցէք հայկական այդ նոր աս – պետութեան, զօտեպնդուեցէք, վերա – չինեցէք ձեր աւերակներն, մոխիրներու տակէն հանէ՛ք ձեր դահն ու գոյքը, վե – րամշակեցէ՛ք ձեր արեամբ եւ արտաս – ուամբ ուռճացած հողերն, թէեւ թիկունք տուէք ձեր կուսակցութեանց, զի խաչին եւ մահին հետ միշտկարար է նաեւ ասպե – տին սուրը:

Մի՛ վհատիր, ժողովուրդ Հայոց, զի քո տառապանաց ահագնագը Այրարատի դաշտին ահա կը հնչէ եւ կ'արձագան – գէ, կը թնդացնէ Եւրոպիոյ քաղաքական գահլիճներն, ուր արդարութիւնն պիտի յաղթանակէ, տառապեալ եւ վշտակոծ ազգաց առաջ ազատութեան եւ բարօրու – թեան դրունս պիտի բանայ, որուն սե – մէն ցնծութեամբ ներս պիտի մանէ ձեզ ողջունելով եւ օրհնելով՝

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿ

Ի Ս. Էջմիածին

20 Սեպտեմբերի 1896 ամի

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ·— Խրիմեանի այս կոչը, որ հին տոմարով թուագրուած է, գրուած է պաւիճ Օթումանի գրաւման դէպ – քին առթիւ, 13 Օգոստ· 1896:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ

1821 Ապրիլ 4 — Ծնունդ, Վան
1847 — Ուսուցիչ Կ. Պոլսոյ մէջ
1850 — Ուխտաւոր Երուսաղէմի մէջ
1852 — Կ'այցելէ Կիլիկիա
1853 — Կը վերադառնայ Վան
1854 — Վարդապետ կը ձեռնադրուի Աղ – թամարի մէջ
1856 — Վանահայր Վարագայ վանքի
1860 — Կ'այցելէ Կովկաս
1862 — Առաջնորդ Տարօնի
1862 — Կը ձեռնադրուի եպիսկոպոս Գէորգ Դ.ի ձեռամբ
1869 — Կ'ընտրուի պատրիարք Կ. Պոլսոյ
1873 — Կը հրաժարի պատրիարքութենէ
1874 — Քարոզիչ Գուզկունճուքի
1878 — Կ'երթայ Պերլին՝ Վեհաժողովին ներկայանալու: Վերադարձին, Կ. Պոլսոյ Մայր եկեղեցին մէջ կ'արտասանէ «Երկաթեայ չերե – փի» ճառը:
1879 — Կ'ընտրուի առաջնորդ Վանի
1885 — Կը վերադառնայ Կ. Պոլիս
1886–88 — Աթենապետ Կրօն. Ժողովի
1890 — Կ'աքսորուի Երուսաղէմ
1892 Մայիս 5 — Կ'ընտրուի Ամենայն Հա – յոց Կաթողիկոս
1893 Սեպտ· 6 — Կ'օծուի Կաթողիկոս
1895 — Փեթերսպուրկ կ'երթայ
1898 — Կ'այցելէ Պաքու
1903 — Կը հրամայէ չգործադրել եկեղե – ցական կալուածներուն զրաւման մասին ռուս կառավարութեան հրովարտակը եւ կը մերժէ յանձ – նել Էջմիածնի գանձարանն ու զրամարկղը:
1907 Նոյեմբեր 11 (Հոկտ· 29) — Կը վախճանի:

ԽՐԻՄԵԱՆԻ ԵՐԿԵՐԸ

1849 — Ուղերձ առ Հ. Աբգէն Բագրա – տունի (զրաբար ոտանաւոր) «Բագմավէպ»:
1850 — Հրաւիրակ Ագարաեան, Պոլիս
1851 — Հրաւիրակ Երկրին Աւետեաց Պոլիս
1866 — Մարզարիտ Արքայութեան Երկ – նից, Պոլիս
1876 — Խաչի ճառ
1876 — Ժամանակ եւ Խորհուրդ Իւր Պոլիս
1877 — Վանդոյժ Պոլիս
1877 — Հայ զոյժ, Պոլիս
1878 Դրախտի ընտանիք, Պոլիս
1878 — Սիրաք եւ Սամուէլ, Պոլիս
1894 — Պապիկ եւ Թոռնիկ, Էջմիածին
1900 — Թագաւորաց Ժողով, Էջմիածին
1901 — Վերջալոյսի ճայներ, Գահիրէ
1902 — Ողբացող Խորենացին, Վաղար – շապատ
1909 — Բարեմորոզմանց ծրագիր, Պոլիս:

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Զալըքեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԱՂԱՒՆԻ ԶԱԼԸՔԵԱՆԻ
(ծնեալ Պօյաճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 7, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Ապրիլ 11, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէոնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վահագն Իշխալացեան, Օր. Օր. Լօրա եւ Լիտիա Իշխալացեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի (Ապրիլ 12) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԻՇԽԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան 6րդ տարեդարձին առթիւ:

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Հր. Թաղէոսեան, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Թաղէոսեան, այրի Տիկին Մարգարիտ Տէր-Յակոբեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի (12 Ապրիլ) Լիոնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր, մեծ մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ԹԱՂԷՈՍԵԱՆ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ իրենց չնորհակալութիւնը կը յայտնեն նաեւ անոնց, որոնք յատուկ ձեռագիրներով եւ նամակներով յայտնեցին իրենց ցաւակցութիւնները այս տխուր մահուան առթիւ:

×

Պ. Միհրան Կարապետեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 5րդ տարեդարձին առթիւ ինչպէս նաեւ

ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ ԵԱՁԼԱՆԵԱՆ

զերդաստաններու համայն ննջեցեալոց յիշատակին:

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շիրվանեան եւ Խորանեան ընտանիք – ները, զաւակները եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները իրենց խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, դրաւոր, հեռագրով, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով եւ այլ կերպի յարգանքի արտայայտութիւններով, իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց մօր՝

ՀԱՅԿԱՆՈՑՇ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

« Յառաջ » Մատենաշար
ԼՕՅՍ ՏԵՍԱՒ

Աջատն Կոմիտաս

Եւ իրը յաւելագիր՝
ՎԱՂԸ

Գրեց՝

Շահան Շահնուր

●

Այս գրքոյկը չի վաճառուիր:
Փափաքողները կրնան դիմել
«Յառաջ»ի

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ՏՕՔԹ. Գ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Փարիզի Հայ Արիներու ընդհանուր վարիչ Տօքթ. Գուրգէն Մեծատուրեանի քաղաքացիական առթիւ, Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը ի պատիւ իրեն թէյասեղան մը կը սարքէ 11 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20,30ին, Հայ Կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ սրահին մէջ (Պըլա հրապարակ թիւ 11):

Մուտքը ազատ է:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտոյի «Վոսմեան» ենթահամիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերներ Լեւոն եւ Յովսէփ Արզումանեանի եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն, իրենց հօր եւ եղբօր Խաչիկ Արզումանեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նուիրուած

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«Ազատն Կոմիտաս»ի առթիւ

կազմակերպուած
Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան
Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

կը խօսի ՄԱՐՏ ՆՇԱՆՆԵԱՆ (ֆրանսերէն)

« Chahan Chahnour et la Comédie des Centenaires »

Հինգշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 21ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս Կիրակի Համաչխարհային եկեղեցական Կոչումներու Աղօթքի Օր:

Հանգստեան ձայնաւոր պատարագ ժամը 10,30ին Հ. ՓԵՐՈՒԶ Վ. ԶՐԱՓԵԱՆԻ, Հ. ՂԵՒՈՆԴ Վ. ՏԱՃԵԱՆԻ եւ Հ. ԳԱՐԵԳԻՆ Վ. ԼԱԶԱՐԵԱՆԻ հոգիներուն համար:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ Դ. Փրիմատիզէ ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Շաբաթ (11 Ապրիլ), երեկոյեան ժամը 20,30ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի (12 Ապրիլ) կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Պր. Զաւարեանի սրճարանը: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի, 12 Ապրիլ, Աշխարհամատեան Կիրակի: Ամէն տարիներու պէս, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի բազմաճաշ պատարագ եւ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար եւ պիտի ըլլան բարեմաղթութիւններ անոնց ի կեանս եղող պարագաներուն համար:

Եկեղեցւոյս բարերարներն են.— Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աբաճագիճ Էգնայեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմենակ Համբարձումեան, Պօղոս Նուպար փաշա, Սիրանույշ Ֆրէնկեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Կարապետ Յակոբեան, Գէորգ Պագըրճեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Վահագն Իշխալացեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Եդուարդ Պապեան, Զապէլ Պէօճէճեան, Յակոբ Մարիամ Տաճլամեան, Միհրան Թագուհի Գավէգեան, Յարութիւն Մարի Ժամկոչեան, Հմայեակ Աննիթա Ալեքսանեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Նուրհան Ֆրէնկեան:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու պատարագին եւ աղօթելու հանգուցեալ բարերարներու հոգիներու հանդիստին եւ ի կեանս եղողներուն արեւշատութեան համար:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՍՕՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնի
նահատակներուն

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ չրջ. Հայ Ազգ. Միութեան, կազմակերպութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերու եւ Լիոնի հայ բոլոր կազմակերպութեանց: Այս առթիւ տեղի կ'ունենան հանդիսութիւնները հետեւեալ յայտագրով

19 Ապրիլ Կիրակի

Ժամը 10ին հանդիսաւոր պատարագ Ֆուրվիէռի մայր տաճարին մէջ: Պատարագիչ՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ:

24 Ապրիլ Ուրբաթ

Ժամը 15ին, «Ազատ վիճաբանութիւն» (ֆրանսերէն) «ինչո՞ւ համար Հայ մնալ» նիւթով:

Ժամը 19ին, համախումբ ղնացք դէպի փլաս Պէլքուր, հաւաքուիլ 0 վէյէօտ տը Փիէռի արձանին առջեւ, ծաղկեպսակի դետեղում – կարճ բանախօսութիւն:

Ժամը 20,30ին, Նահատակաց յիշատակին հանդիսաւոր պատարագ Հայ Առաք. եկեղեցւոյ մէջ: Կը քարոզէ Հայր ՄԻՇԱՈՆ:

25 Ապրիլ Շաբաթ ժամը 21ին

Հրապարակային բանախօսութիւն Փրոֆեսէօր ՀՕՏՐԻԻ կողմէ, փալէ տիւ Քոմէրսի սրահին մէջ, փլաս տը լա Պուրս:

26 Ապրիլ Կիրակի ժամը ճիշդ 15,30ին

Պիտի կատարուի ոդեկոչման նուիրական հանդիսութիւնը ճրագ թաղապետարանի սրահին մէջ, 58 Ռիւ տը Սեզ:

Կը խօսին՝ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ եւ Փրոֆ. ՌՈՊԷՐ ԿՈՏԷԼ (Ժընեւէն) Գեղարուեստական պատչաճ բաժին:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերու

Ապրիլ 26 Կիրակի կէսօրէ կէսօրէ հաք ժամը 3ին Վալանսի պետական թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ Ազգ. Միութեան տաճնապետ Տօքթ. ՄԱՐԳ ԳՈՀԱՐԵԱՆ

Կը խօսի (ֆրանսերէն) Ազգ. Միութեան կողմէ Պ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն՝ Կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր հովիւ Հայր ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՐԴԱՄԵԱՆ, օրուան բանախօս Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԱՊԵԱՆ (Միլանոյէն) Գեղարուեստական պատչաճ յայտագրին մաս կը կազմեն տեղւոյս լաւագոյն ուժերը

×

Կիրակի Ապրիլ 26 առաւօտ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի մատուցուի Ապրիլեան Եղեռնի բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար: Պաշտամունքը տեղի պիտի ունենայ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Պատարագէն ետք տեղի պիտի ունենայ ծաղկեփունջի զետեղումը Մեռելներու Յուշարձանին:

Կը խնդրուի մեր նահատակներուն յիշատակը յարգողներէն որ ներկայ գտնուին եկեղեցւոյ առջեւ, ժամը 11,30ին, թափօրին մաս կազմելու:

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ

ԱՍՈՒԼԻՍ - ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի եւ մասնակցութեամբ Հայ ուսանողներու, Կիրակի 12 Ապրիլ ժամը 5–11, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ 17, Ռիւ Պլէօ:

Նիւթ Ֆրանսահայ երիտասարդութիւնը
Աուլիսը կը սկսի ժամը 5ին:
Համեղի անակնկալներ:
Ճաշադին 15 ֆրանք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Շապին Գարահիսարի Հերոսամարտի տարեդարձը նախաձեռնութեամբ Սեբաստիոյ Նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան՝ ՄԱՅԻՍ 10ին:

Մայիս 28ի հանդիսութիւնը Վիէնի մէջ Յունիս 7ին:

×

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

Վալանսի մէջ՝ Մայիս 30ին:

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՈՒՐԲԱԹ
10
ԱՊՐԻԼ
VENDREDI
10 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.786

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e ANNÉE — N° 11.786

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՐԱՔԻ ՓԻԻՐՏԵՐՈՒՆ ՕՐԻՆԱԿԸ

Ա.

Իրաքի Հանրապետութեան նախագահ եւ վարչապետ Ահմէտ Հասան էլ-Պաքր քանի մը օր առաջ կարեւոր փոփոխութեան ենթարկեց դահլիճը: Նախորդ կառավարութեան երկու ազդեցիկ անդամները՝ Պաշտպանութեան նախարար Զօր. Հարտան էլ-Թաքրիթի եւ Ներքին նախարար Սալէհ Մահտի Ամմաշ նշանակուեցան փոխ-նախագահներ Հանրապետութեան:

Զօր. էլ-Թաքրիթի եւ Միշէլ Աֆլաք՝ ընկերվարական «Պաաս» կուսակցութեան հիմնադիր – տեսաբանը՝ կարեւոր դեր խաղացած էին Իրաքի Փիւրտերու ազգայնական չարժման վերջ տալու խնդրին մէջ:

Նախագահ Ահմէտ Հասան էլ-Պաքր պաղտատի նոր դահլիճին մէջ առաւ հինգ քիւրտ նախարարներ, իրրեւ հետեւանք 11 Մարտ 1970ին իր կառավարութեան եւ Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանիի ներկայացուցիչներուն միջեւ կնքուած համաձայնագրին, որով ներքին ինքնավարութիւն – կամ ապակեդրոնացում — կը շնորհուէր հիւսիսային Իրաքի Փիւրտերուն, որոշ պայմաններով:

Բացի հինգ նախարարներէն, քիւրտ մը պիտի նշանակուի նաեւ իրրեւ Իրաքի Հանրապետութեան փոխ – նախագահ, Քիւրտիստանի Դեմոկրատ կուսակցութեան յառաջիկայ համաժողովին կողմէ, որ պիտի գումարուի Ցունիսին:

Այս ձեւով ուրեմն իրականութիւն կը դառնան Իրաքի Փիւրտերուն քաղաքական բաղձանքները, որոնց համար արիւն թափած էին ամբողջ ութ տարի 1961էն 1969:

Ժան-Փիէր Վիէնոյ, որ տարիներէ ի վեր քարտուղարն է Փարիզի «Քրտական Ցեղափոխութեան Համերաշխութեան Կոմիտէ»ին, քանի մը օր առաջ մեզի ըրկեց քաղուածքներ իր աւարտական ճառէն՝ նուիրուած Իրաքի Քիւրտերուն ազգային չարժման պատմութեան՝ զոր 9 Դեկտեմբեր 1969ին ներկայացուցեր էր Սորպոնի համալսարանը:

Հեղինակը նաեւ յօդուածով մը կ'ան – դրադառնայ քրտական հարցին «Մոնիտ Տիփլոմաթիֆ»ի Ապրիլի թիւին մէջ «Պատուիրն չունեցող ազգի մը դժբախտութիւնը» խորագրին տակ: Յօդուածին կցուած է Մեծ Քիւրտիստանի քարտէսը, որ իր մէջ կը պարփակէ Իրաքէն զատ Իրանի եւ Թուրքիոյ, փոքր մաս մըն ալ Սուրիոյ քրտաբնակ հողամասերը: Թէր – քական բաժնին մաս կը կազմեն հայկական նահանգները:

Մարտ 11ի Համաձայնագրին դէմառուր կէտերը կարելի է ամփոփել հետեւեալ կերպով.—

1) Իրաք կը բաղկանայ երկու դլխաւոր ազգերէ, արաբ եւ քիւրտ: Իրաքեան Քիւրտիստանի ճանաչումը պէտք է արձանագրուի Սահմանադրութեան մէջ:

2) Իրաքեան Քիւրտիստանի մաս կը կազմեն՝ Սիւլէյմանիէի, Քերքիւքի եւ Էրպիլի լիվաները (սանճաք), Խանաքինի, Զախոյի, Տոհուքի, Ամատիյաի, Աքրայի, Սինճարի, Շէյխանի եւ Թէլ Աֆարի Քազաները (գաւառակ), որոնք կը պահպանին Մուսուլի լիվային: Վեր – ջին երեք գաւառակներու բնակիչները Եզիտիներ են:

3) Ընարութիւն Օրէնսդիր Ժողովի մը, որ կը նշանակէ Գործադիր Մարմին մը, տեսակ մը կառավարութիւն ինքնավար Քիւրտիստանի: Դատական, կրթական առողջապահական, դիւղատնտեսական, ընկերային եւ այլ հարցեր կ'իյնան այս մարմնի իրաւասութեան սահմաններուն մէջ: Արտաքին քաղաքականութեան եւ երկրի պաշտպանութեան խնդիրները կը պատկանին կեդրոնի կառավարութեան:

4) Քիւրտերէնը կ'ուսուցուի Քիւրտիստանի բոլոր դպրոցներուն մէջ եւ կը դործածուի տեղական վարչութեանց պաշտօնատնց մէջ: Քիւրտերը առանց արդելքի զարկ կուտան իրենց մշակոյթին, — տեղական համալսարան, հրատարակութիւններ, ձայնասփիւռի կայան, եւն.:

5) Իրաքի եօթը միլիոն բնակչութեան երկու միլիոնը կը կազմեն Քիւրտեր, որոնք իրենց թիւի համեմատութեամբ պաշտօնները կ'ունենան կեդրոնական պետութեան քաղաքային ու դինուորական բոլոր հիմնարկութեանց մէջ: Քիւրտ մը կը նշանակուի փոխ – նախագահ Իրաքի Հանրապետութեան:

6) Իրաքի քարիւղին երեք քառորդ մասը կ'արտահանուի քրտական հողերէն (Մուսուլ եւ Քերքիւք): Անոր եկամուտէն իր բնակչութեան թիւին համեմատու – թեամբ բաժին պիտի ունենան Քիւրտերը՝ զայն յատկացնելու համար Քիւրտիստանի մշակութային, տնտեսական ու ընկերային զարդացման: Իրաքի բանակը պիտի ունենայ քրտական զօրագունդ մը (Ֆայլաք), որ տեւապէս պիտի մնայ Քիւրտիստանի մէջ:

7) Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը ազատօրէն պիտի գործէ իրրեւ միակ կուսակցութիւնը՝ Իրաքի Համայնավար Կուսակցութեան մասնաճիւղին հետ:

Իրաքի Քիւրտերը գոհացում կը ստանան դրեթէ բոլոր կէտերու մէջ, բացի քարիւղի մասին իրենց պահանջներէն: Ցիչտակութեան արժանի յաջողութիւն մըն է այն պարագան, որ Մոլլա Պարզանիի կամաւորներու բանակը (փէշմէրկա) պիտի չլուծուի, այլ պիտի պահէ իր դոյութիւնը, իրրեւ երաշխաւորութիւն Մարտ 11ի Համաձայնագրի պայմաններուն գործադրութեան, յետադային հետեւողական վերածուելու համար ներքին եւ սահմանային կարդապահական ուժերու:

Փէշմէրկաի ներկայիս կը բաղկանայ տասնեւութ հազար հոդիէ, բաժնուած տասը զօրագունդերու, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունին հարիւր հազանաւային մարդկոցներ, քսան ծանր թնդանօթներ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ, մեծ մասամբ դրաւուած իրաքեան բանակէն, ութ տարուան կռիւներու ընթացքին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵՔԸ ՉԻ ՀԱՆԴԱՐՏԻՐ

—o—

Չինագուլի խախտումը, Վեցօրեայ պատերազմէն ցայսօր, միշտ խռովայոյզ վիճակի մէջ կը պահէ Միջին Արեւելքը: Աւելին՝ զանազան բնոյթի միջադէպերը, կռիւները, որոնք չատ անգամ բուռն նկարագիր մը կը ստանան, այլ մանաւանդ ռմբակոծութիւնները կարեւոր զոհեր կը խլեն ոչ միայն դինուորականներու չարքերուն մէջ, այլեւ՝ ոչդինուորական խաղաղ քաղաքացիներուն: Այսպէս է, որ երկրորդ անդամ ըլլալով իսրայէլեան օդուժի ռմբակոծութեան զոհ դացին պարզ քաղաքացիներ, այս անդամ, դժբախտաբար, երախաներ: Ար – դարեւ Գահիրէ հաղորդեց եւ օտար լրագրողներ հաստատեցին, որ իսրայէլեան ռմբակոծութեան ժամանակ, որ տեղի ունեցաւ Շարքիէհ չրջանին մէջ, պահր էլ պաքր դիւղին վրայ, ռումբերու թիւրախ դարձած է դպրոց մը, որու հետեւանքով սպաննուած են 30 երախաներ եւ վիրաւորուած՝ — մեծ մասը ծանրա – պէս — 45 ուրիշներ: Բոլոր աղէտեալ – ներն ալ, ի բացառութեամբ մէկ-երկու հոդիի, 8էն 12 տարեկան են:

Թէլ Ավիվ նախ հերքեց լուրը, ապա յայտարարեց թէ իրենց օդանաւերը միայն զինուորական կայանները ռմբակոծած են, իսկ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Զօր. Տայեան դիտել տուաւ թէ Եդիպտացիներն են պատասխանատուները, քանի որ զինուորական կայանի մը մէջ դպրոց հաստատած են:

Ցամենայն դէպս արաբական աչխարհը դայթակղած է եւ մամուլ թէ ձայնա – սփիւռ բուռն ոճով կը մեկնաբանեն լուրը, միշտ չեչտելով, թէ օդանաւերը ամերիկեան Ֆանթոմներ են:

Թէլ Ավիվի համար այս ռմբակոծութիւնը որոշ մտահոդութիւն կը պատճառէ, քանի որ Կոլդա Մանի հարցէն ետք, այս անդամ երկրորդ «դժբախտ» դէպքն է որ տեղի կ'ունենայ: Հանրային կարծիքը նման պարագաներու մէջ կը մեղադրէ յարձակողը կամ անդիջող տրամադրութիւն ցոյց տուողը:

Ուաչինկթըն անմիջապէս ցաւ յայտնեց ռմբակոծութեան համար չեչտելով, թէ այս մէկն եւս ցոյց կուտայ, թէ անհրաժեչտ է յարդել զինադուլը՝ մինչեւ հարցին խաղաղ լուծումը:

Միւս կողմէ Ամերիկա կ'ուղէ բարելաւել իր յարաբերութիւնները Եդիպտոսի հետ: Ծանօթ է, որ 1967 Ցունիսէն ի վեր խզուած են դիւանադիտական յարաբերութիւնները Մ. Նահանգներու եւ Եդիպտոսի միջեւ: Ամերիկայի փոխ-Արտաքին Նախարարը Սիսքօ, որ կը զբաղի Միջին Արեւելեան խնդիրներով, Գահիրէ մեկնեցաւ առջի օր՝ տեսակցելու համար Նասրի հետ: Սիսքօ Ապրիլի կէսերուն յաջորդաբար պիտի այցելէ Կիպրոս, Յորդանան, Լիբանան եւ Իսրայէլ:

Այս այցելութեան նպատակը, բնականաբար, Նիքսընի ծանօթ որոչումը՝ Իսրայէլի չյանճնելու նոր օդանաւեր զոր – չափ պերակչռութիւնը այս վերջնոյն կողմը կը մնայ զինուորական դետնի վրայ: Կը թուի թէ՝ Գահիրէ եւս կ'ուզէ բարելաւել իր յարաբերութիւնները Ուաչինկթընի հետ:

×

Լիբանանի Ներքին նախարարը՝ Ճումպլաթ խիստ քննադատութեան ենթարկեց երկրին դաղանի սպասարկութիւններու սպաները, որոնք, ըստ նախարարին, կը փորձեն Լիբանանի մէջ անիչխանութեան մթնոլորտ ստեղծել, որպէսզի կարողանան, օդտուելով քաոսային վիճակէն, իրենց թեկնածուն պարտադրել նախագահական յառաջիկայ ընտրութիւններուն:

Ճումպլաթ վերջին դէպքերու պատասխանատու նկատեց վերոյիչեալ մարմիններուն սպաները: Նախարարը ամբաստանութեան չեչտով արտայայտուեցաւ: Լիբանանի երեսփոխաններէն մէկը՝ Ռընէ Մոուաւար, պաչտպանեց դաղտնի սպասարկութեան մարմինները, իր կարդին ամբաստանելով Ներքին նախարարը, որ կը զրդռէ ֆէյտայիները արիւնահեղ միջադէպեր ստեղծել Լիբանանի մէջ, որպէսզի «քանդէ բանակին բարոյական կորովը»: «Դուք էք միակ պատասխանատուն վերջին դէպքերուն», զոչած է երեսփոխանը Խորհրդարանին մէջ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԴՐԱՄԱՏԻՐԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ԿԻՐԱՐԿՈՒՄ

Վերջին չրջանին խորհրդային մամուլը, որուն չարքին նաեւ Հայաստանի թերթերը յաճախ յանուանէ կը չեչտեն, թէ ձեռնարկութիւնները պէտք է աչխատին նիւթական չահեր ապահովել: Մղում տալու համար իրենց այս նպատակին, խորհրդային իչխանութիւնները որոչած են առեւտրական դպրոցներ հաստատել երկրին մէջ, ուր նուիրեալ համայնավարներ պիտի սորվին, իրրեւ հիմնական առաջադրութիւն, չահ ապահովելու միջոցներն ու կերպերը:

Աւելին՝ խորհրդային մարմինները որոչած են 30 տնօրէններ դրկել Փրնեւ, Սանթրը տ'Էթիւտ Էնտիւսթրիէլ, որպէսզի մասնադէտներ պատրաստուին այս մարդին մէջ: Վերոյիչեալ դպրոցը տարեկան 400 վարիչ-տնօրէններ կը պատրաստէ զանազան մեծ ընկերութիւններու համար:

«Անչուչտ, վարդապետական իմաստով, Ռուսերը չեն ընդունիր չահու չարժառիթը, յայտարարեց առեւտրական դպրոցի տնօրէնը, սակայն գործնական ըլլալու նպատակով ըմբռնած են, թէ պէտք է նկատի առնեն այս պարագան»:

Առեւտրական դպրոցի ներկայացուցիչներէն մէկը, որ Ռուսիա այցելեց անցեալ ամիս, խորհրդային կառավարութեան հրաւէրով, դիտել տուաւ, թէ Ռուսերը չափէն աւելի չահադրգռուած են ձեռնարկութիւններու դեկավարման եւ անոնց զարդացման գործով: Այս է պատճառը, որ մտադրած են ամերիկեան եւ եւրոպական առեւտրական դպրոցներու օրինակով վարժարաններ հաստատել իրենց երկրին մէջ:

Արդարեւ, անոնք եկած են այն եղրակացութեան, թէ իմաստ չունի ձեռնարկութեան մը գլուխը դնելու գործունեայ մասնագէտ մը, եթէ ձեռնարկութեան վարիչները ի վիճակի չեն վարելու աչխատանքը: Օրինակ, ի՞նչ կ'արժէ ծրագրի մը մչակումը, եթէ գործարանները հնարաւորութիւն պիտի չունենան իրագործելու զանոնք:

Խորհրդային տնտեսութեան ծանօթ չուետացի տնտեսագէտ մը հետեւեալ պարզաբանումը կը կատարէ.— Խորհրդային տնտեսութեան մէջ մեծ կարելիութիւններ կան հսկայ արտադրութեան մը: Սակայն չեն դիտեր ի'նչպէս գլուխ հանել այդ գործը: Իսկական տագնապ մը կայ, եւ ասոր համար է, որ անհամբերութեամբ կ'ուղեն նկատի առնել դրամատիրական երկիրներու դեկավարման եւ չահու սիստեմները:

«Մինչեւ հիմա, կ'աւելցնէ չուետացի տնտեսագէտը՝ Առոլֆ Լունտին, չեն հաչուած բնական աղբիւրներուն եւ հումնիւթերուն դինը, այլ զոհացած են նկատի առնելով անոնց արտաբերման ծախքը: Եթէ այս իրողութեան վրայ աւելցնենք նաեւ իրենց անփոխանակելի (էքսվերթիպլը) դրամը, անոնց հաստատած դիները երբեք չեն համապատասխաններ ապրանքի արտադրութեան իրական ծախքին:

Թ. Ա. Թ.

ԵՕԹԸ ՀԱՐԻՒՐ քաղաքապետներ որոնք ընդդիմութեան մաս կը կազմեն, վար – չապետարանին (Մաթիւնեոն) դուռը փակ գտան Զորեքչաբթի օր, երբ կուպային բանաձեւով մը, տեղական հարկային դըրութեան բարեփոխում մը ուղելու համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՌՆԱՇԽԱՐՀԸ

Երկրաբանական տեսակէտէն երկտա – սարդ է հին անցեալ ունեցող Հայաստա – նը, որ կը նկատուի աշխարհի բարդ, ինք – նատիպ կառուցուածք ունեցող երկիրնե – րէն մէկը: Հոս կարելի է հանդիպիլ բո – լոր գարաշրջաններու չերտերու, որոնք պատմութեան ընթացքին զրեթէ միշտ ենթարկուած են լեռնակազմութեան ան – վերջանալի հոլովոյթին:

Այս իրողութեան վկայութիւնները կը կազմեն մեր լեռներուն կնճռոտ եւ սեղմ ծալքերը, տեղաշարժները, պատռուածք – ները եւ խզումները: Մեր լեռներուն կա – ռուցուածքը աւելի բարդացած է տարբեր ժամանակներուն, տարբեր հզօրութեամբ տեղի ունեցած հրաբխային պոռթկում – ներուն հետեւանքով, որոնք իրենց կար – գին տեղծած են հայկ. լեռնաշխարհը բնութագրող տարահարթերուն, բարձրա – ւանդակներուն, լեռնաշղթաներուն ամ – բողջ սիստեմը:

Այսպէս, մեր լեռնաշխարհին մակերե – սին բնորոշ ձեւերը հիմնականին մէջ յա – ռաջ եկած են ընդերքէն վեր բարձրացող՝ ծալքակազմական, հրաբխային երեւոյթ – ներու ազդեցութեամբ: Իսկ հրաբխային գործունէութիւնը իր կնճռոտ կնիքն է դրած հայկ. բոլոր տարահարթներուն վը – րայ: Հրաբխային պոռթկումներ տեղի ունեցած են նաեւ ոչ շատ հին անցեալին: Օրինակ, Նեմրութի հրաբուխը վերջին անդամ տեղի ունեցած է աւելի քան հինգ հարիւր տարի առաջ՝ 1441ին:

Հինգ բարձրաւանդակին վրայ տեղի ունեցած յաջորդական երկրաբանական հոլովոյթները իրենց վերջնական ձեւաւո – րումն են գտած այսպէս կոչուած ալպեան լեռնակազմութեան դարաշրջանին:

Այդ լեռներու խումբին կը պատկանին հրաբխային բարձրաւանդակը չրջապա – տող փոքր Կովկասի լեռնադարերը՝ Վի – րահայոց, Բազումի, Փամբակի, Ծաղ – կունեաց, Սեւանի, Զանգեզուրի եւ ա – նոնցմէ անջատուող Մեղրիի, Բարդու – չատի, Ուրցի, Հայոց Ձորի լեռնաբա – զուկները:

Այնուհետեւ երկրաբանական ամէնէն երիտասարդ երրորդական եւ չորրորդա – կան ժամանակաշրջանին երկրին ըն – դերքէն ժայթքած հսկայ քանակութիւն ներկայացնող հրաբխային նիւթերը՝ լա – ւաներն ու տարբեր կազմի փխրուն գո – յացութիւնները իրենց տակ ծածկած են լեռներուն մակերեսները՝ յառաջ բերե – լով եւ ստեղծելով լաւաներու զօրաւոր ծածկերէ բաղկացած հսկայ բարձրաւան – դակ մը, որ իր մէջ կ'ընդգրկէ բազմա – թիւ տարաւանդակներ, իջեցուածքներ, տա – րերկրեայ լիճեր:

Հայկական հրաբխային բարձրաւան – դակը իր ինքնատիպութեամբ եզակի է: Լաւայի այս հսկայ «ծովին» մէջ տեղ տեղ կը բարձրանան հսկայ զանգուածներ: Ա – սոնցմէ են՝ Արագածի, Գեղամայ, Վար – դենիսի, Ծոնաւ լեռներու բարձրաւան – դակները, իսկ Արեւմտեան Հայաստանի մէջ՝ Սիփանը, Բինգէօլը, Մասիսն ու այլ լեռները:

Ասոնք իրենց կարգին յեռազայ լեռ – նակազմական հոլովոյթներու երիտա – սարդացման հետեւանքով կը ճեղքուին, կը բեկորատուին եւ կը ստեղծեն ժայթ – քումներու որ օճախներ, ուրկէ հոսած լաւաները կը չարժին դեպահովիտներէն, կը հիւսուին իրարու հետ, հանդոյցներ կը կազմեն ու կը ստեղծեն մեծ լիճերու շարք մը: Ասոնցմէ կարելի է յիշել Արա – բատեան, Շիրակի, Ապարանի, Սեւանի, Վանի լճային աւազանները, որոնք յե – տագային կը լեցուին զօրաւոր լճագետա – յին, կաւաղային եւ գլաքարային չեր – տերով: Ասոնց մեծ մասը չորրորդական ժամանակաշրջանի վերջաւորութեան կը չորնան, իսկ Վանի եւ Սեւանի լիճերը կը մնան:

Հայկական բարձրաւանդակի լեռները Ալպեան մեծ գօտիին մաս կը կազմեն, որ սկսելով Փիրենեան թերակղզիէն, անցնե – լովներոպայի հարաւէն, կ'երկարին մինչեւ Փամիր եւ Հիմալայա ու վերջ կը գտնեն Մալայեան արշիպելագոսի մէջ: Հայաս – տանի կառուցուածքներուն եւ լեռնային զանգուածներուն ուսումնասիրութիւնը կը վկայէ, որ Հայոց Հողը տասնեակ միլիո – նաւոր տարիներ առաջ ծածկուած էր ծո – վով: Արդի Հայաստանը իր երկրաբա – նական պատմութեան ընթացքին չատ յաճախ իջած է ծովին յատակը կամ կըր – կին վեր բարձրացած է: Այս տատա – նումներուն միշտ ընկերացած են հրա – բուխները թէ՛ ծովին խորը եւ թէ երկրին վրայ: Հայաստան վերջնապէս ծովի յա – տակէն ազատած է երրորդական ժամա – նակաշրջանի վերջը՝ մօտ մէկ միլիոն տարի առաջ: Այնուհետեւ ենթարկուած է աւելի մեծ փոփոխութիւններու, որու հետեւանքով ստեղծուած է տիպիկ բար – ձրաւանդակ մը, որ զգալի կերպով բարձր է չրջապատի Անատոլուի եւ Իրանի սա – րահարթերէն: Պատկերաւոր բացատրու – թեամբ՝ Հայոց լեռները մէկ–մէկ դասա – դիրքեր են երկրաբանութեան պատմու – թեան ուսումնասիրութեան համար: Իսկ օտարները զայն անուանած են «լեռներու կղզի»:

Հրաբուխներու ուսումնասիրութեան տեսակէտէն հայկական բարձրաւանդակը մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ, դրած է աշխարհահռչակ երկրաբան Ֆր. Լեվինսըն – Լեսինկ: Գիտնականը դիտել տուած է, որ Հայաստանի հրաբխային երեւոյթը իր քանի մը դիծերով, ինչպէս, օրինակ, հրաբխային կառուցուածքով, ժայթքումներու մեքենականութեամբ, լաւայի ստեղծած խայտաբղետ ձեւերով եւ բարդ մակերեսով, ամէնէն աւելի կը յիշեցնէ հեռաւոր երկիր մը՝ Իսլանտան:

Ուրիշ անուանի երկրաբան մը՝ ակեդ. Ա. Զաւարիցկի կը նկատէ, որ «Հայաս – տանի ամբողջ բնութիւնը կը խօսի անոր հրաբխային անցեալի մասին. այս երկրին բարձրաքանդակը եւ անոր հետ միասին կլիմայական իրայատկութիւնները հո – ղերը, աղբիւրներու տարածումը, օգտա – կար հանածոները, եւ յատկապէս հազ – ուադիւտ չինարարական նիւթերը կ'ար – տայտեն Հայաստանի երկրաբանական անցեալին պատմութիւնը»:

Անգլիացի ճամբորդը՝ Լինչ, որուն կեանքի նպատակը հայկական լեռնաշ – խարհի ուսումնասիրութիւնը եղաւ եւ այդ մասին երկու ստուար, արժէքաւոր հատորներ գրեց, մեծ ջանադրութեամբ եւ գիտական բծախնդրութեամբ կը խօ – սի Հայոց լեռներուն, յատկապէս անոնց հակադրութիւններուն՝ երկրին կեղեւին վրայ ծայր առնող հայկ. աղեղնաւոր, մեղմալիք եւ դմբէթաձեւ կատարներով լեռներու մասին: Լեռներ, անթիւ ու ան – համար, ամենուրեք եւ ամէն քայլի տե – սանելի: Անոնցմէ չատեր անուն ալ չու – նին, մինչդեռ ուրիշ երկիրներու մէջ նը – չանաւոր բարձունքներու համբաւ կ'ու – նենային:

Շրջապատին նկատմամբ մեր երկրին բարձր դիրքի վրայ դոնուիլը «տանիքի բնոյթ կուտայ իր տահմանակից երկիր – ներուն նկատմամբ», կը դրէ Լինչ: «Ու – րիշ ո՞րտեղ կարելի է հանդիպիլ այս – պիսի լեռներու՝ Արարատ, Սիփան, Նեմ – րութ, ալ չեմ խօսիր Ալադեաղի եւ Բին – կէօլի մասին»:

Ի դէպ, Արագածը (Ալագեաղը), որ բազում հրաչալիքներու իսկական բաց ու «փակ» թանգարան է, իր հրաբխային նը – կարագրով թիփիկ է Հայաստանի լեռնա – կազմութեան համար:

Երկրաբանները զրեթէ միահամուռ այն տեսակէտը կը բաժնեն, թէ այս լեռը հանգած հրաբուխ մըն է, եւ ոչ թէ մէկ անդամէն մէջտեղ եկած է զանազան ժայթքումներու հետեւանքով:

×

Ներկայ Հայաստանի, յատկապէս Լո – ռիի եւ Զանգեզուրի լեռներու ընդերքը բնական բարիքներու, մասնաւորաբար գունաւոր եւ հազուագիւտ մետաղներու մեծ չտեմարան մըն է:

Ոչ մետաղային հանածոներէն յիշենք՝ տուֆերը, մարմարները, դիատոմիանե – րը, հրակայուն կաւերը, պեռլիտը, ե – կաթաքարը, պեմզան, կրաքարը եւայլն:

Մետաղներէն՝ պղինձը, ոսկին, մոլիբ – դէնը, դինկը, կապարը: Մեծ ապագայ կը խոստանան Հանդիս լերան երկաթահան – քերը:

Ա. ԹՈՄԱՋԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԿԵԱՆՔԸ ՏԻԵԶԵՐՔԻ ՄԷՋ

Ուրիշ մոլորակներու վրայ կեանք գո – յութիւն ունի՞: Ահա հարցում մը, որ զարերէ ի վեր կը զբաղեցնէ մարդիկ: Աստղագիտութեան բուռն զարգացումը, այերանաւերու ճամբորդութիւնը դէպի երկրին մօտակայ մոլորակները, մար – դուն առաջին թռիչքը դէպի լուսին, նոր յոյսեր արթնցուցին, թէ կարելի պիտի ըլլայ հաստատ պատասխան մը տալ այս առեղծուածային հարցումին: Արդէն կա – րելի եղաւ վճռական կերպով պատասխա – նել, թէ լուսնի վրայ կեանք գոյութիւն չունի: Խորհրդային «Վեներա» այերանա – ւերը, իրենց կարգին, հաստատեցին, թէ Արեւսեակ մոլորակին վրայ կը տիրեն կեանքի աննպաստ պայմաններ: Նոյնը կարելի է հետեւցնել Հրատ մասին – ամերիկեան Մարիներ այերանաւերու կա – տարած թռիչքին առթիւ:

Երբ կը խօսինք հեռաւոր աշխարհնե – րու կեանքի մասին, պէտք չէ անուշա – կարծել թէ ան անպայման մեր երկրա – գունդին վրայ գոյութիւն ունեցող կեանք – ին ձեւերը պէտք է ունենայ կամ մեզ պէտք մարդիկ պէտք է ապրին այս կամ այն մոլորակին վրայ: Ներկայիս գիտնական – ները կը փնտռեն նախնական կեանքի ձե – ւեր ոչ միայն մոլորակներու վրայ, այլ նաեւ անջրպետին մէջ, որովհետեւ ըստ վերջին տուեալներուն, անջրպետը կար – ծուածին պէս պարապ չէ: Այսպէս, վեր – ջերս, հաստատուեցաւ թէ միջաստղային ամպամածութիւններուն մէջ կենդանի նիւթի բաղադրական մասնիկներ գոյու – թիւն ունին:

Դեռ 1951ին, ռատիօհեռադիտակները հաստատեցին ջրածինէ կազմուած հսկայ ամպամածութիւններու գոյութիւնը հե – ռաւոր աշխարհներու մէջ: Անցեալ, 1930էն ի վեր գիտէինք թէ աստղերու մի – ջեւ գտնուած տարածութիւններուն մէջ փոշի գոյութիւն ունի, բայց անծանօթ էր անոր բաղադրութիւնը: Բայի ջրա – ծինէն հոն գտնուեցան նաեւ մասնիկներ կազմուած ջրածինէ եւ թթուածինէ: Ցա – րի մը առաջ գիտնականները ռատիօհե – ռադիտակներու միջոցով յայտնաբերեցին ամոնիաքի եւ նոյնիսկ ջրաջոլի գոյու – թիւնը անջրպետի անծայրածիր տարա – ծութիւններուն վրայ: Այսպէս, հաստատ – ուեցաւ որ ջուրը կը հեռարձակէ 1,35 մմ. երկարութեամբ միքրոմեթրային ալիքի վրայ, իսկ ամոնեաքը՝ 1,2–1,34 մմ. եր – կարութեամբ 8 ալիքներու վրայ: Քանի մը ամիս առաջ, աւելի ղգայուն յայտնաբերութիւն մը եղաւ. հաստատ – ուեցաւ որ անջրպետի մէջ աւելի բարդ մասնիկներ ալ գոյութիւն ունին, ինչպէս ֆորմալդեհիտը կամ ֆորմոլը, որուն գոյութիւնը յայտնուեցաւ 6,2 մմ. ալիքի երկարութեան վրայ:

Ցայտնի է, որ առաջինը կազմուած է ջրածինի երկու եւ թթուածինի մէկ հի – դրոգէն ատոմներէ, իսկ երկրորդը՝ ջրա – ծինի երկու, ածխածնի մէկ եւ թթուածնի մէկ ատոմներէ:

Ֆորմալդեհիտի եւ ֆորմոլի գոյութիւնը անջրպետի մէջ կը նշանակէ, որ ածխա – ծինը, որ կենդանի նիւթի հիմնական տարրերէն մէկն է, տարածուած է ամբողջ տիեզերքի մէջ:

Ներկայիս գիտնականները կը հետաքրքրուին նաեւ ամոնիաքի գոյութեամբ: Ամոնիաքը ազոտի եւ ջրածինի միացութիւնն է, եւ ազոտը կենդանի նիւթի երկրորդ կարեւոր տարրն է:

Ամոնիաքի գոյութիւնը կը նշանակէ, որ ազոտը տարածուած է տիեզերքի մէջ:

Ներկայիս գիտնականները կը հետաքրքրուին նաեւ ամոնիաքի գոյութեամբ: Ամոնիաքը ազոտի եւ ջրածինի միացութիւնն է, եւ ազոտը կենդանի նիւթի երկրորդ կարեւոր տարրն է:

Ամոնիաքի գոյութիւնը կը նշանակէ, որ ազոտը տարածուած է տիեզերքի մէջ:

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՁԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Ինչ պարապ խօսքեր.. Հայրդ եւ եղբայրդ բան մը ըրա՞ծ են:

— Հայրս զոնէ հեռուէն հեռու կաս – կածի մը տեղի տուած է:

— Ճիշդ ես ալ կասկածելի զարճած եմ այս առնը բնակելովս... Հաւատա, մէկը չուզեր հետս տեսնուիլ, ամէնքը խոյս կուտան ինձմէ... այս վիճակը չի կըր – նար տեւել:

— Բայց ո՞ւր կ'ուզես որ երթանք, զոչեց Զարուհի ձայնը բարձրացնելով:

— Ուր որ ըլլայ, այս տեղէն հեռու տեղ մը, ուր կարենանք հանդարտ սրտով ապրիլ եւ գործերնուս աչխատիլ:

— Ի՞նչ գործ ունիս որ, հարցուց Զա – րուհի հեգնարար:

— Այո, հիմա գործ չունիմ ու չեմ կրնար ունենալ ճիշդ այստեղ ըլլալուս համար: Ո՞վ կրնայ վստահիլ մէկու մը որուն աներն ու աներձաղը իրրեւ կա – կածելի բանտարկուած են...

Զարուհի չպատասխանեց, ուսի ար – համարհական չարժում մը ըրաւ եւ սկը – սաւ հանուիլ: Բայց Լեւոն միտքը դրած էր դիւրաւ անոր օձիքը չթողուլ:

— Վաղն առաւ իսկ ուրիշ տուն մը պիտի փնտռեմ, ըսաւ:

— Կրնաս փնտռել, պատասխանեց կի – նը չոր կերպով:

— Եւ անմիջապէս պիտի տեղափոխ – ուինք...

— Եթէ դրամ ունիս տուն բռնելու եւ մեզ ապրեցնելու համար, ամէն բան դիւրին է:

— Դրա՞մ, զոչեց Լեւոն որ ճիշդ խո – սակցութիւնը այս կէտին բերելու կ'աշ – խատէր, դրա՞մ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես...

— Ըսել կ'ուզեմ որ այդ ըսածներդ ա – մէնքն ալ դրամով կ'ըլլան, պատասխա – նեց Զարուհի պաղարիւնով:

— Հրամմեր ես, զատ տուն ըլլալու համար դրամ ունինք, ըսաւ Լեւոն այս վերջին բառին վրայ չեչտելով:

— Ճչմարիտը ես չէի դիտեր...

— Զորս–հինգ հազար ոսկիի քու դրամ – օժիտդ կայ..

— Իմ դրամօժի՞տս...

— Այո, ի՞նչ, կը կարծես որ քեզ հետ ամուսնացայ այս փորձանքներուն մէջ մտնելու համա՞ր միայն եւ ապագա կործանելու:

— Հիմա խնդիրը լմնցաւ, ալ պէտք չունինք խօսակցութիւնը չարունակելու:

— Ինչո՞ւ համար:

— Որովհետեւ այդ խնդիրները ինծի չեն վերաբերիր, ինչ՝ ուրիշ որ կրնաս դրամօժիտդ պահանջէ:

— Ուրիշ՞ պիտի պահանջեմ, եթէ ոչ քեզմէ:

— Ես դրամ չունիմ:

— Հօրմէդ ուղէ, մի՞թէ քու իրա – ւունքդ չէ:

— Նախ հայրս բանտարկուած է այս միջոցիս, յետոյ եթէ նոյնիսկ ազատ ըլ – լար, դարձեալ բերանս պիտի չբանայի... ես դիտեմ որ ամուսնութենէս առաջ ա – մէն բան կարգադրուած է քու եւ անոր մէջտեղ եւ թէ տասը փարա պահանջելու իրաւունք չունիս:

— Իրաւունք չունի՞մ, իրաւունք չու – նիմ, զոչեց երիտասարդը զոզահար ձայ – նով մը, լաւ, կը տեսնենք թէ իրաւունք ունի՞մ թէ...

— Ի՞նչ, սպառնալի՞ք կ'ընես, հարցուց Զարուհի իր ամուսնոյն նայելով դաժան կերպով մը:

— Այո, սպառնալիք կ'ընեմ, պատաս – խանեց այս վերջինը անյողդողդ ձեւով մը: Կամ ինծի հետ կը միանաս եւ ի – րաւունքս կը պահանջես եւ կամ որոշած եմ ուրիշ կերպով վարուելու...

Զարուհի որ ծայրայեղօրէն նեղութիւն կը զգար այս խօսակցութենէն, որ հետ – զհետէ թունալից կը դառնար, չհարցուց թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ «այդ ուրիշ կերպ վարմունքը» եւ զոհացաւ արհամարհոտ ակնարկ մը նետելով իր ամուսնոյն վրայ:

Ի զո՞ւր Լեւոն փորձեց վիճաբանու – թիւնը չարունակել, կինը արդէն անկո – ղին մտած էր եւ կը քնանար կամ զոնէ այդպէս կը կեղծէր:

Քանի մը օր եռքը Բարսեղ էֆէնտիի զրասենեակին երկու պաշտօնեաները եւ սպասաւորը կ'արձակուէին բանտէն: Փարթամ պէյ իր խոստումը կատարած էր եւ կրցած էր այս յաջողութիւնը ձեռք բերել չնորհիւ իր վայելած ազդեցութեան եւ Եըլտըզի պալատին մէջ ունեցած յա – րաբերութիւններուն:

— Վաղը միւս օր Բարսեղ էֆէնտիի դաւակը Արամն ալ կ'արձակուի, ըսած էր Մարտիկ էֆէնտիին:

— Իսկ Բարսեղ էֆէնտի՞ն...

— Իշալլահ անոր ալ ճարը չուտով պիտի գտնեմ:

Մարտիկ էֆէնտի փութացած էր այս աւետիսը բերելու վաճառականի ընտա – նիքին:

Լեւոն երբ իրողութիւնը իմացաւ, կեղծ ուրախութիւն մը ցոյց տուաւ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(88 – Շար.)

ՌՈՒՄԷՆ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵԾԱՐԷ

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻՆ

Նիւ Եորքէն եաք, երբ Փարիզի ու Պէռլինի հայ գաղութները կը պատրաստուին այս միջոցին արժանավայել կերպով նշելու յոբելենական հանդիսութեամբ մը, ութսունամեայ բազմավաստակ մտաւորական Յ. Ճ Սիրունին, արդէն մեծարանքի փայլուն օր մը նուիրուած է օտարներու կողմէ, Ռումանիոյ մէջ, գործակից ռումէն մտաւորականներու եւ ռումէն հանրային ու մշակութային մարմիններու, ի պատիւ ռումէն քաղաքացի եւ հայ եւ ռումէն մշակութային կապի ծառայող՝ անխոնջ մտաւորականին:

Այդ հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Պուքրէշի ժողովրդական համալսարանի սրահին մէջ, Մարտ 28ին, որուն նախաձեռնութիւնը ստանձնած է ռումէն Արեւելագիտներու խմբակցութիւնը եւ որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած են ռումէն Ակադեմիոյ պատմութեան ինստիտուտը, Պետական Արխիւները, Պուքրէշի Պատմական Թանգարանը, Պատմական Գիտութիւններու Ընկերութիւնը, Զինուորական Կեդրոնական Թանգարանը, Հարաւ. Արեւելեան Եւրոպայի Կաճառը, ռումէն Պատրիարքարանը, Ատուածա – բանական Ճեմարանը, Դաւանութեանց Տէփարթմանը ինչպէս եւ բնականաբար հայ թեմը:

Ներկայացուցիչներ եղած են բոլոր այս հիմնարկներէն, որոնցմէ շատեր խօսք առած են կամ կարդացած համակրանքի ուղերձներ:

Հանդիսութեան յաջորդած է բազմաթիւ ներկաներով ճաշ մը համալսարա – նականներու տան մէջ:

Ռումանիոյ հայ գաղութին մէջ, ան – հաբնթեայ է հայ մտաւորականի մը ուղղուած յարգանքի այս ցոյցը: Եւ սա – կայն, արդարացի հատուցում մը կը կազմէ ան, իր կեանքի ընթացքին, բազմիցս տառապանքի բովերէն անցած հայ հան – րային մշակին:

Հոս Փարիզի մէջ, Եւրոպայի Հայրա – պետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի հովանաւորութեան տակ, Գործակիր մարմին մը կը շարունակէ իր կազմակերպական աշխատանքները, Պ. Սեդրակ Քարեանի նախագահութեամբ, Սալ Կավոյի յառաջիկայ Յունիս 14ի հանդիսութիւնը դարձնելու համար փա – ռաչուք եւ համաժողովրդական:

Յոբելեարը՝ որուն հրաւէր ուղղուած էր Փարիզի Կազմակերպիչ Յանձնախում – բին կողմէ, խոստացած է անձամբ ներկայ ըլլալ սոյն ծանակատարութեան:

Այս պայմաններուն մէջ, իրեն համար հնարաւոր պիտի չըլլայ ուրեմն այցելու Պէյրութ եւս, ինչպէս եւ Երուսաղէմ՝ ուր նոյնպէս հրաւիրուած է: Իսկ իր Հա – յաստան այցը — ուր կը սպասուէր ան — ոտիպուած է նոյնպէս յետաձգել յառա – ջիկայ աշնան:

Մինչ այդ, արդէն հայրենի թերթերու մէջ յօդուածներ լոյս տեսան, ինչպէս «Հայրենիքի Ձայն»ի եւ «Գրական Թեր – թ»ի մէջ կամ այլուր: Անկասկած նման արտայայտութիւններ պիտի ըլլան տա – կաւին:

Ցուսալի է որ Փարիզն ալ, մաքի ու լոյսի միջազգային այս վառարանը, պի – տի պիտնայ տալ իր կարգին արժանի յարգանքը անհետացած մեծ սերունդի մը ժամանակակից եւ հաղուագէտ վերապ – րողներէն մէկուն որ տակաւին պատ – նէշին վրայ է:

Ք.

ԽՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Մի ամաչարէք դատապարտել: Դա – տապարտելը դիւրին է, բայց ճիշդ ա – տոր համար թոյլ մի տաք, որ տարուիք այդ դիւրութենէն:

ՍԵՆԵԿԱ

Միայն իր անձին համար ապրող մար – դը մահկանացուներուն ծանօթ ամէնէն նուաստ կերպով կ'ապրի:

ՄԻԼԼԷՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէն (յապաղած).— Ընկալեալ սովո – րութեամբ մը փետրուարեան ժողովըր – դական ապստամբութեան տարեդարձը այս տարի եւս տօնուեցաւ խնջոյքով մը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 1ին, Համօ 0 – հանջնեան ակումբը: Հաճելի էր հաս – տատել տարեց ընկերներուս համար, որ ձեռնարկին նախաձեռնութիւնն ու կազ – մակերպութիւնը ինքնակամ որամադրու – թեամբ մը առանձնած էին մեր նորահաս – նները, որոնք խմբուած են Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի չարքերուն մէջ: Հ. Յ. Դ. Ա – նի կոմիտէն, որ տարիներէ ի վեր ինք կը նախաձեռնէր նմանօրինակ հանդիսու – թիւնները, այս անգամ դոհունակու – թեամբ այդ պարտականութիւնը յանձնած էր երկսեռ երիտասարդութեան, ինք ստանձնելով միայն հովանաւորութիւնը երեկոյթին:

Նոր Սերունդին անունով խօսք առաւ օրուան նախագահը՝ ընկ. Գրիգոր Սան – ճեան: Երիտասարդ ընկերը, յոտնկայս երդուած Մշակ բանուորէն եաք, կար – գաց օրուան ոգոյին նշանակութիւնը մատ – նանշող իր երկու խօսքը: Փետրուարեան ապստամբութիւնը նկատեց բանութեան դէմ կատարուած ժողովրդային ծառա – յում մը, որուն համար հպարտ են իրենք՝ երիտասարդները, քանի որ դէպքը կը հաստատէ մեր ժողովուրդին անընկճե – լի կամքը՝ ապրելու ինքնիշխան եւ ի – կապէս ժողովրդավարական կարգերու տակ: Ահա թէ ինչու նորահաս սերուն – դին համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ կը մնայ դրօշակիրը Հայութեան իղ – ձերուն, կը նկատուի չատ իրաւամբ հա – րազատ արտայայտութիւնը ազգային ա – ռաջադրութիւններուն:

Հայրենիքի համար զոհուած հերոսնե – րու յիշատակին վայրկեանի մը յոտնկայս լութիւն պահուեցաւ սրահին մէջ, որմէ ինք ընտրուեցաւ օրուան սեղանապետը յանձին Ալպէռ Քէլէչեանի: Ցաջորդա – բար երդեցին եւ արտասանեցին ընկերու – հիներ է. Քէլէչեան, Ա. Սանճեան, Մա – րի Կարապետեան, Վարդուհի Ռատիկ – եան, ընկեր Բենօ եւ ուրիշներ: Ցատկա – պէս խանդավառութիւն ստեղծեց սիր – ուած երգչուհի ընկերուհի Ալիս Ալթուն – եանի (Լիոն) երգերը, որոնք դիմաւոր – ուեցան դնահատանքի խօսքերով:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Միսաք Միրզէ, Լիոնէն, որ համաժողովրդական ծառայումին պատմականը ընդէլ եաք, թուելէ եաք նաեւ անոր դրդապատճառ – ները, յայտարարեց, թէ ազատութեան եւ անկախութեան ի խնդիր հայ ժողովուր – դին ունեցած ընդվզումները ցեղային առողջ եւ անխաթար յատկանիշի մը ար – տայայտութիւնն են անկասկած, քանի որ ան ժառանգ մնացած է մեզի Հայկի ցեղոյ կային միւսները, բարձր մար – դիկը, բուն աշխարհիկները եւ որոնց սկզբունքն էր վայելուչ առատաձեռն քա – ջասիրտ, զուարթ ըլլալ, իր բոլոր կիր – քերուն անձնատուր ըլլալ առանց կար – մըրելու եւ մնացած ամէն բաները ծաղ – րել:

Վրոնսքի վայրկեան մը խոովեցաւ Մոսկուայէն հեռը բերած տարբեր աչ – խարհի մը ապատօրութիւններուն պատ – ճառաւ: Բայց չուտով մտաւ իր հին հա – ճելի ու զուարթ միջավայրին մէջ:

— Այժմ մնաք բարով, ըսաւ Պառո – նուհին, հրաժեշտ առնելով Վրոնսքիէն:

Քոմարովսքին ինքն ալ ոտքի ելաւ եւ Վրոնսքի առանց մեկնումին սպասելու, ձեռքը երկնցուց եւ իր աչխատութեան սենեակը մտաւ:

Մինչ լուացուելու վրայ էր, Փեթրից – քի իրեն քանի մը բառով պատմեց իր կա – ցութիւնը. դրամ ունէր. հայրը յայտա – րարած էր որ պարտքերը պիտի չվճարէր եւ դրամ պիտի չտար. իր պարտապա – հանջները կը սպառնային զոտ բանալու եւ գնդապետը ըսած էր որ եթէ այդ դա – թակղութիւնները չդադրին, պէտք է որ բանակը թողու:

Գալով Պառոնուհիին՝ անկէ բոլորովին յագեցած էր, բայց ի փոխարէն ուրիշ մը գտած էր, զոր Վրոնսքիի ցոյց պիտի տար, ճչմարիտ հրաչալիք մը, արեւել – եան ոճով, տեսակ մը Ռեբեկա...:

Այս պատմութիւնները լսելով, Վրո – նսքի հաճելի զգացում մը ունեցաւ. ինք – գինքը վերագարձած զգալով Փեթերս – պուրկի երիտասարդութեան անհոգ ու զուարթ սովորական կեանքին:

Երբ բոլոր այդ լուրերուն տեղեկացաւ, Վրոնսքի, իր ծառային օգնութեամբ, համազգեստը հագաւ եւ դնաց իր գնդա – պետին ներկայանալու: Ցետոյ մինաք ու – նէր իր եղբօրը, Պէյլին երթալ եւ իր այցելութիւններուն սկսիլ այն տուները ուր հաւանականութիւն ունէր Աննային հանդիպելու:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Ջմեռուան վերջերը բժշկական խոր – հրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Չէր – պացքիններու տունը որոշելու համար թէ ի՛նչ էր Քէթիի հիւանդութիւնը եւ թէ ի՛նչ պէտք էր ընել իրեն, վերադարձնե – լու համար իր ուժերը, որոնք կը սպա – ռէին:

Ընտանիքին բժիշկը ձկան իղ պատուի – րած էր իրեն, յետոյ երկաթ, յետոյ դժոխաքար եւ որովհետեւ ոչ մէկ բարե – լաւութիւն յառաջ չէր եկած՝ իշխանու – հին հռչակաւոր բժիշկ մը կանչեց:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՅ

(Շար.)

« ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ »

Ցունական դիցաբանութիւնը, երգերն ու ղրոյցները, վիպերգուներն ու հերոսները բոլ արժանուն դնահատուած են մեր մատենադիրներուն կողմէ: Այս մասին յիշատակութիւններ կան արդարեւ Ագա – թանգեղոսի, Եղնիկի, Խորենացիի, իսկ աւելի եաք Գրիգոր Մագիստրոսի եւ մի – նադարեան հայ տաղասացներու մօտ:

Մանաւանդ է Խորենացիի դնահատութիւնը Ցունաստանի մասին. զայն համարած է «գիտութեանց մայր» կամ «տաճար», իսկ «ճշմարտութիւնն այլաբանօրէն» վեր հա – նող յունական այլաբանօրէն» «պերճ» են ու «ողորկ, հանդերձ պատճառանք»:

Պատմահայրը անդրադառնալով Տրո – վադայի պատերազմին, դիտել կուտայ, որ Հայոց Զարմայր նահապետը եւս իր փոքրաթիւ զօրքով կռուած է եւ ինկած հերոսի մահով՝ «կը փափաքէի, որ ան Աքիլլէսի հարուածէն ինկած ըլլար եւ ոչ թէ ուրիշ այլ մէկէ»: Միեւնոյն առեն Խո – րենացի կը յիշէ Հոմերոսի անունը բազ – մաթիւ առիթներով, զայն նկատելով հատաստի աղբիւր եւ բանաստեղծական արուեստի մէջ անգերազանցելի դէմք մը: «Գիրք պիտոյից»ին մէջ Հոմերոս կը դասուի անցեալի, ներկայի բոլոր բա – նաստեղծներէն վեր:

Միջնադարուն եւս յիշատակութիւններ կ'ըլլան անոր «Իլիական»ին եւ «Ոդիսա – կան»ին մասին:

ԺԲ. դարու կէսին Գէորգ դպիր Տէր – Յովհաննէսեան (Պալատացի) արձակ կը թարգմանէ «Իլիական»ը:

Մօտաւորապէս դար մը եաք է միայն, որ Մխիթարեան հայրերէն Եղիա Թո – մաճան կը թարգմանէ Հոմերոսի «Իլիա – կան»ը 1843ին, «Ոդիսականը» 1848ին: Երկու թարգմանութիւններն ալ կատար – ուած են զրաբարով:

Ոդիսականի մասին թարգմանիչը հե – տեւեալը կը գրէ ի մէջ այլոց. «Ոդիսա – կանն Հոմերի լի է խիտ եւ հոծ բարոյա – կան հրահանգօք ընդ այլաբանական վի – պօքն եւ ընդ բազմադէմ օրինակօքն...»:

Ցետագային Մխիթարեան միաբաննե – րէն հայր Ա. Բագրատունի եւ հայր Ա. Ղազիկեան, իրենց կարգին, թարգմանե – ցին «Իլիականը»: Իսկ աչխարհաբարի թարգմանեցին Ս. Գրքաչարեան, Հ. Համբարձումեան:

Ռ. Գ.

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

— Եթէ աւազակ մըն է թող մի տար նկոս մտնելու:

Վրոնսքի ծառային ըսաւ որ իր դալուս – ը չմացնէ եւ կամաց մը առաջին սեն – եակը մտաւ:

Պառոնուհի Շելթոն, Փեթրիցքիի բա – րեկամուհին, կարմրաթիայլ անդուսէ շոր – ջազեստով մը եւ վարդագոյն խարտեաչ փոքրիկ գլխթովը կլոր սեղանի մը առջեւ նստած սուրճ կը պատրաստէր եւ սեն – եակը կը լեցնէր իր փարիզեան չատախօ – սութեամբը, զուարթ քանարիկի մը եր – պին պէս:

Փեթրիցքի վերարկուով եւ հարիւրա – պետ Քոմարովսքի համազգեստով, կը չջապատէին մանկամարդ կինը:

— Կեցցէ՛ Վրոնսքի, կեցցէ՛, գոչեց Փեթրիցքի: Պառոնուհի, ձեր լաւագոյն սուրճը տուէք տանտիրոջ: Իսկ դուն, ա – ւելցուց դէպի Վրոնսքին դառնալով եւ ցոյց տալով պառոնուհին, կը յուսամ որ դոհ ես տանդ մէջ մացուցած զարդարան – քէս: Արդէն դիւրար կը ճանչնա՞ք:

— Անշուշտ, գոչեց Վրոնսքի, պառո – նուհիին ձեռքը բռնելով զուարթ ժպի – տով մը, հին բարեկամներ ենք:

— Մեղի՞ կը վերագառնաք, հարցուց պառոնուհին: Եթէ ձեզ նեղութիւն կը պատճառեմ, կը մեկնիմ:

— Ձեր տանը մէջ էք, Պառոնուհի, ը – սաւ Վրոնսքի: Բարեւ, Քոմարովսքի, ա – ւելցուց պաղ կերպով հարիւրապետին ձեռքը թօթվելով:

— Իսկ ձեր կի՞նը, ըսաւ յանկարծ Պա – ռոնուհին, խօսքը Վրոնսքիի ուղղելով, ձեզ կարդեցինք ձեր բացակայութեանը: Արդեօք ձեր կինը միասի՞ն բերիք:

— Չէ, Պառոնուհի, ամուրի ծնած եմ եւ ամուրի պիտի մեռնիմ:

— Աւելի լաւ, աւելի լաւ: Ձեռքերնիդ լնձի տուէք:

Փեթերսպուրկի մէջ մարդիկ երկու ո – րոշ դասակարգերու կը բաժնուէին: Նախ հասարակները, տխմարները, մանաւանդ ծիծաղելիները, անոնք որոնք կը կար – ծէին որ ամուսինը պէտք է միակ կնոջ մը՝ իրենինին հետ ապրի, որ աղջիկը պէտք է անմեղ ըլլայ, կինը պարկեչտ, մարդը առնական, ժուժկալ եւ խստաբա – րոյ, որ պէտք է զաւակները կրթել, ապ – րուստը չահիլ, պարտքերը վճարել եւ ուրիչ այդ կարգի ապուշութիւններ:

Ցետոյ կային միւսները, բարձր մար – դիկը, բուն աշխարհիկները եւ որոնց սկզբունքն էր վայելուչ առատաձեռն քա – ջասիրտ, զուարթ ըլլալ, իր բոլոր կիր – քերուն անձնատուր ըլլալ առանց կար – մըրելու եւ մնացած ամէն բաները ծաղ – րել:

Վրոնսքի վայրկեան մը խոովեցաւ Մոսկուայէն հեռը բերած տարբեր աչ – խարհի մը ապատօրութիւններուն պատ – ճառաւ: Բայց չուտով մտաւ իր հին հա – ճելի ու զուարթ միջավայրին մէջ:

— Այժմ մնաք բարով, ըսաւ Պառո – նուհին, հրաժեշտ առնելով Վրոնսքիէն:

Քոմարովսքին ինքն ալ ոտքի ելաւ եւ Վրոնսքի առանց մեկնումին սպասելու, ձեռքը երկնցուց եւ իր աչխատութեան սենեակը մտաւ:

Մինչ լուացուելու վրայ էր, Փեթրից – քի իրեն քանի մը բառով պատմեց իր կա – ցութիւնը. դրամ ունէր. հայրը յայտա – րարած էր որ պարտքերը պիտի չվճարէր եւ դրամ պիտի չտար. իր պարտապա – հանջները կը սպառնային զոտ բանալու եւ գնդապետը ըսած էր որ եթէ այդ դա – թակղութիւնները չդադրին, պէտք է որ բանակը թողու:

Գալով Պառոնուհիին՝ անկէ բոլորովին յագեցած էր, բայց ի փոխարէն ուրիշ մը գտած էր, զոր Վրոնսքիի ցոյց պիտի տար, ճչմարիտ հրաչալիք մը, արեւել – եան ոճով, տեսակ մը Ռեբեկա...:

Այս պատմութիւնները լսելով, Վրո – նսքի հաճելի զգացում մը ունեցաւ. ինք – գինքը վերագարձած զգալով Փեթերս – պուրկի երիտասարդութեան անհոգ ու զուարթ սովորական կեանքին:

Երբ բոլոր այդ լուրերուն տեղեկացաւ, Վրոնսքի, իր ծառային օգնութեամբ, համազգեստը հագաւ եւ դնաց իր գնդա – պետին ներկայանալու: Ցետոյ մինաք ու – նէր իր եղբօրը, Պէյլին երթալ եւ իր այցելութիւններուն սկսիլ այն տուները ուր հաւանականութիւն ունէր Աննային հանդիպելու:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Ջմեռուան վերջերը բժշկական խոր – հրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Չէր – պացքիններու տունը որոշելու համար թէ ի՛նչ էր Քէթիի հիւանդութիւնը եւ թէ ի՛նչ պէտք էր ընել իրեն, վերադարձնե – լու համար իր ուժերը, որոնք կը սպա – ռէին:

Ընտանիքին բժիշկը ձկան իղ պատուի – րած էր իրեն, յետոյ երկաթ, յետոյ դժոխաքար եւ որովհետեւ ոչ մէկ բարե – լաւութիւն յառաջ չէր եկած՝ իշխանու – հին հռչակաւոր բժիշկ մը կանչեց:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՅ

(Շար.)

Պ. Մկրտիչ Աւետիսեան, այրի Տիկին Ա. Թոռիշատ, Տէր եւ Տիկին Ռուբէ Քէօն եւ զաւակները, այրի Տիկին Թոռիշատ, Տէր եւ Տիկին Ժան Թոռիշատ եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, քրոջ, մօրա – քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԿՐՏԻՉ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ

(ծնեալ Մարսել Փիաքու) –

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 7ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ Ապրիլ 11, Պանեօլէի Սէն–Լէօ–Սէն ժիլ եկեղեցին (86, Ռիւ Սատի Քառնօ), ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօլէի հին գերեզմանատունը:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Մկրտիչ Աւետիսեանի:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ Դ. Քրիստափորի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Շաբաթ (11 Ապրիլ), երեկոյեան ժամը 20,30ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԱՆԵԻՕ–ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի (12 Ապրիլ) կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Պր. Զաւիկ Զաւիկեանի սրճարանը: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» հենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 20,30ին, ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՆԵՐԿԱՑԱՑՆԷ

կիրակի, Մայիս 10, ժամը ճիշդ 15,30ին

THEATRE DE L'ATELIER, Place Charles Dullin (Dancourt) — Métro : Anvers

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

կատակերգութիւն մը՝ 4 արար

Հեղինակ՝ Վ. ԳԱԹԱՃԵԻ, Հայացուց՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Կը մասնակցին.— ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՀԱՃԿՈՒՀԻ ԽՐՏՉԵԱՆ – ԼԱ. ՇԱՍԱՆԵԸ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ: ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ՓԻՔՐ ԹԷՐԶԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԱՆԻ ՏԷՄԻՐԵԱՆ, ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ, ԿԱՐՕ ԹՈՍՈՒՆԵԱՆ, ՄԱԿԻ ԽԱՐԵԱՆ:

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Տոմսերու գին 25, 15, 10 եւ 5 ֆրանք Դիմել՝ Մ. Անտոնեան, հեռ. 738-21-18

փ. Թէրզեան 468–87–43, Մասիս 21, Rue Saulnier — Tél. : 770-16-88

Պալթայեան (ժասմին) 98, Rue d Aboukir

Ադամեան 16, Rue Lafayette

եւ Տիտանիք էդ ճաշարանը 60, Ռիւ Լաֆայէթ

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը կը փնտռէ այր ու կին մը, բնակարանի յարմարութիւն, ջերմութիւն եւ լոյս ապահոված տան պահապանութեան եւ մաքրութեան համար:

Դիմել Պ. Կարպիս Յակոբեան

3, Ռիւ Փոլասթրիէր, փարիզ 2րդ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՊԱՏՈՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Ապրիլեան եղեռնի նահատակներուն

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ չրջ. Հայ Ազգ. Մխութեան, կազմակերպութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերու եւ Լիոնի հայ բոլոր կազմակերպութեանց: Այս առթիւ տեղի կ'ունենան հանդիսութիւններ հետեւեալ յայտագրով

19 Ապրիլ Կիրակի

Ժամը 10ին հանդիսաւոր պատարագ Ֆուրվիէրի մայր տաճարին մէջ: Պատարագիչ՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ:

24 Ապրիլ Ուրբաթ

Ժամը 15ին, «Ազատ վիճաբանութիւն» (ֆրանսերէն) «Ինչո՞ւ համար Հայ մնալ» նիւթով:

Ժամը 19ին, համախումբ ղեկավարութեամբ Պլաս Պէլքուր, հաւաքուիլ 0 վէյէօն տը Փիէռի արձանին առջեւ, ծաղկեպսակի զետեղում – կարճ բանախօսութիւն:

Ժամը 20,30ին, Նահատակաց յիշատակին հանդիսաւոր պատարագ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ: Կը քարոզէ Հայր Մինաշեան:

25 Ապրիլ Շաբաթ ժամը 21ին

Հրապարակային բանախօսութիւն փրոֆեսէօր ՀՕՍՏՐԻԻ կողմէ, փակէ տիւ ֆոմէրսի սրահին մէջ, Փլաս տը լա Պուրս:

26 Ապրիլ կիրակի ժամը ճիշդ 15,30ին

Պիտի կատարուի ոգեկոչման նուիրական հանդիսութիւնը 6րդ թաղապետարանի սրահին մէջ, 58 Ռիւ տը Սէզ:

Կը խօսին՝ ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ եւ փրոֆ. ՌՈՊԻՐ ԿՈՏԻԼ (Ժընեւէն)

Գեղարուեստական պատչաճ բաժին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի.—

Տէր եւ Տիկին Համբարձում Թաղուոր – եան 100 ֆր. Վահրամ Ալթունեանի մահուան առթիւ: Պր. Յարութիւն Որբերեան 50 ֆր. Սեդրակ Գարակէօզեանի հոգւոյն համար: Տիկին Մարի Խաչատուրեան 50 ֆր., Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Գալաֆ – եան 20, Տիկին Մարի Շիրինեան 20, Տիկին Անիճա Սարաֆեան 20, Օննիկ Փէ – լաւեանի մահուան առթիւ:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Այրի Տիկին Մարի Ղազարեան 50 ֆր. իր ամուսնոյն՝ Յակոբ Ղազարեանի մահուան Երրդ տարելիցին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ա. Մաղաքեան 50, Ոմն 50, Տիկին Նահապետեան 10 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Մ. Ղուկասեանի, ինչպէս նաեւ Տէրտէրեան եւ Սայրինեան ընտանիքներուն, իրենց հօրեղբօր մահուան առթիւ (Մարսէյլ):

Նոյնպէս Շիրվանեան ընտանիքներուն, Հայկանոյշ Շիրվանեանի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Վ. Ծերոնեան 10 ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ի եւ 20 ֆր. Մարսէյլի Արենոյշներուն (ստանալ «Ցառաջ»էն) Հայկանոյշ Շիրվանեանի մահուան առթիւ:

×

ՎԷՆՍԷՆ.— Տէր եւ Տիկին Գ. Սողոմոնեան իրենց սիրելի հայրենակիցին՝ Տիկին Աբշակունի Թագուրօֆի մահուան տարելիցին եւ նորոգ հանգուցեալ իրենց սիրելի հայրենակից Յակոբ Թորոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ, 25ական ֆրանք կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի «Ցառաջ»ի բարդաւաճման:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս կիրակի Համաչխարհային եկեղեցական Կոչումներու Աղօթքի Օր:

Հանդիսաւոր ճայնաւոր պատարագ ժամը 10,30ին Հ. Քերոբէ Վ. Զրաքեանի, Հ. Ղեւոնդ Վ. Տաճեանի եւ Հ. Գաբրիէլ Վ. Լազարեանի հոգիներուն համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը 11 Ապրիլ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 6ին, Պուա Քոլոմպի Լուի Ժե. սրճարանի վերնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի վիճաբանական ասոլիսը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Հայ Ազգ. Տան մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ:

Կը խօսի՝ ԳԵՂԱՄ ԳԵԻՈՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկ. Հարցի այժմէութիւն եւ լուծումները (ֆրանսերէն)

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ - ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի փարիզի մասնաճիւղի եւ մասնակցութեամբ հայ ուսանողներու, Կիրակի 12 Ապրիլ ժամը 5–11, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ 17, Ռիւ Պէօ:

Նիւթ Ֆրանսահայ երիտասարդութիւնը

Ասոլիսը կը սկսի ժամը 5ին:

Հաճելի անակնկալներ:

Ճաշազին 15 ֆրանք:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ՏՕՔԹ. Գ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Փարիզի Հայ Արիներու ընդհանուր վարիչ Տօքթ. Գուրգէն Մեծատուրեանի քաղաքացիութեան առթիւ, Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը ի պատիւ իրեն էի Վալանսի մասնաճիւղը կը սարքէ 11 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20,30ին, Հայ Կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ սրահին մէջ (Պըլա հրապարակ թիւ 11):

Մուտքը ազատ է:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ – ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ –

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հերոսամարտի 55րդ տարեդարձը նուիրուած ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ծննդեան 150ամեակին

կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 16,30ին Hôtel Splendide, 31, Bd. d'Athènes

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒՂԱԼԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Արեւմտ. Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ Վ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

Լուսարձակումով կը ցուցադրուին յաղթական ճակատամարտի նահատակ անմահներու նկարները

Գեղարուեստական ընտիր բաժին: Մեներգ Օր. Օր. Ալիս Շամիրեան, Եւգինէ Նազարեան, Սահակ Տէրոյեան, Սիմոն Աւտոյեան (կ'երգէ «Հայրիկ–Հայրիկ»)

կ'արտասանեն.— Տիկին Հերմինէ Պօղոսեան, Օր. Ալիս Յարութիւնեան, Հայկ Ֆրէնկեան, Վանիկ Նազարեան:

Ձեռնադաշնակի վրայ կը նուագէ Շահէն Փանոսեան, դաշնակի վրայ՝ Մաուլէն Մարկոսեան (Ա. մրցանակ Մարսէյլի երաժշտանոցէն)

Մարտիճը ազատ է

Հանդէսէն ետք՝ ճաշ նոյն սրահին մէջ: Մասնակցութիւն 15 ֆր.: Արձանագրուիլ հեռաձայնելով 62–92–32, 48–85–60

Հրաւիրուած են կուսակցական, բարեգործական, հայրենակցական, մարզական եւ երիտասարդական բոլոր կազմակերպութիւնները

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի, 12 Ապրիլ, Աչխարհա – մատրան կիրակի: Ամէն տարիներու պէս, փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի բազմաճաշ պատարագ եւ հոգեհանդիստ եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար եւ պիտի ըլլան բարեմաղթութիւններ անոնց ի կեանս եղող պարագաներուն համար:

Եկեղեցւոյս բարերարներն են.—

Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աբգանգիոէ Էգնայեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմենակ Համբարձումեան, Պօղոս Նուպար փաշա, Սիրանոյշ Ֆրէնկեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Կարապետ Յակոբեան, Գէորգ Պագրճեան, Յակոբ Տէր–Յակոբեան, Վահագն Իշգալացեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Եդուարդ Պապեան, Զապէլ Պէօճէէեան, Յակոբ Մարիամ Տամլամեան, Միհրան Թագուհի Գավէզեան, Յարութիւն Մարի Ժամկոչեան, Հմայեակ Աննիճա Ալեքսանեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Նուրհան Ֆրէնկեան:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու պատարագին եւ աղօթելու հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն հանդիսին եւ ի կեանս եղողներուն արեւչատութեան համար:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՇԱԲԱԹ
11
ԱՊՐԻԼ
SAMEDI
11 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.787

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e ANNÉE — N° 11.787

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՐԱՔԻ ՔԻԻՐՏԵՐՈՒՆ ՕՐԻՆԱԿԸ

—o—

Բ.

Քիւրտերու ազգայնական չարժումը ախաւ Թուրքիայէն: Թուրքերը իրենց գործիք ծառայեցնելէ ետք Քիւրտերը իրենց հայասլինջ ծրագրին աւելի քան երեսուն տարի, Համիտիէ զօրագունդերու կազմութենէն մինչեւ առաջին աշխարհամարտի վախճանը, իրենց դէնքը դարձուցին անոնց դէմ: Ուղեցին Թուրքիան «Թրքացնել», հետեւելով համաթրքականթուրանական ծրագրին, որուն հեղինակն էր ոճրագործ Իթթիհատը:

Քէմալականները արժանաւոր յաջորդն եղան այս վերջինին եւ ուզեցին արմատախիլ ընել Քիւրտերն ալ: Սակայն չհասան իրենց նպատակին: 1925ին Շէյխ Սայիտի, 1930ին Ագրը Տաղի (Արարատ) եւ 1937ին Տէրսիմի ապստամբական չարժումները իրենց քառասուն հազար զոհերով, արմնցուցին ազգայնական զգացումը Անատոլուի Քիւրտերուն մէջ:

Երբ դէնքի ուժով չկրցան իրագործել իրենց դիւային ծրագիրը, հանրապետական Թուրքիոյ վարիչները փորձեցին ճուլել զանոնք վերջնապէս, չհաշտզօրելով անոնց կրօնակից ըլլալու հանդամանքը:

Այսօրուան Թուրքիոյ մէջ «Քիւրտ» անունով ազգ մը չկայ: Քիւրտը «լեռնցի Թուրք» կը կոչուի: Սակայն այս յորջորջումը ո՛չ մէկ կերպով կը ջնջէ ազգայնական-հայրենասիրական զգացումը այդ լեռնցիներու հոգիին մէջէն:

Քրտական Հոյպուն կազմակերպութիւնն էր, որ կ'ալեկոծէր Թուրքիոյ ազատադրական չարժումներուն: Վերջին աշխարհամարտի թոհուբոհին մէջ Հոյպունը լուծուեցաւ: Խորհրդային Միութիւնը իրեն գինակից դաշնակիցներուն, 1942ին սկսեալ իր քաղաքական ազդեցութիւնը տարածեց հիւսիսային Իրանի վրայ, — Ուրմիոյ եւ Ատրպատականի շրջանը:

Համայնավարական գաղափարականով տոգորուած Քիւրտեր, քալալերուած խորհրդային գործակալներէ, կազմեցին կարգ մը կուսակցութիւններ, — Հէվա (Յոյս) եւ Քամելա (Քիւրտիստանի վերածնունդը): Այս վերջինն է, որ 1946 Յունուարին ստեղծեց Մահապատի քրդական Հանրապետութիւնը, աջակցութեամբ Մոսկուայի: Նոյն տարուան Դեկտեմբերին Իրանի կառավարութիւնը զբաղելէ ետք կարմիր չապիկ հագած Ատրպատականը — կեդրոնը՝ Թաւրիզ — «վիկվիտացիա»յի պիտի ենթարկէր Մահապատի Հանրապետութիւնը, Կրէմլինի անտարբեր աչքերուն առջեւ: Այստեղ ալ քարիւղն է, որ աւելի ծանր կը կշռէր քան արիւնը: Ստրհ. Միութիւնը համաձայնութիւն կը կնքէր Թէհրանի կառավարութեան հետ, կազմելու համար իրանեւ-խորհրդային ընկերութիւն մը հիւսիսային Իրանի քարիւղը չահագործելու նպատակով:

Մահապատի անկախ կառավարութեան նախագահ Ղազի Մոհամմէտ եւ ընկերները կախաղան կը բարձրացուէին 1947 Մարտ 31ին:

1946 Օգոստոս 16ին կը կազմուէր Քիւրտիստանի Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, նախագահութեամբ Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանիի: Այս կազմակերպութեան մէջ կը ձուլուէին Իրաքեան Քիւրտիստանի Համայնավար կուսակցութիւնը (որուն պաշտօնաթերթն էր Շաուրէշ եւ որ ճանչցուած էր այդ անունով, Հէվայի ձախ թեւը եւ Քամելան: Մարքսեան ծայրայեղ դաղափարներով տոգորուած այս կազմակերպութիւնը գերազանցօրէն ազգայնական հանդամանք կը ստանար: Անոր մէջ կը համախմբուէին ժողովրդական բոլոր տարրերը, — դիւղացի, փոքր կալուածատէր, մտաւորական, ցեղապետ, քաղաքացի, իրաքեան բանակէն դասալիք սպաներ ու գինուորներ:

Մահապատի կարճատեւ Հանրապետութեան քայքայումէն ետք Պարզանի մեծ դժուարութեամբ կ'ապաստանէր Հայաստան:

Հակառակ երկար տարիներ — մինչեւ 1958 Յուլիս 14ի իրաքեան յեղափոխութիւնը — խորհրդային վարչաձեւի տակ ապրելուն, Պարզանի բոլորովին չէ յարած համայնավարական դաղափարակային ու գործելակերպին: Կողմնակից ըլլալով հանդերձ բանուորներու, դիւղացիներու, արհեստաւորներու եւ մասնաւոր կանանց պաշտօնեաներու չահերու պաշտպանութեան, իր կազմակերպութեան հիմնական նպատակն էր դարձուցած Իրաքեան Քիւրտիստանի ազատագրութիւնը:

Այդ պատճառով ալ հետեւած է «ազգային միացեալ ճակատ»ի քաղաքականութեան, գործակցելով հայրենասէր ցեղապետներու եւ մանր կալուածատէրերու հետ: Գրաւած է միայն կալուածները անոնց, որոնք դաւաճանելով քրտական դատին, գործակցած են Պաղտատի կառավարութեան հետ: Գրաւուած հողերը բաժնած է աղքատ դիւղացիներուն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՐԱՆՏ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ՄԷՋ

—o—

Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետին Մ. Նահանգներ այցելութիւնը ցարդ աննշմար մնաց: Պրանտ մինչեւ Զորեք չաբթի օր անպաշտօն ձեւով կը գտնուէր Ամերիկա, վարչապետը փափաքած էր արդարեւ այցելել Թեքսաս, ուր գերմանացի գինուորներ կը մասնագիտանան հիւլէական դէնքերու գործածութեան մէջ:

Պրանտ – Նիքսըն առաջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ Հինդչաբթի օր, նոյն օրը Պրանտի վերապահուած պաշտօնական ընդունելութենէն ետք:

Բնականաբար միացեալ դեկոյց մը պիտի ճշդէ խօսակցութեանց նիւթերը, սակայն, այժմէն իսկ քաղաքական չրջանակները կը ճշդեն այն գլխաւոր հարցերը, որոնք քննութեան առարկայ պիտի դառնան երկու պետական առաջնորդներու կողմէ:

Երկու երկիրներուն համար խիստ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ ամերիկեան ուժերու Գերմանիա հաստատման հարցը: Ծանօթ է, որ Ուաչինկթըն խոստացած է ոչ մէկ ամերիկեան գունդ հեռացնել Գերմանիայէն, մինչեւ 1971ի կէսուն: Սակայն այդ թուականէն ետք Նիքսըն հաւանաբար հարկադրուի տեղի տալ Պոն-կրէմլի ճնշումին, որ խնայողական նպատակներով կ'ուզէ ամերիկեան ուժերու «ներգաղթ» մը կազմակերպել: Պարզ է, որ Պոն զէմ է այս հեռացումին, քանի որ անոնց ներկայութիւնը Հռենոսէն անդին՝ երաչխաւորութիւն մը կ'ընծայէ իր ապահովութեան համար:

Ուաչինկթըն բաղմիցս պահանջած է, որ Պոն հոգայ Գերմանիա հաստատուած ամերիկեան ուժերու ընթացիկ ծախքերը: Յարդ Գերմանիա տրամադիր եղած է ամերիկեան պինուորական պիտոյքներ դնել, որպէսզի ձեւով մը նպաստած ըլլայ Ուաչինկթընի պիւտճէի հաւասարակչռութեան:

Կ'ենթադրուի թէ՝ Նիքսըն համաձայն պիտի գտնուի ամերիկեան ուժերու պահպանման, եթէ Պոն նիւթական որոշ յատկացումներ կատարէ:

Խօսակցութեան նիւթ պիտի դառնայ նաեւ առեւտրական յարաբերութիւնը՝ Հասարակաց Շուկայի եւ Ամերիկայի միջեւ: Ուաչինկթըն որոշ մտահոգութիւններ ունի այս գետնի վրայ: Կ'ենթադրուի թէ Պրանտ պիտի փորձէ ցոյց տալ այդ մտահոգութիւններուն անտեղի ըլլալը: Միւս կողմէ պիտի չեչտէ անհրաժեշտութիւնը աւելի սերտ գործակցութիւն մը հաստատելու Եւրոպայի եւ Ամերիկայի միջեւ, առեւտրական յարաբերութիւններու մարզին մէջ:

Քաղաքական չրջանակներու համոզումով, հաւանական է, որ Պրանտ արծարծէ դիւանագէտներու առեւանգման հարցը, Հարաւ. Ամերիկեան երկիրներու մէջ, որպէսզի միջոց մը գտնուի առաջքն առնելու համար նման միջադէպերու, որոնք ողբերգական վերջաւորութիւն ալ կ'ունենան չատ անգամ (Կուաթեմալայի դեսպանին սպանութիւնը, ամերիկեան դինուորական կցորդի մը սպանութիւնը Պրազիլի մէջ):

Այդէն Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը դէպի Կուաթեմալա իր ճամբուն վրայ Ուաչինկթըն պիտի հանդիպի եւ Պրանտը տեսնէ: Արտաքին նախարարը, որ ազատական է, ընդդիմութեան քննադատութենէն կը բախի Կուաթեմալայի դեսպանին ողբերգական հարցին առթիւ: Նախարարին բուն առաքելութիւնն է ետ բերել դեսպանին մարմինը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆի Համայնավար կուսակցութեան ղեկավար մարմիններուն մէջ վարչական կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի ունեցան: Քաղաքական Բիւրոյի անդամներէն երկուքը « ազատ արձակուեցան » իրենց պաշտօններէն, իսկ երրորդ մը, նախկին քարտուղար կեդր. կոմիտէի, փոխ – նախագահ նշանակուեցաւ Նախարարներու Խորհուրդին, ինչ որ պաշտօնի չնորհազրկում կը նշանակէ: Կեդր. կոմիտէի քարտուղար նշանակուեցաւ Զաքայի: Անձանօթ կը մնան փոփոխութեանց պատճառները:

ԱԹԻՆԻ դատավարութիւնը կը չարունակուի: Ընդհանուր դատախազը մահապատիժ պահանջեց դլխաւոր ամբաստանեալին համար (Փրոֆ. Կարայորքաո) եւ ցկեանս բանտարկութիւն երկրորդի մը (Սթարաքիս): Փրոֆեսէօրը կը նկատուի հակակառավարական դաղտնի խմբակի մը պետը:

ԲԱՄՊՈՃԻ մէջ կռիւները կը չարունակուին: Կառավարական ուժերը հարկադրուեցան պարպել սահմանային փոքր չրջան մը, ուր Հիւս. Վիէթնամցիները կարեւոր ուժեր կեդրոնացուցած են Հարաւային Վիէթնամի դործողութիւններուն համար: Միւս կողմէ, Հարաւ. Վիէթնամցիները վերջին չաբաթներուն յարձակեցան համայնավար ուժերու վրայ, Քամպոճի մէջ: Կռիւներու ընթացքին դործածութեան կը դրուին նաեւ օդանաւերը: Քաղաքական չրջանակները կը վախնան, որ կացութիւնը չրջանին մէջ բարդանայ, այլ մանաւանդ՝ մեծ եւ վտանգաւոր համեմատութիւններու հասնի:

ՕՍԱՔԱ. աննախընթաց աղէտի մը թատերաբեմ դարձաւ առջի օր: Կապի հաստատուած իրաքեան ուժերու թիւը, որ 12·000ի կը հասնի, այժմ կը ներկայացնէ 17·000ի մօտ թիւ մը: Քրտական ապստամբութեան կազդրութեամբ, Պաղտատ հնարաւորութիւն ունեցաւ հինգ հազար գինուոր եւս ուղարկելու Յորդանան: Սէուտական Արաբիա եւս զօրացուց իր ուժերը Յորդանանի մէջ:

ԻՐԱՆի մէջ լինը մաքսանենգները դնդակահարուեցան առջի օր: Իրանեան օրէնքով մահուան կը դատապարտուին թմրեցուցիչներու մաքսանենգները:

ՓՐԱԿԱՑԻ յոյն դեսպանը «անբաղձալի» նկատուեցաւ եւ արտաքսուեցաւ Զեխոսլովաքիայէն:

ԼԻԲԱՆԱՆի եւ Իսրայէլի սահմանին վրայ հրետանիի գործողութիւն մը արձանագրուեցաւ:

ԱԻՍՏՐԱԼԻԱ. եւ Նոր Զելանտա բողոքեցին Ֆրանսայի մօտ՝ Ֆրանսական հիւլէական փորձերուն համար, որոնք տեղի կ'ունենան Խաղաղականի այդ գօտիին մէջ:

ԱՆՑԵԱԼԻՔ

ԿԱՐՕ ՄԵԼԻՔ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Լուրեր կան, որոնց մարդ դժկամա – կութեամբ կ'ուզէ հաւատալ: Այդ լուրերէն էր, ինծի համար, ակադեմական Կարօ Մելիք Օհանջանեանի մահուան գոյժը: Փետրուար 23ին մեռեր է իմ չատ սիրելի եւ թանկագին բարեկամս: Այսօր, սրտի սեղմումով կարդացի իր մահուան լուրը եւ յիշատակներու անդադրում յորձանքը այս դիշեր թոյլ չի տար ինծի՝ հանդչիլ: Ձեմ դիտեր ի՞նչ ըսեմ, ի՛նչպէս ողբամ իր մահուան տխուր իրականութիւնը:

Նուիրուած եւ մեծարժէք հայագէտ, դիտնական, պատմագիր, ազդագրագէտ Կարօն այլեւս անդարձ հեռացած է մեզմէ: Իր հասուն տարիքը (77) նոյնիսկ դինք չարչարող չնչային հիւանդութիւնը, դիս պիտի չկարենան հաշտեցնել իր մահուան «անխուսափելի» պարագային հետ:

1931ին, այն դժուարակեաց օրերուն, երբ Հայաստան ու Երեւան կ'այցելէի հայերէն ձեռագիրներ ուսումնասիրելու եւ հայ մշակոյթի մանր արուեստներով զբաղելու անսանձ ցանկութեամբ, հոն անձնապէս ոչ ոք կը ճանչնայի: Տարիքս, երկիր մտնելու դժուարին պայմանները, հայերէնագիտութեանս միչտ ողբալի վիճակը, — ասոնք՝ բոլորն ալ՝ նպաստաւոր չէին Հայաստանի եւ Երեւանի մէջ հանրածանօթ հայագէտներէ ընդունուելու եւ օժանդակութիւն գտնելու համար: Սակայն, հրա՛շք, մեր երկրի ամենադժնդակ չրջանին եւ պայմաններուն մէջ, ուր առօրեայ գոյութեան մը պահպանման մտահոգութիւնը ամէն բանէ դերի վեր պէտք է ըլլար, ես ոչ միայն հանդիպեցայ մեծ հայ մարդոց՝ որոնք նոյն աստեն մեծ հայագէտներ, դիտնականներ, արուեստագէտներ էին, այլ նաեւ վայելեցի անոնց անվերապահ, սրտագին ա–ջակցութիւնը՝ աննման համբաւիս հետ անբաղդատելի համեմատութեամբ:

Երեւան, 1931:

Փոչոտ, կիսաւեր, անճոռնի, հին դիւ – դաքաղաք՝ ուր օրէ օր դիշերելու եւ ուտելիք քիչ մը բան ճարելու անկարելիութիւնը կար, մանաւանդ ինծի նման մէկու մը համար: Եւ սակայն, հոն, ես հետզհետէ տեսայ ու ճանչցայ սքանչելի մարդիկ, մեծ մարդիկ՝ համաչխարհային մարդկային չափանիչով, որոնք, տխուր ու դրեթէ անյոյս թուող այդ օրերուն, հերոսական կեցուածքով մը, դեռ «կ'ե – րազէին», կ'ուզէին տեսնել հայ մշակոյթի վերելք մը, այնքա՛ն պայծառ, այնքա՛ն հիանալի՝ որքան է այսօր, խոր եւ ուռճացած:

Այդ օրերը՝ տառապանքի, վախի, կսրիքի օրերն էին. եւ սակայն երբե՛ք հայ ոգիի զապուժին կամ չքացման:

Կարելի չէ թերագնահատել հերոսական այն ճիդը՝ որ թափուած է այդ օրերուն՝ Լուսաւորչայ կանթեղը Արարածի վրայ վառ պահելու համար:

Երկրին մէջ ապրողներ դժուա՛ր թէ վերահասու ըլլային իրենց օրհասակա – նին: Դժուա՛ր թէ ըմբռնէին զրեթէ անհաւանելի խոչընդոտներու դոյութիւնը: Դուրսէն հոն գացողներու մէջ դժուա՛ր թէ ըլլար ինծի պէս մէկը՝ որ քաղաքական հակումներ չունենար, ո՛չ ալ վարչակարգի նախընտրութիւն. որով, անոնք դժուա՛ր թէ ուզէին տեսնել ինչ որ ակնառու կերպով կ'երեւէր ինծի՝ այնքան աննպաստ կերպով: Աւերակ երկիր մը, դարերո՛վ լքուած՝ աւերի ու աւարի մէջ. աղքատ՝ ամէն բանով, բացի հայկական նուիրեցնել, զոր այդ օրերուն, դժբախտաբար, այնքան ալ չահարեր զրամագլուխ մը կարելի չէր նկատել...

Սակայն, Լուսաւորչայ կանթեղը կը կայծկլտար հոն, ու մարդիկ, մեծ հայ մարդիկ, իրենց հոգին կը քամէին (շատեր ալ՝ իրենց արիւնը) այդ կայծկլտուքը յաւիտենականացնելու, ապրեցնելու, նոյնիսկ բոցի վերածելու համար:

Այլեւս յաւիտենականութեան անցած են անոնք: Որով, կարելի է յիշել դիրենք: — Աղնուագարմ եւ սքանչելի Աչխարհէդ Քալանթարը, որ այնքա՛ն եղրայրական բացսրտութեամբ ընդունեցաւ զիս, հոգաց, եւ չանաց տանելի ընել անասելի կեանքս՝ հոն: Պետական թանգարանի վարիչ Ստեփան Լիսիցեանը՝ որ լայն բացաւ թանգարանը, օգնեց ինծի, այլեւս անգտանելի գիրքերով: Իր միջոցով Երեւանի մէջ հանդիպեցայ Գարեգին Սրբազան Ցովսէփեանցի, որուն չնորհիւ, էջմիածնայ հովանիին տակ, իրեն խցակից, մատենադարանը աշխատեցայ: Սենեքերիմ Տէր–Ցակոբեանը՝ որ այնքա՛ն պատրաստակամութեամբ թողուց, որ ձեռագիրներէն օգտուիմ: Շէնչող, աղնուա – սիրտ Տարագրոսը՝ որ այդ դժբեմ օրերուն կ'առաջնորդէր զիս Երեւանի փապուղիներէն դէպի ճարտարապետ Բու – նիաթեանի հիւրընկալ տունը, հոն՝ անդադրում աշխատանքէս ետք, դասաթ մը թէյով երկար, երջանիկ ժամեր անցընելու: Ամենաբարին՝ Թորոս Թորամանեանը՝ որ վերը, «կուլտուրայի» չէնքին մէջ, ամէն հանդիպելուս քաջալերիչ, բարի խօսք մը ունէր ինծի: Իրենց մէջ էր որ տեսայ մշակոյթի՝ հայ մշակոյթի անխոնջ, անխոնջ եւ քաջասիրտ նուիրումը: Կարծես հսկայական բեռը ժամանակին, չրջանակին, իրականութեան՝ իրենց ուսերուն իր մահացու ծանրութեամբ չէր ճնշեր: Արարածի ժայռա – նկարներէն, Պօղոս–Պետրոսի որմանկարներէն, մեր ձեռագիրներէն, Սեւանայ փայտափորագրեալ դուռնէն, էջմիածնայ որմանկարներէն աւելի կարեւոր բան չկա՛ր կարծես աշխարհի վրայ, իրենց ա–ռօրեայ տաժանելի կեանքին մէջ: Իրենց–մէ ոմանք նոյնիսկ իրենց կեանքը կոր – սընդուցին, եղերականօրէն բռնամահ:

Այդ մեծ մարդոցմէ ոմանք դեռ կ'ապրին: Անոնք պէտք է մնան անանուն, մինչեւ որ մահը հասնի իրենց, հեռացնելով զիրենք մարդկային չար ձեռքերէ:

Ուրիչներ, հաւանաբար իմ կողմէ չխոչտանգելու առիթ ալ չունենան:

Մահը հասաւ Կարօ Մելիք Օհանջանեանին: Մեծերէն էր ան. բոլորանուէր՝ Հայագիտութեան, հայ մշակոյթին:

1931ին, Խորհրդային Հայաստանէն վերադարձիս, կը պատմէի ողբացեալ բարեկամիս, Աբչակ Զօպանեանին, ինչ որ տեսած էի: Զրանցքներէ եւ դործարան – ներէ չէի հասկնար. հապա՛ւ թէ հեռաքերքրուէի: Ո՛չ ալ ես ինծի թոյլ կուտայի քաղաքական, վարչակարգային բաներու մասին խօսիլ: Կրնայի ըսել, որ երկրին մէջ պահակելու տեղ, ուտելիք, հաղնելիք եւ նման կարիքներ գոհացնելու հնարաւորութիւն չկար: Երեւանի մէջ նոյնիսկ ջուր չկար: Սակայն ես ասոնց համար չէր որ դացեր էի Հայաստան: Գացեր էի պրպտելու հայ մշակոյթի մեր գանձերը: Գացեր էի տեսնելու՝ թէ ի՞նչ կը պահուի հոն, հայ մշակոյթին:

Եւ ես հրաչք տեսեր էի ու հրաչալի մեծ մարդիկ. անխոնջ, անձնազոհ, հե – րոսական հայ մարդիկ, մեր մշակոյթին նուիրուած: Ոչ միայն ափ ի բերան եղած էի, այլեւ յուզումով ու խանդավառու – թեամբ կը պատմէի Զօպանեանին: «Ա–նահիտ»ի 1932 Յունուար – Յունիսի թիւին մէջ ո՛չ միայն կը հրատարակէի տըպաւորութիւններս՝ զիս հետաքրքրող խնդիրներու առթիւ («Հայաստանի Հնութիւնների Պահպանութեան Կոմիտէն» խորագրով), այլեւ կ'առաջարկէի արտահանման մէջ հանդանակութեան մը սկսիլ՝ «կոմիտէ»ին գոնէ քանի մը նախնական կարիքները գոհացնելու համար:

Տարի մը վերջը շատ փոքր դումար մը կարելի եղաւ գոյացնել, որ օգտագործուեցաւ:

Բարի զուգադիպութեամբ մը, եւ անակնկալօրէն, Զօպանեանին ալ վիճակ – ուեցաւ Խորհ. Հայաստան այցելել յաջորդ տարին՝ 1932ին: Վերադարձին, ինքն ալ առաջին առթիւ դրեց «Հայաստանի Կուլտուրայի Պատմութեան Ինստիտուտ»ի մասին: Առիթ ունեցեր էր իմ մասիս ալ խօսելու Աչխարհէդ Քալանթարի եւ Կարօ Մելիք Օհանջանեանի հետ:

1937ին, հապճեպով անցայ Երեւանէն, սակայն որոշ պատճառներով անյարմար նկատեցի մնալ: Իմ՛ւ թէ բնաւ դացած չըլլայի, ո՛չ ալ թիֆլիզ կեցած՝ այդ չարաղուշակ տարին:

1960ին Երեւանի մէջ դարձեալ կը հանդիպէի ամենասիրելի Կարօյին: Արդէն հիւանդութիւնը ծայր տուած էր: Հակառակ ատոր, եկեր էր Մատենադարան, բարձրացեր էր այդ անհատնում, նեղլին ու արտաքին սանդուխներէն: Ցուցադրահոն դուրս հանդիպեցանք իրարու եւ կուշտ մը, կարօտով, բոլորին առջեւ դրկախառնուեցանք: Տղայական թող չընկատուի լալը, մանաւանդ այդ պայմաններու մէջ: Ամէն անգամ որ զիրար տեսնէինք, կատակներու հոսանք մը կ'առնէր, կը տանէր մեզ զրեթէ տղայութեան: Իր տանը մէջ, ժամերով անյագօրէն կը խօսէինք: Եւ այսպէս, ամէն անգամ, երեան երթալուս, սրբազան պարտքս առջին առթիւ իրեն այցելել էր, իր տիրընկալ տան մէջ վայելել երջանիկ պահէր:

Իր աննման աղջկան՝ Լուսիկի զուրգուրանքով եւ խնամքով դեռ կրնար երկար ապրիլ, եթէ չըլլար սպանիչ հիւանդութիւնը...

Լուսիկ եղաւ Կարոյի միակ մխիթարութիւնը: Այդ զեղեցիկ եւ ուշիմ աղջիկը բոլորանուէր խնամք տարաւ իր հօր, — իր զաւա՛կը ըլլար ան, կարծես...

Օր մը, Երեւանի մէջ, Զաւէն Սիւրմէլեանի հետ միասին զացինք կարոյին: Զաւէն կ'ուզէր անոր հետ խօսիլ Սասնայ Ծռերու իր անդլերէն թարգմանութեան մասին: Ուրախ դիշեր մը անցընելէ ետք, երբ Զաւէնին հետ Արմենիա պանդոկը վերադարձանք, ան ըսաւ ինծի. «Գիտե՞ս, կարծես ախալեցայ: Բարի սրտով առաջարկ մը ըրի, սակայն ազնուօրէն չընդունեցաւ»: Ցետոյ, պահ մը ետք, Զաւէնը աւելցուց. «Վեհ ու հպարտ մարդ է»: Աւիկա՝ Զաւէնին համար բարենիշ մըն էր: Զաւէն ինձմէ չատ աւելի Հայեր կը ճանչնայ եւ չատ աւելի լաւ կը ճանչնայ:

1969ին, Դեկտեմբերի սկիզբ, չորս օրուան համար Երեւան զայի եւ առաջին դիշերը ուշ հասած ըլլալուս՝ պանդոկը մնացի: Սակայն յաջորդ դիշեր կարոյենց զայի: Վիճակը ծանրացած էր. հակառակ Լուսիկի ու մեր թախանձանքներուն՝ կարելի չեղաւ զինք հանդարտ պահել: Ամբողջ կեանք ու եռանդ էր: Ալ բան չմնա՛ց, որուն մասին չխօսէինք: Կատակեցինք, հինէն ու նորէն: Երեւանի օդը այդ չորս օրերուն անհանդուրժելիօրէն մշուշապատ ու թունաւոր էր՝ ծխնելոյզներու անդադրում ծուխէն: Այդ երեկոյ, առաջին անդամ ըլլալով, խոցայ Կարոյին զանգատը՝ իր անձին համար: Իր բոլոր ճիգերն ու դիմումները անհետեւանք մնացեր էին, իր բնակարանը՝ աւելի խաղաղ, հանդարտ, լոտ, մաքուր օդով երեւանեան չրջան մը փոխադրելու:

Բարձրադոյն աթոռներու դիմեր էր՝ երկար տանիլ ի վեր: Այդ անձնուէր, վաստակաւոր դիտնական Հայը անկելի մնացեր էր սակայն: Ակադեմականի տիտղոս տուեր էին իրեն, սակայն պզտիկ նոր ու յարմար յարկաբաժին մը տալու, թէկուզ իր ունեցածէն փոքր: Ցուսահատած էր: Մարդ կոյր պէտք է հիւանդութիւնը ծայր տուած էր: Հակառակ ատոր, եկեր էր Մատենադարան, բարձրացեր էր այդ անհատնում, ներքին ու արտաքին սանդուխներէն: Ցուցադրահոն դուրս հանդիպեցանք իրարու եւ կուշտ մը, կարօտով, բոլորին առջեւ դրկախառնուեցանք: Տղայական թող չընկատուի լալը, մանաւանդ այդ պայմաններու մէջ: Ամէն անգամ որ զիրար տեսնէինք, կատակներու հոսանք մը կ'առնէր, կը տանէր մեզ զրեթէ տղայութեան: Իր տանը մէջ, ժամերով անյագօրէն կը խօսէինք: Եւ այսպէս, ամէն անգամ, երեան երթալուս, սրբազան պարտքս առաջին առթիւ իրեն այցելել էր, իր տիրընկալ տան մէջ վայելել երջանիկ պահէր:

Իր աննման աղջկան՝ Լուսիկի զուրգուրանքով եւ խնամքով դեռ կրնար երկար ապրիլ, եթէ չըլլար սպանիչ հիւանդութիւնը...

Լուսիկ եղաւ Կարոյի միակ մխիթարութիւնը: Այդ զեղեցիկ եւ ուշիմ աղջիկը բոլորանուէր խնամք տարաւ իր հօր, — իր զաւա՛կը ըլլար ան, կարծես...

Օր մը, Երեւանի մէջ, Զաւէն Սիւրմէլեանի հետ միասին զացինք կարոյին: Զաւէն կ'ուզէր անոր հետ խօսիլ Սասնայ Ծռերու իր անդլերէն թարգմանութեան մասին: Ուրախ դիշեր մը անցընելէ ետք, երբ Զաւէնին հետ Արմենիա պանդոկը վերադարձանք, ան ըսաւ ինծի. «Գիտե՞ս, կարծես սխալեցայ: Բարի սրտով առաջարկ մը ըրի, սակայն ազնուօրէն չընդունեցաւ»: Ցետոյ, պահ մը ետք, Զաւէնը աւելցուց. «Վեհ ու հպարտ մարդ է»: Աւիկա՝ Զաւէնին համար բարենիշ մըն էր: Զաւէն ինձմէ չատ աւելի Հայեր կը ճանչնայ եւ չատ աւելի լաւ կը ճանչնայ:

1969ին, Դեկտեմբերի սկիզբ, չորս օրուան համար Երեւան զայի եւ առաջին դիշերը ուշ հասած ըլլալուս՝ պանդոկը մնացի: Սակայն յաջորդ դիշեր կարոյենց զայի: Վիճակը ծանրացած էր. հակառակ Լուսիկի ու մեր թախանձանքներուն՝ կարելի չեղաւ զինք հանդարտ պահել: Ամբողջ կեանք ու եռանդ էր: Ալ բան չմնա՛ց, որուն մասին չխօսէինք: Կատակեցինք, հինէն ու նորէն: Երեւանի օդը այդ չորս օրերուն անհանդուրժելիօրէն մշուշապատ ու թունաւոր էր՝ ծխնելոյզներու անդադրում ծուխէն: Այդ երեկոյ, առաջին անդամ ըլլալով, խոցայ Կարոյին զանգատը՝ իր անձին համար: Իր բոլոր ճիգերն ու դիմումները անհետեւանք մնացեր էին, իր բնակարանը՝ աւելի խաղաղ, հանդարտ, լոտ, մաքուր օդով երեւանեան չրջան մը փոխադրելու:

Բարձրադոյն աթոռներու դիմեր էր՝ երկար տանիլ ի վեր: Այդ անձնուէր, վաստակաւոր դիտնական Հայը անկելի մնացեր էր սակայն: Ակադեմականի տիտղոս տուեր էին իրեն, սակայն պզտիկ նոր ու յարմար յարկաբաժին մը տալու, թէկուզ իր ունեցածէն փոքր: Ցուսահատած էր: Մարդ կոյր պէտք է

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՕԻԸ ԱՕՏԵԼ ԵՄ ԶԵՄ ԱՒՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Միայն թէ, դիտել տուաւ, այդ աբճակուած մարդիկը արդէն բոլորովին անմեղ էին եւ գործին մէջ որեւէ մասնակցութիւն չունէին, իրենք իրենք պարզ վկայ կանչուած էին եւ մինչեւ հիմա բանտարկուած մնալնին իսկ զարմանալի էր... խնդիրը Բարսեղ էֆէնտիին վրան է, ան պէտք է որ արձակուի, եթէ քու մարդը կարող ըլլայ ատիկա ալ յաջողցնելու, այն ատեն իրաւացնէ երախտապարտ ըլլալու ենք իրեն:

— Ո՞ր մարդս, հարցուց Մարտիկ էֆէնտի երիտասարդին նայելով:

— Այն որ այս գործը վրան առած է...

— Ես ատանկ պաշտօն մը չեմ յանձնած ոչ ոքի, պատասխանեց չոր կերպով մը: Բարսեղ էֆէնտին ամէնուն սիրելին է, ամէնքը իրեն համար կը բարեխօսեն, իրեն համար կ'աչխատին, եւ մտնաւոր մէկը չկայ մէջտեղ եւ չեմ հասկնար թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

— Ես կարծեցի կամ այնպէս ենթադրեցի, որ աղեցիկ անձ մը այդ գործը վրան առած է, պատասխանեց Լեւոն, եւ ուզած է միեւնոյն ատեն որ իր անունը ծածուկ մնայ, ինչ որ չատ բնական է:

— Ուրեմն քու կարծիքդ սխալ է:

Լեւոն թերահաւատ կերպով մը գլուխը օրօրեց եւ ժպտեցաւ, յետոյ աւելցուց.

— Ինչ որ կ'ուզէ թող ըլլայ, խնդիրը այն է որ Բարսեղ էֆէնտին կրնանք ազատել:

Երկու օր ետք Արամն ալ կ'արձակուէր ու կը վերադառնար տուն: Այս անգամ ա՛լ աւելի մեծ էր ամէնուն ուրախութիւնը: Հիմա բացարձակապէս վստահ էին որ Բարսեղ էֆէնտին ալ պիտի ազատէր քիչ օրէն. արդէն ինքն ալ նոյն վստահութեամբ եւ համբերութեամբ կը համակերպէր իր արդելափակութեան:

Արամ ըսաւ թէ հարցաքննութիւնները, հակառակ իրենց խստութեան, որեւէ արդիւնք չէին տուած եւ թէ ոստիկանութեան նախարարը կը թուէր թէ այլեւս Բարսեղ էֆէնտիի անմեղութեանը մասին համոզում դոյացուցած էր:

Լեւոն բոլոր այս տեղեկութիւնները լսեց առերեւոյթ ուրախութեամբ մը, մը, յետոյ փութաց երթալ ամէն բան պատմելու Թորոս պէյին:

Այս վերջինը սրտմտած դէմքով մը ը–նկալեցաւ.

— Գիտեմ թէ ով է այս բաները ընողը ... արդէն կը կասկածէի...:

— Ով, հարցուց Լեւոն հետաքրքիր:

— Փարթամ պէյը...

— Բայց ինչո՞ւ համար, դրամի՞ փոխարէն:

— Չէ, պարզապէս ինծի դէմ ունեցած անձնական հակառակութեան համար: Հիմա խնդիրը փոխուեցաւ, ասկէ ետքը Փարթամին եւ իմ մէջս է կռիւը... տեսնենք ո՞վ գլուխ պիտի ելլէ:

— Ինչ որ ալ ըլլայ, մեր ծրագիրը չուրը ինկաւ, դիտել տուաւ Լեւոն:

— Ո՞վ գիտէ, դեռ յուսահատելիք բան չկայ, պատասխանեց Թորոս պէյ, միայն թէ պարապ կենալու չէ եւ գործելու է անմիջապէս:

— Ի՞նչ ընելու միտք ունիք:

— Ե՞ս... առ այժմ ոչինչ, բայց դուն չատ բան կրնաս ընել: Հիմա քու դործելուդ ժամանակը եկաւ:

Երիտասարդը զժգոհութեան չարժում մը ըրաւ, որ Թորոս պէյ իսկոյն նշմարեց:

— Ի՞նչ, գոչեց, դիս այսպէս մէջտե՞ղ պիտի թողուս...

— Բայց ի՞նչ կ'ուզէք որ ես ընեմ:

— Նախ պէտք է ոստիկանութեան նախարարին երթաս եւ Վահանին ու Բարսեղ էֆէնտիին յարաբերութիւններուն մասին դիտցածները պատմես:

— Անկարելի է, դոչեց երիտասարդը:

— Ինչո՞ւ համար:

— Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ երթամ ինքնաբերաբար պատմեմ այդ բաները:

— Լաւ, ուրեմն քեզ ձեւակերպութեան համար ձերբակալել կուտաս եւ այդ առթիւ խոստովանած կ'ըլլաս:

— Բայց իմ խոստովանութիւնս ի՞նչ օգուտ կ'ընէ քանի որ Բարսեղ էֆէնտի ուղղակի ինծի բան մը չէ պատմած:

— Դուն նախ կը պատմես քու լսածներդ եւ եթէ պէտք ըլլայ ղոքանչէդ ու կինդ ալ կը կանչեն ու կը հարցնեն:

— Կ'աղաչեմ, Թորոս պէյ, հրաժարեցէք ձեր այդ ծրագրէն, անկարելի է... Այդ ժամանակ ես մատնած ըլլալս յայտնի պիտի ըլլայ:

— Քանի որ մէյսին գործել որոշեցինք, պէտք է մեր որոշումը յարդենք: Ի՞նչպէս, կ'ուզես որ յաջողութեան պարագային հետս ըլլաս եւ ձախորդութեան մէջ դիս առանձի՞ն թողուս: Այդ փարթամ պէյին հախէն պիտի դամ եւ աստոր համար պէտք ունիմ քեզի, ուստի պարապ խօսքերով ժամավաճառ չըլլանք եւ գործի սկսինք:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(89 – Շար.)

ՀՐԱՇԱԿԵՐՏ ՏԱՃԱՐԸ

Գառնիի ամրոցը մշակութային կարեւոր օճախ մը եղած է հեթանոսական շրջանի Հայաստանի պատմութեան մէջ: Մեծ չահեկանութիւն կը ներկայացնէ յատկապէս տաճարին հրաշակերտ շինութիւնը, որ, ըստ հայ դասական ճարտարապետութեան մեծ մասնագէտ Թ. Թորամանեանի, կը հանդիսանայ «հայ դարաւոտի թագուհին»:

Մինչեւ քրիստոնէութեան տարածումը, Հայաստանի մէջ զոյութիւն ունեցած է հեթանոսական մեհեաններու ընդարձակ ցանց մը:

Երրորդ դարու վերջերուն կամ չորրորդ դարու սկիզբներուն, երբ երկրին մէջ քրիստոնէութիւնը կը հռչակուի պետական կրօնք, հեթանոսական միւս յուշարձաններուն հետ կործանած են գրեթէ այդ բոլոր մեհեանները: Միայն տեղ տեղ անոնք յարմարցուած են նոր կրօնքին պահանջներուն եւ դարձած քրիստոնէական պաշտամունքի տաճարներ: Կործանումէ փրկուած է նաեւ Գառնիի արքունի ամարանոցին տաճարը, որ օգտագործուած է աչխարհիկ նպատակներու համար: Մ. Խորենացիի վկայութեամբ, Գ. դարուն տաճարը կը հանդիսանար Տրդատ Գ. Թագաւորին (287–330) քրոջ՝ Խոսրովիդուխտի «հովանոցը»: Անշուշտ այդ է պատճառը, որ մինչնաղարուն յաճախ ան կապուած է Տրդատի անունին հետ եւ կոչուած «սարաւոյթ Տրդատայ», «Թաղթ Տրդատայ» անուններով:

Տաճարին մասին տեղեկութիւններ կան չատ հինէն: Աւելի քան 15 դար ակնածանքով յիշատակուած է անոր անունը, իսկ բանաստեղծ Սիմոն Ապարանցի 1593ին հայրենասիրական չունչով քերթուած մը դրած է յուշարձանին մասին:

Տաճարը կանգուն վիճակի մէջ մնացած է մինչեւ ԺԷ. դար եւ խորտակուած է 1679ին, մեծ երկրաշարժի մը հետեւանքով:

Նոյնիսկ իր այդ վիճակին մէջ չահա – ղլաք, որ չեռնէր կարոյ ասոնց քայքայումը, ապա՝ անխուսափելի մահը: Եթէ յարմար բնակարան տրուած ըլար, դուցէ դեռ երկնակէ տարիներ ապրեր իր սրտահատոր Լուսիկին խնամքով: Եւ ան դեռ կրնար արտադրել որակաւոր աշխատութիւնները՝ իր խորունկ դիտութեամբ եւ մեծ կարողութեամբ:

1920էն ի վեր հայ մշակոյթին իր անձնուրաց ծառայութեամբ, Պանթէոնի (Երեւանի) մէջ թաղուելու իրաւունքը ապահովեց, սակայն՝ առիկ առաջ, Կարոյին համար նախընտրելի էր... յարմար յարկաբաժին մը՝ ապրելու համար...:

Յ. ՓԻՒՐՏԵՄԱՆ

դրդուածութեան առարկայ դարձած է օտար եւ հայ մասնագէտներու կողմէ — Շարթէն, Մորիէը, Տիւպուա, Շանտի, Շնապպէ, Մառ, Սմիռնով, Թորամանեան, Ռոմանով, Բունիաթեան, Մանանդեան, Տրեւեր, Առաքելեան եւ ուրիշներ:

Մասնագէտները փորձեցին կազմել կառոյցին նախնական յատակագիծը: (Զուիցերացի Տիւպուա տէ Մոնպերօ 1834ին, բաւական ճիշդ, Ն. Մառի արշաւախումբի ճարտարապետ Կ. Ռոմանով 1912ին եւ Փրոֆ. Ն. Բունիաթեան 1933ին՝ համեմատաբար աւելի մանրամասն կերպով):

1949ին Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հնագիտական արշաւախումբը, որուն ղեկավարն է Փրոֆ. Բ. Առաքելեան, ձեռնամուխ եղաւ ամրոցին պեղումներուն:

Տաճարին կառուցման առոյգ թուականը ծանօթ չէ, սակայն անոր ճարտարապետական ոճին, շինարարական արուեստին եւ մատենադրական տեղեկութիւններէն աներկբայօրէն կը հետեւի, որ պէտք է շինուած ըլլայ Ա. դարու երկրորդ կէսին (66էն եառք):

Շէնքին ընդհանուր արտայայտչակերպութիւնը ճոխ ձեռք ձգուած է ճարտարապետական եւ կառուցողական ձեւերու (առանձին մասերու) ներդաշնակ հիւսքով եւ համաչափ դիմերով:

Քանդակագործութեան հիմը հայկական արուեստին ընորոշ դիմն է՝ միասնական յօրինուածքին մէջ բազմազան մոթիվներու կիրարկում, այսինքն՝ բազմազանութիւն միասնութեան մէջ:

Գիտական բացառիկ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ տաճարին ներքին մասը: Աւազ կը կարծուէր, թէ դահլիճն ու ամբողջ յուշարձանը ծածկուած էր փայտակերտ տանիքով, սակայն վերջին ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուին, որ փայտէ ոչ մէկ մաս պոյութիւն ունեցած է տաճարին մէջ: Շէնքը ունի քարէ կառուցումներու յատակ համակարգ մը, ուր, բացի սիւներուն վրայ դրուած հեծանի քարերէն, մնացած բոլոր մասերը (քիւ, դրան սանդղիկ, սիւնաշարքի եւ նախամուտի սալեր եւայլն) ունին սեպաձեւ միացումներ, իսկ դահլիճը՝ քարչէն թաղակապ ծածկ: Շէնքին ամբողջ տանիքը ծածկուած էր կրաշաղախով, վրան ամրացուած էին որձաքարէ պատրաստուած սալիկներ:

Փրոֆ. Սարժիքովսկի անդրադառնալով քարչէն թաղային կառուցումի կերպերուն՝ կը դտնէ, որ անիկա «Հանդիսաւոր Հայաստանի քրիստոնէական հին ճարտարապետութեան պատմական զարգացման համար հիմնական դործօն»: Կը դտնէ նաեւ, որ այդ կառուցակերպերը մուտք դործած են Հայաստան Միջագետքէն եւ Փոքր Ասիայէն Ե. դարուն:

Գառնիի նոր նիւթերը ցոյց կուտան, որ քարակերտ թաղը Հայաստանի մէջ պոյութիւն ունեցած է Սարժիքովսկիի յիշատակած ժամանակաշրջանէն առնուազն հինգ հազարամեակ առաջ: Կ'ենթադրուի, թէ Գառնիի տաճարը նուիրուած էր հին հայկական Արեւի աստուած Միհրի պաշտամունքին:

Հինգերորդ դարու մատենադիրներ Ա-գաթանգեղոս եւ Խորենացի կը վկայեն, որ միւս ժողովուրդներու մեհեաններուն նման, հայկական մեհեաններն ալ ունեցած են կուռքի արձաններ: Նոր հետազոտութիւնները ցոյց տուին, որ պաշտամունքի առարկայ դարձած կուռքին արձանը կանդնած էր Գառնիի մեհեանին մէջ: Արձանը եղած է աղօթասրահին ետեւի պատին մօտ, բարձր պատուանդանի վրայ, ուղղանկիւն խորշի մը մէջ:

Պահպանուած են խորշին որմնաքարերուն մեծ մասը եւ գոհասեղանին հիմին քարերը: Խորշին ծաւալը (1,70×3,22 մեթր) ցոյց կուտայ, որ անոր մէջ դեղեցիկ արձանը կրնար ունենալ 25 մեթր բարձրութիւն:

Ծանօթ է, որ Միհր չաստուածը չատ անդամ պատկերացուած է ցուլի դէմ կռուած վիճակի մէջ: Վերջերս տաճարէն քանի մեթր հեռաւորութեան վրայ դտնուեցաւ սպիտակ մարմարէ քանդակուած ցուլի կճղակ մը: Անտարակոյս պատկանած է չաստուածին:

Այժմ լուրջ աշխատանք կը տարուի մեհեանին վերանորոգութեան համար:

Ա. ՍԱՀԻՆԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՒՍՏՐԻ (Մ. Նահանգներ) մէջ, Մարտ 18ին, պաշտօնական հաւաքոյթի մը ընթացքին, չորս նորապիր երիտասարդներ հանդիսաւոր կերպով կատարած են իրենց երդման արարողութիւնը եւ անցած տեղւոյն Հ. Ց. Դ. «Արամ» կոմիտէի չարքերը:

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ մէջ Մարտ 21ին, տեղի ունեցած է Հայ Օգնութեան Միութեան 60ամեակի տօնակատարութիւնը, ճաշ – պարահանդէսով, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Բանախօսած է ընկերուհի Գոհար Թէօլէօլեան:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԷՍԻ մէջ Մարտ 21ին տեղի ունեցած է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան 19րդ տարեկան ճաշը: Նախագահած է Հիմնարկութեան փոխ-նախագահը՝ Ճ. Կոկեան, որ իր խօսքին մէջ չեշտած է, թէ Հիմնարկութիւնը կը չարունակէ իր աշակցութիւնը ընծայել Միջին Արեւելքի հայ դաղութներուն, միեւնոյն ժամանակ իր եկամուտին մէկ կարեւոր մասը յատկացնելով Ամերիկայի հայ կրթական դործին:

ՊՈԼՍՈՑ Պատրիարքարանին մէջ տեղի ունեցած է աւանդական ընդունելութիւն՝ Զատկի տօնին առթիւ: Ներկայ եղած են հոդեւորականութիւններու անդամներ, տնօրէններ, աղդային մարմիններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներ: Շնորհք Արք. իր տարեկան համարատուութիւնը ներկայացուցած է: Մայիս 24ին, Պոլսոյ մէջ տեղի պիտի ունենան Թաղական Խորհուրդներու ընտրութիւնները:

ԳԱՀԻՐԷի Ազգային Իշխանութեան նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ դաղութին հայ մշակութային միութիւններուն, Մարտ 15ին, «Կումհուրեա» թատերասրահին մէջ տեղի ունեցած է կոմիտասի ծննդեան հարիւրամեակի հիշդեղորդ եւ եղրափակիչ հանդէսը: Սրահը ամբողջութեամբ լեցուն եղած է կոմիտասի անձին եւ դործին հանդէսը բերդանք ունեցող բազմութեամբ: Բացման խօսքը կատարած է Քաղաքական Ժողովի առենապետը՝ Յակոբ Համբիկեան: Եկեղեցական երդչախումբերէ կազմուած երդչախումբը խմբերդած է կոմիտասեան երդեր, դեկավարութեամբ խմբավար Եդ. Յակոբեանի: Այս առթիւ «Ժուռնալ տ'Էժիփթ»ի քննադատը դովքը հիւսած է մեծ վարդապետին:

ԼՈՆԿ ԱՑԼԸՆՏԻ (Նիւ Եորք) մէջ Մարտ 13ին իր մահկանացուն կնքած է թատերադիր Րիք Պեսոյեան, 45 տարեկանին: Թատերադիրը համբաւ ձեռք ձգած էր իր «Լիթըլ Մէրի Սընչայն» օփերէթով, որ առաջին անդամ ներկայացուած էր Նիւ Եորքի մէջ 1959ին, եւ արժանացած էր 1143 ներկայացումներու: Ինք յօրինած էր նաեւ երաժշտութիւնը: Պեսոյեան ըսած էր «Վերնոն Բայս» յիշատակի մրցանակը, իր թատերական բացառիկ նուաճումներուն համար:

ՄՈՆԹՐԷԱԼԻ մէջ 74 տարեկանին մեռած է Եղիպտոսի մեր հաւատաւոր ընկերներէն՝ Արչակ Թուրեան՝ Համեստ նկարագրով՝ նուիրեալ ընկեր մըն էր ողբացեալը, սիրուած իր չրջապատէն:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԷՍԻ մէջ Մարտ 7ին տեղի ունեցած է երեկոյթ մը՝ ի նպաստ տեղւոյն Սրբոց Նահատակաց Ֆերահեան վարժարանին, որ 1964էն ի վեր ղրկուած է արդիական սեփական չէնքէ: Ամէնօր – եայ վարժարանի հոդաբարձութիւնը վերջերս դնած է դպրոցին կից հողը, որու վրայ մտադրած է կանդնեցնել նոր չէնքը: Հանդիսութեան ընթացքին ներկաները ինքնաբուխ տրամադրութեամբ նուիրած են 43·000 տոլար՝ վարժարանի չէնքի չինութեան համար: Ամէնօրեայ դպրոցը ներկայիս կը հաչուէ 114 աշակերտ:

ՓԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ մեր պաշտօնակիցը՝ «Ասպարէզ», որ հիմնուած է 62 տարի առաջ, Ֆրէզնոյէն փոխադրուած է Լոս Անճելըս:

LIVRES REÇUS

LA CAVERNE D'ADULLAM, pièce inédite de Jean-Jacques Varoujean, Editions Gallimard, Paris 1970.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

Այս բժիչկը որ տակաւին երիտասարդ ու զեղեցիկ մարդ մըն էր, ուշադրութիւն մարմինը քննել: Այս մասին յատկապէս պնդեց, յայտարարելով թէ մանկան աղիքան ամօթխածութեան զգացումը բարբարոսութեան մնացորդ մըն էր և թէ չատ բնական բան էր որ երիտասարդ մարդ մը կոյս աղջկան մերկ մարմինը քննէ: Այս բանը բնական կը դտնէր, որովհետեւ ամէն օր կ'ընկեր առանց զէշ զգացում մը կրելու եւ տոր համար մանկան աղջկան չկամութիւնը ոչ միայն անհեթեթ, այլ նաեւ իրեն համար նախատական կը համարէր:

Քիթթի տախտակեայ տեղի տալ, որովհետեւ թէեւ այս բժիչկը իր պաշտօնակիցներուն հետ միեւնոյն համալսարանը ուսած եւ միեւնոյն դիրքերը կարդացած էր ու թէեւ իր ընկերակիցները կը հասատէին որ համբակ բժիչկ մըն էր, բայց իշխանուհին ու իր բոլոր ծանօթները կը հաւատային թէ ան միայն արտաքոյ կարդի բաներ դիտէր ու կրնար Քիթթին փրկել:

Ուշադիր քննելէետք ամօթահար հիւանդը, բժիչկը խնամքով ձեռքերը լուաց ու սրահը դնաց տեսակցելու ծերունի իշխանին հետ, որ դինքը մտիկ կ'ընէր հաղալով:

Իշխանը, իր կեանքին մէջ երբեք հիւանդ եղած չըլլալով, բժչկութեան չէր հաւատար եւ ներքնապէս դժդոհ էր այս հիւանդութենէն, մանաւանդ որ ինք դրեթէ առանձին էր հասկցող Քիթթիի հիւանդութեան ճշմարիտ պատճառը:

Բժիչկը դժուարաւ ինքզինքը կը ղսպէր իր արհամարհանքը ծածկելու համար այդ ծերուկին հանդէպ եւ կը սպասէր իշխանուհիին՝ անոր առջեւ թափելու համար իր մարդարիտները:

Արդարեւ իշխանուհին քիչ եառ ներս մտաւ ընտանիքի բժիչկին հետ եւ իշխանը քաշուեցաւ դնաց, առանց յայտնելու թէ այս կատակերդութիւնը որքան անհաճոյ էր իրեն:

Իշխանուհին խռոված էր, ինքզինքը յանցաւոր կը զդար Քիթթիի հանդէպ:

— Լաւ ուրեմն, տոքթէօր, որոշեցէք մեր ճակատադիրը, ըսէք ինծի ամէն բան:

Դեռ կ'ուզէր հարցնել թէ յոյս ունէ՞ր, բայց իր չրթունքները դողդողացին ու չկրցաւ այդ հարցումը ընել:

— Վայրկեան մը, իշխանուհի, ըսաւ հոչակաւոր բժիչկը: Պէտք է պաշտօնակցիս հետ խօսիմ եւ յետոյ պատիւ պիտի ունենամ իմ տեսակէտս ձեզ ներկայացնելու:

— Պէ՞տք է որ ձեզ առանձին թողունք:

— Ինչպէս որ կ'ուզէք:

Իշխանուհին սենեակէն դուրս ելաւ՝ մեծ հառաչանք մը արձակելով:

Բժիչկները գլուխ գլխի մնացին, ընտանիքին տոքթէօրը սկսաւ երկչոտ կերպով իր կարծիքը յայտնել եւ ըսել թէ թոքախտի մը սկզբնաւորութեան դիմաց կը գտնուէին, բայց...

Հոչակաւոր բժիչկը մտիկ ըրաւ եւ խօսելով հանդերձ ժամացոյցը նայեցաւ:

— Այո, ըսաւ, բայց ի՞նչ...:

Ընտանիքին բժիչկը ակնածալի լռութիւն մը պահեց:

— Գիտէք որ, ըսաւ հոչակաւոր բժիչկը, երբեք չենք կրնար ճանչնալ հիւանդութեան սկզբնաւորութիւնը որչափ ատեն որ խոռոչներ չկան. վատահ բան մը չկայ, բայց կրնանք կասկածներ ունենալ: Նշաններ միայն կան. հիմա խնդիրը այն է թէ՝ քանի որ թոքախտի կասկածներ կան, ի՞նչ պէտք է ընենք:

— Գիտէք որ միչտ բարոյական կամ հոդեկան պատճառներ կան, ըսաւ ընտանեկան բժիչկը նուրբ ժպիտով մը:

— Այդ այդպէս է, ըսաւ միւսը իր ժամացոյցին նայելով... ներեցէք եթէ ձեղ կ'ընդմիջեմ, դիտէ՞ք արդեօք թէ ժառանգի կամուրջը բաց է թէ հարկ է չրջան ընել. ահ, այո, բաց է, հիմա միտքս ինկաւ... ուրեմն քանի վայրկեանէն կըրնամ հոն ըլլալ... կ'ըսէինք որ հարկ է անունդը զօրացնել եւ ջիղերուն ուժ տալ:

— Արդեօք արտաքսման ուղեւորութիւն մը օգտակար չէ՞, առաջարկեց տան բժիչկը:

— Ես ուղեւորութեան հակառակ եմ: Եւ եթէ թոքախտի սկզբնաւորութիւն մը կայ, արտաքսման երթալը որեւէ օգտակար չունի: Ուրեմն պէտք է տալ բան մը որ սննդառութեան օգնէ առանց կազմուածքը գրդռելու:

Հոչակաւոր բժիչկը առաջարկեց Սոսէնի ջուր տալ, որուն գլխաւոր արժանիքը այն էր որ վնաս մը չէր պատճառեր:

— Սակայն, նկատեց տան բժիչկը որ ակնածանքով մտիկ կ'ընէր իր պաշտօնակիցին խօսքերը, ես կողմնակից եմ ուղեւորութեան մը, սովորութիւններու փոփոխման մը, հեռացում այն վայրերէն որոնք յիշատակներ կ'արթնցնեն... եւ վերջապէս հիւանդին մայրը կայ որ կը փափաքի այս ճամբորդութիւնը:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ոմն (Փարիզ) 50 ֆր.
Պ. Փափազեան (Լիոն) 10 ֆր.:

ԾՆՈՒՆԴ

Տէր եւ Տիկին Փօլ Մերիկեանց ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց երկրորդ աղջկան՝

ՖԱՊԻԷՆ – ՕՏԻԼԻ

ծնունդը, Մարսէյլ, 1970 Փետր. 28:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն կ'ողբայ կորուստը իր ընկերոջ Կղեմէս Խոշեանի, եւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Խոշեան եւ Գամպէրեան ընտանիքներուն:

ՆՈՒԷՐ

Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբը ներքին հանգանակութեամբ 115 ֆր. կը նուիրէ «Հայաստան»ի Ապրիլ 24ի բացառիկին առթիւ: (Ստանալ խումբին դիւանէն):

×

Ուսթըրթաուընէն Տիկին Եղիսաբէթ Գուպաթեան 20ական ֆր. կը նուիրէ Մըշակոյթի Տան (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ «Ցառաջ»ին, իր սիրելիներուն յիշատակին:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ Դ. Ֆրիսատփորի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Շաբաթ (11 Ապրիլ), երեկոյեան ժամը 20,30ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԱՆԵԻՕ-ՔՈՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի (12 Ապրիլ) կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Պր. Զատիկ Զատիկեանի սրճարանը: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՒԳԻ ՕՐ

Մեծ Եղեռնի 55րդ տարեդարձին առթիւ՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Երիտասարդաց Ակումբը կազմակերպած է յիշատակի երեկոյ մը, որուն ընթացքին պիտի ներկայացուի՝ մասնաւորապէս պատրաստուած Փոթո–մոնթաժները, ձայնաւոր լուսարձակով եւ չարժապատկերով Պարոններ՝ Տօքթ. Գեղամ Պօյաճեանի եւ Լեւոն Դանիէլեանի կողմէ:

Երեքշաբթի Ապրիլ 21, ժամը ճիշդ 20,45ին, Օթել Սանթրոյի սրահին մէջ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Մէթրօ Ալմա– կամ Շաւն գ'Էլիզէ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ – ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ –

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հերոսամարտի 55րդ տարեդարձը նուիրուած ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ծննդեան 150ամեակին.

Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 16,30ին Hôtel Splendide, 31, Bd. d'Athènes

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Պատուոյ նախագահութեամբ Արեւմտ. Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Բացման խօսք՝ Վ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

Լուսարձակումով կը ցուցադրուին յաղթական ճակատամարտի նահատակ անմահներու նկարները

Գեղարուեստական ընտիր բաժին: Մեներգ Օր. Օր. Ալիս Շամիրեան, Եւգինէ Նազարեան, Սահակ Տէրոյեան, Սիմոն Աւետոյեան (կ'երգէ «Հայրիկ–Հայրիկ»)

Կ'արտասանեն.— Տիկին Հերմինէ Պօղոսեան, Օր. Ալիս Ցարութիւնեան, Հայկ Ֆրէնկեան, Վանիկ Նազարեան:

Ձեռնադաշնակի վրայ կը նուագէ Շահէն Փանոսեան, դաշնակի վրայ՝ Մատլէն Մարկոսեան (Ա. մրցանակ Մարսէյլի Երաժշտանոցէն)

Մարտիը ազատ է

Հանդէսէն ետք՝ ճաշ ընդ սրահին մէջ: Մասնակցութիւն 15 ֆր.: Արձանագրուիլ հեռաձայնելով 62–92–32, 48–85–60

Հրաւիրուած են կուսակցական, բարեգործական, հայրենակցական, մարզական եւ երիտասարդական բոլոր կազմակերպութիւնները

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՑԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՍԷՆ ԺԵՌՄԻ
Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ողբացեալ Կղմէս Խոշեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եղած նուէրները.—

Ազնաւորեան Ղազար 30 ֆր. Գրիգոր Խոշեան, Վարդգէս Խոշեան, Ռուբէն Սարըքեան, Տիկին Մարի Անտոնեան, Սվազեան Անթուան 20ական ֆր., Վարուժան Անտոնեան, Պերճ Կարապետեան, Խաչատուրեան ընտանիք, Սէն Ժեռմի կապ. Խաչ, Հ. Յ. Դ. Հայաստան կոմիտէ 10ական, Աբրահամ Մանկասարեան 5 ֆր. Թաղին եկեղեցւոյ:

Գրիգոր Խոշեան, Վարդգէս Խոշեան, Սրբուհի Պետրոսեան 20ական, Պերճ Կարապետեան, Կարապետ Ճանիկեան, Սէն Ժեռմի կապ. Խաչ, Նշան Կիրիտչիեան, Տէր եւ Տիկին Թիւթէլեան, Բիւզանդ Զորպաճեան, Շալճեան ընտանիք 10ական, Սէն Ժեռմի երիտ. Միութիւն 50, Թաղուր Աղամեան 5 Թաղին ղպրոցին:

Վարդեվառ Գամպէրեան, Յովհաննէս Տէրտէրեան, Նշան Մադմանեան 20ական, Անդրանիկ Արմէնեան, Վահագն Տէրտէրեան 10ական, Մուրատ Ուսումն. Միութեան:

Տէր եւ Տիկին Պանոիկեան 30, Պօղոս Արզումանեան, Գրիգոր Գոչեան, Վարդգէս Գոչեան, Պ. Բարունակեան 20ական, «Հայաստան» կոմիտէ, Շալճեան ընտանիք, Թիւթէլեան, Մկրտիչ Զորպաճեան 10ական առաջնորդարանին:

Գամպէրեան 20 Կապոյտ Խաչին, 20 «Հայաստան» ենթակոմիտէին, Գրիգոր Գոչեան 20 «Հայաստան» ենթակոմիտէին, Գամպէրեան 10 «Ցառաջ»ին:

Թաղականութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն եւ ցաւակցութիւններ ննջեցեալի պարագային: Սէն Ժեռմի Թաղականութիւնը 50 ֆր. «Ցառաջ»ին կը նուիրէ Ս. Զատկուան առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը կը փնտռէ այր ու կին մը, բնակարանի յարմարութիւն, ջերմութիւն եւ լոյս ապահովուած տան պահապանութեան եւ մաքրութեան համար:

Դիմել Պ. Կարապիս Յակոբեան
3, Ռիւ Փռւասոնիէռ, Փարիզ 2րդ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի, 12 Ապրիլ, Աշխարհամատրան կիրակի: Ամէն տարիներու պէս, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին կը մատուցուի բարմաճաճ պատարագ եւ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար եւ պիտի ըլլան բարեմաղթութիւններ անոնց ի կեանս եղող պարագաներուն համար:

Եկեղեցւոյս բարերարներն են.—

Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աթանագինէ Էգնայեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմենակ Համբարձումեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Սիրանույշ Ֆրէնկեան, երուանդ Պարկիրճեան, Կարապետ Յակոբեան, Գէորգ Պագրրճեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Վահագն Իչգալացեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Եդուարդ Պապեան, Զապէլ Պէօճէխեան, Յակոբ Մարիամ Տամլամեան, Միհրան Թագուհի Գավէզեան, Յարութիւն Մարի Ժամկոչեան, Համայեակ Աննիձա Ալեքսանեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Նուրհան Ֆրէնկեան:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու պատարագին եւ աղօթելու հանգուցեալ բարերարներու հոգիներու հանդիստին եւ ի կեանս եղողներուն օրեւցաւութեան համար:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի վիճաբանական ասուլիսը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Հայ Ազգ. Տան մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ:

Կը խօսի՝ ԳԵՂԱՄ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկ. Հարցի այժմէական եւ լուծումները (Ֆրանսերէն)

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ՝

ՄԱՅԻՍ 5-ԷՆ 19

Մեկնում Փարիզէն Մայիս 5ի առաւօտուն, ժամանում Մոսկուա եւ տեղափոխում՝ պանդոկը:

Յաջորդ օրը՝ պտոյտ կրեմլիւն, կարմիր Հրապարակը: Երեկոյ մեկնում Երեւան:

Երեւան՝ Արմենիա պանդոկը (նախաճաշ, ճաշ, ընթրիք եւ դիւերսիա փանսիոն ֆոմփլէք)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 14-ՐԴ ՕՐԸ

Ամէն օր զանազան պտոյտներ տեսարժան վայրերը.— ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ, ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, ՀՌԻՓՍԻՄԷ, ԷՋՄԻԱԾԻՆ, ԾԱՂԿԱՁՈՐ, ՍԵՒԱՆ, ԳՅՈՒՄՐԻ, ԳԵՂԱՐԴ, ՕՇԱԿԱՆ, ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ, եւայլն: Այցելութիւն դպրոցները եւ թանգարանները:

15րդ օրը՝ վերադարձ դէպի Փարի Մոսկուայի համբով:

ԳԻՆ 2100 ՖՐԱՆՔ

Renseignements et inscriptions
SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Tél. : 742-57-84 — 742-44-08 — 742-22-12

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
GEORGES MAMAS, 25 Rue de Dedieu, VILLEURBANNE, Tél. : 52-23-39

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
JACQUES CHELELEKIAN c/o CROISIERES ET VOYAGES
102, Rue de la République
les Mercredi et Samedi de 15 à 19 heures — Tél. : 20-80-50

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ - ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի եւ մասնակցութեամբ հայ ուսանողներու, Կիրակի 12 Ապրիլ ժամը 5–11, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ 17, Ռիւ Պլէօ:

Նիւթ ֆրանսահայ երիտասարդութիւնը
Ասուլիսը կը սկսի ժամը 5ին:
Հաճելի անակնկալներ:
Ճաշադին 15 ֆրանք:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ Ի ՊԱՏԻՒ ՏՕՔԹ. Գ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Փարիզի Հայ Արիներու ընդհանուր վարիչ Տօքթ. Գուրգէն Մեծատուրեանի քաղաքացիական այցելութեան առթիւ, Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը ի պատիւ իրեն թէյասեղան մը կը սարքէ 11 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյեան ժամը 20,30ին, Հայ Կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ սրահին մէջ (Պըլա հրապարակ թիւ 11):

Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ. ՔՈԼՈՄՊ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը 11 Ապրիլ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 6ին, Պուա Քոլոմպի Լուի Ժե. սրճարանի վերնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս կիրակի Համաչխարհային եկեղեցական Կոչումներու Աղօթքի Օր:

Հանգստեան ձայնաւոր պատարագ ժամը 10,30ին Հ. ՓԵՐՈՒԲԷ Վ. ԶՐԱՔԵԱՆԻ, Հ. ՂԵՒՈՆԴ Վ. ՏԱՅԵԱՆԻ եւ Հ. ԳԱՐԵԳԻՆ Վ. ԼԱԶԱՐԵԱՆԻ հոգիներուն համար:

ԲՈՑԻ ԱՐԵԱՐՇՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Ուրբաթ Ապրիլ 24ին, Հայ Նահատակին Յիշատակին եւ Կամաւորներու Միութիւնը Անձանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին:

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բնոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ արուարձաններու հայրենակիցները կը հրաւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին:

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շաճ գ'Էլիզէի և Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թեռ–Փլէճ):

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0, 50

ԿԻՐԱԿԻ
12
ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE
12 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.788 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.788

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՐԱՔԻ ՔԻԻՐՏԵՐՈՒՆ ՕՐԻՆԱԿԸ

—o—

Գ.

Քիւրա Դեմոկրատ կուսակցութեան ծոցին մէջ ծանր տագնապ մը առաջ եկաւ 1964ի ամառը: Փաստաբան Ճալալ Թոյլանի, որ պահ մը Մոլլա Պարզանիի քանքերն էր արտաքին աշխարհի առջեւ, լքեց զայն, դնաց Պաղտատ եւ պաշտօն ստացաւ Իրաքի կառավարութեան մէջ: Նոյնիսկ քրտական բանակ կազմակերպելու համար Պարզանիի դէմ, իրաքեան զինուորներու կողքին: Իրեն հետ էր Իպրահիմ Ահմէտ:

Թալապանի դաշնակիցը կը մնար Պարզանիէն: Իր կազմակերպութիւնը կ'որակէ «Ընկերվարական», մինչ Քիւրա Դեմոկրատ կուսակցութիւնը ինքզինք կը նկատէ ժողովրդավարական – յեղափոխական – յառաջադէմ՝ հիմ ունենալով գիտական յառաջդիմական վարդապետութիւնները: Իր պաշտօնաթերթն է «Հեղաբ»: Մասնաճիւղեր ունի — գաղտնի — Թուրքիոյ եւ Իրանի մէջ: Իրաքի մէջ անդամներու թիւն է քանի՜ հին հազար հոգի: Դպրոցներ բացած է քաղաքներու մէջ: Ունի գաղտնի ձայնասփիւռի կայան:

Իրաքի ճախակողմեան տարրերը, մասնաւորաբար Համայնավար կուսակցութիւնը ջերմ պաշտպան կը հանդիսանան քրտական դատին: Ո՛չ միայն կը քաջալերեն Իրաքի Քիւրտերուն ինքնավարութիւնը, այլեւ կ'ընդունին, որ անոնք իրաւունք ունին կազմելու անկախ եւ միացեալ Քիւրտիստան, Իրաքի, Թուրքիոյ եւ Իրանի քրտական հողամասերու միացումով:

Այս երեք երկիրները որոշ համաձայնութիւններ կնքած էին՝ պաշտպանութեան համար քրտական անջատողական շարժումներուն դէմ:

1937ին կնքուած էր Սաատապատի Ուխտը, որուն մաս կը կազմէր նաեւ Աֆղանիստան: 1955 Փետր. 24ին ստորագրուեցաւ Պաղտատի Ուխտը (Իրաք, Իրան, Թուրքիա եւ Փաքիստան): 1958 Յուլիս 14ի յեղափոխութենէն ետք Իրաք քաշուեցաւ Պաղտատի Ուխտէն, որ այժմ կը կոչուի Սէնթօ, հովանաւորութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու: Նպատակն է թումբ կանգնել համայնավարութեան ծաւալման դէմ

Քիւրտերու ընդհանուր թիւն է, ըստ քրտական աղբիւրներու՝ 12 միլիոն, — Թուրքիա վեց միլիոն, Իրան՝ չորս միլիոն՝ Իրաք՝ երկու միլիոն:

Թուրքիոյ մէջ խիստ հալածանքի են ենթարկուած Քիւրտերը: Ազգայնական գեղապետներ ու վարիչներ քանիցս դատի քաշուելով ծանր պատիժներու դատապարտուած են: Տիարպէքիրի մէջ քաղաքացի Քիւրտեր ձերբակալուած են իրենց խպիները միլլէթ (ազգի դաւաճան):

Հակառակ Լօզանի դաշնագրի փոքրամասնութեանց յատուկ բացորոշ տրամադրութեանց, Քիւրտերը իրաւունք չունին մայրենի լեզուն սորվեցնելու իրենց զաւակներուն: Արգիլուած է դուռ քիւրտերէն թերթ կամ գիրք լոյս ընծայել: Հրատարակութիւնները երկլեզուեան պէտք է ըլլան: Զրկուած են մշակութային ազատութենէ: Դուրսէն ո՛չ մէկ քիւրտերէն տպագրեալ գրութիւն կամ ձայնասկաւառակ կրնայ ներմուծել Թուրքիա՝ համաձայն 1967 Փետր. 14ի օրէնքին:

Թուրքերը մեծապէս մտահոգուած են ներկայիս: Կը վախնան, որ Իրաքը օրինակ կրնայ ծառայել Թուրքիոյ Քիւրտերուն, որոնց մէջ աղգայնական ոգին վառ ու կենդանի է միշտ: Իրենք է, որ տուեր

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆ - ՊՐԱՆՏ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—

Գերման եւ ամերիկեան խօսակցութիւններու ընթացքին, ինչպէս կը նախատեսուէր, երեք գլխաւոր հարցեր չօշափուեցան: Առաջինը կը վերաբերէր Ատլանտեան Ուխտին, որուն մասին Վ. Պրանտ դիտել տուաւ յայտարարութեան մը մէջ, թէ անհրաժեշտ է պահպանել զայն, որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել խաղաղութիւնը: Մամուլի Ազգային Համբին մէջ Պրանտ առիթ ունեցաւ աւելի մանրամասնելու եւ հիմնաւորելու իր միտքը այս հարցին կապակցութեամբ: Այսպէս, Գերմանիոյ համար Ատլանտեան Ուխտին ազդու դործնականութիւնը կայուն ունի ամերիկեան զինուորական ներկայութենէն եւրոպական ցամաքամասին վրայ: Ոչ մէկ եւրոպական ճիգ կրնայ փոխարինել ամերիկեան ներկայութիւնը: Առանց Մ. Նահանգներուն՝ ապահովութիւն չի կրնար գոյութիւն ունենալ Եւրոպայի համար: Պրանտ տեսակէտով, ամերիկեան ներկայութիւնը

էին ազատագրութեան ազդանշանը 1925ին Շէյխ Սայիտի լայնածաւալ ապստամբութեամբ, զոր արեան մէջ խեղդեց Մուսթաֆա Քէմալ:

Ըստ Վիէնոյի, նախ քան արաբեւքիւրտ պինդուլի կնքումը, գաղտնի առաքելութեամբ Անգարա գացեր է Պաղտատի կառավարութեան Ներքին նախարար Սալէհ Մահտի Ամմաշ, նպատակ ունենալով ապահովել Թուրք բանակի օժանդակութիւնը՝ Իրաքի մէջ լուծարքի ենթարկելու համար քրտական շարժումը այն պարագային, երբ բանակցութիւնները դրական ելքի մը չյանգին:

Թուրքերը երբ մէկ կողմէ հայկական նահանջներու մէջ երթեւեկի դիւրութիւններ կ'ընծայեն զբօսաշրջիկներուն եւ ճամբորդներու, միւս կողմէ զինուորական աղբիւրներ կը վախնան, որ կասկած են Իրաքի սահմանակից Թրքական հօթը վիլայէթները: Կը վախնան, որ կապ կը հաստատուի հիւսիսային Իրաքի եւ Թուրքիոյ ազատատենչ Քիւրտերուն միջեւ:

Իրաքի օրինակը մեծապէս կը մտահոգէ Անգարայի կառավարութիւնը, որու հողին վրայ կ'ապրին վեց միլիոն Քիւրտեր, որոնք կը խօսին իրենց մայրենի լեզուն, Թրքերէն չեն գիտեր: Ցիսուն տարիէ ի վեր եկող-գացող կառավարութեանց կողմէ հետապնդուած Թրքացման քաղաքականութիւնը սնանկացած պէտք է նկատել:

Քրտաբնակ նահանգները դարձած են աքսորավայր պետական — վարչական ու կրթական — այն պաշտօնեաներուն համար, որոնք պատիժի արժանի կը նկատուին:

Աթաթիւրքի բարենորոգումներուն դէմ ընդվզումները ցարդ կը չարունակուին այդ շրջաններուն մէջ: Կառավարութիւնը ո՛չ մէկ լուրջ ձեռնարկ կ'ընէ այնտեղ՝ բնակչութեան ապրուստի ու մշակոյթի մակարդակը բարձրացնելու համար: Ո՛չ մէկ չինարարական աշխատանք: Կարծէք թէ արեւելեան նահանգները խորթ զաւակներն են Թուրքիոյ: Կը վախնան, որ բռնադատուած այդ հողերուն իսկական տէրերը ուշ կամ կանուխ պիտի գան հաշիւ պահանջելու դահիճներէն:

Մինչ այդ կը վախնան, որ Իրաքի Քիւրտերուն օրինակը վարակիչ դառնայ:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

—o—

Արաբական աշխարհի մէջ ընդունուած տեսակէտ դարձած է այլեւս, թէ արաբ–իսրայէլեան բախումը անլուծելի է: Պարզապէս այդ հարցին հետ պիտի թաւալի արաբ աշխարհը երկար ժամանակ:

Սակայն գարնան այս օրերուն, Միջին Արեւելեան երեք ուրիշ հարցեր, որոնք, բնականաբար, առաջինին մեծ տարողութիւնը չունին, լուծումի մը հոլովոյթին մէջ կը դանուին:

Մակի Ընդհ. Քարտուղարին ներկայացուցիչը՝ Վիթթորիօ Ճիւքիարտի չարաթէ մը ի վեր Պահրէյն կը դանուի՝ լսելու համար տեղւոյն բնակչութեան փափաքը իր ապագային մասին: Ծանօթ է, որ Անգլիա պիտի հեռանայ Պարսից ծոցէն 1971ի վերջերը:

Լոնտոնի եւ Թեհրանի դիմումին վրայ է, որ Ու Թանի ներկայացուցիչը առանձնած է իր առաքելութիւնը Պահրէյնի մէջ: Արաբ մայրաքաղաքները լաւ տրամադրուած են այս առաքելութեան հանդէպ, քանի որ չրջանի բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը արաբ է: Իրան, որ 1869էն ի վեր յաւակնութիւններ կը սնուցանէ Պահրէյնի նկատմամբ, հաւանաբար հրաժարի Պահրէյնը 1971էն ետք իրեն կցուած տեսնելու մտադրութենէն, երբ ձիւքիարտի հաղորդէ իրեն, թէ չըրջանի բնակչութիւնը կը փափաքի մաս կազմել արաբական աշխարհի: Արդարեւ, անգլիական վիճակադրութիւն մը հաստատեց վերջերս, թէ բնակչութեան, որ 200·000 է, տասը առ հարիւրը միայն իրանցի է ներկայիս:

Քաղաքական չրջանակներու համաձայն, Իրան յանձն պիտի առնէ հրաժարիլ իր պահանջէն, եթէ Անգլիացիներու մեկնումէն ետք Պահրէյն մաս չկազմէ Պարսից ծոցի արաբական չրջաններու դաշնակցութեան եւ, ընդհակառակն, դառնայ առանձին անկախ երկիր: Այս ձեւով է, որ հաւանաբար, 245 քառ. մղոն տարածութիւն ունեցող Պահրէյն կղզին անդամ դառնայ ՄԱԿի:

Այս ձեւի լուծումով առանձքը կ'առնուի բախումի մը վտանգին՝ Իրանի եւ արաբական երկիրներու միջեւ, որոնք միշտ չեշտած են կղզիին արաբական դիմագիծը:

Պաղտատի մէջ Իրաքի կառավարութիւնը քայլեր ձեռք կ'առնէ իրականացնելու համար Մարտ 11ի համաձայնագրին տրամադրութիւնները Քիւրտերու հետ: Քիւրտերը, որոնք ինքզինքնին արիական կը նկատէին, երկու միլիոնի կը հասնին Իրաքի մէջ:

Քրտական չրջանակները հաստատեցին անցեալ չաբաթ, թէ Իրաքի բանակի մաս կազմող ուժերը սկսած են հեռանալ քրտական չրջաններէ: Քէրքիւքի մէջ պիտի մնայ խորհրդանշական ուժ մը միայն:

Միեւնոյն ժամանակ Աէնի մէջ, Սանայի պաշտօնական ձայնասփիւռը հաղորդեց առջի օր, թէ Եմէնի Հարդրապետը վաւերացուցած է համաձայնագիր մը, որով վերջ պիտի դրուի հանրապետական վարչակարգին եօթը տարուան վէճերուն Սէուտական Արաբիոյ հետ:

Նոր համաձայնագիրը, համաձայն ձայնասփիւռին, կնքուած է ճէտայի խորհրդաժողովի ընթացքին, երբ Եմէնի վարչապետը՝ Մոհսէն Ալ Էյնիս Սէուտական Արաբիա կը դտնուէր: կը նշանակէ, ուրեմն, թէ այս վերջինը պիտի դադրեցնէ իր օժանդակութիւնը Եմէնի արքայական ուժերուն, որոնք 1962 Սեպտեմբեր 26ի պետական հարուածէն ետք չարունակեցին իրենց պայքարը նոր վարչակարգին դէմ:

Պետական հարուածին հետեւանքով դահընկէց եղաւ Եմէնի իմամը՝ Մոհամմէտ Էլ Պատր: Եգիպտացիները մինչեւ 1967 դինուորապէս օգնեցին հանրապետականներուն:

Ցօսք կայ այն մասին, թէ կառավարութեան կազմին մէջ պիտի առնուին արքայական չրջանակին պատկանող տարրեր (ոչ՝ ընտանիքէն), որոնք տրամադիր են դործակցելու նոր վարչակարգին հետ: Եթէ ծրագիրը իրականանայ, իմամն ու արքայական ընտանիքը միայնակ պիտի մնան:

Թ. Ա. Թ.

ՆԱՀԱՆՋԸ... ԵՐԳՈՎ

Զակերտուած է մեր ազգային կեանքը որովհետեւ անոր երեւոյթը ա՛լ չի հա – մապատասխաներ իր էութեան: Պար – պուած են մեր հոգիները իրենց ամէնէն ազնիւ զգացումներէն ու ապրումներէն ու մնացած են իրրեւ չպար անբովանդակ բառեր զոր կը գործածենք գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար նման յղնած քա – հանային որ կը մրմնջէ մաշած աւետա – բանի մը ազօթքները: Որքա՞ն պիտի ու – զէինք չփոթել երազը իրականութեան հետ ու չարունակել սաւառնիլ պատրանքնե – րու զգլխիչ երանդներուն վրայ: Կար ժամանակ, որ արբեցած աննիւթական տուայտանքներով ողբի հայրենիքը յոյսի ու լոյսի հայրենիքի վերածած էինք ու մեր պայքարը սրբազան հանդանակի: Ո՞վ կրնար երեւակայել այդ օրերուն որ Սփիւռքը անիծուած անուն մըն էր որ իր մէջ կը պարփակէր արդէն մոայլ չուքը դալիք օրերուն: Ո՞վ կրնար մտածել այդ երազ օրերուն որ Սփիւռքը, մեր արեւա – համ լեզուին վրայ կախուած նզովքի բուքն էր սուրի մը պէս վտանգաւոր: Հայը՝ որուն կուրծքին վրայ այնքան սուրեր փչրուած էին, չէր կռահած վը – տանգը այս գէնքին որ նենգօրէն Սփիւռք կը կոչուէր: Ցեղասպանչ ակնարկով մը միայն կ'անդրադառնանք որ յիսուն տա – րի առաջ, սեւ օր մը ճակատագրի քմա – հաճոքը արդէն իսկ նեռած էր մեր իրա – կանութեան վրայ իր սեւ չղարչը: Այդ – պէս պատանդուած ծնած էր քսաներորդ դարու Հայը օտար ափերուն վրայ: Հա – կառակ այդ զգեստաւորումին սպառոր մը չեղաւ ան, քանի լեցուն էին յոյսի շան – մարանները ու առինքնող՝ հորիզոնը իր եռագոյն ծիածանով: Այդ յոյսերուն չը – նորհիւ զոյգ Մասիսները վոխադրուեցան հոս ու պատրանքը տուին մեր զոյատեւ – ման իրենց հովանիին ներքեւ:

Այդպէս թափառեցաւ մեր ժողովուրդը իր սրտին մէջ պահ ղրած Մասիսներով: Բայց անցնող ամէն օր եւ ամէն ժամ չուք մը աւելցուցին Մասիսին ճերմակին ու աներեւոյթ մութ սուսերներ պար բռնե – ցին անոր զազաթին վրայ: Այսօր մութը թանձրացած է մեր առասպելական լե – բան վրայ եւ վատնուած յոյսերէն ու յոյզերէն բնած բորբոքն է որ փնտռել կուտայ մեզ, մեր հին Մասիսը, ալեհեր բայց վեհ զազաթով:

Գարուն է ահա՛, յոյսերու փեթակ: Դեռ քանի՞ զարուններով պիտի երկա – րե՛նք օզակը մեր ապրած եւ ապրելիք ցուրտ օրերուն: Քանի՛ զարուններով պիտի պարուրենք մեր ծարաւ հոգիները ու պիտի օրօրենք զմեզ:

Գալիքի պատկերը օր ըստ օրէ կ'աղօտի ու երեւակայութեան թափը կը կասեցնայ, ու հայրենիքն ալ մշուշին մէջ թաղուած անմերձենալի հող մը կը զառնայ: Հող մը որուն աւիշէն զրկուած պիտի մնայ աւա՛զ, զարկուած մեր Սփիւռքը:

Դժուար է, շատ զժուար բնութագրել մեր կեանքը: Ճիշդ է որ ապրեցանք երա – զանքի ու անխառն վայելքներու եզակի պահեր, պատկանեցանք այն սերունդին որ թէ՛ մանկութիւն ունեցաւ եւ թէ պա – տանեկութիւն: Այս իսկ պատճառաւ ան – զրադարձումի այս պահը աւելի զառն է հիմա երբ խնդութեան ու արբեցումի զոլորշիները անհետացած՝ կը տեսնենք ու կը չափենք վնասը մեր էութեան վրայ զրոշմուած սպիներուն: Այսօր յիսուն տարուան զոյութիւն ունեցող Սփիւռքը, բազմութիւն մըն է լոկ, հակոտնեայ մերթ իրերամերժ ապրումներու ենթակայ տարր մը: Մեր հանապազօրեայ կեանքը յղի է հակասութիւններով: Ծագումով Հայ ենք բայց, քաղաքացիութեամբ Ամերիկացի կամ Ֆրանսացի: Քրիստոնեայ ենք ա – ւանդութեամբ ու հեթանոսի մը պէս ան – տարբեր հանդէպ մեր եկեղեցիին: Ցեղա – փոխական ենք ի տղայ սիոց բայց ղմ ենք յեղափոխութեան: Դրամի երկրպա – գու ենք անհատապէս բայց գաղափարով ղմ ենք ղրամատիրութեան: Ազատական ենք սկզբունքով բայց ղմ ենք անկա – խութեան:

Քառասուն տարի առաջ Սփիւռքի մեր մեծ զրադէտը անհերքելի այուեստով ահազանգը հնչեցուց ահաւոր նահանջին, որուն ոտնաձայնը լսած էր ինչպէս վիրա – ւոր կենդանին կը զգայ սարսուռը մահ – ուան: «Նահանջը առանց երգի», Լուսա – ւորչի կանթեղին վերջին պատրոյգին ար – ծարծած լոյսին տակ զրուած առաջին եւ վերջին վէպն էր Սփիւռքի ազգերգութեան: Մեր ապրած եւ ապրելիք օրերուն հա – րագատ հայելին է «Նահանջը» բացի խո – րագրին մէջ զետեղուած նախադրութիւ – նէն: Որովհետեւ մենք նահանջեցինք եր – գելով, սազմոսելով, ճառելով, նահան – ջեցինք պարելով, խնդալով, արբենալով. նահանջեցինք խնկելով, երազելով... Իսկ վա՞ղը, ինչո՞վ պիտի տարբերի երկիկն: Անկասկած Հայաստան մեկնող այցելու – ներու թիւը պիտի աւելնայ, այսուհան – դերձ պարպուած պիտի մնան մեր եկե – ղեցիները, մեր զպրոցները ու մեր յոյսի վերջին չտեմարանները: Վաղը՝ կարող է դեռ մեր պատմութիւնը ջնջուիլ մեր յի – շողութենէն, ոդեղէն արժէքները աճուր – դի հանուիլ, խորտակուիլ հոգեկան ամ – րոցները ու պերճանքին լայնածալ մուշ – տակին տակ խեղդուիլ անցեալը փառքի: Վաղը՝ մեր տարապայման կեանքին մէջ, Տէր Զօրը կրնայ հոգմերու ու չարժող աւազներու մէջ տատանուող աղօտ նկար մը դառնալ ու Սարդարապատը իրեն յա – ջորդող Մայիսեան արշալոյսով մութ թանգարանի մը խոնաւ պատին վրայ կախուած զալկոտ խորհուրդ մը միայն:

ԵՂԻԱՆ

ԽՄԲ.— «Գարուն» ամսաթերթի Յուն – ուարի թիւին մէջ գրադատ Ալբեր Կոս – տանեան, վերոյիշեալ խորագրին տակ, սեղմ գիծերու մէջ կը ներկայացնէ Եղիա Տէմիրճիպաշեանը՝ իբրեւ գրագէտ եւ մտաւորական: Պոլսէն արտասահման, Արեւմտահայութեան լայն խաւերուն հա – մար ծանօթ անուն մը եղաւ միշտ Եղիա՝ իր բանաստեղծական էջերով, գեղեցիկ արձակով եւ իմացապաշտ գրութիւննե – րով, որոնց մէջ երեւան եկաւ միշտ տա – ղապող, ինքնատիպ եւ արտակեդրոն գը – րագէտը: Հակառակ իր անվիճելի տա – ղանդին, Տէմիրճիպաշեան, դժբախտա – բար, անտեսուած, առնուազն անծանօթ անուն մը կը մնայ դեռ հայրենի ընթեր – ցասէր հասարակութեան: Ուրախալի է հաստատել, որ Ա. Կոստանեան նախա – ձայլ մը կ'առնէ՝ «Գարուն»ի երիտասար – դութեան ներկայացնելով հայ գրականու – թեան ակնառու գրիչներէն մէկը: Ալել – ցնենք, որ գրադատը «Գրական թերթ»ի Մարտ 6ի թիւին մէջ կ'անդրադառնայ նաեւ Յակոբ Օշականի «Մնացորդաց»ին, զայն որակելով, Զարեհցի «Երկիր Նայի – րի»ին հետ՝ «դարաշրջանային յղացումով մեծ երկեր»:

×

Արեւմտահայերը «զարտուղի տաղանդ» են համարել Եղիային: Հոգու այդ ազ – նուականը բնութեամբ արուեստագէտ էր, որ հայ գրականութեան ամենայուզիչ էջերից մէկը դրեց:

Եղիա Տէմիրճիպաշեան ստեղծագործեց գրական երեք սերունդների գործունէու – թեան ընթացքում: Դուրեանի ժամանա – կակիցն էր (ծն 1851ին) ու աշխարհա – գրացումով՝ ռոմանտիկ: Իրապաշտներին արձագանգեց ու խրախուսեց. Արփիար – եանի սպանիչ խմբագրականներին տո – կաց, Զօհրապի հիացումին արժանացաւ («աշխարհաբարի Նարեկացին») ու կամ – ատրականի մագիտարական քննութեանը դիմացաւ («ոճի վիրթուոզը»): Ցաջորդ սերնդի ներկայացուցիչներին հոգեւոր հայր եղաւ, նրան ակնածանքով են դի –

Վաղը՝ կրնայ դարձուիլ էջը Աւարայրի արեան ու հաւատքի հերոսական դրուագ – ներուն ու վերջ դրուիլ մեր անաւարտ ե – րազներուն:

Վաղը՝ «Տէր ողորմեա»ն, որպէս մոգի տխուր յաճախանք, կրնայ մեր պապե – րուն ու մամիկներուն չրթներուն վերա – պահուած, հինէն շատ հինէն եկած ողբի ու աղերսի խուլ ու անարձագանգ հեկե – կանք մը դառնալ: Վաղը՝ «Նահանջ»ի վերջին քայլը կրնայ առնուիլ առանց երգի ու առանց խունկի:

ԱՌԼԻՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

մում Զրաքեանն ու Վարուժանը:

Այս ամէնն այսպէս է, բայց Եղիան առանձին աշխարհ է, ու թէեւ անհան չմնաց գրական զանազան յանձախ՝ նը – հակ զպրոցներից ու ուղղութիւններից, այնուամենայնիւ նայեց դրանց վերից, բարձունքից, ամենակալի հայեացքով: «Կը զրեմ կամ զրականութիւն կ'ընեմ ա – ռանց զղալու, ինչպէս արեւը կը ծագի կամ (նմանութիւնս անհամեմատ բարձր եղաւ) առուակը կը հոսի»:

Գերլարուած կեանք ապրեց Եղիան ու Նիւրմանա տենչաց: Տառապանքի համոյքը զգաց ու վայելեց: Թափառական ֆաքիրի զգեստով աշխարհ չրջեց, Պոլսի Հայոց եկեղեցու դրանը մի ամբողջ օր մուրաց – կանի դեր առանձնեց, ստուգելու համար, թէ մարդ մուրալիս նեհմանո՞ւմ է, թէ բարձրանում, ու հաւատացնում էր, նոյն երեկոյեան, Բերայի ընտանիքներից մէ – կում, ի պատիւ նրա տրուած ընթրիքի ժամանակ, թէ միայն բարձրանում է: Երբ հիւանդ ու աղքատ մնաց եւ զոնէ դուռ ընկած վարձու սենեակ էր որոնում, նրան հիւրընկալեց այրի Տիկին Էլեն Նիւբնը՝ իր «պահապան հրեշտակը», ո – րին կապուեց առեղծուած մնացած կա – պով: «Ծաղիկներ քաղելով մեռնելու զաղտնիքը» իմացաւ, եւ երբ Պոլսում «առհմանադրական խրախճանք» էր (1908) անճնաստան եղաւ 57 տարեկան հասա – կում:

Բուռն գործունէութիւն է ունեցել Տէ – միրճիպաշեան: Հանդէսներ է հրատա – րակել. «Գրական եւ իմաստասիրական չարժում (1883–88), «Երկրագունդ» (1884–88), «Ցնտես» (1886), «... իմ սի – րելի ազգին մատուր ազատագրութեան վէհ գործին իմ ոմանն նպաստելու տե – ղանօք»: Աչխատակցել է արեւմտահայ դրեթէ բոլոր հանդէսներին ու թերթե – րին: Դասաւանդել է Պոլսի վարժարան – ներում դրականութիւն, իմաստասիրու – թիւն, զեղագիտութիւն: Առնախօսու – թիւններ է արել, որոնցից մէկը (տպա – գրել է «Աւելին ճառը» վերնագրով) զգա – յացունց արձագանգ է ունեցել, չօշափե – լով աղջիկներու դաստիարակութեան հարցը:

Գիրք չի հրատարակել Տէմիրճիպաչ – եան, եթէ բացառենք միակ տեւնախօսութիւնը, դամբանականների ժողովածուն («Դամբարան», 1878) եւ «Նոր կեանք» դրքոյկը (1879), գրուած դրագլաքարի տարիներին:

Ասում եմ, գիրք չի հրատարակել, նը – կատի ունենալով Տէմիրճիպաչեանի գե – ղարուեստական գործերը, որոնք գրուած են մնում պարբերականների էջերում: Նրա ժառանգութեան համախմբման փոր – կատարեց «Հայ Գրագէտներու Բարե – կամներ» ընկերութիւնը, 1955ին լոյս ըն – ծայելով «Քերթուածներ, արձակ էջեր, նամակներ» հատորածոն:

Եղիա բանաստեղծութիւններ հրատա – րակել է մեծ մասամբ չարքերով, որոնք որոշակի գեղագիտական նպատակադրում

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Ես այդ ճամբուն մէջ չեմ կրնար հետեւիլ ձեզի, ըսաւ Լեւոն հաստատ ձայնով մը, ես պէտք չունիմ ձեր անձ – նական հակառակութիւններուն ծառայե – լու:

— Զղուշացիր, ըսաւ Թորոս պէյ, օ – ձիքդ ձեռքս է եւ պէտք է որ միասին քա – լենք, հակառակ պարագային չատ մեծ փորձանքներ կրնան զալ զլխուդ: Այն առեն, ըսի արդէն, բոնի պիտի առիպ – ուիմ քալեցնել... միասին ճամբայ ե – լանք, քու վրադ յոյս դնելով իմ դիրքս վտանգեցի, հետեւաբար պարտաւոր ես մինչեւ ետք ինծի հետ մնալու, իսկ եթէ այդ պարտականութիւնդ չես ուզեր կա – տարել, ես ինքզինքս փրկելու համար ա – մէն միջոցներու պիտի դիմեմ:

Լեւոն չպատասխանեց, պահ մը խոր մտածումի մէջ ընկղմած թուեցաւ; Թո – րոս պէյ ուղեց մեղմել իր սպառնալիքին առաջ բերած ազդեցութիւնը:

— Ի՞նչ չուտով յուսահատեցար, ըսաւ, մի՞թէ կը կարծես որ մեր նպատակին պիտի չհասնինք... Ի՞նչ է մինչեւ հիմա եղածը. անկարեւոր մարդիկ արձակեր են, ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր. խնդիրը Բարսեղ էֆէնտիին վրայ է, որչափ առեն յաջո – ղինք անիկա զապթիէի մէջ պահել, միշտ կրնանք յուսալ մեր նպատակին հասնե – լու: Եւ ասոր համար ալ մէկ բան միայն պէտք է, այն է՝ քու վկայութիւնդ:

— Սակայն ես չեմ ուզեր յայտնապէս դործել, կմկմաց Լեւոն, արդէն մեր ո – րոշումն ալ այդպէս էր:

— Հիմա պարագաները փոխուեցան, զօրաւոր թշնամի մը ելաւ մեր դէմը:

— Ինչո՞ւ փարթամ պէյ պաշտպան կը կանգնի Բարսեղ էֆէնտիի, հարցուց Ե – րիտասարդը:

— Պարզապէս դիս վարկաբեկելու հա – մար: Բայց ցոյց պիտի տամ իրեն թէ չատ դիւրին չէ ինծի հետ դլուխ ելլել:

Լեւոն զգաց որ այդ մարդուն ճանկին մէջ ինկած էր եւ հնար չկար ազատելու:

— Գոնէ խոհեմութեամբ եւ ծածկաբար դործենք, ըսաւ:

— Ես ալ արդէն այդ պիտի խրատէի:

— Ի՞նչ ընել է դիտաւորութիւնդ:

— Նախ անմիջապէս միասին պիտի եր – թանք ոստիկանութեան նախարարը տես – նենք եւ անոր պիտի պատմես բոլոր դիտցածներդ... ինծի ըսիր որ Սրբուհի հանրմը խոստովանցուցած ես Մարտիկ էֆէնտիի ու Մարիկեանի ներկայութեան, ասիկա պարագայ մըն է որ պէտք չէ մոռնալ:

— Իսկ յետո՞յ, հարցուց Լեւոն:

— Ցետոյ տեսնենք ի՞նչ խորհուրդ կու – տայ նախարարը: Թերեւս քու վկայու – թիւնդ բաւ կը համարի եւ այն առեն մտատանջուելու պէտք չես ունենար:

— Բայց եթէ ուզէ միւս վկաներն ալ լսել, եթէ մեզ երեսցնէ՞:

— Ձեմ կարծեր որ հարկ ըլլայ ատոր, նոյնիսկ այդ պարագային միջոց մը կը դտնենք քեզ չվտանգելու եւ երեւոյթը փրկելու դուն հոդ մի ըներ:

Եւ Թորոս պէյ Լեւոնի հետ դնաց ոս – տիկանութեան նախարարը դտնելու:

ԺԱ.

Աբամ իր ազատութեան հետեւեալ օրն իսկ դործին ղլուխը անցեր էր:

Թէ՛ իր եւ թէ պաշտօնեաներու ձերբա – կալումովը, աշխատութիւնները դիպ – ուած էին: Բազմաթիւ նամակներ կար կարդալիք, պատասխանելիք. այս դրաւ – մունքին մէջ ընկղմած էր առաւօտեան ի վեր, երբ ցերեկուան մօտ, դրասենեակին սպասաւորը ներս մտաւ եւ ըսաւ.

— Դուրսը տղայ մը կայ որ նամակ մը յանձնել կ'ուզէ ձեզի:

— Ինչո՞ւ դուն չառիր:

— Զուզեց ինծի տալ: Ըսաւ՝ որ ան – պատճառ ուղղակի ձեր ձեռքը պիտի յանձնէ:

Տարտամ կասկած մը երիտասարդին միտքը պատեց:

— Ի՞նչպէս տղայ է, հարցուց:

— Տասներեք տասնեւչորս տարեկան դլխարկաւոր տղայ մըն է, պատասխանեց սպասաւորը:

— Հայերէ՞ն կը խօսի:

— Այո:

— Թող ներս դայ տեսնենք:

Սպասաւորը դուրս ելաւ եւ վայրկեան մը ետք ներս եկաւ տղան հետ:

Աչխոյժ եւ մտացի դէմք մը ունէր այս տղան որ համարձակ քայլերով մօտեցաւ դրասեղանին, որուն առջեւ նստած էր Աբամ եւ ըսաւ.

— Դո՞ւք էք Աբամ էֆէնտի Աբգամեա – նը:

— Այո, ես եմ, նամա՞կ մը ունիս եղեր ինծի համար:

Տղան ուշադրութեամբ գննեց երիտա – սարդը, կարծես անոր ինքնութիւնը հաս – տատելու համար, յետոյ իր գննութեան ապահովուած դրպանէն նամակը հանեց, երիտասարդին տուաւ:

— Մնաք բարով, ըսաւ յետոյ եւ սեղ – եակէն դուրս չտապեց:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(90 – Շար.)

են հետապնդում: Այդ չարքերից ան – հրաժեշտ է նշել առնուազն երեքը: «Տա – ղարան»՝ Դուբեանի պաշտամունքով զբո – սած, բայց Դուբեանով սպառած ռոման – տիզմի արտայայտութիւն է: «Անգեղն երդեր («Երբ գրեցի, — բացատրում է եղիա, — Պոլէրի «Գեղագիտական հե – տաքրքրութիւններն կարղացած է, ոչ «Զարին ծաղկունքն»): «Հրայրք դեռ «Զարին ծաղկունքն»): «Հրայրք մութին» (« ... զոր վերլէն պիտի չզբա – կամէր առորագրել», սուրբ միամտու – թեամբ յայտարարում է Եղիա):

Արձակն է Տէմիրճիպաշեանի տարերքը: Գրել է պատմուածք (թիւով՝ 15), օրա – գրութիւն («Աղջկան մը օրագիրը», «կա – տուի մը յիշագիրքը», «Դարանորդ», «Մայսավերջեան»), պատկեր եւ մանր արձակի բազմազան երկեր:

Եղիա Տէմիրճիպաշեան փորձառու է գրականութեան մէջ: Այս հանդամանքով պէտք է բացատրել, որ ժամանակակից – ները թէեւ ակնածել են նրա հանդէպ, բայց միշտ չէ, որ ճիշդ են ընկալել ու գնահատել նրա գործերը: Սրան գումլի չափով նպաստել է նաեւ հիւանդագին ու – քեան հանդող գերզգուիւ Եղիայի կեան – քի ողբերգութիւնը:

«Բառերը զգայնիկներ են», ասում է Եղիա: Բառի առաջանքը ապրելը նրա հոգեկան ու ստեղծագործական մղումն է: «Մեր հին բառերը չեն բաւեր այլեւս նոր պէտքերուն: Հին բառերն համազրա – կան էին հին մտաց նման, արդի միտքը կը զննէ, կը մանրազննէ, կը ստորամա – րաղնէ եւ յայտնած երեւոյթներուն եւ այդ երեւոյթից փայլատնարազ փոփո – խումներուն եւ զգացման ու մտածման նրբութիւններուն յարմար բառեր կ'ուզէ, կը հրամայապահանջէ: ... Միտքն եր – թալով որքան կը նրբանայ: Մեր հրա – շալի Նարեկացին է, որ արդի անկա – տապաշտի պէս կը նրբագայէ այնքան գաղեր առաջ»:

Նարեկացու բառով ասած «հոգու վէ – րջոյին դիւտն» է չահագրգռում Եղիա – յին: Ճիշդ է, ուղին հարթ չէ, չափը միշտ չի պահպանւում, լինում են նաեւ ծայրայեղ գրսեւորումներ, բայց մտա – հոգութիւնն ու յղացումը աղնիւ են ան – կեղծ, որոնցմով էլ պայմանաւորուած է արդիւնքի չահեկանութիւնը:

Եղիա Տէմիրճիպաշեանի փորձի լաւա – գոյն նմոյշներն են հետեւեալ անտես եր – կերը. «Մոտովանութիւնք առ Հրաչեայ» (1883), «Ադամեան» (1888), «Մոնաղն» (1892), «Վերլուծում» (1893), «Զարդա – գում ես–ին» (1893), «Բարեչրջութիւն գղեցկին (1901), «Ա. Գարուն» (1901):

Եղիայի փորձը ուսանելի է մեզ համար կրկնակի առումով: Իր հրապարակագրու – թեամբ ու գրական գործունէութեամբ նա անբաժան մասն է մեր ազգային հա – սարակական կեանքի ու չարժման, ու չի կարող չչահագրգռել գրականութեան պատմաբանին ու բարքերի հետազօտո – ղին: Գեղարուեստական պայծառ դէպցո – ղութեան չնորհիւ Եղիան կանխեց յաջորդ

ՀՐԱՅՐ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Թիֆլիսի մէջ (Վրաստան) Մարտ 24ին, ցուրտ հողին յանձնուած է Հրայր Սէ – րէնկիւլեան, անդրանիկ զաւակը Օսմ. Երեսփոխանական ժողովի անդամ և հան – րածանօթ ընկ. Վարդգէս Սէրէնկիւլ – եանի:

Հրայր հազիւ երեք տարեկան էր երբ ձերբակալուեցաւ Վարդգէս, որու կոզա – կիցը երկրորդ զաւկի մը ծնունդին կը սպասէր: Կնոջմէն բաժանումի սրտա – ճմլիկ պահուն, զուշակելով իրեն սպա – սող սեւ ճակատագիրը, կը յայտնէր ի – րեն որ ծնելիք որդին եթէ արու ըլլայ, անպայման անունը դրուի Վարդգէս: Այդպէս ալ կը կատարուի:

Ծանօթ է ամէնուս հէք Վարդգէսի և – դերական վախճանը, բարբարոսներու ձեռքով:

Հանդուցեալի այրին, յուսահատ վի – ճակի մէջ, արցունքը աչքերուն, կ'առնէ իր երկու որբերը, Հրայրն ու Վարդգէսը ու կը մեկնի Թիֆլիս բնակող իր քրոջը քով, ու զանոնք կը դնէ տեղւոյն Մաք –

տանամէակների գեղարուեստական մը – տածելակերպը, որ իր հերթին նորազոյն մտածողութեան հիմքը հանդիսացաւ, հաստատելով արուեստի ազատութեան գեղագիտական միտքը եւ դիտելով գրա – կանութիւնը իբրեւ ոգու ինքնուրոյն ու անկախ դրսեւորման ոլորտ: Վերջապէս, գրական յառաջընթացի առումով մեկից աւելի չահեկանութիւն ունի Եղիա – Բա – չալեան – Պարթեւեան, Եղիա – Օշական, Եղիա – Զրաքեան – Կ. Զարեան օղակնե – րի գրականագիտական ըմբռնումը: Այն – պէս որ, արեւմտահայ վերջին չիսուն տարուան գրական ճիգը, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի հայ գրականութեան մի չարք երեւոյթներ ուսումնասիրելիս անկարելի է չրջանցել այս բազմավաստակ գրողի անունը: Իսկ Եղիայի լաւագոյն ստեղծա – գործութիւններից մի քանիսը բացարձակ գեղարուեստական արժէքներ են:

Մնացորդաց սերունդը կրկին ոգեկոչեց Եղիայի աւուրը. Օշական խիտ քննու – թեան ու բարձր գնահատականի արժանա – ցրեց Տէմիրճիպաշեանի գեղարուեստա – կան ճիգը. Զօպանեան գուրգուրանքով ժողվեց Եղիայի գրական նչխարհները. Թէքէեան պատրաստեց նորահաս սերնդին չմոռանալ Եղիային.

Քեզ, Եղիա՛, կը սիրեմ եւ կ'ուզէի որ սիրէր
Ամէն տղայ եւ աղջիկ, որուն բերնին վանդակէն
Լեզուն՝ թռչուն նորածին, թովուլով անհամբեր,
Զարնուելով ձողերուն, կը ճռռոդէ հայերէն...

Ա. Կ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Լոյս տեսաւ բանաստեղծ Պարոյր Սե – ւակի «Սայաթ–Նովա» ուսումնասիրու – թիւնը:

«Երբ է ծնուել Սայաթ Նովա» առաջին գլուխին մէջ, քննուած են աշուղին կեան – քին հետ կապուած բազմազան հարցեր, որոնք երկար տաեն բանասիրական հե – տազօտութիւններու առարկայ դարձած են:

Հաստատելու համար, թէ Սայաթ Նո – վա ծնած է 1722ին, բանաստեղծը կը ներ –

բուհեան վարժարանը, ինքն ալ կը ստանձ – նէ վարժարանի դասատուդութիւնները, իսկ դիչերներն ալ ասեղնագործութիւն ը – նելով, ժամանակի ընթացքին կը յաջողի բարձրագոյն ուսում ջամբել իր զաւակ – ներուն:

Հանդուցեալ Հրայր, տարիներէ ի վեր Թիֆլիսի մէջ վկայեալ եւեմատդէսի հանդամանքով պետական հաստատու – թիւններու մէջ բարձր պաշտօններ կը վարէր եւ այդ առթիւ յաճախ կը ղրկուէր Մոսկուա: Ամուսնացած՝ ունէր տղջիկ զաւակ մը եւ թոռնուհի մը:

Երկու տարի առաջ առիթն ունեցայ վայելելու իր ներկայութիւնը Փարիզի մէջ, երբ այցելութեան եկած էր մի քա – նի չաբաթով Տիկին Տիրուհի Սէրէնկիւլ – եանի մօտ:

Դիւրահաղորդ ու չափազանց համակ – րելի բնաւորութեամբ խոր ապաւորու – թիւն թողած էր վրաս, իր մէջէն կը կար – ծէի տեսնել բարբարոս Թուրքին դէմ՝ Վարդգէսը իր վեհութեամբ:

Պետական կառքով երբ տուն կը վերա – դառնայ, սանդուխներուն վրայ անակընկալօրէն սաստիկ ցաւեր կը զգայ եւ հա – պիւ կը հասնի բնակարան: Անմիջապէս բժիչկ կը բերուի, սրսկումներ կը կա – տարուին, սակայն ամէն ճիգ ապարդիւն կ'անցնի եւ հապիւ մէկ ժամ անցած հոգին կ'աւանդէ:

Հանդուցեալը 57 տարեկան էր, երիտա – սարդ արտաքինով, բարձրահասակ խանդավառ ու եռանդուն բնաւորու – թեամբ: Կը թողու իր եակին մայրը, եղ – բայրը Վարդգէսը եւ իր ընտանիքը:

Անոր մահուան դոյժը խորունկ վիչտ պատճառեց դինքը ըոլոր սիրողներուն: Իր ցաւալի կորուստին առջեւ սակայն այրած սրտի իրը մխիթարանք մատածեցի, որ Հրայրը գոնէ գերեզման մը պիտի ունե – նայ, որու վրայ կարելի պիտի ըլլայ պուտ մը խունկ ծխել ու ծաղկաբարդել:

Սակայն իր նահատակ հա՞յրը, Վարդ – գէսին ու ընկերներուն ոսկորները ո՞ւր են, ո՞ր չանատակին հարցնել...:

Հանգիստ իր ոսկորներուն:

Պ. ԶՊՈՒՐՔՃԵԱՆ

կայացնէ 15 փաստեր, իրենց կողմնակի հարցերով:

«Սայաթ Նովայի ստեղծագործութիւ – նը» երկրորդ գլուխը, դիրքին նիւթը, մօտաւորապէս երկու հարիւր չիսուն է – ջերէ բաղկացած ընդարձակ ուսումնասի – րութիւն մըն է, ուր հեղինակը վերլու – ծումներու եւ գնահատումներու ճամբով կը ներկայացնէ մեծանուն տաղասացին չքնաղ գոհարներուն անհուն գեղեցկու – թիւններն ու չքեղութիւնները:

Պարոյր Սեւակ Սայաթ Նովան կը դու – դադրէ Շէյքսփիրի հետ, կը բաղդատէ Նարեկացիի հետ:

Երրորդ գլուխը վերնագրուած է «Մա – նօթագրութիւններ»: Հոս Սեւակ ուսում – նասիրած է աշուղին բանասիրական եւ դրաքննադատական տեսութիւններուն հետ կապ ունեցող հարցեր:

×

Հրապարակ ելաւ Առաքել Առաքելեանի «Ճունական գրականութեան պատմու – թիւն» դիրքը, որ երրորդ, բարեփոխ – ուած հրատարակութիւնն է:

Ա. Առաքելեանի աչխատութիւնը բաղ – կացած է երեք հիմնական բաժիններէ՝ «Հելլենական կամ դասական չրջանի գը – րականութիւն», «Հելլենական չրջանի յունական գրականութիւն» եւ «Հռոմէա – կան կայսրութեան չրջանի յունական գը – րականութիւն»:

Աչխատութեան մէջ հեղինակը հանգա – մանօրէն կը խօսի յունական գրականու – թեան կարկառուն դէմքերու՝ Թէսկրի – դէսի, Լոնգոսի, Դիոնիսիոս Թրակացիի, ինչպէս նաեւ յոյն մատծողներ Արքիմի – դէսի, Եւկլիդէսի, Սարաբոնի, Էպիկու – րի, Զենոնի եւ միւսներու մասին, որոնց վերաբերեալ հայ գրականութեան մէջ ըստ էութեան չէ խօսուած: Դիրքին կըց – ուած է հայերէն թարգմանութիւններու մատենագրական եւ անձնանուններու ցանկ:

×

Ու ետ բայլեց Հայոց չղթայակապ արքան
Աչէքի դէմ հեռու, կապոյտ մի ծուխ,
Ուր տեսիլքի նման Հայաստանն է ցոլում:
Հայաստա՛նը... Այնտեղ աստուածները մի օր
Հաւանաբար բարէ մրրիկներ են հանել,
Իսկ բարը ծառս եղել, որմաբար է ելել
Ու ծառացած կեցել երկնքի մէջ ծաւի...
Հայաստա՛նը... Այնտեղ ամպերը սեւ
Գալար–գալար սողում լեռներն ի վեր
Ու փորձում են նրանց ձիւնէ ցոլքը մարել:
Եւ չգիտեն սակայն ամպերն անմիտ,
Որ կատարներն այդ սեգ ու ձիւնացոլ
Յաւերժ օթեւանն են աստուածների
Եւ աստղերի համար՝ գրուցավայր,
Եւ շողերի համար մրցարան են մաքուր:

Բանաստեղծական այս ձեւի պոեթ – կումով եւ ներչնչումով երկնած է Վա – հագն Դաւթեան իր «Ծուխ ծխանի» խորագրով պատմա – հայրենասիրական քերթուածներու միտքը, որ լոյս տեսած է տասը տարի տպաքանակով:

Բանաստեղծին հերոսները, թէ՛ Հայոց չղթայակապ արքան՝ Արտաւազդը, որ հպարտօրէն կ'ըմբոստանայ Եղիպտոսի դառոյ եւ քմահաճ կղէոպատրայի դէմ, թէ՛ Հայոց սպարապետ Մուշեղ Մամի – կոնեանը, որ հրեղէն նժոյգով կ'արչաւէ Շապուհի դէմ, թէ՛ Ցովհան Ճարտարա – պետը, որուն տաղանդաւոր միտքը երկ – նած է Զուարթնոցի եզակի տաճարը, թէ՛՛ Թոնդրակեցիներուն ուժ եւ ոդի տուող Սմբատը, կը խտացնեն Հայութեան հե – րոսութեան եւ հայրենասիրութեան ոգին:

Ինչ պայմաններու տակ ալ գտնուին՝ վտանգի, թէ յաղթութեան պահուն, ա – նոնց ուժ եւ զօրավիզ կը դառնայ «Ծուխ ծխանին», հայրենի օճախին կրակը:

Ահա թէ ինչո՛ւ, կղէոպատրայի այն հարցումին, թէ՝

Հայո՞ց արքայ, հպարտ արքայ
Քո այրական հպարտութեամբ
Սրտիդ ուզածը պահանջիր...

Արտաւազդ կը պատասխանէ՝

Կղէոպատրա, գեղեցկութիւնդ մարմնաւոր
Բազմապակիր ես հոգևոր գեղեցկութեամբ
Եւ տո՛ւր ինձ ծուխն իմ ծխանի...

«Ծուխ ծխանի» գիրքին մէջ բանաս – տեղծը ամփոփած է իր վերջին տարինե – րուն գրած «Ո՛, տայր ինձ գծուխ ծխա – նի», «Աք սիրոյ եւ սրի», «Ձերմակ ճխա – ւորը», «Զուարթնոց» եւ «Թոնդրակեցի – ներ» քերթուածները: Վերջին քերթուա – ծը, որ ծանօթ գործ մըն է, հիմնովին վերամչակուած է: Գիրքին ձեւաւորումը կատարած է Հենրիկ Մամեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

— Ա՛հ, այդ պարապային, թող մեկ – նին, թող մեկնին: Միայն թէ այդ շար – լաթաւ Գերմանացիները կրնան իրենց վնաս պատճառել...: Ինչ որ է, թող մեկնին, թող մեկնին:

Կրկին ժամացոյցը նայեցաւ:

Դէպի դուռը ուղղուեցաւ...:

Իչխանուհին յայտարարեց որ պէտք էր անպատ մըն ալ քննել հիւանդը:

— Ի՞նչպէս անպատ մըն ալ քննել, դո – չեց իչխանուհին սոսկումով:

— Ո՛հ, սիրելի իչխանուհի, պէտք է որ մէկ քանի մանրամասնութիւններու տեղեկանամ:

— Քանի որ այդպէս կ'ուզէք, հրամ – մեցէք...

Եւ բժիչկին ընկերակցութեամբ իչխա – նուհին մտաւ այն սրահը ուր կը գտնուէր Քիթթի, որ նիհարցած ու կաս–կարմիր, կեցած էր սենեակին մէջտեղ, աչքերուն

մէջ տենդային փայլով մը որ իր կրած ամօթէն յառաջ եկած էր:

Երբ բժիչկը ներս մտաւ, Քիթթի կար – մըրեցաւ ու աչքերը արցունքով լեցուե – ցան: Իր հիւանդութիւնը եւ տրուած խնամքները ապուշ եւ ծաղրելի կատա – կերգութիւն մը կը նկատէր: Այդ խնամք – ները իրեն այնքան անհեթեթ կը թուէին որքան ջախջախուած անօթի մը կտոր – ուանքները իրար փակցնելը: Ի ր սիրտը կ'արիւնէր ու զայն դեղահատներով կ'ու – պէին խնամել:

— Համեցէք նստիլ, իչխանուհի, ըսաւ բժիչկը մանկատի աղջկան:

Անոր դէմքը նստաւ, ժպիտը չրթունքին վրայ, ու բազկերակը քննեց ճանճրա – յուսիչ հարցումներ ընելով:

Նախ պատասխանեց, յետոյ խիտ բարկացած ոտքի ելաւ.

— Ներեցէք ինձ, տոքթէօր, բայց այդ հարցումները բանի մը պիտի չյանդին. երրորդ անգամն է որ կ'ընէք:

Բժիչկը վիրաւորուեցաւ:

— Դիւրաղրդռութիւն, ջղային հիւան – դութիւն, ըսաւ իչխանուհիին, երբ Քիթ – թի սենեակէն դուրս ելաւ: Արդէն ինծի պէտք եղածը հասկցայ:

Ու գիտակնօրէն իչխանուհիին պար – զեց Քիթթիի պարագան եւ խօսքը վեր – ջացուց բացատրելով թէ ի՞նչպէս հարկ էր գործածել իր տուած չուրերը, որոնք բնաւ հարկաւոր չէին:

Իչխանուհին հարցուց.

— Արտասահման ուղեւորութիւն մը օգտակար կ'ըլլա՞յ:

Բժիչկը երկար տաեն խորհեցաւ, կար – ծես դժուարակնճիռ խնդիր մը լուծելիք ըլլար, վերջապէս լուծեց.

— Կրնաք մեկնիլ, պայմանաւ որ շար – լաթաններու խօսքին բնաւ հաւատք չընծայէք եւ միչտ լինձի դիմէք:

Հոչակաւոր բժիչկին մեկնելէն ետքը, ուրախութիւնը կարծես տան մէջ մտաւ: Իչխանուհին չատ զուարթ էր եւ Քիթթի նոյնպէս ուրախութիւն կեղծեց: Ցաճախ, դրեթէ միչտ, ստիպուած էր իր զգացում – ները կեղծել:

— Իրաւ որ ինքզինքս չատ աղէկ կը զգամ, մայրիկ բայց եթէ արտասահման ուղեւորութիւն մը ընելու փափաք ու – նիս, համոյքով կը մեկնիմ:

Սկսաւ ճամբու պատրաստութիւններ – ուն վրայ խօսիլ, ցոյց տալու համար որ ուղեւորութեամբ կը չահագրգռուէր:

Բժիչկին մեկնելէն ետքը Տօլլի եկաւ: Գիտէր որ բժչկական խորհրդակցութիւն մը տեղի պիտի ունենար ու թէեւ տղա – բերքէ նոր ելած էր եւ չատ վիչտ ու ցաւեր ունէր, այսուհանդերձ իր նորա – ծինը ու հիւանդ աղջիկը թողլով եկաւ Քիթթիի մասին տեղեկութիւն առնելու:

ԼԵԻ ԹՕԼՍԹՕՅ

(Շար.)

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պօմոնի Կապոյա Խաչը եւ Տիկ. Միու – թիւնը չնորհակալութեամբ ստացած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Այրի Տիկին Հ. Թէրզիպաշեան 20 ֆր. Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Հրաչեան 10, Ա– մերիկայէն Արսլանեան ընտանիք 10, Տի– կին Գուլումճեան 5, Դարբինեան ընտա– նիք իրենց զաւկին մկրտութեան առթիւ 50, Օհաննեանի եւ Եփրեմեան հոդեհան – զստեան առթիւ 10, ողբացեալ Միհրան Հացագործեանի հոգեհանգստեան առթիւ 50, այրի Տիկին Հացագործեանի կողմէ այրի Տիկին Աշճիպաշեանէ 20:

Նոյն առիթով Տիկնանց Միութեան կը նուիրեն այրի Տիկին Վարսենիկ Աշճի – պաշեան 40, Տիկ. Հ. Թէրզիպաշեան 20:

ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պօմոնի վարչութիւնը եւ Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկնանց Մի– ութիւնները իրենց խորին ցաւակցութիւն– ները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Վ. Գան– պէրեանի իրենց հօր՝ Պր. Խոզեանի յա – ւալի մահուան առթիւ, ի Սէն Ժերմ:

ՊԵՏՐՈՍ ՉՊՈՒՔՃԵԱՆ

կը ստանձնէ նոր չէնքերու չինու– թեան կամ նորոգութեան բոլոր ճիւ– ղերու նախահաշիւներու պատրաս – տութիւնները

DEVIS

ինչպէս նաեւ

VERIFICATION ET EXPERTISE

ներկայացուած հաշիւներու քննու– թիւնը

B. TCHIBOUKDJIAN

7, Rue de la Grange Batelière

PARIS (9e)

Tél. : PRO. 56-31

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՋԻՆԵԱՆ

2 ՕՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՒԿՍ ՕԹՈՒԱՌՈՎ

ԱՊՐԻԼ 18 ԵՒ 19

ԼՈՒՋԻՆԵԱՆ, օրըստանքին, որու չառաւիղներէն մին՝ Լե– ւոն Զ., մեռած 1393ին Հայաստանի վեր– ջին թագաւորն եղաւ եւ որու դամբանը կը գտնուի Սէն–Տընիի եկեղեցին:

Անդամներու եւ բարեկամներու ժա – մադրավայրը՝ ժամը 7,30ին, Շաբաթ (Ապրիլ 18) Շաթօ որ Վենէն, Թերմի – նէս սրճարանին առջեւ եւ 7,45ին կառ– ոյց Նոռ, Ֆիւրվէօր սրճարանին առջեւ: Մեկնում ժամը 8ին դէպի Լուզինեան, Էթամփ, Օրլէան, Պլուա, Թուռ (ճաշ) Շաթելրօ, Փուաթիէ ճամբով եւ ժամա – նում՝ Լուզինեան: Պանդոկ, ճաշ, իրի – կուն՝ ազատ:

Կիրակի (Ապրիլ 19), ընդունելութիւն Սենտիքա տ'Ինխախաթիվի կողմէ եւ այ– ցելութիւն Լուզինեաններու աւանապահ – տական դղեակին մնացածին:

Մանրամասն այցելութիւն այս գող – տրիկ քաղաքին, ճաշ պանդոկը եւ վերա– դարձ դէպի Փարիզ (ժամանում երե – կոյեան 9ին):

Մասնակցութիւն 99 ֆրանք

Գումարը վճարելի է արձանագրութեան առեն:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Լ.Տ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Շահինեան փո– խան ծաղկեպսակի 30 ֆր. կը նուիրեն Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ո– ւսումնասիրացին, այրի Տիկին Հայանոյշ Շիրվանեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՆՇԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ

Պօմոնի մէջ Մարտ 22ին նշանախօսու– թիւնը կատարուած է Տէր եւ Տիկին Ա– րամ Սանուքճեանի եւ Տէր եւ Տիկին Ա– սատուր Զօրեանի (Պոլսեցի) զաւակնե – րուն՝

ԺԱՔԼԸՆի եւ ԱՐՏԱՇԷՍԻ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբացեալ Գոհարիկ Ալէքսանեանի մահուան առթիւ (Նիս) փոխան ծաղկե – պսակի կապոյտ Խաչի կայանին կը նուի– րեն՝ Վիրոֆլէյէն Տիկին Պալթայեան 30 ֆր., Լիոնէն Տիկին Սարաֆեան 30, Լիո– նէն Տիկին Կիւլէսէրեան 20 եւ Տանիէլ Կիւլէսէրեան 20 ֆրանք:

(Մտանալ «Յառաջ»էն):

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բոլոր ճամբորդութիւնները երթ ու դարձ օդանաւով եւ « *Փանսիոն քոմփլէթ* » Արմենիա պանդոկին մէջ:

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ, 14 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Ա. ճամբորդութիւն ՅՈՒԼԻՍ 11ԷՆ 26

ԵՐԵՒԱՆի ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ԵՒՈՒՋԵՒի ՕՐԵՐՈՒՆ ՏԵՂի ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՑՍ ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵՐԸ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ԵՆ: ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒ– ԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՑՄԱՆԱԺԱՄ՝ ՅՈՒՆԻՍ 15: ԹՒՐԻՍԹԻՔ ԿԱՐԳ ԳԻՆ 2300 ՖՐ.

Բ. ճամբորդութիւն.— 1 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ — Ա. ԿԱՐԳԻ սենեակ «Արմե– նիա»յի մէջ, Բ. կարգի նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք: Գինը՝ 2500 ֆրանք:

Գ. ճամբորդութիւն.— 9 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ — Ա. ԿԱՐԳԻ սենեակ «Արմե– նիա»յի մէջ, Բ. կարգի նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք: Գինը՝ 2500 ֆրանք:

Դ. ճամբորդութիւն.— 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԵՆ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — Երեւանի լաւագոյն եղանակի այս այցելութիւնը եւս տեղի կ'ունենայ թուրիսթիք կարգով, «Փան– սիոն քոմփլէթ» «Արմենիա»յիմէջ: Գինը՝ 2350 ֆրանք

ՇԱՆՕԹ.— Անցեալ Սեպտեմբերին անակնկալօրէն ստեղծուած էին անհաճոյ պայմանները: Այս եղանակին մեր բոլոր ճամբորդութիւններուն համար պաշտօնա– կան պայմանագրութեամբ ապահովուածէ մեր ղբօսաշրջիկներուն բնակութիւնը «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS — 22, rue du 4-Septembre — PARIS — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆի, ամէն Հորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ եաք ժամը 15էն 18

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի 11, rue du Bassin — Saint-Julien Tél. : 48-94-75

ԼԻՈՆԻ մէջ՝ ՊԱԼԵԱՆի՝ 154, rue Barabanne — Tél. : 60-01-11

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ ՆԱՋԱՐԼԻԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի

ՏԵՍԻՆի մէջ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆի

Conditions d'inscription :

— Passeport validé

— 4 photos

— Carnet de change (*on peut se procurer celui-ci dans toutes les banques sur présentation d'une pièce d'identité et d'une photo*).

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԲԱՐԵԱՑԱԿԱՄ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1970 ԱՊՐԻԼ 8 ԻՆ

Ապրիլ ութին կը լրանայ մեր բաժա – ւորդներու մեծ մասին բաժանորդագրու– թեան շրջանը: Ջերմապէս կը խնդրենք որ ւորոգնն իրենց բաժանորդագրութիւնը առանց սպասելու անհատական դիմում – ներու:

Առկախ հաշիւ ունեցողներէն եւս կը խնդրուի անյապաղ կարգադրել իրենց հաշիւները, որպէսզի վարչութիւնը միշտ կարենայ շարունակել կանոնաւոր առա – քումները:

Բաժնեգիրներու կանոնաւոր ու կանխիկ վճարումներն են միայն որ կրնան մա – սամբ դիւրացնել վարչական ծանր գործը:

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.

ՓՐԱՆՍԱ տարեկան	90 ֆր.
Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման տարեկան	115 ֆր.

Արտասահմանի օդանաւային սպասար – կութեանց սակին համար, դիմել վար– չութեան:

Շնորհակալութեամբ՝

վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Շապին Գարահիսարի Հերոսամարտի տարեդարձը նախաձեռնութեամբ Սեբաս– տիոյ Նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան՝ ՄԱՑԻՍ 10ին:

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

Վալանսի մէջ՝ Մայիս 30ին:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Ուրբաթ Ապրիլ 24ին, Հայ Նահատակին Յիշատակներու եւ Կամաւորներու Մի– ութիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին:

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բը– նոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ ար– ուարձաններու հայրենակիցները կը հրա– ւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին:

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շան գ'Ելիզէի և Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թռո–Փլէն):

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ

ԱԼՊԼՕՄ – ՏԻՍՔ ՄԸ 30 Սանթիմէթը, 33 չրջան

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

Հայկական երգերու գեղիցիկ հաւաքածոյ մը

1· Առաւօտեան արշալոյս	6· Հայաստան
2· Անուշիկ Եարջան	7· Երեւանի սիրուն աղջիկ
3· Հայաստանի աղջիկ (մեր նուէրը)	8· Կարաւան
4· Մայրս	9· Խաչատուր Աբովեան
5· Դու ինձ համար	10· Սէրս գաղտնի թող մնայ

Նախապէս արձանագրութեամբ վաճառումը վերջացած ըլլալով, տիսքը կը ծախուի 31 ֆրանքի

Դիւրական առաքումները կատարել չէքով կամ մանրայով :— ձշդելով անուն, մականուն եւ հասցէն:

LIZ SARIAN

204, Ave. de la Division Leclerc — 95 - MONTMORENCY

կարելի է դիմել նաեւ՝ Հ. Բալուեան գրատունը, 43 Ռիւ Ռիչէ, Փարիզ 9րդ և

ELEDISC (TARPINIAN) 269, Bd. Voltaire, — Paris (11e)

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԼՕ–ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Ազգ. խումբի ժողովը երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

« Յառաջ » Մատենաշար

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Աջատն Կոմիտաս

եւ իրր յաւելագիր՝

ՎԱՂԸ

Գրեց՝

Եսայան Եսայեան

•

Այս գրքոյկը չի վաճառուիր: Փափաքողները կրնան դիմել «Յառաջ»ի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ դիմել՝ Ծերիկեան գրատունը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՒԳԻ ՕՐ

Մեծ եղեռնի 55րդ տարեդարձին առ– թիւ՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան փարիզի երիտասարդաց Ակումբը կազմակերպած է յիշատակի երեկոյ մը, որուն ընթացքին պիտի ներկայացուի՝ մասնաւորապէս պատրաստուած ֆոթօ–մոնթաժներ, ձայ– նաւոր լուսարձակով եւ չարժապատկերով պարոններ՝ Տոքթ. Գեղամ Պօյաճեանի եւ Լեւոն Դանիէլեանի կողմէ:

Երեքշաբթի Ապրիլ 21, ժամը ճիշդ 20,45ին, Օթէլ Սաֆթրոյի սրահին մէջ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Մէթրօ Ալմա– կամ Շաճ գ'Ելիզէ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը կը փնտռէ այր ու կին մը, բնակարանի յար– մարութիւն, ջերմութիւն եւ լոյս ապա – հովուած տան պահապանութեան եւ մաքրութեան համար:

Դիմել Պ. Կարպիս Յակոբեան

3, Ռիւ Փուասոնիէր, Փարիզ 2րդ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգային Առաջ – նորդարանին, մասնակցութեամբ գաղու– նը ներկայացնող դպրաւոր միութիւննե – րուն:

Կիրակի, 26 Ապրիլ, առաւօտեան ժա– մը ճիշդ 10ին, Սինեմա «Քափիթոլ»ին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ 50 ֆր	
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
14
ԱՊՐԻԼ
MARDI
14 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ԲԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·789 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.789

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՈՒՍԻՆՆ ԱԼ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԴԱՐՁԱԻ

ՈՉ ՄԷԿ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԱՄ ԱՅԼՈՒՐ

—o—

«Ափոլլօ–13ի արձակումը դէպի լուսին, մեծ հետաքրքրութիւն չստեղծեց մասնաւորապէս Մ. Նահանգներու հանրութեան մէջ։ Նոյնիսկ մարդիկ բողոքեցին պատճառաբանելով կայանի մը, որ Շաբաթ օրուան սովորական յայտագրին մէջ փոփոխութիւն մացուցած էր Ափոլլոյի արձակումը հեռատեսելու համար ֆափ ֆինըռիէն։ Կը թուի թէ մարդիկ այլեւս կեանքին բնական երեւոյթներէն մին կը նկատեն հրթիռներու արձակումը երկրին մոլորակներուն վրայ եւ այեռանաւորդներու չրջագայութիւնը լուսնի վրայ։

Ցամենայն դէպս դիտական չրջանակ – ներուն համար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ «Ափոլլօ–13»ի արձակումը եւ, մանաւանդ, այեռանաւորդներու կատարելիք քննութիւնները մարած մոլորակին վրայ։

Մինչեւ Շաբաթ երեկոյ յստակ չէր, թէ Ափոլլոյի արձակումը պիտի կատարուի՞ թէ ոչ։ Աւելցնենք, որ երեք այեռանաւորդներէն մէկը՝ Թ. Մաթինկլի հարցանքի (ռիւպէօլ) ունենալու վախին մէջ կը գտնուէր։ Նաղայի պատասխանատուները կը վերջին պահու կարզադրութեամբ մը չորրորդ այեռանաւորդ մը՝ Սուի – կերթ նշանակեցին Մաթինկլիի փոխարէն։ Այսպէս է, որ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 20–13ին (ֆրանսական ժամ) ֆափ ֆենըռի, առանց որեւէ միջադէպի եւ ամէն ինչ կանոնաւոր ու բնական վիճակի մէջ արձակուեցաւ Սաթիւրն–5 հրթիռը, որ իր վրայ կը կրէր Ափոլլօ 13ը երեք այեռանաւորդներով։ Առաջինը՝ ձէրմս Լովըլ, հին վեթերան մը կը նկատուի այլեւս, քանի որ երկու առիթներով 572 ժամ անջրպետի մէջ մնացած է։ Երկրորդ այեռանաւորդը կը կոչուի Ֆրէտ Հէյզ, իսկ երրորդը, որ Մարթըն–կը փոխարինէց՝ կը կոչուի Սուիկերթ։ Աւելցնենք հետաքրքրութեան համար, որ առաջինը 42, երկրորդը՝ 37, իսկ երրորդը՝ 38 տարեկան են։

Երկիր – լուսին – երկիր երթուդարձը պիտի տեւէ 11 օր։ Ափոլլօն լուսնին պիտի մօտենայ Երեքշաբթի իրիկուն եւ մեռած մոլորակը պիտի չրջանցէ Չորեք – շաբթի Ապրիլ 15ին։

Այսպէս կոչուած լուսնի էջքը՝ Լեմի միջոցաւ պիտի կատարուի Հինգշաբթի օր։ Լուսնի վրայ ոտք պիտի կոխէ ամէնէն առաջ այեռանաւորդներէն երիցագոյնը եւ ամէնէն փորձառուն՝ Լովըլ, որուն պիտի հետեւի Հէյզ։ Երկու այեռանաւորդներուն աշխատանքի յայտագրին մաս կը կազմեն ամերիկեան դրօշի դնելու մոլորակին վրայ, ապա քարերու եւ այսաբեկորներու հաւաքումը՝ քննութեանց համար։ Գիտնականները մեծ չահադրգռութիւն ցոյց կուտան ասոնց քննութեան համար, քանի որ կ'ուզեն հաստատել, թէ լուսնի մոլորակը հինգ միլիոն տարուան անցեալ մը ունի։

Լեմի մէջ դիչերելէ եւք, երկու Ամերիկացիները Ուրբաթ օր, երկրորդ ան – գամ ըլլալով դուրս պիտի ելլեն իրենց խցիկէն՝ չարունակելու համար իրենց աշխատանքները։ Պիտի պետեղեն չատ քարդ գործիք մը, որ լման տարի մը պիտի տակաւ տեղեկութիւններ պիտի փոխանցէ Նազայի գիտնականներուն։

Ճչդուած ժամանակացոյցին համաձայն, եւ անչուչտ եթէ ամէն ինչ ծրագրուածին նման ընթանայ, երկու ամերիկացի այեռանաւորդները լուսնի վրայ մնացած պիտի ըլլան ընդամէնը 33,5 ժամ։

Դէպի երկիր վերադարձը պիտի կատարուի Շաբաթ, կիրակի, Երկուչաբթի եւ Երեքշաբթի օրերուն։ «Ափոլլօ»ն խաղաղական ծովի կղզիներէն մէկուն մօտ պիտի իջնէ Երեքշաբթի երեկոյ։ Կղզին կը կոչուի Քրիսթմաս, որ թարգմանի՝ Ծնունդ։

Աւելցնենք, որ լուսնի վայրէջքի վայր նչանակուած է հրաբերան մը, ինչ որ չատ դժուար եւ միաժամանակ վտանգաւոր կը դարձնէ Լեմի դետեղումը լուսնի վրայ։ Արդարեւ, չրջանը ուր ոտք պիտի կոխեն Լովըլ եւ Հէյզ, մարած հրաբուխի խառնարան մըն է, այլ խօսքով խորտուբորթ վայր մը։ Անցեալ անգամուն տարակ վայր մը ընտրուած էր Լեմի էջքին համար։

Գիտնականները դիտմամբ ընտրած են այս վայրը, որպէսզի հրաբխային զօտիին մէջ գտնուած քարերուն միջոցաւ կարենան ճչդել լուսնի տարիքն ու բաղադրութիւնը։

Գիտնականները կ'ընդունին, որ «Ափոլլօ–13»ի առաքելութիւնը դժուար ծրագիր մը կը հետապնդէ, այսուհանդերձ Նաղայի պատասխանատուները լինքնավստահ են։ Արդարեւ, նախորդ արձակումները բաւական փորձառութիւն եւ լինքնավստահութիւն երեւան հանեցին, համոզելու համար Ամերիկացիները, թէ լաւ ճամբուն մէջ կը գտնուին։

Այսպէս է, որ նոյնիսկ արձակման ժամանակ չարժիչներէն մէկուն խանգարումը պատճառ չդարձաւ զործին ընդմիջման։

Եթէ ամէն ինչ լաւ ընթանայ — այս մասին լաւ յոյս կը տածեն — մարդկային միտքը դիտական նոր նուաճում մը եւս արձանագրած կ'ըլլայ։

Աւելցնենք, որ Վիլլի Պրանտ եւ նախագահ Նիքսըն, չատերու կարդին, իրենք ալ դիտեցին արձակումը։

Դաչնակցային Գերմանիոյ վարչապետը ներկայ գտնուեցաւ արձակման, ֆափ ֆենըռի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՂԹԱՏԱՐԻ սպասարկութիւնները կըրկին գործադուլի զանգան չարժումներու դիմած են Ապրիլ 13էն 18։ Ցրուումները անկանոն պիտի ըլլան, ինչ որ նորութիւն չէ։

ՆԱՍՐ ընդունելէ առաջ Սիսքօն (Միացեալ Նահանգներու ներկայացուցիչը) բուռն յայտարարութիւններ ըրաւ Ամերիկայի դէմ։ Կը թուի թէ հանդարտեցնելու համար արաբական չրջանակները՝ ռոնք լաւ աչքով չեն նայիր այս տեսակ – ցութեան։ Նասր չեչտեց թէ Միացեալ Նահանգները ուղղակի պատասխանատու են իսրայէլեան յարձակումներու սաստկացման։ Նասր բաւ նաեւ.— «Իսրայէլ եւ սիոնական չարժումը զործիք են համաչխարհային աչխարհակալութեան ձեռքը»։

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, Պաղեստինեան Ազատագրման կազմակերպութեան պարագլուխը՝ Եասըր Արաֆաթ յայտարարած է Նիւ Չարաթաթերթին.— «Պիտի կըռուինք տարի մը, երկու կամ հինգ տարի, ունինք տարի մը, երկու կամ հինգ տարի, սերունդ մը կամ քանի մը սերունդ, եթէ հարկ ըլլայ դար մը բայց ի վերջոյ մեր երկիրը պիտի վերադտնենք իրրեւ ազատ մարդիկ։ Հրեաները պիտի կրնան խաղաղ ապրիլ Պաղեստինի մէջ»։

ԻՍՐԱՑԻԼ – ՑՈՐԴԱՆԱՆ դինադուլի սահմանին վրայ բազմաթիւ միջադէպեր տեղի ունեցած են։ Կը թուի թէ էլ ֆափ կը փորձէ արդելք հանդիսանալ Կորի ջրանցքին նորոգման աչխատանքներուն։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ այլեւս Բրեժնեւն է որ կը փոխարինէ Կոսիկինը հանդիսութեանց ընթացքին. այսպէս եղած է Ուկրայնիոյ մէջ եւ այս ձեւով կը չեչտուին բարեփոխումներու լուրերը, որոնք առնէ մը ի վեր չրջան կ'ընեն։ Բաւական նչանակալից փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են արդէն զանազան մարզերու մէջ, ինչպէս՝ Կոսպլանի եւ դիտութեան ու թեքնիքի Պետութեան կոմիտէին մէջ։

ԿՈՆԴԱԿ

ՎԱՂԳԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱՂԳԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՌԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԵՔՈՒՈՅ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՍԱՒԱՆԴ ՍԻՐՈՑ ՈՂՋՈՅՑՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ Տ. Տ. ԽՈՐԵՆԱՑ ԱՌԱՋՆՈՑ, ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Տ. ԵՂԻՇԷԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԱՅՈՑ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՑ Տ. ՇՆՈՐՀՔԱՑ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ, ՀԱՄՕՐԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՑԻՑ ԵՒ ՍԱՐԿԱՒԱԳԱՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՑՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՑՈՑ

Աստուծոյ ողորմութեամբ, ԺԹ. դարը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդի պատմութեան վրայ կը բացուի հոգեւոր զարթօնքի ու ազատութեան չեփոր – ներով։

Հերոսական մաքառումներու այդ դարաչրջանի սեմին մեր առջեւ կը բարձրանայ պայծառ ու հզօր լմացականութիւնը Հայրապետի մը, որ դիտցաւ Ս. Էջմիածնի ողեկան կառարներուն հասնիլ, եւ այդ բարձունքէն լուսաւորել հոգեւոր-ազգային վերածնունդի ճամբան, առաջնորդելով իր ժողովուրդը այդ լոյսով։

Մեր Եկեղեցւոյ պատմութեան, երկնակամարի վրայ բարձրացող այդ աստղը Աչտարակեցի Ներսէս Ե. կաթողիկոսն է։

Ինչպէս բաղում մեծագործ եկեղեցականներու դէմքերու, նաեւ անոր հոգիին ծնունդավայրը եղաւ Ս. Էջմիածին, որուն նուիրեալ զաւակը եւ ապա Գահակալը դարձաւ, յիչատակութեան արժանի իրագործումներով, Հայոց պատմութեան ամէնէն բախտորոչ մէկ չրջանին։

Իր գործունէութեան առաջին օրերուն, ան հանդիսացաւ նախանձայոյզ ու ժրաջան բարեկարգիչը Մայր Աթոռի ներքին կեանքի, իրրեւ աջ բազուկը ծերունազարդ Դանիէլ եւ Եփրեմ կաթողիկոսներու, ծաւալելով վարչական ու կրթական նուէր արդիւնալի աչխատանք։

Ապա իրրեւ թեմական առաջնորդ, անոնախընթացօրէն բեղուն գործունէութիւն ունեցաւ Վրաստոյ մէջ, յատկապէս որպէս կրթական ու մչակութային հաստատութեանց հիմնադիր ու ոգեչնչող ղեկավար։

Իր կեանքի կոթողային գործերէն մին, իր հիմնած վարժարանը եղաւ Թիֆլիսի մէջ 1816ին։ Ներսիսեան վարժարանը, աւելի քան մէկ դար, հանդիսացաւ Արեւելահայութեան կրօնական, դիտական եւ հայրենասիրական կեդրոններէն մին, նախանձամական դեր կատարելով ի խընդիր հայ ժողովուրդի հոգեւոր լուսաւորութեան եւ ազգային դիտակցութեան կազմաւորման։

Մեծ Աչտարակեցին իր կեանքի ամենաուշ պահը ապրեցաւ սակայն 1827ի Հոկտեմբերին, երբ Սուրբ խաչը ձեռքին՝ մարտի հրաւէր կարդաց, կազմակերպեց ու ղլուխը անցաւ հայ կամաւորներու դունդերուն, վասն Քրիստոսի եւ վասն հայրենեաց ազատութեան, պատգամելով՝ «Դիմադրեցէք թչնամուն եւ սորա արբանեակներին կամ Ռուսաց զօրքերի հետ միասին եւ կամ թէ ուրիչ կերպ։ թէ հարկ լինի մի խնայէք ձեր արեան վերջին կաթիլը»։ Այսպէս է որ Հայոց զօրքերը անմահացան՝ Էջմիածնի եւ Երեւանի զրաւման հերոսամարտերուն մէջ։ Եւ այսպէս է որ ռուս ժողովուրդի օգնութեամբ վերջ դուաւ պարսիկ խաներու դաժան տիրապետութիւնը Արեւելահայաստանի վրայ։

Քրիստոնեայ Ռուսաստանի հովանիին ներքեւ, կրօնական – ազգային կազմակերպութեան ու զարգացման լայն հորիզոն բացուեցաւ հայ եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդի առջեւ։ Նախորդ դարուն սկիզբ առած հոգեւոր – կրթական զարթօնքը, այժմ նոր պայմաններու մէջ, նոր թափով իր վերջնական հունին մէջ մտաւ, ճչմարիտ վերածնունդի ճանապարհով։

Եւ կամօքն Աստուծոյ, իր ժողովուրդին, նուիրուած պայծառատես ու քաջ հովիւը, փառքով բարձրացաւ Լուսաւորչի Գահին վրայ, հոգեւոր արթնութեամբ եւ երկաթեայ ձեռքով չարունակելով իր չինարար աչխատանքը, եւ առաւել ամրապնդելով կարգն ու կանոնը եւ չէնութիւնը Մայր Աթոռին, եւ հայ եկեղեցական կեանքին։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ներսէս Ե. Աչտարակեցին, մեր եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդի վերածնունդը կերտող դէմքերէն մէկն է, արժանի մեր եւ ապագայ սերունդներու յարգանքին, իրրեւ ժիր մատրուակ լոյս հաւատքի, իրրեւ նոյնքան ժիր գործիչ գիտութեան եւ կրթութեան եւ իրրեւ «Պաչտպան Հայրենեաց»։

Փառք եւ յաւերժական լոյս իր յիչատակին։

Երանաչնորհ Կաթողիկոսի ծննդեան 200 հարիւրամեակի լրումին, այսու մեր կոնդակով կ'առաջադրենք, որպէսզի յառաջիկայ Սեպտեմբեր ամսին, Հայոց բոլոր եկեղեցիներու մէջ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաչտօններ մատուցուին եւ կենդանի խօսքով ոգեկոչուին, կեանքն ու գործը Աչտարակեցի Մեծ Հայրապետին։

«Ցիչեցէք զղործս հարց ձերոց, որ ինչ քաջութիւնս արարին ի դարս իւրաքանչիւր, ստացարուք փառս աւագութեան, եւ ժառանգեցէք զանուն յաւիտենից» (Ա. Մակ. Բ. 51)։

ՎԱՂԳԷՆ Ա.
Ծայրագոյն Պատրիարք
եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Տուաւ կոնդակս ի 13ն Փետրուարի
1970 Քրիստական ամի,
եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԺԹ,
ի մայրավանս սրբոյ Էջմիածնի

Հմր· 674

ԻՊՍԷՆԻ ԿԵԱՆՔԸ

Ա.

Հէնրիկ Իպսէն ծնած է Նորվեկիոյ Տե–լեմարկէն գաւառի Սքայն քաղաքը, 1828 Մարտ 20ին: Անոր հայրը Դանիացի էր եւ Իպսէնի ծնունդէն երկու տարի առաջ հաստատուած էր Սքայն, որ կը նկատ – ուէր իբրեւ վառարան լուսերական մաք–րակրօնութեան: Աչխարհահռչակ թատե–րագրին հայրը, իբրեւ հեղհամբոյր վա–ճառական՝ ունէր ազնիւ նկարագիր մը: Մայրը Աւստրիացի էր, լուսկեաց եւ խա–զաղ բնաւորութեամբ: Այդ փոքրիկ քա–ղաքին մէջ, Իպսէնի ընտանիքը մասնաւոր յարգ կը վայելէր: «Մեր տունը, կը պրէ–ան, չինուած էր եկեղեցիին քով՝ նչա – նաւոր իր բարձրութեամբ. աջ կողմը կար բանջարանոց մը, ձախ կողմը՝ քաղա – քապետարան: Ջորս կողմը տուներ. ոչ կանաչութիւն, ոչ ազատ հորիզոն: Եկե – ղեցին քաղաքին ամէնէն նշանաւոր չէնքն էր: Ամէնէն ուշագրաւը այն երդիքն էր, որ կը գտնուէր զանգակատունէն վար. ինձի համար անիկա խորհրդաւոր իմաստ մը ունէր. առաջին անգամ զգացած տպա–ւորութիւնս չի ջնջուիր մտքիս մէջէն»:

1836ին, երբ Հէնրիկ ութ տարեկան էր, անոր ծնողքը տնանկացաւ, եւ այս կո–րուստը բոլորովին յեղաշրջեց ընտանի – քին կացութիւնը: Հեռացաւ այդ պաղ միջավայրէն. նախկին ճոխ կեանքին յա–ջորդեց թշուառ վիճակ մը: Այս փոփո – խութիւնը խոր ազդեցութիւն մը ունե – ցաւ թատերագրին ապագային վրայ: Ան, հեռու ընկերական շրջանակէ, մենութեան ծոցը, ինքն իր մէջ կը սուզուէր. չէր մասնակցեր իր եղբայրներու խաղին. չատ քիչ անգամ — ան ալ զժկամակու–թեամբ — կը պատասխանէր փոքրիկ չա–բաճճիներու հրաւէրին, յետոյ, զարձեալ կը փակուէր իր սեւ խցիկին մէջ, հոն թղթատելու գիրքեր, կարելու խմբանը – կարներ եւ գիրքերու թուղթեր:

1842ին Իպսէնի ընտանիքը զարձեալ կը վերադառնայ Սքայն, եւ «Ուրուական – ներ»ու հեղինակը կը մտնէ աստուածա – բանական զպրոց մը: Գրեթէ իր զործը միշտ հրէական Աստուածաչունչին հետ էր: Անոր հերոսներովը կը սնչէր, անոր բարոյականովը կը խանդավառուէր, ո–րովհետեւ այս գիրքը, «խենթեցնող այս բարոյականովը կը խանդավառուէր, ո–րովհետեւ այս գիրքը, «խենթեցնող այս Ս. Մատեանը» միշտ խորհրդաւոր էր եւ անսահման:

«Օր մը, կը գրէ իր ընկերներէն մէկը, Իպսէն երազ մը պատմեց մեզի.—

— Քանի մը բարեկամներու հետ ան–ցանք լեռներէ: Զափազանց յոգնած էինք, ուստի քնացանք քարերու վրայ, ինչպէս Յակոբ. ընկերներս չատոնց քնացած էին: Ես չէի կրնար աչքս գոցել: Վերջապէս յոգնութիւնը սաստկանալով՝ ես ալ քնա–ցայ եւ երազ մը տեսայ. հրեշտակ մը ին–ծի կ'ըսէր. «Ե՛լ եւ եռեւէս եկո՛ւր». սար–ափով համակուած հետեւեցայ անոր, եւ ան, առաջնորդեց զիս երկար ատեն, հսկայ քայլերով... Յանկարծ տեսայ մեծ, փլփլած քաղաք մը, լի աւերակնե–րով եւ նեխումով — աշխարհ մըն էր դիակներու, անցեալի մնացորդներու, ու–ժասպառ զօրութեան: Տժգոյն լոյս մը, ինչպէս եկեղեցիներու մէջ, կը լուսաւո–րէր այս մեռած քաղաքը: Հոգիս լեցուե–ցաւ սարսափով. հրեշտակը ըսաւ ինծի մեղմիւ. «կը տեսնե՞ս, այտեղ, ամէն ինչ ունայնութիւն է»: Ապա լսեցի մի – լիոնաւոր մարդկանց ձայներ եւ մրմունջ–ներ, յետոյ ամպրոպի մը ձայթիւնը: Ար–թընցայ՝ բոլորովին թրջուած»:

Տասնեւվեց տարեկան հասակին որը մնալով՝ ստիպուեցաւ, իր ապրուստը չահելու համար, ձգել զպրոցը եւ մտնել դեղագործի մը խանութ, ուր աոացաւ վերակացու – աչկերտի պաշտօն: Իպսէն, այդ կրպակին մէջ, այնուամենայնիւ չկորսնցուց ինքզինքը, այլ նուիրուեցաւ ոտանաւոր գրելու: Այն եղելութեան ցնցումը, որ այն տաեն բովանդակ Եւ – րոպայի վրայէն անցաւ, զոլացուց նաեւ Սքանտինաւեան: Մինչեւ այդ թուականը Նորվեկիա Դանիայի ազդեցութեան տակ էր, բայց 1848ին սկսեալ ազգային–մշա – կութային չարժումը սկսաւ լայն ծաւալ ստանալ Նորվեկիոյ գաւառաբարբառին մաքրագործումը կատարելու ձեռնար – կուեցաւ: Թատրոններու մէջ կը տրուէին միայն ազգային ներկայացումներ. այս չարժումը իր արձագանգն ունեցաւ կրեմ–չատաի դեղարանին մէջ ալ, ուր, երի – տասարդ բանաստեղծը կը վիճէր եւ կը պնդէր, որ Ֆրանսական յեղափոխութիւ–նը պիտի դառնայ համաշխարհային յե–ղափոխութիւն:

1870ի պատերազմին առիթով կը գրէ. «Ֆրանսայի այժմեան դժբախտութիւնը կը նկատեմ ամենամեծ երջանկութիւնը. ժամանակակից մեծ դէպքերը դրաւած են մտածումներս: Այլեւս չկայ հին, երե–ւակայական Ֆրանսան. փշրուած է ան. այն օրը, երբ երիտասարդ իրապաչտ Բրուսիան ենթարկուի միեւնոյն ճակա – տագրին, մենք, մէկ ոտտումով կը մըտ–նենք նոր շրջանի մը մէջ: Մենք կ'ապ – րինք վերջին դարու յեղափոխութեան սեղանէն ինկած փշուրներովը. այս սը–նունդը ժամանակէ մը ի վեր սպառած է: Գաղափարները նոր յառաջդիմութիւն–ներու եւ անունդներու պէտք ունին. Ազա–տութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրու – թիւն նոյնն են, ինչ որ էին ողբացեալ Կուլյոթինի ժամանակ: Դիւանագէտնե–րը չեն ուզեր ասիկա հասկնալ. ասոր համար ալ կ'ատեմ զիրենք: Անոնք կ'ու–զեն մասնակի յեղաշրջումներ. մակերե – սային յեղափոխութիւն քաղաքական կարգ ու սարքի: Ասոնք ոչնչութիւններ են: Ամէնէն կարեւորը մարդկային մըտ–քին ըմբռոստացումն է»:

Կրեմչատաի կրպակը չափազանց նեղ եկաւ «Պրանտի» հեղինակին. չուզեց մը–նալ դեղագործ. հոգին կը թուչէր դէպի ուրիչ հորիզոններ: 1850ին կը մտնէ Քը–րիստանիայի համալսարանը: Պիորնսո – նի, Եոնաս Լիի, Վինիայի հետ — որոնք բոլորն ալ ապագային անուանի կը դառ–նան — հետեւեցաւ Փրոֆ. Հէլմպէրկի դասընթացքին:

Համալսարանին մէջ ստացած իր ու – սումը անբաւարար էր զարգացնելու ա–նոր բնական տաղանդին ծիլերը. Պէտք էր լման կեանքը — պայքարի, վիշտի, ա–ղէտներու կեանքը: Իպսէն կը կարդար Շէյքսփիր, Շիլլէր, Կէօթէ, բայց այն դիրքը, որուն ազդեցութեան տակ մնաց, Սալիւոթի «Քաթիլինան» էր: Այս դիր–քը անոր մէջ արթնցուց խոր համակրու–թիւն մը դէպի ըմբոստները: Այս անու–նով թատերգութիւն մը գրեց եւ 1850 Նոյեմբեր 20ին ներկայացնել տուաւ: Քննադատութիւնը անողոք եղաւ: 1851ին, Իպսէն եւ իր ծանօթ ընկերակիցները ձեռ–նարկեցին չափազանց ազատ ծրագրով չաբաթաթերթի մը հրատարակութեան, որ ինը ամսուան կարճ կեանքէ մը ետք վերջ գտաւ: Այս հանդէսին մէջ է, որ հրատարակուեցան Իպսէնի առաջին բա–նաստեղծութիւնները:

Իպսէնի ոտանաւորները նուազ քնարա–կան են քան Միւսէինը. նուազ փիլիսո – փայական քան Սիւլլի Բրիւտոմին, որ իր «Լը վազ պրիվ»ով կ'ապրի, նուազ դրաչ–մուն, քան Քարտուչչիինը: Անոր քնարը անձնական է, երբեմն հեղնական: Այնու–ամենայնիւ բանաստեղծ է, կը սիրէ եւ կ'ըմբռնէ գեղեցկութիւնը, բայց աւելի կը սիրէ դիտել իր ներքին աչխարհը եւ չուրջը, զգալ, զննել, բաղդատել, վեր – լուծել, հասկնալ, խորհրդածել մար – դոց եւ իրերու էութեան վրայ:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԷՆ

«Գարուն» ամսաթերթի խմբագրու – թեան կազմակերպած զրոյցի մը ընթաց–քին, պարզուած է, որ աչակերտները ընդհանրապէս կը սիրեն այն նիւթերը, որոնք հետաքրքրական ձեւով կը ներկա–յացուին: Միեւնոյն ատեն պարզուած է, որ աչակերտները դժգոհ են դասերու ծանրաբեռնուածութենէն, որ համաձայն իրենց՝ «չափէն դուրս չատ է»: Այս երե–ւոյթը պատճառ կը դառնայ, որ ուսա – նողները քիչ ժամանակ ունենան հետա–քրքրուելու արուեստի նոր հարցերով: Գնահատականները չատ անդամ ճիշդ չեն նչանակուիր եւ, վերջապէս, փափաք կայ, եռ մնացած աչակերտներու համար յատուկ դասարաններ ստեղծելու:

Աչակերտներու բաղձանքներէն մէկն ալ այն եղած է, որ Լուսաւորութեան նա–խարարութեան կարզադրութեամբ, բար–ձրը զասարանցիներուն համար չաբաթա–կան պահ մը յատկացուի «ամէն ինչ մասին»: Արդարեւ պատանիները ու պարմանուհիները կ'ուզեն զանազան հար–ցերու մասին խօսիլ, ինչպէս օրինակ՝ «սիրոյ, համբոյրի, ընկերութեան, բա – րեկամութեան, անձնական առողջապա – հութեան, նորաձեւութեան, արուեստի ե – եայլն:

Աբճանագրելէ ետք, ընդհանուր պնե – րու մէջ, զպրոցականներու կարծիքները այժմ լսենք ուսուցիչներու, տնօրէններու եւ Լուսաւորութեան նախարարութեան ներկայացուցիչին տեսակէտները:

Ուսումնական ընդհանուր աչխատանքին կը վնասէ այն ձգտումը, որ կը մխոք բարձր նիչեր տալ աչակերտներուն, որ–պէսզի բարձր մնայ տուեալ դպրոցին պա–տիւը: «Գրեթէ բոլոր քննութիւններու ժամանակ կը սկսին բանակցութիւնները՝ ցած դնահատականները բարձրացնելու համար... աչակերտը, ի վերջոյ, կը մտածէ թէ այսպէս կամ այնպէս բարձր նիչ պիտի յատկացուի իրեն»: Կը պատա–հի, ըսած է ուսուցիչներէն մէկը, որ «ամբողջ վատ դասարանը փոխադրուի յաջորդ դասարան», ինչ որ պատճառ կը դառնայ յառաջդիմութեան արձանագրած տեղքայլին:

Ուսման մակարդակին բարձրացման կը խանգարէ նաեւ չատ մը ուսուցիչներու ընդհանուր զարգացման պակասը, քանի որ ի վիճակի չեն գոհացնելու ժամանա–կակից աչակերտներուն պահանջները, կեանքին եւ զպրոցին առջեւ զրուած ա–ռաջադրութիւնները:

Դասաւանդութեան նիւթերը եւս ծան–րաբեռնուած են:

Սակայն ամէնէն աւելի ցաւալի երե–ւոյթը այն է, որ վերջին տարիներուն, բարձրադոյն յարկերու մէջ պակսցած են մայրենի լեզուին դասերը, ինչ որ ձե–ւով մը կը բացատրէ Հայաստանի վար–ժարաններէն չրջանաւարտ եղած տղոց եւ աղջիկներու տակաւ հայերէնը (տառա–սխալներ, քերականական թերիներ եւն.): Ուսուցիչներէն մէկը հարկադրուած է, ինչպէս յայտարարած է ան զրոյցի ըն–թացքին, գրականութեան դասերը եր–բեմն վերածել լեզուի դասերու: «Դպրո–ցը աւարտելէ ետք, երբ չրջանաւարտ–ները կ'ուզեն մտնել բարձրադոյն կրթա–րան, դժուարութիւն կը քաչեն հայերէնի մէջ, այնպիսի սխալներ կ'ընեն, որ ամբը–նալ կարելի է միայն»:

Զրոյցի ընթացքին հաստատուած է նաեւ, որ դպրոցներուն մէջ կը պակսին ուսուցիչներ, այլ խօսքով մեծամասնու–թիւն կը կազմեն ուսուչչուհիները:

«Աբովեան» դպրոցի տնօրէնին կարծի–քով սորվելու ունակութիւն չունեցող պա–տանիներուն կամ պատանուհիներուն պէտք չէ պարտադրել իրենց ուսումը շա–րունակել, այլ պէտք է մղել զանոնք դէ–պի արհեստագիտական դպրոցները:

Կայ նաեւ ձեւամոլութեան հարցը: «Վերջերս չատ կը դովէին դպրոցներէն մէկը պատուիրելով, որ ամէն աշակերտ ունենայ գրիչ մը եւ մելան: Ես ալ հետեւեցայ անոր, բայց ետքէն տեսայ, որ գրիչներուն մեծ մասը կը մնայ անգործ, որովհետեւ աչակերտները կը գրեն մելանով»:

Ուսման մակարդակին բարձրացման կարեւոր պայմաններէն մէկն ալ ուսուցիչ–ներու ընդհանուր զարգացումն է: Ուսուցիչներու մեծ մասը, ինչպէս նկատուած է, կը սիրէ իր մասնագիտական առարկան, բայց ունի նեղ մասնագիտական զարգացում: Ուսուցիչներու մեծ մասը չի կարդար գրական նոր արտադրութիւնները, չի հետեւիր գրական կեանքին, չի հետաքրքրուիր ներկայ ժամանակի հարցերով: Ուսուցիչներու մեծ մասը չի կարդար նաեւ մանկավարժական գրականութիւն: Ուսուցիչներու մեծ մասը չի կարդար նաեւ մանկավարժական գրականութիւն: Ուսուցիչներու մեծ մասը չի կարդար նաեւ մանկավարժական գրականութիւն:

Ուսուցիչներէն մէկը կը գանգատի, որ ինքը ստիպուած է ամէն տարի նոր դասա–խօսութիւններ պատրաստել, որովհետեւ դասագիրքերը ամէն տարի կը փոխուին: Ուսուցիչներէն մէկը կը գանգատի, որ ինքը ստիպուած է ամէն տարի նոր դասա–խօսութիւններ պատրաստել, որովհետեւ դասագիրքերը ամէն տարի կը փոխուին:

Ուսուցիչներէն մէկը կը գանգատի, որ ինքը ստիպուած է ամէն տարի նոր դասա–խօսութիւններ պատրաստել, որովհետեւ դասագիրքերը ամէն տարի կը փոխուին:

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՕԻԸ ԱՕՆԵՐ

(Վէպ)

Սպասաւորն ալ հետեւեցաւ իրեն:

Արամ երբ առանձին մնաց, ակնարկ մը նետեց պահարանին վրայ ուր իր անունը գրուած էր. իսկ պահարանին վերի ան–կիւնը խոչոր գիրերով «անձնական» բա–ուր կը տեսնուէր:

Գիրը իսկոյն ճանչցաւ ու թեթեւ մը սարսռաց, յետոյ դողահար ձեռքերով պահարանը բացաւ եւ նամակը դուրս քաչեց եւ կարդաց հետեւեալը.

«Սիրելի Արամ,

«Անպատճառ պէտք է որ քեզ տեսնեմ: Այս իրիկուն, ժամը եօթին, ըստ եւրո–պականի, Եեանիի զարեկրատունը զըտ – նուէ: Այս նամակս բերող տղան պիտի զայ քեզ գտնէ եւ իմ քովս առաջնորդէ: Բացարձակապէս վստահ եղիր անոր վը–րայ: Անհրաժեչտ է քեզ տեսնել թէ՛ ին–ծի եւ թէ ձեզի համար: Կը սպասեմ ան–համբեր: Ջմոռնաս ժամը եօթին Եանիի զարեկրատունը գալու: Նամակս պատռէ իսկոյն:

ՎԱՀԱՆ»

Երիտասարդին առաջին զործը եղաւ նամակագրին խորհուրդին հետեւիլ: Թուղթը եւ պահարանը տակոր տակոր ըրաւ եւ նետեց կողովին մէջ:

— Վահանը կ'ուզէ զիս տեսնել, մտա–ծեց, ուրեմն տակաւին հոս է ու չէր կըր–ցած փախչիլ, բայց ի՛նչ խենթութիւն այսպէս հոս մնալ...

Արամ հետզհետէ կը յուզուէր մտածե–լով Վահանին վրայ, զոր արդէն Պոլիսէն հեռացած կը կարծէր:

— Ի՞նչ պիտի ընէ ինծի, ինչո՞ւ կ'ուզէ անպատճառ զիս տեսնել, կը խորհէր, անխոհեմութիւն չէ՞ ասիկա մինչ եւ մի–թէ պէ՞տք է որ իր հրաւէրին պատաս – խանեմ:

Արդէն ցերեկ եղած էր եւ զրասենեա–կէն դուրս ելաւ ճաչելու համար:

Վահանին նամակը կը չարունակէր խոովել իր միտքը:

Պահ մը որոչեց ժամադրութեան չգըտ–նուիլ, բայց յետոյ զղաց թէ վատութիւն մը պիտի ըլլար ատիկա:

— Թերեւս խեղճ երիտասարդը բանի մը պէտք ունի, մտածեց, թերեւս իմ միջո–ցով պիտի կրնայ փախչիլ եւ ազատիլ...

Մինչեւ իրիկուն մտահոգութեան մէջ անցընելէ ետքը, ժամը հինգի միջոցները Բերա ելաւ եւ ուղղուեցաւ Եանիի զարե–կրատունը:

Արամ վեհերոտ երիտասարդ մը չէր, այսուհանդերձ այս ժամադրութիւնը զին–քը կը խոովէր: Մանաւանդ կը վախնար իր հօրը համար:

— Եթէ երբեք մեր այս տեսակցութիւ–նը իմացուի, կը մտածէր, ինչ նորանոր փորձանքներ կրնան առաջ զալ...

Բաւական ժամանակէ մը ի վեր, զա–րեկրատան մէջ, սեղանի մը առջեւ նըս–տած էր եւ պատկերազարդ թերթերը աչքէ կ'անցընէր, երբ տեսաւ առտուան նամակաբեր տղան որ դանդն ներս մըտ–նելով դէպի իրեն կը յառաջանար:

Իսկոյն ծառան կանչեց հաչիւը մաք – րեց:

Տղան մօտեցաւ եւ ըսաւ.

— Պարո՞ստ էք:

— Այո, կմկմաց Արամ:

— Ուրեմն երթանք:

Երբ փողոց ելան, երիտասարդը հար–ցուց իր անծանօթ առաջնորդին:

— Հեռո՞ւ է երթալիք տեղերնիս, կառք մը նստի՞նք:

— Չէ, պէտք չկայ, երկու վայրկեան չի տեւեր, պատասխանեց տղան, ասկէ զատ կառք նստիլը խոհեմութիւն չէ:

— Ինչո՞ւ համար:

— Որովհետեւ կառապանին սորվեցու–ցած կ'ըլլանք մեր հասցէն:

Արամ չատ իրաւացի գտաւ տղուն դի–տողութիւնը:

Երկուքը միասին դէպի թիւնէլ յառա–ջացան եւ թիւրինկ վաճառատան քովի փողոցէն վար իջան:

Փողոցին ծայրը քարուկիր տուն մը կը բարձրանար:

— Ահաւասիկ հոս է, ըսաւ տղան տու–նը ցոյց տալով:

— Այս տունը որո՞ւ կը պատկանի:

— Վարձակալը անգլիացի ընտանիք մըն է, իսկ տանտէրը Ցոյն է:

Տան դուռը զարկին եւ մանկամարդ աղջիկ մը եկաւ բացաւ:

Տղան Արամը առաջնորդեց երկրորդ յարկը բաւական ճոխ կերպով կահաւոր–ուած հիւղասենեակ մը:

— Հաճեցէք վայրկեան մը սպասել, ինք դուրս ելաւ:

Երիտասարդը պատէն կախուած պատ–կերները դիտելու վրայ էր երբ դուռը բացուեցաւ եւ Վահան երեւցաւ:

Երկու երիտասարդները իրարու ձեռք սեղմեցին:

— Շնորհակալ եմ որ եկար, ըսաւ Վահան, չիտակը պահ մը կասկածեցայ որ թերեւս պիտի վախնայիր:

— Վախնա՞լ, դոչեց Արամ, ինչո՞ւ համար...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(91 – Շար.)

ՈՂՈՂ ՔԱՂԱՔԱՑԻ

Ես իմ գործ համարեցի Փիլիպոսի հետևել, տեսնել, թե ինչ պիտի անի, ինչ ասի, ինչ պատասխան տա, ինչ ձևանա, ինչ խորհուրդ հնարի, ինչ ծուղակ լարի, ինչ որոգայթ պատրաստի, ինչ դավ դավի, ինչ նենգություն գործադրի, ինչ խարդախություն անի, ինչ ստություն հորինի, ինչ կեղծիք հյուսի, ինչ սուտ ու խաբեություն գործածի, ինչ ոճրագործություն կատարի, ինչ չարագործություն ձեռնարկի, ինչ ոճիր գործի, ինչ հանցանք կամ մեղք գործի, ինչ անարգություն անի, ինչ անամոթություն ցուցանի, ինչ անպատվություն ան

Այրի Տիկին Հրանդ Յովնանեան, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Ալլավերտեան, Պ. Թաղուոր Ալլավերտեան, այրի Տիկին Ներսէս Ալլավերտեան ինչպէս նաեւ Յովնանեան, Ալլավերտեան, Զարաքօղլու եւ Զոքարեան ընտանիքները ու բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօր եղբօր եւ մօր եղբօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱԼԼԱՎԵՐՏԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Կռան Լիւսէ (Սարթ)։

Մարմինը փարիզ կը փոխադրուի եւ յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր երեքշաբթի (Ապրիլ 14), ժամը 14ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկին Փալամուտեան Սէն Ռաֆայէլի ծերանոցին, փոխան ծաղկեպսակի իր ամուսնոյն՝ Գէորգ Փալամուտեանի մահուան առթիւ 200 ֆրանք։

Աղամանդավաճառներու Ակումբէն Պ. Եդուարդ Փափազեանի ձեռամբ հաւաքուած ողբ. Եղ. Փըրլազեանի մահուան առթիւ 145 ֆր. Տիկին Սրբուհի Ալեքսանեան իր ամուսնոյն մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ 100, Տէր եւ Տիկին Զաուիկեան 100, Տաւօնեան ընտանիք – ներ ողբ. Բարսեղ Բարսեղեանի մահուան առթիւ 100, Տէր եւ Տիկին Արամ Պասմաճեան, ողբ. Արման Թէնէի մահուան առթիւ 100, Պ. Գրիգոր Պարտիզպանեան 100 ֆր. Տէր եւ Տիկին Միհրդատ Ալթունեան 50, եւ այրի Տիկին Սօֆի Ակոբովիչ 50, ողբ. Կարապետ Քիւթիւլեանի մահուան առթիւ։ Տիկիններ Զաուիկեան (Իսկ լէ Մուլինօ), Թաքլին Սիւէրօ, Մարիամ Սաատէթեան (Անկէն) 80ական Արմէն Տապաղեան, Մասիս Ժամկոչեան 80ական։ Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան – Ալթունեան, իրենց չաս սիրելի բարեկամ՝ Թաղուոր Յակոբեանի մահուան առթիւ (Նիւ Եորք) 50, Տիկին Աղնիւ Տամլամեան իր ննջեցեալներու յիշատակին 50, Տիկին Մուսայեան ողբ. Օր. Ծալեանի մահուան առթիւ 50, Տիկին Մաքրուհի Օզինեան ողբ. ամուսնոյն յիշատակին 50, Պ. Սարգիս Արզումանեան 80, Պ. Պ. Եդուարդ Սարաֆեան, Բազումեան Արչակ, Յակոբեան Արամ, Գազանճեան Արամ, Աչճեան Յակոբ, Շահլամեան Սուրէն, Ինճէեան Արչակ, Արզումանեան Գէորգ, Խասպալեան Հայկ, Սարեան Օնիկ, Պալանցեան Յովհաննէս, Օր. Նիկողոսեան Արփի 30ական, Տէր եւ Տիկին Տըլոմէնի 25,, Տիկին Մարի Ալոնայեան եւ Պ. Լեւոն Տօնիկեան 50ական, Ստեփան Խաչերեան, Սրբմաքէչեան Տիգրան 30ական, Տիկին Քէչիչեան 30, Տիկին Ասլանեան Հերմին 24, Պ. Պ. Թէօման, Խոսրիկեան Ժորժ, Դաւիթեան Ժորժ, Տիւրկէրեան, Ապոյեանց Ռուբէն, Տիկիններ Մարգարեան Լիւսի եւ Զատուրօֆ Իսկուհի 10ական ֆրանք։

ՊԵՏՐՈՍ ՋՊՈՒՔՃԵԱՆ

կը ստանձնէ նոր չէնքերու չինութեան կամ նորոգութեան բոլոր ճիւղերու նախահաշիւներու պատրաստութիւնները

DEVIS

ինչպէս նաեւ

VERIFICATION ET EXPERTISE

ներկայացուած հաշիւներու քննութիւնը

B. TCHIBOUKDJIAN

7, Rue de la Grange Batelière

PARIS (9e)

Tél. : PRO. 56-31

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

Վիէն.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի (19 Ապրիլ) առաւօտ ժամը 8,30ին, մեր սրահին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Արամ Եոփեան 30 ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին Տիկին Մարսէլ Աւետիսեանի մահուան առթիւ։ (Տառաջ «Յառաջ»էն)։

ՆՈՒԷՐ

Պ. Սիրուն Մարգարեան կը նուիրէ 20 Ֆրանք Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչին փոխան ծաղկեպսակի, Պ. Լեւոն Մարգարեանի մահուան առթիւ։

ՆՊԱՍՏ

Իմմիրի եւ շրջաններու Հայրենակից – կան Միութիւնը 500 ֆր. յատկացուցած է Ցունաստանի եւ Ֆրանսայի կարօտեալ հայրենակիցներուն։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը կը փնտռէ այր ու կին մը, բնակարանի յարմարութիւն, ջերմութիւն եւ լոյս ապահովուած տան պահապանութեան եւ մաքրութեան համար։

Դիմել Պ. Կարպիս Յակոբեան
3, Ռիւ Փուասոնիէր, փարիզ 2րդ։

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ԲՈՑԻ ԱՐԹԱՐԹՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Ուրբաթ Ապրիլ 24ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին։

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բնոյթ մը տալու համար, փարիզի եւ արուարձաններու հայրենակիցները կը հրաւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին։

Հաւաքուիլ Ավրնիւ տէ Շաո գ'Էլիզէի և Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թեո–Փլէն)։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգային Առաջնորդարանին, մասնակցութեամբ գաղութը ներկայացնող գլխաւոր միութիւններուն։

Կիրակի, 26 Ապրիլ, առաւօտեան ժամը ճիշդ 10ին, Սինեմա «Քափիթոլ»ին մէջ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԲԱՐԵԱՑԱԿԱՄ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1970 ԱՊՐԻԼ 8 ԻՆ

Ապրիլ ութին լրացաւ մեր բաժանորդներու մեծ մասին բաժանորդագրութեան շրջանը։ Չերմապէս կը խնդրենք որ ընդգծեն իրենց բաժանորդագրութիւնը առանց սպասելու անհատական դիմումներու։

Առկախ հաշիւ ունեցողներէն եւս կը խնդրուի անյապաղ կարգադրել իրենց հաշիւները, որպէսզի վարչութիւնը միշտ կարենայ շարունակել կանոնաւոր առաքումները։

Բաժնեգիրներու կանոնաւոր ու կանխիկ վճարումներն են միայն որ կրնան մեզ սակաւ դիւրացնել վարչական ծախքերը։

Բաժանորդագրութեան պայմանները են.

ՖՐԱՆՍԱ. տարեկան	90 ֆր.
Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման տարեկան	115 ֆր.

Արտասահմանի օդանաւային սպասարկութեանց սակին համար, դիմել վարչութեան։

Շնորհակալութեամբ՝

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋի

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՒԳԻ ՕՐ

Մեծ Եղեռնի 55րդ տարեդարձին առթիւ՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան փարիզի երիտասարդաց Ակումբը կազմակերպած է յիշատակի երեկոյ մը, որուն ընթացքին պիտի ներկայացուի՝ մասնաւորապէս պատրաստուած Փոթօ–մոնթաժներ, ձայնաւոր լուսարձակով եւ չարժապատկերով պարոններ՝ Տոքթ. Գեղամ Պօյաճեանի եւ Լեւոն Դանիէլեանի կողմէ։

Երեքշաբթի Ապրիլ 21, ժամը ճիշդ 20,45ին, Օթէլ Սանթրոյի սրահին մէջ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Մէթրօ Ալմա– կամ Շաո գ'Էլիզէ։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒԶԻՆԵԱՆ

2 ՕՐ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ԼԻԻԿՍ ՕԹՈՒՌՈՎ
ԱՊՐԻԼ 18 ԵՒ 19

ԼՈՒԶԻՆԵԱՆ, օրրանը համբաւաւոր ընտանիքին, որու չառաւիղներէն մին՝ Լեւոն Զ., մեռած 1393ին Հայաստանի վերջին թագաւորն եղաւ եւ որու դամբանը կը գտնուի Սէն–Տընիի եկեղեցին։

Անդամներու եւ բարեկամներու ժամադրավայրը՝ ժամը 7,30ին, Շաբաթ (Ապրիլ 18) Շաթօ տը Վենսէն, Թերմինիւս սրճարանին առջեւ եւ 7,45ին կառնիւս Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւ։ Մեկնում ժամը 8ին դէպի Լուզինեան, Էթամփ, Օրլէան, Պլուա, Թուռ (ճաշ) Շաթելրօ, Փուաթիէ ճամբով եւ ժամանում՝ Լուզինեան։ Պանդոկ, ճաշ, իրիկուն՝ ազատ։

Կիրակի (Ապրիլ 19), ընդունելութիւն Սենափքա տ'Ինիսիաթիվի կողմէ եւ այցելութիւն Լուզինեաններու աւատապետական դղեակին մնացածին։

Մանրամասն այցելութիւն այս դղորիկ քաղաքին, ճաշ պանդոկը եւ վերադարձ դէպի Փարիզ (ժամանում երեկոյեան 9ին)։

Մասնակցութիւն 99 ֆրանք

Գումարը վճարելի է արձանագրութեան առեն։

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Ի Տ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ
«ԷՐԵԲՈՒՆԻ»
2750

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

– ԵՒ –

ԳՈՒՆԱՒՈՐ

ՈՒԹ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆ Է 20 ՖՐԱՆՔ

Նաեւ՝ Գիգորը, Մի կաթիլ Մեղր եւայլն։

ԾՆՈՂՔՆԵ՛Ր, ՁԵՐ ՁԱԻԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ԼԵՑՆԵԼՈՎ ԱՅՍ ԿՏՐՈՆԸ ԸՆԹԵՌՆԵԼԻ ԿԵՐՊՈՎ

Անուն – Մականուն . . . . . .

Հասցէ . . . . . .

Ներփակ վճարումը՝ պանքի չէքով կամ փոսթի չէքով
(Արբել աւելորդ նշանակումը)

EDITIONS « EREBOUNI », B. P. 46 CHARENTON - 94 — Tél. : 368-26-32

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ընտանեկան խնջոյքը կիրակի, Մայիս 10ին Ազգ. Տան մէջ։

×

Համախարբերդցիական Միութեան Մարսէյլի երեք քոյր մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ, տարեկան դաշտահանդէսը՝ Յուլիս 5ին։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

Յ. Ճ. Սէրունեի նուիրուած յոբելենական հանդիսութիւնը Յունիս 14ի կիրակին, ժամը 20,30ին, Կավոյի սրահին մէջ։

Կազմակերպիչ Յանձնախումբին հասցէն է

15, Rue Jean Goujon, Paris (8e)

Իսկ նուիրատուութիւնները ուղղել Յանձնախումբի գանձապահ Պր. Գէորգ Պաքըճեանի

35, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՀԱՐԱՁԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
15
ԱՊՐԻԼ
MERCREDI
15 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.790 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.790

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԱՍ ՄԸ ՋԱՐԴԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ

Հայկական Դատի վերարծարծումը ափիւռքի Հայութեան կողմէ Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ, հինգ տարիէ ի վեր քանը փախցուցած է Անգարայի վարիչ – ներուն:

Ջարդարարներու ցեղը կը կարծէր թէ կէս դար ետք այլեւս ամէն ինչ մոռցած, վերջացած պիտի ըլլայ, թէ ո՛չ ոք պիտի յիշէ դարուս ամէնէն առաջին եւ ամէնէն զարհուրելի ցեղասպանու – թիւնը:

Կը յուսար, որ մէկուկէս միլիոն նա – հատակներու զաւակներն ու թոռները, քրքական ղեհէնէն ճողոպրած Մնացոր – դայի ժառանգորդները, իրենց հայրենի քոյերէն արմատախիլ՝ աւելի քան հինգ տասնեակ տարիներէ ի վեր, և իբրև տա – ղաւիր օտար աստղերու տակ ապաստա – նած, նոր տնտեսութիւն ստեղծելով մի – այն կը զբաղէին, իրրեւ միակ մտահո – գութիւն ունենալով ապրուստի ապահո – վութիւնը: Անցուկը մոռցուք ըսեր էին:

1965էն ի վեր կատարուած հայկական ջնջման ձեռնարկները՝ Մերձաւոր Արե – ւելքէն մինչեւ Ֆրանսա ու զոյգ Ամերի – կաները՝ եկան ապացուցանելու, որ նո – քասխս սերունդը երբե՛ք չէ մոռցած զոր – ծուած Մեծ Ոճիրը:

Անիկա հրապարակ իջած է իրրեւ պա – հանջատէր՝ յիշեցնելու համար քաղաքա – կիրթ մարդկութեան, թէ ի՛նչպէս Ասիոյ տափաստաններէն եկած արիւնարբու ցեղ մը դարերով իր բռնապրաման տակ պա – հել եւ քաշ Հայուն պատմական հայրենի – քը, առաջին աշխարհամարտի թոհ ու բո – հէն օգտուելով, անպատիժ կերպով ջար – դած ու տարագրած է անմեղ ու ան – պաշտպան, բարձր մշակոյթով օժտուած ազգ մը, ի վերջոյ բոլորովին բունդուրկ դարձնելով զայն:

Հայութեան արդար պահանջներուն ա – մէնօրեայ յիշեցումը եւ ոճրագործներուն դիմակազերծումը հանրային կարծիքին առջեւ անհանգիստ կ'ընէ Թուրք կառա – վարութիւնը:

Ցաղթական դաշնակիցները չատ չուտ մոռցան իրենց երկկի թշնամին եւ իրա – րու հետ մրցումի ելան զայն սիրաշահե – լու համար: Ուրացան Հայկական Դատը խղճի ամենայն հանդարտութեամբ, նիւ – թական չահը գերադաս համարելով մեր նահատակներու սուրբ արիւնէն:

Եփացած Թուրքերը, բոլորովին մաք – րուած ու սրբագործուած իրենց ոճիր – ներէն, չնորհիւ աչխարհի մեծերուն, այսօր ի պատուի են միջազգային մեծ կազմակերպութեանց մէջ: Զեն հան – գուրժեր, որ Հայկական Հարցի մը մա – սին խօսուի, ցեղասպանութենէն 55 տա – րի ետք:

Աչալուրջ կը հսկեն՝ հակազդելու հա – մար հայկական ամէն կարգի ձեռնարկ – ներուն, որոնք կոչուած են վարկաբեկե – լու զիրենք քաղաքակիրթ մարդկութեան առջեւ եւ անարգութեան սլաքին դամելու:

Այդ նպատակին կը ծառայեն դործա – կալները, զոր կը ղրկեն զանազան եր – կիրներ, մանաւանդ այն վայրերը, ուր Հայ Դատի Ցանձնախումբեր գործօն աշ – խատանք կը տանին՝ Հայութեան արդար իրաւունքները ճանչցնելու համար հիւր – ընկալ երկիրներու ժողովուրդներուն:

Օրինակները չատ են: Թուրք քարոզ – չական մեքենան կը բանի անդադար:

Թրքական քարոզչութեան նոր մէկ ար – տայայտութիւնն էր Թրքական շաբաթը, զոր ծրագրեր էին կազմակերպել Պէյ – ոլուի Թուրք ուսանողները ամերիկեան համալսարանին մէջ:

Բացումը տեղի պիտի ունենար Ապրիլ 6ի երկուշաբթի իրիկունը, ի ներկայու – թեան Լիբանանի Թուրք դեսպանին: Ապ – րիլեան այս օրերուն, երբ համայն Հա – յութիւնը կը պատրաստուի ոգեկոչել ան – մոռանալի յիշատակը իր մէկուկէս մի – լիոն նահատակներուն՝ զոհ Թրքական վայրենութեան, խումբ մը Թուրք ուսա – նողներու ձեռնարկը պարզապէս ղրդռիչ հանդամանք մը կը ներկայացնէր:

Հինգ հարիւր հայ ուսանողներու չորս ժամ տեւող փառաւոր ցոյցը չառաչուն ապտակ մը եղաւ կազմակերպիչներու ե – րեսին: Թրքական Շաբաթը նպատակ ու – նէր անչուշտ Թրքական մշակոյթին ու քա – ղաքակրթութիւնը (?) ճանչցնելու Լիբա – նանի մտաւորականութեան:

Ամէն դաւանանքի պատկանող եւ զա – նազան համալսարաններ յաճախող հինգ հարիւր հայ ուսանողներու սրտառուչ համերաշխութեամբ եւ զովելի հայրենա – սիրութեամբ կատարած խաղաղ ցոյցը ճիշդ հակառակ արդիւնքը տուաւ: Թուր – քական փրոփականտը վերածուեցաւ հայ – կական քարոզչութեան: Լիբանանեան բո – լոր թերթերը լայն տեղ տալով մեր մտա – ւորական երիտասարդներու պատկառելի ցոյցին, առիթ ունեցան նաեւ խօսելու Թուրքերու ցեղասպանութեան մասին:

Համալսարանի տնօրէնը արդիւնց Թուր – քական Շաբաթը:

Լաւ դաս մը Ջարդարարներուն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՈՒՍԻՆ ՊԻՏԻ ՋԿԱՐԵՆԱՆ ԵՐԹԱԼ

ԾԱՆՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՓՈԼԼՕ 13Ի ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսական ժամով, երեքշաբթի առ – տու ժամը 3,30ին Եուպիթերէն անսպասելի հեռագիր մը իրարանցում կը ստեղծէր ա – մէն կողմ: Պայթիւն մը պատահած էր Ափոլլօ 13ի մէջ: Այերանաւորդներու եւ Եուպիթերի միջեւ կը սկսէր խօսակցութիւն մը, որու ընթացքին կարելի չէր ծածկել պատահածին եղերական բնոյթը: Զանա – զան վարկածներէ ետք, կը ճշդուէր սա – կայն թէ փճացած էին երեքի վրայ վա – ռելանիւթի երկու փլիզեր: Այս կը նչա – նակէր թէ թռուածինը չէ որ պիտի պակ – սէր, ինչպէս կը կարծուէր սկիզբը, այլ էլեկտրականութիւնը:

Առաջին որոշումը անչուշտ կ'ըլլար ջնջել Լուսինի էջքը: Բայց կայ ուրիշ հարց մը, կարելի չէ կէս ճամբայէն ետ դալ եւ այերանաւը պարտի չարունակել իր ճամբորդութիւնը, անցնիլ Լուսինը, ապա միայն վերադարձի ճամբան բռնել: Այս վերադարձը որոշուեցաւ Ուրբաթ օրուան համար: Չէ ճշդուած սակայն թէ ան պիտի կատարուի առաո՞ւն թէ իրի – կունը: Արդարեւ, Եուպիթերի որոշ դի – տումներ կը նախընտրեն որ կատարուի իրիկունը՝ Մաղաղականի վրայ, ուր ա – մէն ինչ պատրաստ է նման վերադարձի մը համար, մինչ եթէ կատարուի առա – ւօտը, Ատլանտեանի վրայ, հոն ներկա – յիս ոչ մէկ ամերիկեան նաւ իսկ կայ եւ ինդիրը կը մնայ պատահականութեան: Երեքշաբթի առաւօտ կ'ըսուէր թէ նագա որոշած է փորձ մը կատարել այերանաւը դնելու համար ազատ ուղղութեան մը վրայ, դիւրացնելու համար վերադարձը: Ամէն պարագայի մէջ, ապահովութիւն կը տրուէր թէ թռուածինի պահասի վը – տանդ չկայ բայց անկրպետի երեք ճամ – բորդները պէտք է չատ խնայողութեամբ գործածեն էլեկտրականութիւնը, դիմա – նալու համար մինչեւ Ուրբաթ: Էլեկտրա – կանութիւն խնայել կը նչանակէ նաեւ նուազագոյնի իջեցնել Եուպիթերի հետ հաղորդակցութիւնները, ինչ որ, իրաց ներկայ պայմաններու մէջ, ունի այլ ան – պատեհութիւններ:

Անձկութեան ժամեր սկսած են այս ճամբորդութեան համար, որու համար այլեւս ոչ ոք մտահոգ էր սկիզբը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Աթինքի դատավարութիւնը վերջացաւ կիրակի օր: Ոչ մէկ մահապատիժ սահ – մանուեցաւ, այլ արգելափակման ծանր պատիժներ 19 ամբաստանեալներու (34 ամբաստանեալ կար): Փրոֆ. կարաղոր – դաս, որ չարժումին պարագլուխը կը նկատուէր ցկեանս արգելափակման դատա – պարտուեցաւ: Ութ հոգի յետաձգման պատիժներ ստացան եւ եօթը ուրիշներ ազատ արձակուեցան:

Ցոյն իշխանութիւնները անակնկալ կերպով թոյլ տուին ծանօթ երգահան Միքիս Թէոտորաքիսի՝ մեկնիլ Ցունաս – տանէն, ուր երեք տարիէ ի վեր արգելա – փակ կեանքի մը դատապարտուած էր երկիրը ղեկավարող զինուորականներուն կողմէ: Ցունաստանէն փարիզ բերելու համար Աթինք մեկնած էր առջի օր Փան – ժաք Սեբվան Շրայպէր, ընդհ. քարտու – ղար Արմատական կուսակցութեան (ո – մանք կը նկատեն Ֆրանսայի Քենըտին): Թէոտորաքիս Փարիզի օդակայանին մէջ ընդունուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ: Զինք դիմաւորողներուն մէջ էր դերասա – նուհի Մելինա Մերքուրի: Կ'իմացուի նաեւ, թէ յոյն իշխանութիւնները ընդա – ռաջ երթալով Ֆրանսական կառավարու – թեան դիմումին, ազատ պիտի արձակեն Ֆրանսահպատակ լրագրող Ժան Աթարա – քիսը: Ցոյն կառավարութիւնը որոշած է նոյնպէս վերջ տալ կարգ մը սեղմումնե – րուն: Որոշ չրջանակներու համաձայն, այս քայլերը կը միտին լաւ տպաւորու – թիւն մը ստեղծել Սթրազպուրկի մէջ դումարուելիք Եւրոպական Խորհուրդի նիստի նախօրէին: Արդարեւ, ժողովը քննութեան պիտի առնէ Ցունաստանի մէջ տիրող բռնատիրութեան հարցը: Սթարա – քիս 18 տարուան բանտարկութեան դա – տապարտուած էր Կիրակի օր, 34երու դատավարութեան ընթացքին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ լոյս տեսած է «Զայ – նին չուքը» քերթուածներու հաւաքածոյ մը, որու հեղինակն է «անիծեալ բա – նաստեղծ» Անտրէյ Վոզնէսէնսկի: Այս հրատարակութիւնը տարուան գրական դէպքը կը նկատուի եւ առաջին օրն իսկ հարիւր հազար օրինակ սպառած է, Ցառաջաբանը գրած է՝ Վա – լանտէն Կատայեւ, որ հեղինակը կը նմանցնէ Պուշկինի: Վոզնոսէնսկի նոր սերունդի այն բանաստեղծներէն է որ ծանօթ է իր «հակաքոնֆորմիզմ»ով եւ այդ պատճառով ալ 1967ին ամբաստան – ուած է «Լիտերատուրնայա կազետայի» կողմէ իբրեւ մէկը որ անպարկեշտ է վար – չաճեւին նկատմամբ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Պաշտպանութեան նախա – րարութեան բաները յայտարարեց, թէ խորհրդային հիւլէական ընդծովեայ մը ընկղմած է ապահովաբար, Սպանիոյ բացերը: Ամերիկեան օդանաւեր նախ նչմարած են ընդծովեան դժուար վիճակի մէջ, ապա՝ իւղ, ինչ որ ազդարար է ընդ – ծովեայի ընկղմումին:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԸ ՏԵՂԻ ՉՈՒՆԵՑԱԻ

ԽՄԲ.— «Օրուան խօսքը» կ'անդրադառ – նայ արդէն այս դէպքին, ստորեւ կու – տանք Պոլսոյ թերթերուն գրածը (Ապ – րիլ 8) նոյն հարցին առընչութեամբ:

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Պէյրութի Ամերիկ – եան Համալսարանի Թուրք Ուսանողական Միութիւնը ամէն տարի կը կազմակեր – պէր «Թրքական Շաբաթ» մը: Այս տարի կարելի չեղաւ բանալ զայն, որովհետեւ Լիբանանի հայ երիտասարդները Թուր – քիոյ դէմ ցոյցեր ըրին եւ արդելք եղան: Նախընթաց երիկուն, 500ի մօտ Հայեր չորս ժամ ցոյցեր ըրին Թուրքիոյ դէմ, քարեր նետեցին եւ Թուրք ուսանող մը վիրաւորեցին: Թուրք ուսանողները մե – ղադրեցին այս առթիւ Համալսարանի ա – մերիկացի վերատեսուչը եւ Լիբանանի վարիչները:

« Թուրքիա լուսանկարներով» անունին տակ ցուցահանդէս մը բացուած էր հա – մալսարանի մէկ չէնքին մէջ, Հայերը պաչարեցին այդ չէնքը, եօթը ուսանող պատանդ վար ղրին եւ այցելուները ներս չմտցուցին: Լիբանանի Արտաքին նախա – րարութիւնը ձեռընպահ մնաց եւ առար – կեց թէ «ոստիկանութիւնը չի կրնար հա – մալսարան մտնել», եւ Պէյրութի Թուրք դեսպանին թելադրեց որ ցուցահանդէսը չերթայ: Զանազան վայրերու մէջ բա – խումներ տեղի ունեցան Հայերու եւ Թուրք ուսանողներու միջեւ, պայթում – ներ լսուեցան, եւ դեսպանատան պաչ – տօնատարներուն միջամտութիւնով՝ կա – րելի եղաւ հաւանական բարդութիւննե – րու առաջքն առնել:

Բողոքի ցոյցերու ընթացքին, տեսնուե – ցան նաեւ զինեալ Հայեր որոնք եկած էին օթոպիւսներով, դանակ եւ տրճանակ կը կրէին: Հայերը Թրքական ցուցահան – դէսին առջեւ բռնած էին ցուցատախտակ – ներ, ուր գրուած էր.— «Թուրքիա իր ա – րարքերուն հաշիւը պիտի տայ, Հայերը ուշ կամ կանուխ իրենց իրաւունքներուն պիտի տիրանան, Թուրքիա պիտի հատու – ցանէ, Թուրքիայէ կը պահանջենք հող եւ նիւթական հատուցում: Ջարդարար Թուրքեր, Լիբանանի մէջ չէք կրնար զար – ծել»:

Ցոյցերը մինչեւ ուշ ատեն չարունակ – ուեցան եւ Հայերը կոտրեցին Թուրք լրա – գրողի մը լուսանկարչական գործիքը, ուրիշ մըն ալ խոչտանգեցին: Ցուցա – հանդէսին պիտոյքները Պէյրութ ղրկուած էին Արտաքին եւ Զբօսաչրջիկային նա – խարարութիւններուն կողմէ, իրենց բա – ցատրական լուսանկարներով: Այդ պի – տոյքները հաւաքուեցան եւ յանձնուեցան համալսարանի վարչութեան: Հայերը երբ տեսան որ ցուցահանդէսը փակուեցաւ այս պայմաններուն տակ, հայկական քայլերդներ երգեցին եւ գրուեցան:

Լիբանանի թերթերը իրենց երկկի թի – ւերով հետեւեալը կը գրեն— «Հայ ցու – ցարարները չահեցան, Ամերիկեան Համա – լսարանի Թրքական ցուցահանդէսը ջնջ – ջուեցաւ, Հայերը Թրքական Շաբաթը ջնջել տուին»:

Լիբանանի իշխանութիւնը որ նախապէս դիտէր թէ արդելքի դէպք մը պիտի պա – տահի, բնաւ ոստիկանական միջոցներ ձեռք առած չէր, եւ այդ պատճառաւ Թուրք ուսանողներու բողոքներուն ա – ռարկայ եղաւ: Թուրք Ուսանողական Մի – ութիւնն ալ զեկոյց մը հրատարակելով պարսաւեց համալսարանի ամերիկացի վերատեսուչը, որ Հայերու համակրու – թիւն ցոյց տուած էր:

ԻՊՍԷՆԻ ԿԵԱՆՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1851ին, երիտասարդ թատերգակը, ընդհանուր վարիչ կարգուեցաւ Պերկենի թատրոնին, որ կը հիմնուէր Օլէ Պիւլի կողմէ: 1867ին, Իպսէն ամուսնացաւ Սիւզան տը Թոռէզենի հետ:

Կինը արդէն հռչակուած էր իբրեւ Դանիացի գրագիտուհի: Իր ընդունակու-թեամբ եւ մաքին բարձրութեամբ մեծ դեր կը խաղայ ամուսինին գործերուն մէջ. ան միակ անձն էր, որուն Իպսէն կը փոխանցէր իր մտածումները...

«Ան այն վեստեան կոյսն է, կը գրէ Իպսէն, որ հոգիիս մէջ կը պահէ նուի-րական անչէջ հուրը»:

Իրենց միակ զաւակը, Սիկուրդ Իպսէն, ամուսնացաւ Պիորնսոնի աղջկան հետ, որով իրարու մօտեցան, գրական եւ քա-ղաքական հարցերու շուրջ իրարմէ բո-լորովին տարբեր հայեացք ունեցող եր-կու մեծ գրագէտները:

Իպսէն, իր ազատ մտածումներովը, մշտական ըմբոստ նկարագրովը, բազ-մաթիւ թշնամիներ ունեցաւ: «Սիրոյ կա-տակերգութիւնը» 1862ին ահագին աղ-մուկ հանեց, որովհետեւ իր մէջ կը յո-յացնէր ժամանակի ընկերային պայմա-նագրական բոլոր կեղծիքներն եւ ունէր ապստամբական բնոյթ:

Երբ, հետեւելով Պիորնսոնի եւ Նոնա Լիի օրինակին, Իպսէն նպաստ խնդրեց՝ ապագայ խոստացող նորատի կարգ մը գրագէտներու համար Նորվեկիոյ գահ-լիճէն, Տիկտերկակի յանձնաժողովի ան-դամներէն մէկը, Քրիստանիայի համա-լսարանի փրոֆեսէօրներ, պատասխանեց. «Քոմէտի տը լ'Ամուր»ի հեղինակը ոչ թէ նպաստի, այլ ափոցի է արժանի»:

1864ին, երբ Դանիայի եւ Բրուսիոյ միջեւ պատերազմ ծագեցաւ, Իպսէն, կը-բակոտ կոչ մը ուղղեց իր հայրենակից-ներուն, օգնութիւն խնդրելով եղբայր ժողովուրդի մը համար, բայց դժբախ-տաբար մերժուեցաւ: Այս մերժումը ըմ-բոստացուց բանաստեղծը, անոր առանց այն ալ ըմբոստացած հոգին. եւ ան թո-ղուց իր մայրենի երկիրը, գնաց Հռոմ, իտալական երկինքին տակ, քիչ մը հան-գիստ տալու իր խռով հոգիին:

1864 Յունիսին Իպսէն հասաւ Հռոմ: Հետեւեալ տարին անոր միացան կինն ու որդին: «Յաւիտենական քաղաքը» մեծ ազդեցութիւն գործեց վատառնդիին վը-րայ: Զախջախուած աչխարհի մը հսկայ բեկորները ցոյց կուտան մարդուն ունայ-նութիւնը: Մտածումի եւ Արուեստի մե-ծութեան առջեւ մարդ կ'ապչի եւ ինք-զինք անհունին ու ամբողջ մարդկութեան հետ հաղորդակից ըլլալ կը կարծէ: Հիւ-սիսի ըմբոստ երդիչը այդ զգացումն ու-նեցաւ: Ապա այցելեց Ֆլորանս, Վենե-տիկ, — Աղբիական ծովու թագուհին — *Միլանօ եւ Նոր Պիզա, բայց ամէնէն ա-ւելի մնաց Հռոմի մելամաղձոտ մենու-թեան մէջ: Հոն է, որ գրեց «Պրանտ»ը, այն պահուն, երբ ըմբոստ հոգին կը հնչայնար: Զորս տարուան տարագիր կեանքէ ետք՝ իրեն հետ բերաւ ընու-թեան եւ արուեստի սէրը: Իտալիայէն անցաւ Միւնիխ, Թրիէստ:*

Շատ հետաքրքրական էր այդ օրերու մտաւորական չարժումը Եւրոպայի մէջ: Իպսէնի գաղափարները հետզհետէ ընդ-լայնուեցան: Զօրաւոր եւ զեղեցիկ հոգի-ներու համար տարազրութիւնը զեղեցիկ դպրոց մըն է: Ամէնուր Իպսէն կեանքի եւ բարոյականութեան առաջին պաշտ-պանն էր: Կը սիրէր առանձնութիւնը եւ գայն կը գտնէր ամէն բանէ վեր: Բանաս-տեղծի զգայուն հոգին նախադաս կը համարէր լռութեան բանաստեղծութիւնը, մտածումի եւ միայնութեան հսկայ բա-նաստեղծութիւնը:

1869ին գրեց «Երիտասարդներու Միու-թիւնը». նոյն տարին Կարոլոս ԺԵ. գայն անուանեց Սուէդի ջրանցքի առոգման պա-տասխանատու: Փորթ-Սայիտի հանդի-սութիւններէն ետք վեց չաբթուան պատյտ մը կատարեց Նեղոսի վրայ եւ ապա վե-րադարձաւ Միւնիխ:

Իպսէնի ազդեցութիւնը հետզհետէ կը մեծնար: 25 տարուան իր կամաւոր աք-սորին մէջ չգադրեցաւ ըլլալէ նորվեկիա-կան կեանքի ուշադիր հանդիսատեսը: Ամբոխէն հեռու, կը մշակէր իր միտքե-րը, կը կազապարէր իր ոճը: «Ամբոխին աղմուկը զիս անհանդիստ կ'ընէ, կը գրէ Իպսէն իր մէկ քերթուածին մէջ, կ'ու-զեմ հազուադներս ազատ պահել փողոցնե-րու ցեխէն, ծօնական հազուադով կ'ու-զեմ սպասել ապագայի արշալոյսին»: Եւ այդ արշալոյսը չուշացաւ:

Իպսէն վերադարձաւ Նորվեկիա, եւ այս վերադարձը կատարեալ յաղթանակ մը եղաւ: Հոս երջանիկ ղագաթ ինքզինք, տեսնելով իր մայրենի երկիրը՝ ողող-ուած հիւսիսի անբաղդատելի լոյսով: Անտառուտ կղզիներու մէջ սփռուած Քը-րիստիանայի Ֆիորդներու չքեղ համայ-նապատկերը հոգեթով էր:

1898ի Մարտին, բովանդակ Աքանտի-նաւիան ծնունդ Հէնրիկ Իպսէնի ծննդեան 70ամեակը: Շուէտի թագաւորը, կառա-վարութեան անդամներ, մտաւորական-ներ, գրագէտներ, ժողովուրդը՝ բոլորն ալ միեւնոյն զգացումը ունեցան: Տօնին հերոսը՝ այս խանդավառ բացագանչու-թիւններուն կանդէպ լուռ կը մնար իր հոգին քաղցրութեամբ լի էր. որքա՜ն քաղցր էր անցեալի դառնութիւնները, մանաւանդ ինչքան անուշ էր անոնց մո-ռացումը:

Այս հանդիսութիւններուն ժամանակ Իպսէն միտքը բերաւ իր մանկութիւնը, սեւ խցիկը, մայրենի քաղաքին եկեղե-ցին, կեանքի բերած չրջանները, երբ իր գործերը բարկութիւն եւ արհամարհանք յառաջ բերին: Նոյն ժամուն գրեթէ դառն, հեղնական ժպիտ մը երեւցաւ իր

ՄԱԳՆԻՍԸ

ԿԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ.— Մագնիսա-կան երկաթաքարը հին Յոյներու գործե-րուն մէջ կը յիշատակուի Ք. Ա. 800 թը-ւականէն սկսեալ, հակառակ այն իրողու-թեան, որ համաձայն պատմաբաններուն, Յոյներէն առաջ մագնիսի մասին տեղե-կութիւններ ունէին Չինացիներն ու Ա-րաբները: Յամենայն դէպս իր անունը առացած է յունական Մագնեզիա գաւա-ռէն, ուրկէ կ'արտահանուէր: Այս տեղե-կութիւնը կը քաղենք բանաստեղծ Լուկ-րետիայի «Իրերու բնութեան մասին» հանրածանօթ գիրքէն:

Պլինիոս կը հաստատէ, որ մագնիսը կոչուած է հովիւ Մագնեսի անունով. իրր թէ այս վերջինին ցուպը եւ կօշիկներուն դամերը քաչուած են մագնիսէն, երբ ան կ'արածէր իր հօտը:

Մագնիսին յատկութիւնները օգտա-գործող առաջին սարքը, անչուչտ եղած է կողմնացոյցը: Ե՞րբ հնարուած ըլլալը դեռ յայտնի չէ: Ոմանք կը գտնեն, որ անիկա ի յայտ եկած է Չինաստանի մէջ, մօտաւորապէս 2637 (Ք. Ա.) թուականին եւ 1100ին (Ք. Ե.) միջեւ: Մեզի հասած հին նկարներու մէջ կարելի է տեսնել կառքեր, որոնց ուղեւորները երկարած են իրենց ձեռքերը: Աւտնք այսպէս կոչ-ուած «հարաւը ցուցնողներն» են՝ «Զի-նան»: Արդարեւ ասոնց ձեռքը միչտ ե-կարած էր դէպի հարաւ: Այլ պատմա-չուրթներուն վրայ: «Պէտք չէ խարուիլ մարդոցմէն, կը մտածէր անչուչտ, զա-նոնք բնաւ չատելուս համար է, որ կ'ար-համարհեմ»:

*Իր ծերութեան օրերուն, աչնանային այդ դառն եւ յուսախաբ օրերուն, կ'ապ-րէր լռութեան ու առանձնութեան մէջ: Շատ քիչ կը կարդար. իր աչխատասէն — եակին մէջ գրեթէ դիրք չունէր, բայց նկարները չատ կը սիրէր: Ճաչասենեակն ու դահլիճը զարդարուած էին բաղմաթիւ դեղարուեստական մեծարժէք նկարնե-րով: Չէր սիրեր դիմանկարիչները. «Ի՞նչպէս կրնայ ներկայացնել կենդանի մարդը. կը սիրեմ նկարը, բայց ոչ դի-մանկարը»: Արդարեւ չափազանց դժուար էր գինքը ներկայացնելը: Փոքրիկ հա-սակ, ճերմակ մազերու փունջով չրջա-ապակ, ճերմակ մազերու փունջով չրջա-նակուած դեղեցիկ դէմք մը, կիսամօ-րուքներ եւ բուն մօրուքի փունջ մը, կլո-րաձեւ աչքեր՝ ծածկուած հաստ ապակի-ներու ետին — ահա թատերագիրը: Դէմ-քը արտայայտիչ էր, քիչ մը վայրենի, ուժեղ եւ նուրբ: Իր դիմանկարիչներէն ոչ մէկը կրցաւ ներկայացնել այն թա-խիծը, որ սովորաբար կը ցոլար իր հայ-եացքին մէջ: Մաքրութեան սիրահար էր: Ճշդապահ էր: Երբեք քարտուղար չու-նեցաւ, իր նամակները իր իսկ ձեռքով կը գրէր: Սեղանին վրայ կը պահէր խո-զալիքներու հաւաքածոյ մը՝ փայտէ փոք-րիկ արջեր, պղինձէ կատուներ, ճաղաղ-ներ, փոքրիկ սեւ սատանայ մը:

1901ին «Պրանտ»ի հեղինակը հիւանդա-ցաւ, բայց անմիջապէս կազդուրուեցաւ. 1903 Մարտին կրկին հիւանդացաւ, որու հետեւանքով աստիճանաբար անդամա-լուծուեցաւ:

Հէնրիկ Իպսէն մեռաւ 1906 Մայիս 23ին՝ 78 տարեկան հասակին մէջ: Յունիս 1ին ազգային թաղում եղաւ: Ժողովուրդը, որ կը սպասէր անցնելու ծաղիկներով եւ պսակներով լի դերեզմանին առջեւէն, բռնած էր աւելի քան երեք քիլոմեթր տեղ: Թագաւորը ներկայ գտնուեցաւ յու-ղարկաւորութեան, իսկ ուսանողութիւն եւ մտաւորականութիւն պատուոյ պահակ կեցաւ իր ներկայացուցիչներով: Այս-պէս, այն մարդը, որուն հասցէին ուղ-ղուած էին անցեալին «խաչը հանեցէք» բացագանչութիւնները, այս անգամ կը թաղուէր արքայական չուքով:

Ի. դարու մեծ դէմքերէն մէկն էր որ կը հանգչէր:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԵԱՆ

ԵՍ ԴՐՍԵՁԻ ՕԻԵ ԱՂՈՆԵՐ

(Վէպ)

— *Վերջապէս վտանգաւոր մէկը հա-մարած եմ եւ իմ պատճառովս ալ ձեզ փորձանքի մէջ դրի:*

— *Դուն բնաւ պատասխանատու չես այս եղածներուն, վրայ բերաւ Ա-բրամ, ամէնքն ալ թշնամութեան արդիւնք են:*

— *Գիտեմ, պատասխանեց Վահան, Թո-րոս պէյն է չարիքին բուն պատճառը, բայց...*

Վահան իր խօսքը կիսկատար թողուց:

— *Մենք կ'ենթադրէինք, որ արդէն Պոլսէն հեռացած ես, ըսաւ Աբրամ, եւ ասոր համար նամակդ բաւական չփո-թեցուց զիս:*

— *Իրաւ է որ Բարսեղ էֆէնտիին խոս-տացած էի Պոլսէն անմիջապէս հեռանալ, բայց յետոյ այնպիսի դէպքեր պատահե-ցան որ ծրագիրս փոխեցի:*

— *Եթէ Պոլսէն խոյս տալու համար դժուարութիւններ կան՝ պատրաստ եմ քեզի օգնելու:*

— *Ոչ մէկ դժուարութիւն կայ, գոչեց Վահան, եւ եթէ այսօր ուզեմ մեկնիլ, ամենայն դիւրութեամբ կը մեկնիմ:*

— *Ուրեմն ի՞նչ գործ ունիս այստեղ:*

— *Հոս մնացած եմ երկու բանի հա-մար, նախ՝ ձեզ պաշտպանելու եւ երկ-րորդ՝ մեր վրէժը լուծելու Թորոս պէ-յին:*

Աբրամ զարմացած՝ իր բարեկամին նա-յեցաւ:

— *Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց:*

— *Այդ հրէշը, շարունակեց Վահան, զիս իրրեւ յեղափոխական դրպարտելով, ոչ միայն իմ կեանքս ու երջանկութիւնս խանգարեց, այլ նաեւ պատճառ եղաւ ձեր քրոջ դժբախտութեան եւ Բարսեղ է-ֆէնտիի բանտարկութեան:*

— *Ճիշդ է, պատասխանեց Աբրամ, բայց ի՞նչ կրնանք ընել:*

— *Թորոս պէյ զիս իրրեւ վտանգաւոր յեղափոխական մը ներկայացուց... լաւ ուրեմն, իրաւունք ունի, հիմա վտանգա-ւոր յեղափոխական մըն եմ... եւ իրրեւ յեղափոխական մը պիտի գործեմ:*

— *Ձեմարիտը չեմ կրնար ըմբռնել դի-տաւորութիւնդ:*

— *Ամէն բան պիտի պարզեմ քեզի, բայց նախ ըսէ՝ տրամադի՞ր ես ինծի միանալու:*

— *Ի՞նչ բանի համար:*

— *Վրէժխնդրութեան:*

— *Եւ ի՞նչ միջոցներով:*

— *Այդ երկրորդական է, միջոցը յե-տոյ կը պատրաստես:*

— *Սիրելի Վահան, ըսաւ Աբրամ, քեզի խորհուրդ կուտամ այդ գաղափարներէդ հրաժարելու: Կ'ըսես թէ Պոլսէն մեկնելու դիւրութիւն ունիս՝ ուրեմն չանա՛ անմի-ջապէս օգտուիլ այդ դիւրութենէն, որով ոչ միայն ազատած կ'ըլլաս, այլ նաեւ մեզի ալ, որովհետեւ այն օրն ուր քեզ ձերբակալեն, չատ պիտի ծանրանայ իմ հօրս վիճակը. գիտե՞ս որ ոստիկանու-թիւնը իմացած է թէ Պոլիս գալէդ առքը այցելած ես իրեն եւ այս պատճառով է որ մինչեւ հիմա բանտարկուած կը մնայ:*

— *Ամէն բան գիտեմ, պատասխանեց Վահան, նոյնիսկ գիտեմ որ այս միջո-ցիս փարթամ պէյ կ'աչխատի զայն բան-տէն ազատելու, ինչպէս աչխատեցաւ եւ յաջողեցաւ ազատել քեզ եւ ձեր մարդիկը:*

Աբրամ զարմացած՝ իր բարեկամին նա-յեցաւ, չկրնալով հասկնալ թէ ի՞նչպէս իր թաքստոցին մէջ կրցած էր բոլոր ա-սոնք իմանալ:

— *Բայց ի՞նչպէս գիտես այս ամէնը, գոչեց:*

— *Այդ առ այժմ իմ գաղտնիքս է, պա-տասխանեց Վահան:*

— *Քանի որ ամէն բանէ տեղեկութիւն ունիս՝ գիտես նաեւ որ փարթամ պէյ չատ յոյս ունի որ մէկ քանի օրէն հայրս ալ պիտի կրնայ ազատել:*

— *Այո, այդ ալ գիտեմ:*

— *Այդ պարագային ուրեմն վրէժխնդրա-կան ծրագիրներու պէտք չի մնար: եթէ դուն հեռանաս Պոլսէն եւ հայրս ալ ա-զատի, ալ ի՞նչ կը մնայ:*

— *Քեզի համար թերեւս այդպէս է, պատասխանեց Վահան, բայց ոչ ինծի համար: Ես մինչեւ վրէժխնդրութեան ծա-րաւը ունիմ եւ պիտի ունենամ: Ի՞նչ, մինչ իմ փախչելովս ու հօրդ ազատու-մովը ամէն բան կը լմննա՞յ, ամէն բան կը մոռցուի՞, ամէն դժբախտութիւն կը դարմանուի՞...*

— *Ինչո՞ւ չէ, ըսաւ Աբրամ:*

— *Հապա Զարուհի՞ն, գոչեց Վահան, խոստովանէ որ Զարուհին դժբախտ ե-ղած է իր ամուսնութեամբ:*

— *Այո, կը խոստովանիմ, կմկմաց Ա-բրամ:*

— *Եւ այդ դժբախտութեան անուղղակի պատճառը ես եմ եւ ես տակաւին խնդիրն պէս կը սիրեմ զինքը...*

Վահան այս խօսքերը արտասանելով աչքերը լեցուեցան եւ երեսը ծածկեց ձեռ-քերուն մէջ, կարծես իր ըրած յայտնու-թենէն ամօթահար եղած:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(92 – Շար.)

մէկը, որուն հեղինակն էր Փիէր Փէրէկ– մէն տը Մարիքուռ (աւելի ծանօթ իր լա– տին կեղծանունով՝ Պետրուս Պերեգրի – նուս)։ Իսկ 1589ին, այսինքն Պերեգրի – նուսէն աւելի քան երկու հարիւր տարի առաջ, իտալացի գիտնական Փորթա այս – պէս կը նկարագրէ մագնիսին ձգողակա – նութիւնը։

«Երկաթը մագնիսին կողմէ կը քաշուի այնպէս, ինչպէս հարսը փեսային կողմէ։ Երկաթը մագնիսին մօտենալու վառ ցան– կութիւնն ունի, ինչպէս կինը ամուսինին։ Եթէ սոսկա անկարելի ըլլայ ծանրու – թեան պատճառով, երկաթը կը ձգուի առաջ, կարծես պաղատանօք իր ձեռքերը կ'երկարէ դէպի քարը... Հասկնալով, որ ինք բաւարարուած չէ իր վիճակով։ Բայց եթէ ան համբոյրով հպի մագնիսին, անոր ցանկութիւնը կը բաւարարուի եւ այն առեն ան կը հանգստանայ»։

Մինչ իտալացի գիտնականը կը գրէր այս տողերը, անգին Անգլիոյ մէջ, էլի– զապէթ թագուհիին անձնական բժիշկը՝ Ուիլիըմ Հիլլերթ, որուն յետագային անուանեցին մագնիսականութեան հայր, վեց տարիէ ի վեր կ'աշխատէր իր մէկ դիրքին վրայ — «Մագնիսին, մագնիսա – կան մարմիններուն եւ մեծ մագնիս երկ– րին մասին»։ Այս գիրքը գրելու համար գործնական փորձեր կատարեց 17 տարի շարունակ։

Ահա թէ ի՛նչ յատկանիշեր վերագրեց ան մագնիսին,

1) Մագնիսին մասերը իրարմէ տար – բեր ձգողական ուժ ունին։ Այդ ուժը աւելի ակնառու է բեւեռներուն մէջ։

2) Մագնիսը ունի երկու բեւեռ՝ հիւ– սիսային եւ հարաւային։ Անոնք իրենց յատկութիւններով տարբեր են։

3) Թելէն կախուած մագնիսը տարա – ծութեան մէջ յստակ դիրք կը բռնէ, ցոյց կուտայ հիւսիսն ու հարաւը։

4) Մէկ բեւեռով մագնիս անհնար է ստանալ։

5) Երկիրը մեծ մագնիս մըն է։

Հակառակ իր խելացի եզրակացութիւն– ներուն, որոնց հասաւ փորձեր կատարե – լով, անգլիացի բժիշկը չյաջողեցաւ բա – ցատրել մագնիսական ուժին գաղտնիքը։ Ան կը դանէ, որ մագնիսը, այնպէս ինչ– պէս երկիրը, «հոգի» ունին եւ որ «մագ– նիսը կը հանդիսանայ իր մայր երկրին մասը եւ անոր ամէնէն սիրելի պտուղը»։ Հիլլերթի մահէն ետք, մօտաւորապէս երկու հարիւր տարի մագնիսական երե– ւոյթներու տեսութեան մէջ ոչ մէկ նո – րութիւն մտցուեցաւ։ Եւ ահա 1820ին դանիացի բնագէտ Էրսթէտ խորհուրդ տուաւ իր օգնական Հայնրիխի տուողել, թէ հաղորդիչով հոսող էլեկտրական հո– սանքը արդեօք չե՞զդեր անոր մօտ կախ– ուած պողպատէ ասեղին վրայ։ Ասեղը կը շարժէր։ Այդ օրը բնագիտութեան մէկ ճիւղին՝ էլեկտրամագնիսականութեան հիմը դրուեցաւ։ Ցետագային գիտնական– ներ Մայքըլ Ֆարատէյ, Մաքսուէլլ,

ՌՈՊԻՆՍԸՆ ՓՐՈՒԶՈ

Հանրածանօթ դիրք մըն է այս, սիրելի պատանի եւ տարեց ընթերցողին համար հաւասարապէս։ Անոր հեղինակին անու– նը եւս — Տանիէլ Տիֆո — աշխարհա – հռչակ դարձած է, չնորհիւ այս պատ– մուածքին։ Սակայն ո՞վ է Քրուզօ։ Այլ խօսքով իրական տիպարը անգլիացի ըր– բադէտին ծանօթ գործին։

Տիֆո իր տիպարը գաղած է Ժ.Ր. գա– րու անգլիական թերթերէն։ Այսպէս՝ համաճայն մամուլի մէջ երեւցած մահա– դրութենէն, Ալեքսանդր Սիլկիրբք, ո – րուն կեանքէն ներշնչուած գրուեցաւ Ռո– պինսըն Քրուզօն, ծնած էր Սկովտիա, 1680ին։ Պատանի տարիքին կը զինուո – րագրուի անգլիական նաւատորմին մէջ։ Ծառայութեան կ'անցնի «Հինգ Նաւա – հանդիստ» նաւուն մէջ։ 1704ին Սիլկիրբք կը գժտուի իր նաւապետին հետ, որու հետեւանքով այս վերջինը զինք կը տա– նի ու կը ձգէ Ծուան Ֆերնանդէս կղզին, որ կը գտնուի Չիլիի արեւելեան ափերէն 700 քիլոմեթր հեռու։ Կղզին, որ նաեւ– րու սովորական ճամբաներէն հեռու կը գտնուէր, ամայի էր։ Սիլկիրբք հարկա– դրուեցաւ չորս տարի ապրիլ կղզիին մէջ միայնակ։

Նաւապետը թոյլ տուած էր, որ «աք – սորեալը» ձեռքի տակ ունենայ միայն իր հագուստը, հրացան մը փոքր քանակու – թեամբ վառօդով, քիչ թիւով փամփուշտ, ծխախոտ, մկկական դանակ եւ կացին, փոքր կաթսայ մը եւ քանի մը դիրք։

Մենակեացը նախ իրեն համար ճիւղե – րով խրճիթ մը կը շինէ՝ իրրեւ պատըս– պարան։ Բարեբախտաբար կղզիին մէջ կը վխտային վայրի այծերը, որոնք կեր կը ծառայեն դժբախտ Սկովտացիին։ Երբ վառօդի պաշարը կը սպառի, այծերը կ'որսայ անոնց եռեւէն վազելով ու բըռ– նելով։ Նաւաստին հետզհետէ կ'օգտուի կղզիին բուսական աշխարհէն, սակայն սուր պահանջ կ'ունենայ աղի։ Երկու ան– դամ սպանական նաւեր խարխոխ նետե – ցին կղզիին մօտ, սակայն նաւաստին չհամարձակեցաւ իր թշնամիներուն օգ – նութիւնը հայցել, քանի որ իրրեւ Անգ– լիացի, կրնային զինքը դերի առնել։

Վերջապէս, 1708ին, անգլիական նաւ մը ազատեց զինք։ Նաւը Լոնտոն վերա– դարձաւ երկու տարի ետք։ Իր արկած – ներուն չնորհիւ Սիլկիրբք մեծ համբաւի տիրացաւ։

Տանիէլ Տիֆո Սիլկիրբքի կեանքը վի– պերգեց եւ ինքն ալ, իր կարգին, համ – բաւի տիրացաւ չնորհիւ Ռոպինսըն Քրու– զոյին։

Պիօ, Սաւարի, Ամփէր, Փիէր–Սիմոն Լափլաս կատարելագործեցին գիւտը՝ զայն վերածելով գիտական մեծ գէնքի մը։

Ե. ԱՂԲԱԼԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ Պր. Ա. Մանուկեան վերջերս ծանուցանեց կազմութիւնը Բարեգործականի Կրթական եւ Մշակութային Գործունէութեանց Յանձնախումբին։ Պ. Մանուկեան յայտ– նեց թէ այս Յանձնախումբին կազմակեր– պումը ցոյց կուտայ թէ Միութիւնը ո՛ր– քան լրջօրէն փարած է իր ծանր պա – տասխանատուութեանց, եւ ո՛րքան աւելի կարեւորութիւն կ'ընծայէ ներկայիս կրը– թական եւ մշակութային շարժումներու։ Նախագահը աւելցուց թէ կեդր. Վարչ. ժողովը այս նորակազմ Յանձնախումբին մէջ ոգացաւ զործի պիտի մղէ մասնագէտ կրթական մշակներ եւ դեկավարներ, որոնք իրենց ծառայութիւնները է սպաս պիտի դնեն գաղթաշխարհի Հայութեան ինքնապահպանումի գործին։

Յանձնախումբին պարտականութիւն – ներէն մէկն է հետեւիլ զանազան երկիր– ներու մէջ հայ համայնքներու վիճակին եւ հոն գոյութիւն ունեցող պայմաններ – րուն, որոնք կրնան որոշ ազդեցութիւն – ներ ընել մեր ազգակիցներու կեանքին վրայ։ Նկատուած է թէ Մէջին Արեւելքի կարգ մը շրջաններու մէջ բոլոր հայ մա– նուկները անխտիր պատեհութիւն չունին դռնէ նախակրթարանի ուսում առնելու։ Բարեգործականի դպրոցները, ինչպէս նաեւ ազգային եւ այլ մասնաւոր վար – ժարաններ թիւով անբաւարար են այս պահանջին գոհացում տալու։ Ճիշդ է թէ չատեր պատեհութիւն ունին երկրորդա – կան վարժարաններու ընթացքը բոլորե – լու եւ անոնցմէ որոշ թիւով քախտաւոր– ներ ալ չարունակելով իրենց ուսումը համալսարանական վկայականներու կ'ար– ժանան, բայց միմիայն նախակրթարանի շրջանաւարտ եւ կամ երկրորդական վար– ժարաններու թերաւարտ տղոց համար արհեստագիտական դպրոցներու կարիքը զգալի է եւ այս կարգի հաստատութիւն– ներ բանալով՝ այդ պատանիներուն աս– պարէզ մը ապահովելու պարագան լուրջ հարց մը դարձած է ներկայիս։

Ամէն տարի ազգային եւ նպաստընկալ վարժարաններէ յաւելեալ նիւթական ա– ջակցութեանց համար պահանջներ կը ներկայացուին Միութեան, ինչպէս նաեւ ուսման թոշակներու եւ կրթաթոշակնե – րու չատ մը խնդրանքներ՝ նախակրթա – րաններու աշակերտներու եւ համալսա – րանական ուսանողներու կողմէ։ Անոնց – մէ զատ, մասնաւոր ուշադրութեան ար– ժանի են զանազան երկիրներու մէջ հայ համայնքներու մշակութային եւ այլ մարզերու չարժումներուն դոհացում տա– լու կարիքները։ Որոշ պահանջ կայ հը– մուտ հայագէտներու, պատմաբաններու, բազմակողմանի տաղանդներու ատր ար – ուեստագէտներու եւ համայնական ա – ռաջնորդներու, որոնք քաջածանօթ ըլ – լան թէ՛ մեր ազգային շրջանակներուն եւ թէ աշխարհի մէջ տիրող զանազան ան– յուղարձերուն։ Յանձնախումբին նպա – տակն է այս բոլոր հարցերը ուսումնա – սիրել եւ անոնց կարելի չափով գոհաց – ման համար աշակցիլ կեդր. Վարչու – թեան։

Նորակազմ Կրթական եւ Մշակութա – յին Գործունէութեանց Յանձնախումբին կազմը կը ներկայանայ հետեւեալ կեր – պով.— Տօքթ. Վազգէն Բարսեղեան՝ առենապետ, Տօքթ. Բերկրուհի Սվաճ – եան՝ գործակից առենապետ, Պ. Միրճան Գիրեան՝ վարիչ – քարտուղար, Տօքթ. Վարդգէս Մկրտիչեան, Պ. Արա Պոյեան եւ Տիկին Լիլիըն Էթմէքճեան՝ անդամ – ներ Մ. Նահանգներէն, Պ. Աստուր Պետեան եւ Պ. Սմբատ Տէվլէթեան՝ ան– դամներ Կիպրոսէն, Պ. Արա Թօփճեան եւ Տօքթ. Տիգրան Վարժապետեան՝ ան– դամներ Լիբանանէն, Տօքթ. Ռոպէր Ճէ– պէճեան՝ Սուրիայէն, և Օր. Ռոզա Մախ– եան՝ Արժանթինայէն։

Ապրիլ 1970 ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ԱՊՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՕՐ

Հայրենական ապրումներու օր մը ե– ղաւ արդարեւ, Մարտէյլը եղկելցիներուն համար Ապրիլ 4ը, քաղաքին կաթողիկէ ուսանողներու սրահին մէջ, որ այդ առ– թիւ լեցուած էր տարեց թէ երիտասարդ հոծ բազմութեամբ մը։ Բոլորն ալ փու – թացած էին սրահ մեր դիւղի տոհմիկ պահերը վերապրելու ակնարեւ տրա – մադրութեամբ։

Երեկոյթին բացումը կատարեց եղկի դիւղի Հայրենակցական Միութեան նա – խագահը՝ Կ. Տէրտէրեան, որ նկարա – գրեց իրենց հայրենի դիւղը, աւե՛ղ այսօր աւերակ։ 1914ին, բաւ նախագա– հը, եղկիի մէջ աւարտեցաւ Ս. Նշան ե– կեղեցւոյ կառուցումը, բայց զանգակնե– րը փոխանակ Զատկուան աւետիսը ձայ– նատփռելու, ժողովուրդի մը մահուան դոյժը տարածեցին չորս դին։ Իսկ եկե – ղեցին, մեր պատմական բազմահարիւր աղօթատուներուն նման, դարձաւ մա – բադ...

Գիւղին եւ եկեղեցիին չքնաղակը միշտ վառ կը մնայ համագիւղացիներու սրտին մէջ։

Կ. Տէրտէրեան խօսեցաւ իրենց փոքրիկ դիւղին բերած նպաստին մասին, հայ ի– րականութեան, զանազան մարզերէ ներս։

Ցիշատակի այս երեկոյթին եղան օր– ուան պատշաճ խօսքեր, արտասանու – թիւն, երգ եւ պար։ Ցատկապէս յիշող էր Օր. Ա. Մուրատեանի արտասանու – թիւնը։

Գնահատանքի արժանի է կազմակեր – պիչ մարմինը իր այս գեղեցիկ եւ հոգե– թով երեկոյթին համար։

Կ. Տ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

— Ի՞նչ դէշ մտածում կրնաս ունենալ, հարցուց Տոլլի։

— Ամէնէն դէշ, ամէնէն կոպիտ մտա– ծումները...։ Ջանճրոյթ կամ ցաւ չէ, աւելի դէշ բան մը։ կարծես ինչ ադիկ բան որ կար իմ մէջս անյայտ եղած է եւ միայն դէշ բաները մնացած են։ Օրինակի համար, երբ հայրիկս խօսք մը կ'ուղղէ՝ ինձ կը թուի որ էրիկ մը դանելու համար է, երբ մայրիկս պարահանդէս մը կը ծանի, ինձ կը թուի որ ինձմէ ազատելու համար է։ Գիտեմ որ ատիկա ճշմարիտ չէ, բայց չեմ կրնար այդ տպաւորու – թիւնը վանել։ Աւելիօք իմ մեծագոյն հա– ճոյքս էր պարահանդէս երթալ, ինք – զինքս վրայ կը հիանայի, հիմա ամօթ կը զգամ, կը նեղուիմ... վերջապէս...։

Քիթթի խռովեցաւ, կ'ուզէր ըսել որ այդ փոփոխութիւնը իր մէջ տեղի ունե– ցած է վերջերս, Օպլոնսքի իրեն խորհելի կը թուէր եւ թէ չէր կրնար զայն տես– նել առանց մխիթը անհաճոյ պատկերներ բերելու։

— Բայց այո, այժմ ամէն բան դուե – հիկ ու գծուճ կը թուի ինծի... յան – ցանքը թերեւս հիւանդութեանս է... կը յուսամ որ կ'անցնի։

— Այդ բաներուն վրայ մի մտածեր, ըսաւ Տոլլի։

— Չեմ կրնար մտածելէ ինքզինքս ար– դիլել։ Երբ քու տունդ ըլլամ, տղոցդ քով, ինքզինքս լաւ կը զգամ։

— Մե՛ղք որ չես կրնար զալ իմ տունս մնալ։

— Պիտի դամ... մայրիկէս պիտի խնդրեմ որ թողու զալու։

Քիթթի իր խնդրած արտօնութիւնը ըս– տացաւ եւ գնաց քրոջը հետ ապրելու։ Եւ անոնց հիւանդութեան միջոցին Տոլ – լիին օգնեց եւ տղաքը խնամեց։

Քիթթիի առողջութիւնը չէր բարելա– ւուեր եւ Չերպացքինները զայն արտասահ– ման տարին։

Բ.

Աննա Քարենինա յաճախ կ'երթար իշ – խանուհի Պէցիին որուն տունը կը հան – դիպէր Վրոնսքիի որ անոր աղգականն էր։ Ամէն տեսնելուն ուրախութիւն մը կը զգար որ գինքը կը խռովէր։

Վրոնսքի կ'երթար բոլոր այն տեղերը, ուր Աննան կրնար տեսնել եւ ամէն տեղ իր սէրը կը յայտնէր։ Աննա որեւէ պա– տըրուակ չէր հայթայթեր անոր, բայց ամէն անգամ որ զայն տեսնէր իր հոգին կը վառէր այն զերագրգռումով, զոր զգացած էր վակոնին մէջ, Մոսկուայէն եկած առեն։ կը զգար որ երբ զայն նըշ– մարէր, ուրախութիւնը իր աչքերը կը չողացնէր ու ինք չէր կրնար մարել այդ ուրախութեան արտայայտութիւնը։

Նախ Աննա անկեղծօրէն կարծեց թէ ինք դժգոհ էր երիտասարդին հետապըն– դումներէն, բայց երբ անգամ մը պա – տահեցաւ որ երեկոյթի մը երթալով զայն չգտաւ ու ատոր համար մեծ տըխ– րութիւն մը զգաց, հասկցաւ որ այդ հե– տապնդումը ոչ միայն անհաճոյ չէր ի– րեն, այլ իր կեանքին մեծագոյն վա – յելքն էր։

Գիշեր մը, թատրոնը, Վրոնսքի իր թիկնաթոռէն նչմարեց աղգականուհին եւ առանց միջնարարին սպասելու, անոր օթեակը մտաւ։

— Ինչո՞ւ ընթրիքի չեկաք, ըսաւ իշխա– նուհի Պէցի... կը հիանամ սիրահարնե– րու յատակատեսութեան վրայ... ան ալ չեկաւ։ Թատրոնէն ետքը եկէք։

Վրոնսքի հարցական դէմքով մը անոր նայեցաւ, իշխանուհի Պէցի զլուխը ծռ – ռեց։ Երիտասարդը ժպիտով մը չնորհա– կալ եղաւ եւ անոր քով նստաւ։

— Ի՛նչ զոհունակութեամբ կը յիշեմ ձեր սմսեղուկ նկատումները, ըսաւ իշ – խանուհին որ հաճոյքով կը հետեւէր այս մեծ կիրքին ընթացքին։ Քիթերնէդ բըռ– նուած էք, սիրելիս։

— Իմ միակ փափաքս բռնուիլն է, պա– տասխանեց Վրոնսքի իր հանդարտ ու բարեմիտ ժպիտովը։ Եթէ բանէ մը կը զժգոհիմ այն ալ բաւական բռնուած չըլ– լալս է։ Կը սկսիմ յոյս կորնչցնել...։

— Ի՞նչ յոյս կրնաք ունենալ, զոչեց իշխանուհի Պէցի, իր բարեկամուհիին համար վիրաւորուելով։

— Ոչ մէկ յոյս, ըսաւ Վրոնսքի խըն – դալով... կը վախնամ որ ծիծաղելի ըլ– լալ կը սկսիմ։

— Բայց ինչո՞ւ ընթրելու չեկաք։

— Որովհետեւ կարեւոր գործ մը ունէի։

Իշխանուհի Պէցի թատրոնէն մեկնեցաւ վերջին արարուածը տակաւին չաւար – տած։ Հաղիւ ժամանակ ունեցաւ իր զար– դասենեակը մտնելու, քիչ մը բրինձի փոշի նետելու իր ժժգոյն եւ երկայն դէմքին վրայ եւ հրաման ընելու որ թէյը բերեն մեծ սրահը, որովհետեւ արդէն հիւրերը կը սկսէին դալ։

Իշխանուհի Պէցի մտաւ իր հիւրասրա– հը, նստաւ սամալարին առջեւ եւ ձեռ – նոցները հանեց։

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Նալպանտեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի (Ապրիլ 19) Փարիզի Ս. Յով. Մկրտիչ Եկեղեցին իր ամուսնոյն՝

ՍԱՀԱԿ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ.

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ աշակերտուհիներու կողմէ

Տեղի պիտի ունենայ
26 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ ետք
ժամը 17,30ին
SALLE CHOPIN
8, Rue Daru, Paris, Métro : Ternes

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԵՐԳ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Գին 10 և 7 Ֆր.

Հ. Յ. Դ.

Վիէն.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի (19 Ապրիլ) առաւօտ ժամը 8,30ին, մեր սրահին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Գամպէրեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գոգեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդէս Գոգեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագրով, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով եւ այլ կարգի յարգանքի արտայայտութիւններով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց հօր, աներ հօր, եւ մեծ հօր՝

ԿՂՄԷՍ ԳՈՋԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը կը փնտռէ այր ու կին մը, բնակարանի յարմարութիւն, ջերմութիւն եւ լոյս ապահովուած տան պահապանութեան եւ մաքրութեան համար:

Դիմել Պ. Կարպիս Յակոբեան
3, Ռիւ Փուասոնիէր, Փարիզ 2րդ:

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Կիրակի, Մայիս 10, ժամը ճիշդ 15,30ին
THEATRE DE L'ATELIER, Place Charles Dullin (Dancourt) — Métro : Anvers

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Կատակերգութիւն մը՝ 4 արար

Հեղինակ՝ Վ. ԳԱԹԱՑԵԻ, Հայացուց՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Կը մասնակցին.— ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽԼՏԼՃԵԱՆ – ԼԱ. ՇԱ – ՍԱՆԵԼ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ: ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ՓԻԼԻՊ ԹԷՐԶԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԱՆԻ ՏԷՄԻՐԵԱՆ, ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ, ԿԱՐՕ ԹՈՍՈՒՆԵԱՆ, ՄԱԿԻ ԽԱՐԵԱՆ:

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Տոմսերու գին 25, 15, 10 եւ 5 ֆրանք Դիմել՝ Մ. Անտոնեան, հեռ. 738-21-18
Փ. Թէրզեան 468-87-43, Մասիս 21, Rue Saulnier — Tél. : 770-16-88
Պալթայեան (Ժամին) 98, Rue d Aboukir
Ադամեան 16, Rue Lafayette
եւ Տիամանթէր ճաշարանը 60, Ռիւ Լաֆայէթ

ՍԷՆ-ԺԵՌՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սէն Ժեռմ թաղամասի Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ 19 Ապրիլ Կիրակի, պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու հոգւոյ յիշատակին: կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԵՂԻՇԷ Աւագ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ճաւարտ հոգեհանգիստի Թաղական Խորհուրդը ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ մեռեալներու յուշարձանին վրայ, Սէն Ժեռմի դերեզմանատան մէջ:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Ճաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին:

Շաւիլի եւ շրջակայքի հայ ժողովուրդը կը հրաւիրուի անխտիր, իր ներկայութեամբ յարգելու մեր բիւրաւոր անմեղ զոհերուն յիշատակը:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Ուրբաթ Ապրիլ 24ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին:

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բնոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ արուարձաններու հայրենակիցները կը հրաւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին:

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շաճ զ'Ելիզէի և Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թէռ-Փլէն):

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
— ԵՒ —
ԳՈՒՆԱՒՈՐ

ՈՒԹ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆ Է 20 ՖՐԱՆՔ

Նաեւ՝ Գիգորը, Մի կաթիլ Մեղր եւայլն:

ԾՆՈՂՔՆԵ՛Ր, ՁԵՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵԼՈՎ ԱՅՍ ԿՏՐՈՆԸ ԸՆԹԵՌՆԵԼԻ ԿԵՐՊՈՎ

Անուն – Մականուն . . . . . .

Հասցէ . . . . . .

Ներփակ վճարումը՝ պանքի չէքով կամ փոստի չէքով
(Ապրել ասելորդ նշանաւորումը)

EDITIONS « EREBOUNI », B. P. 46 CHARENTON - 94 — Tél. : 368-26-32

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹ Տ ԱՆ

Պատուոյ անդամակցութեան համար ընտրուած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները Մշակոյթի Տան.—

Պր. Լեւոն Տօնիկեան	100 ֆր.
Պր. Հայկ Զրուանդեան	100 ֆր.
Տիկին Մաննիկ Քոչարեան	100 ֆր.
Տիկ. Վարդանոյշ Օնպաշեան	100 ֆր.

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑ

Վիէն.— Վիէնի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը ցաւով կը յիշէ կորուստը իր բազմամեայ ուսուցիչ Պր. Տէրմոյեանի, եւ կը հաղորդէ Վիէնի հայ աղուութին թէ երիտասարդ ուժ մը կը փոխարինէ ողբացեալ ուսուցիչը:

Ծնողքները կը հրաւիրուին ղրկելու իրենց զաւակները ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ եառ ժամը մէկուկէսին հայկական ակումբը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՈՆ

Երեքշաբթի 21 Ապրիլ ժամը 20,30ին
CINEMA « LE DAUPHIN »
65, Rue Lafayette — Métro Cadet

Կը ցուցադրուին. Ա. բաժին.— ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ եւ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊՈՒՄ

Բ. բաժին.— ԵՐԵՒԱՆԻ 2750ամեակի առթիւ մասնաւոր պատրաստուած գունաւոր ֆիլմ

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայրերը.

Mr. Z. Tchakmechian
22, rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, rue Cadet, Paris (9e)
Mr. H. Chirinian
16, rue de Cléry, Paris (2e)
Alimentation Massis
21, rue Saulnier, Paris (9e)
Patisserie Markarian
32, rue de Trévise, Paris (9e)

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ՝

ՄԱՅԻՍ 5-ԷՆ 19

Մեկնում Փարիզէն Մայիս 5ի առաւօտուն, ժամանում Մոսկուա եւ տեղափոխում՝ պանդոկը:

Յաջորդ օրը՝ պտոյտ Կրեմլին, կարմիր Հրապարակը: Երեկոյ մեկնում Երեւան:

Երեւան՝ Արմենիա պանդոկը (նախաճաշ, ճաշ, ընթրիք եւ դիշերում փանսիոն ֆոմփլէք)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 14-ՐԴ ՕՐԸ

Ամէն օր զանազան պտոյտներ տեսարժան վայրերը.— ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ, ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, ՀՈՒԻՓՍԻՄԷ, ԷՋՄԻԱԾԻՆ, ԾԱՂԿԱՁՈՐ, ՍԵՒԱՆ, ԳԱՌՆԻ, ԳԵՂԱՐԴ, ՕՇԱԿԱՆ, ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ, եւայլն: Այցելութիւն դպրոցները եւ թանգարանները:

15րդ օրը՝ վերադարձ դէպի Փարի Մոսկուայի ճամբով:

ԳԻՆ 2100 ՖՐԱՆՔ

Renseignements et inscriptions
SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Tél. : 742-57-84 — 742-44-08 — 742-22-12

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
GEORGES MAMAS, 25 Rue de Dedieu, VILLEURBANNE, Tél. : 52-23-39
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
JACQUES CHELELEKIAN c/o CROISIERES ET VOYAGES
102, Rue de la République
les Mercredi et Samedi de 15 à 19 heures — Tél. : 20-80-50

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՒԳԻ ՕՐ

Մեծ Եղեռնի 55րդ տարեդարձին առթիւ՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի երիտասարդաց Ակումբը կազմակերպած է յիշատակի երեկոյ մը, որուն ընթացքին պիտի ներկայացուի՝ մասնաւորապէս պատրաստուած Փոթօ-մոնթաժներ, ճարտար լուսարձակով եւ չարժապատկերով նաեւ դաշնակով եւ չարժապատկերով Պարոններ՝ Տօքթ. Գեղամ Պօյաճեանի եւ Լեւոն Դանիէլեանի կողմէ:

Երեքշաբթի Ապրիլ 21, ժամը ճիշդ 20,45ին, Օթէլ Սանթրոյի սրահին մէջ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Մէթրօ Ալմա- կամ Շան զ'Ելիզէ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 16 AVRIL 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.791

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e ANNÉE — N° 11.791

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ԱՆԹԻԼԻԱՍ

—o—

Ա.

Այսօր անդամ մը եւս ակամայ կ'ան – դրադառնանք մեր եկեղեցական զոյգ դե – րադոյն Աթոռներու վէճին, որ կը տեւէ առանց հնարաւոր լուծումի մը տեսնելու վերջնական լուծումի մը :

Առիթը հրատարակութիւնն է — ըստ օրինակի պետութեանց — « Սպիտակ Տետրակ »ի մը (թէեւ կապոյտ կողքով)՝ վերջերս լոյս ընծայուած Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կողմէ, 24 Մեպտ. – 2 Հոկտ. 1969ին Էջմիածնի մէջ դումարուած Եպիսկոպոսական Ժողովին մասին :

Ժամանակին քննած էինք այս խնդիրը Յառաջի մէջ (26 Հոկտ. 1969) : Նոյնպէս հրատարակած էինք Մեծի Տանն Կիլի – կիոյ Կաթողիկոսութեան Դիւանին 25 Մեպտ. 1969 թուակիր Հաղորդագրու – թիւնը (2 Հոկտ.ին) եւ Եպիսկոպոսական Ժողովի Դիւանին Պաշտօնական Հաղոր – դագրութիւնը (23 եւ 24 Հոկտ. 1969ին) :

Վէճը կը դառնայ այն հարցին շուրջ թէ ինչո՞ւ Կիլիկեան Աթոռի հինգ եպիս – կոպոսները չմասնակցեցան Էջմիածնի Ե – պիսկոպոսական Ժողովին, հակառակ եր – կուտէք կայացուած համաձայնութեան :

Անթիլիասի Սպիտակ Տետրակին մէջ մանրամասնօրէն հրատարակուած են եր – կու կաթողիկոսներու միջեւ փոխանակ – ուած թղթակցութիւնները այդ հարցի առընչութեամբ : Նպատակն է « լուսաբա – նել հայ ժողովուրդի զաւակները Հայաս – տանեայց Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան կենսական հարցին շուրջ՝ այն յոյսով, որ անոր հրատարակութիւնը « ոչ միայն պի – տի փարատէ թիւրիմացութիւնները, պի – տի սրբագրէ սխալ մեկնաբանութիւնները, այլ նաեւ պիտի հանդիսանայ խթան յա – ռաջիկային Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բարեկարգչական նուիրական գործը յա – ռաջ տանելու՝ փոխադարձ սիրոյ եւ յար – գանքի, եղբայրութեան եւ միութեան ո – գիին եւ սկզբունքներուն համաձայն » :

Գրքոյկին կը տեղեկանանք, որ Հա – յաստանեայց Եկեղեցւոյ բարեկարգու – թեան հարցին շուրջ երկու Աթոռներու միջեւ խորհրդակցութիւններ կատարելու նախաձեռնութիւնն ունեցած է Ծորէն Ա.՝ 15 Մարտ 1968 թուակիր նամակով մը, ուղղուած Էջմիածնի գահակալին :

Վաղէն Ա. 9 Ապրիլ 1968ին պատաս – խանած է այս նամակին, յայտնելով թէ ինք որոշած է 1969ի Հոկտ.ին Էջմիածնի մէջ, Ս. Միւռոնի օրհնութեան առթիւ գումարելի Եպիսկոպոսական Ժողովին մէջ քննարկել Ծորէն Կաթողիկոսի ար – ծարձած հարցերը, որոնք 1956ին եւ 1962ին եպիսկոպոսական Ժողովներուն եւ անցեալ տարի խորհրդակցութեան առար – կայ դարձած են : Ու կ'աւելցնէր.

« Ցուսով ենք թէ այդ Ժողովին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն նաեւ Ձեր Աթոռի եպիսկոպոսները» :

Ծորէն Ա. 27 Մայիս 1968ին պատաս – խանելով Վաղէն Կաթողիկոսի 9 Ապրիլի նամակին, կ'առաջարկէր նախ կազմել հոգեւորական եւ աշխարհական մասնա – գիտներէ բաղկացեալ Ցանձնախումբ մը, 3-4 հոգի Էջմիածինէն, 2–3 հոգի Անթի – լիասէն, — « որպէսզի անոնք որոշեալ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին քննա – կան ուսումնասիրութիւններով պարզա – բանեն, վերլուծեն նշանակեալ հարցերը եւ զրուցոյ զեկոյցներ ներկայացնեն թէ՛ Ձերդ Սրբութեան եւ թէ՛ Մեզի, որպէսզի Դուք եւ Մենք ներկայացուած տեղեկա – գիրներու հիման վրայ խորհրդակցինք

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՓՈԼԼՕ 13Ի ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդիկ եւ, յատկապէս Ամերիկացիք, որ անտարբեր աչքով դիտած էին « Ափոլ – լօ 13»ի արձակումը անցեալ Շաբաթ Ե – րեկոյ, զայն ապահովաբար դիտելով այլեւս չատ բնական դարձած երեւոյթ, Երեքշաբթի դիշերուընէ ի վեր սկսած են մոտաւանջուիլ եւ, ինչպէս կը զրէր Ֆը – րանսական թերթերէն մին՝ բովանդակ Ամերիկա կ'աղօթէ այերանաւորդներուն ողջ առողջ երկիր վերադարձին համար :

Ինչպէս զրած էինք երէկ, ամէն ինչ սկսաւ Երեքշաբթի դիշեր, երբ Ափոլլօ 13ին վառելանիւթ – ելեկտրականութիւն հայթայթող երեք փիլերէն երկուքը, պայթումի մը հետեւանքով, անգործա – ծելի դարձան : Իրաց այդ կացութեան մէջ Եուսթընի մասնագէտները անմիջա – պէս ընկեցին լուսին էջքի ծրագիրը եւ միջոցներ ձեռք առին՝ այերանաւին յա – ջող վերադարձին համար :

Մասնագէտներու կարծիքով ամէնէն վտանգաւոր պահերէն մին պիտի ըլլար լուսնի չրջանցքը : Արդարեւ, Ափոլլօն ըս – տիպուած էր չարունակել իր երթը դէ – պի լուսին եւ չրջանցնելէ ետք զայն՝ բռնել վերադարձի ճամբան, համաձայն նախապէս ճշդուած յատակագիծին : Արդ, երկու փիլերու խանդարումին հետեւան – քով, Ափոլլոյի մայր զանգուածը հնա – րաւորութիւն չունէր իր չարժիչներով ա – րագացնելու չրջանցքը, որմէ ետք հարկ էր մղում տալ հրթիռին, որպէսզի մտնէ երկիր վերադարձի ծիրին մէջ : Այս « ա – ռաքելութիւն»ը, Նազայի կարգադրու – թեամբ վստահուեցաւ Լեմին, որ ծրա – գրուած եւ նախատեսուած չէր այս դոր – ծին համար : Լեմի չարժիչները գործա – ծելի են արդարեւ լուսնի վրայ կատար – ուելիք վայրէջքին եւ անկէ մեկնելու հա – մար միայն :

Ցամենայն դէպս ամէն ինչ լաւ ընթա – ցաւ : Լեմը ի վիճակի եղաւ իր ուժով յառաջ մղելու Ափոլլոյին մայր զանգուա – ծը : Այսպէս է, որ լուսնի չրջանցքը ա – ռանց դժուարութեան տեղի ունեցաւ եւ

մեր թեմակալ եպիսկոպոսներուն եւ պատկան ազգային – եկեղեցական վար – չութեանց հետ եւ ապա մեր եղբայակցու – թիւնները յղենք Ազգային – Եկեղեցական Համագումարին՝ ի քննարկումն եւ ի պատշաճ տնօրինումն» :

Ծորէն Կաթողիկոս իր նամակը կը վերջացնէ այսպէս.

« Մենք, առաջնորդուելով Հայաստան – եայց Ս. Եկեղեցւոյ միութեան ոգիէն եւ Կաթողիկոսական զոյգ Աթոռներու միջեւ զործակցութեան սկզբունքէն, մեծ յոյս ունինք որ լիովին կը յաջողինք կենսական եւ այլեւս անյետաձգելի դարձած այս զործը միասնաբար ի գլուխ հանել՝ ի պայծառութիւն մեր Ս. Եկեղեցւոյ եւ ի բարգաւաճումն մեր պատուական հայ ժողովուրդին : Պէտք է արագ եւ ապա – հով, խոհեմ եւ ազատամիտ ոգիով չար – ժիլ այս գարուն՝ զօրացնելու համար մեր Եկեղեցին նման վերանորոգիչ կարգադ – րութիւններով, միանգամայն ամուր եւ անխախտ պահելով Հայ Եկեղեցւոյ կա – կան աւանդութիւնները : Մեր ժողովուրդի հոգեւոր կեանքին աղաղակող կարիքները կը պահանջեն, որ չուշանայ եւ չդանդա – ղի բարենորոգչական այս սուրբ ու նուի – րական զործը» :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

արդէն Զորեքշաբթի առաւօտ, Ափոլլօն երկիր վերադարձի ճամբան բռնած էր :

Սակայն կը թուի թէ ոգեւոկանը վերջ չէ գտած : Արդարեւ, հազիւ այերանա – ւորդներուն եւ Նազայի մարդոց ժպիտը վերահաստատուած էր, երբ իմացուեցաւ, թէ այերանաւին մէջ ածխաթթուի քա – նակը բարձրացած է : Այս երեւոյթին պատճառներէն մէկը այն է, որ Լեմի մէջ մտած են երեք այերանաւորդները՝ չար – ժիչները չարժման մէջ դնելու համար, իսկ Լեմը յղացուած է երկու հոգիի հա – մար միայն, հետեւաբար մէկ կողմէ ա – յերանաւորդներուն չնչառութիւնը եւ միւս կողմէ վանթիլաթէօրին անգործա – ծութիւնը (ելեկտրական խնայողութեան համար), պատճառ դարձան ածխաթթուի տոկոսին յաւելման : Բարեբախտաբար թեֆիֆ միջոցներով կարելի եղաւ լուծել նաեւ այս խնդիրը :

Հազիւ կարգադրուած էր այս խնդիրը, երբ այերանաւորդները հաղորդեցին Նա – զայի դիտնականներուն, թէ ջուրի պա – հեստին մէկ մասը անգործածելի դար – ձած է : Վերջին պահուն իմացուեցաւ նաեւ, թէ ջուրի կորուստ մը կայ : Ափոլ – լոյի վերադարձը նախատեսուած է Ուր – բաթ օրուան համար, իսկ ջուրի քանակը հազիւ հազ կրնայ բաւել մինչեւ Ուրբաթ, այն ալ այն պարագային, որ ջուրի քա – նակութիւնը չպակսի այս կամ այն պատ – ճառով : Այս վերջին կէտը որոշ մտահո – գութիւն կը պատճառէ Նազայի մասնա – դէտներուն, որոնք այլեւս իրենց ամբողջ ճիգն ու միտքը կեդրոնացուցած են մէկ կէտի վրայ — այերանաւորդներուն ողջ առողջ վերադարձը երկիր :

Այս վերջինները, բարեբախտաբար, կը պահեն իրենց պաղարիւնութիւնը, թէեւ յոգնութեան նշաններ ցոյց կուտան : Ա – մէնէն աւելի Լովըլն է — աւագը երեքէն — որ կը փորձէ վարել գործողութիւն – ները՝ թոյլ տալով իր կրտսեր ընկերնե – րուն հանգստանալ հնարաւորութեան չափ չատ :

Զորեքշաբթի օր կը նախատեսուէր, եթէ անհրաժեշտութիւն նկատուէր, ա – րագացնել վայրէջքը : Այդ պարագային երեք Ամերիկացիները Խաղաղական կ'իջ – նեն ոչ թէ Ուրբաթ օր, այլ Հինգշաբթի :

Իրաց այս կացութեան մէջ միջոցներ ձեռք կ'առնուին վայրէջքին համար : Ա – մերիկեան նաւերը պատրաստ են ընդու – նելու այերանաւորդները Խաղաղականի մէջ : Ֆրանսայի նախագահը՝ Ժորժ Փոմ – փիտու ամերիկեան իշխանութիւններուն փոխանցեց Ֆրանսայի տրամադրութիւնը՝ Ֆրանսական նաւատորմիղին օժանդակու – թիւնը ընծայել : Ուրիշ երկիրներ եւս տրամադրութիւն յայտնած են իրենց օ – ժանդակութիւնը բերելու՝ նաւեր տրա – մադրելով Ամերիկացիներուն :

Մինչ Եուսթընի դիտնականներն ու մասնագէտները իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած են Ափոլլօ 13ին վրայ, անդին ուրիշ դիտնականներ կը փորձեն ճշդել պայթումին պատճառները, որոնք հատնարար անծանօթ մնան : Կ'ըսուի թէ թերեւս մէթէօրիթ մը բախած է այերա – նաւին, կրնայ նաեւ հոսանքի խզումի մը հետեւանք ըլլալ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը հա – ղորդեց իր մտադրութիւնը՝ ազատ ար – ձակելու 332 քաղաքական բանտարկեալ – ներ : Ասոնց ազատ արձակման պարագա – յին՝ 1270 քաղաքական բանտարկեալներ պիտի մնան դեռ բանտերու մէջ :

ԻՍՐԱՑԵԼԵԱՆ օդանաւեր ռմբակոծեցին Սուէզի չրանցքի եգիպտական դիրքեր : Պաղեստինցի արձակագիններու եւ Իսրա – յելացիներու միջեւ բախում մը տեղի ունեցաւ :

ԲՐԵԺՆԵԻ Խարքովի մէջ քաղաքական

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԸ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Թուրքերը չկրցան կազմակերպել իրենց « Շաբաթ»ը Պէյրութի ամերիկեան համալսարանին մէջ : Այս առթիւ Պէյրութի ֆրանսագիր կարեւորագոյն օրաթերթը L'Orient կը գրէ Ապրիլ 7ի իր թիւին մէջ :

« Թրքական Շաբաթը որու բացումը պիտի կատարուէր երէկ ամերիկեան հա – մալսարանին մէջ (Այուպի) չնչուեցաւ վերջին պահուն համալսարանի տեսուչին հրահանգով :

« Այս որոչումը տրուեցաւ իրրեւ հե – տեւանք այն սպառնալիքներուն, զորս Այուպիի հայ ուսանողները (թիւով՝ 414) ըրին տեսչութեան դէմ այն պարագային երբ այս վերջինը արտօնէր թուրք ուսա – նողներու Միութեան (թիւով՝ 45) որ կազմակերպէ այդ ցոյցը 1915ի հայկական ջարդերու ոգեկոչումէն 15 օր առաջ :

« Ուրեմն չեղեալ համարուեցան ցու – ցահանդէսը, դասախօսութիւնները եւ նուագահանդէսները, որոնք նախատես – ուած էին » :

Ապա թերթը կը յիշէ այն մանրամաս – նութիւնները զոր տուած էինք երէկ, ցուցատախտակներու վերաբերեալ :

ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դէպի Ամերիկա իր ճամբուն վրայ, ըն – կեր Կարօ Սասունի քանի մը օրուան հա – մար Փարիզ կը գտնուի :

բնոյթ ունեցող ճառ մը արտասանեց : Ծորհ. Միութիւնը, յայտարարեց Բրեժ – նեւ, պիտի ընդլայնէ իր զինուորական ուժը, եթէ Ամերիկա դերակշռութիւն մը ապահովելու նպատակով նոր միջոցներ ձեռք առնէ : Այլ խօսքով, եթէ Ամերիկա նոր եւ աւելի կատարելագործուած հրթիռներ չինէ՝ Ռուսերն եւս նոյնը պիտի ընեն : Զինաստանի կապակցութեամբ դի – տել տուաւ, թէ կը փափաքին բարելաւել իրենց յարաբերութիւնները եւ այս ուղ – ղութեամբ ամէն ճիգ ի գործ պիտի դնեն. այսուհանդերձ « միայն մեզմէ կախում չունի այս » :

ՔԱՄՊՈՃԻ մէջ Հիւս. Վիէթնամցիները յաջողեցան տէր գտնալ Փրասանի չրջանին, որ Հարաւ. Վիէթնամ երկարող փոքր հողամաս մըն է : Քամպոճեան հա – կայարձակում մը, որ կը միտէր վերա – գրաւել չրջանը, ձախողեցաւ : Չօր. Լոն Նոլ յայտարարեց, թէ « Քոմպոճ այսու – հետեւ պիտի ընդունի օտար օժանդակու – թիւն՝ ապահովելու համար իր պաշտպա – նութիւնը » :

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ լաւատեղեակ չրջա – նակներուն համաձայն, Նիժերիոյ պա – տերազմի աւարտէն ցայսօր, Պիաֆրայի մէջ 50·000 հոգի մեռած է անօթութենէ :

ՆԱՍՐ – ՍԻՍՔՕ հանդիպումը ոչ մէկ նորութիւն բերաւ, յայտարարեցին ե – գիպտական չրջանակները առջի օր : Ա – մերիկացի նախարարին հաւաստիացու – մով, հանդիպումը « բարեկամական մթն – նոլորտի մէջ » տեղի ունեցած է : Սիսքօ Գահիրէէն Նիկոսիա եւ ապա Թել Ավիվ պիտի մեկնի : Միւս կողմէ իսրայէլեան օդանաւեր ռմբակոծեցին Հելուանէն 30 քիլմ. արեւելք գտնուող եգիպտական կա – յանները : Հելուան ճարտարարուեստի մեծ կեդրոն մըն է եգիպտոսի մէջ :

ՅՈՒՇԵՐ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԺԱՄՈՒԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

Ծանօթ է բոլորին որ առաջին աչխար-համարտին Կիլիկիան գրաւուեցաւ Ֆրանսական բանակի կողմէ, մասնակցութեամբ Հայկական Լեգէոնին, սակայն Թրքական ներքին վարչակարգը տակաւին չէր փոխուած:

Առ ի տեղեկութիւն յայտնենք որ Ֆրանսական գրաւման բանակին ընդհանուր հրամանատարն էր Զօր. Կուռօ, իսկ Ատանայի մէջ վարչական հակակշռի պետն էր Գնդ. Պոէմոն:

Առաջինը ճանչցուած էր իբրեւ թրքաչէր քաղաքականութիւն վարող, իսկ երկրորդը ընդհակառակն, բացայայտ կերպով հայասէր էր:

Այս երկու անձնաւորութեանց վարած հակոտնեայ քաղաքականութիւնը, պատճառ կը դառնար յաճախ որ ձախողութեան մատնուին հայկական նախաձեռնութիւններն ու ազատական ձգտումները:

Ցաւով կարելի է յիշել այս առթիւ Ատանայի առաջնորդ Արսլանեան վարդապետի կեցուածքը: Ֆրանսական իշխանութեանց տուած զաղտնի ժուռնալ – ներով պատճառ գարձաւ կարգ մը անձերու աքսորման կամ բանտարկութեան:

Անցնինք բուն նիւթին, այս յառաջաբանէն ետք:

1920 *Յունուարի Օգոստոս 4ին, յիշատակութեան արժանի դէպք մը տեղի կ'ունենար Կիլիկիոյ մայրաքաղաքը նը – կատուող Ատանայի մէջ:*

Երեք հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը եւ, Աւօրի, Գիւլտանի, Ցոյն, – Սուրիանի համայնքին հոգեւոր պետերը եւ անոնց պաշտօնական մարմինները, Հայաստանի Պատուիրակութեան եւ Ազգային Միութեան ներկայացուցիչները, յանուն Կիլիկիոյ քրիստոնէութեան, յուշատիր մը կը յանձնէին Գնդ. Պոէմոնին, Ֆրանսայի հոգեւորութեան տակ, ինքնավար վարչութեան մը ստեղծումը կը պահանջէին, որպէսզի միանգամ ընդմիշտ ձերբազատին Թրքական լուծէն:

Ֆրանսական հակակշռի պետը համակրական վերաբերում մը ցոյց տալով կը խոստանայ անմիջապէս փոխանցել յուշատիրը վերին իշխանութեան, Թելեգրելով միեւնոյն ժամանակ որ հայ ժողովուրդը այս առթիւ ղղուշանայ ցոյցեր կատարելէ եւ կարգապահ վերաբերում ցոյց տալ, մասնաւորաբար խուսափիլ Թուրք բնակչութեան հանդէպ դիւրք բռնելէ, ցոյց տալու համար, որ Հայը հասունցած ժողովուրդ է եւ արժանի յուշատիրով պահանջած անկախութեան, ապելցնելով որ կարող են այս առթիւ դրօշազարդել քրիստոնէական չէնքերը Ֆրանսական դրօշներով:

Մասնաւոր հաղորդագրութեամբ մը ժողովուրդին կը ծանուցուի այս մասին եւ կը տրուին ներկայացուած յուշագրին դլխաւոր մասերը որոնք մօտաւորապէս հետեւեալներն էին:

Ցանուն Կիլիկիոյ քրիստոնեայ հա – մայնքներուն, այդ օրուընէ սկսեալ, հանդիսաւորապէս կը յայտարարուի, Կիլիկիան ազատ եւ անկախ երկիր դրուած՝ Ֆրանսայի հոգեւորութեան տակ:

Թէ կը նախընտրէին մեռնիլ քան թէ ընդունիլ որեւէ ուրիշ կարգադրութիւն: կը խնդրուէր որ ասպետական Ֆրանսան, պաշտպանը՝ Արեւելքի քրիստոնեանե – րուն, ընդառաջ երթայ եղած դիմումին եւ ճանչնայ Կիլիկիոյ անկախութիւնը:

Ցուշագիրը կը վերջանար, կեցցէ՛ անկախ Կիլիկիա եւ կեցցէ՛ հոգեւոր Ֆրանսան բացագանչութեամբ:

Տուած խոստման համաձայն, նոյն օրն իսկ Գնդ. Պոէմոն յուշագիրը կը փոխանցէ զօր Կուռոյին, սակայն մինչեւ պատասխան առացուիլը կը յայտնէ Ազգ. Միութեան, որ նման յուշագիր մը արժէք առանալու համար անհրաժեշտ է որ ամբ մը կատարուի:

Քաջալերուած այս լուրերէն Թելագրութենէն, կը դումարուի խորհրդակցական ժողով մը եւ կ'որոշուի ամբը: կը կազմուի հինգ հոգիներ մարմին մը երեւելիներէ որոնք պարտականութիւն կը ընծանենէն, կէսօրին մտնել կառավարչատուն (Սէրայ) եւ չէզոքացնել չէնքին մէջ դտնուող բոլոր Թուրք պաշտօնատարներն ու կուսակալը:

Ճիշդ կէսօրին կը հասնին կառավարչատուն, նախ ոստիկանապետին սենեակը մտնելով կը բանտարկեն զայն, կ'անցնին ժանտարմերիի հրամատատարին մօտ, ուր կը դտնուէին այդ միջոցին երկու Թուրք սպաներ, բոլորը մէկ կը բանտարկեն, կը մտնեն կուսակալի սենեակը, բացակայ էր, կը հետախուզեն իրեն որ տեղն չէր – ժի մինչեւ որ իրեն նոր հրահանգ տրուի: Երիտասարդ մըն ալ Եռագոյնը կը բարձրացնէ չէնքի կայմին վրայ:

Ազգային Մարմնուրդը նոյն պահուն, քաղաքի երեւելիներով ժողով մը դումարելով կը կազմէ հայկական կառավարութիւնը՝

Պր. Մ. Տամատեան՝ վարչապետ, Տոքթ. Մնացականեան՝ Արտաքին նախարար, Պր. Ժամկոչեան՝ Պատերազմական նախարար, Պր. Կարապետ Նալպանտեան՝ Ներքին նախարար, Տոքթ. Տ. Պէդիրճեան՝ Առողջապահական նախարար:

Կառավարչատունը գրաւող յանձնախումբը հետախոսով կը հրաւիրէ վարչապետ Տամատեանը որ գայ իր կազմով եւ պատճառները կը բացատրէ թէ ինչու հարկացած թէ – պատճառներէ մղուած վրէժխնդրութիւն կ'ուզէին: Հիմա որ հասկցայ ամէն բան, տարբեր կերպով կը դատեմ խնդիրը եւ կ'արդարացնեմ քեզ:

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ Վահան:

— Եւ քանի որ իմ օգնութեանս պէտք ունիս, պատրաստ եմ ձեռքէս եկածը ընելու:

Վահան իր բարեկամին ձեռքը սեղմեց եւ յուզուած ձեւով մը ըսաւ.

— Գիտէի որ այդպէս պիտի ըլլար, եւ այդ վստահութեամբ էր որ դրեցի քեզի:

— Հիմա խօսէ տեսնենք եւ ըսէ թէ ինչ ծառայութիւն կը սպասես ինձմէ:

— Մի կարծեր թէ չատ դժուարին ծառայութիւններ պիտի խնդրեմ քեզմէ, ըսաւ Վահան, մանաւանդ առ այժմ:

— Աւելի աղէկ, պատասխանեց Արամ:

— Պարզապէս կ'ուզեմ որ իրրեւ միջնորդ ծառայես իմ եւ ուրիշ անձի մը միջեւ որ Պոլիս կը դտնուի եւ որ չէր ուզեր այստեղ դալ:

— Եւ ո՞վ է այդ անձը:

— Յեղափոխական մը, պատասխանեց Վահան:

Այդ պատասխանը քիչ մը վրդովեց Արամը:

— Ի՞նչ գործ ունիս այդ մարդոց հետ, հարցուց:

— Բայց կարծեմ ըսի որ ես ալ հիմա յեղափոխական եմ, պատասխանեց Վահան:

Երկու երիտասարդները պահ մը լռեցին: Երկուքն ալ խոր մտատանջութեան մատնուած երեւոյթ մը ունէին: Արամ երբեք չէր սպասեր, որ Վահանի հետ ունենալիք տեսակցութիւնը այսպիսի արդիւնքի մը պիտի յանդէր:

— Ի՞նչպէս յարաբերութեան մէջ պիտի մտնեմ այդ մարդուն հետ, հարցուց:

— Եթէ կ'ուզես ինք կրնայ դալ տեսնելու, իսկ եթէ ոչ՝ դուն կրնաս երթալ իր քովը:

— Կը նախընտրեմ ես երթալ:

— Այն տեղ քեզ հոս բերող տղան կրնայ եւս առնաջնորդել անոր տունը:

— Նախ կ'ուզէի դիտնալ թէ ո՛րքան վստահելի է այդ փոքրիկ տղան:

— Այդ մասին բնաւ հոգ մի ըներ, փորձառու տղայ մըն է երբեք իրմէ կասկածելու պատճառ չունիս:

— Բայց կրնայ անխոհեմութիւն մը դործել եւ ակամայ մեզի վտանգել:

— Անխոհեմութեան մասին աւելի կը վախնամ ինձմէ ու քեզմէ, քան թէ այդ տղայէն:

— Լաւ: Հիմա ըսէ թէ ո՞ր կողմը կը բնակի քու յեղափոխականդ:

— Հոս, Բերայի մէջ, Ամալը Մէճիտի կողմերը, բայց իր հասցէն որոշապէս չեմ դիտեր:

— Տանտէրը օտարահպատա՞կ է:

— Բնականաբար:

— Եւ այդ մարդն ալ տղուն չափ վստահելի՞ է:

— Այո, անկէ աւելի:

— Հիմա ըսէ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ պաշտօնս:

— Առ այժմ բան մը չեմ կրնար ըսել, պատասխանեց Վահան: Նախ ուզեցի քու կարգդ առնել եւ անոր համար քեզ հոս հրաւիրեցի, հիմա որ աջակցութիւնդ խոստացար, կրնաս մեկնիլ եւ վաղը իրիկուն հանդիպիլ ինծի, այնատեն աւելի բան կը բացատրեմ քեզի:

— Շատ աղէկ, պատասխանեց Արամ, վաղը այս ժամուս դարձեալ կուգամ քեզ տեսնելու:

Աւելորդ տեսակցութիւնը աւարտած կը համարէին երկուքն ալ եւ Արամ փութաց մնաս բարով ըսելու իր բարեկամին եւ մեկնելու:

— Երբ փողոց ելաւ, զղուշութեամբ ուշադրութիւն դարձուց չուրջը, յետոյ քայլերը ուղղեց դէպի Շիտակ ճամբան:

Վահանի հետ իր այս հանդիպումը չափազանց վրդովեցուցած էր զինքը, մանաւանդ անոր թաքուն ծրագիրներուն գործունէութիւնը:

— Արդեօք մերժելո՞ւ էի իմ աջակցութիւնս, կը մտածէր: Թերեւս այդպէս վարուելով դինքն ալ փրկած ըլլայի սպառնացող մեծամեծ վտանգներէ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(93 – Շար.)

ՄԵԾ ՄԱՐԴՈՑ ԹԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հինները հանճարը աստուածացուցած էին: Այժմ կը բաւականանանք զայն մեծարելով:

Բնական ձգտում մը ունինք մեր մեր – ճաւորները մեզմէ աւելի անմիտ նկատելու: Եւ եթէ հարկադրուած ըլլանք զանոնք մեզմէ աւելի խելացի ընդունելու՝ այնատեն չքմեղանալու համար զանոնք այնքան վեր կը բարձրացնենք, որ այլեւս բազդատութեան եղր չի մնար: Արդարեւ տաղանդաւոր մարդը մեզի համար հասարակ մահկանացուներէն բոլորովին տարբեր էակ մը կը դառնայ, տեսակ մը դերմարդ, առանց որեւէ թերութեան, դրաւէ համապատասխան դրասեւեռակներ:

Իսկապէս, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, նախարարական կազմը մուտք կը դործէ կառավարչատուն եւ կը դրաւէ կուսակալի սենեակը:

Միւս կողմէ Զօր. Կուռօ որ առացած էր օր մը առաջ իրեն ղրկուած յուշագիրը, խիստ հրահանգ կուտայ Պոէմոնի, որ որեւէ կերպով դէմ կենայ յուշագրի պարունակութեան եւ չեղեալ նկատէ զայն:

Սոյն խիստ հրահանգին վրայ, Գնդ. Պոէմոն անմիջապէս կը Թելագրէ Պր. Տամատեանին հետանալ կառավարչատունէն իր կազմով: Պր. Տամատեան այս հրահանգը հաղորդող պաշտօնեային կը յայտարարէ որ «իրենք հոն ղրկուած են ազդին կողմէ, Թէ առանց ազդին հրահանգին տեղերնէն չեն կրնար չարժիլ»:

Այս անդամ սպայակոյտի պետը կը ղրկուի, նախարարները նոյն պատասխանը կուտան: Կը յայտնուի իրենց որ առիպուած դինուորական միջոցներով դուրս պիտի հանուին:

Եւ իրաւամբ քիչ ետք սուինաւոր դինուորներ կը կանչուին եւ բռնի ուժով առօք փառօք դուրս կը հանուին հայկական կառավարութեան անդամները եւ կառքերու մէջ ղրուելով իրենց տուները կը ղրկուին:

Ահա, այս կերպով վերջ կը դտնէ մի քանի ժամ տեւող Կիլիկիոյ հայկական կառավարութիւնը:

Անդամ մը եւս զոհ դարձած էինք վերին իշխանութեանց քաղաքական չահերուն:

Ո՞ր օրը արդեօք, հայ ժողովուրդը, համբերաչէս ոգիով, պիտի ունենայ միաձոյլ իր ուրոյն քաղաքականութիւնը վարող վերին իշխանութիւնը:

Սպասենք եւ յուսանք...:

Պ. ՉՊՈՒԿՃԵԱՆ

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՁԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

Ցեսոյ, յանկարծ ոտքի ելաւ եւ գոչեց.

— Այն որ Զարուհիի եւ իմ դժբախտութեանս պատճառ եղաւ, պէտք է որ իր արժանի պատիժը գտնէ: Դուն կը մեր – ժես ինծի օգնել, լաւ, դուն կը կարծես որ Թորոսի գործած չարիքը դիւրաւ կը ներնայ դարմանուիլ եւ մոռցուիլ, կը հաս – կընամ քու խորհելու կերպդ, բայց դուն ալ անշուշտ կ'ըմբռնես որ ես քեզի պէս չեմ կրնար խորհիլ եւ մանաւանդ համակերպիլ... ես առանձին պիտի գործեմ:

Արամ չափազանց յուզուած էր երիտասարդին խօսքերէն: կ'ըմբռնէր անոր վշտին մեծութիւնը եւ ինքզինք կը դատապարտէր իր քիչ մը առաջ ըրած խոսքերուն համար:

— Իրաւունք չունիս այդքան խստանալ – Թեամբ խօսելու հետս, ըսաւ, ես երբեք մերժումի խօսք չըրի, մանաւանդ որ նախապէս չէի հասկցած Թէ – ի՛նչ գործ ունիս հետս եւ ինչ պատճառներէ մղուած վրէժխնդրութիւն կ'ուզէիր: Հիմա որ հասկցայ ամէն բան, տարբեր կերպով կը դատեմ խնդիրը եւ կ'արդարացնեմ քեզ:

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ Վահան:

— Եւ քանի որ իմ օգնութեանս պէտք ունիս, պատրաստ եմ ձեռքէս եկածը ընելու:

Վահան իր բարեկամին ձեռքը սեղմեց եւ յուզուած ձեւով մը ըսաւ.

— Գիտէի որ այդպէս պիտի ըլլար, եւ այդ վստահութեամբ էր որ դրեցի քեզի:

— Հիմա խօսէ տեսնենք եւ ըսէ Թէ ինչ ծառայութիւն կը սպասես ինձմէ:

— Մի կարծեր Թէ չատ դժուարին ծառայութիւններ պիտի խնդրեմ քեզմէ, ըսաւ Վահան, մանաւանդ առ այժմ:

— Աւելի աղէկ, պատասխանեց Արամ:

— Պարզապէս կ'ուզեմ որ իրրեւ միջնորդ ծառայես իմ եւ ուրիշ անձի մը միջեւ որ Պոլիս կը դտնուի եւ որ չէր ուզեր այստեղ դալ:

— Եւ ո՞վ է այդ անձը:

— Յեղափոխական մը, պատասխանեց Վահան:

Այդ պատասխանը քիչ մը վրդովեց Արամը:

— Ի՞նչ գործ ունիս այդ մարդոց հետ, հարցուց:

— Բայց կարծեմ ըսի որ ես ալ հիմա յեղափոխական եմ, պատասխանեց Վահան:

Երկու երիտասարդները պահ մը լռեցին: Երկուքն ալ խոր մտատանջութեան մատնուած երեւոյթ մը ունէին: Արամ երբեք չէր սպասեր, որ Վահանի հետ ունենալիք տեսակցութիւնը այսպիսի արդիւնքի մը պիտի յանդէր:

— Ի՞նչպէս յարաբերութեան մէջ պիտի մտնեմ այդ մարդուն հետ, հարցուց:

— Եթէ կ'ուզես ինք կրնայ դալ տեսնելու, իսկ եթէ ոչ՝ դուն կրնաս երթալ իր քովը:

— Կը նախընտրեմ ես երթալ:

— Այն տեղ քեզ հոս բերող տղան կրնայ եւս առնաջնորդել անոր տունը:

— Նախ կ'ուզէի դիտնալ Թէ ո՛րքան վստահելի է այդ փոքրիկ տղան:

— Այդ մասին բնաւ հոգ մի ըներ, փորձառու տղայ մըն է երբեք իրմէ կասկածելու պատճառ չունիս:

— Բայց կրնայ անխոհեմութիւն մը դործել եւ ակամայ մեզի վտանգել:

— Անխոհեմութեան մասին աւելի կը վախնամ ինձմէ ու քեզմէ, քան Թէ այդ տղայէն:

— Լաւ: Հիմա ըսէ Թէ ո՞ր կողմը կը բնակի քու յեղափոխականդ:

— Հոս, Բերայի մէջ, Ամալը Մէճիտի կողմերը, բայց իր հասցէն որոշապէս չեմ դիտեր:

— Տանտէրը օտարահպատա՞կ է:

— Բնականաբար:

— Եւ այդ մարդն ալ տղուն չափ վստահելի՞ է:

— Այո, անկէ աւելի:

— Հիմա ըսէ Թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ պաշտօնս:

— Առ այժմ բան մը չեմ կրնար ըսել, պատասխանեց Վահան: Նախ ուզեցի քու կարգդ առնել եւ անոր համար քեզ հոս հրաւիրեցի, հիմա որ աջակցութիւնդ խոստացար, կրնաս մեկնիլ եւ վաղը իրիկուն հանդիպիլ ինծի, այն ատեն աւելի բան կը բացատրեմ քեզի:

— Շատ աղէկ, պատասխանեց Արամ, վաղը այս ժամուս դարձեալ կուգամ քեզ տեսնելու:

Աւելորդ տեսակցութիւնը աւարտած կը համարէին երկուքն ալ եւ Արամ փութաց մնաս բարով ըսելու իր բարեկամին եւ մեկնելու:

— Երբ փողոց ելաւ, զղուշութեամբ ուշադրութիւն դարձուց չուրջը նայելու, յետոյ քայլերը ուղղեց դէպի Շիտակ ճամբան:

Վահանի հետ իր այս հանդիպումը չափազանց վրդովեցուցած էր զինքը, մանաւանդ անոր թաքուն ծրագիրներուն գործունէութիւնը:

— Արդեօք մերժելո՞ւ էի իմ աջակցութիւնս, կը մտածէր: Թերեւս այդպէս վարուելով դինքն ալ փրկած ըլլայի սպառնացող մեծամեծ վտանգներէ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(93 – Շար.)

կենդանաբանական սքանչելի դործերուն հրատարակութիւնը:

Այս թերութիւնները մեծ մարդոց յատուկ չեն, այլ մարդկային նկարագրին կը պատկանին. ուրիշներ ալ կան, որ աւելի իրենց յատուկ են:

Այս վերջիններուն մէջ ամէնէն ընթացիկը դոռոզութիւնն է, որ կրնայ անտարակոյս համեմատութիւններու հասնիլ: Շատեր համեմատութիւններու կը խորհին, բայց աներ փարասիլի պէս կը խորհին, բայց անոր պէս չեն համարձակիր հրապարակ խոստովանիլ. «Գիտցէ՛ք, բժիշկներ, յայտարարեց այս մեծ մարդը իր նախնասցեական ճառին մէջ, երբ Պալի մէջ ուսուցիչ անուանուեցաւ, գիտցէ՛ք, թէ իմ գրական ձեռքէ աւելի գիտուն է եւ մօրուքս աւելի փորձառութիւն ունի քան ձեր ճեմարանները: Յոյներ, Լատիններ, Ֆրանսացիներ եւ Իտալացիներ, ձեր տեսքան պիտի ըլլամ... Ինձի պիտի հետաքրքրէ պ՛ով Ալիէն, Գալիլէոս, Ռացէդ, Մանթանեանս: Եւ դուք՝ Փարիզ, Մոն-փըլիէ, Գոլոնեը եւ Վիէննա... ձեր միտքը պիտի ըլլամ եւ դուք իմ հնոցներս պիտի մաքրէք: Իմ դպրոցս պիտի յաղթանակէ Պլինիոսի եւ Արիստոդէսի դպրոցներուն, որոնք պիտի անուանուին՝ յոսի Պլինիոս, յոսի Արիստոդէս»:

Ինչո՞ւ զարմանալ այս հպարտ յիմարութեան վրայ: Ո՛րքան մեղադրելի են անոնք, որ այս արամադրութիւնը ի յայտ բերին: Այս յաւակնութիւնը ունին նաեւ անոնք, որ իրենց հարստութեամբ կամ դիրքով ապարանք մը ունին, խնկարկուած ու փաղաքշուած են, եւ որոնց ամէնէն փոքր խօսքը կը չափազանցուի:

Եւ արդէն հպարտութիւնը մեծ մարդուն համար իր օգուտն ալ ունի: Այս չէնքը, որ իր հետեւորդներուն սքանչացում կը պատճառէ, թշնամիներու, նախանձորդներու, պաշտօնական գիտուններու, ամբոխին աւելութեան դէմ դիմանալու կը ծառայէ: Հանճարը կը վիրաւորէ աւանդութիւններն ու սովորութիւնները, կը ծնի նոր գաղափարներ, որոնք կը ջրեն սիրուած աւանդութիւնները, կը տապալէ հին կուռքերը եւ ատոր տեղ հաստելու համար իր ձեռքին մէջ ունի ճշմարտութեան զօրութիւնը: Գալիլէս յիմարի տեղ դրուեցաւ, Փասթէօր բժշկական կաճառին կողմէ ծաղրուեցաւ, Շլիմանի վիտերը նախ անարդուեցան: Միեւնոյնը երաժշտութեան մէջ. հանրութիւնը միշտ սուլեց գլուխ գործոցները: Պեթհովէնի Ֆիտելիօն եւ Պոյիթոյի Մեֆիսթոֆէլը ի սկզբան նոյն ընդունելութիւնը դտան, ինչ ընդունելութիւն որ գտած էին Պիզէի Քարմէնը եւ Վակների օփերաները: Երաժշտութեան քննադատները ո՛չ նուազ յարգալից են աւանդութեանց նկատմամբ: Երբ Պեթհովէնն իր պիւցպնական համանուագը յօրինեց, անոնցմէ մին խորհուրդ տուաւ անոր իբր օրինակ առնել էպերլի համանուագները՝ որոնք բոլորովին մոռացութեան դատապարտուած են այսօր: Եթէ հանճարի տէր մարդը չկարողանայ յաղթանակել, եթէ հասարակութիւնը զայն նշաւակէ, իր արժանիքներուն զգացումը կը լքէ զինք, որով կը յուսահատի եւ հակառակ ամէն ակնարկներու արժանիքներուն կը սկսի հարց տալ ինքզինքին, թէ ինք չէ՞ արդեօք սխալողը:

«Հանճարը, ըսած է Պիւֆօ, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ երկար համբերութիւն մը»: Ասիկա ճիշդ չէ, այսօր, եւ կարդ մը արուեստագիտական դործերու համար քիչ մը հեռատեսութիւն, ներշնչման վայրկեան մը կրնայ բաւել: Բայց շատ անդամ հանճարի տէր մարդուն դործը երկարաշունչ եւ դժուար է: Զայն յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար հարկ է լայնօրէն խոկալ: Մխիթար իր գաղափարին հետ կենակցելով, տաղանդաւոր մարդը կ՚անգիտանայ կեանքին առօրեայ դրաղումները, քաղաքականութիւնը, նրաձեւութիւնը եւ քաղաքավարութեան հարդարուած պարտականութիւնները: Եւ կը զարմանան անոր վրայ, որ ընկերային պարտաւորութիւնները բանի տեղ չի դներ, մինչդեռ անհոդութիւն է ատոր պատճառը:

Սեւեռեալ գաղափարը կրնայ նոյնիսկ մոռցնել կամ պարզապէս արհամարհել տալ անոր կարդ մը բնական դործեր, որոնք չարժանիքն են մարդկանց մեծամասնին: Տեմոլէ հոգին կուտար անօթութենէն եւ սակայն քովը դանուող քանի մը ֆրանքը կ՚երթար մատենադարանի մը մէջ ծախսելու: Նեւտոն եւ ուրիշներ աղջախուհ ապրեցան, սակայն այդ ժուժկալութիւնը բոլորովին կամաւոր էր: Մենք կողմէ կը տեսնենք, որ գիտութիւնն ու սէրը, երկուքն ալ չափազանց պահանջկոտ ըլլալով, իրարու հետ դէշ կը գոյակցին: Այս պատճառաւ է, որ մեծ մարդիկ աւելի ամուսիններ նկատուած են յաճախ:

Երբ գաղափար մը տեղ կը գրաւէ տաղանդաւոր մարդուն միտքին մէջ, անկէ դատ ուրիշ ոչ մէկ բան այլեւս գոյութիւն կրնայ ունենալ հոն: Թո՛ղ իր սովորական դրաղումներով պարապի, թո՛ղ ուտէ, թո՛ղ չրջագայի կամ տունը կենայ, նոյնիսկ քունի ժամանակ մտազբաղումը չի թողուր զինքը: Տաղանդաւորները մեր սովորական կեանքէն դուրս կ՚ապրին, ուստի ենթադրեցին թէ յիմար էին անոնք, եւ որովհետեւ իրենց անձին այս կատարեալ ընկղմումը վերնոտութեան առորին մէկ աստիճանը կը յիշեցնէ մեզ, այս վերջին աիտանիքը ունենալնին հետեւեցուցած են: Բայց վերնոտութեան մէջ դաղափարը գոյութիւն չունի, ուղեղը պարապ է եւ լուսնոտը կիսովին անջատուած է, որովհետեւ չի խորհիր. մինչդեռ տաղանդաւորը զբաղած է չափազանց խոր մտածումով մը, որ բացարձակապէս կը տիրէ վրան:

Այսպէս Նեւտոն, իր սկզբունքներու դիրքին յօրինման ժամանակ, որ երկու տարի տեւեց, միայն մտածելու եւ հաշուելու համար ապրեցաւ. բրած գործերը մեքենական էին չատ անդամ անկողինէն ելած առեն կը նստէր, մտածումէ մը դրաւուած եւ այսպէս ժամերով կիսա-մերկ կը կենար զինքը զբաղեցնող մտածումը հետապնդելով:

Ըստ Ֆոնդընէլի, Լայփնից կրնար ամիսներով խմաստասիրել, առանց աթոռին վրայէն ելլելու:

Տիտըոս կը մոռնար երբեմն ժամերը, օրերը եւ ամիսները, եւ նոյնիսկ այն անձերը, որոնց հետ խօսիլ սկսած էր:

Երբ Սթուըրթ Միլ իր գրութեան վրայ կը խորհէր, առանց մէկու մը զարնուելու մեքենաբար քայլերը կ՚ուղղէր բազմաթեմբ լի փողոցի մը մէջ. անդիտակցաբար էին ըրած չարժումները:

Պալլաք տեսակ մը հիացական, աչքերը բաց քնացող գիշերաչրջիկի մը դիրքն ունէր. ընկղմած խոր մտահոգութեան մը մէջ, բնաւ ուշադիր չէր իրեն ուղղուած խօսքերուն, կամ խելքը ուշ գլուխը կուդար հետեւելէն՝ պատասխանելու համար: «Փողոցին մէջէն անցնող մարդոց ձայները լսելով, կ՚ըսէր, անոնց կեանքին կը չարէի՝ ուսերուն վրայ առած կարծես անոնց ցնցոտիները, կը քալէի անոնց կօշիկները հագած, իրենց փափաքները, իրենց պահանջները, ամէն բան կ՚անցնէր հոգիէս»: Արթուն մարդու մը երազն էր այս:

Այս արթուն երազը պատճառ կը դառնայ, որ մեծ վտանգներէն անդամ մոռ-գուին: Վալմիի մէջ կէօթէ չատ չը կը տանէր գոյներու տեսականութեան վրայ իր զննութիւններն ու փորձերը՝ առանց ուշադրութիւն դարձնելու իր չուրջը տեղի ունեցող ճակատամարտի ժխորին եւ առանց նոյնիսկ մտածելու, թէ իր կեանքը վտանգի մէջ էր: Հոկտ. 1806 Հոկտեմբեր 14ին հանդարտութեամբ աւարտեց իր դանկաբանութիւնը եէնայի մէջ, առանց նշմարելու թէ պատերազմը իր բոլորտիքը ի՛նչ չարիքներ կը գործէր: Նը-մանօրինակ դէպք մըն ալ Սոկրատի պատահեցաւ՝ Փոլիթէկի պաշարումին ժամանակ:

Վ. ՎԱՌԵԱՆ

ՈՐ ՀԱՅԱՇԱՏ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ ԶՈՒՆԻՆ ՏԱԿԱԻԻՆ ԻՐԵՆՑ «ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ»Ը

Ներկայիս մօտ են լոյս տեսնելու.— 1. Արաքկիրի «Յուշամատեան»ը (Նիւ Եորք, խմբագիրն է Պ. Անդրանիկ Թոփալեան), 2. Ատանայի «Յուշամատեան»ը (Պէյրութ, խմբագիրն է Բիւզանդ Եդիայեան), 3. Քղիի «Յուշամատեան»ը (Ամերիկա), խմբագիրն է Պարտիզեան), 4. Սեբաստիոյ «Յուշամատեան»ը (Երեւան, խմբագիրն է Առաբել Պատրիկ), 5. Բրգնիքի (Դանիէլ Վարուժանի ծննդավայրը) «Յուշամատեան»ը (Պէյրութ, Համազգային տպարան), 6. Տիվրիկի «Յուշամատեան»ը (Մարսէյլ, խմբագիրը-տպագրիչ Պ.Ե. Զարդարեան և Կարապետ Փոլատեան):

Տակաւին չարժում մը չտեսնուեցաւ թէ ա՞ռած են ջանալ իրենց քաղաքի «Յուշամատեան»ը լոյս հանելու հետեւեալ հայաչատ քաղաքները.— . Բաղէշ, 2. Տիարպէքիր, 3. Պրուսա, 4. Նիկոմիդիա, 5. Աֆիոն – Գարահիսար 6. Անկիւրիա, 7. Գոնիա, եւայլն, եւայլն:

Այս մնացորդացին օղնելու եւ օժանդակելու սիրայօժար պատրաստ է ատենապետը, որ հաւաքած է նիւթեր ո՛չ միայն հայ մամուլէն եւ հայ մատենագրութիւններէ, այլեւ օտար աղբիւրներէ, ճանապարհորդութիւններէ, եւայլն: Բոլոր հայաչատ քաղաքներն ու գիւղերը կրնան նիւթ գտնել մեր քով իրենց պատմութեան համար:

Հաւաքած ենք նաեւ մէն մի քաղաքի եւ գիւղի մշակութային ընկերութիւններու պատմութիւնը: Ասիկա պատեհութիւն մըն է, անմիջական, որ կրնայ երկար չտեւել, դի մենք ալ մահկանացու ծնած ենք:

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Վիէննա

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՂԱՆԱԿԸ ԱՊՐԻԼԻՆ

Այս տարի դարունը քիչ մը չուտ սկսաւ Հայաստանի մէջ, քանի որ Մարտին տաք ըրաւ մեր երկրին մէջ: Ասոր պատճառը Փոքր Ասիայէն եւ Միջին Արեւելքէն կովկաս խուժած տաք օդն էր: Մարտի վերջերը Մեղրիի մէջ 30, Ղափանի մէջ՝ 29, Աբռաշատ եւ Արարատի չրջաններուն մէջ՝ 26 աստիճան արձանագրեց: Երեւան ունեցաւ 26 աստիճան, իսկ լեռնային չրջանները՝ 20–22:

Մարտի համեմատութեամբ Ապրիլը 5–6 աստիճան աւելի տաք պիտի ըլլայ: Անձրեւները, ընդհանրապէս, աւելի չատ կ՚ըլլան այս ամսուն:

ՆՈՐ ՄԱՐԱՇ

Առաջին համաչխարհային պատերազմը աւերեց Մարաշ քաղաքը, որ 2500 տարուան անցեալ մը ունէր Կիլիկիոյ մէջ: Հին քաղաքին չիշատակը յաւերժացնելու համար, 1949ին, Նորքի դեղատեսիլ բարձունքին վրայ հիմք դրուեցաւ Նոր Մարաշին: Այս ձեւով իրականութիւն կը դառնար վերապրող Մարաշցիներու տասնամեակներու երազը:

21ամեայ Նոր Մարաշը ներկայիս ունի ութ հազար բնակիչ:

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

Հիւրերը երկու խումբի բաժնուեցան, մէկ մասը տիկնոջ չուրջը, սամավարի մօտ եւ երկրորդը սրահին միւս ծայրը, դեսպանի մը դեղեցիկ կնոջը քով:

Ծօսակցութիւն մը կը չարունակէին զոր չատ հաճելի կը դանէին, որովհետեւ Քարենին եւ իր կինը կը բամբասէին:

— Իր Մոսկուա ուղեւորութենէն ի վեր Աննա չատ փոխուած է, կ՚ըսէր իր բարեկամուհիներէն մին, առարկելի բան մը ունի վրան:

— Իր եռեւէն բերաւ Ալեքսի Վրոնըսքիի սուտերը, ըսաւ դեսպանուհին:

— Ի՞նչ կ՚ըլլայ, ըսաւ ուրիշ մը, կրիմի առակը պիտի՞ գ, ստուերը կորսնցնող մարդը. երբեք չեմ հասկցած թէ ատոր պատիժը ինչ բանի մէջ կը կայանայ: Եւ սակայն կին մը ատոնգ կրնէ չունենալուն համար:

— Այո, բայց սուտերը ունեցող կինե-րուն վերջը դէշ կ՚ըլլայ, ըսաւ Աննայի բարեկամուհին:

— Լեղունիդ խածէք, դոչեց յանկարծ իշխանուհի Մխակայա, Աննա Քարենինա հեչտալի կին մըն է. ամուսինը չեմ սիրեր, սակայն զինքը չատ կը սիրեմ:

— Եւ ինչո՞ւ ամուսինը չէք սիրեր: Անհանատար մարդ մըն է, ըսաւ դեսպանուհին, ամուսինս կը հաւատայ թէ իրեն նման քիչ պետական անձ կայ Եւրոպայի մէջ:

— Իմ ամուսինս ալ այնպէս կ՚ըսէ, դոչեց իշխանուհի Մխակայա, բայց ես իր կարծիքէն չեմ: Եթէ մեր ամուսինները բան մը չըսէին, Քարենինը պիտի տես-նէիք ինչպէս որ է իրապէս եւ, ըստ իս, պարզապէս ապուշ... Երբ գիս կ՚ուղէին ստիպել որ իր խելքին հաւնիմ, փորձեցի եւ ինքզինքս ստիպել համբերցայ զայն ապուշ դտնելուս համար, բայց յետոյ տեսայ որ իրապէս ապուշ է:

— Որքա՞ն չար էք այսօր:

— Բնաւ երբեք, միայն թէ ուրիշ ելք չկայ, երկուքնիս մին ապուշ է եւ գիտէք որ մարդ ինքզինքին համար այդպիսի բան մը չուզեր ընդունիլ:

— Բայց գինքը մեղադրելու որեւէ վիճաք չունիք, ըսաւ Աննայի բարեկամուհին:

— Եթէ ոչ ոք մեզ չի հետեւիր ստուերի մը պէս, ատիկա չապացուցաներ որ մենք իրաւունք ունինք դատապարտելու անոնք՝ որոնց կը հետեւին:

Ու այսպէս հարուած մը տալէ եառքը Աննայի բարեկամուհիին, իշխանուհի Մխակայա և դեսպանուհին մօտեցան այն սեղանին, ուր Փրուսիոյ թագաւորին վրայ կը խօսուէր:

— Զո՞վ կը բամբասէք հոն, հարցուց իշխանուհի Պէցի:

— Քարենիններըը, պատասխանեց դեսպանուհին սեղանին քով նստելով:

— Կը ցաւիմ որ չլսեցի, դոչեց իշխանուհի Պէցի մուտքի դրան նայելով:

— Ա՛հ, վերջապէս եկաք, ըսաւ ժպիտով մը Վրոնսքիի զոր ներս կը հրամցնէին:

Երիտասարդ սպան ոչ միայն կը ճանչնար սրահ ժողվուած անձերը, այլև դրեթէ ամէն օր կը տեսնէր զանոնք:

— Կը հարցնէք թէ ուրիէ՞ կուգամ, ըսաւ դեսպանուհիին մէկ հարցումին պատասխանելով. լաւ ուրեմն Պուֆֆ Թատրոնը դացած էի հարիւրերորդ անդամ ըլլալով եւ միշտ նոր հաճոյք զգալով: Հիանալի բան է... դիտեմ որ ըսածս ամօթալի է, բայց այսպէս է, օփերան քունս կը բերէ, իսկ Պուֆֆը մինչեւ եառքը կը կենամ եւ կը զբօսնում:

Ֆրանսացի դերասանուհիի մը վրայ բան մը պիտի պատմէր, սակայն դեսպանուհին կեղծ սոսկումով մը դոչեց.

— Կը խնդրեմ, այդ աղտոտ բաները մի պատմէք:

— Լաւ, լաւ, չեմ ըսեր, մանաւանդ որ արդէն ամէն մարդ դիտէ:

Գ.

Սրահին դրան եառ ոտնաձայներ հնչեցին եւ իշխանուհի Պէցի դիտնալով որ եկողը Աննա Քարենինան էր, ակնարկ մը նետեց Վրոնսքիի վրայ: Երիտասարդ սպային աչքերը չէին զատուեր դռնէն եւ իր դէմքը նոր ու տարօրինակ արտայայտութիւն մը ունէր: Ուրախ, սեւեռուն եւ երկչոտ կերպով կը նայէր, աթոռին վրայէն յանկարծ ելլելով:

Աննա սրահը կը մտնէր: Ինչպէս միշտ, ուղղաձիգ կը կենար եւ դուչակել չէր տար իր ակնարկին ուղղութիւնը, արագ ու թեթեւ քայլերով մօտեցաւ տանտիկնոջ եւ ձեռքը սեղմեց, յետոյ ժպտեցաւ եւ նոյն ժպիտով նայեցաւ Վրոնսքիի: Սպան խորին բարեւ մը տուաւ եւ աթոռ մը հրամցուց:

Գլխի պարզ խոնարհումով մը պատասխանեց Աննա, կարմրեցաւ եւ դէմքը մը-թագնեցաւ: Բայց խելոյն փութով ողջունեց ամէնքը եւ տանտիկնոջ ըսաւ.

— Դիտաւորութիւն ունէի աւելի կանուխ գալու, բայց կոմսուհի Լիտի դիս վար դրաւ: Սըր Ճոնը հոն էր... չատ չահեկան խօսքեր ըրաւ:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՅ

(Շար.)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ»
ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
— ԵՒ —
ԳՈՒՆԱՒՈՐ

ՈՒԹ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆ Է 20 ՖՐԱՆՔ

Նաեւ՝ Գիգարը, Մի կաթիլ Մեղր եւայլն:

ԾՆՈՂՔՆԵ՛Ր, ՁԵՐ ՁԱՒԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵՑԷՔ ԼԵՑՆԵԼՈՎ ԱՅՍ ԿՏՐՈՆԸ ԸՆԹԵՌՆԼԻ ԿԵՐՊՈՎ

Անուն – Մականուն . . . . . .

Հասցէ . . . . . .

Ներփակ վճարումը՝ պանքի չէքով կամ փոսթի չէքով
(Արթել աւելորդ նշանաւորումը)

EDITIONS « EREBOUNI », B. P. 46 CHARENTON - 94 — Tél. : 368-26-32

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի հայկ. դպրոցի կրթական մարմինը չնորհակալութեամբ առացած է 50 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Պալեանէ իրենց զաւակին՝ կարպիս Շահպազեանի մահուան առթիւ (Լիոն):

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Արմենուհի Բալուեանի իր հօր՝ Պ. Սէրէնկիւլեանի մահուան տխուր առթիւ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑ

Վիէն.— Վիէնի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը ցաւով կը յիշէ կորուստը իր բազմամեայ ուսուցիչ Պր. Տէրմոյեանի, եւ կը հաղորդէ Վիէնի հայ գաղութին թէ երիտասարդ ուժ մը կը փոխարինէ ողբացեալ ուսուցիչը:

Ծնողքները կը հրաւիրուին ղրկելու իրենց զաւակները ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը մէկուկէսին հայկական ակումբ:

ԿՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՂՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՑՎԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԱՍՏԱՁՈՒԹԻՒՆ!

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant

PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast

ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalara

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՍ

Պ. Հրանդ Գունտաքճեան եւ Ճապուրօֆ ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի (Ապրիլ 19) առաւօտ Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ եւ հարազատին՝

ՄԱՏԼԻՆ ԳՈՒՆՏԱՔՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Ճապուրօֆ)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Պարոյր Վարպետեան եւ Տէր եւ Տիկին Արամ եւ Լուսաբեր Աչըքկէօզեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի Ապրիլ 19ին, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօրեղբօր՝

ՋԱԻԻՆ ՎԱՐՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Օր. Մաղաքեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Մելքոնեանի, Մարսէյլ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը կը փնտռէ այր ու կին մը, բնակարանի յարմարութիւն, ջերմութիւն եւ լոյս ապահովուած տան պահապանութեան եւ մաքրութեան համար:

Դիմել Պ. Կարպիս Ճակոբեան
3, Ռիւ Փուասոնիէր, փարիզ 2րդ:

Հ. Յ. Դ.

Վիէն.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի (19 Ապրիլ) առաւօտ ժամը 8,30ին, մեր սրահին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ճակոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ճիւէյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Իփէեան եւ զաւակները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, դրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակութիւն յայտնեցին իրենց եղբօր, մօրեղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՄԱՆՈՒԿ ՃԱԿՈԲԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած կապոյտ խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ

կիրակի, Մայիս 10, ժամը 4ին

ՍԱԼ Տէ ՖԷԹի մէջ

Սեղանները ապահովել հետեւեալ հեռաձայնելով
738·49·16, 929·91·94, 929·90·23
929·92·37

Յետագային մանրամասնութիւններ

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՌԱՋՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԱԼՊԼՕՄ – ՏԻՄՔ ՄԸ 30 Սանթիմէթր, 33 չրջան

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

Հայկական երգերու գեղիցիկ հաւաքածոյ մը

1· Առաւօտեան արշալոյս
2· Անուշիկ Եարջան
3· Հայաստանի աղջիկ (մեր նուէրը)
4· Մայրս
5· Դու ինձ համար
6· Հայաստան
7· Երեւանի սիրուն աղջիկ
8· Կարաւան
9· Խաչատուր Աբովեան
10· Սէրս գաղտնի բոդ մնայ

Նախապէս արձանագրութեամբ վաճառումը վերջացած ըլլալով, տիւքը կը ծախուի 31 ֆրանքի

Դիւականաւ առաքումները կատարել չէքով կամ մանդայով :—
Ճչդելով անուն, մականուն եւ հասցէն:

LIZ SARIAN
204, Ave. de la Division Leclerc — 95 - MONTMORENCY

կարելի է դիմել նաեւ՝ Հ. Բալուեան գրատունը, 43 Ռիւ Ռիչէ, փարիզ 9րդ և
ELEDISC (TARPINIAN) 269, Bd. Voltaire, — Paris (11e)

ՍԷՆ–ԺԵՌՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սէն Ժեռմ Թաղամասի Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ 19 Ապրիլ կիրակի, պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու հոգւոց յիշատակին: կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԵՂԻՇԷ Աւագ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ցաւարտ հոգեհանգիստի Թաղական Խորհուրդը ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ մեռեալներու յուշարձանին վրայ, Սէն Ժեռմի գերեզմանատան մէջ:

×

ՇԱՒԻԼԻՍ ԳՐ ԼՈՒՍԱՒՈ

Այս կիրակի հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Ցաւարտ պատարագէ մանուկը հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին:

Շաւիլի եւ շրջակայքի հայ ժողովուրդը կը հրաւիրուի անխտիր, իր ներկայութեամբ յարգելու մեր բիւրաւոր անմեղ զոհերուն յիշատակը:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ, 92 Ռիւ տ'Օպանեը

Հանդիսաւոր տօնակատարութիւն Մարսիլիոյ մէջ կիրակի 19 Ապրիլ, Գերապայծառ Ցովհ. Թ. Ծ. Վ. Զուհաճեանի թափառութեան աստիճանի բարձրացման առթիւ:

×

Նոյն օրը ժամը 10ին, Հայրապետական ճաշնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Մարսիլիոյ եւ շրջակայից Հայ Կաթողիկէ համայնքին առաջնորդը՝ Գերապայծառ Զուհաճեան:

Օրուան հանդիսաւորը արարողութեան պիտի նախագահէ Տէր Գէորգ Աբգ. Ծաքօ՝ Մարսիլիոյ առաջնորդը, եւ հովանաւորութեամբ Տէր կարապետ եպիսկ. Ամատունի՝ Էքսարք Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ համայնքին:

Ցաւարտ պատարագի ի պատիւ Գերապայծառ Զուհաճեանի, համեստ ընդունելութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Սալ Մազըլնոյի մէջ՝ 88 Ռիւ տ'Օպանեը:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0, 50

ՈՒՐԲԱԹ
17
ԱՊՐԻԼ
VENDREDI
17 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.792

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e ANNÉE — N° 11.792

«ԻՆՁ ՊԻՏԻ ՄՏԱԾԷՐ ԼԵՆԻՆ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԱՍԻՆ»

Այս է խորագիրը տեսակցութեան մը՝ զոր ունեցած է Ֆրանչեսքօ Ռուսօ, Հռոմի «Լ'Էսփրեսսօ» շաբաթաթերթի Լոնտոնի թղթակիցը, անգլիացի ծանօթ հեղինակ եւ խորհրդային հարցերու մասնագէտ Րոպըրթ Քոնքուէսթի հետ, Լենինի ծննդեան հարիւրամեակին առիթով (22 Ապրիլ 1870)։

Րոպըրթ Քոնքուէսթ՝ նախկին դասախօս Գոլիմպիա համալսարանին եւ Լոնտոնի Տնտեսական Վարժարանին, համաշխարհային վարկ ապահոված է մասնաւորաբար իր հեղինակութիւններով։ Նիւ Եորքի քաղաքական ամսաթերթը, «Ազգաս», իր վերջին թիւին մէջ (1970 Ապրիլի, էջ 18–21) թարգմանաբար հրատարակելով ամբողջական պատճէնը իտալական շաբաթաթերթին հետ անդլիացի փրոֆեսէօրին տեսակցութեան, կը վիճառակէ յատկապէս անոր երկու դրոյթները՝ «Ուժ եւ քաղաքականութիւն Խորհրդային Միութեան մէջ» եւ «Ռուսիա՝ խրուշչեւէ ետք»։

Ամերիկեան կիսապաշտօնական եռամսեայ վերջին թիւին մէջ եւս («Ֆորէյն Ֆէֆէյրզ», 1970 Ապրիլի), Րոպըրթ Քոնքուէսթ ուշադրաւ տեսութիւն մը ունի յետ սթալինեան խորհրդային կեանքի մասին՝ «Սթալինի յաջորդները» խորագրին տակ (էջ 509–524)։

Սխալ մը գործած չենք ըլլար հաւանօրէն, խորհրդային իրականութեան մասին իր եզրակացութիւնները փոխանցելով բոլոր անոնց՝ որոնք փրփուրէ աւելի խորութիւն կը փնտռեն Մոր. Միութեան առընչուած ընկերային հարցերու մէջ։

Անգլիացի հեղինակը պարտք նկատած է իր ամէն մէկ հաստատումին առընթեր պարզաբանումներ ընելու Մարքսի, Լենինի, նոր իշխանաւորներու եւ առհասարակ խորհրդային իրագործումներուն ու իրագարծութեանց առընչակից կէտերու մասին, առաւելապէս ընկերային – վարչապետական գծով։

Տեսակցութեան առիթը (Լենինի ծննդեան 100ամեակ) ինքնին կը բացատրէ արդէն սահպողութիւնը դէպի անցեալ սեւեռելու, «այսօրուան» Ռուսիան դնելու «երէկուան» իրականութեան քով, անցեալի առաջադրանքներն ու խոստումները վերարծարծելու՝ որպէսզի ներկան չատ աւելի յստակ դառնայ փաստերու լոյսին տակ։

Հարկադրաբար պիտի խտացնենք իր մտքերը։ Մխրճուելու մը սահմանները՝ զոր մէջ՝ իր ծանրումները կրնան պատճառ դառնալ որ մխրճուինք մանրամասնութիւններ – ական կարգ մը մանրամասնութիւններ – րու մէջ, — այլապէս չհասկնան անչուշտ՝ սակայն ոչ այս սիւնակին մէջ։

Րոպըրթ Քոնքուէսթ, պատասխանելով թղթակցի այն հարցումին թէ «Լենինն եթէ այսօր ապրէր, խորհրդային ներքին դրութեան մէջ ի՞նչ բան ընդունելի եւ ի՞նչ բան անընդունելի պիտի նկատէր», չէ՞նած է նախ՝ որ Մոր. Միութեան յետնէ աւելի տարիներու կեանքին մէջ ոչ մէկ ղեկավարութիւն այնքան ցածր քակ եղած է որքան այսօր։

— «Եթէ Լենինն ողջ ըլլար ու տեսնէր ներկան, անկասկած պիտի հաստատէր այն դառն իրողութիւնը որ անհաւատալի միջակութիւններ ու նեղմիտ մարդոց խմբակ մը տէր դարձած են իշխանութեան։ Ասիկա բացարձակօրէն ժխտելի, հիմնականօրէն անընդունելի վիճակ մը պիտի նկատուէր իր կողմէ՝ անկախարար ամէն ինչէ»։

Համայնավար յեղափոխութիւնը կէս դարու կեանք մը ապրած է արդէն. եւ ոչ ոք կրնայ համոզել մեզ թէ յիսուն տարին քիչ ժամանակ էր՝ Մարքսեան իմացութիւնով ընկերվարական կարգերու հողը պատրաստելու համար։

Կեանքի իր վերջին օրերուն, Լենին, ծանրօրէն հիւանդ, նոր իրաւակարգի կազմութիւնները կը վերագրէր սկզբնական օրերու անկազմակերպ դրութեան. դիւանակալային (պիւրոքրաթիք) ձեւակերպութեանց եւ ձգձգումներու՝ որոնք ժամանակի ընթացքին –պիտի սրբագրուէին կամ դարմանուէին։

Այնքան խորապէս հաւատացած էր յեղափոխութեան յաջողութեան եւ բարեդէպ հետեւանքներուն, որ չէր տեսներ «ընկերվարական» կարգերուն սպառնացող իսկական վտանգը, — մենատիրութիւնը կամ բռնատիրական հակումները նոր դեկավարութեան։

Եթէ կարենար դլուխը վե՛ր առնել ու տեսնել 1970ի կացութիւնը, վստահօրէն անդրադառնար թէ ժողովրդավարութիւնը բաւ մնացած է միայն։ Համայնավար կուսակցութիւնը ոչ միայն չէ կրցած մշակել դեմոկրատական կարգերու համար անհրաժեշտ ենթահողը, այլեւ խորհրդային դեկավարութիւնը վերածած է մեքենականութեան մը՝ որուն մղիչ եւ վարիչ ուժերը «միջակութիւններ են», ինչպէս կ'ընդդծէ անդլիացի հեղինակը։

Մարքսեան տեսութեամբ, ընկերվարական վարչակարգերու համար երկու հիմնական պայմաններ են՝ ծաղկած ճարտարարուեստ մը եւ բաղաքական դաստիարակութեան բարձր մակարդակ։

Խորհրդային դեկավարութիւնները ո՛րքան ալ պոռան, թէ յիսուն տարիներու «համայնավարական» փուլէն ետք հասած է «ընկերվարական» կարգերու ամրացման պահը, բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ ընկերային առումով ոչ միայն վերելք չկայ, այլեւ, ընդհակառակն, անկում կայ։ Ընկերվումի մէջ է խորհրդային ճարտարարուեստը։ Տաղնապի մատնուած է տնտեսութիւնը։ Իսկ ժողովրդավարական տարրական ազատութիւնները ղլացուած են մտաւորական դասերուն։

Քաղաքական դաստիարակութեան տեսակէտով ալ՝ ցարականութեան պակաս թողուցածը ոչ միայն չլրացուց, այլեւ իւրացուց սպիտակ բռնակալութեան հալածանքի եւ անձնեղողութեան քաղաքականութիւնը։ Ձերմակը դնաց՝ եկաւ կարմիրը…։ Զանգուածը նո՛յն ամբոխն է մնացած. եւ եթէ ժողովո՛ւրդ, ժողովրդա՛ւին, ժողովրդակա՛ն բառերը բարձր կը հնչեն միշտ՝ յուցական եւ ազմկալի այս խաղերուն ետեւ համատարած բռնակալութիւնն է որ կ'իշխէ։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՅՍ ԿԱՅ ՈՐ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ

ԲՈԼՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԵՆ ՀԱՐԹՈՒԱԾ

Ափոլլօ 13 կը չարունակէ իր թռիչքը դէպի երկիր։ Զորեքշաբթի դիշեր չատ կարեւոր եւ միանգամայն վտանգաւոր դործողութիւն մը հարկ եղաւ իրակա – նացնել։ Արդարեւ այերանաւը իր խանդարման հետեւանքով դուրս կը դտնուէր դէպի երկիր վերադարձի ուղղութենէն, հետեւաբար հարկ էր «չտկել» ուղղու – թիւնը, այլապէս կրնար երթալ կորսուիլ անէութեան մէջ՝ պատճառ դառնալով այերանաւորդներու մահուան՝ տաժանելի պայմաններու մէջ։ Այս անդամ եւս Լեմն է, որ օգնութեան ձեռք երկարեց, քանի որ անոր չարժիչներուն ուժովն է, որ հնարաւոր դարձաւ Ափոլլոյի մայր զանգուածը չեղել իր ճամբէն եւ անոր ուղղութիւնը դարձնել դէպի երկիր։

Եթէ որեւէ միջադէպ չպատահի, Ափոլլօ 13ը Խաղաղական կ'իջնէ Ուրբաթ երեկոյ, Ֆրանսական ժամով 19,06ին։

Եուսթընի մասնագէտները հաչիւ ըրին, թէ Ափոլլոյին պահեստները — ջուր, էլեկտրականութիւն, թթուածին եւայլն — պիտի բաւեն մինչեւ այս վերջնոյն վերադարձը դէպի երկիր։ Այսուհանդերձ՝ հաղիւ հազ, այն ալ եթէ որեւէ խանգարում տեղի չունենայ վերջին ժամերուն։

Գիտնականներուն հաչուով կացութիւնը Ափոլլոյէն ներս հետեւեալ հիմնական պատկերը կը պարզէ։—

Շնորհիւ իրենց հաչուարկումներուն, էլեկտրականութեան գործածութեան մէջ մեծ խնայողութիւն կատարուած է։ Այսպէս ներկայիս 14 ամփէր–ժամի իջեցուած է էլեկտրականութեան գործածութիւնը (բնականոն պայմաններու մէջ՝ 17 ամփէր–ժամ է)։ Այս ձեւով վայրէջքէն ետք դեռ 500 ամփէր–ժամ էլեկտրուժ մը–նացած պիտի ըլլայ համաձայն հաչուարկումներուն։

Բազմաթիւ էլեկտրոնիք սարքերու գործածութիւնը կասեցուած է, որուն հետեւանքով ջուրի ընթացիկ սպառումը նուազած է։ Եթէ բոլոր սարքերն ալ աչխատէին, ժամական 2,2 լիթր սպառում կը նախատեսուէր, իսկ ներկայ վիճակին մէջ այդ քանակը իջած եւ հասած է ժամական 1,2 լիթրի։ Երկիր վերադարձին 97 լիթր ջուր կը մնայ դեռ իրրեւ պահեստ։

Քսան քիլօ թթուածին կը մնայ։ Այերանաւորդներու բնական սպառումը 160 կրամ է իւրաքանչիւր ժամուան համար։ Այս վերջիններս յաջողեցան նուազեցնել թթուածինի սպառումի քանակը՝ զայն հասցնելով 120ի։

Ինչ կը վերաբերի Լեմի վառելանիւթին՝ 62 տոկոսը դեռ գործածելի կը մնայ, ինչ որ լայնօրէն բաւարար է նոր գործողութիւններու համար։

Գալով երեք այերանաւորդներուն, հակառակ յողնութեան եւ մտատանջութեան, ի յայտ բերին զարմանալի տոկունութիւն մը։ Եուսթընի բժիչկները, անչուշտ, կը հետեւին անոնց վիճակին, բայց ցարդ ոչ մէկ տկարացում նչմարած են այերանաւորդներուն ֆիզիքականին մէջ։ Պէտք է աւելցնել այս առթիւ, թէ ամերիկացի այերանաւորդները չատ խիստ քննութենէ մը եանքն է, որ կ'ընդունուին իրենց այս առաքելութեան համար։ Մինաց որ տարիներ չարունակ կը մարզուին եւ բոլոր կացութիւններուն չարմարելու երկարատեւ փորձեր կը կատարուին։

Ֆրանսայէն, Անգլիայէն եւ այլ երկիրներէ եանք, Մոր. Միութիւնն եւս, կոսիդինի բերնով տրամադրութիւն յայտնեց օժանդակելու այերանաւին՝ Խաղաղականի մէջ։ Երկու խորհրդային նաւեր հրահանգ ստացան փութալ վայրէջքին չրջանը՝ օգնութեան ձեռք երկարելու համար Ամերիկացիներուն։ Մոր. քաղաքացիները, որոնք մամուլին մէջ երեւցած առասը տողով խմացան լուրը, մեծ անձկութեամբ կը հետեւին իրադարձութիւններուն, կը դրէ «Ֆիկարօ»ի Մոսկուայի թղթակիցը։ Արդարեւ ասոնք չեն մոռցած, թէ ի՛նչ դժբախտ պայմաններու մէջ մեռաւ իրենց այերանաւորդներէն մէկը՝ Կոմարով։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՌՆԵՐՈՒ աղէտները աւելի քան որեւէ տարի իրարու կը յաջորդեն եւ վատթարագոյնը տեղի ունեցաւ Զորեքշաբթի կէս գիշերին երբ հսկայ հիւս մը առաւ տարաւ Փլաթօ տ'Ասիի բուժարանը, վեց – բապահուած 5էն 16 տարեկան տղոց։ Զիւնակոյտերու եւ ցեխի մէջ թաղուած են սանայինն գլխաւոր բաժանումները եւ առաջին առթիւ կ'ըսուէր թէ 56 երախայ եւ 13 չափահաս (անձնակազմի անդամներ) կորսուած են։ Կարելի չէր անչուշտ ճշդիւթ թիւ մը տալ զոհերու, քանի որ Հինդշաբթի առաւօտ կարելի էր ճայներ եւ օդնութեան կանչեր լսել ինչ որ են–թադրել կուտար թէ ողջեր կան բայց ջանք ազատելն ալ չատ բարդ հարց է։ Հինդշաբթի ժամը 9ին՝ հաչուեկչիռը՝ 67 անհետացած, 3 մեռեալ, 7 վիրաւոր։

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿի մէջ, Եւրոպայի Նախարարաց Մորհուրդի կոմիտէն դատապարտեց Աթէնքի վարչակարգը եւ պահանջեց հիմնական ազատութեանց անմիջական վերահաստատումը երկրին մէջ։ Քուէարկութեան չմասնակցեցան Ֆրանսա եւ Կիպրոս։ Ֆրանսա առարկեց «թեքնիք» պատճառներ, յետոյ Ֆրանսայի կարծիքով պէտք էչ կղզիացնել Յունաստանը։ Արմատական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Ժ. Ժ. Սերվան – Շրայպէր, որ Սպրազպուրկ գացած էր, չկրցաւ արտայայտուիլ Մորհուրդին առջեւ ինչպէս կ'ուղէր։ Նիստին նախագահը յայտարարած էր թէ կրնայ ընդունիլ Սերվան – Շրայպէրը իրրեւ լրագրող։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ վարչապետը Պունտըսթակի (Մորհրդարան) առջեւ հաչուեկչիռը ներկայացուց Ուաչինկթընի կատարած իր ճամբորդութեան։ Պրանտ յայտարարեց թէ հոն հասկացողութիւն, օժանդակութիւն եւ վստահութիւն դտած է Գերմանիոյ այն քաղաքականութեան համար, որ կը ձգտի պատուհան մը բանալ դէպի Արեւելք։

ՆԱՆԹԷՌի դրականութեան լսարանի քուէարկութիւնը, որ սկսած էր Զորեքշաբթի առաւօ, հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ, դիմագիծ փոխեց իրիկունը եւ անիշխանական տարրեր անկարգութիւններ կը սեղծէին եւ կռիւներ կը սկսէին։

ԹՂԹԱՏԱՐի գանազան սպասարկութեանց գործադուլը կը ծաւալի, մինչեւ Հինդշաբթի չարժումը կը վերաբերէր աւելաւելաբար զատումի (քոի) ճիւղերուն, իսկ Ուրբաթ ցրուողներն են որ աչխատանքը կը դադրեցնեն։

ԱՄՄԱՆի մէջ, 12 հազար ցուցարարներ չարձակում գործած են ամերիկեան դեսպանատան վրայ, Սիհքայի ժամանակ նումէն 24 ժամ առաջ, իրրեւ բողոք ամերիկացի փոխ–նախարարին այցելութեան։ Ամմանէն առաջ, Սիհքօ Թել Ավիվ եւ Երուսաղէմ էր ուր կը փորձէր ապահովութիւն տալ Իսրայէլի բայց միաժամանակ կ'ուղէր համոզել Իսրայելցիք որ «նահանջ» բառը գործածեն։

ԱՆԳԱՐԱՑի մէջ, վերջին օրերուն, իրերայաջորդ բախումներ տեղի ունեցան ուսանողական չրջանակներու մէջ՝ ձախակողմեան ուսանողներու միջեւ։ Առջի օր, աջակողմեան տարրեր դրդռութիւններ հրահրեցին համալսարանէն ներս, որու հետեւանքով գնդակի մը զոհ գնաց թուրք բժիչկ մը։ Առջի օր, բժիչկին յուղարկաւորութեան առթիւ, այս անդամ ձախակողմեան ուսանողներն էին, որ բիրերով եւ քարերով, ինչպէս նաեւ «Մոլոթով» պայթուցիկներով չախչախեցին թուրք – ամերիկեան դրամատան պատուհաններն ու դուռները։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց։

ՖՐԱՆՍԱՑի Համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ վալտէք Ռոչէ որ Նոյեմբերէն ի վեր հիւանդանոց փոխադրուած էր, դուրս ելած է առջի օր։

ԻՍՐԱՑԵԼԵԱՆ օդանաւեր կրկին ռմբակոծեցին եգիպտական դիրքեր՝ Սուէզի ջրանցքի չրջադիծին մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊԷՅԼԻ ՈՐԲԱՆՈՑԻ

1920–1925

Գթութեան գործը, որուն շրջագիծին մէջ կը մտնէ անկասկած որբանոցներու հաստատումը, ծնողազուրկ երախաներու եւ պատանիներու խնամքը, դժբախտաբար, կեանքին իսկ հարկադրանքով, ընդհանրական երեւոյթ մը եղած է ամենուր։ Այսպէս եղած է նաեւ անցեալին։ Ա՛ր – դարեւ, ճակատագրէն հալածուած նո – բաւոր էակներու պատսպարանները գոյութիւն ունեցած են բոլոր ժողովուրդներու պատմութեան մէջ, որոնց չարքին նաեւ մեզ մօտ։

Այս մասին հատուկենտ տեղեկութիւններ կան մեր պատմագիրներէն ոմանց մօտ։ Օրինակ, Խորենացիի իսկ վկայութեամբ Ներսէս Մեծ, որ դաստիարակուած էր Կեսարիա եւ, հետեւաբար, ծանօթ էր յոյն աշխարհի ընկերային կեանքին, փիլիսոփայական միտքին եւ հանրային ըմբռնումներուն, ապահովաբար առաջնորդուելով այդ աշխարհի օրինակէն, մեծ ճիգ թափեց հիւանդանոցներ, անկելանոցներ, իջեւաններ եւ որբանոցներ հիմնելու համար Հայաստանի մէջ։ Նոյնը կը վկայէ Փաւստոս Բուզանդ «արեաց եւ որոց հանդիսա եւ գործոյն առնէր»։

Հայր Վարդան Հացունի իր «Գթութեան յարկերը հին Հայաստանի մէջ» դրութեամբ կը յիշէ նաեւ Աստղիկի վկայութիւնը «որբոց» խնամքի մասին՝ Հեթում Բ. Թագաւորին կողմէ, Կիլիկիոյ մէջ։

Եւ, ինչ որ յատկանշական երեւոյթ է մեր պատմութեան համար, գթութեան գործը առարկայ դարձաւ յատուկ ծրագիրներու մշակման եւ անոնց վաւերացման, գանազան պատմական ժողովներու կողմէ (օր. Աչտիշատ)։

Կը հետեւի ուրեմն, թէ այլ եւ այլ ժամանակաշրջաններու մէջ հայ միտքը ունեցած է գնահատելի եւ այլապէս օրի – նակելի մտածումը՝ սփոփարար ձեռք մը երկարելու բոլոր դժբախտներուն։ Օգնելու անկեալներուն։ Ամոքելու ցաւ եւ վէրք։

Այսուհանդերձ, անհրաժեշտ է ընդգծում մը կատարել հայկական որբանոցներուն մասին, 1915ի չարաշուք Թուա – կանէն ետք։ Այլ խօսքով չէ՛ տել հիմնական տարբերութիւնը, որ գոյութիւն ունեցաւ այդ Թուականէն ետք, հայկական եւ օտար որբանոցներուն միջեւ։ Որովհետեւ այլոց որբերու տան մէջ պատսպարուեցան առաւելաբար ճակատագրէն հալածուած խլեակներ, համեմատաբար սահմանափակ թիւով եւ, կարելի է ըսել, բնականոն պայմաններու մէջ։ Մինչդեռ Պոլսէն Սուրիա եւ Պէյրութ, Իրաքէն Յունաստան եւ յատկապէս Հայաստան, հարիւր հազարաւորներ էին, մանուկ եւ պարմանի, որոնք թրքական դեհենէն ճողոպրած ապաստան գտան հայ եւ օտար բարեսիրական մարմիններու կողմէ հաստատուած կայաններու մէջ։

Ու եթէ մինչեւ 1915, աճիատներ էին որ հասակ կը նետէին որբանոցներու նեղ չրջափակին մէջ, այդ թուականէն ետք ամբողջ սերունդ մըն է, որ այս անգամ կը ծլարձակէր մայր երկրէն մինչեւ օտար ծագերու մէջ։

Արդարեւ, այն ինչ որ այժմ կը կոչենք երէց սերունդ, իր կարեւոր մասով կազմաւորուած է, գոնէ սկզբնական տարի – ներուն, հոս ու հոն հաստատուած որբանոցներու պատերուն ետեւ։ Որովհետեւ, ի վերջոյ, միայն ամերիկեան Նպաստամատոյցի (Նիւ Իսթ Բիլիֆ) կայաններուն մէջ պատսպարուեցան եւ իրենց հայեցի դաստիարակութեան առաջին ոաղմերը ստացան հարիւր հազարէ աւելի որբեր՝ եօթանասուն հազարը Հայաստանի, իսկ մնացեալը Յունաստանի, Լիբանանի, Սուրիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ։

Ահա թէ ինչո՛ւ չափազանցուած կարեւի չէ նկատել այն հաստատումը, թէ սերունդ մը փրկուեցաւ Հայութեան հաչ – ւոյն Մեծ Եղեռնէն ետք, զանազան որբանոցներու մէջ։

Կը հետեւի ուրեմն, որ 1915էն ետք հիմնուած որբանոցները իրենց ներքին կեանքով կամ «պատմութեամբ», իրերու իսկ բերումով, այլեւս մաս կը կազմեն մեր վերջին ժամանակաշրջանի փոթոր – կայոյզ անցեալին։ Սփիւռքը, մանաւանդ բարեր անոր քանի մը հատուածները՝ Լիբանան, Սուրիա, Յունաստան, եթէ կ'ուզէք, մասամբ իր պատմութեան էջը կը բանայ մեր երբեմնի պատսպարաններուն նեղ ու լայն պատերէն, չրջափակերէն։

Առաւելաբար այս ըմբռնումով է ապահովաբար, որ Ճիպէյլի որբանոցի նախկին սաներէն ոմանք գնահատելի մտածումն են ունեցած հաստատիր հատորի մը մէջ արձանագրելու, յուշերու, թիւերու եւ այլ մանրամասնութիւններու չիտակութեան ճամբով, իրենց երբեմնի պատսպարանին կեանքը, կամ՝ պատմութիւնը եթէ կը նախընտրէք։

Յուշամատեանը, զոր հրապարակ հանած է նախկին սաներէ կազմուած կեդրոնական յանձնախումբ մը, եւ որուն խմբագրութեան աքնաչան աշխատանքը կատարած են Գ. Բանեան, Յ. Գարագոլանեան եւ Յ. Շահինեան, 325 մեծադիր էջերէ բաղկացած նկարազարդ ճաշակաւոր հատոր մըն է։ Եօթնէ աւելի պլուխներ, համազգային ձեւով հանրագումարի կը բերեն որբանոցին ներքին եւ, մասամբ, արտաքին կեանքը՝ իրենց բոլոր երեսներով՝ 1920էն մինչեւ 1925։

Միջերկրականի արեւելեան ափին, Պէյրութէն մօտաւորապէս 40 քիլոմեթր հիւսիս, եօթը հազար տարուան անցեալ ունեցող քաղաքի մը՝ Ճիպէյլի առասպելական բերդին չուքին տակ է, որ ասկէ մօտ 50 տարի առաջ հաստատուած է որբանոցը, որ Լիբանանի միւս պատսպարանոցներուն հետ, ինչպէս Նահր–Իպրահիմ, Մատամըլթէյն, Ղազիր, Ճիւնի, Անթիլիաս եւ Սայտա, պիտի դառնար փրկարար ովասիս մը մօտ տասը հազար որբերու համար։

Խմբագիրներու աշխատանքին մէկ կարեւոր, եթէ ոչ հիմնական դիծը այն է, որ անոնք յաջողած են ակնարեւ դարձնել որբանոցէն ներս տիրող հայկական – նութեան ոգին։ Ապահովաբար հատորը չատ մեծ բան պիտի կորսնցնէր իրրեւ խորք, եթէ մեզի ներկայացնէր լոկ որբանոցին վարչական կեանքին երեսը՝ իր կարգ մը ստորոգելիներով։ Սակայն Ճիպէյլ ամէնէն աւելի յատկանչուեցաւ իր հայաչունչ եւ հայագրոչմ մթնոլորտով. աւելին՝ նկարագրով։

Եւ, հետեւաբար, չատ բնական պէտք է նկատել այն փաստը, որ որբանոցին 1300 սաները, տարիներու ընթացքին, ինչպէս արդար հաւասարութեամբ մը կը մատնանշեն խմբագիրները, մասնակցութեան իրենց բաժինը բերին օտարութեան մէջ կազմակերպուող հայ կեանքին, բոլոր մարզերէ ներս։

Գնահատելի հոգեպարծ սեռրունդի մը խլեակներն էին Ճիպէյլի «տան» բնակիչները, ամբողջ հինգ տարի։ Այլ սակայն չուտով գտնելու համար սերունդ մը՝ «անհատատալիօրէն տոկուն, չարքաշ, խիզախ ու ինքնավստահ, այլեւ խոնարհ ու վստահելի, բարի ու այլասէր — հայ հոգիին իրրեւ հարազատ արտայայտութիւնը»։

Յուշերու — այլա՛պէս յուզիչ եւ գործեպնդիչ միանգամայն — եւ յիշատակութիւններու, ինչպէս նաեւ փաստացի տուեալներու, մատնանշումով մեր առջեւ կը պարզուի դառնութիւնը խիզախութեան վերածած, հարուածը հարուածով փոխադարձելու տրամադրութեամբ վարակուած, հոգեպինդ երիտասարդութեան մը չքեղ տոզանցքին այլապէս հոգեթով պատկերը։

Արդարեւ հո՛ս է արժանիքը այս հատորին։

Կարեկցութիւն չէ, որ կը հայցեն այս էջերուն մէջէն դիմագիծ ստացող սերունդին ներկայացուցիչները, որովհետեւ ոչը ու կոծի, հոգեվարքի ու մտայրկումի մթնոլորտը չէ, որ տիրապետող է հոս։ Այլ ընդհակառակն, ցեղին յաւերժութեան, կենսունակութեան, արժանիքներուն հաւատացող տղաքն են ատոնք։

Եւ այս չունչը, այս ոգին անոնց մէջ դրոշմած են անկասկած հոյլը նուիրեալ ուսուցիչներուն, նոյնիսկ պարզ անտես – ներուն։

Դաստիարակութիւն, ազգային հանդիսութիւն, նաւասարդեան տօնահանդէսներ, առօրեայ զբաղումը կազմած են որբերուն, որոնց համար հայ լեզուն «պատերազմներու պատմութեամբ, աստուածներու փառաբանութեամբ եւ ընտանեկան բանաստեղծութեամբ յղկուած, ճոխացած եւ գաղափարներ արտայայտելու յարմարած» եղակի եւ անփոխարինելի գեղեցկութիւն մըն է, իսկ Մխիթարեան ուխտն ու Մխիթարեանները «քաղցրիկ» անուններ են անկասկած, անուններ, որոնք «գեղեցկօրէն կ'արձագանգեն բոլոր հայ սրտերուն մէջ»։

Այո՛, հարկ է կարդալ որբերու խմբագրած «Տուն» ամսագրին թիւերէն քաղուած փունջը յօդուածներու, համոզումներու համար, որ եղեռնէն դեռ հազիւ հինգ տարի ետք, յուշ եւ անցեալ դառնալով դաստիարակուած ազգի մը զաւակները այս անգամ ցեղին յարութեան չունչն է, որ կը զգուերդեն Մայիս 28ի անկախութեան դարբիններուն ճօնելով իրենց մատղաչ սրտերուն մէջ բոցավառող մշտատեւ ջահերը հաւատքի։ Մչտանորոգ լոյսը կենսունակութեան։

Կարդալէ ետք հատորին իւրաքանչիւր էջը, սեւեռելէ ետք պահ մը իր հայեացքը նկարներուն վրայ, ընթերցողը իրաւունք պիտի ունենայ գնահատելու ճիգն ու աշխատանքը բոլոր անոնց, որոնք ծրինակելի մտածումով մը գլուխ հանած են Յուշամատեանը Ճիպէյլի որբանոցին։

Փափաքելի պիտի ըլլար, որ ուրիշներ եւս հետեւէին ատոնց օրինակին՝ հրապարակ հանելով միւս որբանոցներուն պատմութիւնը արձանագրող յուշամատեաններ։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«Յուշամատեան Ճիպէյլի ամերիկեան որբանոցի», 1920–1925, հրատարակութիւն նախկին սաներու, տպ. Համազգայինի, Պէյրութ, 1969։

«ՁԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐ»

Ճեմարանի բակին մէջ հաւաքուած էին Ճիպէյլի որբանոցին նախկին սանները» մօտ հարիւր հոգի։

Հաւաքուած էին՝ խմբանկարի մը համար, որ տեղ պիտի գրաւէ իրենց որբանոցին նուիրուած յուշամատեանին մէջ։

Ձեմ դիտեր ինչո՛ւ հոգեկան խռովք մը զգացի ի տես այդ «չափահաս որբեր»ուն։ Հազարներու հասնող հայ որբերու հրակայ բանակէն հարիւրեակ մը միայն, բայց որքա՜ն պերճախօս եւ սրտառուչ։ Գրեթէ բոլորն ալ սպիտակ մազեր ունէին, բոլորն ալ ընտանիքի հայրեր, բոլորն ալ դիրքի ու դործի տէր։

Ու երեւակայեցի պահ մը զանոնք փոքրիկ, կիսամերկ ու բոկոտն, անօթի ու հալածուած՝ աքսորի ճամբաներուն վրայ։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ճանչցայ մահուան արհաւիրքէն եւ տառապանքնե –

րազմներու պատմութեամբ, աստուածներու փառաբանութեամբ եւ ընտանեկան բանաստեղծութեամբ յղկուած, ճոխացած եւ գաղափարներ արտայայտելու յարմարած» եղակի եւ անփոխարինելի գեղեցկութիւն մըն է, իսկ Մխիթարեան ուխտն ու Մխիթարեանները «քաղցրիկ» անուններ են անկասկած, անուններ, որոնք «գեղեցկօրէն կ'արձագանգեն բոլոր հայ սրտերուն մէջ»։

Այո՛, հարկ է կարդալ որբերու խմբագրած «Տուն» ամսագրին թիւերէն քաղուած փունջը յօդուածներու, համոզումներու համար, որ եղեռնէն դեռ հազիւ հինգ տարի ետք, յուշ եւ անցեալ դառնալով դաստիարակուած ազգի մը զաւակները այս անգամ ցեղին յարութեան չունչն է, որ կը զգուերդեն Մայիս 28ի անկախութեան դարբիններուն ճօնելով իրենց մատղաչ սրտերուն մէջ բոցավառող մշտատեւ ջահերը հաւատքի։ Մչտանորոգ լոյսը կենսունակութեան։

Կարդալէ ետք հատորին իւրաքանչիւր էջը, սեւեռելէ ետք պահ մը իր հայեացքը նկարներուն վրայ, ընթերցողը իրաւունք պիտի ունենայ գնահատելու ճիգն ու աշխատանքը բոլոր անոնց, որոնք ծրինակելի մտածումով մը գլուխ հանած են Յուշամատեանը Ճիպէյլի որբանոցին։

Փափաքելի պիտի ըլլար, որ ուրիշներ եւս հետեւէին ատոնց օրինակին՝ հրապարակ հանելով միւս որբանոցներուն պատմութիւնը արձանագրող յուշամատեաններ։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«Յուշամատեան Ճիպէյլի ամերիկեան որբանոցի», 1920–1925, հրատարակութիւն նախկին սաներու, տպ. Համազգայինի, Պէյրութ, 1969։

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՁԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

Բայց հիմա ալ ուշ էր։ Իր խոստումը տուած էր եւ չէր կրնար դժուել։

— Պէտք է մինչեւ ծայրը երթալ, կը խորհէր Վահան այս վրէժխնդրական դործին ձեռնարկած է ազնիւ զգացումէ մը մղուած եւ վատութիւն կ'ըլլայ իմ կողմէ՝ դինքը լքել։

Երիտասարդը այս մտածումներով պարուրած չարունակեց իր ճամբան եւ տուն հասաւ։

Հոն մեծ ուրախութեան մէջ գտաւ իր մայրն ու քոյրը։

Մարսիկ էֆէնտին եկած էր քիչ մը առաջ եւ փարթամ պէյի կողմէ լուր բերած էր որ Բարսեղ էֆէնտին հաւանօրէն հետեւեալ օրն իսկ պիտի արձակուէր։

Միակ յանգանքը զոր կը վերագրէին վաճառականին՝ իր տեսակցութիւնն էր կարնեցի երիտասարդին հետ եւ այս մասին որեւէ ապացոյց չէին կրցած բերել։ Բարսեղ էֆէնտի մինչեւ եօքը ուրացեր էր Վահանի հետ տեսակցած ըլլալը եւ հիմա նախարարը համոզում դոյացուցած էր, որ այդ մասին Թորոս պէյի տուած հաւաստումները պարզ զրպարտութիւն – ներ էին, առանց որեւէ հիմ ունենալու։ Եւ իր այս համոզումը ոստիկանութեան նախարարը որոշած էր հաղորդել Երզնկոյ պաշտօնակիցին։

Սակայն խնդիրը ասով պիտի չվճռուեր եւ Փարթամ պէյ խմացուցած էր նաեւ, որ հաւանօրէն Թորոս պէյը չատ նեղ կացութեան մէջ պիտի իյնար եւ իր ազդեցութիւնը պիտի կորսնցնէր պալատին մէջ։

Բոլոր այս տեղեկութիւնները բնականաբար մեծ դոհունակութեամբ լսեց Ա. – րամ եւ իր քիչ մը առաջուան մտատանջութիւնները մեղմացան։

Շատ ուշ ատեն եկաւ նաեւ Լեւոն։ Մըրտայլ ու բարկացած կերպարանքով մը։

Հազիւ ներս մտած սենեակէն, ուր նստած էին Սրբուհի հանըմ, Ա.րամ ու Զարուհի, գոչեց։

— Ա՛լ դիմանալիք բան չէ ասիկա... վայրկեան մը աւելի չեմ կրնար մնալ այս տունը։

— Ի՞նչ կայ զարմանալ, հարցուց Սրբուհի։

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, ձեր պատճառով իմ ալ գլուխս փորձանքի եկաւ... արդէն մտքէս կ'անցնէր, օրերէ ի վեր կը սպասէի... գիտէ՞ք ուրկէ կուգամ այս ատեն։

— Ո՞րկէ, խօսէ տեսնենք, ըսաւ Զարուհի։

— Զապթիէէն, ոստիկանութեան նախարարին քովէն... ճամբան դացած ատենս գարմուցին տարին, ասանկ խաղքութիւն կ'ըլլա՞յ...

— Ի՞նչ պատճառով։

— Ի՞նչ պատճառով պիտի ըլլայ, Բարսեղ էֆէնտիին համար։ Երեք ժամ հարցաքննութեան ենթարկուեցայ, մազ մնաց որ գլխս ալ վար դնէին, հազիւ թէ յաջողեցայ օձիքս ազատել... բայց հաւանօրէն կրկին պիտի կանչեն, կրկին նեղութիւն պիտի տան... արդէն բացէ ի բաց ըսաւ նախարարը որ պէտք է միշտ իրենց տրամադրութեան ներքեւ գտնուիմ։

— Բայց մենք, ընդհակառակն, այսօր լուր առինք թէ ալ հարցաքննութիւնները աւարտած են եւ թէ Բարսեղ էֆէնտին ալ ազատ պիտի ձգեն, դիտել տուաւ Սրբուհի հանըմ։

— Ձեր առած տեղեկութիւնները կուտ մը չեն արժեր, գոչեց Լեւոն, հոն ըլլայիք եւ լսէիք նախարարին ըսածները։

— Ի՞նչ հարցուցին քեզի, ըսաւ Ա.րամ։

— Ի՞նչ պիտի հարցնեն, Բարսեղ է – ֆէնտիին եւ Վահանին տեսակցութեան մասին քննութիւն կատարեցին։

— Եւ դուն ալ պատասխանեցիր որ տեղեկութիւն չունիս, վրայ բերաւ Ա.րամ։

— Ատանկ բան մտիկ ընդ կա՞յ, շարունակեց Լեւոն միչա բարկութեամբ, մարդիկը կ'երեւայ որ նոր տեղեկութիւններ ստացեր են... ի՞նչ փորձանքի մէջ մտանք այդ սրիկայ Վահանին համար... բայց ես ի՞նչ յանգանք ունիմ այս ամէնուն մէջը.. մե՞ղք զործեցի ամուսնանալով, ձեզի փեսայ ըլլալով.. Չէ, անկարելի բան է, ես այս տունը չեմ կրնար նստիլ, արդէն Զարուհին ալ ըսի...

— Ինչպէս յարմար կը տեսնես, այնպէս ըրէ, պատասխանեց Սրբուհի հանըմ։

— Ես վաղը կենիկս կ'առնեմ կ'երթամ։

— Շատ աղէկ կ'ընես։

— Միայն թէ երթալէ առաջ պէտք է խնդիրը կարգադրենք, ըսաւ Լեւոն։

— Ի՞նչ խնդիր։

— Ի՞նչ խնդիր պիտի ըլլայ, դրամի խնդիրը։ Ալ բաւական չէ՞ որչափ որ պիտի խաղցուցիք...։

— Չեմ հասկնար թէ ինչ ըսել կ'ուզես, պատասխանեց Սրբուհի հանըմ։

— Եթէ չես հասկնար, ուրեմն աւելի որոշ կերպով խօսիմ։ Բայց նախ եւ առաջ հարկ կը համարիմ յայտարարելու, որ ըսելիքներուս ըլջօրէն ականջ դնէք մէնդ ալ եւ միեւնոյն ատեն պիտանաք, որ վճռական բաներ են ըսելիքներս։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(94 – Շար.)

րուն ամէնէն անմարդկայինը: Անոնցմէ չատեր մանուկի իրենց անմեղունակ աչքերով տեսան ջարդը, արիւնը, հրդեհն ու աւերը Մեծ Եղեռնին: Տեսան իրենց ծնողքներուն ու հարազատներուն մահը, թշնամի ձեռքերու վայրագ հարուածնե– րուն տակ կամ սովի ու համաճարակի ճիրաններուն մէջ: Տեսան դժոխքը Մի– ջագետքի կիզիչ անապատներուն եւ հրաշ– քով վերապրեցան:

Երեւակայեցէք տակաւին զանոնք հիւ– ծած մարմիններով եւ սարսափահար աչ– քերով, ճիպէյլի ծովափին, ճակատագրի նոյն սեւ դիրով եղբայրացած, գուրկ ծը– նողական դուրդուրանքէ, վերջին չառա– փիղները չէն ու բազմանդամ օճախներու:

Ի՞նչպէս կրցան խաղաղեցնել իրենց բո– վանդակ էութիւնը ցնցող փոթորիկը, ի՞նչպէս կրցան յագեցնել իրենց մարմինն ու հոգին սպառող անսահման քաղցը: Սակայն պատմութիւնը յստակ է, պա– տառ մը չոր հացը եւ քանի մը հատուոր դիրքերը բաւեցին, որ անոնք կեանքին վերադառնան, ճծին, ուռճանան, ամրոզ– ջական գիտակցութեան տիրանան ու վե– րջապէս վառեն պապենական օճախներու մարած կրակը:

Աւա՛ղ, այդ կրակը կարելի եղաւ վա– ռել միայն օտար հողերու վրայ: Ա,յսու– հանդերձ, վերականգնումի եւ վերածագ– կումի հրաշքը չի դադրիր զարմանք պատ– ճառելէ:

Հեռուէն դաղտագողի դիտեցի մեր «չա– փահաս որբեր»ու զուարթ ու խրոխտ խումբը եւ սիրտս լեցուեցաւ ազգային խոր հպարտութեամբ:

Երկուտան թշուառ ու դժբախտ որ– բուհները այսօր մարդ էին արդէն, պատ– ուաւոր եւ պատուաբեր դիրքերու վրայ: Անոնց մէջ կային կրթական մշակներ, ազգային գործիչներ, դեղագործներ, երկրաչափներ, առեւտրականներ: Ոչ մէկը կարօտ էր ընկերութեան նպաստին: Ընդհակառակն բոլորն ալ իրենց նիւթա– կան ու բարոյական դրամագլուխով զար– ձած էին սիւներ մեր ազգային եւ ընկե– րային կեանքին մէջ:

Ցիսուն տարի եւ ահա մահը կեանքի փոխակերպուած է, արցունքը՝ ժպիտի, թշուառութիւնը՝ բարեկեցութեան: Որ– քեր չկան այլեւս, այլ բազմաթիւ զա– ւակներու ձեռքէն ամբօրէն բռնած զա– ղափարապաշտ հայրեր, որոնք կեանքի պայքարը չհաւնէ եառ, կը շարունակեն պայքարիլ նաեւ մեր ազգային գատին եւ գոյութեան համար:

Երբ նախկին որբերը կը նկարագրէին ժպտադէմ եւ հպարտ, ես խորհեցայ մե– կուսի—

Թշնամին ուզեց մեզ ջախջախել, վհա– տացնել եւ սրբել աշխարհիս երեսէն: Ցեղասպանութեան իր ծրագիրը զոր– ծադրեց ամէնէն վայրագ միջոցներով եւ կարծեց թէ մնացորդացը պիտի վերած– ուի թափառական բոշաներու, մուրացիկ ու ամօթաբեր խլեակներու: Ան զգա– փարը չունէր մեր ցեղի ներքին հզօր կեն–

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ամէն տարի, երկրաշարժի հարիւր հա– զար ցնցումներ կը պատահին, այսինքն, օրական երեք հարիւր հատ մօտաւորա– պէս:

Բարեբախտաբար, անոնցմէ չատերը չատ թեթեւ կ'ըլլան եւ զգալի չեն զառ– նար: Միայն չատ զգայուն մասնաւոր մեքենաներ կ'արձանագրեն զանոնք:

Ընդհակառակն ուժգին ցնցումները՝ հոդը (գետինը) կը չարժեն երկրագունդի մէկ ծայրէն մինչեւ միւս ծայրը:

Ցաճախ ալ մակերեսային չարժի ալիք– ները երկրի չրջանը կ'ընեն բազմաթիւ անգամներ:

Ուժգին չարժերու առեն, չատ մը ցըն– ցումներ զգալի կ'ըլլան:

Առաջին ցնցումները՝ սովորաբար թե– թեւ կ'ըլլան: Անոնցմէ եառ, հետզհետէ կը զօրանան:

Օրինակի համար, 1923 Սեպտեմբեր 1ին, Թոքիոյի մէջ պատահած մեծ երկ– րաչարժի ընթացքին, մեծ ու փոքր երկու հարիւր ցնցումներ համրուեցան:

Ցաջորդ օրերուն, ցնցումներու թիւը պակսեցաւ եւ ի վերջոյ, չարաթական երկուքի եւ երեքի իջաւ, ինչ որ բնական թիւ է այդ չրջանին համար:

Մեր մոլորակի երկրաբանական ու– սումնասիրութեան համար երկրաչարժ– ներու ներկայացուցած չահեկանութիւնը պատճառ եղաւ որ, գիտնականները հնա– րեն մեքենայ մը, որուն միջոցով մասնա– գէտները կրնան տեղեկանալ երկրագունա– սունակութեան մասին: Չէր կրնար երե– ւակայել իսկ, թէ անապատներէն հա– ւաքուած կմախակերպ որբերը օր մը կըր– նան ա՛յսքան տիրական ներկայութիւն դառնալ նորէն եւ կեանքի մրցադաշտե– րուն վրայ զրաւել առաջին չարքերը:

Հո՛ս է արդէն մեր ազգի զօրութեան, անմահութեան գաղտնիքը: Զարմանալի չէ բնաւ, որ միայն ջարդել եւ աւերել գիտցող ժողովուրդները չըմբռնեն այս գաղտնիքը, որովհետեւ իրենց որդիները, մեր պայմաններուն մէջ, իսկապէս պիտի վերածուին ողորմելի խլեակներու:

Որքանոցի մը չոր տախտակներէն բար– ձրանալ մինչեւ ազատ աստղաբէդներու նախանձելի դիրքերը, եզերնագործ դի– չերներու խաւարէն դուրս գալ եւ հասնիլ մինչեւ նորագոյն գիտութեանց լուսա– բացը, ընդունեցէք որ հպարտաւիթ երե– ւոյթ մըն է մեր ժողովուրդին համար:

Իրենց հայրերու կերտած այս յաղթա– նակը հպարտութենէն աւելի բան մը կըր– նայ ներշնչել նորահաս սերունդին. — հաւատք եւ վստահութիւն մեր ազգա– յին եւ առաքելութեան հանդէպ:

Մ. ԻՇԽԱՆ

«Յուշամատեան Ճիպէյլի որբանոցի»

դի կեղեւի ամէնէն թեթեւ չարժումնե– րուն անդամ:

Այս մեքենան չարժագիրն է: Շարժա– դիրներու երկու տեսակներ կան.— հո– րիզոնական եւ ուղղահայեաց:

Առաջինը կ'արձանագրէ երկրաչարժի հորիզոնական ալիքները: Երկրորդը կ'ար– ձանագրէ ուղղահայեացները:

Այսպիսի մեքենաներ հաստատուած են աչխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ:

Շարժագիր մեքենայ մըն ալ, 1969 Յուլիս 21ին զետեղուեցաւ Լուսինին վը– րայ, երբ առաջին աստղանաւորդները ոտք կոխեցին անոր հողին վրայ:

Շարժագիր մեքենաներու չնորհիւ, այսօր որոշ տուեալներ կ'ունենանք այն խորութեան մասին՝ ուր կը պատահին երկրաչարժներէն չատերը:

Մասնագէտները երեք դասակարգի բաժնեցին զանոնք:

Այսինքն, մակերեսային երկրաչարժ– ներու, միջակ խորութեան երկրաչարժ– ներու եւ մեծ երկրաչարժներու:

Մակերեսային երկրաչարժներուն կեդ– րոնը՝ վթարուն քիլոմեթրէն պակաս խո– րութեան մէջ կ'ըլլայ: Միջակ խորու– թեան երկրաչարժները՝ վթարունէն մին– չեւ երեք հարիւր քիլոմեթր խորութեան մէջ կը պատահին, իսկ մեծ երկրաչարժ– ները՝ երեք հարիւր քիլոմեթրէն աւելի խորութեան մէջ կ'ըլլան:

Այսպիսի երկրաչարժներ՝ սովորաբար կը պատահին միայն Կեդրոնական Ասիոյ մէջ եւ Խաղաղական ովկիանոսը եզերող նեղ երիզի մը երկայնքին:

Միջերկրականի, Փոքր Ասիոյ եւ Ատ– լանտեան ովկիանոսին մէջ երբեք չեն պատահիր այսպիսի երկրաչարժներ:

Այդ չրջաններուն մէջ կը պատահին մակերեսային կամ միջակ խորութեան երկրաչարժներ:

Շարժի զօրաւոր ցնցումները ահռելի վնասներ կը պատճառեն եւ դժբախտա– բար, բաւական չաճախ կը պատահին:

Այդ երկրաչարժները ոչ մէկ բան կը ձգեն կանգուն: Վտանգաւոր են, — բայց ոչ միչտ — միջակ խորութեան երկրա– չարժներն ալ:

Այս երկրաչարժներու առեն, քաղաք– ներու եւ գիւղերու բնակիչները խուճա– պահար՝ տուներէն դուրս կը փութան:

Լեռնային չրջաններու մէջ երկրաչարժ– ները ապառաժներու հսկայ կտորներ վար կը գլորեն կամ դետնի կթումի պատ– ճառ կ'ըլլան:

Գետնի ամէնէն մեծ կթումը պատահեցաւ Չինաստանի Գանսու նահանգին մէջ, 1920ի երկրաչարժի միջոցին:

Մեծ երկրաչարժներու առեն, երբեմն ալ լայն ճեղքեր կը բացուին գետնին վը– րայ: Այդ ճեղքերուն մէկ մասը՝ բաց կը մնայ մչտապէս: Մաս մըն ալ իսկոյն կը դոցուի, իր մէջ առնելով ամբողջ տու– ներ, մարդիկ ու կենդանիները:

Այդպէս պատահեցաւ 1891ին, Ճափոնի մեծ երկրաչարժի ժամանակ:

Երբեմն ալ, վառած կրակներու կամ ե– լեկտրական հոսանքի մէջ չառաջացած անկանոնութեան հետեւանքով հրդեհներ կը ծագին, ինչպէս պատահեցաւ 1906ին, Սան Ֆրանսիսքոյի մեծ երկրաչարժի ա– տեն:

Երկրաչարժը մեծ վնասներ չհասցուց, բայց ամբողջ քաղաքը փճացաւ երկրա– չարժին պատճառով ծագած հրդեհներէն:

Երկրաչարժներու ուրիչ մէկ հետե– ւանքն ալ մեծ մակընթացութիւններն են, որ սարսափելի վնասներ կը հասցնեն ծո– վեզերեայ չրջաններու մէջ:

Շարժի ցնցումներուն հետեւանքով՝ ծովուն ջուրերը ետ կը քաչուին եւ յե– տոյ, ահռելի սաստկութեամբ կը վերա– դառնան եւ 20էն մինչեւ 30 մեթր բար– ձրութեամբ ալիքներ կազմելով, քիլո– մեթրներով ցամաքէն ներս կ'արչաւեն եւ իրենց անցքին վրայ ամէն ինչ կը փճա– ցընեն:

Թարգմ. Վ.Ի.Ն

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԹԵՄԻ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ

Մարտ 28ին եւ 29ին, Աթէնքի մէջ դու– մարուեցաւ Յունահայ Թեմի Պատգամա– ւորական Ժողովը: Երկու օրուան նիստե– րու ընթացքին, ժողովը մանրակրկիտ կերպով քննեց ազգային, տնտեսական, ուսումնական եւ եկեղեցական հարցեր եւ տուաւ համապատասխան որոշումներ: Իր աչխատանքները աւարտեց ընտրելով նոր Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն:

Պատգամաւորական ժողովին նախա– գահեց Ռուբէն Գալֆայեան:

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան տեղեկագիրը պարզեց, թէ ազգային, եկեղեցական, ուսումնական եւ այլ մարզերու մէջ գո– ղութիւը արձանագրած է կարեւոր նուա– ճումներ:

Այսպէս՝ աւարտած եւ վարձու տրուած է Աթէնքի ազգապատկան չէնքը, որ տա– սական կարեւոր գումար մը իրրեւ եկա– մուտ կը բերէ ազգային տնտեսին: Կեդր. Վարչութիւնը իր յարատեւ ճիգերով յա– ջողած է հելլէն կառավարութեան միջո– ցաւ հողամաս մը ապահովել Փիքսի ե– կեղեցիին համար: Մասնաւորաբար Ա– ռաջնորդի Ամերիկայի մէջ կատարած նուիրահաւաքումով եւ Կրետէի դերեզ– մանատան մէկ մասին վաճառումով՝ ա– պահոված է եկեղեցիին չինութեան ծախ– քերուն կարեւոր մէկ մասը:

Վերոյիչեալ տուեալներուն հիման վը– րայ, Պատգամաւորական Ժողովը Ազգ. Կեդր Վարչութեան գործունէութիւնը գտաւ յոյժ գնահատելի:

Նոր Կեդր. Վարչութեան անդամ ըն– տրուեցան հետեւեալ ազգայինները.— Ներսէս Ցակոբեան, Գաբրիէլ Վարժա– պետեան, Թիրայր Ճանիկեան, Օննիկ Փալանճեան, Հայկ Զարեան, Բժ. Եղիա Աբշահունի, Ցակոբ Ցովակիմեան, Պօ– ղոս Պօղոսեան, Միհրան Եաղճեան, Օն– նիկ Զաքարեան եւ Պաղտիկ Գասպար– եան:

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

— Ա՛հ, անղնացի մխիթարը:

— Այո, հնդկական կեանքի վերայ չատ մը բաներ պատմեց խիստ չահեկան կեր– պով:

— Սէր Ճոն, Սէր Ճոն, այո, տեսած եմ: Շատ լաւ կը խօսի: Օրիորդ Վա– կեվ բոլորովին սիրահարած է իրեն:

— Իրա՞ւ է որ օրիորդ Վլադիէվա բո– լորովին սիրահարած է իրեն:

— Իրա՞ւ է որ Օրիորդ Վլադիէվա Պ. Թափովի հետ կ'ամուսնանայ:

— Չեմ կրնար ըմբռնել ծնողքին ըն– թացքը. կ'ըսեն թէ սիրային ամուսնու– թիւն մըն է:

— Սիրային ամուսնութի՞ւն մը. ի՛նչ անըմբռնելի գաղափարներ ունիք: Ո՞վ սիրոյ վրայ կը խօսի մեր օրերուն:

— Չին տխմար սովորոյթ մըն է, բայց կը յարատեւէ, ըսաւ Վրոնսքի:

— Վա՛յ անոնց որ այդ սովորոյթին կապուած են... միայն բանաւոր ամու– նութիւնները երջանկաբեր են:

— Բայց որքա՞ն յաճախ բանաւոր ա– մուսնութիւններու երջանկութիւնը փո– չիի պէս կը փշրուի երբ հրայրքը, զոր ուրացած էին, վրայ կը հասնի, ըսաւ:

— Բայց բանաւոր ամուսնութիւն կը կոչենք երբ երկու կողմէն ալ խելօքցած են, որովհետեւ սէրը կարմրախտի պէս է, հարկ է որ ամէն մարդու գլուխէն անցնի:

— Ուրեմն պէտք է պատուաստուիլ սի– րոյ դէմ, ինչպէս կ'ընեն ծաղկախտի հա– մար:

— Երիտասարդութեանս դիւղի փոքրիկ տիրացուի մը սիրահարած էի, ըսաւ իշ– խանուհի Միխիքայա, եւ իրաւ որ չեմ դիտեր թէ այդ բանը օգտակար եղա՞ծ է ինծի:

— Կատակը մէկդի, ես համոզուած եմ որ սէրը ճանչնալու համար պէտք է նախ չարաչար գործածել զայն եւ յետոյ խելքը գլուխը ժողվել, ըսաւ իշխանուհի Պէցի:

— Նոյնիսկ ամուսնութենէ ե՞տքը, հարցուց դեսպանուհին կատակով:

— Կարգի գալու համար երբեք ժամա– նակը ուշ չէ, ըսաւ դիւանագէտը:

— Ճիշդ է, ըսաւ իշխանուհի Պէցի, պէտք է զեղծանել ու յետոյ խելքը գլու– խը ժողվել: Դուք ի՞նչ կը խորհիք, Ան– նա, ըսաւ մանկամարդ կնոջ որ խօսակ– ցութեան կը հետեւէր առանց բառ մը ը– սելու:

— Կը խորհիմ որ, ըսաւ Աննա իր ձեռ– նոցներէն մէկուն հետ խաղալով... կը խորհիմ որ... որքան գլուխ այնքան խելք, այնքան սիրտ ու այնքան տեսակ սէր կայ...:

Վրոնսքի սրտատրոփ կը սպասէր Ան– նայի պատասխանին եւ հառաչանք մը արձակեց իբր թէ մեծ վտանգէ մը ազա– տած ըլլար:

Ցանկարծ Աննա ըսաւ իրեն.

— Մոսկուայէն նամակ մը ստացայ: Ինձ կը գրեն թէ Քիթթի Չէրպացքայա ծանր հիւանդ է:

— Իրա՞ւ, ըսաւ Վրոնսքի դէմքը մը– թագնելով:

Աննա խիստ ակնարկ մը ուղղեց իրեն:

— Այս լուրը ձեզ չի՞ չահադրդռեր:

— Ընդհակառակն, չատ կը չահադրդը– ռէ... ուրիչ ի՞նչ կը գրեն, եթէ հարցումս անզգաստաբար չէ...:

Աննա ոտքի ելաւ եւ իշխանուհի Պէցիի մօտեցաւ.

— Ի՞նչ գրած են ձեզ, կրկնեց:

— Կարծեմ որ մարդիկ չեն հասկնար ինչ որ վաւիլականակատ չէ, ըսաւ Աննա, իբր թէ ինքնիրեն խօսելով եւ առանց ա– նոր ուղղելու ըսածը:

Քանի մը քայլ առաւ եւ դնաց նստիլ ալպոմներ դրուած չքաղաքարանի մը առջեւ:

— Ձեր խօսքերուն իմաստը լաւ չեմ ըմբռներ, ըսաւ Վրոնսքի իրեն գաւաթ մը թէյ բերելով:

Աննա իր քով գտնուած բազմոցին նա– յեցաւ եւ երիտասարդը անոր վրայ նըս– տաւ:

— Այո, երկար առեն է որ կ'ուզէի ձեզ ըսել, ըսաւ Աննա առանց անոր նայելու. դէշ վարուեցաք, դէշ, չատ դէշ...:

— Միթէ չէ՞մ գիտեր որ դէշ վարուե– ցայ, բայց ո՞վ է պատճառը:

— Ինչո՞ւ այդ բանը կ'ըսէք ինծի, մըր– մնջեց Աննա խստօրէն անոր նայելով:

— Գիտէք թէ ինչու համար, պատաս– խանեց երիտասարդը առանց վարանումի եւ ուրախութեամբ անոր ակնարկին հան– դիպեցաւ:

Ակնարկներու այս հանդիպումէն Աննա խռովեցաւ եւ ոչ թէ երիտասարդը:

— Ասիկա պարզապէս կ'ապացուցանէ որ սիրտ չունիք, ըսաւ մանկամարդ կի– նը:

Բայց իր ակնարկը կ'ըսէր թէ գիտէ որ սիրտ ունէր եւ ասոր համար էր որ անկէ կը վախնար:

— Ձեր ակնարկած իրողութիւնը պատ– րանք մըն էր եւ ոչ թէ սէր, ըսաւ Վրո– նսքի:

— Ցիշեցէք որ ձեզ արդիւնեցի այդ բա– ռը, այդ անպիտան բառը արտասանելու, ըսաւ Աննա սարսռալով:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Պարոյր Վարպետեան եւ Տէր եւ Տիկին Արամ եւ Լուսաբեր Աչըք-կէօզեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհան-գստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրա-կի Ապրիլ 19ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկըր-տիչ եկեղեցին իրենց հօրեղբօր՝

ՋԱԻԷՆ ՎԱՐՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տիկին Նալպանտեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի (Ապրիլ 19) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր ամուսնոյն՝

ՍԱՀԱԿ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Յարութ Յարութիւնեան, Ապրիլեան Եղեռնի առթիւ իրենց պաշ-տելի ծնողաց Յարութիւնեան եւ Սադըզ-եան զերդաստանի նահատակ ննջեցեալց յիշատակին փոխան հոգեհանգիստի հե-տեւեալ նուէրները կ'ընեն՝ 10 Ֆր. «Յ-առաջ»ի բարգաւաճման, 50 Ֆր. Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին:

(Տտանալ «Յառաջ»էն):

« Յառաջ » Մատենաշար

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Աջատն Կոմիտաս

Եւ իբր յաւելագիր՝

ՎԱՂԸ

Գրեց՝

Եսայան Եսայեան

●

Այս գրքոյկը չի վաճառուիր: Փափաքողները կրնան դիմել «Յառաջ»ի

Ա. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍՊԱՌԱԾ ԸՆԼԱԼՈՎ ԱՆՍՈՎՈՐ ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՄԲ, ՓԱՓԱՓՈՂՆԵՐԷՆ ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ՍՊԱՍԵԼ Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ Կ'ԵԼԼԷ ԱՊՐԻԼ 23–ԻՆ:

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՍՓԱՆՉԵԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀՈԼԱՆՏԱ ԵՒ ՊԵԼՃԻԱ

Մայիս 1, Ուրբաթ, հաւաքոյթ անդամ-ներու եւ բարեկամներու Մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն, ժամը առաւօտեան ժամը 7ին (պուային ելքին) 7,30ին ֆաֆէ ֆիւր – վէօր (կառ տիւ Նոռ), 7,45ին մեկնում դէպի Օսթանտ հիւսիսի կառուղիէն, ցերեկուան ճաշ նաւահանգիստին մէկ ռեստորանը: Մեկնում դէպի Հո-լանտա կանաչ, Անվերսի ճամբով եւ ժա-մանում՝ թիւլպուրկ ուր կը հաստատուին: Ճաշ, իրիկուն՝ ազատ:

Մայիս 2, Շաբաթ, մեկնում ծաղիկնե-րու անտառը, Քէօքընհոֆ ճաշ թրէյլոն ճաշարանը եւ հանդիսատեսութիւն մը: Մեկնում դէպի Շեվէ-նինկըն (հիւսիսի ծովափներուն թաղու-հին), զանազան զբօսանքներ: Ճամբոր-դութեան չարունակութիւն Լա Հէյէն, կայք՝ Ռոթըրտամ եւ վերադարձ Թիլ-պուրկ:

Կիրակի, մեկնում ժամը 8,30ին կա-տըսհէօվէլ եւ պառոյտ, ապա՝ Անվերս (ցերեկուան ճաշ), մեկնում դէպի Պրիւ-սէլ, Ուաթերլօ եւ վերադարձ դէպի Փա-րիզ

Մասնակցութիւն 195 ֆր.

ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէ:

Արձանագրուիլ անյապաղ:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
ԼՒՏ. ՃԷՔՃԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆ-ՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ֆրէզնոյէն ընկ. Սարգիս Պօղոսեան հե-տեւեալ նուէրները կ'ընէ Փարիզ իր այ-ցելութեան առթիւ, իր զաւակներուն՝ Տիգրանի եւ Արաքսիի յիշատակին—

50ական Ֆր. «Յառաջ»ի, «Հայաստա-ն»ի, Մշակոյթի Տան եւ Կապոյտ Խաչի կայանին: (Տտանալ «Յառաջ»էն):

×

Ֆրէզնոյէն Տիկին Թաւրիզ Թաղէոսեան 25 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը կը փնտռէ այր ու կին մը, բնակարանի յար-մարութիւն, ջերմութիւն եւ լոյս ապա-հովուած տան պահապանութեան եւ մաքրութեան համար:

Դիմել Պ. Կարպիս Յակոբեան
3, Ռիւ Փուասոնիէր, Փարիզ 2րդ:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը բացած է արձանագրու-թիւններ հսկող – հսկողուհիներու, ա-մառնային կայանի Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն համար:

Թեկնածուները պէտք է լրացուցած ըլ-լան 18 տարեկանը եւ հայերէն խօսին:

Փարիզի շրջանին համար դիմել դրա-ւոր, Միութեան դրասենեակը, 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ, դաւառները տեղական մասնաճիւղերուն:

ՍԷՆ-ԺԵՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սէն Ժեռոմ թաղամասի Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խոր-հուրդը կը ծանուցանէ թէ 19 Ապրիլ կի-րակի, պատարագ կը մատուցուի եւ հո-գեհանգիստ կը կատարուի մեր մկրտու-թիւնն նահատակներու հոգւոյց յիշատա-կին: կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԵՂԻՇԷ Աւագ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Յաւարտ հոգեհանգիստի Թաղական Խորհուրդը ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ մեռեալներու յուշարձանին վրայ, Սէն Ժեռոմի գերեզմանատան մէջ:

×

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՑ

Այս կիրակի հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Յաւարտ պատարագի մանաւոր հո-գեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին:

Շաւիլի եւ շրջակայքի հայ ժողովուր-դը կը հրաւիրուի անխտիր, իր ներկա-յութեամբ յարգելու մեր բիւրաւոր ան-մեղ զոհերուն յիշատակը:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ, 92 Ռիւ տ'Օպանեը

Հանդիսաւոր տօնակատարութիւն Մար-սիլիոյ մէջ կիրակի 19 Ապրիլ, Գերապայ-ծառ Յովհ. Թ. Ծ. Վ. Զուհաճեանի թա-դադրութեան ասպիճանի բարձրացման առթիւ:

×

Նոյն օրը ժամը 10ին, Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Մարսիլիոյ եւ շրջակայից Հայ Կաթողիկէ համայնքին առաջնորդը՝ Գերապայծառ Զուհաճեան:

Օրուան հանդիսաւոր արարողութեան պիտի նախագահէ Տէր Գէորգ Աբգ. Ժա-քօ՝ Մարսիլիոյ առաջնորդը, եւ հովա-նաւորութեամբ Տէր Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի՝ Էքսարք Ֆրանսայի Հայ Կա-թողիկէ համայնքին:

Յաւարտ պատարագի ի պատիւ Գերա-պայծառ Զուհաճեանի, համեստ ընդունե-լութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Սալ Մազրնոյի մէջ՝ 88 Ռիւ տ'Օպանեը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած կապոյտ խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ

կիրակի, Մայիս 10, ժամը 4ին

ՍԱՒ ՏԷ ՖԷԹի մէջ

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով
738·49·16, 929·91·94, 929·90·23
929·92·37

Յետագային մանրամասնութիւնները

Հ. Յ. Դ.

Վիէն.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ե-կերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի (19 Ապրիլ) առաւօտ ժամը 8,30ին, մեր սրա-հին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԻ

Օր. Մաղաքեան մէկ տարեկան «Յա-ռաջ» կը նուիրէ Տիկին Մելքոնեանի, Մարսէյլ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի Հայ Աւետ. եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 4 Ռիւ Տոքթէօր Փօլ Տիտէ, (Ալե-նիւ Լաքասանեըի մօտ) կը ներկայացուի

«ԱՆԱՌԱԿ ՈՐԴԻՆ»

Թատերգութիւն երեք արար

խնամքով պատրաստուած եկեղեցւոյն ե-րիտասարդաց կողմէ՝ Շաբաթ (18 Ապրիլ) ժամը 20,45ին:

Լիոնի հայ ժողովուրդը սիրով կը հրա-ւիրուի այս բացառիկ հանդիսութեան, ինչպէս նաեւ Աւետարանչական ժողով-ներու, նախագահութեամբ ծանօթ բա-նաստեղծ եւ խմբագիր Վեր. Սամուէլ Պագդալեանի, Ապրիլ 19էն 24, առէն ե-րեկոյ ժամը 8,30ին նոյն սրահին մէջ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ — ԵՒ — ԳՈՒՆԱՒՈՐ

ՈՒԹ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆ Է 20 ՖՐԱՆՔ

Նաեւ՝ Գիգորը, Մի կաթիլ Մեղր եւայլն:

ԾՆՈՂՔՆԵ'Ր, ՁԵՐ ՁԱՒԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵԼՔ ԼԵՑՆԵԼՈՎ ԱՅՍ ԿՏՐՈՆԸ ԸՆԹԵՌՆԵԼի ԿԵՐՊՈՎ

Անուն – Մականուն . . . . . .
Հասցէ . . . . . .
Ներփակ վճարումը՝ պանքի չէքով կամ փոստի չէքով
(Աւրել աւելորդ նշանակումը)

EDITIONS « EREBOUNI », B. P. 46 CHARENTON - 94 — Tél. : 368-26-32

ԲՈՑԻ ԱՐԹԱՐԹՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Ուրբաթ Ապրիլ 24ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Մի-ութիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արթնցնէ ժամը 18ին:

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բը-նոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ ար-ուարձաններու հայրենակիցները կը հրա-ւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին:

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շաճ զ'ելիզէի և Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թեռ–Փլէն):

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑ

Վիէն.— Վիէնի Կապոյտ Խաչի վար-չութիւնը ցաւով կը յիշէ կորուստը իր չութիւնը ցաւով կը յիշէ կորուստը իր բազմամեայ ուսուցիչ Պր. Տէմոյեանի, եւ կը հաղորդէ Վիէնի հայ գաղութին թէ երիտասարդ ուժ մը կը փոխարինէ ո-րբացեալ ուսուցիչը:

Ծնողքները կը հրաւիրուին ղրկելու իրենց զաւակները ամէն Հինգշաբթի կէս-րէկ եօք ժամը մէկուկէսին հայկական ա-կումբ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՇԱԲԱԹ
18
ԱՊՐԻԼ
SAMEDI
18 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11793

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e ANNÉE — N° 11.793

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ԱՆԹԻԼԻԱՍ

Բ.

Վեհ. Խորէն Կաթողիկոս իր առաջին նամակով (15 Մարտ 1968) ուղղուած Վեհ. Վազգէն Ա.ի կ'առաջարկէր միասնական ճիղերով քննարկել եկեղեցական բարեկարգութեան վերաբերեալ հարցերը:

Բարեկարգութիւնը անհրաժեշտ կը դառնար՝ յարմարելու համար քաղաքորդի դարու պահանջներուն: Քրիստոնէական աշխարհի մէջ վերջին տարիներուն վերանորոգումի եւ վերակենսաւորման զեղուկ շարժում մը կայ: Մեր եկեղեցին ալ վերջին չիսուն տարիներու ընթացքին միշտ ունեցած է բարեկարգութեան հարց մը: Էջմիածնի եղերապախտ գահակալ Խորէն Ա. Մուրատբէկեան 1 Օգոստոս 1937ի իր կոնդակով պաշտօնապէս անդրադարձած էր այդ հարցին, որ ըստ ինքեան բարդ խնդիր մըն է: Երկար տարիներ անհրաժեշտ են զայն ամբողջական օրէ եւ խորապէս ուսումնասիրելու եւ ըստ այնմ եղրակացութեանց յանգելու համար:

Սակայն կան որոշ հարցեր, որոնք անմիջական ուսումնասիրութեան եւ կարգադրութեան կը կարօտին: «... կան որոշ աւանդութիւններ եւ սովորութիւններ, որոնք զուտ կրօնական, հոգեւոր եւ ծիսական բնոյթ ունին եւ ժամանակի ընթացքին ալ կրած են ինչ-ինչ փոփոխութիւններ մեր ժողովուրդի կեանքի պատմութեան եւ եկեղեցւոյ առաքելութեան արդիւնաւորութեան սկզբունքներէն եւ առաջադրութիւններէն թելադրուած»:

Այս կարգէն են՝ Մեծ Պահքի եւ առհասարակ Պահեցողութեան, պահքի արգիլել օրերու եւ Աստուածայայտնութեան թուականի եւ այլ նմանօրինակ կամ յարակից հարցեր: Աւելցնենք նաեւ՝ կուսակրօնութեան խնդիրը:

Վեհ. Վազգէն Կաթողիկոս իր 21 Նոյ. 1968 թուակիր նամակով փոխանակ արտայայտելու եկեղեցւոյ բարեկարգչական հարցերը միասնաբար քննարկելու առաջարկին մասին, կ'արծարծէր վարչական բնոյթ ունեցող ինչ ինչ հարցեր, որոնց չուրջ կային կարգ մը տարակարծութիւններ կաթողիկոսական երկու Աթոռներուն միջեւ:

Թափանցիկ էր ակնարկութիւնը: Էջմիածնի եկեղեցական բարեկարգութիւն – ներէն աւելի կը հետաքրքրուէր թեմերու յարիւենական ցաւոտ հարցով: Այս մասին 1964 եւ 1965 թուականներուն իր զբաղած նամակները Վազգէն Կաթողիկոս հրատարակած էր արդէն Էջմիածինի ամսագրին մէջ: Ժամանակին արտայայտուած էինք այդ նամակներու մասին այս էջերուն մէջ երկար յօդուածաշարքով մը:

1969 Ապրիլ 5ին Խորէն Կաթողիկոս պատասխանելով Էջմիածնի գահակալին 21 Նոյ. 1968 թուակիր նամակին, կը գրէր.

«Որ ցաւ պատճառեց Մեզի այն իրողութիւնը, որ Մեր արտայայտած մտածումներուն եւ առաջարկած գործակցութեան սկզբունքին եւ ձեւին անդրադառնալու փոխարէն, այս առիթով կը յարուցանէիք հարցեր եւ կուտայիք մեկնաբանութիւններ, որոնք որեւէ աղերս չունէին բարեկորոգումներու հասարակաց եւ ընդհանրական հարցին հետ, որուն քննարկումը եւ լուծման ճեւերու որոնումը՝ գործակցութեան եղբայրական ոգիով՝ դարձած են ստիպողական պարտք մեր եկեղեցիին համար»:

Խօսքէն զործի անցնելով, Վեհ. Խորէն կաթողիկոս նշանակած է յատուկ Յանձնախումբ մը երեք հոգեւորականներէ եւ չորս աշխարհականներէ բաղկացած (Տաճատ Արք., Գարեգին Եպիսկ., Մեսրոպ Վրդ. Աչճեան, Յակոբ Տէր-Մելքոնեան, Վահէ Սէթեան, Բիւզանդ Եղիայեան եւ Գրիգոր Պօղարեան), որոնք սկսեր են արդէն ուսումնասիրութիւններ կատարել եկեղեց. բարեկարգութեան մասին: Ա.ր – դիւնքը պիտի յայտնեն Վեհափառին, որպէսզի զայն նկատի ունենայ պաշտօնապէս կաթողիկոսութեան վերին իշխանութեան, Ազգ. Ընդհ. Ժողովին մէջ, պատշաճ ժամանակին:

Էջմիածնի կողմէ նշանակուած խոր – հըրդակցական ժողովին արդիւնքները փոխադարձ խորհրդակցութիւններով պիտի ներդաշնակուին Անթիլիասի յանձնախումբի աշխատանքներով, «որ – պէսզի կարելի ըլլայ զանոնք ներկայացնել Ազգային – Եկեղեցական Համագումարին, որ գերագոյն հեղինակութիւնն է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ, առ ի քննութիւն եւ ի պատշաճ տնօրինումն»:

Նամակի վերջաւորութեան, Կիլիկեան Աթոռի գահակալը վստահութիւն կը յայտնէր, որ «այս ընդհանրական հարցին առջեւ կը հքանան բոլոր տեսակի ժամանակաւոր բնոյթ կրող տարակարծութիւնները, եւ եղբայրական սիրոյ մթնոլորտի մը մէջ կը վերազարթնու գործակցութեան ոգին, այնպէս ինչպէսեան արտայայտուեցաւ այնքան զեղեցիկ եւ օրինակելի ձեւով Երուսաղէմի մէջ 1963ի Հոկտեմբերին: Կը սպասենք եւ կը յուսանք որ այդ ոգին իր բարերար ազդեցութիւնը կը չարունակէ Հայ Եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդի կեանքին մէջ ներկայիս եւ ապագային՝ ի պայծառութիւն մեր Ս. Եկեղեցւոյ եւ ի շինութիւն ու բարգաւաճում Ազգի Հայոց»:

Խորէն Կաթողիկոս 5 Ապրիլ 1969ի նամակը գրելէն երեք օր եաք, Ապրիլ 8ին կը մեկնէր Միացեալ Նահանգներ հովուական անդրանիկ այցելութեան համար, ըստ նախապէս պատրաստուած ծրագրին:

Իր մեկնումէն եաք Անթիլիաս կը հասնէր Վազգէն Ա.ի 3 Ապրիլ թուակիր նամակը, որով Ամենայն Հայրապետը կը փութար հաղորդելու, որ նախատեսուած Եպիսկոպոսական Ժողովը տեղի պիտի ունենար Սեպտ. 25էն Հոկտ. 2, «եղբայրական հրաւէր» կ'ուղղէր Կիլիկեան Աթոռի գահակալին, որպէսզի «գործօն մասնակցութիւն» բերէ անոր, ի գլուխ Իր Աթոռի եպիսկոպոսներուն:

Նամակին մէջ ներփակած էր ժողովի «օրակարգի նախագիծը, որ տակաւին հրապարակելի չէ, դի կարող է որոշ փոփոխութիւն կրել»: Ներփակեր էր նոյն – պէս պաշտօնական հրաւէրներ, ուղղուած Կիլիկեան Աթոռի մխրան բոլոր եպիս – կոպոսներուն:

Սպիտակ Տետրակը անհրաժեշտ կը նկատէ կարեւորութեամբ նշել այն իրողութիւնը, որ Վազգէն Կաթողիկոս 1969 Ապրիլէն վեց ամիս առաջ նման հրաւէրներ ուղղած էր արդէն Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ պատրիարքներուն, ինչպէս նաեւ Էջմիածնի ենթակայ բոլո՛ր եպիս – կոպոսներուն, ճշդելով օրակարգի հարցերը եւ նշանակելով հարցերու մասին տեղեկագիրներ պատրաստելու պաշտօնի կոչուած զեկուցաբեր եպիսկոպոսները:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԼԱԹՕ Տ'ԱՍԻ

ՋՈՒՇԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՄԵԾ Է

Աղետալի պատկեր մը կը պարզէ Փլաթօ տ'Ասին, ուր, ինչպէս զրած էինք երէկ, Զորեքշաբթի կէս գիշերին, անկընկալ հիւս մը, 200 մեթր լայնքով, բարձունքէն սահելով ձիւնակոյտերու տակ թաղեց տեղւոյն բուժարանը:

Պատկան մարմինները եւ օգնութեան փութացող անձերը երեք օրէ ի վեր անդուլ կ'աշխատին, որպէսզի հնարաւորութեան սահմաններուն մէկ փրկեն կիսատմեռ վիճակի մէջ գտնուղները: Դժբախտաբար, սակայն, քանի ժամանակը կ'անցնի, այնքան աւելի անյոյս կը դառնան ազատարարներուն ճիդն ու ջանքը: Հինգշաբթի օր արդէն կը ծանուցուէր, թէ անակնկալ հիւսին զոհ գացած պէտք է նկատել բուժարան խնամքի ղրկուած երախաներէն 56 հոգի, իսկ անճնակազմէն 16 հոգի:

Այլ խօսքով, Փլաթօ տ'Ասիի աղէտը, որ վալ տ'Իզէրի աղէտէն եաք տեղի ունեցած ամէնէն ողբերգական դէպքն էր, 72 անձերու մահուան պատճառ դարձաւ:

Երեւան հանուած մարմինները պարզապէս անճանաչելի դարձած են, ինչ որ կը հաստատէ չատերու կարծիքը, թէ երախաները սպաննուած են քառակոյտերու ղլորումով:

Ֆրանսայի Նախագահն ու Նախարարապետը, ինչպէս նաեւ Պապը ցաւակցական դիրեր ղրկեցին աղէտին առթիւ:

Ներկայիս նոյն հարցն է, որ մէջտեղ կուգայ կրկին — կարելի չէ՞ր արդեօք նախատեսել հիւսը: Մասնագէտները նախ դիտել կուտան, թէ հիւսերու վտանգը, լեռներու վրայ, երկու հարիւր տարիէ ի վեր այսքան մեծ համեմատութիւն չէր ստացած, ինչ որ կը բացատրուի այս տարուան անբնական եղանակով: Ինչ կը վերաբերի Փլաթօ տ'Ասիի աղէտին, իրականութեան մէջ ընթացիկ առումով հիւս մը չէ, թէեւ ձիւնն է, որ ղլորած է վար: Այս ղլորումը յառաջ եկած է, երբ լերան մէկ կտորը փլում մը արձանագրած է, որու հետեւանքով ձիւնակոյտը քանդած է նախ անտառ մը, ապա եկած եւ ուժգնօրէն հարուածած է բուժարանը՝ զայն թաղելով իր կոյտերուն տակ:

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

Զորս Մեծերու ներկայացուցիչները կրկին հաւաքուեցան՝ խօսակցելու համար Միջին Արեւելեան հարցին չուրջ: Ցաջորդ հանդիպումի թուական նշանակուեցաւ Մայիս 5: Երուսաղէմի մէջ Սիսքօ, Մ. Նահանգներու փոխ–Արտաքին նախարարը, որ կը զբաղի Միջին Արեւելեան հարցերով, յաջորդաբար տեսակցեցաւ Զօր. Մ. Տայեանի, Զօր. Պարլեվի եւ այլ պետական ու զինուորական անձնաւորութիւններու հետ:

Հաւաստիկ տեղեկութիւնները կան միայն խօսակցութեանց մանրամասնութիւններուն մասին: Ամերիկացի դիւանագէտը զոհացած է կրկնելով Մ. Նահանգներու վերջին առաջարկը: Սիսքօ Գահիրէի մէջ ստացած է այն տպաւորութիւնը, թէ Եգիպտացիք կրնան վերափոխել իրենց դիրքը, առնուազն աւելի զիջող դառնալ, եթէ Իսրայէլ կատարէ առաջին քայլը՝ տրամադրութիւն յայտնելով պարպել դրաւուած չրջանները:

×

Սիսքօ հրաժարեցաւ Ամման երթալէ, Ուաչինկթընի իսկ թելադրանքով: Ա.ր – դարեւ առջի օրուան հակամերիկեան ցոյցերը պատճառ դարձան այս որոշումին: Կը թուի թէ Հիւսէյն տեղի տուած է պատճառներէն ճնչումին, քանի անոնք դէմ են որեւէ կարգադրութեան բանակցութեան ճամբով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. ԽՈՐԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՄԵՌԱՒ

Հայաստանի մէջ մեռած է գրականագէտ Փրոֆ. Խորէն Սարգսեան, որ ծնած էր Շուշի (Ղարաբաղ) 1891ին: 1910ին աւարտած էր Պաքուի գիմնազիան, իսկ 1917ին՝ Փեթերբուրգի համալսարանի պատմաբանասիրական ճիւղը: Հոն յաճախած է նաեւ Ն. Մառի եւ Ն. Աղոնցի դասախօսութիւններուն:

Հայաստանի մէջ յաջորդաբար վարած է հետեւեալ պաշտօնները.— 1921ին՝ էջմիածնի մատենադարանի աշխատակից, 1922ին՝ պետական թանգարանի արխիւներու բաժնի վարիչ, 1935ին՝ գրական թանգարանի տնօրէն, 1939–1945՝ պետական համալսարանի եւ ռուսական մանկավարժական հիմնարկութեան դասախօս: 1938էն սկսեալ աշխատած է Գիտութիւններու ակադեմիայի գրականութեան հիմնարկութեան մէջ, 1941–47 եղած է յիշեալ հիմնարկութեան տնօրէնը, իսկ յետագային՝ մինչեւ իր կեանքին վերջը, հայ հին գրականութեան բաժնի վարիչը:

Շուրջ կէս դար աեւած իր գրականագիտական գործունէութեան ընթացքին գրած է մեծաթիւ հետազօտութիւններ, որոնց մէջ կը լուսաբանուին հայ հին, նոր եւ վերջին չրջանի գրականութեան հարցեր: Անոր ճանչցուած գործերն են՝ «Վահան Տէրեան», «Ակսել Բակունց», «Մ. Նալբանդեանի գրական ստեղծագործութիւնը», «Սայաթ Նովա», «Սեւակեան Զօրեան» մենագրութիւնները:

Խ. Սարգսեան անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցած է ժամանակակից բնագրութեան. անոր խոր մեկնաբանութիւններով լոյս տեսած են Պ. Պռօշեանի յուշերը եւ նամակները, Ղ. Աղայեանի անտիպ էջերը, Խ. Աբովեանի «Դիւանը», «Գրական ժառանգութեան» Ա. հատորը, Մ. Նալբանդեանի երկերուն երկհատորեակը ռուսերէնով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Վիէննայի մէջ վերսկսան խորհրդակցութիւնները՝ հիւլէական զէնքերու կրճատման չուրջ: Առաջին հանդիպումը, որ տեւած էր Դեկտեմբեր 17էն 22, տեղի ունեցած էր Հելսինքիի մէջ, Ֆինլանտայի մայրաքաղաքը:

Մեթռոնկի գետը հարիւրէ աւելի սպաննուած վիէթնամցիներու դիակներ երեւան հանեց: Արդարեւ դիակները կը ծըփան գետին վրայ: Կ'ենթադրուի, թէ սպանք սպաննուած են Քամպոճցիներու կողմէ:

Շոուիցի վարչապետը՝ Օլոֆ Փալմ փափուկ ժամանեց: Ցայտարարութեան մը մէջ դիտել տուաւ, թէ Շուէտ որոշած է միանալ Հասարակաց Շուկային: Այս մասին պիտի խօսի Ֆրանսական իշխանութիւններուն հետ:

«ՆԷԱ – ՓՈԼԻԹՕ» թերթը, որ կիսապաշտօնական բաներէն է յոյն կառավարութեան, կը գրէ թէ «մեր երկրին ընտրած ճամբան պէտք է զայն առաջնորդէ դէպի առողջ եւ ծաղկուն ժողովրդավարութեան մը»: Պրիւսէլի մէջ սակայն, Եւրոպական Տնտեսական Հաւաքականութիւնը, որոշած է վերաքննել ընկերութեան համաձայնութիւնը Վեցերու եւ Ցունաստանի միջեւ, ի նկատի առնելով մարդկային իրաւանց տեւական բռնաբարումը որ կ'ըլլայ Ցունաստանի մէջ:

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ Լենինեան մրցանակի արժանացած է Զեխոսլովաքիոյ Նախագահը՝ Զվոպոտա:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՍՈՒՔ ՄԸ Պ. ԴՈՒՐԵԱՆԷ

1871 Մայիս 30ին կ· Պոլսոյ Հայութիւնը կը տօնէր Ազգային Սահմանադրութեան տարելիցը: Պետրոս Դուրեան, որուն կուրծքին տակ արդէն բոյն դրած էր «մշտնջենաւոր վէրքը», Սկիւտարէն Պէյգոզ մեկնեցաւ՝ մասնակցելու համար հանդիսաւոր հոգեհանգստեան ծառայութեան: Երկու շաբաթ ետք գրագէտը «Օրագիր ծիլն Ալարայրւոյ» թերթին մէջ (Յունիս 18) կը հրատարակէր «Բանասիրական» խորագիրով իր յօդուածը, որ նուիրուած է հանդէսին նկարագրութեանը:

Յօդուածը դիւրահասկնալի դարձնելու համար հարկ կը համարինք տալ քանի մը բացատրութիւններ: Յօդուածին առաջին մասը պատասխանն է Ա· Լուսինեանի սրտառուչ «Ողջոյն»ին: «Անձնուէր», «Հայրենասիրաց» եւ «Հայկական» ընկերութիւնները բարեգործական միութիւններ էին: Առաջինը կը գործէր Ղալաթիոյ մէջ եւ պանդուխտ Հայերու գրել-կարդալ կը սորվեցնէր (Գ· Զոպան այդ միութեան գործիչներէն էր): Երկրորդը հիմնուած էր Պէշիկթաշ եւ նպատակ ունէր կիլիկիոյ մէջ հայկական վարժարան բանալ: Երրորդը հիմնուած էր Սամաթիոյ մէջ եւ հրդեհէն տուժած թաղերուն եւ գաւառներու մէջ հաստատարուած Հայերու օգտին հանգանակութիւն կը կատարէր այդ օրերուն: «Հիսարի» դպրոցը Ռումելի Հիսար թաղի Սանդխտեան վարժարանն է, իսկ Ս· Փրկչեան վարժարանը՝ Ազգային Հիւանդանոցին ժառանգաւորաց վարժարանը: Աղաւնի վարդան եան Սամաթիոյ Ագապեան աղջկանց վարժարանի ազատամիտ աշակերտուհիներէն էր, որ առանց վարժարանի տնօրէնին (Կ· Փանոսեան) հաւանութեան խօսք առած էր հանդէսին ժամանակ:

«Բանասիրական»ին որոշ հատուածներ գրաճնութեան կողմէ յապաւուած են եւ խմբագրութեան միջամտութեամբ իրբեւ նամակ տպագրուած են 1900ին «Մասիսի»ի մէջ, ապա նոյն պանծատուած ձեւով ալ գետեղուած են Պ· Դուրեանի «Տաղեր, նամակներ, հատուածներ» հատոմածոներուն մէջ (Վենետիկ, 1945 եւ 1959): Ներկայ բնագիրը ամբողջական է եւ անխաթար (ընդօրինակութիւնը՝ կատարուած «Օրագիր»էն, ըրած է հայր Ֆ· Քէօսեան, Վիէննա):

Ա· ՇԱՐՈՒՐԵԱՆ

Առ Պ· Ա· Լուսինեան — Գանձա – նակ մը· —Հայրենասիրաց խումբ — Սահմանադրութեան հանդէսին նոր փայլեր· — Ագապեան մը:

Պարո՛ն,

Ներեցէք եթէ պատասխանս ակամայ քիչ մ՚երկարաձգեցի:

Շնորհակալ եմ Ձեր այդ ողջոյնէն:

Սիրեցի այդ ողջոյնը՝ ծարաւի հանճարի մը այդ ջերմ ընդդիմութիւնը:

Չէք խաբուեր· այն համեստ գաղափարները, որոնք որոտալու հետ բուրել, հանթելու հետ բուժել դիտեն՝ այն գաղափարները պատրաստ եմ դինել իմ կողմէս:

Սակայն կը ցաւիմ որ չեմ բոլորովին, ղոր դուք կը նկատէք Ձեր պէրող գրչովը:

Այն գափինները, ղորս դուք իմ ճակատիս բոլորել կ՚ըղճաք՝ կը ճնշեն արդէն ճակատս:

Անտեղի կը թօթվէք Ձեր ծաղկապսակ քնարը, հանճարի այդ վեհ սիրտը ի գո՛ւր կը սարսռէք:

Թոյլ տուէք, ազնի՛ւ բարեկամ, որ Ձեր այդ ջերմ համակրութեան դիմաց սիրտս լուռ դողդոջէ:

Դուք գիս լաւ նկարագրեր էիք· արտօսրի պէս լուիկ եւ հառաչի պէս մթին, դուք որ առագի նման խայտալ եւ չանթի նման որոտալ գիտէք:

Ծօսեցէք եւ սաւառնեցէք, պերճախօս բարեկամ, եւ թոյլ տուէք, որ բեւեռային երկրի պէս ցուրտ, տխուր եւ գալկահար ճակատի մը վրայ լոկ լուռ խորհումներ ծալուին, ցաւոց թերթե՛ր եւ հանճարը շրթանցը մէջ մեռնի, քանի որ Ձեր կրակոտ ճակատն անգամ պերճախօս հանճարի բեմ կը ներկայէ:

Սակայն չեմ ուզեր հոս խօսքս երկարել:

Սրտերու խօսակցութիւնը *առագներու եւ տերեւներու շուխին վերապահենք, ազնի՛ւ բարեկամ...*

Այնպիսի նիւթեր ունիմ, որոնց վրայ խօսելու տեղ մերթ որոտալ, մերթ բուրել, մերթ սարսափիլ արկ է, կոչման եւ սրտի դիւցազուններ են անոնք· վսե՛մ յիշատակներ, խոհմանոց վրանին մէջ թռչտող հրեշտակնե՛ր:

Պիտի խօսիմ անոնց վրայ որչափ արտասանուելու համար չուրթեր այրե՛ն:

Այն նշանաւոր օրը պիտի յիշատակեմ, յորում իրարու ձեռք թօթվեցինք, այն օրը՝ յորում ամէն գլուխ յեղաշրջում մը, ամէն սիրտ կրակ մը եւ ամէն հոգի զմայլում մ՚ունէր:

Կ՚ուզեմ այն հանդէսէն վսեմ գործերու փունջ մը քաղել:

Կարի՛ կը գուրգուրամ այս հանդէսին վրայ, զի մէկ հատիկ է:

Տխո՛ւր բան· գործեր չունինք՝ որ յիշատակներ ունենանք:

Հորիզոնին վրայ վարդերու հրդեհ մը կը ծաւալէր: Աստղերն անգամ խաղալ, ժպտունել եւ մարմրել կը սկսէին:

Թաւուաքի մը գայլայլիկը Մայիս 30ի առաւօտ կը հծծէր:

Բիւզանդեանի կապոյտ գօտին կը ծըփծըփար:

Տեսարանին մէջ փա՛ռք եւ թուականին մէջ կրա՛կ կար:

Ճակատս երազներու օրօրոց մ՚էր դարձած: Կը դողդոջէի այս թուականին առջեւ:

Ոսկեզօծ սարեր ընդնչմարեցի· վարդերու աճիւնին մէջէն մեծ կայծ մը կը բարձրանար, երկնքի լուսալիր Բիրը: Լուրջ Վոսփոր մը կը ծիծաղէր, կ՚ուռէր եւ կը փրփրէր, կը սոնքար այնպիսի սիրալիր եւ նշանաւոր թուականի մը ներքեւ:

Նուաղներու, կեցցէներու եւ ծափերու ներդաշնակութիւն մը, սրտագրաւ ժխոր մը Գուզկունճուքի նաւամատոյցը թընդացուց:

Շոգենաւ մ՚էր այս ժխորը չնչողը· սըրտագրօմ դրօշակներ կը ծածանէին· սըրտեր կը բարախէին հոն· ամէնքը դունաթափ էին, կը հեւային սոյն թուականին վայրկեաններուն հետ:

Երեւակայէ գիս ալ, բարեկա՛մ:

Չեմ դիտեր, թէ ինչպէս ինքզինքս այս չղճնաւը նետեցի:

Կը քալէինք, կ՚երազէի— սիրտս դաշնակ մ՚էր և հոգիս մեղեդի մը: Ցանկարծ ձայն մը գիս թօթվեց, տեսիլ մը առած նայուածքս յափշտակեց· երիտասարդ մ՚էր տեսածս, ժպտոյն այտերէն խարտեաշ մօրուք մը վար կը թափէր· կար– ծես թէ այդ անձին ներքը սրբազան բան մը կ՚որոտար· իրեն հետ ձայնը կը դողդողջէր, ձեռքը դանճանակ մը կար... ա՛հ, քաղցր այդ անձը... լուսոյ սիրահարը, յառաջդիմութեան դիմուորը՝ Անձնուէր ընկերութեան առաքեալը· Թչուառներու անդունդին հսկող այդ աստղը ճանչցի եւ սարսռացի·· Հայաստանի արտասուալից ուրուն անցաւ վրայէս:

Պ· Գ· Զօպանն էր այդ անձը· պարծանօք եւ յարդանօք կը յորջորջեմ գործո՛ղ մը, փա՛ռք իրեն, որ յիշատակ մը յիշատակով կ՚անցուներ: Մէկ քանի տարի է, որ Սահմ(անադրութեան) հանդէսներուն եւ ազգային ուրիշ համախմբութեանց մէջ իր դանճանակովը կ՚երեւի, ամբոխը կ՚ակնածի այդ պատկառելի մուրացկանէն, սրտէ՛ն կուտայ:

Անձնուէր ընկերութեան դանճանակէն ինկած լումաները հին գլուխ մ՚յեղափոխելու կը ծառայեն, ուր գաղափարք ժանգոտած են, ուր աղջամուղջ կը վրխտա՛ն:

Աշխատի՛նք որ մեր ընկած հայրենիքը վերականգնելու ոգնող այդ առաքելութեան ճակտին վրայ մխացող քրտունքը չը սառին:

Երանի այդ անձերուն, որոնք իրենց անշուք կեանքի հետ հսկայ փա՛ռք մը կը տանին:

×

Փա՛ռք այն ընկերութեանց, որոնց նը–պատակը մարդկութեան կամ հայրենեաց աւերակ սրտին հետ կը խօսի: Հայրենասիրաց խումբը կ՚ուզեմ հոս յիշատակել, որ այս տարի Սահմանադրութեան հանդէսին առթիւ իր սրբազան ձգտումները մէջ հսկայ քայլ մ՚առաւ:

Հայաստանի աւերակ եւ ամայի սրտին վրայ նորընծիւղ ծաղիկ մ՚է նա, իր արեւն իր նպատակն է, իր ցօղն իր քիրտն է:

Մե՛ծ է իր նպատակը:

Նա հայրենի վիրաւորեալ վրայ գաղափարի վերանորոգութեան՝ վառարաններ վարժարաններ պիտի կանդնէ· յեղափոխութեան մրրիկներ՝ ամբաստ հանճարներ պիտի յարուցանէ:

Իցի՛ եթէ խաւարասէրները իր նպատակին չը դաւեն: Կը գալկանան խնծիղջ այդ ճիւաղներուն սեւ չրթանցը վրայ, երբ այսպիսի լուսասփիւռ նպատակներ սպարէզ կը նետուին: Կը ծօսի այն ժամը, որ այդ սեւ կառափնները ընկնին, որոնք վսեմին, բարւոյն, ճշմարտին եւ գեղեցկին՝ բնութեան հանճարը եւ մարդկութեան ոգին բարկացնող այս չորս տարբերց ցուրտ գերեզմանները կը յանդգնին ըլլալ:

×

Չեմ դանդաղիր մատուցանել իմ անկեղծ չնորհակալիքս Հայկական ընկերութեան՝ Սահմանադրութեան հանդէսին այդ վեհաչուք դրօշակրին:

Այս տարի աւելի չքեղ էր իր ճակատը, աւելի մեծ էր իր փառքը, վասնզի Հիսարի դպրոցի աղքատիկ աշակերտուհեաց անմեղ սրտերն ալ ծափահարեցին:

Կը փութամ նաեւ չնորհակալ ըլլալ որբերու մեծանձն բարեկամին, որ բարեհաճեցաւ Ս· Փրկչեան վարժարանի աշակերտները Սահմանադրութեան հանդէսին չը զրկել:

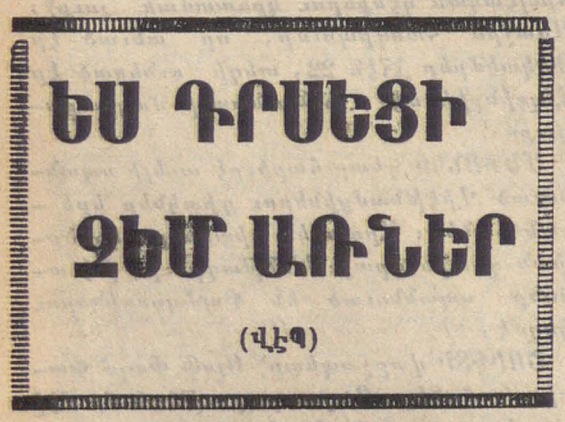
Ս· Փրկչեան որբե՛րը, անդունդը թափած այդ չողերը, օ՛, անոնք ո՛րչափ չնորհակալ ըլլալ դիտեն, իրենց ձեռքը սեղմող ձեռքին մէջ դողդոջալ եւ փայփայուած առեն փղձկիլ կը սիրեն· արտօսրը անոնց հոգիէն կը բխի, անոնք աչխարհի վրայ բարերար սրտի սիրահար են լոկ:

Սահմ(անադրութեան) հանդէսին ներկայ գտնուող այդ որբոց մէջ չը տեսի մէկը, որ ժպտէր կամ զմայլէր, ամէնքն ալ տխուր էին եւ կ՚ապշէին, մութ էին իրենց ճակատագրին պէս:

Օրհնեա՛լ ըլլայ այդ Թչուառիկներու բարեկամը, Թող ինք այդ որբոց աղօթքն հետը տանի, անոնք ալ իր յիշատակը, ինք որչափ անհունը ծածկէ՝ փառքը չկրնար ծածկել:

×

Երբ որոշընդոստ պերճախօս մը իր չանթերը զգածեալ համախմբութեան մը սիրտը խրելէ վերջը Թողուց որ մխա՛յ,

Արամ փոխանակ մտիկ ընելու՝ պատրաստուեցաւ մեկնելու, սակայն Լեւոն գոչեց·

— Կը խնդրեմ որ դուն ալ հոս մնաս, որովհետեւ ամէնուդ ալ ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Երիտասարդը ստիպուեցաւ համակերպել, բայց գժկամակութեամբ:

— Մինչեւ հիմա, չարունակեց Լեւոն, համբերեցի եւ ձայն չհանեցի, յուսալով որ Բարսեղ էֆէնտի ինք, վերջապէս, պիտի մտածէ կարգադրութիւն մը ընել մեր մասին:

— Բայց ի՞նչ կարգադրութեան վրայ է խօսքդ, հարցուց Սրբուհի հանըմ:

— Դրամօժիտի կարգադրութեան վրայ:

— Եթէ այդ է խօսելիքդ, պարապ տեղը մի յոգնիր:

— Ինչո՞ւ համար:

— Որովհետեւ մենք բան մը չենք կըրնար ընել, պէտք է սպասել Բարսեղ էֆէնտիի ազատելուն:

— Եւ եթէ տակաւին երկար առնէ բանտը մնա՞յ, գոչեց Լեւոն:

— Ցոյս ունինք որ վաղը միւս օր պիտի արձակեն, պատասխանեց Սրբուհի հանըմ:

— Ես հակառակը տեսայ այսօր: Շեֆիք փաշան չատ խիստ կերպով կը խօսէր··· եթէ վաղը պիտի արձակէին՝ ինչո՞ւ «դիս կանչեցին եւ նորանոր հարցաքննութիւններու ենթարկեցին:

— Այդ կարեւորութիւն չունի, ձեւական կերպութեան համար քեզ կանչած ըլլալու են:

— Բայց վստահ եմ որ նորէն պիտի տանին:

— Դուն ալ նորէն կը կրկնես որ բանէ մը տեղեկութիւն չունիս:

— Ի՞նչ ալ դիւրին կը խօսիս այստեղ, գոչեց Լեւոն, զիտէ՞ք մարդը ինչպէս նեղը կը դնեն այնտեղ··· Եւ սա ալ ըսեմ որ ես բանտարկութեան, նեղութեան, տանջանքի չեմ կրնար տոկալ··· եթէ անանկ բան մը պատահի՝ զիտցածս կ՚ըսեմ:

— Ի՞նչ զիտես որ···

— Ինչ որ ամէնքդ ալ զիտէք: Բարսեղ էֆէնտիի Վահանի հետ տեսնուիլը, արդէն ամբողջ խնդիրը այդ է:

Ամէնքը զայրացած ու զարմացած Լեւոնի երեսը նայեցան: Արամ որ անոր թաքուն նպատակը կռահած էր, պոռաց·

— Սպառնալի՞ք կ՚ընես:

— Ճշմարտութիւնը կ՚ըսեմ:

— Դուն պարզապէս ըսել կ՚ուզես, որ «ինծի դրամ տուէք, եթէ ոչ ձեզ կը մատնեմ»:

— Ես ատանկ բան չըսի:

— Մինչեւ հիմա ըսածներուդ իմաստը այդ է:

— Նոյնիսկ եթէ այդպէս մեկնէք խօսքերս, իրաւունքը իմս է, պատասխանեց Լեւոն չոր կերպով մը:

Զարուհի իր ամուսնոյն այս անպատկառ խօսքերուն վրայ՝ ոտքի ելաւ եւ բարկութեամբ մեկնեցաւ սենեակէն, իրեն հետեւեցաւ նաեւ Սրբուհի հանըմ, որ չափազանց յուզուած էր եւ կը զգար թէ աւելի երկար ժամանակ պիտի չկըրնար հանդուրժել իր փեսային ընթացքին:

Երկու երիտասարդները առանձին մնացին:

— Հիմա ալ աւելի ազատ կրնանք խօսիլ, ըսաւ Լեւոն զոհունակ ղէմքով մը:

— Դեռ խօսելի՞ք ունիս, գոչեց Արամ անհամբեր երեւոյթով մը:

— Կարծեմ մինչեւ հիմա բան մը չը սինք, պատասխանեց Լեւոն, եւ եթէ կը հաճիս լաւ կ՚ըլլայ որ ուշադրութեամբ ականջ դնես ըսելիքներուս:

— Եթէ զրամօժիտի մասին է խօսքդ, մտիկ չեմ կրնար ընել:

— Ձէ, խօսքս հօրդ վիճակի մասին է:

— Խօսէ ուրեմն:

— Հակառակ ձեր զաղտնապահութեան, ամէն բան զիտեմ:

— Մենք զաղտնիք չունինք:

— Կ՚աղաչեմ որ անկեղծ ըլլանք իրարու հետ: Փարթամ պէյն է որ կ՚աշխատի Բարսեղ էֆէնտին ազատելու, ահա ճշմարտութիւնը որ մինչեւ հիմա ինծի ծածկել ուզեցիք, չեմ զիտեր ինչ նպատակով, ան է որ քեզ եւ զրասենեակի պաշտօնեաները յաջողեցաւ բանտէն հանել, ան է որ հիմա ալ Բարսեղ էֆէնտին ազատելու կ՚աշխատի եւ թերեւս յաջողի ալ, չնորհիւ Եըլտըզի մէջ ունեցած իր ազդեցութեան:

— Լաւ, ենթադրենք որ այդպէս է, պատասխանեց Արամ, որ տակաւին չէր հասկնար թէ Լեւոն ո՞ւր պիտի բերէր խօսքը:

— Եւ եթէ փարթամ պէյ այս բանները կ՚ընէ ինքնաբերաբար, առանձ ձեզմէ ակնկալութեան մը, այնպէս չէ:

— Այնպէս է, խոստովանեցաւ Արամ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(95 – Շար·)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒ ՔՈՒՆԸ

Քունը կենսական անհրաժեշտութիւն է։ Զքնացող կենդանիները կամ չատ կարճ կ'ապրին, կամ չունին ուղեղ եւ ջիղ։ Շունը անքուն կը դիմանայ միայն հինգ օր, իսկ անօթի՝ չատ աւելի երկար։ Քունը կը հանգստացնէ ամբողջ մարմինը, կը թուլցնէ մկանները, կը դանդաղեցնէ սիրտին զարկերը, կ'իջեցնէ արեան ճնշումը եւայլն։

Կենդանիները երբեմն վախէն սովորաբար կը քնանան կէս–քուն վիճակի մէջ։ Արդարեւ, մերթ ընդ մերթ կը բանան աչքերը։

Ամէնէն աւելի խոր քուն ունեցողը արջն է։ Ձիմփանզէն (կապիկ մը) կը քնանայ 12–13 ժամ՝ ընդհանրապէս գիշերը, որոշ ժամանակ ալ՝ ճաշէն եաք։ Շատ կը քնանան խոզերը, իսկ մրցանիշը կը պատկանի ծծերուն, որոնք, կ'ըսեն, կ'արթննան միայն կէսօրին, քանի մը ժամ կեր փընտրելու եւ ապա կը քնանան մինչեւ յաջորդ կէսօրը։ Իսկ ծովախոզը, ընդհակառակն, գրեթէ չի քնանար. կը նիրհէ՝ երկու–երեք վայրկեանը մէկ աչքերը փակելով։ Այսպէս կը քնանան նաեւ նապաստակներն ու ճագարները։

Դրիւնները (ոջիլն) երբեմն չարաթ մը չարունակ գիշեր–ցերեկ նաւերու եռեւէ կ'երթան։ Իսկ ե՞րբ կը քնանան։ Պարզուեցաւ, որ կը քնանան անոնք լողալու ժամանակ։, կէս ժամ մը միայն։ Փորձերը ցոյց տուած են, որ ջրային կենդանիները չատ աւելի քիչ ժամանակ պէտք ունին քունէն կշտանալու համար, քան ցամաքային կենդանիները։

Փիղերը կը քնանան 2–3 ժամ եւ այն ալ ոտքի վրայ։ Ոտքի վրայ կը նիրհեն էշը, ոչխարը, կովը, ադուէսը, մուկը։ Միայն չերտաւոր ջրարջն է, որ կը քնանայ եռեւի ոտքերուն վրայ կեցած, կողքը յենելով ծառի բունին։

Ճիւղէն դլխիվայր կախուած կը քնան նաեւ ղղիկները, թռչող չունները, դանդաղաշարժները, թիթեռները, թութակին մէկ տեսակը։ Սկիւռները երբեմն կը քնանան իրենց երկու թաթը մէկ ճիւղին, իսկ միւս երկու թաթերը ուրիշ ճիւղի մը կախած՝ կամուրջի նման։

Մարդակապիկը (կորիլ), օրանկուտանը, չիմբանզէն կը քնանան տերեւներու, ճիւղերու եւ խոտերու վրայ։ Վայրի փիղը ղլուխը կը դնէ խիտ թուփերու, իսկ ընտանին կնճիթով խոտ կը հաւաքէ եւ կը դնէ ղլուխին տակ՝ երբեւ բարձ։ Ադուէսին բարձը իր պոչն է. այդպէս կը քնանան նաեւ մեծ մրջնակերերն ու պանդանները, միայն թէ անոնց պոչը կը ծառայէ նաեւ իբրեւ վերմակ։

Իսկ ի՞նչպէս կը քնանայ երկարավիզ ընձուղտը։ Կը պարզուի, որ ծեր ընձուղտը ղլուխը կը դնէ դեռնի վրայ, իսկ երիտասարդ ընձուղտը՝ ղլուխը կը դնէ իր զաւակին վրայ։ Ջայլամը թէեւ թռչուն է, բայց թռչունի նման չի քնանար։ Ան կամ ղլուխը վեր կը ցցէ, կամ կը կախէ։ Բադը ջուրին մէջ քնացած ատեն մէկ ոտքը կը հպէ մարմնին, իսկ միւսով մերթ ընդ մերթ կը թիավարէ։ Այս ձեւով դանդաղ կը կենայ մէկ չրջապիծի մը մէջ եւ չի քշուիր դէպի լճափը։ Զուարճալի է փոկին քունը. փառելով ջուրի երեսին՝ ան ղլուխը կը խրէ ջուրին մէջ եւ պարբերաբար դունչը դուրս կը հանէ ջուրէն, ռունդերը կը բանայ, մէկ քանի անգամ չունչ կը քաշէ եւ նորէն ղլուխը կը թաքցնէ ջուրին տակ։ Իսկ աչքերը փակ են։ Երբեմն ալ կը սուզուի ջուրին յատակը եւ չնչելու համար կը բարձրանայ վեր։

Ձուկը կը քնանայ ջուրին յատակը կամ ստորջրեայ անցքերու մէջ։ Շնաձուկը կը քնանայ աչքերը փակ, մէկէն վրայ։ Ձուկեր ալ կան, որոնք կը քնանան ղլխիվայր կախուած կամ ուղղահայեաց դիրքով։ Ամէնէն զարմանալին ջրածիծառներու քնանալն է։ Ատոնք երամ կազմած, կը բարձրանան ամպերէն վեր եւ քնացած վիճակի մէջ կը ճախրեն, դառնալով միեւնոյն ուղղութեամբ, իսկ լուսաբացին կ'իջնեն վար կեր որոնելու։

Շատ միջատներ, ինչպէս նաեւ թռչուններ, կը սիրեն դիշերել երամներով։ Շատեր թաթերով կամ ծնոտներով կը կառչին ցօղուններուն, ոմանք կ'ապաստանին պատերու ճեղքերու մէջ, ուրիշներ դեռնի մէջ բոյն կը փորեն, կը մլատնեն եւ մուտքը հողով կը փակեն, միւսները՝ ծաղկապսակներ կ'ընտրեն իրենց ննջարան եւ մի քանի դիշեր կը մնան հոն։ Մրջիւնները դիշերը կը փակեն մուտքերը։ Արթննալու ատեն մարդոց պէս կը ճմլկտին, իրենց բերանները կը բանան, կարծես թէ կը յօրանջեն։

Կենդանիներն ալ երազ կը տեսնեն եւ յաճախ՝ սարսափելի երազներ։ Փիղերը դէշ երազներուն կը փղաղաղեն, իսկ կապիկները՝ կը ճչան։

Գիտնականները այն եզրակացութեան եկած են, թէ առանց երազի մարդ չի կրնար ապրիլ։ Նոյնիսկ կը կարծեն, թէ ամէն մարդ պէտք չափով երազներ տեսնէ։ Ըստ երեւոյթին կենդանիներուն համար ալ երազ տեսնելը անհրաժեշտութիւն է։

Ք.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆի մէջ, Պէյրութի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ոտնագնդակի խումբը, որ կը ներ – կայացնէր Լիբանանը, Ասիական Բաժակի մրցաշարքին մէջ երրորդ տեղը գրաւեց, յաջորդաբար յաղթելով Մալեզիոյ (4–2) եւ Ինտոնեզիոյ (1–0) խումբերուն։ Մրցաշարքին ախոյեան հանդիսացաւ պարսկական Թաճ խումբը։

ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ յաղող երգահանդէս մը տուաւ երգչուհի Սոնա Ղազարեան։ Երգչուհիին յայտաղիրը կազմուած էր Պախի, Ռոսինիի, Մոցարթի, Պրամսի, Կունոյի, Տոնիձէթթիի, ինչպէս նաեւ Կոմիտասի, Ալէմշահի եւ Կոմոյեանի երգերէն։ «Նոր տաղանդի մը յայտնութիւնը ունեցանք այդ դիշեր, հիմնուած նախատրրերու վրայ, որոնք բնածին յատկութիւններու եւ յարատեւ ու ըմբռնուած աշխատանքի նպատակը կը վայելեն։ Նախ ձայնը, վճիտ, բիւրեղեայ, տաք ու հաղորդական։ Ցետոյ, երգարուեստի թելադնիքը, որ կը չեշտէ երգչուհիին ստացականները, ու մասնաւորապէս, դգացականութիւնը, ապրումի խորութիւնը, որ այն չափով, ինչ չափով որ տրուեցաւ մեզի, իսկապէս ողջունելի է», կը գրէ «Ազդակ»ի քննադատը։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի կեդր– Վարչութիւնը, Պէյրութ, կը հաղորդէ, թէ Քալի – Փորնիայէն ազնիւ հայորդի մը ողբացեալ Մայք Թաշճեան կարեւոր կտակ մը ըրած է Համազգայինի ձեմարանին, չուրջ 27 հազար տոլար ընդհանուր դումարով (կալուած եւ դրամ)։ Ձեմարանին մէջ բացումը կատարուեցաւ կրթարանին քառասնամեակի յուշահանդէսին։ Յուշա – դրութեան դրուած են ձեմարանին քառասնամեայ պատմութիւնը ներկայացնող լուսանկարներ։

ՍԵՒԱՆի ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

Թ. դարուն Հայաստան մաս կը կազմէ արաբ խալիֆայութեան։ Անասելի կեղեքումներուն հետեւանքով Հայերը բազմաթիւ առիթներով կ'ըմբոստանան արաբ տիրապետութեան դէմ։ Սակայն Թ. դարու երկրորդ կիսուն զգալի կերպով կը նուազի այդ տիրապետութեան ազդեցութիւնը, որ հիմնականին մէջ կ'արտայայտուի միայն հարկերու ձեւով, որոնք կը դանձուէին տեղացի հայ իշխաններու ձեռքով։ 884ին, Բիւզանդիոն եւ Խալիֆա կը ճանչնան Աշոտ Բագրատունիի թագաւորութիւնը, այլ խօսքով Հայաստանի դերիշխանութիւնը։ Երկրին պաշտպանութեան կազմակերպութեան զուգընթաց, Աշոտ թագաւորը կը ձեռնարկէ շինարարական աշխատանքներու։ 874ին իր աղջկան՝ Սիւնեաց իշխանուհի Մարիամի հետ Սեւանի կղզին վրայ կը հիմնէ Սեւանավանքը։ Այդ ժամանակ կղզին ափէն բաւական հեռու էր եւ ջուրը վանքին ու պալատին բնական պարիսպն էր (Սեւան – Հրազդան ջրելեկտրակայաններու շինութենէն ետք ջուրին մակարդակը իջաւ եւ կղզին միանալով ցամաքին՝ կազմեց թերակղզի)։

Սեւանավանքը բաղկացած է Փոքր–Առաքելոց եւ Մեծ–Աստուածածին եկեղեցիներէն։ Այս վերջինը արեւմտեան պատին կից ունէր զանգակատուն եւ պալատական շինութիւններ, որոնք փայտէ շինուած ըլլալով աւերուած են։

Երկու եկեղեցիներն ալ գուրկ են արտաքին ձեւերու պերճանքէն։ Զկան հարուստ մշակուած լուսամուտային կամարներ, քիւեր ու նախամուտքեր։ Թելեւս ճարտարապետը դիտամբ ըրած է, դիտակցաբար, որպէսզի չեշտէ ջրջանի պաղ բնապատկերը։

Կղզին հանդիսացած է նաեւ ապաստարան՝ հայ գօրքերու համար, որոնք կը կռուէին Արաբներու դէմ։

Գաւիթէն եւ պալատական շինութիւներէն մնացած են սիւներու խոյակներ, որոնք տեղափոխուած են Հայաստանի պատմութեան թանգրանը։

Ա. Ֆ.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ծանօթ արձանագործ՝

ՏԱՌԻԱ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ

Կը ցուցադրէ

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՒ ԳԾԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ապրիլ 21էն Մայիս 15

Chez MARTHE NOCHY
Librairie de Seine
93, Rue de Seine, Paris

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

Միեւնոյն ատեն զղաց որ այդ «ձեղ արդիւնքի» խօսքով ինքզինքին իրաւունք ներ կուտար անոր վրայ եւ զայն կը քաշքշէր սիրոյ վրայ հետը խօսելու։

— Երկար ատեն կայ որ ասիկա ձեղի ըսել կ'ուզէի չարունակեց Աննա վճռաբար անոր աչքերուն մէջ նայելով, այս օր դիտմամբ եկայ, որովհետեւ դիտէի որ ձեզ պիտի տեսնեմ։ Եկայ ըսելու որ այս բանը պէտք է վերջ գտնէ։ Երբեք ոչ ոքի առջեւ կարմրած եմ եւ դուք պիտի ստիպէք կերպով մը ինքզինքս յանցաւոր զգալու։

Վրոնսքի անոր նայեցաւ ու զարմացած մնաց անոր դէմքին բլուած հոդնկան նոր դեղեցկութենէն։

— Ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ, ըսաւ պարզապէս եւ չատ լուրջ ձայնով մը։

— Կը փափաքիմ որ Մոսկուա դառնաք քիքիին ներսում խնդրելու համար։

— Այդ բանը չէք փափաքիր, պատասխանեց երիտասարդը։

Վրոնսքի կը տեսնէր որ Աննա կ'ըսէր ինչ որ ինքզինքին կը ստիպէր ըսելու եւ ոչ թէ ինչ որ կը փափաքէր։

— Եթէ դիս կը սիրէք ձեր ըսածին պէս, բրթնջաց, ըրէք ինչ որ պէտք է որպէսզի ես հանդարտ ըլլամ։

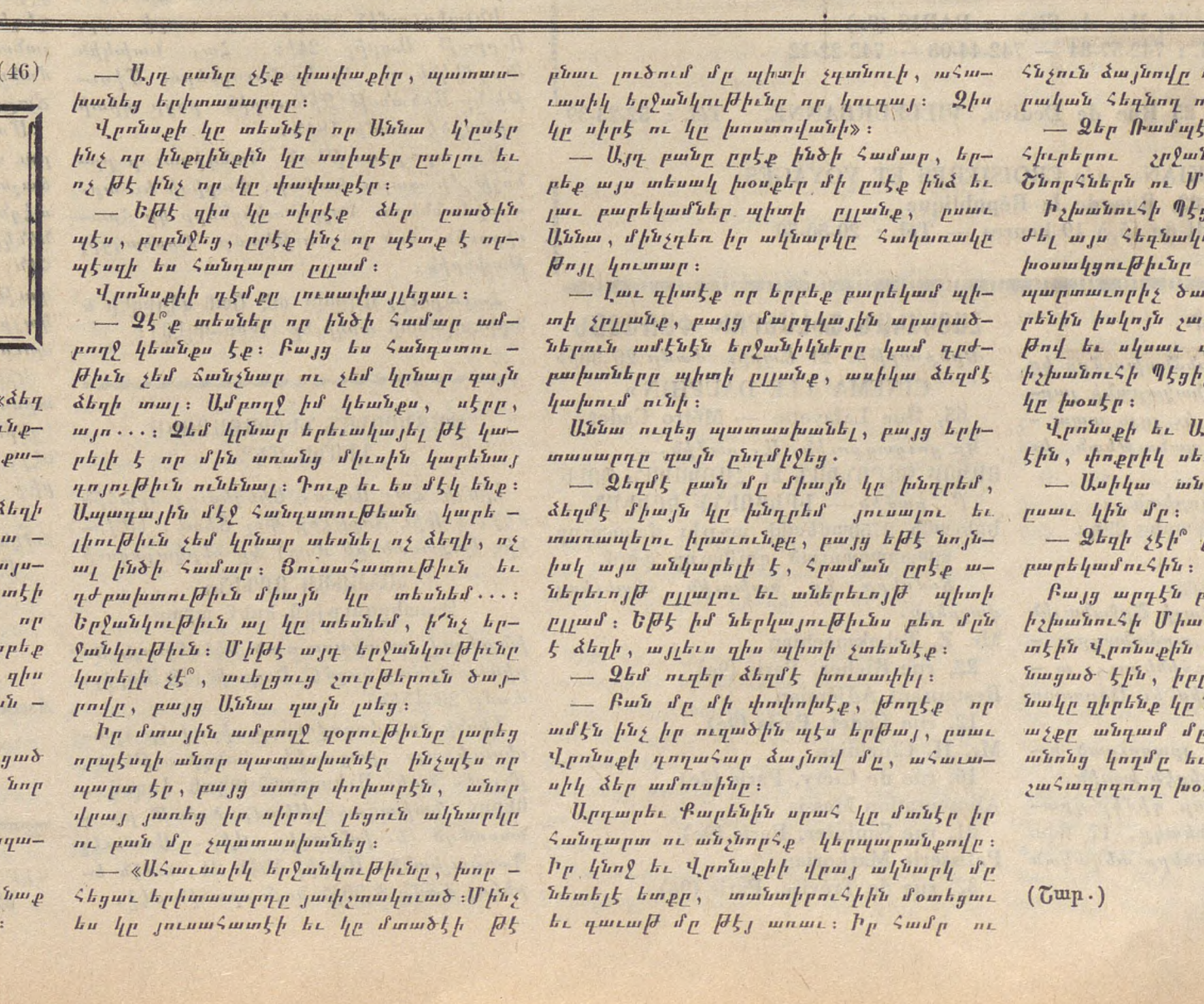
Վրոնսքիի դէմքը լուսափայլեցաւ։

— Չէ՞ք տեսներ որ ինծի համար ամբողջ կեանքս էք։ Բայց ես հանգստութիւն չեմ ճանչնար ու չեմ կրնար զայն ձեղի տալ։ Ամբողջ իմ կեանքս, սէրը, այո...։ Չեմ կրնար երեւակայել թէ կարելի է որ մին առանց միւսին կարենայ դոյութիւն ունենալ։ Դուք եւ ես մէկ ենք։ Ապագային մէջ հանգստութեան կարելիութիւն չեմ կրնար տեսնել ոչ ձեղի, ոչ ալ ինծի համար։ Ցուսահատութիւն եւ դժբախտութիւն միայն կը տեսնեմ...։ Երջանկութիւն ալ կը տեսնեմ, իմչ երջանկութիւն։ Միթէ այդ երջանկութիւնը կարելի չէ՞, աւելցուց չուրթերուն ծայրովը, բայց Աննա զայն լսեց։

Իր մտային ամբողջ զօրութիւնը լարեց որպէսզի անոր պատասխանէր ինչպէս որ պարտ էր, բայց ատոր փոխարէն, անոր վրայ յառեց իր սիրով լեցուն ակնարկը ու բան մը չպատասխանեց։

— «Ահաւասիկ երջանկութիւնը, խորհեցաւ երիտասարդը յափշտակուած։ Մինչ ես կը յուսահատէի եւ կը մտածէի թէ

բնաւ լուծում մը պիտի չգտնուի, ահաւասիկ երջանկութիւնը որ կուգայ։ Չիս կը սիրէ ու կը խոստովանի»։

— Այդ բանը ըրէք ինծի համար, երբեք այս տեսակ խօսքեր մի ըսէք ինձ եւ յաւ բարեկամներ պիտի ըլլանք, ըսաւ Աննա, մինչդեռ իր ակնարկը թոյլ կուտար։

— Լաւ գիտէք որ երբեք բարեկամ պիտի չըլլանք, բայց մարդկային արարածներուն ամէնէն երջանիկները կամ դըժբախտները պիտի ըլլանք, ասիկա ձեզմէ կախում ունի։

Աննա ուզեց պատասխանել, բայց երիտասարդը զայն ընդմիջեց։

— Ձեզմէ բան մը միայն կը խնդրեմ, ձեզմէ միայն կը խնդրեմ յուսալու եւ տառապելու իրաւունքը, բայց եթէ նոյնիսկ այս անկարելի է, հրաման ըրէք ա– ներեւոյթ ըլլալու եւ աներեւոյթ պիտի ըլլամ։ Եթէ իմ ներկայութիւնս բեռ մըն է ձեղի, այլեւս դիս պիտի չտեսնէք։

— Ձեմ ուզեր ձեզմէ խուսափիլ։

— Բան մը մի փոփոխէք, թողէք որ ամէն ինչ իր ուզածին պէս երթայ, ըսաւ Վրոնսքի դողդոջուն ձայնով մը, ահաւասիկ ձեր ամուսինը։

Արդարեւ Քարենին սրահ կը մտնէր իր հանդարտ ու անշտապ կերպարանքովը։ Իր կնոջ եւ Վրոնսքիի վրայ ակնարկ մը նետելէ ետքը, տանտիրուհիին մօտեցաւ եւ զաւթի մը թէյ առաւ։ Իր համբ ու հնչուն ձայնովը սկսաւ խօսիլ իրեն սովորական հեգնող ոճովը։

— Ձեր Համպէյճն կատարեալ է, ըսաւ հիւրերու չրջանակը դիտելով՝ բոլոր Շնորհներն ու Մուսաները հոս են։

Իշխանուհի Պէցի չէր կրնար հանդուրժել այս հեգնական ոճին եւ անմիջապէս խօսակցութիւնը բերաւ զինուորական պարտաւորիչ ծառայութեան վրայ։ Քարենին իսկոյն չահագրգռուեցաւ այս նիւթով եւ սկսաւ այս օրէնքը պաշտպանել իշխանուհի Պէցիի հանդէպ որ անոր դէմ կը խօսէր։

Վրոնսքի եւ Աննա մեկուսի մնացած էին, փոքրիկ սեղանին քով։

— Ասիկա անպատչաճ կը սկսի ըլլալ, ըսաւ կին մը։

— Ձեղի չէի՞ ըսեր, նկատեց Աննայի բարեկամուհին։

Բայց արդէն բոլոր կիները, նոյնիսկ իշխանուհի Միխայա եւ Պէցի, կը դիտէին Վրոնսքին ու Աննան որոնք առանձնացած էին, իբր թէ ընդհանուր չրջանակը դիրենք կը նեղէր։ Միայն Քարենին աչքը անդամ մը իսկ չէր դարձուցած անոնց կողմը եւ չընդմիջեց բնաւ դինքը չահագրգռող խօսակցութիւնը։

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի, 19 Ապրիլ, Փարիզի Մայր եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ողբացեալ՝

ԲԵՐԿՐՈՒՀԻ ԾԱԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ եւ

ՍԻՐԱՆՈՑՇ ԷԼԷԿԵԱՆԻ

մահուան Յրդ տարելիցին առթիւ։

Կը ծանուցանեն իրենց հարազատները, ի դիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն։

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Ալէքսան Զատէյեան 100 ֆր. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան, 50 կամ պոտ Մաչէին (ատանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 ֆր. «Յառաջ»ի։

×

Աղաճան Պօյաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկին Մարտիրոսեան 30 ֆր. կը նուիրեն Իսիի կապոյտ Մաչէին եւ 20 ֆր. «Յառաջ»ի։

(Ատանալ «Յառաջ»էն)։

ՊԱՏԱՐԱԳ

NOTRE-DAME

Կիրակի, 26 Ապրիլ, ժամը 16ին Հայրապետական ճայնաւոր պատարագ Նոթըր Տամի Աթոռանիստ Մայր եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ աշակերտուհիներու կողմէ

Տեղի պիտի ունենայ
26 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17,30ին
SALLE CHOPIN
8, Rue Daru, Paris, Métro : Ternes

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄՆԵՐ ՀԱՑԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԵՐԳ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

ԳԻՆ 10 եւ 7 ՖՐ.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ 55 –ԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

Կիրակի 26 Ապրիլ ժամը 10ին Փափէթալի մէջ։

Պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ

Պ. ԿԱՍԹՈՆ ՏԸՖԷՌԻ

Հովանաւորութեամբ

Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանին եւ մասնակցութեամբ զաղութս նկատի կացոյցնող զանազան Միութիւններուն

Խօսք կ'առնեն

ԿԱՍԹՈՆ ՏԸՖԷՌ

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ

ԵՒ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՃԱՒՈՐԵԱՆ

Ուղղերձ նաեւ Հայկ. Դատի յանձնախումբին կողմէ՝ ՊԱՐՈՆ ՄՈՇ

Յաւշատօնէն ետք պիտի կազմուի թափօրը ծաղկեպսակ դնելու համար aux Monuments des Gardes Mobiles

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Դէպի Հռոմ, Թիվոլի, Ասիզի եւայլն վաՃԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ կաթողիկոսին Հռոմ այցելութեան եւ Թիւրիզ Քուետերքի սրբադասութեան առիթով։

Մեկնում Փարիզէն Հինգշաբթի Մայիս 8· վերադարձ Փարիզ Հինգշաբթի առաւօտ Մայիս 14։

Մասնակցութիւն 465 ֆրանք։ Արձանագրութեան համար դիմել Փարիզի Ս. Խաչ եկեղեցի, հեռ. 033·02·12 կամ Լեւոնեան Վ.ի

33, Rue du Lieutenant Raoul Batany
92 - Meudon

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 24ին։

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՒԳԻ ՕՐ

Մեծ եղեռնի 55րդ տարեդարձին առթիւ՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի երիտասարդաց Ակումբը կազմակերպած է յիշատակի երեկոյ մը, որուն ընթացքին պիտի ներկայացուի՝ մասնաւորապէս պատրաստուած Փոթօ-մոնթաժներ, ձայնաւոր լուսաբծակով եւ շարժապատկերով Պարոններ՝ Տօքթ. Գեղամ Պօյաճեանի եւ Լեւոն Դանիէլեանի կողմէ։

Երեքշաբթի Ապրիլ 21, ժամը 8ին 20,45ին, Օթէլ Սաինթ-Ռոյի սրահին մէջ, 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Մէթրօ Ալմա– կամ Շան զ'Ելիզէ։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՍՓԱՆՉԵԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀՈԼԱՆԴԱ ԵՒ ՊԵԼՃԻԱ

Մայիս 1, Ուրբաթ, հաւաքոյթ անդամներու եւ բարեկամներու Մէթրօ Շաբօտը Վենսէն, ժամը առաւօտեան ժամը 7ին (պուային ելքին) 7,30ին Քաֆէ Քիւրվէօր (կառ տիւ Նորտ), 7,45ին մեկնում դէպի Օսթանտ հիւսիսի կառուղիէն, ցերեկուան ճաշ նաւահանգիստին մէկ գեղեցիկ ճաշարանը։ Մեկնում դէպի Հոլանտա Կանալ, Անվերսի ճամբով եւ ժամանում՝ Թիլպուրկ ուր կը հաստատուին։ Ճաշ, իրիկուն՝ ազատ։

Մայիս 2, Շաբաթ, մեկնում ծաղկենրու անտառը, Քէօքընհոֆ ճաշ Թրէյսի ճաշարանը եւ հանգիստ գեղեցիկ պարտէզներուն մէջ։ Մեկնում դէպի Շեվէնինկըն (հիւսիսի ծովափներուն թաղուհին), զանազան զբօսանքներ։ Ճամբորդութեան չարունակութիւն Լա Հէյ, կայք՝ Ռոթըրտամ եւ վերադարձ Թիլպուրկ։

Կիրակի, մեկնում ժամը 8,30ին կատարեալ հիւսիսէն եւ պուային, ապա՝ Անվերս (ցերեկուան ճաշ), մեկնում դէպի Պրիւսէլ, Ուաթերլօ եւ վերադարձ դէպի Փարիզ։

Մասնակցութիւն 195 ֆր.
ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէ։
Արձանագրուիլ անյապաղ։

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Լ.Տ. ՃԼՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Դէպի Հռոմ, Թիվոլի, Ասիզի եւայլն վաՃԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ կաթողիկոսին Հռոմ այցելութեան եւ Թիւրիզ Քուետերքի սրբադասութեան առիթով։

Մեկնում Փարիզէն Հինգշաբթի Մայիս 8· վերադարձ Փարիզ Հինգշաբթի առաւօտ Մայիս 14։

Մասնակցութիւն 465 ֆրանք։ Արձանագրութեան համար դիմել Փարիզի Ս. Խաչ եկեղեցի, հեռ. 033·02·12 կամ Լեւոնեան Վ.ի

33, Rue du Lieutenant Raoul Batany
92 - Meudon

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 24ին։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒԿ

Կապոյտ Մաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան Եբիտասարդաց Թատերախումբը կը բեմադրէ Ցակոբ Պարոնեանի

« ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ »

Կատակերգութիւն երեք արար

ի նպաստ Կապոյտ Մաչի եւ Հայ Ուսանողներուն, Կիրակի Մայիս 3, ժամը 16ին Անիէռի Քաղաքապետարանի չքեղ թատերասրահին մէջ՝

Centre Administratif et Social, Asnières

Կը մասնակցին Օրիորդներ Սոնա Վարդանեան, Վիքի Մոսոիչեան եւ Ագապի Պալեան, Պ. Պ. Իչխան Մաչիկեան, Ազատ Մաթեան, Սերքօ Մոսոիչեան, Գէորգ Թէրզեան, Գէորգ Գիրէճեան, Գէորգ Տէմիրեան։

Բեմադրութիւն տաղանդաւոր երիտասարդ Իչխան Մաչիկեանի։ Բեմի պատասխանատու Պ. Գէորգ Գիրէճեան։ Մօտնակ Պր. Արա Տէյիրմէնճեան։

Ներկայացումէն ետք հաճելի անակնկալներ։

Վարադոյրը կը բացուի որոշեալ ժամուն. կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԲՈՑԻ ԱՐԹԱՐԹՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Ուրբաթ Ապրիլ 24ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը Անճանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին։

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բնոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ արուարձաններու հայրենակիցները կը հրաւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին։

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շաւն գ'Ելիզէի և Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թեռ–Փլէն)։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի Հայ Աւետ. Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 4 Ռիւ Տոքթէօր Փօլ Տիւէ, (Ավենիւ Լաքասանեըի մօտ) կը ներկայացուի

«ԱՆԱՐԱԿ ՈՐԴԻՆ»

Թատերգութիւն երեք արար

խնամքով պատրաստուած եկեղեցւոյն Եբիտասարդաց կողմէ՝ Շաբաթ (18 Ապրիլ) ժամը 20,45ին։

Լիոնի Հայ ժողովուրդը սիրով կը հրաւիրուի այս բացառիկ հանդիսութեան, ինչպէս նաեւ Աւետարանչական ժողովներու, նախագահութեամբ Յանօթ բանաստեղծ եւ խմբագիր Վեր. Սամուէլ Պաղդալեանի, Ապրիլ 19էն 24, ամէն երեկոյ ժամը 8,30ին նոյն սրահին մէջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

Երեքշաբթի 21 Ապրիլ ժամը 20,30ին

CINEMA « LE DAUPHIN »
65, Rue Lafayette — Métro Cadet

Կը ցուցադրուին. Ա. բաժին.—
ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ եւ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊՈՒԼՄ
Բ. բաժին.— ԷՐԵՒՈՒՆԻ ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանի 2750ամեակի առթիւ մասնաւոր պատրաստուած գունաւոր ֆիլմ

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայրերը.

Mr. Z. Tchakmechian
22, rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, rue Cadet, Paris (9e)
Mr. H. Chirinian
16, rue de Cléry, Paris (2e)
Alimentation Massis
21, rue Saulnier, Paris (9e)
Patisserie Markarian
32, rue de Trévise, Paris (9e)

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ՝

ՄԱՅԻՍ 5-ԷՆ 19

Մեկնում փարիզէն Մայիս 5ի առաւօտուն, ժամանում Մոսկուա եւ տեղափոխում՝ պանդոկը։

Յաջորդ օրը՝ պտոյտ Կրեմլին, կարմիր Հրապարակը։ Երեկոյ մեկնում Երեւան։

Երեւան՝ Արմենիա պանդոկը (նախաճաշ, ճաշ, ընթրիք եւ գիշերում փաճսիոն ֆոմփլէք)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 14-ՐԴ ՕՐԸ

Ամէն օր զանազան պտոյտներ տեսարժան վայրերը.— ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ, ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, ՀՈՒԻՓՍԻՄԷ, ԷՋՄԻԱԾԻՆ, ԾԱՂԿԱՁՈՐ, ՍԵՒԱՆ, ԴԱՒՆԻ, ԳԵՂԱՐԴ, ՕՇԱԿԱՆ, ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ, եւայլն։ Այցելութիւն դպրոցները եւ քանգարանները։

15րդ օրը՝ վերադարձ դէպի Փարի Մոսկուայի ճամբով։

ԳԻՆ 2100 ՖՐԱՆՔ

Renseignements et inscriptions
SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Tél. : 742-57-84 — 742-44-08 — 742-22-12

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
GEORGES MAMAS, 25 Rue de Dedieu, VILLEURBANNE, Tél. : 52-23-39

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
JACQUES CHELELEKIAN c/o CROISIERES ET VOYAGES
102, Rue de la République
les Mercredi et Samedi de 15 à 19 heures — Tél. : 20-80-50

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը կը փնտռէ այր ու կին մը, բնակարանի յարմարութիւն, ջերմութիւն եւ լոյս ապահոված տան պահապանութեան եւ մաքրութեան համար։

Դիմել Պ. Կարպիս Ցակոբեան
3, Ռիւ Փուասոնիէռ, Փարիզ 2Րդ։

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Մաչի Շրջանային վարչութիւնը բացած է արձանագրութիւններ հսկող – հսկողուհիներու, ամառնային կայանի Ցուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն համար։

Թեկնածուները պէտք է լրացուցած ըլլան 18 տարեկանը եւ հայերէն խօսին։

Փարիզի շրջանին համար դիմել գրասենեակը, Միութեան գրասենեակը, 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ, դասառները տեղական մասնաճիւղերուն։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 19 ԱՊՐԻԼ DIMANCHE 19 AVRIL 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ր ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.794 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.794

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՋՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ԱՆԹԻԼԻԱՍ

—o—

Գ.

Յորէն Կաթողիկոս Ամերիկայի մէջ առանալով Վազգէն Ա.ի հրաւէրը, «ամենալուրջ ուշադրութեամբ» նկատի առած է զայն եւ Պոսթոնէն 22 Մայիս 1969ին ղրկած է իր պատասխանը:

Քննելով ինը կէտերէ բաղկացեալ օրակարգի հարցերը, Կիլիկեան Աթոռի դահակալը նախ դիտել կուտար, որ «եպիսկոպոսական ժողով մը իրաւասութիւն պէտք չէ ղղայ վերջնական եզրակացութիւն քեանց յանդելով առաջադրանքով զբաղելու եկեղեցական – ծիսական հարցեու քըն – նակումով»:

Այս սկզբունքէն մեկնելով, Յորէն Կաթողիկոս հարց կուտայ թէ Էջմիածնի մէջ գումարուելիք Եպիսկոպոսական Ժողովը խորհրդակցակա՞ն բնոյթ պիտի ունենայ թէ ոչ, որպէսզի ըստ այնմ տնօրինէ պարտն ու պատշաճը:

Ըստ իրեն, երկու Աթոռներու եկեղեցական եւ աշխարհական ներկայացուցիչներէն յանձնաժողով մը նախապէս հաւաքական քննութեան պէտք է ենթարկէ այժմէութիւն ներկայացնող բազմաթիւ եկեղեցական եւ ծիսական հարցեր, դասաւորել զանոնք եւ եղրակացութիւնները փոխանցել երկու կաթողիկոսներուն: Ցետոյ «անհրաժեշտ է լուծելի բոլոր կէտերը ենթարկել Ազգային – Եկեղեցական համագումարի մը, ինչ որ լրիւ կը համապատասխանէ մեր եկեղեցւոյ ժողովրդավար ոգիին եւս»:

Ու քանի որ Եպիսկ. Ժողովի օրակարգը վերջնական չէ, այլ «նախագիծ» մըն է, որ կրնայ փոփոխութեան ենթարկուիլ, Յորէն Կաթողիկոս կ'առաջարկէ Օրակարգի մէջէն վերցնել հետեւեալ երեք հարցերը.—

Թիւ 1.— Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ներքին միութեան ամրապնդման հարցը:

Թիւ 8.— Հայաստանեայց Եկեղեցին եւ էկումենիզմը:

Թիւ 9.— Մեր օրերի մարդկութիւնը յուզող հարցերի եւ յատկապէս աշխարհի խաղաղութիւնը ամրապնդելու Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կեցուածքը եւ աշխատանքի բաժինը յօգուտ նրանց արդար լուծման Աւետարանի պատուիրանների լոյսին տակ:

Վազգէն Կաթողիկոս 19 Յուլիսին իր պատասխան – նամակով կը կրկնէ հրաւէրը եւ կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է օրակարգի վրայ պահել վերոհիշեալ երեք հարցերը:

Ցետոյ ոչ տեղին եւ ոչ ալ յարմար կը նկատէ Եպիսկոպոսական Ժողովին խորհրդակցական կամ ոչ–խորհրդակցական ըլլալու հանգամանք վերագրել: Անցեալի մէջ եպիսկոպոսական ժողովներ գումարած են, կ'ըսէ, թէ՛ Էջմիածնի եւ թէ Կիլիկեան Աթոռէն ներս՝ ուսումնասիրելու, քննարկելու եւ որոշ եզրակացութեանց յանգելու համար: «Վճիռ տալու եւ այն հրապարակելու իրաւասութիւնը միշտ վերապահուած ըլլալով Հայոց Ընդհանրական Հայրապետին, կարեւոր հարցերու համար Ազգային – Եկեղեցական ժողովի գումարմամբ»:

Ամերիկայէն վերադառնալէ ետք Յորէն Կաթողիկոս Օգոստոս 26 թուակիր նամակով մը կը պատասխանէ Վազգէն Ա.ի 19 Յուլիսի գրութեան:

Դիտել կուտայ թէ «ո՛չ մէկ առեն Մեր Ս. Աթոռի Եպիսկոպոսական Ժողովները Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բարեկարգչական հարցերու շուրջ որոշումներ ա– ռած են. անոնք զբաղած են կաթողիկո–

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

—o—

Շաբաթ Ապրիլ 11, Ֆրանսական ժա – մով 20,13ին, ընդհանուր անտարբերու – թեան մէջ, Քափ Քենըտիէն կ'արձակ – ուէր Ափոլլօ 13ը՝ իր երեք այերանաւորդ– ներով: Մարդոց լուսնի վրայ էջքն ու գի– տական փորձերը անտարբեր կը թողուն

սարանիս հոգեւոր, կրթական եւ ազգա – յին գործունէութեան հետ եւ ըրած են որոշ կարգադրութիւններ ընթացիկ հար – ցերու շուրջ, միշտ խորհրդակցական բը– նոյթի կրելով: Մեր ծանօթութեան սահ – մանին մէջ, կրնանք ըսել որ նոյնն է եղած նաեւ Մայր Աթոռի Ս. Էջմիածնի մէջ»:

Ուրեմն Էջմիածնի Եպիսկ. Ժողովի նպատակը պէտք է ըլլայ «ուսումնասիրել հարցերը եւ կարելի լուծումներու մասին ընել որոշ թելադրութիւններ: Այս եղրակացութիւնները ապա պէտք է, որ քննարկուին եկեղեցւոյ վերին իշխանութեանց կողմէ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մէջ եւ ապա վերջնական բանաձեւումով յղուին Ազգային Եկեղեցական Ընդհանուր Համագումարի առ ի պատշաճ տնօրէնութիւն»:

Ցետոյ անդրադառնալով «Հայ Եկեղեցւոյ ներքին միութեան ամրապնդման» հարցին, Յորէն Ա. կը յայտնէ թէ իրեն համար «նման հարց ըստ էութեան դոյութիւն չունի, որովհետեւ Հայաստանեայց Եկեղեցին միշտ մի է եղած, մի է այսօր եւ մի պիտի մնայ յաւիտեան: Մեր անխախտ հաւատքն ու համոզումը այն է, որ անոր ներքին միութիւնը չէ խախտած երբեք որպէսզի կարօտի ամրապնդումի»:

Բայց եթէ երկու Աթոռներու միջեւ «վարչական բնոյթ կրող ինչ–ինչ տարակարծութիւններ եւ կարգ մը դժուարութիւններ» կան, զանոնք հարթելու լաւագոյն միջոցը պիտի ըլլար որ Ս. Էջմիածնի եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեանց կողմէ ներկայացուցիչներ նշանակուէին ուրոնք հանդարտ մթնոլորտի տակ, Եւրոպայի խաղաղ կեդրոնի մը մէջ, յարմար ժամանակի մը ընթացքին, եղբայրական ոգիով եւ մղուած համազգային եկեղեցական չահերէն, սրտբացօրէն քննարկէին խնդրոյ առարկայ հարցերը եւ յանգէին փոխադարձաբար ընդունելի եղրակացութեանց»:

Ցետոյ կ'աւելցնէր.

«Ի՞նչ երջանիկ պահ պիտի ըլլար Մեզի համար այդ պարագային, այցելել Ձեզ, անգամ մը եւս ողջագուրուիլ Ձեզ հետ Ս. Էջմիածնի դարաւոր կամարներուն տակ եւ մեր հայրենի սուրբ հողին վրայ ապաւել եւս խորացնել ու զեղեցկացնել մեր եղբայրութիւնը, նուիրագործել լծակցութեան եւ համագործակցութեան սկզբունքը երկու կաթողիկոսական Աթոռներու միջեւ: Որքա՜ն պիտի հրճուէր մեր ժողովուրդը վայելելով նման զեղեցկագոյն ու պատմական պահ մը իր կեանքին մէջ»:

Իրրեւ եղրակացութիւն, կրկին կ'առաջարկէր, որ «Հայ Եկեղեցւոյ ներքին միութեան ամրապնդման հարց» չդրուի օրակարգի վրայ: Նոյնպէս անգամ մը եւս կը թելադրէ օրակարգէն հանել էկումէնիզմի եւ Խաղաղութեան ամրապնդման հարցերը, որոնք ոչ մէկ կապ ունին Եպիսկ. Ժողովին հետ, որ զուտ «բարեկարգչական» նպատակ ունի:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

մասնաւորապէս ամերիկացի ժողովուրդը – դը, որուն համար այլեւս բնական, չը – սելու համար ընթացիկ երեւոյթ մը դարձեր էր Ափոլլօներու արձակումը:

Ուրբաթ Ապրիլ 17ին, մասնաւորապէս երեկոյեան մօտերը, ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը այս անգամ կեդրոնացած էր Խաղաղականի մէկ փոքր չրջապիծին վրայ, ուր նախօրօք ճշդուած ծրագրին համաձայն, Ֆրանսական ժամով 19,06ին, վայրկեջք պիտի կատարէին երեք այերանաւորդները իրենց փոքրիկ խուցով:

Այս անձկագին սպասումը անոր համար, որ երեք այերանաւորդները պարզապէս վտանգաւոր օրեր ապրեցան, տեսակ մը ողիսական, Ափոլլոյի մէջ անակընկալ կերպով յառաջ եկած պայթումին հետեւանքով:

Այս է պատճառը, որ ոչ միայն Նաղայի ամբողջ անձնակազմը, ոչ միայն Ամերիկացիները, այլեւ գրեթէ բովանդակ աշխարհը ուրախութեամբ դիմաւորեց յաջող վերադարձի լուրը: Այս վերադարձէն ալ անշուշտ բաւական բարդ եւ, միաժամանակ, վտանգաւոր փուլերէ անցաւ, սակայն, բարեբախտաբար, ամէն ինչ ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ եւ առանց որեւէ միջադէպի տեղի ունեցաւ:

Առաջին առթիւ կարելի եղաւ չարժման մէջ դնել Լեմը, որուն ուժով մղում պիտի տրուէր Ափոլլոյի մայր զանգուածին, որուն չարժիչները, պայթումի հետեւանքով, անգործածելի դարձած էին: Լեմը չարժման մէջ դրուելէ կէս ժամ եւս անջատուեցաւ Ափոլլոյին այն մասը, ուր կը գտնուէին չարժիչները (այս գործողութիւնը վտանգաւոր կը նկատուէր): Երեք ժամ եւս, այս անգամ Լեմն էր, որ կ'անջատուէր մայր զանգուածէն՝ երթալ կորսուելու համար անէութեան մէջ: Այս գործողութենէն ճիշդ ժամ մը եւս այերանաւը, կայծակնային արագութեամբ, մուտք կը գործէ մթնոլորտէն ներս՝ առանց որեւէ միջադէպի (այս կէտն ալ մեծ տագնապ պիտի պատճառէր Նաղայի մասնագէտներուն): Եւ, վերջապէս, հինգերորդ գործողութիւնը եւս կ'արձանագրուի մեծ յաջողութեամբ: Արդարեւ, կը բացուին անկարղելները, որոնց չնորհիւ այերանաւը հանդարտ էջքով կ'իյնայ ծովուն վրայ՝ ղինք սպասող ամերիկեան մարտանաւէն եօթը քիլոմեթր հեռու: Այլեւս ամէն ինչ վերջացած էր, քանի որ թռանները կարճ ժամանակուան մէջ մարտանաւ կը փոխադրեն իրենց Ամերիկացի աստղանաւորդները, որոնք կ'ընդունուին, բարի գալուստի խօսքերով, ծովակալին կողմէ:

Եւ, ինչպէս սովորութիւն է Ամերիկացիներուն համար, հանդստանալէ առաջ դոհարանական աղօթքը կը կատարեն հրապարակաւ:

Բժշկական մանրակրկիտ քննութիւն մը անմիջապէս հաստատեց, թէ երեքին ալ առողջական վիճակը չատ լաւ է:

Այս ձեւով վերջ կը գտնէ Լովըլի, Հէյզի եւ Սուիկերթի արտերկրային ոդիսականը:

Նախագահ Նիքսըն որոշեց մեկնիլ Հավայի՝ անձամբ դիմաւորելու եւ նաեւ Ամերիկայի ամէնէն բարձր չքանչանով («Ազատութեան չքանչան») պատուելու համար օրուան երեք հերոսները: Նախագահին պիտի ընկերանան այերանաւորդներէն երկուքին կիները եւ մէկուն մայրը:

Կիրակի, Նիքսընի որոչումով, դոհարանութեան օր նկատուեցաւ:

Ֆրանսայի նախագահը՝ Ժորժ Փոմպիտու հեռագրով մը, որ ուղղուած էր Մ. Նահանգներու նախագահին, իր եւ Ֆրանսացի ժողովուրդին դոհունակութիւնը յայտնեց՝ «ուրախ վերջաւորութեան» համար:

Յայտարարութեան մը մէջ, նախագահ Նիքսըն դիտել տուաւ, թէ Ափոլլոյի ծրա–

«ԱԶԱՏՆ ԿՈՄԻՏԱՍ»Ի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

15 Ապրիլ 1970

Սիրելի «Յառաջ»,

Սրտագին չնորհակալութիւններս: Սաացած եմ մատենաչար «Յառաջ»ի

ԿԱՐՄԻՐ ՊՐԱԿԸ

Կարմիրը, անմիջապէս, արիւնը կը թելադրէ մտքին: Ան անբաժան ուրակականն է արեան: Կարմիր արիւնը ամէնէն ընթացիկ գործածութիւնն է Հայուն չատ սիրելի այդ գոյնին:

Արիւնը կեանքն իսկ է: Շարժում է ան: Շրջանառութիւն եւ մշտնջենական վերանորոգում: Այլ մանաւանդ, հոսանք ջերմութեան:

Ու այդպէս, նոյնպէս, Շահան Շահ – նուր: Կը բաւէ որ բան մը գրէ, Հայը կը թօթափէ իր թմբիրը, կը սթափի, կը զարթնու, կը չարժի, կը ցնցուի, կ'ըլլայ կենսունակ եւ կը դայթակղի նոյնիսկ:

Շահնուրի արձակային սուր տեսողութիւնը թափ կ'առնէ ուժգին, երկինքի վար կ'իջնէ խորասոյզ, կը բախի հայ իրականութեան եւ անոր ծոցէն ի լոյս կ'ընծայէ անհերքելի ճշմարտութիւններ:

Եւ, որովհետեւ, բացառիկներէն մին, Շահնուր դրագէտը, այդ ճշմարտութիւնները կը մատնանչէ համարձակութեամբ, անկեղծութեամբ, պարկեչտութեամբ, անխախտ համոզումով, անվերապահ, վչտահար, խոցուած սրտով, բայց մանաւանդ, իրա՛ւ հայասիրութեամբ չատեր կը խրոչին եւ ղինքը դատարանէն կը վտարեն՝ ապչեցուցիչ թիւրիմացութեամբ:

Ան բժիշկ մըն է որ կ'ըսէ ուղղակի հիւանդին թէ՝ քաղսեր ունի: Ո՞վ կը սիրէ այդպիսի բժիշկ մը: Վիրաբոյժ մըն է ան, որուն նչարակը կը ցայտնէ ի հարկէ: Բայց վասն զարմանումի:

Շահան Շահնուրի լրագրական աչխատութիւններն անգամ ուշադրաւ զրական բերքեր են, ոճի եւ ձեւի անսովոր կատարելութեամբ, բառերու պատչաճադոյն ընտրութեամբ եւ խոր մտքերու փայլատակումով:

Շնորհիւ Կարմիր Պրակին այս երրորդ ընթերցման հաճելի եւ դնահատելի պարտադրութեան, անգամ մը եւս անդրադարձանք մեր չորս յաղթանակներուն, մեր չորս ազատութիւններուն, — Ս. Մեսրոպ, Կոմիտաս, Կաթողիկէ եւ Անդրանիկ: «Ազատն Կոմիտաս»ի առաջին ընթերցումս երեսունեւհինգ տարի եառ կը տանի զիս: Երկրորդը, չաբաթներ առաջ, «Յառաջ»ի սիւնակներուն եղաւ, որոնք հրամցուցին՝ հեղինակին կողմէ մոռցուած, լքուած եւ անհրաժեչտօրէն վերամչակուած «Ազատն Կոմիտաս» մը:

Լիբանանի խմբագիրը եւ Հայաստանի բանաստեղծը արդիւնաւոր գործ մը տեսան: Վասնզի, Կարմիր Պրակը չա՛հ մըն է հայ դպրութեան, հայ իմացականութեան եւ հայ մտքին համար:

Ու, ինչպէս ինք, հեղինակը, մենք եւս, կը սպասենք մեր հինգերորդ յաղթանակին, հինգերորդ ազատութեան:

ԱՐՇԱԻԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

դիրը գործադրութեան պիտի դրուի: Այլ խօսքով Ամերիկա պիտի չարունակէ դէպի լուսին իր արչաւը: Ինչ կը վերաբերի Նաղայի դիտնականներուն, անոնց պատասխանատուներէն մէկը՝ Քոլինզ, իր կարգին, յայտարարեց թէ ծրագրով նչանակուած թռիչքները պիտի չարունակուին, թէեւ, թերեւս որոչ փոփոխութիւններ հարկ ըլլայ կատարել:

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

(Քաղուած իմ յուշերից)

. . . . . .

Մարիամը Մուշի զաղթականներից էր, որոնք 1900ի կոտորածներից փախել, եկել էին Կովկաս հաստատուել, մի մասը Գիւմրիում: Նա ունէր երեք որդի եւ ծեր ու կոյր ամուսին, որի աչքերը հանել էր զազան Թշնամին: Ինքը մեր տնային գործերն էր անում, մօտ 50 տարեկան, թէեւ անդրագէտ, բայց ուշիմ, խելացի եւ հայրենասէր: Երբ մեծացայ իր նամակը «երկիր» ուղարկուելիք ես էի գրում. ինձ պատմում էր Մուշից ու լալիս՝ «սեւ կապեն Թուրքերը, լաւ՛»: Հպարտ էր Խրիմեան Հայրիկով ու Անդրանիկով: Նրա տածած սէրն ու պատկառանքը «Հայրիկին» էլին կարող ինձ չներշնչել հիացում ու յարգանք դէպի մեր կաթողիկոսը, որի փառահեղ նկարը զարդն էր մեր հիւրասենեակի, ինչպէս եւ շատ Գիւմրեցիների: Նախանձում էի Մարիամին, որ Հայրիկն ու քոյր Անդրանիկը իր «երկրից» էին: Այս նախանձս թեթեւ-նում էր երբ դէսի էի ընկնում, որ Հայոց Հայրիկը բոլոր Հայերինն է: Երեւի 1904 թուին էր, որ Խրիմեան Հայրիկը յաղթական վերադառնում էր Մոսկուա – յից դէպի Էջմիածին, հայկական դպրոցների եւ եկեղեցիների հարցը լուծած: Կանգ առաւ Գիւմրիում: Օրեր առաջ քաղքը եռուզեռի մէջ էր, իսկ ժամանելու օրը մեր Գիւմրին ինչ տօնական օր էր ապրում, փողոցները մաքուր, պատչգամ, լուսամուտ — դորգերով եւ ծաղիկներով զարդարուած, օրը արեւոտ, բնակչութիւնը առաւօտուանից թափել էր փողոց ու բռնել ամբողջ ուղին՝ կայարանից մինչեւ առաջնորդարան, մօտ երեք քիլոմեթր: Տանիք, պատ, դուռ ծեփուած էր մեծ ու փոքրով: Գնացքը ժամանում էր կէսօրին: Ես ու Մարիամն էլ ժամեր առաջ, առաջնակարգ տեղ էինք գրաւել մի կտուրում: Մէկ էլ մեր հինգ եկեղեցիների զանգակները սկսեցին ղօղանջել, ուրեմն ուր որ է պիտի երեւայ չքախումբը· քիչ անց լսուեց՝ «էկաւ, էկաւ» ու վերջապէս փողոցի զառիվայրը բառնալով երեւաց կառքը, աւելի ճիշդ կառքի ծածկոցը, ու թնդաց չորս կողմից՝ «կեցցէ՛ Հայրիկը, մեր Հայրիկը, Հայոց Հայրիկը...»:

Թափօրը յառաջանում էր դանդաղ, չրջապատուած ծով բազմութեամբ: Ես որ երեւակայում էի կառքը մի քանի սեւ ու սպիտակ ձիերով լծուած... եւ ի՞նչ... ոչ մի ձի, հրա՞շք, կառքը գալիս է առանց ձիերի, հարցրի Մարիամին, որ ասաց՝ «աչքերդ բաց աղջիկ, լա՛ւ, էն ա տղամարդիկ ֆայտոն լծուեր կը քաշեն»· «աչքերս բացի» տեսայ մեր Գիւմրու տղէք, գլխաբաց, կառքը քաշում էին առաջից, հրում կողքերից, եաեւից, մըրկանների ուժ տուած, տալիս էին Մեծ Հային իրենց չնորհակալութեան տուրքը, երախտապարտութեան զգացումը:

Իմ կարծիքով, մեր Հայրիկն մեծ էր եւ ուժեղ ոուս թագաւորից, որ կարողացել էր խլել նրանից մեր բանալիները ու գալիս էր բանալու հայ զպրոցների դռները, ու հարց էի տալիս ինձ՝ արդեօք քանի՞ հատ էին այդ բանալիները, ի՞նչ ձեւի եւ ի՞նչ չափի եւ ո՞ր գրպանում էր պահում Հայրիկը նրանց... իսկ կառքը յառաջանում էր, տեսարանը արտակարգ էր ու յուզիչ, կանայք աչքերն էին սրբում...:

Ու անցաւ վեհի կառքը, թուաց թէ չ՛ա արագ: Կաթողիկոսը անդադար խաչակնքում էր իր զաւակներին: Իջանք պատերից, տանիքներից: Այժմ սպա – սում էինք, անհամբեր, դիւերուայ հրա-վառութեանը: Այն ժամանակ Գիւմրին եկեղարականութիւն չունէր, փողոցները լուսաւորուած էին լապտերների ազօտ լոյսով:

Այդ դիւեր լոյս էր ամէն տեղ, եւ ի՛նչ լոյս, ծով կրակ... Մարդիկ չրջում էին հիւղերով· դա մի օճախ է, թիթեղեայ ձողերով, ամրացրած մի երկար, հատ փայտեայ ձողի ծայրին, մէջը վառում էին եղեւնի, որ լաւ վառւում էր ու հաճելի հոտ տալիս: Մարիամի տղաներն էլ պատրաստեցին իրենց հիւղերը, մենք էլ բռնեցինք առաջնորդարանի ուղին ու մեր թափօրն էլ դնաց խառնուեց տօնական ամբոխին:

Առաջնորդարանի չէնքը երկյարկեան, անկիւնաւոր էր: Երկու փողոցները խա – չաձեւելով կազմում էին մի հրապարակ: Ի՛նչ լոյս էր այնտեղ եւ ի՛նչ բազմութիւն, հարիւրաւոր հիւղեր ճարճատում էին ու բոցերը երերում, մարդկանցից վեր օդի մէջ· ծիծաղ ու երգ ամէն կողմ, իսկ բոլորի հայեացքները ուղղուած էր առաջնորդարանի պատչգամին: Մէկ էլ, երեւի, նչանակուած ժամին, կաթողիկոսը երեւաց պատչգամում, ու կարծես մի երկնային զահ էր որ փայլեցաւ, ալեհեր վեհի ձեռքը բարձրացրած, իսկ աղամանդեայ խաչը գլխին փայլփլում էր թրթռացող հիւղերի ճառագայթնե – րից: Երկար խաչակնքեց Հայոց Հայրիկը աչ ու ձախ իր հօտը հաւատացեալ· թնդում էին նորից ու նորից՝ «կեցցէ մեր Հայրիկը», «Ապրի մեր Հայրիկը»:

Քանի՞ հոգի այդ գիշեր հեղախոնարհ մօտեցան իրենց Հայրիկին, առան օրհ – նութիւնը առաքելական:

Երախտապարտ եմ մեր Մարիամին, որ ինձ էլ իր հետ տարաւ առաջնորդարան, եւ ես տեսայ մեծ սրահը ընդունելու – թեան, յատակը գորգերով ծածկուած, վերի մասում վեհափառը բազկաթոռում նստած, ժողովուրդը ոտաբոպիկ, ծունկ առ ծունկ, նման մրջիւնների, իրար ե-տեւից սողում էր դէպի վեհը, աչն համբուրում, օրհնութեանը արժանա – նում...:

Երբ գիշերը ուշ վերադառնում էինք տուն հեռուից հեռու դեռ լսում էին կեցցէները ու թնդում էր երգը քաջ ծանօթ ամէնքին՝

«Հայրիկ, Հայրիկ, ֆո հայրենիք
Վապուրական մեր աշխարհ,
. . . . . .
. . . . . .
Հայրիկն ասաց՝ «Իմ հայրենեաց
Փուշն անուշ է քան զվարդ»:

Մ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ

ԴԷՊՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆ

Մեծ նկարիչը մտաւ իր կեանքի 91րդ գարունը: Իննիսուն այն տարիները, զորս ան կը թողու եաին, գարունները եղան բո-լորն ալ, որովհետեւ ան միշտ գարուն որոնեց չուրջը ու միշտ գարուն սփռեց պատառին վրայ:

Պատկառելի թիւը այդ տարիներուն արժէք պիտի չունենար ինքնին՝ եթէ պատկառելի չըլլար նաեւ վաստակը, զոր անոնց յանձնեց վարպետը: Սարեան մէկը կը եղաւ անոնցմէ, որոնց ամէն մէկ պահը երկունք մըն էր եւ ստեղծագործու – թիւն: Ան երբեք չվազեց համբաւի եաեւէն, բայց փառքը միշտ եկաւ դուռ գինքը: Եւ սակայն ոքնիլ պէտք էր, ու ան ոքնեցաւ: Իր իսկ նչանաբանն եղաւ խոր-հուրդը, զոր կուտար արուեստի մար – դուն. «էժան փառքը պէտք է խորթ լինի նրան»:

Սարեան 1880 Փետրուար 28ին ծնած էր Նոր-Նախիջեւան, ճիշդ այն քաղաքին մէջ, ուր իրմէ առաջ իրենց աչքերը բացեր էին երկուքը հայ մշակոյթի վերածնունդի տիտաններէն՝ Միքայէլ Նալբանտեան եւ Գամառ Քաթիպա: Ազատութեան զոյգ մեծ երկիչներէն եաք, որոնք Թչուառ ու անտէր հայրենիքը եւ Մայր Արաքսի արտասուքը երգեր էին, աչ – խարհ կուզար ան, որ նոր հայրենիքը պիտի երգէր գարնան իր ծաղիկներուն մէջ:

Իր նախնական ուսումը ստանալէ յետոյ Նոր-Նախիջեւանի մէջ, Սարեան բախտը կ'ունենայ հետեւելու Մոսկուայի Գեղանկարչական ուսումնարանին՝ ուոս մեծ արուեստագէտներու, մասնաւորա – պէս Սերովի եւ Կորովինի աչակերտելով:

Դպրոցէն եաք, որոնումներու երկար չրջան մը բոլորեց երիտասարդ նկարի-չը՝ տարուելով իր օրերուն նորոյթը ե-զող արուեստի այլազան հոսանքներէ, որպիսին էին մոտեռնիզմն ուֆաևիթասթիֆ նիւթերը, ի վերջոյ յարելու համար նը – կարչութեան իրապաշտ գիծին, երբ մօտ երեսուն տարեկան էր արդէն:

Իր պատյանները աչխարհէ աչխարհ՝ նոր հորիզոն կը բանան իրեն: Ռուսաս – տանի զանազան չրջաններէն՝ ինչպէս Աղդրկովկասէն եւ Աբարատեան դաշտէն եաք, ան կ'այցելէ Պոլիս, Եգիպտոս եւ Իրան՝ չփման մէջ մտնելով Արեւելքին, անոր զոյներուն եւ ներշնչումներուն հետ, բայց համաչխարհային առաջին պատերազմը արգելք կ'ըլլայ իրեն մերթ-ճուելու աւելի խորերը խորհրդաւոր Արեւելքին, հասնելու մինչեւ Հնդկաստան:

Պատերազմի տարիները եւ անոնց բե-րած հոգերը հայ ժողովուրդին՝ կ'ընդ-հատեն Սարեանի ստեղծագործական կեանքը եւս, իսկ քաղաքական պատե-րազմի տարիները Նոր-Նախիջեւան կ'ան-գրնէ ան, 1921ին տեղափոխուելու համար արդէն Հայաստան, եւ իր կեանքը ցմիչ կապելու համար այլեւս իր հայրենիքին: Եթէ գեղչենք արտասահման իր վաստակ այցելութեանց քանի մը տարին՝ կէս դար է որ Սարեան կ'ապրի հայրենի հողին վրայ, հայ ժողովուրդին ծոցին մէջ, իր հոգին խառնած Հայոց աչխարհի պատկերներուն ու զոյներուն:

Սարեան զոյնի, երանգի վարպետ մըէ՛ լոկ, արուեստի մարդ մը՝ այն նեղ ըմբռնումին մէջ, ուր կ'առանձնանան չա-տերը նոր օրերու արուեստագէտներէն, այլազան որակումներ տալով իրենց դէմ-րոցին, զոյներուն ու ձեւերուն գերին դառնալով: Սարեան առաւելապէս իր հոգին է որ կը դնէ պատառին վրայ՝ անոր պրիսմակէն անցընելով դարուն աչխարհը:

Ինքն է որ ըսած է տեղ մը, «Մարդը ամենակատարեալն ու ամենադեղեցիկն է բնութեան ստեղծագործութիւններից, եւ դրա համար էլ եսը առանում է առաջնակարգ նչանակութիւն: Կեանքը դա ես եմ: Ես մտածում եմ, ես զգում եմ: Ես կառուցում եմ ինձ համար, ըստ իմ սահմանափակ հնարաւորութիւնների: Ես արտացոլում եմ այն, ինչ որ տեսնում եմ: Բայց երբ դա կատարւում է առանց գործուն մտքի ու զգացմունքների, ապա դա արուեստ չէ: Գիտութիւնը եւ արուեստը ստեղծել է մարդը: Մէկը եւ միւսը բխում են մարդկային կեանքի պահանջից: Նչանակում է նրանք օգտակար են եւ առանց նրանց մարդը կը զրկուի ամենակարեւորից՝ հմայքից ու բովանդակութիւնից»:

Կը դժուարանայ նախընտրութիւնդ ընել երբ մանաւանդ կուգաս իր նկարներուն մէջ, ու չես գիտեր որուն վրայ հիանալ: Իր դիմանկարները, իր բնանկարները, իր նաթիւրմորթերը հաւասարապէս կ'առինքնեն քեզ: Կը դժուարանաս նաեւ որեւէ դպրոցի կապել իր արուեստը· «իրապաչտ» մակդիրը, զոր սորված ենք տալ ամէն մէկ գործի՝ զորս գովել կը փորձենք, առանց այդ բառին տարողութիւնը բանաձեւած ըլլալու մեր մտածումին մէջ, մեզ չփոթութեան կը մատնէ յաճախ: «Իրապաչտ» կը տարուինք կոչել արուեստի ամէն երկ՝ որ գիրկ է խայտարղէտ դպրոցներու արտառոցութիւններէն եւ անհեթեթութիւններէն, եւ կը զգուչանայ չատ հեռանալ բնականէն եւ արուեստի դասական կանոններէն: Սարեան իրապաչտ է այդ իմաստով լոկ: Ան չի չեղիր բնութենէն, թէեւ զայն կը տեսնէ իր սեփական աչքերով, ու անոր կուտայ իր աչքերուն պարտադրած գոյնը, առանց հոգ ընելու որ ան կը չտչեմ քեզ:

Սարեան ուրոյն դպրոց մըն է ինք:

Հայաստանն է որ կը ցոլանայ Սարեանի նկարներուն մէջ: Ու բոլոր անոնք որ Հայաստան կ'այցելեն՝ չեն կրնար բաժնուիլ անկէ առանց հայ հողին գեղեցկութիւնը ապրելու պահ մը Սարեանի նկարներուն մէջ ալ: Հայաստանէն կը մեկնին Սարեանի զոյներուն տպաւորութեան տակ:

Սարեան այն արուեստագէտներէն է որոնց երկիւղածութեամբ կը մօտենայ մարդ: Իր նկարները զմայլանքով քեզ կը լեցնեն, բայց եւ իր անձը եւս պատկառանքով կը կեցնէ քեզ: Աչքն մէկ բառը որ իր չրթունքէն կը ծորի, մեծ արուեստագէտի մը պատգամն է, ինչպէս եւ հմայիչ, տպաւորիչ եւ ընկճող խօսքը իմաստունի մը: Բաւական է որ պահ մը հանդիպիս իրեն՝ որպէսզի իրմէ կայծ մը միշտ պահես ներսդ:

Ես զայն կը յիչեմ 1927ին Փարիզ, ուր այդ պահուն կը գտնուէինք երկուքս ալ: Պիտի չմոռնամ տպաւորութիւնը իր կոպտաւներուն, զորս կը տեսնէի առաջին անգամ, ինչպէս եւ այն զեղեցիկ պահը, զորս անցուցինք Մոնմարթրի մէկ հերը, զորս անցուցինք Մոնմարթրի մէկ

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Արդ, ի՞նչ է փարթամ պէյի նպատակը, ի՞նչ զգացումներէ մղուած այս ծառայութիւնը կ'ուզէ մատուցանել, լոկ բարեկամութե՞ան համար, բարի՞ք մը գործելու համար: Անչուշտ չէ, ամէնքս ալ կը ճանչնանք այդ փարթամ պէյը, գիտենք թէ ինչ զգացումներու, ինչ նըկարագրի տէր մէկն է, ուստի չենք կըրնար հաւատալ որ բարի զրգռումով մը մէջտեղ եկած է:

— Մեղի ի՞նչ տարիկա, բաւ է որ ծառայութիւն կը մատուցանէ, պատասխանեց Աբամ:

— Ընդհակառակն, մեր չահը կը պահանջէ որ գիտնանք իր միջամտութեան չարժառիթը եւ ես տարիկա հասկցած եմ:

— Ի՞նչ է եղեր:

— Պարզապէս Թորոս պէյը վարկաբեկուելու, անոր ազդեցութիւնը չախչախելու, զայն խայտառակելու համար կ'աչխատի այսքան եռանդով:

— Աւելի աղէկ ուրեմն:

— Բայց անոր հետ մէկտեղ ուրիչ մէկն ալ կայ որ վարկաբեկ պիտի ըլլայ, եթէ երբեք փարթամ պէյ յաջողի:

— Ո՞վ է այդ:

— Նոյն ինքըշեֆիք փաչա, ոստիկանութեան նախարարը, որ մինչեւ այսօր Թորոս պէյի ղրղռմովը հալածած է բարեսէր էֆէնտին:

— Այդ ալ մեղ չի չահագրգռեր: Մեզի համար էականը հօրս ազատիլն է:

Լեւոն առանց ուչադրութիւն դարձնելու Աբամի խօսքերուն, չարունակեց·

— Այսպէս ուրեմն, պարզենք կացութիւնը: Մէկ կողմէն փարթամ պէյ ամէն ջանք կը թափէ Բարսեղ էֆէնտին անմեղ ցոյց տալու եւ զայն ազատելու համար, միւս կողմէն Թորոս պէյ եւ ոստիկանութեան նախարարը կ'աչխատին զայն յանցաւոր ցոյց տալու եւ զայն պահելու: Երկու կողմին համար ալ ասիկա մահու եւ կենաց խնդիր է: Եթէ փարթամ յաղթի՝ Թորոս պէյ եւ նախարարը իրենց ազդեցութիւնը պիտի կորսնցնեն, եթէ անոնք յաղթին՝ փարթամն է որ խոպ պիտի ըլլայ:

— Անոնք ամէնքն ալ աղէկ, բայց չեմ հասկնար թէ ո՞ւր հասնիլ կ'ուզես:

— Հիմա պիտի հասկնաս: Միակ բան մը կրնայ Թորոս պէյի եւ նախարարին յաղթանակը ապահովել: Այն է Բարսեղ էֆէնտիի յանցաւորութեան համար ապացոյց մը...

— Եւ այդ ապացոյցը կը պակսի իրենց, ընդմիջեց Աբամ:

— Եւ սակայն դոյութիւն ունի:

— Ի՞նչպէս:

— Վահանի հետ տեսակցութեան պատրաստ:

— Որ կարելի չէ եղած հաստատել:

— Բայց հաստատելու համար վկաներ չեն պակսիր:

— Որո՞նք են այդ վկաները, հարցուց Աբամ զարմացած ղէմքով մը:

— Նախ մայրդ, յետոյ քոյրդ, յետոյ դուն, յետոյ Մարտիկ էֆէնտին եւ Մարիկեանը եւ վերջապէս ես:

— Ատոնց եւ ոչ մէկը ատանկ վկայութիւն մը կարող չեն ընելու:

— Ինքնաբերաբար անչուշտ պիտի չընեն, բայց երբ բռնադատուի՞ն...

— Ինչպէս պիտի բռնադատուին:

— Ոստիկանութեան նախարարին կողմէ հարցաքննութեան ենթարկուելով, ինչպէս այսօր դիս ենթարկեցին:

— Կրնաս վստահ ըլլալ որ ամէնքն ալ պիտի ուրանան իրողութիւնը:

— Բայց դժբախտութիւնն այն է որ Թորոս դիտէ այդ դէպքը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(96 – Շար.)

ՊԱՂՊԱՂՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊՂՈՏՅՈՒՆ Ի ՀԱՅԳ

ՆԱԽՈՐԴ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԾ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐ

ԿԱՊԻՏԱՆ Ա. ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ

ՀՐԱՄԱՆՈՎ

ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾ ԵՎ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԱԿՎԱԾ

ՀԱՅ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՊԱՇՏՊԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

Շահպէնեաէրեան ընտանիքը ցաւով կը ծանուցանէ մահը

ՓԻԷՐ ՇԱՀՊԷՆՏԷՐԵԱՆԻ

(85 տարեկան)

որուն յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ – ցաւ Շաբաթ օր, Փարիզի Ս. Յով. Մը– կըրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Կղմէս Տաղլեան (Մէսոռն) 20 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՈՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ վալանսի Հայ Ազգ· Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերու

Ապրիլ 26 կիրակի կէսօրէ կէսօրէ ետք ժամը 3ին վալանսի պետական թատրոնին մէջ

կը նախագահէ Ազգ· Միութեան առենապետ Տօքթ· ՄԱՐԳ ԳՈՀԱՐԵԱՆ

Կը խօսի (ֆրանսերէն) Ազգ· Միութեան կողմէ Պ· ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Խօսք կ'առնէն՝ կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր հովիւ հայր ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՐ – ԴԱՄԵԱՆ, օրուան բանախօս

Պ· ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԱՊԵԱՆ (Միլանոյէն)

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագրին մաս կը կազմեն տեղւոյս լաւագոյն ուժերը

×

Կիրակի Ապրիլ 26 առաւօտ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի մատուցուի Ապրիլեան եղեռնի բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար։ Պաշտամունքը տեղի պիտի ունենայ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Պատարագէն ետք տեղի պիտի ունենայ ծաղկեփունջի զետեղումը Մեռելներու Յուշարձանին։

Կը խնդրուի մեր նահատակներուն յիշատակը յարդողներէն որ ներկայ գըտնուին եկեղեցւոյ առջեւ, ժամը 11,30ին, թափօրին մաս կազմելու։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

Երեքշաբթի 21 Ապրիլ ժամը 20,30ին

CINEMA « LE DAUPHIN »

65, Rue Lafayette — Métro Cadet

Կը ցուցադրուին· Ա· բաժին·—

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ եւ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊՈԼԻՄ

Բ· բաժին·— ԷՐԵՒՈՒՆԻ ԵՐԵՒՈՒՆ

երեւանի 2750ամեակի առթիւ մասնաւոր պատրաստուած գունաւոր ֆիլմ

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայրերը·

Mr. Z. Tchakmechian
22, rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, rue Cadet, Paris (9e)
Mr. H. Chirinian
16, rue de Cléry, Paris (2e)
Alimentation Massis
21, rue Saulnier, Paris (9e)
Patisserie Markarian
32, rue de Trévise, Paris (9e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Գոհարիկ Ալեքսանեանի մահուան տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Բէթնակովեան փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 20 ֆր· «Յառաջ»ի եւ 20 «Հայաստան»ի (ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Տէր եւ Տիկին Ժաք Մայասեան 50 ֆր· կը նուիրեն կապոյտ խաչին Մովսէս Քէֆէնճեանի մահուան առթիւ։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

A L'OCCASION DE LA SEMAINE COMMEMORATIVE
DU 55ème ANNIVERSAIRE DU DEUIL NATIONAL ARMENIEN

Soirée Cinématographique d'Essais

MARDI 21 AVRIL A 20 H. 45 PRECISE, A L'HOTEL DES CENTRAUX , SALLE DES INGENIEURS, 8 RUE JEAN GOUJON, PARIS (8e) Métro ALMA MARCEAU ou CHAMPS-ELYSEES

Soirée au cours de laquelle, deux projections, d'un film et de diapositifs vous seront présentés par le docteur Boyadjian Kéram et par M. Tanélian Léon, sur le thème du Génocide Arménien des années 1915-1920

En présence du Comité de la Commémoration des Massacres Arméniens

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պանեէո–Քաչանի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շորեքշաբթի (22 Ապրիլ) ժամը 21ին, ընկերուհի Թորոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաչան։ Կարեւոր օրակարգ։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Դէպի Հռոմ, Թիվոլի, Ասիզի եւայլն ՎԱՉԳԷՆ Ա· ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ կաթողիկոսին Հռոմ այցելութեան եւ Թերեզ Քուտերքի սրբադասութեան առիթով։

Մեկնումը Փարիզէն Հինգշաբթի Մայիս 8· վերադարձ Փարիզ Հինգշաբթի առաւօտ Մայիս 14։

Մասնակցութիւն 465 ֆրանք։ Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 24ին։

33, Rue du Lietenant Raoul Batany
92 - Meudon

ՕՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԱԼՊԷՕՄ – ՏԻՍՓ ՄԸ 30 Սանթիմեթր, 33 չրջան

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

Հայկական երգերու գեղիցիկ հաւաքածոյ մը

1· Առաւօտեան արշալոյս
2· Անուշիկ եարջան
3· Հայաստանի աղջիկ (մեր նուէրը)
4· Մայրս
5· Դու ինձ համար
6· Հայաստան
7· Երեւանի սիրուն աղջիկ
8· Կարաւան
9· Խաչատուր Աբովեան
10· Սէրս գաղտնի թող մնայ

Նախապէս արձանագրութեամբ վաճառումը վերջացած ըլլալով, տիսքը կը ծախուի 31 ֆրանքի

Դլամական առաֆոնմները կատարել չէֆով կամ մանեթայով ·—
Ճշդելով անուն, մականուն եւ հասցէն։

LIZ SARIAN
204, Ave. de la Division Leclerc — 95 - MONTMORENCY

Կարելի է դիմել նաեւ՝ Հ· Բաղուեան գրատունը, 43 Ռիւ Ռիչէ, Փարիզ 9րդ և
ELEDISC (TARPINIAN) 269, Bd. Voltaire, — Paris (11e)

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐՈՒՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ԲՈՑԻ ԱՐԹԱՐԹՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Ուրբաթ Ապրիլ 24ին, Հայ Նահատակներու եւ Կամաւորներու Մեմորիալին Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արթնցնէ ժամը 18ին։

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բնոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ արուարձաններու հայրենակիցները կը հրաւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին։

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շաճ գ'Ելիզէի և Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թեռ–Փլէն)։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ 55 –ԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

կիրակի 26 Ապրիլ ժամը 10ին Քափիթոլի մէջ։

Պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ

Պ· ԿԱՄԻՈՆ ՏԷՖԷՌԻ

Հովանաւորութեամբ

Հարաւ· Ֆրանսայի Ազգ· Առաջնորդարանին եւ մասնակցութեամբ զաղութս ներկայացնող զլխաւոր Միութիւններուն

Խօսք կ'առնեն

ԿԱՍԻՈՆ ՏԷՖԷՌ

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ

ԵՒ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՃԱԻՈՐԵԱՆ

Ուղղերձ նաեւ Հայկ· Դատի յանձնախումբին կողմէ՝ Պարոն ՄՈՇ

Յուշատօնէն ետք պիտի կազմուի թափօրը ծաղկեպսակ դնելու համար aux Monuments des Gardes Mobiles

ՊԱՏԱՐԱԳ

NOTRE - DAME

Կիրակի, 26 Ապրիլ, ժամը 16ին Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ Նոթըր Տամի Աթոռանիստ Մայր եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ· ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՍՓԱՆՉԵԼԻ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀՈԼԱՆՏԱ ԵՒ ՊԵԼՃԻՔ

Մայիս 1, Ուրբաթ, հաւաքոյթ անդամներու եւ բարեկամներու Մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն, ժամը առաւօտեան ժամը 7ին (պուային ելքին) 7,30ին Քափէ Քիւրվէօր (կառ տիւ Նոռ), 7,45ին մեկնում դէպի Օսթանտ Հիւսիսի կառուղիէն, ցերեկուան ճաշ նաւահանգիստին մէկ դեղեցիկ ճաշարանը։ Մեկնում դէպի Հոլանտա Կանալ, Անվերսի ճամբով եւ ժամանում՝ Թիլպուրկ ուր կը հաստատուին։ Ճաշ, իրիկուն՝ ազատ։

Մայիս 2, Շաբաթ, մեկնում ծաղիկներու անտառը, Քէօքընհոֆ ճաշ Թրէյլոն ճաշարանը եւ հանդիսաւ դեղեցիկ պարտէզներուն մէջ։ Մեկնում դէպի Շեվէնինկըն (հիւսիսի ծովափներուն թաղուհին), գանազան զբօսանքներ։ Ճամբորդութեան չարունակութիւն Լա Հէյէն, կայք՝ Ռոթըրտամ եւ վերադարձ Թիլպուրկ։

Կիրակի, մեկնում ժամը 8,30ին կատարհէօվէլ եւ պուտյա, ապա՝ Անվերս (ցերեկուան ճաշ), մեկնում դէպի Պրիսէլ, Ուաթերլօ եւ վերադարձ դէպի Փարիզ

Մասնակցութիւն 195 ֆր·
ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէ։
Արձանագրութիւն անյապաղ։

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Է· Ս· ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ· Պատուիրակ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Կիրակի, Մայիս 10, ժամը 6իշդ 15,30ին

THEATRE DE L'ATELIER, Place Charles Dullin (Dancourt) — Métro : Anvers

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Կատակերգութիւն մը՝ 4 արար

Հեղինակ՝ Վ· ԳԱԹԱՑԵԻ, Հայացուց՝ Մ· ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Կը մասնակցին·— ՋԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՀԱՑԿՈՒՀԻ ԽԼՏՃԵԱՆ – ԼԱ ՇԱ – ՍԱՆԵԸ, ԼԻԻՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ։ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ՓԻԼԻՊ ԹԷՐԶԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԱՆԻ ՏԷՄԻՐԵԱՆ, ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ, ԿԱՐՕ ԹՈՍՈՒՆԵԱՆ, ՄԱԿԻ ԽԱՐԵԱՆ։

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Տոմսերու գին 25, 15, 10 եւ 5 ֆրանք Դիմել՝ Մ· Անտոնեան, հեռ· 738–21–18
փ· Թէրզեան 468–87–43, Մասիս 21, Rue Saulnier — Tél. : 770-16-88
Պալթայեան (Ժաամին) 98, Rue d Aboukir
Ադամեան 16, Rue Lafayette
եւ Տիամանթէտ ճաշարանը 60, Ռիւ Լաֆայէթ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻՆՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ աշակերտուհիներու կողմէ

Տեղի պիտի ունենայ
26 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17,30ին
SALLE CHOPIN
8, Rue Daru, Paris, Métro : Ternes

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԵՐԳ· ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Գինն 10 եւ 7 ՖՐ·

ՅԱՌԱՋԸ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0, 50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
21
ԱՊՐԻԼ
MARDI
21 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·795

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e ANNÉE — N° 11.795

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՋՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ԱՆԹԻԼԻԱՍ

—o—

Դ·

Ցաւանելէ ետք թէ բնականօրէն շատ հարցեր կան մեր եկեղեցւոյ ներկայի ապագային համար, Տօրէն կաթողիկոս – ութեան կը չեշտէր թէ այդ առաքելութեան կու կը չեշտէր թէ այդ առաքելութեան հիմնական պիծերէն մէկն ալ «հայապահպանումի իր բերելիք նպաստն է, մանաւանդ Սփիւռքի ցիրուցանուած եւ ամէն օր ձուլումի վտանգի ենթակայ մեր սիրելի ժողովուրդին համար»։

Ու հարց կուտայ թէ արդեօ՞ք օգտապար պիտի չըլլար Եպիսկոպոսներու ժողովին մէջ քննարկել այն հարցերը որոնք կապուած են եկեղեցւոյ այս կենսական դիրին հետ։ «Ի՞նչ պէտք է ընել, որպէսզի մեր եկեղեցին ամենուրեք, մանաւանդ ծաւալումի ամէնէն աւելի արագ ու դիւրին ենթակայ սփիւռքեան շրջաններուն մէջ տարածէ հայ լեզուն, մեր տոհմիկ դպրութիւնը եւ ազգային մշակոյթը»։

Ցետոյ կ'առաջարկէ, որ Եպիսկ· Ժողովը զուտ խորհրդակցական հանդամանք ունենայ եւ քննէ օրակարգի վեց հարցերը, զանց առնելով վերոդրեալ երեքը։

Տօրէն կաթողիկոս իր այս նամակը էջմիածին կը ղրկէ Կիլիկեան Աթոռի Դրան եպիսկոպոս եւ Ազգ· Կեդր· Վարչութեան հոգեւոր ժողովի առենադպիր Գարեգին եպս·ի եւ Ազգ· Կեդր· վարչութեան անդամ Ոսկերերան Արդումանեանի միջոցաւ։ Ասոնք քանիցս երկարօրէն խօսակցելէ ետք Վազգէն Ա·ի հետ, իրենց հետ Անթիլիաս կը բերեն Անոր 31 Օգոստոս 1969 թուակիր նամակը, որով օրակարգէն կը վերցուէր առաջին հարցը։ Այսինքն թեմերու խնդիրը։

Վէճի առարկայ այս կէտի կարգադրութենէն ետք, Տօրէն Ա· Սեպտ· 10ին հեռագրով էջմիածնի գոհակալին կը հաղորդէր անունները հինգ եպիսկոպոսներու, որոնք պիտի մասնակցէին Եպիսկ· ժողովին։

Սակայն յանկարծ, միտքը փոխելով եւ Օգոստ· 31ի նամակը յետս կոչելով, Սեպտ· 13 եւ 14 թուակիր նոյնմամսեայ զոյգ հեռագիրներով էջմիածնի գահակալը կը հաղորդէ· « ... Այժմ անհրաժեշտ կը գտնենք, որ Եպիսկ· ժողովը հանդամանօրէն քննարկէ մեր Եկեղեցւոյ ներքին միութեան ամրապնդման հարցը Ձեր Աթոռի եպիսկոպոսներուն հետ միասին»։

Ի՞նչ էր պատահած։

Սեպտ· 10ին Հայաստանի Ռատիոյն թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցեր էր Վազգէն կաթողիկոսին հետ, որուն հաղորդելէ ետք թէ Տօրէն Ա· Յուլիս ամսուան մէջ նախադահած է Պոստոնի մէջ գումարուած «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան տարեկան համագումարի բացման նիստին եւ արտասանած ուշադրաւ ճառ, հարցուցեր է՝ «Ձերդ Վեհափառութիւնը ծանո՞ք է արդեօք այդ ճառին եւ ի՞նչ կարծիք կրնայ յայտնել անոր մասին»։

Կաթողիկոսը պատասխանելով, որ չորս օր առաջ միայն ծանօթացած էր ճառի բովանդակութեան տխրած էր ու մտատանջուած։ Ցետոյ աւելցուցած էր թէ Հայ իրականութեան մէջ երբեք չէ պատահած, որ բարձրաստիճան եկեղեցական մը, պաշտօնապէս եւ հրապարակով, կուսակցական համագումարի մը մէջ, իր անձը եւ իր հոգեւոր առաքելութիւնը նոյնացուցած ըլլայ քաղաքական կուսակցութեան մը ծրագրի եւ գործունէութեան հետ։

Իր պատասխանը եզրափակեր է հետեւեալ դառն խօսքերով.—

«Մեզի կը մնայ ափսոսանք յայտնել այս անսպասելի եղելթի առթիւ եւ յորդորել Անթիլիասի Գահակալ Տօրէն կաթողիկոսին, որպէսզի պատշաճ ձեւով մը յետս կոչէ իր յայտարարութիւնները, այլապէս անօրինակ նոր կացութիւն մը կը ստեղծուի Իր ու Իր Աթոռի համար, Հայ Եկեղեցիի եւ ժողովուրդի ծոցին մէջ»։

Կը տեսնուի, որ ուրիշ բան խառնուած է խնդրին մէջ։ Եւ ազդեցութիւն բանեցուած է էջմիածնի գահակալին վրայ, որ ստիպուեր է յանկարծ փոխել իր դիրքը եւ պատճառ դարձած՝ որպէսզի Կիլիկեան եպիսկոպոսները չմասնակցին Երեսփ· Ժողովին։

Տօրէն կաթողիկոս ազգապահպանման կենսական, նուիրական ու հրատապ հարցին մասին խօսեր էր ազդայնաչունչ ճառ մը ո՛չ թէ «կուսակցական համագումարի» մը ընթացքին, այլ անոր տարեկան պատգամաւորական ժողովին առթիւ, նախքան անոր բացումը, հրապարակային հանդիսութեան մը մէջ, որուն ներկայ գտնուեր էին նաեւ ոչ–կուսակցական կըրթական ու բարեսիրական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ։

Ճառը խօսուած էր Յունիս 30ին եւ Հայրենիքի մէջ տպուած Յուլիս 11ին։ Երկու ամիս վերջ միայն արձագանգը կը հասնի Երեւան։ եւ... յանկարծական իրարանցում։

Հակառակ Վազգէն կաթողիկոսի ծանրակչիռ յայտարարութեան եւ զոյգ հեռագիրներուն, Տօրէն Ա· Սեպտ· 17ին երկար հեռագրով մը — կրկնուած Սեպտ· 23ին, — զարձեալ կը խնդրէ, որ օրա – կարգի առաջին կէտը ոչ վիճաբանութեան, ոչ խորհրդակցութեան եւ ոչ ալ որոշումներու առարկայ դառնայ, որպէսզի Կիլիկեան Աթոռը կարենայ ուղարկել իր ներկայացուցիչ եպիսկոպոսները։

Սեպտ· 24ին Վազգէն Ա· կը հեռագրէ յայտնելով՝ «Ձեզ անհանգստացնող հարցը այստեղ կը լուծենք համախորհուրդ Ձեր եպիսկոպոսներուն հետ»։

Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան տեսակէտը յարգուած չըլլալով, Սեպտ· 27ին Տօրէն Ա· հեռագրով ցաւ կը յայտնէ, որ չէ յարգուած Վազգէն Ա·ի Օգոստ· 31ի նամակին ոգին ու տառը։ Ու կը մաղթէ որ «յառաջիկային աւելի նպաստաւոր պայմաններ թոյլատրեն մխոնարար ուսումնասիրելու եկեղեցական բարենորոգմանց հիմնական հարցը ի խնդիր Ս· Եկեղեցւոյ առաւել մեծ բարիքին»։

Ձենք անդրադառնար «Սպիտակ Տետրակ»ի Յաւելուածին, որուն մէջ արծարծուած խնդիրը ծանօթ է արդէն մեր ընթերցողներուն։

Վերջացնելով, յայտնենք թէ էջմիածնի Եպիսկոպոսական Ժողովը իր օրակարգի ինը հարցերէն ոչ մէկը կրցած էր լուծել վեց օր տեւող ինը նիստերու ընթացքին եւ ո՛չ մէկ վերջնական որոշումներ տուած։

Այս խոստովանութիւնը կ'ընէ Եպիսկոպական Ժողովի Դիւանը, որ իր պաշտօնական Հաղորդագրութեան մէջ կ'ըսէ·

« Նկատի ունենալով որ ժողովը չէր կրցած սպառել առաջարկուած հարցերու մանրամասն քննութիւնը, ընտրուեցաւ կեդրոնական Յանձնախումբ մը, որ հանգամանօրէն քննարկէ բոլոր խնդիրները տարուան մը ընթացքին եւ առաջարկէ գանոնք վեհափառ Հայրապետին»։

Ուրիշ բան չէր ըսեր կիլիկիոյ կաթողիկոսը։

Մեկնութիւնները աւելորդ են։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՄՄԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ

Մ· Նահանգներու Արտաքին փոխ նախարարին չրջագայութիւնը Միջին Արեւելք, կատարեալ ձախողութիւն մը արձանագրեց։ Այս է տիրող ընդհանուր կարծիքը, քաղաքական շրջանակներու մօտ։ Սիսքօ – Նասր հանդիպումը, ըստ երեւոյթին, ոչ մէկ բարելաւում յառաջ բերաւ երկու երկիրներու յարաբերութեանց շրջափթին մէջ, քանի որ Եգիպտոսի նախագահը, հնդկական թերթի մը թղթակցին յայտարարեց, թէ Ուաշինկթընի բոլոր առաջարկներն ու ներկայացուցած յուշագիրները «կը կրկնեն Տիկին Կոլտա Մէյրի եւ Մոչէ Տայեանի յայտարարութիւնները»։ Նասր աւելցուց նաեւ, թէ Ամերիկա սպառնացած է մղում եւ ծաւալ տալ իսրայէլեան օդային յարձակումներուն, Եգիպտոսի վրայ, եթէ երբեք այս վերջինը չուզէ ընթացք տալ իրեն խորհուրդներուն, «այսինքն՝ եթէ երբեք չուզենք անձնատուր ըլլալ»։

Ծանօթ է նաեւ, թէ Մ· Նահանգներու Արտաքին փոխ նախարարը հարկադրուեցաւ հրաժարիլ Ամման մեկնելէ, երբ տասնեակ հազարաւոր պաղեստինցի ցուցարարներ, Սիսքոյի այցելութեան նախորեկին, յարձակեցան ամերիկեան դեսպանատան վրայ։ Աւելին՝ Հիւսէյն ամերիկեան դեսպանին Ուաշինկթըն մեկնումը պահանջեց, հարկադրաբար։ Երկուշաբթի օր ծանուցուեցաւ, թէ յորդանանեան դահլիճին մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուած են։ Արդարեւ հինգ նախարարներ հրաժարած են եւ ասոնց փոխարէն հինգ նոր անձնաւորութիւններ կոչուած են նախարարութեանց պաշտօնները։ Այս վերջինները «ընդունելի» կը նկատուին Պաղեստինցիներու կողմէ, ինչ որ կը նշանակէ, թէ Հիւսէյն հարկադրաբար տեղի տուած է նաեւ այս մարզին մէջ։ Նորերը զինուորական են։

Աւելի արդիւնաւէտ չեղաւ ամերիկացի նախարարին Պէյրութի այցելութիւնը։ Պաղեստինեան շրջանակները կրկնած էին ի յառաջագունէ, թէ բուռն ցոյցեր պիտի կատարեն Սիսքոյի Պէյրութ այցելութեան առթիւ։ Այդպէս ալ եղաւ։ Լիբանանի մայրաքաղաքին մահմեդականներու թաղին մէջ, տասնեակ հազարաւոր ցուցարարներ, բաղկացած պաղեստինեան դիմադրական ճակատի բոլոր հոսանքներէն, ինչպէս նաեւ Լիբանանի ձախակողմեան եւ ծայրայեղ ձախակողմեան կուսակցութիւններէն, բուռն ցոյց մը կատարեցին։ Պաստառներու վրայ արձանագրած էին խիստ նշանախօսքեր, ինչպէս օրինակ, «Նիքսըն՝ ոճրագործ», «Սիսքօ՝ դժոխք դացէք», «Ամերիկացիները արաբ ժողովուրդին թշնամին են» եւայլն։ Ցոյցին մասնակցեցան նաեւ Լիբանանի Համայնավար ուղղափառ (Ներքին նախարար) կուսակցութիւնները։

Ցոյցերու ընթացքին, ոստիկանութեան անտարբեր աչքին առջեւ, փչրուեցան ամերիկեան դեսպանատան ապակիները։ Ուսանողները, իրենց կարգին, ցոյցեր կատարեցին Պէյրութի ամերիկեան համալսարանին մէջ։ Վար առին ամերիկեան դրօշը եւ անոր տեղ պարզեցին Լիբանանեանն ու պաղեստինեանը։

Սիսքօ Պէյրութի օդակայանէն թռանով փոխադրուեցաւ ամերիկեան դեսպանատուն եւ անկէ Հանրապետութեան նախագահին պալատը։ Տեսակցութիւնը, որուն ներկայ գտնուեցան նաեւ Քարամէ (Վարչապետը) եւ Մաժթալանա (Արտաքին նախարար) տեւեց չուրջ երկու ժամ։ Պաշտօնապէս ոչինչ ըսուեցաւ խօսակցութիւններուն մասին։ Այսուհանդերձ, կասկածէ դուրս է որ Լիբանանի Նախագահը Վարչապետն ու Արտաքին նախարարը ցոյց տուած են ամերիկացի դիւանագէտին, թէ ինչ մեծ համակրութիւններու հասած է հակամերիկեան տրամադրութիւնը, արաբ երկիրներու մէջ։

Սիսքօ յայտարարութեամբ մը չեչտեց, թէ Ամերիկա զործադրուած կ'ուզէ տեսնել Ապահովութեան Խորհուրդի ծանօթ որոշումը (Նոյեմբեր 1967)։

Սիսքոյի Միջին Արեւելք այցելութիւնը ցայտուն դարձուց ակներեւ իրականութիւն մը։ Այն է՝ որ Պաղեստինցիները հիմնական ուժ մը կը ներկայացնեն արաբ աշխարհի մէջ, հետեւաբար, կարելի չէ անտեսել զանոնք քաղաքական բանակցութիւններու ընթացքին։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՄԵՍՐՈՊ ՎՐԴ. ԵՏԻԳԱՐՏԱՇԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Շաբաթ օր ժամը 4ին, Սէն Շամոնի մէջ յանկարծամահ եղած է տեղւոյն հայ կաթողիկէ հոգեւոր հովիւը՝ Մեսրոպ Վրդ· Ետիգարտաշեան։

Ողբացեալը, բնիկ Գոնիացի, չուրջ 55 տարեկան, մաս կը կազմէր ապրիլեան տարաբախտ սերունդին, որ որբանոցներու կամ դպրութեան կազմակերպութեանց չնորհիւ կրցած է իր արեւի բաժինն ունենալ, նոյնն էր պարագան Մեսրոպ վարդապետի որ ապաստան գտած է կաթողիկէ առաքելութեան մօտ եւ ապա՝ կոչումն ունեցած ինք ալ նուիրուելու կրօնական կեանքի։

Երկար տարիներէ ի վեր հոգեւոր հովիւն էր Սէն Շամոնի եւ գաղութը այսօր երախտագիտութեամբ կը յիշէ զինքը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Երեքշաբթի (Ապրիլ 21) ժամը 4ին Սէն Շամոնի Նոթր–Տամ եկեղեցին։

Մեր ցաւակցութիւնները Եոիդարտաշեան ընտանիքին (Փարիզ)։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ համար ծանր չաբաթ մը կը սկսի ընկերային գետնի վրայ։ Գործադուլի որոշումներ տրուած են, թէեւ յոյս կայ ոմանց առաջքն առնել բանակցութիւններով։ Կիրակի օր ժամը 2էն մինչեւ Երեքշաբթի առաւօտ Փարիզի հասարակութեան դրամատան գործադուլի մէջ էին։ Կը բողոքէին կառավարութեան դրած արգելքին դէմ, 5 սանթիմի յաւելումին համար։ Թղթատարը չաբթուան մը «յապաղում» ունի եւ վախ կայ որ նոր չարժում մը ծայր տայ Շորեքշաբթի օր, այս անգամ տարբեր (ՍԷ· ԷՓ· ԹԷ· ՍԷ) սենթիքայի մը որոշումով։ Գործադուլի չարժումներ կան նաեւ ուսուցման մարզին մէջ։

ԼԵՆԻՆի հարիւրամեակի հանդիսութիւնները սկսած են արեւելեան երկիրներու մէջ։ Փրակայի մէջ, Հունաց չատ «ուղղափառ» է մինչ Պուքրէշ՝ Զէուչէսքու կը խօսի ժողովուրդներու ազատ իրաւունքին մասին։

ՄԻԼԱՆՕ «պատնէշներու օր» մը ապրած է Կիրակի։ Ձախակող հազարաւոր ուսանողներ ցոյց ըրած են աչխարհակալութեան դէմ։ Անցորդներ վիրաւորուած են։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ կրկին երկրաչարժ պատահած է Կէտիզի չրջանը, ուր թէեւ մարդ չէ մնացած։ Ինչ որ խարխուլ վիճակի մէջ մնացած էր քանդուած է։ Ցնցումները զգալի եղած են մինչեւ Պոլիս։

ԼԻԶՊՈՆԻ «ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ» ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Վերջերս առիթ ունեցայ վերստին այցելելու Փորթուկալի զեղեցկատեսիլ այս քաղաքը (ինչպէս նաեւ այլ երկիրները), ուր պարբերաբար կը հանդիպիմ գործով:

Գործէ դուրս՝ ուրիշ պատճառ ալ ունէի այս անգամ եւ օր մը կամ երկու օր աւելի մնալու հարկադրանքին տակ էի: Պատճառը՝ Կիւլպէնկեան նորակառոյց թանգարանն է:

Ժամանակին առիթ ունեցած եմ հիանալու Գալուստ Կիւլպէնկեան հաւաքածոյի զեղարուեստական եւ հնագիտական գործոցներուն վրայ: Հիմա, մեծածախս եւ մեծածաւալ արդիական թանգարանային չէնքի մը մէջ՝ պատշաճ կերպով կը ցուցադրուին այն անգին գանձերը, զորս իր հսկայական հարստութեան մէջոցաւ Գալուստ Կիւլպէնկեան կրցեր էր ձեռք բերել, երբ կարելի էր ձեռք բերել արուեստի բոլոր ճիւղերուն պատկանող գլուխ գործոցները:

Գեղեցկօրէն եւ առաւելագոյն չափով ցուցադրուած են եգիպտական անգնահատելի հնագիտական իրեր, անզուգական յախճապակիներ՝ Իզնիկի զմայլելի, նըրբահիւս եւ ամենահազուագիւտ ընտիր գորգեր՝ պարսկական, որոնց մէջ թանկագին գոհարի մը նման սիրուած է հայկական վիշապագորգ մը: Անմեկնելիօրէն, սկզբնապէս Հայու մը պատկանող այս հաւաքածոյին մէջ՝ թանգարանի տնօրէնութիւնը գլացած է հայկական գորգին տալ իր իսկական կոչումը եւ անիմաստ «Կովկասեան» պիտակը նախընտրած է:

Գալուստ Կիւլպէնկեանի զեղարուեստական եւ հնագիտական անգերազանցելի հաւաքածոյի այս ցուցադրութեան մէջ փոքր ապակեսեղանով մը ցուցադրուած են չորս հայերէն ձեռագիրներ 17րդ դարէն եւ երկու Կոստինահայ մանր յախճապակի գործեր: Այսքան միայն հայկական:

Արդարեւ, ոչ մէկ տեղ յարմար նկատուած է Գալուստ Կիւլպէնկեանը ներկայացնել իրրեւ ՀԱՑ: Բացման զեկոյցկատիպ, մեծածաւալ պրակին մէջ Գալուստ Կիւլպէնկեանի զուտ ամբողջ հասակով կենդանագրին կը յաջորդէ իր կենսագրութիւնը, ուր կ'ըսուի «ծնած է Իսթանպուլ», առանց նոյնիսկ դոյզն ակնարկութիւն մը ընելու զոնէ ազգին մասին:

Թանգարանին առաջնորդները կը բացականան ամէնազգի այցելուներուն Գալուստ Կիւլպէնկեանը ներկայացնելով իրրեւ «մեծահարուստ» մը որ իր կենդանութեան ըրած է «բարերարութիւններ եւ իր հարստութիւնը կտակած է Փորթուկալի»:

Գալուստ Կիւլպէնկեան հաստատութիւնն իսկ հարկ եւ յարմար չէ նկատած Գալուստ Կիւլպէնկեանի ՀԱՑ ըլլալը արձանագրելու արտաքին պատերու վրայ զեղեցկօրէն զետեղուած արոյրագրութեանց վրայ:

Անտարակոյս, հիացումը կը սեղմէ կոկորդս, երբ սրահէ սրահ կ'անցնիմ՝ դիտելով անգնահատելի արժէքով դրամական փղոսկրներու, դրամագիտական եզակի հաւաքածոներու, եւրոպական զանազան դպրոցներու պատկանող նկարչական գլուխ գործոցներու, պարսկական գեղա-նկար դուռներու յուշագրութիւնները, զորս ԱՑԺՄ ձեռք բերելու համար կիւլպէնկեանական հսկայ հարստութիւն մը պէտք է:

Նուազ ծանօթ է Գալուստ Կիւլպէնկեանի զեղակազմ, հագուստիւտ եւ չատ անգամ բոլորովին եզակի գիրքերու հաւաքածոն, որմէ մաս մը ցուցադրուած է Թանգարանի առորնայարկի ցուցասրահներուն մէջ: Հոն են նաեւ Գալուստ Կիւլպէնկեան հաստատութեան մեկենասութեամբ հրատարակուած գործերը: Ապշեցուցիչ զանազանութիւն կը ներկայացնեն անոնք: Քանի մը հայերէն հրատարակութիւններ ալ կան, — աննկար ու պարզ՝ որոնց յատկացուած համապատասխան ծախքը հաւանաբար անբաւական ըլլայ վճարելու զեղակազմ եւ գունագեղ նկարներով ճոխ ոչ հայերէն հատորներէ Մկ ՀԱՏԻՆ:

Տարակոյս չկայ, որ Գալուստ Կիւլպէնկեան հնագիտական եւ զեղագիտական գործառոյ բնագէտ ունեցած է, որ միացած է գործի մարդու իր կարողութեան, ինչպէս նաեւ գրամը եւ անոր արժէքը ըմբռնելու հաղուագիւտ ձիրքին կրցած է հաւաքել այն սքանչելի հաւաքածոն, որ Հայաբեան մնալու տեղ՝ այժմ սեփական կանութիւնն է Փորթուկալի, եւ Հայու թեան տեղ՝ այժմ Փորթուկալցիներն են որ կրնան մեծապէս հպարտանալ աշխարհի առջեւ, այդ հսկայ ժառանգութեան այնքան անակնկալ ստացման համար:

Նշանակելի է, որ Հայերը հանրածանօթ չեն իրրեւ զեղարուեստական եւ հնագիտական հաւաքածոներ կազմողներ: Ընդհակառակն, բազմաթիւ միլիոնատէրներ ունենալով հանդերձ, ինչպէս անցեալին՝ նոյնպէս եւ ներկայիս, չատ գանգատ են իսկապէս զեղարուեստական եւ հնագիտական հաւաքածոյ կազմող Հայեր: Վերջերս, իմ ճամբորդութեան ընթացքին՝ հանդիպեցայ բարեկամներու, որոնք քիչ մը իրար անցած կ'երեւէին՝ Գէորգեան Հաստատութեան կողմէ Լոնտոնի Սաթըլի աճուրդավայրին մէջ պարսկերէն հին ձեռագիրներու եւ այլ մեծարժէք իրերու վաճառման պատճառու:

Պ. Յակոբ Գէորգեան, որուն հաւաքածոյէն է որ ամէն աճուրդով կը վաճառուին մեծարժէք արեւելեան հնութիւններ, դորգեր, ձեռագիրներ, եւայլն, կեսարացի էր՝ ինչպէս կեսարացիները էին Կիւլպէնկեանները եւ հրապարակի վրայ ծանօթ, մօտաւոր անցեալի բոլոր նշանաւոր հնավաճառները (Իսթիւճեան եղբայրներ, Տիգրան խան Քէլէկեան, Գրիգոր Մինասեան, Գէորգեան եղբայրները՝ Յակոբ, Գառնիկ, կարապետ, եւ երկու ուրիշներ եւս որոնց անունները այժմ չեմ յիշեր): Ասոնցմէ միայն կարապետը ողջ է այսօր եւ ունի արժէքաւոր ու ընտիր հաւաքածոյ մը 70է աւելի սքանչելի պարսկերէն ձեռագիրներու:

Յակոբ Գէորգեանը ճանչցած եմ դեռ 1918ին, Նիւ Եորքի մէջ, երբ հնավաճառութեամբ կը զբաղէր 36րդ փողոցի եւ 5րդ Էվընիւի անկիւնը, բարձր չէնքի մը վերի յարկերէն մէկուն վրայ գտնուող ցուցասրահներու մէջ: Ուշիմ, ներկայացուցիչ, արդէն յաջողած էր այն առեն: Կ'ըսուէր, որ Գալուստ Կիւլպէնկեանի գաստակից եղած է կեսարիոյ մէջ: Շնորհիւ զանազան հնագիտական կեղծրոնին՝ ժամանակի ընթացքին թէ՛ համբաւ ստացուց եւ թէ հարստութիւն դիզեց: Սակայն, ինչ որ աւելի կարեւոր է, ունեցաւ ուշիմութիւնը իրեն վերապահելու խիստ հաղուագիւտ եւ մեծարժէք իրեր՝ որոնք հետզհետէ աճող պահանջին պատճառու թէ անգտանելի դարձան եւ թէ աներեւակայելի արժէք ստացան:

Կապ պահած ըլլալով իրեն հետ, դիտեմ թէ կանուխէն կը հաւաքէր Կուտեմ նական ընտիր յախճապակիներ եւ ունէր երեսուն կամ քառասուն հայերէն ձեռագրիներու հաւաքածոյ մը: Այս հաւաքածոն ան բացառապէս ցոյց տուաւ հոգեյոյս Գարեգին Սրբազան Յովսէփեանցի (Գարեգին Ա. կաթողիկոս Կիլիկիոյ):

Յակոբ Գէորգեան, մահէն առաջ «Թըրըսթ»ի վերածեց իր հարստութիւնը, որուն մաս կը կազմէր նաեւ իր հնութեանց զմայլելի եւ եզակի հաւաքածոն, եւ որուն կազմութեան համար չատ բան կը պարտէր իր եղբայրներուն, «Թըրըսթ»ը, այսպէս ըսեք, կառավարութեան կողմէ ճանչցուած եւ վաւերացուած հիմնարկութիւն մըն է, տուրքերէ ղերծ եւ որոշ օրէնքներու ենթակայ: Այս հիմնարկութեան մօտ Գէորգեան իրաւապէս նշանակած էր իրեն մօտիկ անձեր. իր եղբայրները ձայն ու բաժին չունէին: Հիմնարկութիւնը վարողները կրնան ըստ իրենց հասկացողութեան՝ գործադրել հարկ եղածը, վաճառել կամ գնել, վճարել ամսականներ եւ ուրիշ ծախքեր: Գէորգեան մեռաւ ներութեան մէջ եւ այժմ հիմնարկութիւնը վարողները (որոնց մէջ, որքան գիտեմ, Հայ չկայ) կրնան վաճառել հաւաքածոն ըստ իրենց դատողութեան: Ներկայիս, այդ է որ տեղի կ'ունենայ: Գէորգեան Յակոբի կտակին մէջ (որ չէ հրապարակուած) բան չկայ Հայոց մասին: Ոմանք ցաւալի կը գտնեն այս չատ ընտիր հաւաքածոյին ցիրուցան ըլլալը: Ցիշենք, որ Յակոբ Գէորգեանի բոլոր եղբայրները (բացի Կարապետէն) մեռած են այժմ:

Ց. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈԳԵՐԷՆ

ՊԱՀՊԱՆԵՆՔ ՄԵՐ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերոյիշեալ խորագրին տակ, եդ. խմբագիրէ Ա. Պէրպէրեան, «Գրական Թերթ»ի Ապրիլ 3ի թիւին մէջ ահազանգ կը հնչեցնէ մեր պատմական յուշարձաններուն անմխիթար պատկերին ի տես: Կը ներկայացնենք կարճ յապաւումներով:

... Ի՞նչպէս կը պահենք մեր յուշարձանները...

Եթէ մեր զրացիներուն հարցնենք՝ կը-սեն լաւ կը պահպանէք, նոյնիսկ նախանձելի վիճակի մէջ, բայց զոնէ մենք դիտենք, թէ ի՛նչ ձեւով ստեղծուած է եւ կը ստեղծուի այդ տպաւորութիւնը. պարզապէս « զբօսաշրջիկութեան նուագդպրոցով» ,որ արդէն չափազանց դարձած է Հայաստան այցելողներուն համար: Ասկա Գառնի, Գեղարդ, Զուարթնոց, Հռիփսիմէ, Էջմիածին երթուղին է, որմէ դուրս ելլողները զործ կ'ունենան «տաւէլագոյնին» հետ, իսկ ասիկա չանձնարարելի չէ, եթէ չենք փափաքիր այցելուներուն աչքերուն առջեւ բացուող տեսարաններուն աննախանձելի վիճակին պատասխանատուութիւնը վերցնել այժմ արդէն զոյութիւն չունեցող Սեվանքներուն կամ Մոնկոլներուն վիրին: Ցայտնի է, Հայաստան պետութիւն դառնալէ իվեր հին յուշարձանները պետական օրէնքով անձեռնմխելի զարձան: Սակրաժուեցան յուշարձաններու պահպանութեան կոմիտէ եւ հնութիւններու պահպանութեան ընկերութիւն, պարզ ու զործնական առաջադրութիւններով եւ համապատասխան նիւթական միջոցներով: Ներկայիս յուշարձաններու պահպանութեան զործը կը տնօրինէ «Պետվինի կուլտուրայի յուշարձաններու պաշտպանութեան եւ վերականգման վարչութիւնը», ճարտարապետութեան զոկտոր Կոստանդին Յովհաննիսեանի զլխաւորութեամբ:

Վարչութեան զործունէութիւնը, անշուշտ, «նուագդպրոցով» չի սահմանափակուիր: Բազմաթիւ ճարտարապետական յուշարձաններու բարւոք վիճակը այսօր արդիւնք է անոր դնահատելի ջանքերուն, մանաւանդ, եթէ հաշուի առնենք յուշարձաններուն ցրուած վիճակին հետեւանքով աշխատանքներու անխուսափելի դժուարութիւնները, անոնց մեծ մասը զետեղուած է ճամբաներէ դուրս՝ լեռներու ծերպերուն, անդնդախոր կիրճերուն, ձորերուն մէջ, ուր յաճախ չի-նանիւթը պէտք է տեղափոխուի ձեռքով եւ ոտքով: Դժուար է, անշուշտ չատ դժուար: Եւ պատիւ ու յարգանք այն չինարար վարպետներուն, որոնք երկար տարիներ աներեւակայելի դժուարութիւններով տիտանեան զործ կատարած

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՁԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎէՊ)

— Ի՞նչպէս դիտէ, ո՞վ կրնայ ըսած ըլլալ, դոչեց Աբամ:

— Ես, պատասխանեց Լեւոն պաղարիւնով:

Այս պատասխանը ափ է բերան թողուց Աբամը:

— Դո՞ւն, դո՞ւն, կակազեց:

— Այո, դժբախտաբար այդպիսի խոստովանութիւն ըրած եմ իրեն, երբ Բարեզ էֆէնտին ազատելու համար հետը բանակցութիւն կատարեցի:

Աբամ տարօրինակ նայուածք մը ուղղեց իր քեռայրին, որ առանց պաղարիւնութիւնը կորսնցնելու չարունակեց.

— Ըրածս մեծ անխոհեմութիւն էր, հիմա կը հասկնամ, բայց ի՞նչ օգուտ, ես կը կարծէի այդ իրողութիւնը պատմելով զործը թեթեւցնել...

— Առանք խեղճ խօսքեր են, այդքան ալուշ մէկը չես դուն եւ ինքզինքդ պարապ տեղը մի ամբաստաներ:

— Տե՛ս ինչպէս եղաւ: Թորոս պէյ զիտակցաբար աշխատելու համար ստիպեց որ ամբողջ իրողութիւնը պատմեմ: «Նոյնիսկ եթէ փոքր անխոհեմութիւն մը եղած է պէտք է որ գիտնամ, որպէսզի ըստ այնմ վարուիմ» ըսաւ: Այն առեն պատմեցի թէ Բարսեղ էֆէնտի Վահանին հետ ակամայ տեսակցութիւն մը ունեցած էր, զրասենեակին մէջ եւ թէ այդ տեսակցութեան պարագան պատմած էր առնը: Թորոս պէյ այն առեն ըսաւ, որ ընաւ կարեւորութիւն չունի այդ տեսակցութիւնը եւ թէ Բարսեղ էֆէնտիի ազատելուն արդելք չի կրնար ըլլալ, համոզուեցայ թէ անկարեւոր էին: Բայց ահա հիմա հակառակը կը տեսնենք:

Աբամ չպատասխանեց, այս անակնկալ յայտնութիւններէն այնքան խառնուած էր, որ բառ մը չէր գտներ խօսք մը ըսելու համար:

— Այնքան առեն որ Փարթամ պէյ մէջտեղ չէր եկած, չարունակեց Լեւոն, Թորոս կ'ներեւայ որ պէտք չտեսաւ իր ձեռքը եղած գէնքը զործածելու: Բայց հիմա որ խնդիրը ծանրացաւ՝ դիմած է անոր:

— Ի՞նչպէս դիմած է անոր:

— Բնականաբար, զացած ամէն բան պատմած է նախարարին, զոնէ այդպէս կ'ենթադրեմ:

— Ի՞նչ բանի վրայ հիմնուելով:

— Իմ այս օրուան հարցաքննութեանս, որ ամբողջովին Բարսեղ էֆէնտիի Վահանին հետ ունեցած տեսակցութեան մասին էր:

— Բայց կ'ներեւայ որ չատ կարեւորութիւն չեն տուած:

— Ո՞րկէ կը հետեւցնես ասիկա:

— Գեղ ազատ ձգելնէն:

— Այո, բայց պայմանաւ, որ միչտ իրենց տրամադրութեան ներքեւ զտնուիմ, ուզած առենին երթալու համար:

— Վերջապէս ի՞նչ է զուս բոլոր այս խօսքերուդ նպատակը, զոչեց Աբամ:

— Նպատակն այն է որ պէտք է համախոհութեան մը զալ Թորոս պէյի հետ, ամէնուս օձիքը ազատելու եւ մեզ ապագայ մեծամեծ դժբախտութիւններէ փըրկելու համար:

— Այսինքն իր ուզած դրամը վճարե՞լ:

— Գոնէ անոր մէկ մասը:

— Գեղի բան մը ըսե՞մ, զոչեց Աբամ ոտքի ելլելով:

— Ըսէ տեսնենք:

— Տասը փարա, կը լսե՞ս աղէկ, տասը փարա պիտի չվճարենք Թորոս պէյին:

— Գուս վերջին խօ՞սքդ է այս:

— Այո՛:

— Մա՞յրդ ալ համամիտ է քեզի:

— Այո՛:

— Ուրեմն մնաք բարով, ես չեմ ուզեր իմ զլուխս վտանգել ձեր յամառութեան պատճառով եւ այս վայրկեանիս կը մեկնիմ այս տունէն:

— Ազատ ես:

— Եւ կինս ալ մէտսին կը տանիմ:

— Ատոր ալ արդելք չկայ եթէ ուզեքզի հետեւիլ:

— Պիտի հետեւի քանի որ իմ կինս է:

Երկու երիտասարդները իրարու նայեցան ատելութեամբ լեցուած նայուածքով մը, առանց խօսք մը փոխանակելու: Յետոյ Աբամ դուրս ելաւ սենեակէն:

Լեւոնի յայտնութիւնները չափազանց յուզած էին Աբամը եւ պէտք ունէր առանձնանալու իր մտածումները ամփոփելու եւ հանդարտութիւնը վերստին գտնելու համար:

Տունէն դուրս ելաւ փողոցը պտոյտ մը կատարելու համար եւ ժամու մը չափ Շիտակ ճամբուն մայթերուն վրայ չրջեցաւ աննպատակ քայլերով:

Ի վերջոյ սրճարան մը մտաւ, սիկառէթ մը վառեց եւ սկսաւ մտածել:

Հիմա բաւական հանդարտած էր եւ աւելի լրջօրէն կրնար իր մտածումները ամփոփել:

Մէկիկ մէկիկ միտքը բերաւ Լեւոնի հետ ունեցած ամբողջ խօսակցութիւնը եւ ինքն իրեն ըսաւ.

(97 – Շար.)

են: կատարուած է եւ կը չարունակուի, բայց խիստ դանդաղ: Եթէ համեմատենք տասնեակ տարիներու ընթացքին եղածն ու չեղածը, ապա չեղածը կարելի է նը-մանցնել ահռելի պատերազմազաչտի մը, ուր «սպաննուածներըը» հազարներ են, «մահմերձները»՝ կրկնակի անգամ ա-ւելի, իսկ վիրաւորները «թիւ ու համ-րանք» չունին: Եւ պարզէն աւելի պարզ է, որ այս դանդաղ «օգնութեամբ» հա-զիւ թէ կարելի ըլայ փրկել «ինկածնե-րը», մանաւանդ որ գոյութիւն ունին մտային թալանիչներ, որոնք օր ու գի-շեր կը կողոպտեն «ինկածները»՝ կառաջի համար, առանձնաւոնի համար, ցան-կապատի համար:

Շա՞տ աննշան է ձեր «ինամքը», յար-դելի ընկերներ: Պարզապէս չատոնց ժա-մանակ է մոռնալու «արագ օգնութեան» ձեւերու մասին:

... Այսով մեր խօսքը թերեւս աւար-ած նկատէինք, եթէ անիկա վերաբերէր ճարտարապետական յուշարձաններուն միայն: Բայց, որքան յայտնի է, անոնք պարտաւոր են զրպղիլ նաեւ կերպար-ուեստի յուշարձաններու պահպանու-թեամբ, որոնք նուազ արժէքաւոր չեն, եթէ ոչ աւելի, քանի որ քիչ են անոնք եւ հազուագիւտ: Մենք ունինք բացօթեայ կերպարուեստի թանգարան: Այս պարա-գային արդէն ոչ մէկ զրացիի նախանձը կրնանք չարժել, բայց ապշեցնելու չափ զարմացնել, անշուշտ, կրնանք: Առաջին զարմացողներէն մէկը հիւսիսէն եկած ոքանչելի անձնաւորութիւն մըն էր, Ռուս մը, որ սիրահարած հայ մանրանկարչու-թեան վրայ, Հայաստան եկաւ՝ նուիր-ուելու համար անոր ուսումնասիրու-թեան: Ան մեր հին արուեստի անխոնջ երախտաւորն էր՝ Լիզիա Դուռնովօ, որ 1936-37 հրաւիրուած էր Հայաստանի պե-տական պատկերասրահին մէջ աշխատե-լու:

Դուրնովօ խումբ մը երիտասարդ նկա-րիչներու աջակցութեամբ ձեռնամուխ ե-ղաւ մանրանկարչութեան եւ զարդար-ուեստի ուսումնասիրութեան գործին: Արդիւնքը եղաւ «Հայկական մանրանկար-չութիւն» մեծածաւալ ալպոմը, որ, թեր-եւս, առաջինն էր իր ընդգրկած նիւ-թով, դիտական մօտեցումով եւ չքեղ հրատարակութեամբ: Ան պատրաստեց նաեւ հայ զարդարուեստին նուիրուած ալպոմը, որ մինչեւ այսօր կը սպասէ իր հրատարակիչին: Մանրանկարչութեան ուսումնասիրութիւնը, բնականօրէն, պի-տի տանէր դէպի որմնանկարչութիւն, ո-րոնց ընդհանրութիւնը անժխտելի է, եւ Դուրնովօ ձեռնամուխ եղաւ նաեւ տասր ուսումնասիրութեան, բայց այս մարդին մէջ պահերը արդէն բոլորովին տար-բեր էր, իսկ համեմատութիւնը... երե-ւակայութենէ դուրս: Աբդարեւ մանրա-նկարչութիւնը Մատենադարանին մէջ արբութեամբ պահպանուած էր, իսկ որմ-նանկարչութիւնը պատկերասրահ մըն է՝ բաց երկնքի տակ:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԷՋԵՐԷՆ

ՀԱՅ ԴԻՒՑԱԶՆ ՄԸ

Խօսքը Սմբատ Բագրատունիի մասին է, դաւակը Մանուէլի: Թուականը՝ Է. դար: Դէպքը կը պատահի Մօրիկ Հայկազն կայսեր օրով: Ծանօթ է, որ բիւզանդա-կան կայսրութեան մէջ հայ զօրավարնե-րը իւրայատուկ դեր խաղացին. երկար դա-րեր հայ մարտիկներու զրահապատ կուրծքերն էին, որ կազմեցին կենդանի պատնէշ մը Թրակիոյ սահմանին վրայ, Պուլկարներու եւ այլ բարբարոսներու դէմ: Հայրենիքէն դուրս, օտար հողի վը-րայ, օտարին համար արիւն թափելու հարկն էր որ այս անգամ կուգայ խլել հայ ազատանին ու դինուորը իր հայրենի յարկէն: Այս անողոք լուծէն խուսափելու համար՝ վերջին պահուն հայ իշխանին մինչեւ մեր օրերը· ստորագրած են մա-տիտով, ներկով, սուր քարով, երկաթի չեղրով, դանակով: Այդ ձեռքերը անխիղճ կերպով խղդած, քրքրած, ծուատած են: Այլեւս ի՞նչը վերաչինել, ի՞նչը պահ-պանել...

Սակայն ինչո՞ւ կատարուեցաւ, թող թոյլ տրուի ըսել, այս ոճրագործութիւ-նը՝ սեփական անդին հարստութիւններու հանդէպ: Այս հարցումը մենք կ'ուղղենք այն մարդոց, որոնք կոչուած են զանոնք պահպանելու, եւ առաջին տեղիւ հարցը կ'ուղղենք յուշարձաններու Պահպանու-թեան վարչութեան յարգարժան ընկեր-ներուն:

... Տասնեակ տարիներու ընթացքին, հնութիւններու Պահպանութեան կամ-ուէն, զբաղած ըլլալով միմիայն ճարտա-րապետական յուշարձաններով, բնական կերպով ստեղծած է նաեւ անհրաժեշտ մասնագէտ վարպետներ, որոնք այսօր լ-ւիճակի են գտնելի տաճարին նման բարդ յուշարձանը մասնակրկիտ ճշդրտութեամբ վերահաստատել: Սակայն յանցաւոր ան-տարբերութեան մատնելով նոյն ճարտա-րապետութեան հետ սքանչելի միասնու — թիւն կազմող որմնանկարչութիւնը, մենք չենք մտածեր նաեւ համապատասխան մասնագէտներ պատրաստելու մասին: Իսկ մասնագէտներ ունենալու համար տարիներ պէտք են: Որմնանկարչութեան մնացորդները կործանումէ փրկելու միակ ելքը, առաջին հերթին, յուշարձաններու համար իսկական տանիք ստեղծելն է: Ինչ կը վերաբերի որմնանկարները «բու-ժելու» խնդրին, պէտք է դիմել դուրսի օգնութեան, հրաւիրել մասնագէտներ նոյնիսկ Վրաստանէն, Ուկրանիայէն, ուր ժամանակին մտածած են այդ մասին եւ ստեղծած անհրաժեշտ մասնագիտական որակաւոր վարպետներ:

Է. Ի.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

Քարենինի ամբողջ կեանքը կառավա-րական չինանակի մէջ անցած էր, կեանքի միայն ցոլացումին հետ չիմանալ մէջ ըլ-լալով եւ ամէն անգամ որ բուն կեանքին կը մօտենար, զայն կը հեռացնէր իրմէ: Այս վայրկեանին, կը զգար մարդու մը պէս, որ կամուրջի մը վրայէն ան-դունդ մը անցնելով, յանկարծ կը տես-նէ որ այդ կամուրջը խորտակուած է եւ անկէ անդին անդունդն է:

Այդ անդունդը կեանքն էր եւ կամուրջը այն արուեստական կեանքը զոր Քարե-նին վարած էր: Առաջին անգամ ըլլալով՝ ինքնիրեն կը հարցնէր թէ իր կինը կըր-նա՞ ուրիշ մը սիրել ու այդ հարցումին դիմաց զարհուրած մնաց:

Հազուստները չհանեց եւ վեր վար կը պտըտէր իր կանոնաւոր գնացքովը. պահ մը կեցաւ եւ ըսաւ.

— Այո, պէտք է որոշում մը տալ եւ պէտք է որ իրեն ըսեմ իմ կարծիքս ու որոշումս:

Եւ չարունակեց ժուռ գալ:

— Բայց իրեն ի՞նչ ըսելու է: Ի՞նչ ո-րոշում տալու է: Ցեասյ ի՞նչ է եղածը: Ոչինչ, քիչ մը երկար խօսեցաւ անոր հետ: Որքա՞ն կիներ կան որ ընկերու-թեան մէջ իրենց ամուսիններէն տարբեր մարդոց հետ այդքան երկար կը խօսին... Ցեասյ, նախանձոտ ըլլալը պիտ նուաս-տացնել է:

Բայց չուտով հակառակ դաղափարները կը յաղթանակէին: Ձակատը չփեց ու իր կնոջ զարդասենեակը նստաւ:

— Ամէնէն սոսկալին այն է որ, մտա-ծեց, այս անիմաստ մտատանջութիւնը դիս կը պաշարէ այն միջոցին ուր բոլոր զօրութեանս ու մտքի արթնութեանս պէտք ունիմ զինուորական ծառայութեան իմ ծրագիրս գլուխ հանելու համար: Բայց ի՞նչ փոյթ, ես այն մարդերէն չեմ որոնք զժուարութեան մը դէմ հանդի-ման նայելու զօրութիւնը չունին:

— Պէտք է մտածեմ, որոշում մը տամ, միջամտեմ եւ վերջ դնեմ այս ամէնուն, ըսաւ բարձր ձայնով: Իր զգայումներուն եւ հոգիին մէջ անցածներուն խնդիրը ին-ծի չի վերաբերիր, տուիկա խղճմտանքին ու կրօնքին կը պատկանի, ըսաւ ինքնի-րեն: Իմ ընտանիքի պետի պարտականու-թիւնս է իրեն ցոյց տալ վտանգը զոր կը նախատեսեմ եւ զինքը զգուշացնեմ եւ նոյնիսկ այս մասին իմ իշխանութիւնս ի դործ դնեմ... պէտք է որ բացատրութիւն մը ունենամ իրեն հետ:

Եւ Քարենին արդէն յստակօրէն կ'ըմ-բռնէր ինչ որ պէտք էր ըսել իր կնոջը: Կը ցաւէր միայն որ այնքան ժամանակ պիտի կորսնցնէր եւ իր մտային զօրու-թիւնը պիտի վատնէր ընտանեկան գործի մը որ աննշմարելի պիտի անցնէր: Այ-սուհանդերձ, իր մտքին մէջ կազմեց, տեղեկագրի պէս յստակ ու որոշ այն ճա-ռը որ իր կնոջ պիտի ուղղէր:

— Պէտք է իրեն ըսեմ եւ բացատրեմ հետեւեալները· 1) Հանրային կարծիքին ու պատշաճութեանց կարեւորութիւնը, 2) Ամուսնութեան կրօնական բացատրու-թիւնը, 3) Եթէ հարկ է, ցոյց տալ այն դժբախտութիւնը որ մեր զաւկին կը սպառնայ, 4) Իրեն հասկցնել այդ տե-սակ արարքի մը հետեւանքները:

Կառք մը կեցաւ տան առջեւ: Քարենին սրահին մէջտեղ ոտքի կեցաւ: Կնոջ քայ-լերը լսուեցան սանդուխին վրայ:

Քարենին, իր ճառը պատրաստած, ան-շարժ կը մնար: Աննայի քայլերուն ձայ-նը աւելի մօտէն կը լսէր ու թէեւ չատ դոհ էր իր պատրաստած ճառէն, սա-կայն երկիւղ կը զգար անկէ եռքը ունե-նալիք բացատրութեան մասին:

Աննա կը քալէր գլուխը հակած: Իր դէմքը բուռն փայլով մը կը չողար, բայց զուարթ ճառագայթում մը չէր, այլ կը յիշեցնէր մոայլ գիշերուան մը մէջտեղ հրդեհի մը սոսկալի չողիւնը:

Իր ամուսինը նչմարելով՝ գլուխը վեր առաւ եւ ժպտեցաւ, կարծես թէ երազէ մը սթափելով:

— Տակաւին չե՞ս պառկեր, զարմանա-լի բան, ըսաւ գլխանոցը հանելով եւ չո-րակ իր զարդասենեակը երթալով՝ ա-ռանց կենալու: Պառկելու առեն է Ալեք-սի Ալեքսանդրովիչ, ըսաւ իր սենեակէն:

— Աննա, քեզի խօսելիք ունիմ:

— Ինծի՞, պատասխանեց զարմացած:

Աննա սենեակի սեմին վրայ եկաւ եւ ամուսնոյն նայեցաւ:

— Ի՞նչ ըսելիք ունիս:

Ու նստաւ:

— Լաւ, եթէ սոխոզական է, խո-սինք, բայց աւելի խելացիութիւն է քնա-նալը:

Աննա միշտ կ'ըսէր ինչ որ իր չրթնե-րուն ծայրը զար եւ այս վայրկեանին զարմացաւ իր ստելու կարողութեան վը-րայ:

Որքա՞ն բնական էին իր խօսքերը եւ որքա՞ն կարելի էր հաւատալ թէ իրաւ քնանալու փափաք ունէր:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Արաքսի Հոթոր – եան, զաւակներն ու թոռները Հոթոյեան (Ամերիկա), Ֆէօճեան (Ամերիկա), Սը– բապեան (Ամերիկա), Սարաֆեան (Ամե– րիկա), Ցարուքիւնեան (Վիէն), Աւագ – եան, Խաչատուրեան, Մարզոյեան, Տէր– Յակոբեան, Թազէոսեան ընտանիքները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իւ– րենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր եւ ազ – գականին՝

ՏԻՐԱՆ ՀՈԹՈՑԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 17ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Ապրիլ 20, ժամը 15ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Կիւօթիէռի գերեզմանա – տունը։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ այդ։

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԱՊՐԻԼ 24

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՒՈՒՄՆԵՐՈՒ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

NOTRE - DAME

Կիրակի, 26 Ապրիլ, ժամը 16ին Հայ– բապետական ձայնաւոր պատարագ Նոթըր Տամի Աթոռանիստ Մայր եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՄԱՐՍԷյԼԻ ՄԷՋ «ԱՆՈՑՇ»Ի ՆԵՐԿԱՑԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նախորդ դումար՝ 18850, Ազման Ենոք– քեան 300, կարապետ Տաժեան 100, Տոքթ. Թազոյեան 250, Մարիուս Միսաքեան 200, Քէփէնէկեան (Ռոման) 200, Ժորժ Գէորգեան 200, Աբթրունի Զրբաչեան 1000, Յովհ. Պօյաճեան 150, Ֆրանսուա Խօրտէքեան 250, Փիէր Ղազարեան 100, Ժաք Շելէլէքեան 100, Տոքթ. Միշէլ Մի– քայէլեան 200, Կ. Պօյաճեան (Նիս) 500, Աւետիս Թայեան 100, Իվ Գասպարեան 200, Պէրպէրեան – Յակոբեան 500, Օր. Ժանին Յակոբեան 250, Պերճ Կարապետ– եան 200։ Ընդհանուր գումար՝ 23·650 ֆր. Գումրուեան եղբայրներ 24 զոյգ պաք, Արիս Երէցեան՝ տպագրական գործեր։

×

Յանձնախումբը չնորհակալութիւն կը յայտնէ Սփիւռքահայութեան հետ Մշա– կութային Կապի Կոմիտէին որ հայթայ – թած է նուագախումբի ձայնագրութիւն – ները։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչէ Մարսէյլ քաղաքի վար– չութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գամպէրեանի ի– րենց հօր՝ Պր. Գոզեանի մահուան առ– թիւ։

×

Կապոյտ Խաչէ Ալֆորվիլի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Յովհաննեանի՝ իր եղբօր մահուան առթիւ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ աշակերտուհիներու կողմէ

Տեղի պիտի ունենայ
26 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ ետք
ժամը 17,30ին
SALLE CHOPIN
8, Rue Daru, Paris, Métro : Ternes

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԵՐԳ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

ԳԻՆ 10 և. 7 ՖՐ.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ 55–ԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

Կիրակի 26 Ապրիլ ժամը 10ին Քափիթոլի մէջ։

Պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ
Պ. ԿԱՍԹՈՆ ՏՐՃԷՌի

Հովանաւորութեամբ
Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանին եւ մասնակցութեամբ զաղութս ներ– կայացնող զանազան Միութիւններուն

Խօսք կ'առնեն

ԿԱՍԹՈՆ ՏՐՃԷՌ
ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ
ԵՒ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՃԱԻՈՐԵԱՆ

Ուղերձ նաեւ Հայկ. Դատի յանձնախումբին կողմէ՝ Պարոն ՄՈՇ
Յուշատօնէն ետք պիտի կազմուի թափօրմը ծաղկեպսակ դնելու համար aux Monuments des Gardes Mobiles

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերու

Ապրիլ 26 Կիրակի կէսօրէ կէսօրէ ետք ժամը 3ին Վալանսի պետական թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ Ազգ. Միութեան առենապետ Տոքթ. ՄԱՐԳ ԳՈՀԱՐԵԱՆ
Կը խօսի (Ֆրանսերէն) Ազգ. Միութեան կողմէ Պ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Խօսք կ'առնեն՝ Կաթողիկէ համայնքի հո– գեւոր հովիւ Հայր ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՐ – ԴԱՄԵԱՆ, օրուան բանախօս
Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԱՊԵԱՆ (Մխլանոյէն)
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագրին մաս կը կազմեն տեղւոյս լաւագոյն ու– ժերը

×

Կիրակի Ապրիլ 26 առաւօտ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանդիստ պիտի մա– տուցուի Ապրիլեան Եղեռնի բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար։ Պաշտամունքը տեղի պիտի ունենայ Վա– լանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Պատարագէն ետք տեղի պիտի ու – նենայ ծաղկեփունջի զետեղումը Մեռ – եալներու Յուշարձանին։

Կը խնդրուի մեր նահատակներուն յի – շատակը յարգողներէն որ ներկայ գըտ – նուին եկեղեցւոյ առջեւ, ժամը 11,30ին, թափօրին մաս կազմելու։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնի նահա – տակներուն, բարձր հովանաւորութեամբ Պ. ՓԻԼՕ ՄՈՒԹՆԻ (Տէսինի քաղա – քապետ) եւ պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻԼՃԵԱՆԻ, կազմակեր – պութեամբ «Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի Յանձնախումբի»։

Այս առթիւ տեղի կ'ունենան հանդի – սութիւններ հետեւեալ յայտագրով.

26 Ապրիլ Կիրակի ժամը 11ին հանդի – սաւոր պատարագ կը մատուցուի Ապրիլ– եան նահատակաց յիշատակին համար։

Նոյն օրը՝ ժամը 15ին կը կատարուի ոգեկոչման նուիրական հանդիսութիւնը Տէսինի Մէրիի սրահին մէջ։

Կը նախագահէ ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ (Տէսինի փոխ քաղաքապետ)։ Օրուան բանախօս ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՅԸՆՏՐԵԱՆ։

Արտասանութիւն՝ Օրիորդներ Տապաղ– եան, Տարաքճեան, Կարապետեան։

ԲՈՑԻ ԱՐՇԱՒՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Ուրբաթ Ապրիլ 24ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միու– թիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին։

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բը– նոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ ար–ուարձաններու հայրենակիցները կը հրա– ւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին։

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շաև գ'Էլիզէի և Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թեռ–Փլէն)։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Դէպի Հռոմ, Թիվոլի, Ասիզի եւլն. ՎԱԶԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ կաթո– ղիկոսին Հռոմ այցելութեան եւ Թուղթ Քուտերքի սրբադասութեան առթիւ։

Մեկնում Փարիզէն Հինգշաբթի Մայիս 8. վերադարձ Փարիզ Հինգշաբթի առա– ւօտ Մայիս 14։

Մասնակցութիւն 465 ֆրանք։ Արձա – նագրութեան համար դիմել Փարիզի Ս. Խաչ եկեղեցի, հեռ. 033·02·12 կամ Լեւոնեան Վ.–ի

33, Rue du Lietenant Raoul Batany
92 - Meudon

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 24ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պաննէո–Քաշանի մաս– նաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Զորեքշաբթի (22 Ապրիլ) ժամը 21ին, ընկերուհի Թորոսեանի բնա– կարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունե– նայ Շաբաթ 25 Ապրիլ ժամը 4ին Մշակոյ– թի Տան դրասենեակին մէջ, 17 Ռիւ Պիզո։ Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն։

×

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ. ՔՈԼՈՄԲի կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Շա– բաթ 25 Ապրիլ ժամը 18ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ, բո– լորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ըն– տանեկան խնջոյքը Կիրակի, Մայիս 10ին Ազգ. Տան մէջ։

ԱՅՑԵԼԵՑԻԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բոլոր ճամբորդութիւնները երթ ու դարձ օդանաւով եւ «Փանսիոն քոմփլէթ» Արմենիա պանդոկին մէջ։

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ, 14 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Ա. ճամբորդութիւն ՅՈՒԼԻՍ 11ԷՆ 26

ԵՐԵՒԱՆի ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ԵՌՈՒԶԵՌԻ ՕՐԵՐՈՒՆ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՑՍ ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵՐԸ ՍԱԿԱՒԱԹԻ ԵՆ։ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒ– ԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՑՄԱՆԱԺԱՄ՝ ՅՈՒՆԻՍ 15։ ԹՈՒՐԻՍԹԻԿ ԿԱՐԳ ԴԻՆ 2300 ՖՐ.

Բ. ճամբորդութիւն.— 1 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ — Ա. ԿԱՐԳԻ սենեակ «Արմե– նիա»յի մէջ, Բ. կարգի նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։ Գին՝ 2500 Ֆրանք։

Գ. ճամբորդութիւն.— 9 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ — Ա. ԿԱՐԳԻ սենեակ «Արմե– նիա»յի մէջ, Բ. կարգի նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։ Գին՝ 2500 ֆրանք։

Դ. ճամբորդութիւն.— 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — երեւանի լաւագոյն եղանակի այս այցելութիւնը եւս տեղի կ'ունենայ թուրիսթիք կարգով, «Փան– սիոն քոմփլէթ» «Արմենիա»յիմէջ։ Գին՝ 2350 Ֆրանք

ՇԱՆՕԹ.— Անցեալ Սեպտեմբերին անակնկալօրէն տեղծուած էին անհաճոյ պայմաններ։ Այս եղանակին մեր բոլոր ճամբորդութիւններուն համար պաշտօնա– կան պայմանագրութեամբ ապահովուածէ մեր գրօսաշրջիկներուն բնակութիւնը «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ։

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS — 22, rue du 4-Septembre — PARIS — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆի, ամէն Շաբաթ եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18
ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի 11, rue du Bassin — Saint-Julien
Tél. : 48-94-75
ԼԻՈՆի մէջ՝ ՊԱԼԵԱՆի՝ 154, rue Barabanne — Tél. : 60-01-11
ՎԱԼԱՆՍի մէջ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի
ՏԷՍԻՆի մէջ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆի

Conditions d'inscription :
— Passeport validé
— 4 photos
— Carnet de change (*on peut se procurer celui-ci dans toutes les banques sur présentation d'une pièce d'identité et d'une photo*).

A L'OCCASION DE LA SEMAINE COMMEMORATIVE
DU 55ème ANNIVERSAIRE DU DEUIL NATIONAL ARMENIEN

Soirée Cinématographique d'Essais

MARDI 21 AVRIL A 20 H. 45 PRECISE, A L'HOTEL DES CENTRAUX, SALLE DES INGENIEURS, 8 RUE JEAN GOUJON, PARIS (8e) Métro ALMA MAR– CEAU ou CHAMPS-ELYSEES

Soirée au cours de laquelle, deux projections, d'un film et de diapositifs vous seront présentés par le docteur Boyadjian Kéram et par M. Tanélian Léon, sur le thème du Génocide Arménien des années 1915-1920

En présence du Comité de la Commé moration des Massacres Arméniens

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
22
ԱՊՐԻԼ
MERCREDI
22 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

469դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·796 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.796

ՕՐՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋԻՆ ՅԵՂԱՍՊԱՆ ԱԶԳԸ

—o—

Ապրիլեան այս օրերուն մեր մտածումները անպակաս մը եւս կ'երթան մեր անքիւ, անհամար, անմեղ ու անթաղ նահատակներուն, որոնք զոհուեցան յանուն ազգութեան:

Ժամանակը անզօր է մոռցնել տալու ահաւոր չարիքը, որ զործուեցաւ հայ ազնուական ազգին դէմ արիւնարբու ցեղի մը կողմէ:

Այս պահուն, երբ յետադարձ ակնարկ մը կը նետենք դէպի անցեալը, զայրոյթով ու դառնութեամբ կը հաստատենք, որ 1915ի Մեծ Եղեռնը ո՛չ առաջինն էր եւ զազ, ոչ ալ՝ վերջինը պիտի ըլլար ցեղասպան ազգի անօրակելի ոճիրներուն:

Քանի աբիւները կը սահին, փոխանակ մոռնալու յիսունեւհինգ տարի առաջ պատահածները, մեր յիշողութիւնները կ'երթան աւելի հեռուները, դէպի ինն – առնական թուականները, երբ ոճրածին ցեղի հրէշ մէկ զաւակը — «կարմիր սուլթան»» որակուած Աբդիւլ Համիտ՝ 1894–1896ի համատարած կոտորածներով ար – եան հեղեղի մէջ խեղդեց հայկական նահանգներն ու հայաշատ քաղաքները՝ մինչեւ Կիլիկիա: Երեք հարիւր հազար անմեղ նահատակներ պիտի արձանագրուէին հայկական ողբերգութեան մատեանին մէջ:

«Մեծ կոտորած» անունով ծանօթ էին համիտեան ջարդերը, «Մեծ Եղեռն»էն քանի տարի առաջ:

Երիտասարդ Հայրիկ, Պերլինի վեհաժողովի Հայկ. Պատուիրակութեան նախագահը՝ դառնութեամբ եւ մարգարէական ճշմարտութեամբ կը գրէր թէ 1878ի զաշնագրին 61րդ յօդուածը փորձանք պիտի դառնայ Հայոց գլխուն:

Եւ իսկապէս փորձանք դարձաւ անիկա: Առաջին անգամն է, որ Հայկական Հարցը միջազգային արիսպագոսի մը առջեւ կը քննուէր եւ քաղաքական վաւերագրի մը մէջ մասնաւոր յօդուածի մը պատիւին կ'արժանանար, — հոգ չէ թէ Պերլինի դաշնագրին վերջընթեր յօդուածն ըլլար անիկա, վերջին վայրկեանին մըտցուած, յետ երկար սակարկութեանց:

Հայ ազգի հոգեւորական թէ աշխարհական վարիչներուն ու երեւելիներուն աչքը դեռնէն կտրեցաւ, այն յոյսով, որ այլեւս վերջ պիտի դառնէին զաւառի մեր հայրենակիցներուն տառապանքները չը – նորհիւ 61րդ յօդուածին: Զէ՞ որ աշխարհի ճակատագիրը տնօրինող վեց մեծ պետութիւնները երաշխաւոր կը դառնային հայկական նահանգներուն մէջ օսմանեան կառավարութեան կողմէ զործադրելիք բարենորոգումներուն:

Ու մինչ Հայերը բարեմտօրէն — չը – սելու համար միամտաբար — սին յոյսերով կ'օրօրուէին, կարծելով թէ հասած է ազատութեան ժամը, թէ Թուրքերը, ֆիւտերն ու Չէրքէզները այլեւս զգաստացած՝ պիտի չկարդէին մեզ վայրենօրէն, պիտի չյափշտակէին մեր արդար վաստակը եւ պիտի յարդէին մեր կանանց պատիւը, Թուրքերը՝ կառավարութեան գլխաւորութեամբ ու քաջալերութեամբ՝ առելութիւն, քէն ու ոխ կը սերմանէին հանդէպ Հայերուն, որոնք օտարին միջամտութիւնը կը հրաւիրէին օսմանեան կայսրութեան ներքին գործերուն:

Ժ. դարը չարաբաստիկ էր եղած Թուրքերուն համար: Պալքաններու քրիստոնեայ ազգերը իրարու եետեւէ ձերբազատուելով օսմանեան անարգ լուծէն՝ ազատութեան տիրացած էին: Կայսրութեան տնտեսական կեանքը ամբողջովին կը գտնուէր Եւրոպացիներու ձեռքը: Ամէն տեղ Թուրքերը կը նահանջէին, կը կորսնցնէին իրենց նախկին տիրապետութիւնը, կը կորսնցնէին իրենց նախկին արտօնութիւնները, կը կորսնցնէին իրենց նախկին հարստութիւնները:

Ահա այս պայմաններուն մէջ էր, որ Աբդիւլ Համիտ կ'որոշէ ամէն գնով ետ դարձնել կորսուած դիրքերը, ամէն գնով ետ առնել կորսնցուած իրաւունքները, ամէն գնով ետ գրաւել կորսնցուած հարստութիւնները:

Ինչպէ՞ս:

Ահաբեկչութեամբ, ջարդերով, կոտորածներով, որոնք պիտի ընդհանրացնէին ամբողջ կայսրութեան մէջ, ոչնչացնելով ամէն տեսակ ազգային գիտակցութիւն, ամէն տեսակ ազգային ինքնագիտակցութիւն, ամէն տեսակ ազգային ինքնավստահութիւն:

Ու ինչպէ՞ս:

Ամէն տեսակ ազգային ինքնագիտակցութեան, ինքնավստահութեան ոչնչացումով,

ԱՒՕՐԵԱՅ ՅԱՒԵՐ ԵՒ ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ..

Ամէն անգամ որ ժողովրդավարութիւններ ուսնեցող Հայու մը թուղթերը կամ դործը կարդադրել կը յաջողիս, կ'ըսես.— Այս մէկն ալ եղաւ, ու չունէ կը քաշես, խորհելով թէ «այս մէկը» վերջինն է: Դժբախտաբար «վերջին»ին կը յաջորդէ մէկ ուրիշը ու այսպէս չարունակաբար: Հայուն ցաւը կը վերջանա՞յ:

Ամէն անգամ որ Հայ մը կուգայ որպէս «քուրիաք» եւ կ'ուզէ մնալ այս ազատ երկրին մէջ իր ճակտին քրտինքով, իր ընտանիքին հացը ապահովելու ցանկութեամբ, հազար տեղ դիմում կը կատարէ որպէսզի աշխատելու իրաւունք առնայ, հազար դժուարութիւններու կը հանդիպի եւ յաճախ ամէն դուռ փակ կը գտնէ իր առջեւ:

Այս երկրի ներկայիս ապրած տնտեսական դժուարութիւններու — չըսելու համար տագնապի — եւ նաեւ մասնակի, սակայն մտահոդիչ անդործութեան հետեւանքով, խստացած են օտար աշխատող ձեռքեր ընդունելու պայմանները ու նոր հասած Հայուն համար, օրինական ճամբէն դուրս աշխատանքի իրաւունք ըստանալը դարձած է հրաշքի համապօր եւեւոյթ: Իսկ օրինական ճամբան փակ է անոնց առջեւ:

Այս պայմաններուն տակ, ընթերցողին եղրակացութիւնը տեղին է՝ որ, թո՛ղ աշխատանքի իրաւունք առանալէ եւոք միայն ճամբայ ելլէն: Այս կէտը իրենք մեզմէ աւելի լաւ դիտեն, բայց այդ պարագային իրենց դիմումը կը մերժուի, պարզ այն պատճառով, որ այն երկիրները, ուրկէ կը մեկնին մեր հայրենակիցները, աշխատանքի իրաւունքի վերաբերեալ, փոխադարձութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած պայմանագրութիւն չունին Ֆրանսայի հետ:

Նոր չէ այս օրէնքը, սակայն անոր դործադրութիւնը ներկայի խստութեամբ երբեք չէ դործադրուած, որով կարելի եղած է չատ չատերուն համար, անձնականն ծանօթութիւններու չնորհիւ կարդադրութիւններ ընել՝ զարտուղի միջոցներով:

Ներկայիս այդ միջոցները կը մնան ապարդիւն ու մեր հայրենակիցները, ունենալով իրենց տարիներու աշխատանքով ճեռք ձգուած համեմատաբար ապահով կեանքը պարտադրաբար լքած այս երկիրը կ'ապաստանին, կ'ենթարկուին սմէն տեսակի դժուարութիւններու, կը ապառեն իրենց տարիներու խնայողութիւնը եւ իրենց վաղը կը մնայ անստոյգ:

Հասկնալի է որ անոնք չեն կրնար ապահինել պաշտպանութեանը այն երկրի դեսպանին, որուն անցագրով ճամբայ են ելած ու քնազդաբար իրենց աչքերը կը յարեն մեր դաղութի մեծերուն, ազգային մարմիններուն: Դժբախտաբար, չատ չուտով, անոնք դառնութեամբ կը համոզուին թէ, իրենք անպաշտպան են, որովհետեւ Հայ են: Իրենց անձկութեան մէջ մին–մինակ, անտէր մնացած այս Հայերը, ինչքան ալ անչահախնդիր ըլլայ եւ դաղափարական իրենց հայրենասիրութիւնը, անկարելի է որ չազդուին «Ազդ»ին այս անտարբերութենէն ու հոդեկան փլուզումը, հիասթափութիւնը կը սկսի կրծել անոնցմէ իւրաքանչիւրի հոդին:

Օրինաւոր կամ այլ միջոցներով այս երկիրը ոտք դնող ամէն մէկ օտարական, իր դեսպանատան հասցէն ունի: Ճաճախ, իր եւ այս երկրի կառավարութիւններուն միջեւ կայացած համաձայնութեամբ, իր աշխատանքի իրաւունքը ապահովուած է, կ'ապահովուի եւ կամ ալ հակառակ պարագային կրնայ իր հայրենիքը վերադառնալ:

Նոյնը չէ մերիններուն պարագան: Աւելորդ է եւ անտեղի բացատրել թէ ին–չո՞ւ անոնք հեռացած են, կը հեռանան եւ պիտի չարունակեն հեռանալ — հակառակ իմ կամ ձեր ցանկութեան — իրենց բնական երկրէն, իրենց ծննդավայրէն: Գիտենք նաեւ թէ անոնցմէ չատեր չեն կրնար վերադառնալ իրենց եկած տեղը: Վերջապէս կը խորհինք, աւելի չուտ համոզուած ենք թէ, երբ անոնք կ'որոշեն իրենց ունեցածները ծախել ու այս երկիրը դալ, որոշ չափով մեր դաղութի բարոյական օժանդակութեան վրայ կը հաշուեն:

Հարկ կա՞յ խոստովանելու, թէ մեր դիրքը եղբայրական ըլլալէ չատ հեռու է այդ նոր տարադիր մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն համար: Կարծէք թէ մենք արդէն մոռցած ենք մեր երկիրը՝ իր բոլոր դժուարութիւններով ու վարակուած ենք առաւել կամ նուազ չափով հեշտ կեանքի մեղկութիւնէն ծնունդ առած անտարբերութեամբ: Կը լսենք անոնց դժուարութիւններու մասին ու կ'անցնինք անտարբեր: Կը լսենք անոնց քօղարկուած, անհամարձակ տրտունջները՝ իրենց անտէր մնացած ըլլալու մասին ու խուլ կը ձեւանանք:

Ի հարկէ անհատ սրտցաւ Հայեր չեն պակսիր, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր չըջանին մէջ, իր ստեղծած յարաբերութիւններուն չնորհիւ տարիներով կրցած էր դիւրացնել հետզհետէ հասնող հայրենակիցներու դիմումները, սակայն ներ–կայիս անոնց բոլորին թափած ճիդերը կը մնան անհետեւանք: Որովհետեւ օրինական ճամբան փակ է անոնց առջեւ, իսկ կողմնակի միջոցներով եղած դիմումները կը մնան անօդուտ:

Այժմեական այսքան կարեւորութիւն ներկայացնող հարցի մը առջեւ որպէս հաւաքականութիւն, ֆրանսահայ դաղութը կը մնայ անզօր, որովհետեւ անդեկ: Քանի կը մնայ անզօր, անճարկա՞ծ, թէ անկարող բոլոր անոնք՝ որոնք իրենց առջեւէն որպէս չքախումբ կը պարտցնեն իրենց չողչողուն տիդղոսները:

Ուրքան որ մենք դիտենք, մեր մէջ, մատուցած ծառայութիւններուն չէ որ կ'ներթայ տիդղոսը, այլ ստացուած տիտղոսներու տուած հանդամանքի արժէցումով մատուցուելիք ծառայութիւններուն: Ուր ըսել է՝ ստացուած տիտղոսին եւ կամ ալ պարդապէս հանդամանքին հետ ըստանձնել պարտականութիւններ, պարտաւորութիւններ եւ մանաւանդ ծառայել այս ժողովուրդին:

Բաւական չէ որ տիտղոսաւոր անձնաւորութիւններ ազդային մարմիններով չրջապատուին, ազդապահպանման աշխատանքի սքեմ հագնին ու դոհանան այդ մասին քարոզներ տալով, ճառ խօսելով:

Ազդապահպանումը խօսքով չըլլար, դործ կը պահանջէ: Որպէսզի դործ տալ կարելի ըլլայ ու ի՛ր տեղին, եւ որպէսզի արուած դործն ալ դառնայ արդիւնաւոր, պէտք է դիտնալ թէ ի՞նչ կը հասկնանք ազդապահպանում ըսելով:

Այո՛, ի վերջոյ ի՞նչ կը հասկնանք այս Հայուն յաւուրդ, Հայութեան համար եւ իր քաղաքական պայմաններէն ծնունդ առած, այս անիծեալ բառով:

Ճաճախ կը դրուի ազդապահպանման մասին ու մեր բեմերէն ու խորաններէն խօսուած ճառերուն ու քարոզներուն հարիւրին իննիսունը ազդային այս դաւին չուրջ կը դառնայ, այս թնճուկը քակել կ'աչխատին: Ինչքան խօսուած է այս նիւթին չուրջ այնքան հարցը բարդացած է մեր երեւակայութեան մէջ ու դարձած անլուծելի: Գործնական լուծումներու կարօտ հարց մը դարձած է վերացական ըմբռնում:

Քանի որ հասած ենք տեղ մը, ուր «Ազդ»ը պահելու, պահպանելու պահանջը կը դրուի մեր առջեւ, անհրաժեշտ է դիտնալ թէ ի՞նչ կը հասկնանք ազգ ըսելով եւ որո՞նք են այն միջոցները, որոնցմով կարելի է ազգ մը պահպանել:

Հաւական է որ տրուած հարցումը ընթերցողին թուի մանկական ըլլալու չափ միամիտ: Հոդ չէ: Սակայն թող թոյլ տրուի, որ այդ մասին ունեցած ծանօթութիւնս նկատեմ անբաւարար եւ դիմեմ մեմ բառարանի օդնութեան:

Ահաւասիկ թէ ինչպէս կը սահմանէ Լառուս բառարանը ազգ բառին իմաստը:

«Նոյն հոդամասին վրայ բնակող, նոյն ծագումը ունեցող եւ հասարակաց նոյն լեզուն ունեցող եւ կամ երկար տարի հասարակաց նոյն չհերը ունեցող մարդոց հաւաքականութիւն»: Այսքանով դոհանանք:

Հոդամասը հայրենիքն է, որմէ զրկուած ենք: Հետեւաբար մեզի համար քանդուած է ազդապահպանման այդ գըլխաւոր ամբարտակը:

Նոյն ծագումը ունինք եւ առաւել կամ նուազ չափով տակաւին նոյն լեզուն կը խօսինք: Այս կէտանը իր ուժը կը պահէ դեռ:

Եթէ երկար տարի նոյն հասարակաց չհերը ունեցած ենք, այսօր, Սփիւռքի Հայութեան համար, արդեօ՞ք կարելի է նոյն հաստատումը ընել:

Ազդային չհերու ըմբռնումի տեսակէտէն մեկնած, ազդային պահանջներու կատարկութեամբ, կ'ըսենք՝ այո: Բայց որպէսզի այս «այո»ն առանց վերապահութեան հաստատում դառնայ ամէն մէկ Հայու համար, անհրաժեշտ է աւելի ծռտէն քննել «նոյն հասարակաց չհերը ունեցող մարդոց հաւաքականութիւն» բացատրութիւնը:

Ազգի մը բաղկացուցիչ միաւորները այն անհատներն են, որոնք կը միաձուլուին հաւաքականութեան մը մէջ (ազգ), որովհետեւ հասարակաց նիւթական եւ բարոյական չհեր ունին հաւաքականորէն պաշտպանուելիք: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը կ'ունենայ նաեւ անձնական քարոյական շահեր, որոնք կը բխին իւրաքանչիւրի ազդային պատկանելիութենէն եւ հետեւաբար ենթական անձնապէս կարելիութիւն չունենար դանոնք պաշտպանելու, որովհետեւ հաւաքականութեան պատասխանատուները միայն լիազօրուած կ'ըլլան այդ նպատակին համար, հետեւաբար պարտաւոր՝ այդ չհերը պաշտպանելու:

Որեւէ ազգի պահպանման, ըսենք տեւականութեան գլխաւոր ազդակը, իւրաքանչիւր քաղաքացիի, իւրաքանչիւր միաւորի կեանքի, ինչքի եւ աշխատանքի մասին, անոնցմէ իւրաքանչիւրին ունեցած ապահովութեան վստահութիւնն է:

Իւրաքանչիւր քաղաքացի, իր ազգին հանդէպ ունեցած պարտականութիւնքին ու պարտաւորութիւնները կը կատարէ այն վստահութեամբ, թէ ազգն ալ իր կարդին, դինք ներկայացնող կառավարութեան եւ անոր ներկայացուցիչներու միջոցով, իւրաքանչիւր քաղաքացիի անձին ու անոր չհերուն պաշտպան կը կանդնի:

Ազդադրութեան թէ պատերազմի ժամանակ այս փոխադարձ պարտաւորութիւններու կատարման վստահութիւնն է որ կը պահէ ազգերը բաղկացնող միաւորներու միամանականութիւնը՝ հաւաքականութեան ծոցին մէջ, այսինքն ազգը:

Այս սկզբունքներու վրայ հիմնուած կը դործեն ազգերը, իրենց տեւականութիւնը ապահովելու համար եւ «ազդապահպանումն» բառին պահանջն իսկ չեն զդար:

Եթէ մեր քաղաքական պայմանները թոյլ չեն տար նոյն սկզբունքներով առաջնորդուելու, եթէ մենք կառավարութիւն չունինք որպէսզի մեր հայ մարդու բարոյական չհերու (չեմ ըսեր իրաւունքներու) պաշտպանութիւնն ստանձնէ եւ եթէ այս բոլորը եւ ուրիշ չատ մը խոչընդոտներու դոյութիւնը դիտնալով հանդերձ յաւակնութիւն ունինք (ամօթ

ԵՍ ԴՐՍԵՁԻ ՁԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Կարծեմ քիչ մը չափազանց հեռուն դացի, պէտք չէր այսքան խիստ եւ կըտրուկ կերպով պատասխանել իրեն... դոնէ ժամանակ չահելու համար տարբեր կերպով վարուելու էի: Այդ տղան յայտնի է որ չահամոլութենէ դրդուած այդ պժդալի դերը կը կատարէ եւ հիմա որ մեր կողմէն ամէն յոյս կտրեց, կրնայ չատ չարիքներ հասցնել, որոնց առաջինը պիտի ըլլայ երթալ ամէն բան խոստովանիլ նախարարին, եթէ արդէն այդ բանը չէ ըրած...

Այս մտածումը դինքը կը սարսափեցնէր, ոչ թէ անձնապէս իրեն համար, այլ մանաւանդ կը խորհէր թէ ոստիկանութիւնը կրնար ձերբակալել նաեւ իր մայրը եւ քոյրը եւ զանոնք խոստովանեցնելու համար բուռն միջոցներու դիմել: Միւս կողմէ իր հօրը կացութիւնը կըրնար ծանրանալ եւ ճիշդ այն միջոցին, ուր բանտէն ազատելու յոյս կար:

— Պէտք էր ժամանակ չահիլ, կը կրկնէր, պէտք էր ժամանակ չահիլ եւ ճար մը մտածել, ի՛նչ անխելքութիւն ըրի՝ չկրնալով ինքզինքս զսպել, եւ բարկութեան անձնատուր ըլլալով:

Ցետոյ մտածեց թէ թերեւս ժամանակը ուշ չէ տուն վերադառնալու եւ առերես համաձայնելու Լեւոնին հետ:

Այս նպատակով ոտքի ելաւ եւ սրճարանէն մեկնեցաւ դէպի տուն:

Հոն ուրիշ անակնկալ մը իրեն կը սպասէր:

Լեւոն իր մեկնումէն ետքը դացեր Զարուհին գտեր էր եւ իրենց տեսակցութեան արդիւնքը անոր հաղորդելէ ետքը, տակաւին էր զայն որ անմիջապէս իրեն հետ մեկնի տուներէն:

Զարուհի բացարձակ կերպով մերժեր էր եւ իր սրտին մէջ կուտակած ամբողջ տեսլութիւնը, պոռթկացեր էր ամուսնոյն երեսին, նոյնիսկ նախատելով զայն:

Ի վերջոյ Լեւոն, զայրացած, ձգեր դացեր էր կարդ մը սպառնալիքներ տեղացնելով:

Երիտասարդը երբ այս իրողութիւնը լսացաւ՝ իր մտատանջութիւնները ալ աւելի սաստկացան: Մտահոգ՝ իր սենեակը քաշուեցաւ եւ դրեթէ ամբողջ գիշերը անքուն անցուց, մտքին մէջ զանազան ծրագիրներ յղանալով, առանց կարենալ վերջնական որոշում մը տալու:

Առտուն կանուխ դուրս ելաւ եւ գնաց Մարտիկ էֆէնտին գտնելու: Տան մտերիմ բարեկամն էր, որուն կրնար ամէն բան պատմել, վստահ էր որ օգտակար խորհուրդ մը պիտի տար:

Մարտիկ էֆէնտի երիտասարդին պատմութիւնը լսելէ ետքը ըսաւ.

— Շատ դէշ վարուեր էք, պէտք էր հանդուրժութիւն ցոյց տալ իր ըսածներուն եւ այսպէս խղում առաջ չբերել:

— Ես ալ յետոյ այնպէս մտածեցի, բայց ալ ուշ էր, պատասխանեց Արամ:

— Հիմա մէկ բան մը կայ ընելիք, չբունակեց տան բարեկամը, երթալ փարթամ պէյը գտնել եւ անոր պատմել եղելութիւնը, քանի որ այս խնդիրը ուղղակի պինքն ալ կը շահագրգռէ եւ Բարեղ էֆէնտիի բանտը մնալը իրեն համար ալ պարտութիւն մը պիտի ըլլայ. հիմա անմիջապէս իրեն կ'երթամ:

Արամին ալ չատ գործնական երեւցաւ Մարտիկ էֆէնտիի ըսածը:

— Այո, պատասխանեց, փարթամ պէյը միայն կրնայ չէզոքացնել այդ կողմէն եկած վնաս մը: Միայն թէ անմիջապէս պէտք է գործել, վայրկեան մը չենք կրնար կորսնցնել:

— Անհոդ եղիր, հիմա կ'երթամ դինքը կը գտնեմ եւ յետոյ կուգամ դրասենեակ մեր տեսակցութեան արդիւնքը հաղորդելու:

Այս հաւաստումին վրայ՝ երիտասարդը քիչ մը հանդարտած մեկնեցաւ իրեն բարեկամին քովէն եւ գնաց իր գործատեղին:

Երկու ժամէ աւելի էր որ Արամ իր դրասենեդանին առջեւ նստած ընթացիկ գործերովը կը զբաղէր, երբ դուռը բացուելով՝ Մարտիկ նեղս մտաւ:

Երիտասարդը անոր մոտյլ դէմքը տեսնելուն պէս հասկցաւ թէ բարի լուր մը չէր բերեր իրեն:

— Ի՞նչ եղաւ, հարցուց անձկութեամբ:

— Կը վախնամ որ մեր բոլոր աշխատանքն ու յոյսերը ջուրը ինկան, պատասխանեց Մարտիկ էֆէնտի գրասեղանին քով դտնուած կաշիէ սեւ թիկնաթոռին վրայ իյնալով:

— Ինչո՞ւ համար:

— Փարթամ պէյ կը քաշուի բոլորովին եւ ալ չուզեր այս գործով զբաղիլ:

— Ի՞նչ կ'ըսես, զոչեց Արամ չտիտանց յուզուած այս յայտարարութենէն:

— Իրեն պատմեցի ամբողջ իրողութիւնը, եւ ուրիշ կերպ չէի կրնար ընել, երբ իմացաւ թէ Բարսեղ էֆէնտի տեսակցութիւն մը ունեցած է վահանին հետ եւ այդ տեսակցութեան պարագան ծանօթ է Թորոս պէյին, չափազանց յուզուեցաւ եւ բացարձակ կերպով յայտարարեց թէ ալ իր վրայ յոյս դնելու չենք եւ թէ ինք չուզեր բնաւ ասկէ ետքը ի նպաստ Բարսեղ էֆէնտիի որեւէ դիմումի մը ընել:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(98 – Շար.)

ՈՂՈՂԱՄԱՐՏ

ՀԱՅՐԸ ՈՐԴՈՒ ՄԱՍԻՆ

Տեսար որ Նունիկ հոգին խորհ դիմեց որ Նունե մայրն էր, որ ամեն ինչ գիտեր, ամեն ինչ լսել էր, ամեն ինչ հասկացել էր, ու ինքն էլ չգիտեր ինչ անել, ինչ ասել, ինչ խորհուրդ տալ աղջկան, որ ինքն էլ մայր էր, ինքն էլ ուզում էր իր աղջկան ամուսնացնել, ինքն էլ ուզում էր իր աղջկան երջանիկ տեսնել

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Զալըքեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր՝

ԱՂԱՒՆԻ ԶԱԼԸՔԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Ուզունեան 50 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման իր ամուսնոյն՝ Յովսէփ Ուզունեանի յիշատակին։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Տիրուհի Սէրբէնկիւլեանի, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրբէնկիւլեանի իրենց զաւմիկին Հրայր Սէրբէնկիւլեանի ցաւալի կորուստին առթիւ։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Դէպի Հռոմ, Թիվոլի, Ասիզի եւայլն ՎԱՂԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ կաթողիկոսին Հռոմ այցելութեան եւ Թերեզ Քուտերքի սրբադասութեան առիթով։

Մեկնում Փարիզէն Հինգշաբթի Մայիս 8։ վերադարձ Փարիզ Հինգշաբթի առաւօտ Մայիս 14։

Մասնակցութիւն 465 ֆրանք։ Արձանագրութիւնները կը վակուին Ապրիլ 24ին։

Արձանագրութիւնները կը ընդունի Տիկին Ալիս Գալուստեան, 33, Rue du Lieutenant Raoul Batany, 92 - Meudon։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կապոյտ Խաչի Անիէտ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան ե-րիտասարդաց թատերախումբը կը բեմադրէ Յակոբ Պարոնեանի

« ՇՈՂՈՔՈՐԲԸ »

կատակերգութիւն երեք արար

ի նպաստ Կապոյտ Խաչի եւ Հայ Ուսանողներուն, Կիրակի Մայիս 3, ժամը 16ին Անիէռի Քաղաքապետարանի չքեղ թատերասրահին մէջ՝

Centre Administratif et Social, Asnières

Կը մասնակցին Օրիորդներ Սոնա Վարդանեան, Վիքի Մոստիչեան եւ Ազապի Պալեան, Պ. Պ. Իշխան Խաչիկեան, Ազատ Մաթեան, Սերքօ Մոստիչեան, Գէորգ Թէրզեան, Գէորգ Գիրէճեան, Գէորգ Տէմիրեան։

Բեմադրութիւն տաղանդաւոր երիտասարդ Իշխան Խաչիկեանի։ Բեմի պատասխանատու Պ. Գէորգ Գիրէճեան։ Խօսնակ Պր. Արա Տէմիրմէնճեան։

Ներկայացումէն ետք հաճելի անակնկալներ։

Վարագոյրը կը բացուի որոշեալ ժամուն. կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԿՐՔՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, դպրոցին սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

« Յառաջ » Մատենաշար
ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

Աջատն Կոմիտաս

Եւ իբր յաւելագիր՝

ՎԱՂԸ

Գրեց՝

Շահան Շահնուր

●

Այս գրքոյկը չի վաճառուիր։ Փափաքողները կրնան դիմել «Յառաջ»ի

Ա. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍՊԱՌԱԾ ԸՆԼԱՒՈՎ ԱՆՍՈՎՈՐ ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՄԲ, ՓԱՓԱՌՈՂՆԵՐԷՆ ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ՍՊԱՍԵԼ Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ՈՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿ Կ'ԵԼԼԷ ԱՊՐԻԼ 23–ԻՆ։

ԲՈՑԻ ԱՐԹԱՐՄՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Ուրբաթ Ապրիլ 24ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին։

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բնոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ արուարձաններու հայրենակիցները կը հրաւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին։

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շաճ գ'Ելիզէի և Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թեռ–Փլէճ)։

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած կապոյտ խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ

Կիրակի, Մայիս 10, ժամը 4ին
ՍԱԼ ՏԷ ՖԷՓԻ մէջ

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 738·49·16, 929·91·94, 929·90·23, 929·92·37

Ցետագային մանրամասնութիւններ

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԱՊՐԻԼ, 24, ԺԱՄԸ 21–ԻՆ

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՌԱՋՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պանէէռ–Քաշանի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Հոգեբշաբթի (22 Ապրիլ) ժամը 21ին, ընկերուհի Թորոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ 25 Ապրիլ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան գրասենեակին մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ։ Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն։

×

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Շաբաթ 25 Ապրիլ ժամը 18ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ, բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՊԱՏԱՐԱԳ

NOTRE - DAME

Կիրակի, 26 Ապրիլ, ժամը 16ին Հայ բապտիստական ձայնաւոր պատարագ Նոթր Տամի Աթոռանիստ Մայր եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՈՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերու

Ապրիլ 26 Կիրակի կէսօրէ կէսօրէ առաջ ժամը 3ին Վալանսի պետական թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ Ազգ. Միութեան առենապետ Տոքթ. ՄԱՐԴ ԳՈՀԱՐԵԱՆ

Կը խօսի (Ֆրանսերէն) Ազգ. Միութեան կողմէ Պ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Ասոք կ'առնեն՝ Կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր հովիւ Հայր ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՐԴԱՄԵԱՆ, օրուան բանախօս Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԱՊԵԱՆ (Միլանոյէն) Գեղարուեստական պատշաճ յայտագրին մաս կը կազմեն տեղւոյս լաւագոյն ուժերը

×

Կիրակի Ապրիլ 26 առաւօտ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի մատուցուի Ապրիլեան եղեռնի բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար։ Պաշտամունքը տեղի պիտի ունենայ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Պատարագէն ետք տեղի պիտի ունենայ ծաղկեփունջի զետեղումը Մեռեալներու Յուշարձանին։

Կը խնդրուի մեր նահատակներուն յիշատակը յարգողներէն որ ներկայ գտնուին եկեղեցւոյ առջեւ, ժամը 11,30ին, թափօրին մաս կազմելու։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Ապրիլեան եղեռնի նահատակներուն, բարձր հովանաւորութեամբ Պ. ՓԻԷՌ ՄՈՒԹՆԻ (Տէսինի քաղաքապետ) եւ պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻԼՃԵԱՆԻ, կազմակերպութեամբ «Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի Յանձնախումբի»։

Այս առթիւ տեղի կ'ունենան հանդիսութիւններ հետեւեալ յայտագրով.

26 Ապրիլ Կիրակի ժամը 11ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին համար։

Նոյն օրը՝ ժամը 15ին կը կատարուի ոգեկոչման նուիրական հանդիսութիւնը Տէսինի Մէրիի սրահին մէջ։

Կը նախագահէ ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ (Տէսինի փոխ քաղաքապետ)։ Օրուան բանախօս ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՃՃՆՏՐԵԱՆ։

Արտասանութիւն՝ Օրիորդներ Տպաղեան, Տարտաքճեան, Կարապետեան։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ

ՎԻԷՆԻ ՀԱՑ Ա.ԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

26 Ապրիլ Կիրակի ժամը 10,30ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին համար Սէն Թոզէֆ մատրան մէջ, ուրկէ համախումբ զնացքով դէպի մեռելներու յուղարկաւորանը, ուր կը զետեղուի ծաղկեփունջ։

ժամը 15,30ին ոգեկոչման նուիրական հանդիսութիւնը Վիէնի Սէրքլ Քաթոլիքի սրահին մէջ։

Կը խօսին ՊՊ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷՆԵԱՆ (փոխ նախագահ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան), եւ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ։

Արտասանութիւններ՝ Օրիորդներ Աճէմեանի եւ Քէլէչեանի կողմէ։

Երգ՝ Օր. Ալթունեան (Լիոնէն) եւ Սանճեան։ Խմբերգ Վիէնի «Նոր Սերունդ»ի երգչախումբին կողմէ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՈՆԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ 55–ԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

Կիրակի 26 Ապրիլ ժամը 10ին Քափիթոլի մէջ։

Պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ
Պ. ԿԱՍԹՈՆ ՏԸՖԷՌԻ

Հովանաւորութեամբ
Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանին եւ մասնակցութեամբ զաղութս ներկայացնող գլխաւոր Միութիւններուն

Ասոք կ'առնեն

ԿԱՍԹՈՆ ՏԸՖԷՌ
ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ
ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ԵՒ ԻՎ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ուղղերձ նաեւ Հայկ. Դատի յանձնախումբին կողմէ՝ Պարոն ՄՈՇ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ԱԼԻՍ ՇԱՄԻՐԵԱՆ (Նիսի օփերայէն), Օր. Ա. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ (Ա. Մրցանակ Մարսէյլի Երաժշտանոցէ)։

Յուշատօնէն ետք պիտի կազմուի թափօրը ծաղկեպսակ դնելու համար aux Monuments des Gardes Mobiles

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՆԷ

Կիրակի, Մայիս 10, ժամը ճիշդ 15,30ին

THEATRE DE L'ATELIER, Place Charles Dullin (Dancourt) — Métro : Anvers

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Կատակերգութիւն մը՝ 4 արար

Հեղինակ՝ Վ. ԳԱԹԱՑԵԻ, Հայացուց՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Կը մասնակցին.— ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՀԱՑԿՈՒՀԻ ԽՐՏՉԵԱՆ – ԼԱ. ՇԱ-ՍԱՆԵԸ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ։ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ՓԻԼԻՊ ԹԻՐԶԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԼԻՊ ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԱՆԻ ՏԷՄԻՐԵԱՆ, ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ, ԿԱՐՕ ԹՈՍՈՒՆԵԱՆ, ՄԱԿԻ ԽԱՐԵԱՆ։

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Տոմսերու գին 25, 15, 10 եւ 5 ֆրանք Դիմել՝ Մ. Անտոնեան, հեռ. 738–21–18
փ. Թէրզեան 468–87–43, Մասիս 21, Rue Saulnier — Tél. : 770-16-88
Պալթայեան (Ժամմին) 98, Rue d Aboukir
Ադամեան 16, Rue Lafayette
եւ Տիամանթէռ ճաշարանը 60, Ռիւ Լաֆայէթ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ աշակերտուհիներու կողմէ

Տեղի պիտի ունենայ
26 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17,30ին
SALLE CHOPIN
8, Rue Daru, Paris, Métro : Ternes

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄՆԵՐ ՀԱՑԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԵՐԳ. ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Գինն 10 եւ 7 ՖՐ.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
23
ԱՊՐԻԼ
JEUDI
23 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.797 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.797

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԲ ԱՆՊԱՏԻԺ

—o—

1908ի Օսմանեան Սահմանդրութիւնը նոր դարագլուխ մը կը բանար Թուրքիոյ Հայութեան համար :

Համիտեան բռնակալութեան ամրակուռ շղթաները կը քանդուէին մէկ օրէն մի-ւսը : Ամէն ազգի մարդիկ փողոցներու մէջ «կեցցէ՛ ազատութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրութիւն, արդարութիւն, կեցցէ՛ ազգը» կ'երդէին բարձրաղաղակ :

Թուրք գինուորական նուագախումբը Պոլսոյ փողոցներուն մէջ «Դաշնակցական խումբ դնա՛նք մենք Սասուն»ի եղանակը կը հնչեցնէր :

Խանութներն ու աքսորավայրերէն իրենց տները կը վերադառնային յեղափոխականները : Կովկասէն, Եգիպտոսէն ու Եւրոպայէն օսմանեան մայրաքաղաքը կը փութային հարիւրաւոր ծանօթ հայ մտաւորականներ :

Հրապարակը կ'ողողուէր նոր թերթեր-ով եւ ազատաշունչ հրատարակութիւն-ներով : Զարթօնքի, վերածնունդի նոր շրջան մը կը բացուէր Թուրքիոյ Հայութեան համար :

1909ի կիլիկեան ահաւոր ջարդը երեսուն հազար նոր նահատակներ պիտի ա-ւելցնէր հայկական եղերերգութեան արդէն իսկ ստուար հատորին վրայ :

Հակառակ այս ցնծագին ազդարարութեան, ազգովին հաւատք ընծայեցինք նոր վարչաձեւին : Փոխանցման շրջանն էր : Ապտիւլ Համիտ գահին վրայ էր դեռ : Առաջին ջարդէն (1/14 Ապրիլ) մէկ օր առաջ, 1909 Մարտ 31/13 Ապրիլին Պոլսոյ մէջ պայթած էր Շէրիաթճիներու ապստամբութիւնը Սահմանադրական վարչակարգին դէմ :

Կարմիր սուլթանի գործն էր այս յե-ղաշրջական չարժումը, որուն գլխաւոր գործիքներն էին մոլեռանդ մոլլաներ ու սոֆթաներ :

Կիլիկիոյ ջարդը իրականին մէջ կազ-մակերպուած երիտասարդ Թուրքերու կողմէ, վերագրուեցաւ Ապտիւլ Համի-ին, որ Մահմուդ Շէֆքէթ փաշայի ա-զատարար բանակին Պոլիս մուտքէն եաք գահընկէց կ'ըլլար Ապրիլ 14/27ին : Իրեն կը յաջորդէր եղբայրը կամազուրկ եւ ա-պիկար Մէհմէտ Ե. Բէյազատ, որ արդեա-փակուած էր Համիտեան բռնակալութեան շրջանին :

Երիտասարդ Թուրքերու մենաշնորհեալ ձգտումներուն դէմ ծառացան աւելի ա-զատական տարրեր : Իթթիհատը հակա-կշռելու համար կազմուեցան Ահրար (ա-զատական) եւ Իթիլաֆ (համաձայնական) կուսակցութիւնները : Պահ մը Իթթիհատ-Իթիլաֆ հակամարտութիւնը ծանր տագ-նապներու պատճառ դարձաւ :

1911ի աշնան Իտալիա զբաւեց ափրիկե-եան Տրիպոլիսը (Լիբիա) : Տարի մը եաք, 1912ի Սեպտեմբերին պայթեցաւ պալ-քանեան պատերազմը :

Իտալիա վերջնապէս Ափրիկէէն դուրս վտարեց Թուրքերը : Իսկ Յունաստան, Սերպիա, Պարատաղ եւ Պուլկարիա դի-մեցան՝ Սարիականի ափերէն մինչեւ արեւելեան Թրակիա խլեցին օսմ. կայս-րութեան ձեռքէն :

Պալքանեան պատերազմի ողբերգական վախճանը նոր յոյսեր ներշնչեց Հայու-թեան : Թուրքիոյ գլուխին ու ահաւոր նոր անդամահատութիւնը կրկին օրակարգի վրայ դրաւ Հայկական Բարենորոգումնե-րու Հարցը, Պերլինի դաշնագրի չորա-րասներդ 61րդ յօդուածը, որ բոլորովին մոռցուելու էր տրուած Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումով :

Եւ սակայն 1908էն եաք հայկական նա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

—o—

Նախագահ Նիքսընի ճառը, որուն ա-կընդէմ կը սպասէր քաղաքական աշխար-հը, յատկապէս Լաոսի եւ, մանաւանդ, Քամպոճի մէջ ստեղծուած նոր կացու-թիւններուն հետեւանքով, յստակ կեր-պով կը ճշդէ Մ. Նահանգներու քաղա-քական դիրքորոշումը, Ծայրագոյն Արե-ւելքի մէջ :

Նախագահը առջի օր յայտարարեց, թէ որոշած է մէկ տարուան ժամանակամի-ջոցի մը ընթացքին, Հար. Վիէթնամէն հեռացնել 150.000 ամերիկացի զինուոր : Նիքսընի ճառին նախօրէին քաղաքական դէտերը համոզուած էին արդէն, թէ հա-կառակ կացութեան բարդացումին, Ամե-րիկայի նախագահը զինուորներ եւս քա-շելու որոշումն է, որ պիտի տայ : Այսու-հանդերձ, Նիքսըն յստակ ժամանակա-ցոյց մը չներկայացուց այս ուղղու-թեամբ : Ասոր պատճառը կը թուի ըլլալ Լաոսի եւ Քամպոճի մէջ ստեղծուած նոր կացութիւնը, որու հետեւանքով նախա-գահը չի կրնար այժմէն իսկ ճշդել զին-ուորական ուժերու հեռացումին ստոր-ճանական քանակը :

Եթէ Նիքսըն գործադրէ իր որոշումը, 1971ի գարնան մօտաւորապէս 290.000 ա-մերիկացի զինուորներ մնացած պիտի ըլ-լան Հար. Վիէթնամի մէջ :

Համաձայն Նիքսընի՝ մեծ յաջողու-թիւններ արձանագրուած են Հար. Վի-էթնամեան ուժերու սպառազինումի մար-դին մէջ, միւս կողմէ, յատկանշական նուաճումներ նաեւ խաղաղականացման գործին մէջ : Այսպէս, կառավարական ուժերու հակահրթիռին տակ գտնուող չըր-քանններու տոկոսը աստիճանաբար աւել-ցած է, իսկ, ընդհակառակն՝ նուազած է Հիւս. Վիէթնամցիներու իշխանութեան տակ գտնուող վայրերու թիւը :

Սակայն, համաձայն Նիքսընի, բանակ-ցութեանց ճամբուն մէջ ոչ մէկ յաջողու-թիւն ձեռք ձգուած է : Աւելին՝ վերջին ամիսներուն Հանոյ հազարաւոր զինուոր-ներ ուղարկած է Լաոս, որպէսզի չէզոք երկրի մը մէջ յարձակումներ գործուին, իսկ Քամպոճի մէջ 40.000 համայնավար զինուորներ բացէ ի բաց կ'ոտնակոխեն փոքր եւ չէզոք երկրի մը վեհապետական իրաւունքները : Այս քայլերով Հանոյ կը բռնաբարէ Ժընեւի 1954ի եւ 1962ի հա-մաձայնագիրները :

Իրաց այս կացութեան մէջ Ամերիկա մեծ վտանգ մըն է, որ աչք կ'առնէ, »յա-նուն խաղաղութեան» : Այսուհանդերձ Հանոյ իր կարգին մեծ վտանգ մը ստեղ-ծած պիտի ըլլայ իրեն համար, եթէ ե-րեք փորձէ օգտուիլ ամերիկեան ուժերու մասնակի հեռացումէն եւ ջանք թափէ վտանգելու Հար. Վիէթնամի ամերիկ-եան ուժերը՝ ընդարձակելով գործողու-թեանց դաշտը Վիէթնամի, Քամպոճի եւ Լաոսի մէջ :

Նիքսըն յայտարարելէ ետք նաեւ, թէ Հանոյ չէ յաջողած շահիլ Վիէթնամի պա-տերազմը, դիտել տուաւ, թէ Հիւս. Վի-էթնամի վարիչները սխալ ենթադրու-թեան մը մէջ գտնուած են կարծելով, թէ կրնան «քաղաքականապէս յաղթանակել Ամերիկայի մէջ» : Տարակարծութիւններ, — որոնք երբեմն կրնան բուռն բախում-ներ ստեղծել, — միշտ գոյութիւն ունին ազատ երկիրներու մէջ, ասիկա տարու-թեան նշան չէ, ինչպէս կարծած են Հիւ. սիսային Վիէթնամցիք : «Մենք տկար ժո-ղովուրդ չենք : Մենք զօրաւոր ժողովուրդ ենք : Ամերիկա իր 190 տարուան պատ-մութեան մէջ երբեք պարտուած չէ, եւ Վիէթնամի մէջ եւս պիտի չպարտուի» :

Նախագահը, վերջապէս, վերահաստա-տեց ամերիկեան կառավարութեան որո-շումը — Ուաշինկթընը տրամադիր է հե-ռացնելու Վիէթնամէն իր բոլոր ուժերը, եթէ Հանոյ եւս հեռացնէ իր զինուորները եւ ապահովութիւնը տայ, թէ անոնք եւս պիտի չվերադառնան այլեւս :

Իսկ հարցին լուծումը, բնականաբար, քաղաքական բնոյթ պիտի ունենայ, հա-մաձայն Նիքսընի յայտարարութեան :

Ցատկանշական է դիտել տալ, թէ նա-խագահը ոչ մէկ ձեւով անդրադարձաւ Փնոմ Փենի խնդրանքին՝ զէնքեր ստա-նալու մասին :

ԼԵՆԻՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Լենինի ծննդեան հարիւրամեակին ա-թիւ Բրեժնեւ, ի ներկայութեան արբան-եակ երկիրներու առաջնորդներուն եւ վեց հազար ներկայացուցիչներու, երկա-րաչունչ ճառ մը արտասանեց առջի օր : Երեք ժամ տեւող իր խօսքին ընթացքին, Համայնավար կուսակցութեան Ա. քար-տուղարը պատմական անդրադարձ մը կատարեց ռուսական համայնավարու-թեան հիմնադրին՝ Լենինի մասին : «Լե-նին ծնաւ Ռուսիոյ մէջ, կառուցաւ Ռու-սիոյ համար» : Բրեժնեւ դիտել տուաւ նաեւ, թէ «հանճարափայլ Լենին իր կեանքը վրայ տուաւ, որպէսզի ժողո-վուրդները ազատ դրամատիրութեան ճիրաններէն», եւ այս առթիւ յիշեց «Պրո-լետարներ բոլոր երկիրներու՝ միացէք» նշանախօսքը :

Կուսակցութենէն (իմա՛ համայնավար) պատ ոչ մէկ ուրիշ ուժ կրնայ գոյութիւն ունենալ Խորհ. Միութեան մէջ : Այս կա-պակցութեամբ է, որ Բրեժնեւ քննադա-տեց նաեւ ձախ կամ աջ հակումները, ինչպէս նաեւ ազգայնականութեան ձգտումները :

Բրեժնեւ ընդունեցաւ, որ տնտեսու-թեան մարզին մէջ «բազմաթիւ սխալներ գործած են», որոնք հետեւանք են ծրա-գիրներու եւ անոնց գործադրութեան մարզին մէջ արձանագրուած վրիպանք-ներուն : Ահա թէ ինչո՛ւ «կեդրոնական կոմիտէն եւ խորհրդային կառավարու-թիւնը անհրաժեշտ կը նկատեն տնտեսա-կան նոր քաղաքականութեան մը կիրար-կումը» :

×

Զինաստան եւս յիշատակեց Լենինի ծննդեան հարիւրամեակը : Փեքինի բոլոր թերթերը միաժամանակ երկար խմբա-գրականներ լոյս ընծայեցին, որոնք տե-սաբանական հարցերու քննութենէն ա-ւելի սուր քննադատութիւնն են խորհր-դային ղեկավարութեան, որոնք «դաւա-ճանած են Լենինին» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թել Ավիվէն հասած լուրերու համա-ձայն, Սուրիայէն եկած Արաբներ յար-ձակած են քիպուցի մը վրայ, որ սահ-մանէն հինգ քիլոմեթր ներս էր :

ԻՏԱԼԻՈՑ մէջ գործադուլի չարժումը օրէ օր կը տարածուի :

ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԸՆԾՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—

Ներկայիս կը ծանուցանենք Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն թէ ըն-ծրողներու ցանկը փակցուած է չորս եկեղեցիներու ցուցատախտակներուն վը-րայ :

Անոնք որոնք անձամբ պիտի քուէար-կեն, կրնան ներկայանալ Փարիզի, Ալ-Փորվիլի, Սէնտվիլի եւ Շաւիլի եկեղե-ցիները կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 10էն 18, ուր դետեղուած են քուէատուփերը մասնաւոր մարմիններու հսկողութեան տակ :

ԸՆԾՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԵՐԵՒՈՑԹՆԵՐ, ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ

ՁԱՓԻ ՊԱԿԱՍ

Ձափի պակասը արդիւնք պէտք է համարիլ ճաշակի եւ պատրաստութեան պակասի:

Մարդկային մտքի տկարութիւններէն մին է առաւելագոյնս ամէն գնահատուելութիւն:

Իր իրական արժէքէն աւելի գնահատուած առարկայ մը կամ գործ մը երկու բան կ'ենթադրէ. կամ զգացուած պահանջին հակառակ՝ չգոյութիւնը անոնց, եւ կամ՝ գերգնահատութիւնը առարկային եւ գործին, կարծեցեալ արժէքները վերագրելով անոնց:

Ձափի պակասի հետեւանքով, ամէն տեղ կարելի է տեսնել ուռեցուած արժէքներ:

Ձափի պակասով լեցուն է մամուլը անոնց, որ ձեռնարկ մը կամ առաջադրութիւն մը ունին:

Առեւտրական ասպարէզի մէջ ձափի պակասը դիտակցաբար կիրարկուած եղանակ մըն է, որ նպատակ ունի մոլորեցնել գնող յաճախորդը:

Ահա թէ ինչո՛ւ բժշկութեան կողմէ քանի մը տող ձեռք բերել ու զրահ դարձուցած զայն, իրենց վիճելի մէկ գործը քչելու կամ անոր չուրջ ապմուկ ստեղծելու պահանջը օրուան դրական աճպարարութեան մաս կը կազմէ:

Ըսենք, որ հարիւր առ հարիւր նորութիւն ալ չէ ասիկա, բայց ներկայիս քիչ մը աւելի սմսեղուկօրէն առաջ տարուած աշխատանք մը դարձեր է:

Արուեստագէտ մը, երգիչ ըլլայ ան կամ նկարիչ, դրող եւայլն, իրականութեան մէջ ոչինչ կը չահի, եթէ զուրկ է տաղանդ ու չինծու դափնիներ են ձեռք բերուածները:

Ամէն տզրի երբեմնի «տաղանդ»ներէն եւ «մեծութիւն»ներէն քանի՞ն կրցած են դիմանալ ժամանակի ժանդին:

Փչրուած կաւէ արձանները համրանք չունին ամէն տեղ: Բայց անոնք տեղ մը, օր մը արժէք նկատուած են: Եղած է այդպէս, որովհետեւ ապմուկ եւ արուեստական դովեստներ դարբնուած են անոնց մասին, իսկ գնդուածը, — ես, դուն ու ուրիշներ — զուրկ սեփական խստաբիր ճաշակէ ու հասկացողութենէ, ծափերով ընդունած է գանոնք:

Երբ կը պակսի մարդոց համապատասխան ճաշակ ու հասկացողութիւն, երբ չունին ապմանդը ապակիէն, ոսկին պղինձէն ու տաղանդը կապմբէն զատելու չափ պատրաստակամութիւն կամ փորձառութիւն, հասկնալի է, որ առարկայ պիտի գառնան սայթաքումներու:

Եւ որովհետեւ հանրային կարծիք ըսածը սովորաբար կը ստեղծուի մամուլի մէջոցով, գլխաւորաբար պատասխանատուութիւնը անոր գեկավարութեան կոչուած անձեր են:

Պարզ ընթերցողին մեղքը այն է, որ զուրկ է համապատասխան պատրաստութենէ ու կը հաւատայ գրուած ամէն գովեստի:

Էր առեն մը որ մարդիկ աւելի խստապահանջ էին, առանձնապէս արուեստի վերաբերեալ հարցերու մէջ:

Խստապահանջ էին նաեւ քաղաքացի — ներու անհատական ապրելակերպին նկատմամբ:

Կը բողոքէին մէջտակ գործի մը մասին չհայլուած ածականներու համար:

Արհամարհանքով կը վերաբերուէին հանդէպ անձնասէր ապահի մը, որուն անունին չուրջ ներբողներ հիւսուած կը տեսնէին թերթերու մէջ: Ցիչեցէք Պարոնեանը:

Բարքերը փոխուած ըլլալ կը թուին ներկայիս որոշ տեղեր:

Սովորական երեւոյթ է տաղանդ որակումը հասնող առաջինին, որ վաւերական եւ խոստմնալից դրեթէ ոչինչ ստեղծած է:

Կը բաւէ որ հաղճեպով կամ սխալմամբ տեղ մը նման կարծիք մը երեւցաւ մէկուն մասին, ալ այնուհետեւ մրցումի կ'ելլեն ուրիշներ, ցոյց տալու համար կարծես ենթակային, անոր պարագաներուն ու չրջապատին, թէ նուազ ճաշակ ու պատրաստութիւն չունին նաեւ իրենք:

Փառք Տիրոջ, առատ է համանիշներու մեր բառարանը: Ձափի պակասէ վտակած գրիչ մը իրարու եաեւէ կը փոէ այլեւս ածականները:

Խոստմնալիցը, պատրաստուած ուժը, ինքնատիպը, տաղանդաւորը սովորական մահկիրներ են, որ անվերապահօրէն կը չռայլուին աջ ու ձախ:

Զկայ թերեւս աւելի գեղեցիկ կեցուածք, քան գնահատանքն է հանդէպ իրական տաղանդներու:

Բայց կայ դժուարին ախտաճանաչութիւն մը: Ամէն բժիշկի տրուած չէ ասիկա:

Սխալ ախտաճանաչութեամբ գերեզմանի ղրկուած հազարաւորներ կան:

Արուեստի մարզերու համար եւս նոյնն է պարագան:

Երբ համեստ պատրաստութեամբ մէկը իր արժէքէն աւելի կը գնահատուի ու ինքնատպութիւն ու տաղանդ կը տեսնուի անոր մէջ, իրրեւ հետեւանք մարդկային տկարութեան մը, — ենթական կրնայ յաւակնութիւններով լեցուիլ, մոռնալ լարուած աշխատութեան պարագան, ինքնասրբագրութեամբ կատարեալին հասնելու կարեւորութիւնը, ու տարուած անամոթութիւններէ, տեղ-քայլ կամ նահանջ կատարել:

Գրականութեան պատմութիւնը ունի նման տիպարներու օրինակները եւս:

Ձափի պակասը, հասարակօրէն բարքերը խոցող ազէտ մըն է:

Ոչ մէկ առեն մեր մէջ ազգային բարերարները այնքան մեծ թիւ մը կազմած չէին, որքան ներկայիս:

Գնահատելի է կեցուածքը անոր, որ կարեւոր նուիրատուութեամբ մը դրամագոյ մը, հաւաքատեղի մը, ակումբ մը, խաղավայր մը կը չինէ չրջանի մը հայրենքին համար:

Անտեղի ոչինչ կայ, եթէ բարերարի մը անունը կ'երեւի այս առթիւ: Բայց չի կարծեր որ բարերարութիւնը նսեմացնել է ու բարերարի անունը ստուերել, երբ նոյնքան բարեկեցիկ կամ հարուստ ուրիշ մը ուրիշներու տուածին մէկ քսանորդը տալով՝ կը սպասէ, որ մամուլի մէջ դրուի նկարը, չողշողուն բառերուն իր մասին:

Եթէ Աբիսողոմ աղաներ պակաս չեն ամէն կողմ, ի՞նչ անուն պէտք է տալ հրեսողոմաղայութիւնը քաջալերող թերթերու:

Ձափի նախանձախնդրութիւնը մամուլը պէտք է ցոյց տայ:

Ժողովուրդ մը պէտք է ունենայ ազնուական ճաշակի եւ ապրումներու հատկացողութիւնը:

Այդ ուղղութեամբ մամուլը ունի առաջնորդողի կարեւոր պարտականութիւն:

Պարագանը դուն ուրիք եւ ուրիք ուրիք՝ պէտք է չաչել, ու թոյլ չտալ որ պղծուին սրբազան իմացումներ մշակոյթի եւ բարքերու մարդերու վրայ:

Շռայլուած ձրի տիտղոսները բարձունք մը չեն կրնար հասցնել անարժանները, բայց կրնան վնասել մեր առատական բարքերուն, որոնց մաքրամաքուր մնալը պահանջ է պղծութեանց յորձանքէն հեռու մնալու եւ մեր նահանջները սանձահարելու համար:

ՎԱՐԴԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս

ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉ Է

Շատ մը ծնողքներ կարգապահութիւնը կ'ընդունին իրրեւ սկզբունք մը եւ կամ տղան իրենց հնազանդեցնելու միջոց մը: Իրականին մէջ սակայն, կարգապահութիւնը ոչ պատիժ մը եւ ոչ ալ հնազանդութիւն պարտադրելու միջոց մըն է: Կարգապահութեան նպատակն է հասցնել ինքնավստահ տղաք, որպէսզի աւելի վերջ անոնք կարենան կառավարել իրենք զիրենք:

Եթէ կարգապահութիւնը ընդունինք այս ձեւով եւ կիրարկենք զայն մեր տղոց դաստիարակութեան մէջ, զանոնք վարժեցուցած կ'ըլլանք փոքր տարիքէն իրենց հանդէպ պատասխանատու ըլլալու դաղափարին ու մեծնալէ վերջ ալ անոնք բնաւ դժուարութիւն չեն քաչեր իրենք զիրենք կառավարելու համար:

Հայրիկին մայրիկին պարտականութիւնն է միշտ ճամբայ ցոյց տալ մանուկին, որքան ներկայիս:

Գնահատելի է կեցուածքը անոր, որ կարեւոր նուիրատուութեամբ մը դրամագոյ մը, հաւաքատեղի մը, ակումբ մը, խաղավայր մը կը չինէ չրջանի մը համայնքին համար:

Անտեղի ոչինչ կայ, եթէ բարերարի մը անունը կ'երեւի այս առթիւ: Բայց չի կարծեր որ բարերարութիւնը նսեմացնել է ու բարերարի անունը ստուերել, երբ նոյնքան բարեկեցիկ կամ հարուստ ուրիշ մը ուրիշներու տուածին մէկ քսանորդը տալով՝ կը սպասէ, որ մամուլի մէջ դրուի նկարը, չողշողուն բառերուն իր մասին:

Եթէ Աբիսողոմ աղաներ պակաս չեն ամէն կողմ, ի՞նչ անուն պէտք է տալ հրեսողոմաղայութիւնը քաջալերող թերթերու:

Ձափի նախանձախնդրութիւնը մամուլը պէտք է ցոյց տայ:

Ժողովուրդ մը պէտք է ունենայ ազնուական ճաշակի եւ ապրումներու հատկացողութիւնը:

Այդ ուղղութեամբ մամուլը ունի առաջնորդողի կարեւոր պարտականութիւն:

Պարագանը դուն ուրիք եւ ուրիք ուրիք՝ պէտք է չաչել, ու թոյլ չտալ որ պղծուին սրբազան իմացումներ մշակոյթի եւ բարքերու մարդերու վրայ:

Շռայլուած ձրի տիտղոսները բարձունք մը չեն կրնար հասցնել անարժանները, բայց կրնան վնասել մեր առատական բարքերուն, որոնց մաքրամաքուր մնալը պահանջ է պղծութեանց յորձանքէն հեռու մնալու եւ մեր նահանջները սանձահարելու համար:

ՎԱՐԴԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՁԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Ի՛նչ դժբախտութիւն...

— Միեւնոյն առեն սաստիկ բարկացաւ մեղի դէմ որ նախապէս ամբողջ ճշմարտութիւնը չէինք պատմած իրեն եւ պատճառ եղած էինք որ իր դիրքը վտանգէ մեղի համար. — «Ես հիմա ի՛նչպէս օձիքս պիտի ազատեմ Թորոս պէյի եւ նախարարի ձեռքէն, որոնք այնչափ կ'առեն դիս Բարսեղ էֆէնտիի պաշտպան կանգնելէս ի վեր», կը կրկնէր շարունակ:

— Ուրեմն ի՞նչ պիտի ընենք հիմա...

— Իրաւ որ չեմ դիտեր, ես չուարեցայ մնացի:

— Մտածենք, միջոց մը գտնենք, ըսաւ Աբամ որուն անձկութիւնը հետզհետէ կ'աւելնար:

— Ըսա իս միակ միջոց մը կայ...

— Ո՞րն է, խօսէ չուտ:

— Երթալ Լեւոնը գտնել եւ անոր հետ համաձայնիլ որեւէ կերպով:

— Երէկուան տեսարաններէն ե՞տքը:

— Ի՞նչ ընենք, ուրիշ ճար չկայ:

— Եւ հիմա որ մեղի դէմ լեցուած է ո՞վ դիտէ ինչ պահանջումներ պիտի ընէ:

— Պէտք է դլուխ ծռել, մինչեւ որ փորձանքը անցնի:

Ի գուր Աբամ, մտքին մէջ տարբեր միջոց մը կ'որոճար, խուսափելու համար իրենց բարեկամին առաջարկած նուաստացումէն: Ցոյսի ամէն դուռ փակուած կը գտնէր իր առջեւ:

— Ա՛խ, դոչեց կատաղութեամբ, եթէ հայրս, մայրս եւ քոյրերս չըլլային, դիտէի թէ ինչպէս պիտի խօսէի այդ սրիկային հետ, որ մեր ամբողջ դժբախտութեան պատճառն է:

— Թորոս պէյին հետ, աւելցուց Մարտիկ էֆէնտի:

— Թորոս պէյ այնչափ մեղաւոր չէ ըստ իս, որքան Լեւոնը, որ իբր թէ մեր ընտանիքին մէկ անդամը եղած է: Երկու դնդակ ճակտին՝ իրեն հետ համաձայնելու լաւագոյն միջոցը պիտի ըլլար...

— Խենթ ու պարապ խօսքեր են ատոնք, ընդմիջեց Մարտիկ էֆէնտի, որ կը վախնար երիտասարդին բորբոքումէն, պաղարիւնով մտածենք ու դործենք: Դուն հիմա գնա չուտով փնտռէ Լեւոնը եւ հետը անուշութեամբ խօսէ: Քանի որ համաձայնութեան մը դաս իրենց հետ՝ ինչ պայմաններով որ ըլլայ, այս կը պահանջէ մեր չահը: Նախ անմիջական փորձանքը հեռացնենք, եաքը կը մտածենք թէ ինչ ընթացք բռնելու է:

— Բայց կը վախնամ որ ես պիտի չկրնամ իրեն հետ դէմ դիմաց դտնուած միջոցիս պէտք եղած պաղարիւնութիւնը պահել, դիտել տուաւ Աբամ, եւ թերեւս նոր կռիւով մը բաժնուինք իրարմէ...

— Չէ, դոչեց Մարտիկ էֆէնտի, ատիկա չհմարութիւններուն ամէնէն մեծը կ'ըլլայ:

— Բայց ի՞նչ ընեմ եթէ ձեռքս չէ...

— Զսպէ ինքզինքդ:

Երիտասարդը պահ մը լռեց եւ մտածեց եւ յետոյ գլուխը վեր առնելով ըսաւ.

— Բեղի բան մը ըսեմ, Մարտիկ էֆէնտի, կ'ուզե՞ս որ մեր ընելիք այս դժուարին դիմումը ձախորդութեան չհանդիպի...

— Բնականաբար կ'ուզեմ:

— Ուրեմն դուն ալ լինծի ընկերացիր:

— Լաւ, պատասխանեց Մարտիկ էֆէնտի, իրաւունք ունիս, քեզ այդ դրդռւած վիճակիդ մէջ պէտք չէ առանձին թողուլ, միասին կ'երթանք, է՛լ ուրեմն:

Երկու բարեկամները ճամբայ ելան Լեւոնը դտնելու համար: Բաւական դժուար խնդիր մըն էր այս: Լեւոն թէեւ ձեւա-կանութեան համար դրասենեակ մը ունէր կալաթա, խանի մը երրորդ յարկը, բայց գրեթէ բնաւ չէր գտնուեր հոն, որովհետեւ որեւէ գործով չէր զրաղեր: Բնականաբար նաեւ առաջ հոն դիմեցին:

— Երեք օրէ ի վեր չէ եկած իր սենեակը, ըսաւ խահվէճին, եւ այսօր ալ, մինչեւ հիմա չերեւցաւ:

Մտիպուեցան, ըստ բախտի, ասպինդին դիմումները ընել, վերջապէս իրիկուան դէմ հանդիպեցան ծանօթի մը, որ իրենց ըսաւ թէ՝ պահ մը առաջ տեսած էր Լեւոնին Պրասըի տը Լանոլը մտնելը:

Որովհետեւ այդ միջոցին կալաթա Սարայի մօտերը կը գտնուէին՝ փութացին իսկոյն ցոյց տրուած հասցէին:

Արդարեւ Լեւոն առանձին բազմած էր դարեջրատան մէկ անկիւնը:

Մարտիկ էֆէնտի առաջ անցաւ եւ ողջակի իրեն դիմաց, մինչ Աբամ, դրեթէ դժկամակութեամբ, կը հետեւէր անոր:

— Այս ի՞նչ դիպուած, դոչեց Մարտիկ էֆէնտի զուարթութեամբ մը, որ կը ջնար բնական ցոյց տալ, հիմա քու խօսքդ կ'ընէինք Աբամին հետ եւ ահա քեզ հոս դտանք:

Լեւոն անտարբեր ձեւով մը գլուխը վեր վերցուց:

— Իմ խօ՞սքս, ըսաւ, ի՞նչ առթիւ:

— Հարցնելու պէտք կա՞յ, չէ՞ս կրնար դուշակել:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(99 – Շար.)

ԱՂՎԱԳԱՍԻ

ԱՂՎԱԳԱՍԻ ՎԱՂՎԱ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՎԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

Ղեկավար՝ Ա. Ղազարյան

Ա. Ղազարյան, Ա. Ալեքսանյան, Ա. Ավետիսյան, Ա. Ասատրյան, Ա. Գրիգորյան, Ա. Գրիգորյան, Ա. Գրիգոր

Տէր եւ Տիկին Մելքոն Գալայճեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ԱՂԱՒՆԻ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻ
(Սէօլեզցի)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 21ին, 83 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Ապրիլ 23) ժամը 15,30–ին Իսի լէ Մուլինոյի Սէն–Պրիւնօ մատրան մէջ (Ռիւ տը լ'Էկալիթէ), ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մայրամ Թէմիրեան, զաւակները եւ թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Մայիս 3ին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

Ողբացեալ ՕՍԿԻԱՆ ԹԷՄԻՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Պուլվար Օտտոյի Հայոց Ս. Ցակոբ եկեղեցիին մէջ, 7 Պուլվար Արթիւր Միշօ, Մարսէյլ։

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները։

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԱՊՐԻԼ, 24, ԺԱՄԸ 21–ԻՆ
SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Կը խօսին՝— Պ. Պ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, ՍՈՒՐԲԷՆ ԱԿՈՒՕՑ (հայերէն)
եւ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ (ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝— ՍՕՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԿԱՐՊԻՍ ԱՓԻՐԿԵԱՆ, Ս. ՄԱՄԼԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ու ԴՊՐՈՑԱՍՊԷՐ վարժարաններու ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԸ

ղեկավարութեամբ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը չորհակալութեամբ ստացած է Մուրատ–Ռափայէլեան վարժարանի նախկին Աչակերտաց Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղէն 250 Ֆր. ողբացեալ Մինաս Մի–նասեանի յիշատակին։

Մարսիլիայէն, Պր. Ցակոբ Փափազեանէ 50 Ֆր. ի յիշատակ Տիկին Պօղոս–եանի։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերու

Ապրիլ 26 կիրակի կէսօրէ կէսօրէ ետք ժամը 3ին վալանսի պետական թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ Ազգ. Միութեան առենապետ Տօքթ. ՄԱՐԴ ԳՈՀԱՐԵԱՆ
Կը խօսի (ֆրանսերէն) Ազգ. Միութեան կողմէ Պ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Ասոր կ'առնեն՝ կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր հովիւ հայր ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՐԴԱՄԵԱՆ, օրուան բանախօս
Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԱՊԵԱՆ (Միլանոյէն)
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագրին մաս կը կազմեն տեղւոյս լաւագոյն ուժերը

×

Կիրակի Ապրիլ 26 առաւօտ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանդիստ պիտի մատուցուի Ապրիլեան Եղեռնի բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար։ Պատարագէն ետք տեղի պիտի ունենայ վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Պատարագէն ետք տեղի պիտի ունենայ ծաղկեփունջի զետեղումը Մեռելներու Յուշարձանին։

Կը խնդրուի մեր նահատակներուն յիշատակը յարգողներէն որ ներկայ գտնուին եկեղեցւոյ առջեւ, ժամը 11,30ին, թափօրին մաս կազմելու։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնի նահատակներուն, բարձր հովանաւորութեամբ
Պ. ՓԻԼԻՊ ՄՈՒԹԻՆԻ (Տէսինի քաղաքապետ) եւ պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻԼԲՃԵԱՆԻ, կազմակերպութեամբ «Մեծ Եղեռնի Ցիսնամեակի Յանձնախումբի»։

Այս առթիւ տեղի կ'ունենան հանդիսութիւններ հետեւեալ յայտագրով.

26 Ապրիլ Կիրակի ժամը 11ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին համար։

Նոյն օրը՝ ժամը 15ին կը կատարուի ոգեկոչման նուիրական հանդիսութիւնը Տէսինի Մէրիի սրահին մէջ։

Կը նախագահէ ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ (Տէսինի փոխ քաղաքապետ)։ Օրուան բանախօս ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՃԸՆՏՐԵԱՆ։

Արտասանութիւն՝ Օրիորդներ Տապաղեան, Տարտաքճեան, Կարապետեան։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ
ՎԻԷՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

26 Ապրիլ Կիրակի ժամը 10,30ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին համար Սէն Ժոզէֆ մատրան մէջ, ուրկէ համախումբ ղեկավարներու յուշարձանը, ուր կը զետեղուի ծաղկեփունջ։

Ժամը 15,30ին ոգեկոչման նուիրական հանդիսութիւնը Վիէնի Սէրքէլ Քաթոլիկի սրահին մէջ։

Կը խօսին ՊՊ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ (փոխ նախագահ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան), եւ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ։

Արտասանութիւններ՝ Օրիորդներ Ա. Ճէմճեանի եւ Քէլէշեանի կողմէ։

Երգ՝ Օր. Ալթունեան (Լիոնէն) եւ Սանճեան։ Խմբերգ Վիէնի «Նոր Սերունդ»ի երգչախումբին կողմէ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Տէր եւ Տիկին Մելքոն Գալայճեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ԱՂԱՒՆԻ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻ
(Սէօլեզցի)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 21ին, 83 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Ապրիլ 23) ժամը 15,30–ին Իսի լէ Մուլինոյի Սէն–Պրիւնօ մատրան մէջ (Ռիւ տը լ'Էկալիթէ), ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մայրամ Թէմիրեան, զաւակները եւ թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Մայիս 3ին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

Ողբացեալ ՕՍԿԻԱՆ ԹԷՄԻՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Պուլվար Օտտոյի Հայոց Ս. Ցակոբ եկեղեցիին մէջ, 7 Պուլվար Արթիւր Միշօ, Մարսէյլ։

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ 55–ԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ
Կիրակի 26 Ապրիլ ժամը 10ին Քափիթոլի մէջ։

Պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ
Պ. ԿԱՍԹՈՆ ՏՐՃԻՒՒ
Հովանաւորութեամբ
Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարան նին եւ մասնակցութեամբ զաղութս ներկայացնող զլխաւոր Միութիւններուն

Ասոք կ'առնեն

ԿԱՍԹՈՆ ՏՐՃԻՒ
ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ
ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ԵՒ ԻՎ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ուղղերձ նաեւ Հայկ. Գաղի յանձնախումբին կողմէ՝ Պարոն ՄՈՇ
Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝— ԱԼԻՍ ՇԱՄԻՐԵԱՆ (Նիսի օփերայէն), Օր. Ա. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ (Ա. մրցանակ Մարսէյլի Երաժշտանոցի)։
Յուշատօնէն ետք պիտի կազմուի թափօրմը ծաղկեպսակ դնելու համար
aux Monuments des Gardes Mobiles

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Դէպի Հռոմ, Թիվոլի, Ասսիզի եւայլն ՎԱՋԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ կաթողիկոսին Հռոմ այցելութեան եւ Թերեզ Քուտերքի սրբադասութեան առիթով։

Մեկնում Փարիզէն Հինգշաբթի Մայիս 8. վերադարձ Փարիզ Հինգշաբթի առաւօտ Մայիս 14։

Մասնակցութիւն 465 Ֆրանք։ Արձանագրութիւնները կը վակուին Ապրիլ 24ին։

Արձանագրութիւնները կը ընդունի Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը, 33, Rue du Lieutenant Raoul Batany, 92 - Meudon, հեռ. 033·02·12 կամ Լեւոնեան Վ.–ի

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ամուսնացեալ Տիկին Մարիամ Ղազարեան, զաւակները եւ թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Մայիս 3ին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

Ողբացեալ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Պուլվար Օտտոյի Հայոց Ս. Ցակոբ եկեղեցիին մէջ, 7 Պուլվար Արթիւր Միշօ, Մարսէյլ։

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները։

ՊԱՏԱՐԱԳ
NOTRE - DAME

Կիրակի, 26 Ապրիլ, ժամը 16ին Հայրապետական ճայնաւոր պատարագ Նոթրը Տամի Աթոռանիստ Մայր եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան Երիտասարդաց Թատերախումբը կը բեմադրէ Ցակոբ Պարոնեանի

« ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ »
կատակերգութիւն երեք արար

ի նպաստ Կապոյտ Խաչի եւ Հայ Ուսանողներուն, Կիրակի Մայիս 3, ժամը 16ին Անիէռի Քաղաքապետարանի չքեղ Թատերասրահին մէջ՝

Centre Administratif et Social, Asnières

Կը մասնակցին Օրիորդներ Սոնա Վարդանեան, Վիքի Մոստիչեան եւ Ազապի Պալեան, Պ. Պ. Իչխան Խաչիկեան, Ազատ Մաթեան, Սերքօ Մոստիչեան, Գէորգ Թէրզեան, Գէորգ Գիւրճեան, Գէորգ Տէմիրեան։

Բեմադրութիւն տաղանդաւոր երիտասարդ Իչխան Խաչիկեանի։ Բեմի պատասխանատու Պ. Գէորգ Գիւրճեան։ Խօսնակ Պր. Արա Տէյիրմէնճեան։

Ներկայացումէն ետք հաճելի անակնկալներ։

Վարագոյրը կը բացուի որոշեալ ժամուն. կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած կապոյտ խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ

կիրակի, Մայիս 10, ժամը 4ին
ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹի մէջ

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով
738·49·16, 929·91·94, 929·90·23
929·92·37

Ցետագային մանրամասնութիւններ

Հ.Բ.Ը.Մ. (ՄԱՐՍԷՅԼ)

ՅԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ — Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութեան հրապարակ հանած վիճակահանութեան տոմսերու թիւերը, որ կամքէ անկախ պատճառներով ուշացաւ, տեղի պիտի ունենայ այս տարուոյ յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին։

Թիւերուն արդիւնքը՝ պիտի տրուի մամուլին։

×

ԼՍԱՐԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի, 30 Ապրիլ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 20,30ին, Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ։

Կը խօսի՝ Պր. ԱՐԱՄ ՇԷԽԻԿԵԱՆ նիւթ ունենալով՝ Բարեգործականի տեսլականը։ Դասախօսութիւնը կը կատարուի Հայերէն եւ Ֆրանսերէն։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Ց. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Ց. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, դպրոցին սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԻՍԻ.— Հ. Ց. Դ. Իսիի Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 16ին ընկ. Եղիա Սերոբեանի տունը։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Ուրբաթ (24 Ապրիլ) Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցին բացպիտի ըլլայ մեր ժողովուրդին համար ժամը կէսօրէ ետք 3էն 5, ի յարգանս մեր բիւրաւոր նահատակներուն, եւ ժամը ճիշդ 4ին կը կատարուի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ անոնց հոգիներուն համար։

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ազօթելու եւ իր յարգանքը մատուցանելու իր բիւրաւոր նահատակներուն։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Այս կիրակի առաւօտ, Առնուվիլի վարդապ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ապրիլեան եղեռնի բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար։

Կը խնդրուի Առնուվիլի եւ չրջանի հաւատացեալներէն ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի ոգեկոչման արարողութեան։

ԲՈՑԻ ԱՐՁԱՐՁՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Ուրբաթ Ապրիլ 24ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը Անձանօթ Զինուորին բոցը պիտի արձարձէ ժամը 18ին։

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բնոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ արուարձաններու հայրենակիցները կը հրաւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին։

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շաճ գ'Էլիզէի և Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թեռ–Փլէն)։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ աշակերտուհիներու կողմէ

Տեղի պիտի ունենայ
26 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17,30ին
SALLE CHOPIN
8, Rue Daru, Paris, Métro : Ternes

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄՆԵՐ ՀԱՑԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԵՐԳ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Գինն 10 եւ 7 Ֆր.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ 25 Ապրիլ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան դրասենեակին մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ։ Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն։

×

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Շաբաթ 25 Ապրիլ ժամը 18ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ, բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 24ին Ուրբաթ օր ժամը 14,30ին Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

×

ՀԱՄԱՅՕՐԲԵՐԴ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ տեղւոյն վրայ։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է սոյն կարեւոր ժողովին։

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՈՒՐԲԱԹ
24
ԱՊՐԻԼ
VENDREDI
24 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·798 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 46e ANNÉE — N° 11.798

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՆՉԵՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Ապրիլ 24։ Զարաշո՛ւք թուական։

Յորհրդանշան հայ ազգի մարտիրոսա – զրութեան։

Օր ոգեկոչման նահատակաց։

Այսօր կրկին մեր սրտերը խորան դար– ձուցած՝ կ'օրհնենք խնկելի յիշատակը մեր մէկուկէս միլիոն հայրերուն, մայ – րերուն, եղբայրներուն, քոյրերուն եւ զաւակներուն, որոնք վայրագօրէն զոհ – ուեցան արիւնարբու ցեղի մը կողմէ, յա– նուն ազգութեան ու հայրենիքի։

Գերեզման իսկ չունեցան անոնք, որ– պէսզի վերապրող հարազատներու զաւակ– ները ուխտի երթային՝ պաղպունց մը խունկ ծխելու եւ աղօթելու համար ա– նոնց հոգեկոյտին վրայ։

Մեր հոգիներուն մէջ կ'ապրին անոնք յաւերժօրէն։ Մեր մտածումներուն ա– ռարկան են անդադար։

Չե՛նք մոռնար երբեք իրենց պաշտելի յիշատակը։

Արցունքը չատոնց ցամքած է մեր աչ– քերուն մէջ։

Սպահանդէս չէ, որ կը տօնենք, ողբ– գալու համար մեր սուրբ նահատակները։

Ուխտի օր է այսօր, ուխտ՝ հաւատարիմ մնալու իրենց կտակին, որպէս արժանա– ւոր զաւակներ։ Ուխտ՝ գօտեպնդուելու ամրակուռ հաւատքով՝ որպէսզի իրա – գործուի իրենց սրբազան նպատակը։

Դահիճը ուզեց բնաջնջել հայ ազգը, հիմնական ու վերջնական լուծում տալու համար Հայկական Դատին — յաւիտենա– կան մղձաւանջը բռնատիրական թէ սահ– մանադրական բոլոր Թուրքերուն։

Իր ցեղին յատուկ կեղծաւորութեամբ եւ ծածկամտութեամբ, անիկա բարեկամ ձեւացաւ Հայութեան։ Մութին մէջ զաղտնօրէն կազմեց իր դիւային ծրագի– րը, յեղին նրբութեամբ ու մանրամաս – նութեամբ։

Ու երբ հնչեց ժամը, Ցուդան ստուերի մէջ ձգող դաւաճանութեամբ սկսաւ դոր– ծադրել զայն անպատիժ։

Զարաշուք թուականէն քանի մը օր ա– ռաջ, հրէշածին Թալէաթ ,դվխասոր հեղի– նակը հայացինչ ծրագրին, «մտերմօրէն» կը խօսէր հայ երեսփոխաններու եւ հան– րային ծանօթ դէմքերու հետ, առանց զոյն կասկած արթնցնելու իր սաղա – յական դաւադրութեան մասին։

Եւ երբ Ապրիլ 24ի գիշերը յանկար – ծատ, զաղտնի կեդրոնէ մը տրուած հրամանով, մէկ անգամէն դաւադրաբար կը ձերբակալուէին Պոլսոյ աչքի զարնող մտաւորականները, առանց քաղաքական ու հրճնական դաւանանքի խտրութեան, անկնկալի կուգային բոլորը։ Ահ ու սարսափը կը պատէր հոգիները, եղեր– կան դէպքերու հեռանկարներով։

Ոճրագործ Իթթիհատը Նուրը Օսմա – նիէի իր որջէն արձակած էր Հայութեան մահավճիռը։

Գլխատել եռք ազգը, դիւրին սլիտի ըլլար բնաջնջել հեռաւոր թէ մօտաւոր զաւակի Հայութիւնը։

Թէշքիլաթը Մաղսուսէի չէթէները, այդ դիւային նպատակով կազմուած, անմի – ջապէս գործի լծուեցան վայրենօրէն։ Տարագրութիւն եւ կոտորած։ Իսկ եւ իսկ ցեղասպանութիւն։ Մէկուկէս միլիոն նա– հատակ։ Ամբողջ ազգ մը արմատախիլ իր հայրենի գարաւոր բոյներէն։

Մեծ Սպանդէն յիսունեւհինգ տարի վերջ, այսօր անգամ մը եւս կը վերանո– րոգենք մեր ուխտը՝ ազգովին նուիրուե– լու Հայկական Դատի հետապնդման՝ մինչեւ վերջնական յաղթանակ։

Անսասան յոյսով, անխախտ հաւատ – քով եւ անբեկանելի կամքով։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՋԱՐԴԸ

Գործ՝ ԶԱՐԵՀ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երեսփոխանները մերժեցին վաւերացնել կառավարութեան սահմանած ալքոլի աստիճանաչափը, վարորդներուն համար։ Կառավարութեան նախատեսած ծրագրով 0,80 կրամ ալքոլը պիտի նկատուէր դինովութեան նշան։ Ենթական կը դատապարտուէր դատարանի կողմէ։ Վա– ւերացուած օրէնքով՝ 0,80էն մինչեւ 1,20 կրամ ալքոլը կը նկատուի չանցանք, ո– րուն համար ենթական կը վճարէ պարզ տուգանք մը։ 1,2 կրամէն անդին՝ կը հանուի դատարանի առջեւ։

ՔԱՄՊՈՃԻ կառավարութիւնը կրկին անգամ դիմում կատարեց Ուաշինկթընի՝ դինուորական օժանդակութիւն ձեռք ձե– ռնարկելու համար։ Առաջին պատասխանը մը– նացած էր անպատասխան։ Կացութիւնը չատ բարդացած եւ վտանգաւոր դարձած է նոր կառավարութեան համար։ Արդա– րեւ, Հիւս. Վիէթնամցիները չարունակ կը յարձակին եւ, կ'ըսուի նոյնիսկ, թէ արդէն իսկ փակած են Փնոմ Փենի գլխա– ւոր ուղիները։ Սիհանուք երբորդ կոչով մը հրաւիրեց Խմեր ժողովուրդը ըմբոս– տանալու Լոն Նոլի կառավարութեան դէմ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ թերթերը չորս լայն էջեր յատկացուցին ներկայացնելու հա– մար Բրեժնեւի առջի օրուան ճառը, որ ինչպէս զրած էինք, տեւած էր աւելի քան երեք ժամ։ Քաղաքական դէպերու ու – շադրութիւնը զրաւեց Ռումանիոյ առաջ– նորդին՝ Զէուչեսկուի ճառը։ Այս վեր – ջինը յայտարարեց ի մէջ այլոց, թէ Լե– նին մարքսիզմին մէջ տեսած չէ վարդա– պետական տեսակէտներու հաւաքածոյ մը, այլ մեթոտ մը, որ կը հարստանայ չարունակաբար»։ Ռումանացիին յայտա– րարութեամբ «Ազատ եւ իրենց ճակատա– գրին տէր ժողովուրդներն են միայն, որ կրնան յաղթականօրէն ընկերվարութիւն կառուցանել»։ Պէտք է յարդուին ազգե – րու վեհապետական իրաւունքները։ ա– մէն ժողովուրդ ինք կը ճշդէ իր ապագան։

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ մէջ վերսկսան դերման– եւլեհ խօսակցութիւնները։ «Բազմաթիւ դժուարութիւններ կը ցցուին մեր առ – ջեւ», դիտել տուաւ Ադենաւր։ Գերմանիոյ պատուիրակութեան քանները, հանդի – պումի նախօրէին։ Արդարեւ, յոռետեսու– թեան մթնոլորտ մը կը տիրէ Վարշաւա– յի մէջ՝ խօսակցութեանց դրական ար – դիւնքի մասին։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ պաշտպանութեան նախարարին տեսակէտով, Զինաստան միջցամաքային հրթիռներով կրնայ Ամե– րիկայի սպառնալ 1973ին։

ԹՐԻՆԻՏԱՏ կղզիին բանակէն երկու հարիւր զինուորներ ըմբոստութիւն մը կատարեցին՝ զօրավիդ կենալու մտադ – րութեամբ «Սեւ ուժի» չարժումին։ Կըղ– զիին 1962ին անկախ դարձաւ եւ օժտուե– ցաւ սեւամորթներէ կազմուած կառավա– րութեամբ մը։ Նախապէս մաս կը կազ – մէր անգլիական թագին։ «Սեւ ուժ»ը դժգոհ է այն իրողութենէն, թէ թէեւ կառավարութիւը սեւերէ կազմուած է, բայց կղզիին տնտեսութիւնը փոքրաթիւ ճերմակներու ձեռքը կը գտնուի։ Անգ – լիական ուժեր ցամաք ելան՝ կարգ ու կանոնը պահպանելու համար։

ԱՓՈՎԼՕ 13ի այերհանաւորդները պատ– րաստակամութիւն յայտնեցին նոր փորձ կատարելու՝ լուսին էջդին համար։

ԱՂԲԱՀԱՒԱՔՆԵՐԸ կը չարունակեն գործադուլը եւ Փարիզի մէջ թաղերը աղբերու մէջ մնացած են։ Եթէ չարժու– մը տեւէ, իշխանութիւնները կը խորհին բանակին դիմել։

ՔՈՄԻՏԻ – ՖՐԱՆՍԷԶԻ նոր վարիչ նը– շանակուեցաւ՝ Փիէռ Տիւքս, որ կը փո– խարինէ Մօրիս Խոքանտը։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ նոր վարչակարգի հաս – տատման երրորդ տարեդարձին առթիւ, Փափատոփուլոս յայտարարած է թէ կ'ու– զէ Յունաստանը «առողջ ժողովրդավա – րութեան» մը ճամբուն վրայ դնել։ Բայց Ֆրանսա թէ արտասահման յոյն վարչա– ձեւին դէմ ցոյցեր կը չարունակուին։

ՍԻՍՔՕ կը չարունակէ իր առաքելու – թիւնը։ Առջի օր Ռիատ հասած էր լսե– լու համար «ինչ որ ունին իրեն ըսելիք, ապա՝ պարզելու Ֆայսալ թագաւորին Միացեալ Նահանգներու տեսակէտը իս – րայէլ – արաբական կռիւներու կացու – թեան մասին։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Ափրիկէի մէջ, երկու մի– լիոն սպիտակամորթ կը քուէարկեն 166 երեսփոխան ընտրելու համար։ 16 միլիոն ափրիկեցի (սեւ, խառնածին եւայլն) ի– րաւունք չունին քուէարկութեան մաս – նակցելու։

Մաշտոցի Կսկիծը

Ջորնա՛ք հովեր, մարըս հեռուն թողուցիք,
Դեռ չբացուած վարդը թուփէն ֆաղեցիք,
Կաքաւներ կարօտ գառն ալ մօրմէն զատեցիք,
Տարիք հեռու, հեռու երկիր ձգեցիք:

(ԱԿՆԱՑ ԱՆՏՈՒՆԻ)

Երկար աւեն, ճամբան չարունակ զարձաւ, բարձրացաւ, մագլցեցաւ հսկայ լերան մը կողերն ի վեր եւ յանգեցաւ, վերջապէս, բարձրաւանդակի մը, ուրկէ վար, ուղղաձիգ նայուածքը պատռեց ահաւոր միջոցը ու լռկաւ տուներու անորոշութեան վրայ, հո՛ն, անդունդին խորը:

Ապա, յանկարծ, ճանապարհը սկսաւ իջնել, անդադար իջնել օձապտոյտ: Վիհը մօտեցաւ: Տունները բազմացան: Իսկ դետին խուլ ճայնը վերածուեցաւ ամեհի երդի մը: Ու ահաւասիկ անակնկալ ներկայութիւնը կամուրջի մը — ճչմարիտ հրաշակերտ մը այդ ամայի վայրին մէջ, զոյգ մը բարձունքի միջեւ, խորխորատին վրայ ու պարապին մէջ:

Սպիտակահեր Եփրատը, — Հայաստանի ծնունդ, կը փախչէր ո՞ւր այդպէս, բարկացայտ, խելացնոր եւ թաւալգոր:

Բարձրէն մեկնող տեսողութիւնը քաղաքը հաստատեր էր հովիտին մէջ, մեր դետին ալ ափին վրայ, երկնքէն կախ լեռներով շրջապատուած եւ անոնց կատարներուն հորիզոնովը: Մինչդեռ, տեսէ՛ք, իսկական ամփիթատրոն մըն է ան, քառանկիւն տուփի մը երեւոյթով, ճոթերուն լանջքերուն վրայ, սալարկուած փողոցներով, չքեղ տուներով, ժպտուն այգիներով, ծաղկազարդ պարտէզներով եւ խայտալից մրգաստաններով:

Մաքուր քաղաք մը՝ քարով, ջրով եւ արեւով, ուր աղբիւրները դիչեր-ցերեկ կը վազեն: Ուր անթիւ ծորակներ միշտ բաց կը մնան: Ի՞նչ պիտի ըլլար այդ քաղաքին ճակատագիրը, եթէ չըլլար ան նաեւ, միանգամայն, անսպառ ջրով օժտուած քաղաք մը:

Դրախտանման ովասիս մըն է Ակն, — օրհնեա՛լ ժառանգորդը Անիի: Ուր, մինչեւ երէկ տակաւին, Հայն ու Հայուհին այսպէ՛ս երգեցին.

Ահա բարձրը լեռներն ի վար մեզի բարկ
արեւ մըն է ծաթեր,
Ամէնուն երդիճն ի վար, մեզի դուռն
ի ներս է ճառագեր,
Առաւօտուն կ'ելլես արեւ կու ցաթէ,
Բերանդ ուր կու բանաս մեղր կու կաթէ:

Ի՞նչ օր էր: Ո՞ր ամիսն էր: Տարագիրները չատոնց կորսնցուցեր էին ժամանակին զիտակցութիւնը: Ճամբաներու երկայնքին, ամէն օր նօսրացած, ամէն օր փոքրացած կարաւանին Մնացորդացը, ահա, անյագօրէն խմեց Ակնայ զով ջուրը առատ, կերաւ մեղրածոր թուրթը եւ դեմական ու կը հանդչէր ասպնջական պարտէզներու բուրումնաւէտ ծոցին մէջ:

Ակնայ առաջին առաւօտն էր: Կարաւանը յուշիկ յուշիկ կ'արթննար: Անծանօթ մը մէջտեղ ելաւ, հետքին յարդալից սպասաւորով մը: Բարձրահասակ էր եւ յիսունի դռները հասած: Տպաւորիչ մաքրութեամբ մը կը փայլէր: Արդուկուած էր լազուարթ հագուստը: Իսկ ֆէսը, կապարէն նոր ելած, դոնդող արեան գոյն ունէր: Ծոպին սեւը ակնթարթ էր: Ալբսպրուած բարեկրթութիւնը, ըստ երեւոյթին՝ չինծու քաղաքավարութիւնը եւ դուսպ նայուածքը խժդուժ ներքին մը կը մատնէին: Մտաւ մայրերու հետաքրքիր խումբին մէջ եւ ապաւինեցաւ թուրք բառերու վարպետ ու համոզիչ գործածութեան:

Դեռ չա՞տ պիտի երկարէր ճամբան: Ո՞ւր պիտի վերջանար ան: Ե՞րբ պիտի կանգ առնէր ան: Մէթէ կարելի պիտի ըլլա՞ր տակալ ընդմիշտ՝ անօթութեան, ծարաւին, աղտին ու կեղտին, զրանքալ հիւանդութեանց, ամէն տեսակ զրկանքի: Գո՛նէ փոքրիկները փրկուէին, վերապրէին, ծլէին ու ծաղկէին...:

Եւ ակնթարթի խաչաձեւում մը ունեցան մայրական զորովալից ու որդիական պաղատական նայուածքները:

Ապա, իսկոյն, բոլոր մայրերը միաբերան գոչեցին.

— Տարէ՛ք, էֆէնտի:

Մատղուկ մանչերու եւ աղջիկներու փափուկ ներբանները այլեւս պիտի երբեք չարիւնէին քարերու անսիրտ կտորուանքներէն: Պիտի այլեւս չարիւնէին:

Մայրերը քար զրին իրենց սրտերուն վրայ եւ հոգեհատորները վստահեցան Թուրքին: Կոկոնները անջատուեցան տունկերէն:

Ութամեայ աղջնակ մը, Սիրվարդ, մըննայ անդրդուելի: Կառչեցաւ մօրը եւ չուզեց բաժնուիլ անկէ:

— Գնա՛, հոգիս, դնա անուչ ճադս: Եղբայրներուդ հետ պիտի ըլլաս: Անոնք պիտի պահեն, պաշտպանեն քեզ: Հոգ պիտի տանին քեզի: Տաքուկ անկողին – ներու մէջ պիտի պառկիս: Գնա՛, աղուոր հրեշտակս:

— Դո՛ւն ալ եկուր:

Ու մայրը, ճարահատ, ընկերացաւ աղջկան:

Անհամբեր քայլերը կը հեւային քարէ սանդուխներն ի վեր: Ամփիթատրոնը չարունակ կը բարձրանար: Մեծ դուռ մը բացուեցաւ վերջապէս եւ փակուեցաւ անյապաղ: Սիրվարդին մայրը վերադարձաւ կարաւան, թաց ու կարմիր աչքե – րով:

Պսպղուն խճաքարէ բակին մէջ, հայորդիները յանձնուեցան անծանօթ մայրերու եւ քոյրերու զորովագութ հոգածութեան: Մաքրուեցան չոր օճառի եւ տաք ջուրի լոգանքով: Հագան մանուածյէ էնքարիներ: Փողփողուն գօտիները փաթթեցին մէջքերուն: Ճաշակեցին նահիհէ անուշաբոյր լաւաշը աննման ճերմակ պանիրով: Ապա, օրհնաբեր քունը զրկեց զիրենք:

Պատսպարանը ընդարձակ սրահ մըն էր քառանկիւն, զոր կը կիսէր երկարաձիգ դերան մը, պառկած տախտակամածին վրայ: Անոր յատկացուած էր աղջկանց, իսկ ձախը՝ մանչերուն: Երբեմնի ժողովարանն էր հայ բողոքականներուն, ո – րոնք եւս աքսորուեր էին:

Հետեւեալ օրը, էֆէնտին սա յայտա – րարութիւնը ըրաւ.

— Ձեւակնէ՛րս, այսուհետեւ դուք այլեւս պիտի չտառապիք: Փա՛ռք Ալլահին, ամէն երջանկութիւն պիտի վայելէք: Այսօրուընէ սկսեալ, դուք մեծ մարդա – րէին հաւատացեալներն էք: Պիտի սորվիք մեր աղօթքները, մեր լեզուն ու դիր – քը: Պիտի մոռնաք ձեր կրօնքը: Պիտի փոխէք ձեր անուանները:

Սեւ տախտակին վրայ, էլիֆ-պէյի ուսուցումը սկսեր էր:

Սիրվարդ արթնցաւ, բացաւ աչքերը եւ լալ սկսաւ: Մա՛յրը կ'ուզէր: Ակնցի Մարիամ մայրիկը հառաչեց.

— «Մի՛ լար, աղուոր աղջիկ, աչուիդ կ'ապրի»:

Այնուհետեւ, չարաթ մը ամբողջ, Սիրվարդ մայրը կանչեց գիչեր, ցերեկ:

— Եկո՛ւր, մարիկ: Աղբա՛ր, երթա՛նք բերենք մարիկը...

Ջերմութեան բարձր աստիճանի վրայ, Սիրվարդ անընդհատ զառանցեց:

Ոչ մէկ աղջիկ, ոչ մէկ տղայ սրտնե – ղեցաւ, ջղայնացաւ, բարկացաւ: Սիր – վարդին կանչը, Սիրվարդին լացը, իրենց կանչը, իրենց լացն էր միանգամայն: Կարեկցութեամբ լեցուեր էին Պիտի տա – կա՞ր հէք աղջիկը:

Ծարտիշահեր, դերզդայուն, նուրբ եւ քնքոյշ աղջնակը, — վախտ մոմ մը կը հալէր, ահա՛, մօր բաժանման խոր կըսկիծով:

Կիրակի առաւօտուն, Սիրվարդ լռեց առ յաւէտ: Ծորթ կլիմային չդիմացաւ կոկոն վարդը:

Հայրենի բոյնին մէջ, ան պարիկ էր, ան պուպրիկ էր չնչաւոր: Ուրախ, զը – ւարթ, համակ կեանք էր: Օրն ի բուն կ'ներգէր, գլուխէն բխող բարակ ճայնով, — անո՛ւշ սարսուռ զեփիւռի: Մանկու – թիւնն անգամ արցունք չճանչցաւ ժպի – ռը յար կը լողար խոշոր աչքերուն մէջ ծաւի: Կենդանի քերթուած մըն էր Սիր – վարդ:

Ահա, Ապրիլ ամիսն է արդէն. այդ կը նչանակէ թէ՝ զարուն է, եւ զարունը մարդոց համար խանդավառութիւն սըփռող, յոյսի եւ լոյսի եղանակն է, իր չատ մը դեղեցկութիւններով:

Արդարեւ, ձմեռուան կճող ու սաստ – կաչունչ տխուր օրերէն ետք, որքան հաճելի է տեսնել ու վայելել կենսատու ա – րեւը իր տաքուկ ճառագայթներով: Եւ բնութիւնը, ամբողջ իր տարածքին պըճնուած է զոյնզգոյն ծաղիկներու եւ կանաչազարդ ծառերու ճաճանչազեղ տես – քով մը, որոնք միայն կրնան թախծոտ սրտերուն եւ մռայլ հոգիներուն կազդոյր ներարկել:

Այսպէս, հետզհետէ, բնութիւնը փոխակերպուելով կը վերանորոգուի եւ մեր առջեւ կը տարածուի, կեանք ու առող – ջութիւն պարգեւող սքանչելի համայնապատկերով մը:

Մինչ այսպէս, հազարաւոր բազմութիւնները, գարնանային ներչնչող յոյսե – րով խանդավառ անհամբեր կը սպասեն խինդ ու ջերմութիւն բերող այդ օրերուն, մենք, այսինքն ամբողջ Հայութիւնը՝ ո՛ւր ալ որ գտնուինք, Ապրիլը կը հիւրընկալենք սրտաբեկուած հոգիով, երթալ խոբասուզելու համար մեր էութեանը մաս կազմող անցեալի գեղեցիկ ու նաեւ սիրտ պատռող յիշատակներու պիրկը, որոնք աւելի քան կէս զարու պատմութիւն մը ունին այսօր...:

Կա՞յ արդեօք Հայ մը, որ չվերյիչէ թէ ամէն յիսունեւհինգ տարիներ առաջ, ուրախ ու երջանիկ ընտանեկան բոյն մը ունէր Հայրենի բնազաւառին մէջ, եւ հոն կ'ապրէր իրեն սիրելի ու պաշտելի հարազատներու կողքին, վայելելով փոխադարձ գորով եւ գուրգուրանք:

Եւ ահա՛, անիծեալ օր մը եւ նո՛ւնքան անիծեալ հրէշային ձեռք մը անակնկալօրէն պիտի դար մահացու հարուածը տալու, հիմնայատակ քանդելով, աւերելով եւ բնաջինջ ընել ուզելով, այնքա՛ն չէնչող օճախներն հայկական եւ ամէ՛ն ինչ որ նուիրական էր, ամէն մէկ Հայու համար:

Եւ այսօր, հակառակ դարնան պայծառ եւ յուսատու օրերուն, բնութեան հրապուրող բոլորջումին, Հայը՝ դլխահակ, կ'ամփոփուի, խոկալու եւ խանդաղատանքով ոգեկոչելու համար անցեալի այդ յուշերն աղուոր եւ հոգեվին վերապրիլ ուզելով նաեւ պահ մը, իր նահատակ սիրելիներու անմար յիշատակը:

Արհաւիրքի օրերէն ցայսօր, Ապրիլեան տարեդարձի այս թախծոտ թուականին ազդովին սգաւորուած, գոնէ տարին անդամ մը, իրրեւ դերադոյնը մեր պատմականութեանց եւ իբր արտայայտութիւն ի նչան երախտիքի, կուգանք երկիւղածութեամբ խոնարհելու անոնց խնկելի յիշատակին առջեւ:

Այս ըսել չէ սակայն, որ տարւոյն միւս օրերուն անոնք կը մոռցուին, բնա՛ւ երբեք, անոնք միշտ ու ամէն վայրկեան կենդանի են մեր մտքին ու յիշողութեանը մէջ, որովհետեւ, յիսունեւհինգ տարիներ եւս ալ, նոյն ուժգնութեամբ է, որ կը կոտտայ դեռ չսպիացած մեր վէրքը սրտին ու կը խռովի սգաւորի մեր հոգին:

Հակառակ անցնող այդ երկար տարի – ներուն՝ երբ այս պահուս ինքնամփոփուած, կը փորձեմ յետադարձ ակնարկով մը վերյիչել մեր հերոսական Շապին Գարահիսարը եւ ծննդավայրս «Ղրախտավայր» Թամզարան, աչքերս կը տամկանան եւ էութիւնս սաթսուռով կը ցնցուի:

Ո՞վ չունի իր ծննդավայրէն մանկութեան յիշատակները, եւ ի՜նչ քաղցր են անոնք, երբ մանաւանդ դառնացած հոգիով կը վերյիչուին այսօր, որքան ալ պարուրուած ըլլան, կէս դարու անցնալի մը մշուշով:

Այո՛, չատ դեղեցիկ եւ հրապուրիչ գիւղաքաղաք մըն էր Թամզարան, բարձրաբերձ սարերով չրջապատուած եւ բլուրներու ստորոտը փռուած:

Այստեղ, խօսքը տանք Արամ Հայկազի դեղազարդ դրչին, որ կը դրէ «Շապին Գարահիսար ու իր Հերոսամարտը» դըրքին մէջ:

« Քաղաքէն մօտ երեք մղոն հեռաւորութեան վրայ, զոյգ մը գմբէթաձեւ բլուրներու կողին, ծառաշատ ու չքաղաղ, Թամզարան էր պառկած տաք արեւուն տակ: Այդպէս կը ներկայանայ ան յիշողութեանս պաստառին վրայ: Գաւառական շատ փոքր՝ բայց շատ սիրուն գիւղաքաղաք մըն էր ան: Ունէր մօտաւորապէս 250 տուն հայ՝ եւ 100 տունի չափ պ թուրք բնակչութիւն: Աւանդութեան մը համաձայն, Հայերու նախահայրերը գաղթած էին Բագրատունիներու մայրաքաղաք Անիէն: Այդ բանով հպարտ էին Թամզարացիք ու այդ աւանդութեան ուժ կուտար անոնց եկեղեցիներուն թիւը: Երէ հին մայրաքաղաք Անիի ունէր հազարու մէկ եկեղեցի, 250 տուն հայ բնակչութիւն ունեցող Թամզարան ալ ունէր երեք կրօնական հաստատութիւն: Սբ. Գէորգի վանքը, Սբ. Թագաւոր եկեղեցին, մատուռներ ուխտատեղիներ Սբ. Աստուածածինի, Գիւտ Խաչ, եւայլն:

Կիրասոնի, Օրտուի եւ Տրապիզոնի խճուղիները կ'անցնէին Թամզարայէն եւ Սեւ Ծովի ափերուն գտնուող այդ քաղաքներու ընտրանիէն խոշոր մաս մը կուգար Թամզարա կազդուրուելու եւ անցընելու իր արձակուրդի օրերը:

Թամզարացիք մեծ մասով առեւտրական եւ ոստայնանկ էին: Գարահիսարցիներու եւ շրջակայ կարգ մը գիւղերու պիւրը կ'աղցուէր Թամզարայի գետափին շարուած ջրաղացներու մէջ: Վերջին տարիները հոն շինուած էր նաեւ ալիւրի արդիական գործարան մը:

Թամզարա դժբախտ եղած է միշտ: Պարբերական կոտորածներու առիթ ամէն անգամ որ թուրք խուժանը հանդիպած է քաղաքի (Շ. Գարահիսար) դիմադրութեան, վազած է իր վրէժը եւ պարտութեան ցաւը Թամզարացիներէն լուծելու. ջարդած, աւերած ու քանդած է այդ դրախտավայրը՝ բազմաթիւ անգամներ...: Բայց Թամզարացիք վերաշինած են զայն ու կրկին լծուած շինարար աշխատանքի: Այդ անվերջ կողոպուտներն ու ջարդերը պատճառ եղած են որ Թամզարան ու Թամզարացիք բարեկեցիկ վիճակ մը չունենան: Իրենց միջոցներով կը պահէին Արամեան երկսեռ վարժարանը Գրիգոր Գասպարեանի (Գր. վահունի) եւ իր շատ շնորհալի տիկնոջ երաւունքի օգտաշատ դեկավարութեան տակ էր:

Թամզարայի մէջ յեղափոխական շարժումը խոր արմատ ձգած էր: Աբրօ եւ Յար. Շահրիկեան Թամզարացի էին. Թամզարացի է նաեւ բանաստեղծ Լեւոն Էսաեանեան:

1915ին, Շ. Գարահիսարցիներու քերդ բարձրացած օրն իսկ, պատմութիւնը կրկնուած է: Թուրքերը Թամզարա վազած ու ջարդած են հայ ազգաբնակչութիւնը:

Թամզարացիք բնաւորութեամբ ու փիզիքական յատկանիշներով ալ կը տարբերէին Գարահիսարցիներէն. բարեձեւ էին, մաքուր մորթով ու նուրբ դիմագծերով.

Քահանայ չկար: Ոչ մէկ մրմունջ աղօթքի: Խունկը դուլա՛յ դուլայ չոլորեցաւ: Կոչնակները չհնչեցին: Ո՛չ դաղաղ, ոչ ալ պատանք:

Ո՞ւր էր մայրը: Գար ու ողբար իր հոգեակը, իր աննման հրեշտակը: Իր երբենի երդող, պարող եւ վառվռուն ծաղիկը:

Եկին օտար մարերն ի վրան,
Եկին օտար ձուրերն ի վրան:

Բեռնակիրը չուան մը անցուց մեռելին ոտքերուն: Պատսպարանին մայր դուռը բացուեցաւ ու անմիջապէս դոցուեցաւ:

Քարէ անգութ սանդուխներն ի վար, սիրուն վարդը գետափ իջաւ:

Հին կամուրջը, իր բարձունքէն, մատղեց զայն Հայոց գետին:

Հարազատ զաւակ մը մօրը ղնաց:

ԱՐՇԱԻԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ու մինչ խաղաֆացիէ դիւրաբորբ, ջղային եւ շատ եռուն էին, թամզարացիէ, ընդհակառակն, համբերող, հանդարտ, խաղաղասէր, համբերող, հանդարտ, խաղաղասէր ժողովուրդ էին: Միջավա՞յրն էր, կլիմա՞ն, ջուրերու կարկաչով օրօրուող իրենց ադուռ գիւղին խաղաղութի՞ւնը պատճառը. չգիտեմ...:

Պանդուխտ գացողները ճամբելու՝ եւ պանդխտութենէն վերադարձողները դիմաւորելու համար ալ Գարահիսարցիէ մինչեւ թամզարա կ'երթային: թամզարա կ'երթային վարդավառին եւ ամէն կիրակի օր»:

Ինչպէս ըսուեցաւ, աշխարհագրական իր դիրքին պատճառաւ, ամէնօրեայ ճամբորդներու երթեւեկով եռուղեռն ու շարժումը անպակաս են եղած, այնտեղ: կեդրոն քաղաքներէն դէպի Սեւ Ծով ուղղուող ճամբորդները՝ տախտուած էին հոն իջեւանիլ, ճամբորդութեան եւ փոխադրութեան միակ միջոց ունենալով ձի, ջորի ու երբեմն ալ կը պատահէր որ ուղտերով գային, փոխադրելով այսպէս երկրին արտադրած ամէն տեսակի բերքերէն:

Թամզարան, ո՛չ միայն չոր ու առողջարար կլիմայ ունէր, այլեւ՝ կանաչազարդ պարտէզներով, մարգերով, դիշերը ցերեկ կրկին նման վազող ջուրերով բնութենէն բացառաբար օժտուած էր, եւ թերեւս ազգէ իր «դրախտավայր» յորջորջումը:

Ինչպէս չլիշել, Ջավուշ Աղբիւրը, Օխան Աղբիւրը, Հօյնան (ուխտատեղի էր) եւ հողին ընդերքէն ցայտող ջուրի ուրիշ վազքեր, որոնց կարկաչը, դիւերուան խոր լռութեան մէջ կարծես, համանուագային երաժշտութեան մը տպաւորութիւնը կը ձգէր:

Մանուկութեան մեր ամէնէն չատ սիրած վայրն էր, աղբիւրները, ուր կ'երթայինք ըզօսանքի մեր ժամերը հոն անցընելու, «ծղրտուք» խաղալու, դիտնալով հանդերձ թէ՝ վերջը, մայրիկէն ափոց ու ծեծ կար...:

Ա՛խ մեր մայրերը, մեր սիրելի ու նահատակ հայ մայրերը: Միջադեպի անասպաներուն ո՛վ գիտէ ո՞ր անկիւնը մահացաք առանց դերեզման մը ունենալու, եւ թերեւս.. Աստուած անդամ չտեսաւ թէ ո՞ւր են մնացած նահատակի տան - լուած ձեր ոսկերոտիքը, եւ ատոր համար ալ, ահա՛ 55 տարիներ եաքն իսկ կ'ողբանք ձեր կորուստը, մնալով միշտ՝ անմխիթար եւ սգաւոր...:

Եւ, Ապրիլեան տարեդարձի այս պահուն, երբ երեւակայութեան աչքերով կը փորձենք անդամ մը եւս ձեզ յիշել ու տեսնել, խունկի եւ մոմի, մրմունջ մը աղօթքի փոխարէն, մեր աչքերէն հոսող ա՛ն կայլակ մը արցունք միայն ձեզի...

Ջանդալառութեան եւ ցնծութեան լի՛նչ երանելի օրեր էին, երբ մենք՝ մանկութենէն հաղիւ հասած պատանեկութեան դուռը, ամէն ինչ վարդագոյն կը թուէր մեզի եւ կեանքը իր բովանդակութեամբ կ'ընդունէինք որպէս թանկագին պարգեւ մը Աստուծմէ մարդուս չնորհուած, իր բազմապիսի բարիքներով եւ նաեւ այդ կեանքը քաղցրացնող, երջանկացնող իր չատ մը կողմերով:

Մեր մանուկ հոգին ու անմեղունակ միտքը, չէր կրնար ըմբռնել այն ատեն ու երեւակայել թէ՝ նոյն այդ Աստուածը՝ գոյութիւն էր տուած նաեւ, դայլի եւ րոբենի վոհմակներու, որոնք, իրենց բարբարոսի բնազդին յագուրդ տալու համար, անգթաբար ուերեցին, քանդեցին եւ ըզքաղեցին խաղաղասէր, աշխատասէր եւ պանուականի հոգիով մարդոց օճախները:

Անջափահասութեան մեր այդ օրերուն, լաւ ու մոխիկ ըրեր էինք մեր մեծերէն չատ ու չատ պատմութիւններ, առանց սակայն կարենալ թափանցելու անոնց խորքին կամ կշռելու անոնց տարողութիւնն ու իրական իմաստը:

Հասկնալի է այժմ, որ այդ պատմութիւններով, մեր մեծերուն նպատակն էր, լուսեցոյց մեր մտքերը լուսաւորելու, արթուն պահելու եւ հասկցնելու որ՝ կեանքը միշտ ալ վարդագոյն չէ՛ ու չէ եղած, մանաւանդ Հայուն կեանքը եւ, գոյութիւն ունին նաեւ դառնակսկիծ սպառող վտանգներ եւ դառնացնող իրողութիւններ...:

Որքա՜ն լսած ենք, 1895ին դործադրուած ջալանի եւ կոտորածներու մասին: Մոխիկ կ'ընէինք, որպէս պատմութիւն եւ այդքան միայն, մինչեւ որ սեւ օր մը մենք ևս կրեցինք մեր մորթին վրայ նոյն տեսակի գազանային խժդժութիւնները...:

1895ին, ինչպէս ըսուեցաւ, մինչ Շ. Գարահիսար գերծ է մնացած կոտորածէ եւ թալանէ, որովհետեւ հոն ընդդիմութեան պիտի հանդիպէր թուրք խուժանը, ընդհակառակն՝ կանխամտածուած ճի - ւաղային իրենց ծրագիրը լ գործ են դրած, անակնկալօրէն յարձակելով թամզարայի անմեղ եւ անպաշտպան ժողովուրդին վրայ, անխնայ ջարդելով տեղւոյն հայ բնակչութիւնը, ահ ու սարսափ սփռելով օրեր չարունակ:

Չհաւատալ կուզար, երբ դէպքի մը առիթով միայն տեղեկացայ որ՝ կոտրածի այդ օրերուն մեր դիմացի խանութին մէջ նստող Ա... էֆ. կոչուած հրէչի մը կողմէ իր բազկաթոռին վրայ դուշնահար է եղած, հօրենական մեծ հայրս, որուն, ամէն մեղքիս վրայ չատ ալ... մտերիմ բարեկամ է եղեր, յիշեալ ոճրագործը: Ասիկա, հաղարներու մէջէն, մէկը միայն:

Այսպէս, հակառակ պարբերաբար տեղի ունեցող թալանի եւ ջարդերուն, հակառակ իր փոքրաթիւ բնակչութեան, թամզարացիք, նախանձախնդիր, միշտ պահած են հայ Գիրին ու Մշակոյթին հանդէպ իրենց սէրն ու ճաշակը:

Արամեան վարժարանը իրեն յարակից մանկապարտէզով եւ Սբ. Թագաւոր եկեղեցին նոյն մուտքով, հոգի նոյն չըրջարակին մէջ կառուցուած էին, բաժնուելով իրարմէ բաւական ընդարձակ բակով մը, որ դասերէ դուրս տղայոց զբօսանքի վայրն էր:

Դպրոցին յատկացուած բաժինը բաւականն ընդարձակ էր, եւ ուր պանուելու համար պէտք էր բարձրանայինք քարաչէն սանդուխներէ, որ մեզ կ'առաջնոր - դէր նոյնպէս քարաչէն դահլիճի մը մէջ, որու երկու կողմերուն վրայ կը բաժնուէին դասարանները: Ալ կողմը կը պանուէր նախակրթարանի բաժինը, իսկ ձախին երկարող սրահին մէջ, միջին եւ բարձրագոյն դասարանները, ուր առանձինն կը դասաւանդուէին:

Աւելցնեմ, որ կարող եւ որակաւոր ուսուցիչներ կային, իսկ այդ չրջանին վարժարանի ընդհ. տեսուչն էր, սքանչելին՝ Գրիգոր Վահունի, որ միանդամայն, ինքն էր որ կը դասաւանդէր բարձրագոյն դասարաններու աշակերտաց, ինչպէս, հայերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն եւ այլ ուրիշ նիւթերու չուրջ:

Ես ու ինծի տարեկիցներ պատկանելով միջին դասարաններուն, դեռ բախտն ու երջանկութիւնը չէինք ունեցած իրեն ա - չակերտելու:

Կ'արժէ որ քիչ մը աւելի մօտէն ծանօթանանք, այս քաջասիրտ եւ ազնուական յեղափոխականին կեանքին, կարդալով Արամ Հայկազի տողերը «Շ. Գարահիսար եւ իր Հերոսամարտը»՝ դրքէն:

«Թամզարայի դպրոցը կը խուզարկուի եւ տնտեսի անփութութեան հետեւանքով տեսուչի (Գր. Վահունի) սեղեակէն կարգ մը թուղթեր կը գրաւեն: Բայց, Գօմիսէր Յովսէփ Պօտոսեանը եւ ոստիկան Բասիմը կը կաշառուին եւ գրաւուած թուղթերը ձեռ կը բերուին ու կը փոխուին: Սակայն, «Հայրենիքի սէրը» խորագրով գրուածք մը, անուշադրութեամբ կը մնայ եւ պատճառ կ'ըլլայ Վահունիի ձերբակալութեան՝ 1900ին եւ բանտարկութեան: Սահմանադրութեան հռչակումէն քիչ վերջ, ըսուեցաւ թէ քաղաքական յանցաւորներուն ներում է չնորհուած եւ թէ չուտով անոնք պիտի վերադառնան հայրենիք: Ներումը ընդհանուր էր ու Գարահիսարցիք անձկութեամբ կը սպասէին վերադարձին երկու հայրենակիցներու, որոնք հարիւր մէկական տարուան բերդարգելութեան վճիռով կը գտնուէին Աքքայի եւ Սեբաստիոյ բանտերը:

Այդ երկու բանտարկեալները կը կոչուէին Գրիգոր Վահունի եւ Ղուկաս Տէօվլէթեան (Ղուկաս Աղբար):

Ասոնցմէ առաջինը ուսուցիչ էր եղած եւ հօրաքրոջս ամուսինն էր: Ձերբակալուած ու դատապարտուած էր իբրեւ յեղափոխական:

Ծնած Կովսուն, բայց փոքր տարիքին դարձած Շապին Գարահիսարի զաւակ՝ երկար տարիներ ապրելով եւ ուսուցչական պաշտօններ վարելով հոն: Եղած է Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանի աշակերտ: Քալ յեղափոխական եւ հայրը ևրեք տաղանդաւոր մանչերու եւ աղջկան մը (վերջինը՝ հիմա Տիկին Զապէլ Սեբոբեան):

ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ՝ ԻՐԱՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԽԱԺԱԿ՝
ՍԻԱՄԱՆԹՈՅԻ ՄԱՍԻՆ

Ի՞նչ երզեց Եարճանեան:

Պատասխանս կարճ է.— Հայու ցաւը, Հայաստանի վէրքը: Ես զայն կը գտայ - դեմ փառապանծ ցանկի մը մէջ.— Աբովեան, Րաֆֆի, Գամառ - Քաթիպա, Փափազեան, Ահարոնեան, Սիամանթօ: Տարբեր է անոնցմէ իր տաղանդին խոր - րութիւնովը, իր ուժին ահաղնակուռ թափովը, իր պատկերներուն հսկայական դժոխայնութիւնովը, իր ներաշխարհէն արտավիժող ղգացումներովը, բայց ա - նոնց չարքին է, մարմինը անոնց մարմինէն, արիւնը անոնց արիւնէն:

... Եարճանեան թրքահայ բանաս - տեղծներուն մէջ գրեթէ միակն է, որ չէ երգած իր մտերիմ ղգացումները, իր ևսին չուրջ չէ պարած, չէ ոգեւորուած «արուեստը արուեստին համար» սնամէջ սկզբունքով:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ՝ ՍԻԱՄԱՆԹՈՅԻ ՄԱՍԻՆ

Դիւցազներգակ մը չէ Եարճանեան, դիւցազուններ երգելով հանդերձ: Ցեղափոխութեան ոգեկոչող երգիչն է, ոգ - մերգու մըն է: Իր հերոսները քաջութիւնը քաջութեան համար չեն պայքարիր, ինչպէս հինները կ'ընէին ընդհանրապէս:

Հին դիւցազները աշխարհակալներ էին կամ առասպեներ. նորերը, Եարճանեանի հերոսները, յեղափոխականներ են կամ առաքեալներ:

ՌՈՒԲԵՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝
ՍԻԱՄԱՆԹՈՅԻ ՄԱՍԻՆ

Սիամանթօ ոգմի երգիչն է: Բայց մինչ իր նախորդները կռիւը կը դրդէին եւ ժողովուրդը պայքարի կը հրաւիրէին, Սիամանթօ, ընդհակառակն, կռիւը կ'երդէ: Ան կ'երգէ տանջանքը եւ զայն յոյսի կը փոխէ:

Այս չէշտն է, որ Սիամանթոյի քերթուածներուն մէջ մարզարէական չունչ մը կը զգէ:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԽԱԺԱԿ՝ ԶՕՀՐԱՊԻ ՄԱՍԻՆ

Զօհրապի գրած ամէն մէկ նորավէպը դոհար մըն է.— դեղեցիկ, գողարիկ, հոգեբանօրէն ճիշդ: Ծայրէ ծայր կը կարդաք Զօհրապի գործերը եւ կը տեսնէք Պոլիսը իր բոլոր կողմերով: Զօհրապ ինքը Պոլիսն է, թէ՛ իր թերութիւններով եւ թէ սքանչելիքներով:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Վարուժան նոր սերունդին երգիչներէն է, ձեր երգիչը, երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ:

Դպրոցական եղած ատենս՝ կրօնագէտ - ութեան դասատուս սորվեցուց ինծի, որ հայ եկեղեցւոյ մէջ մկրտութիւնը եւ կնունքը միմիայն ջուրով չըլլար, երբեմն հուրով ու սուրով ալ կը կատարուի: Նոր սերունդին դրականութիւնը ճիշդ այդ դրոշմը, այս կնիքը կը կրէ իր վրան. ամէն ինչ տառապանք է հոն, ամէն ինչ աղաղակ է եւ բողոք: Հայկական ջարդե - րու ականատես դրականութիւնն է, միքերը՝ մոայլ, բառերը՝ զաշոյնի պէս փայլատակող, մահահոտ եւ արիւնաներկ դրականութիւն՝ հայկական ճակատագրին պէս:

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Վարուժանի լեզուն, բազրատուհիներու եւ Ալիշաններու չունչին տակ կազմուած, առատօրէն կ'օգտուի դրաբարի ճոխութիւններէն, զոր գործածելու ատեն երբեմն սայթաքումներ ունենալէ զերծ չէ սակայն բանաստեղծը, իր նկարագրութեանց մէջ երբեմն դնելով հինցած բառեր, ինչպէս դռռյք, ռաշնական, խրախ եւայլն, որոնք պատկերներուն մէջ որեւէ դեղեցկութիւն չեն աւելցներ:

Ուրիշ կէտ մը՝ չափազանցութեան տարուած իրապաշտութիւնն է Վարուժանի քերթուածներուն մէջ: Իրապաշտութիւնը երբ չափազանցութեան կը տարուի քերթողական արուեստին մէջ, բանաստեղծական հրապոյրը կը խաթարուի, եւ կը փճանայ այն մշուշապատ խորհրդաւորութիւնը, որ բանաստեղծութեան մը համայքն է միշտ: Վարուժան իր չատ մը դեղեցիկ էջերուն մէջ երբեմն այնպիսի տողեր կը սպրդեցնէ, որոնք պատկերին ընդհանուր դեղեցկութիւնը կը խաթարեն:

ԵՐ. ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ՝
ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Զարդարեանի լեզուն, բոլոր դասակարգի դրուագներուն մէջ, ամէնէն մաքուրը, ամէնէն ճոխը եւ ամէնէն ներդաշնակն է:

Ինծի համար՝ Զարդարեան մեր ժամանակակից դրականութեան վարպետներէն մէկն է: Իմ հաճոյքներս մէկն է արդէն իր արձակը, հիմա աւելի կոկուած, զարուած, կանոնաւորուած, զոր կը կարդամ ամէն օր եւ որ, հակառակ լրագրական հեւասպառ աշխատանքի մը արդիւնքն ըլլալուն, բարձրօրէն դրական է, դեղեցիկ է, պատկերալից է եւ խրոխտ:

ԹԱՄԶԱՐԱ

Սարեւ գրուած այս ոտանաւորը նաեւ ցայտուն մէկ վկայութիւնը չէ՞ միթէ, որու սրտաճմլիկ տողերուն ընդմէջէն կ'արձագանգէ, Հայուն վիճակուած ողբի եւ աղերսի յաւիտենական ձայնը:

Ա՜խ, անուշիկ Թամզարա, ես ալ հասաւ մեծ վտանգ,
Դու մեր սիրուն հայրենիք, ե՞րբ պիտի առնես նոր կեանք,
Այժմ տխրութեան մէջ ես, ես համար կուլանիք – կ'ողբանիք,
Աստուած գթա՛ fo վերայ, մեր սիրելի Թամզարա:
Քու արօտներդ, մարգերդ, այգիներդ, արտերդ,
Ձիտը ծռած որբի պէս՝ նստեր կուլան վանիերդ,
Աստուած գթա՛ fo վերայ, մեր սիրելի՛ Թամզարա:
Հազար – հազա՛ր կտրիճներ, ապագայի յոյսերդ,
Արեգնագան աղջիկներ, ճահիլ – նիւանի կոյսերդ,
Սեւ են կապեր՝ ես սգա՞ն... ինչա՞նկ մոռնանիք fու սէրդ,
Աստուած գթա՛ fo վերայ, մեր սիրելի՛ Թամզարա:
Թռնիրներդ մարեցին, ճօխուլ շինող հարս չկայ,
Հարսնիք չկայ, խաղ չկայ, աշրղ չկայ, սաղ չկայ,
Ձիկերներնիս տաղեցին, մեզ աս կեանքէն մաս չկայ,
Աստուած գթա՛ fo վերայ, մեր սիրելի՛ Թամզարա:
Աշխա՛րհ – աշխա՛րհ հողերդ հերկող չկայ, հերկ չկայ,
Օխտն – Աղբուրիդ, ճօյնայիդ չորս բոլորը էոբ չկայ,
Թուքդ է հասեր՝ ներմըկեր, ծառներդ բօքվող ձեռբ չկայ,
Աստուած գթա՛ fo վերայ, մեր սիրելի՛ Թամզարա:
Օր մը պ'ելլա՞յ որ աճապ, ճորէն ծաղկիս դալարուն,
Մոռնաս ցաւերդ բիւրաւոր, սրբես արցունքդ ու արուն,
Երդիկներդ ճրվըլտան, տօնես մեզ հետ նոր – գարուն,
Աստուած գթա՛ fo վերայ, մեր սիրելի՛ Թամզարա:

ԿՈԹԻԿԵՆՑ ԱՆԱՆԻԱ
(1896, *Թամզարացի*)
(*Հայրը դերասան Արման Կոթիկեանի*)

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԱՊՐԻԼ, 24, ԺԱՄԸ 21–ԻՆ

SALLE GAVEAU 45, RUE LA BOETIE — Métro : MIROMESNIL

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒՆ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Կը խօսին.— Պ. Պ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, ՍՈՒՐԻՆ ԱԿՈՒՈՖ (հայերէն) *եւ* ՌՈՒԲԻՆ ՄԵԼԻՔ (ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին.— ՍՕՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԿԱՐՊԻՍ ԱՔԲԻԿԵԱՆ, Ս. ՄԱՄԼԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ *եւ* ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ *ու* ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ *վարժարաններու* ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ *ղեկավարութեամբ* ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ Սաթենիկ Եփիզարոպաչեանի, Անահիտ Ուզունեանի եւ ընտանեկան պարագաններուն իրենց զարմիկին՝ Մեսրոպ Վրդ. Եփիզարոպաչեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի 55ամեակի ոգեկոչումը այս Կիրակի ժամը 10ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ 1915ի մեր բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար։ Հանդիսաւոր պատարագը եւ հոգեհանգիստը կը մատուցուի հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

մասնակցութեամբ զաղութը ներկայացնող զլխաւոր Միութիւններուն։

Արարողութեան ներկայ պիտի ըլլան Նախարար Պր. Ռ. Ա. ՎԻՎԻԱՆ, Վալ տը Մառնի ընհանգապետ Պր. ԼԻՒՍԻԷՆ ԼԱՆԻԷՐ, Քաղ. Ընդհ. Խորհուրդ. Պր. ՆԷՕՆԺԵՍԷՐ, երեսփոխան Պր. ԱԼԷՆ ԿՐԻՕԹՒԷ, Ալֆորվիլի քաղաքապետ եւ ընհանգի խորհրդատու Պր. ԺՕԶԷՖ ՖՐԱՆՉԵՍԿԻ եւ փոխ քաղաքապետ ՇԱՍՈՅԷՆ։

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու եւ մատուցանելու իր յարգանքը մեր բիւրաւոր նահատակներուն։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Ուրբաթ (24 Ապրիլ) Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր եկեղեցին բաց պիտի ըլլայ մեր ժողովուրդին համար ժամը կէսօրէ եաք 3էն 5, ի յարգանս մեր բիւրաւոր նահատակներուն, եւ ժամը ճիշդ 4ին կը կատարուի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ անոնց հոգիներուն համար։

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը աղօթելու եւ իր յարգանքը մատուցանելու իր բիւրաւոր նահատակներուն։

ՆՈՒԻԷՐ

Գամպէթան եղբայրները (Սէն Մօրի – սէն) կզմէս Գողեանի մահուան առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարեգործական փոխան ծաղկեպսակի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոն.— Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը *չնորհակալութեամբ ստացած է, ողբացեալ Մարիամ Թաղէոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ, այրի Տիկին Մ. Տէր–Յակոբեանէ 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ծովինար Աբթինեանէ, (Ամերիկա) 25 Ֆրանք։*

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան Ննթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, ղպրոցին սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Իսիի Ջաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ եաք ժամը 16ին ընկ. Եղիա Սերոբեանի տունը։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՓԱՐԻԶ

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական բացառիկ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզեան չրջանի ընկերները, Հինդշաբթի Ապրիլ 30ին, ժամը 20,30ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ
NOTRE-DAME

Կիրակի, 26 Ապրիլ, ժամը 16ին Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ Նոթըր Տամի Աթոռանիստ Մայր եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ, Առնուվիլի վարչապետ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ապրիլեան եղեռնի բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար։

Կը խնդրուի Առնուվիլի եւ չրջանի հաւատացեալներէն ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի ոգեկոչման արարողութեան։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ 55 –ԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ
Կիրակի 26 Ապրիլ ժամը 10ին Քափիթոլի մէջ։

Պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ
Պ. ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՌԻ
Հովանաւորութեամբ
Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարան նին եւ մասնակցութեամբ զաղութս ներկայացնող զլխաւոր Միութիւններուն

Խօսք կ'առնեն

ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՌ
ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ
ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ԵՒ ԻՎ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ուղղերձ նաեւ Հայկ. Դատի յանձնախումբին կողմէ՝ Պարոն ՄՈՇ
Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին.— ԱԼԻՍ ՇԱՄԻՐԵԱՆ (Նիսէ օփերայէն), Օր. Ա. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ (Ա. Մրցանակ Մարսէյլի Երաժշտանոցի)։
Յուշատօնէն ետք պիտի կազմուի թափօրը ծաղկեպսակ դնելու համար aux Monuments des Gardes Mobiles

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերու

Ապրիլ 26 Կիրակի կէսօրէ կէսօրէ եաք ժամը 3ին Վալանսի պետական թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ Ազգ. Միութեան առենապետ Տօքթ. ՄԱՐԳ ԳՈՀԱՐԵԱՆ
Կը խօսի (ֆրանսերէն) Ազգ. Միութեան կողմէ Պ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Խօսք կ'առնեն՝ կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր հովիւ հայր ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՐԴԱՄԵԱՆ, *օրուան բանախօս*
Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԱՊԵԱՆ (Միլանոյէն)
Գեղարուեստական պատշաճ յայտագրին մաս կը կազմեն տեղւոյս լաւագոյն ուժերը

×

Կիրակի Ապրիլ 26 առաւօտ մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի մատուցուի Ապրիլեան Եղեռնի բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար։ Պաշտամունքը տեղի պիտի ունենայ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Պատարագէն ետք տեղի պիտի ունենայ ծաղկեփունջի զետեղումը Մեռելներու Յուշարձանին։

Կը խնդրուի մեր նահատակներուն յիշատակը յարգողներէն որ ներկայ զըտնուին եկեղեցւոյ առջեւ, ժամը 11,30ին, թափօրին մաս կազմելու։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնի նահատակներուն, բարձր հովանաւորութեամբ
Պ. ՓԻԼԻՊ ՄՈՒԹԻՆԻ (Տէսինի քաղաքապետ) եւ պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՒՐՃԵԱՆԻ, կազմակերպութեամբ «Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի Յանձնախումբի»։

Այս առթիւ տեղի կ'ունենան հանդիսութիւններ հետեւեալ յայտագրով.

26 Ապրիլ Կիրակի ժամը 11ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին համար։

Նոյն օրը՝ ժամը 15ին կը կատարուի ոգեկոչման նուիրական հանդիսութիւնը Տէսինի Մէրիի սրահին մէջ։

Կը նախագահէ ԱՐՍԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ (Տէսինի փոխ քաղաքապետ)։ Օրուան բանախօս ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՃՃԵՆՏՐԵԱՆ։

Արտասանութիւն՝ Օրիորդներ Տապաղեան, Տարտաքճեան, Կարապետեան։

ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ
ՎԻԵՆԻ ՀԱՑ Ա.ԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

26 Ապրիլ Կիրակի ժամը 10,30ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին համար Սէն Ժոզէֆ մատրան մէջ, ուրկէ համախումբ զնացքով դէպի մեռելներու յուշարձանը, ուր կը զետեղուի ծաղկեփունջ։

Ժամը 15,30ին ոգեկոչման նուիրական հանդիսութիւնը Վիէնի Սէրքէլ Քաթոլիկի սրահին մէջ։

Կը խօսին ՊՊ. ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԱՆ (փոխ նախագահ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան), եւ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ։

Արտասանութիւններ՝ Օրիորդներ Ա. ճէմճեանի եւ Ջէլէչեանի կողմէ։

Երգ՝ Օր. Ալթունեան (Լիոնէն) եւ Սանճեան։ Խմբերգ Վիէնի «Նոր Սերունդ»ի երգչախումբին կողմէ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ 25 Ապրիլ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան դրասենեակին մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ։ Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն։

×

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Շաբաթ 25 Ապրիլ ժամը 18ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ, բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 24ին Ուրբաթ օր ժամը 14,30ին Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վից սրահին մէջ։

×

ՀԱՄԱՅԱՐԲԵՐԴ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ տեղւոյն վրայ։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է սոյն կարեւոր ժողովին։

×

Լիոն.— Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը *ամսոյս 28ին, Երեքշաբթի կէսօրէ եաք ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ՝ Մայիս 10ի խնջոյքի մասին։*

ԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՆ

Լիոն.— «Մայիս 28»ի տօնակատարութիւնը *Ճունիս 6ին, Շաբաթ իրիկուն, Ազգ. Տան սրահը։*

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ աշակերտահիւներու կողմէ

Տեղի պիտի ունենայ
26 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ եաք ժամը 17,30ին
SALLE CHOPIN
8, Rue Daru, Paris, Métro : Ternes

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄՆԵՐ ՀԱՑԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԵՐԳ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Գին 10 եւ 7 Ֆր.

Հ.Բ.Ը.Մ. (ՄԱՐՍԷՅԼ)
ԼՍԱՐԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի, 30 Ապրիլ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 20,30ին, Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ։

Կը խօսի՝ Պր. ԱՐԱՄ ՇԷՀԻԿԵԱՆ *նիւթ ունենալով՝* Բարեգործականի տեսլականը։ Դասախօսութիւնը կը կատարուի հայերէն եւ ֆրանսերէն։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՇԱԲԱԹ
25
ԱՊՐԻԼ
SAMEDI
25 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11.799

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

46e ANNÉE — N° 11.799

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԵՆԻՆ

Ա.

Շուրջ մէկ տարիէ ի վեր Խորհրդային Հայաստանի թերթերը ամէն օր իրենց էջերուն մէջ մասնաւոր յօդուածներ կը յատկացնէին Լենինի կեանքին ու վարդապետութեան, հազարումէկ ձեւերով, ա-նոր ծննդեան հարիւրամեակին նախատեսութեամբ:

Ապրիլ 22ին Խորհրդային Միութեան մէկ ծայրէն միւսը արտակարգ հանդէս-ութիւններ նշեցին այդ պատմական թուականը:

Վլատիմիր Իլիչ Ուլիանով, Մականուանեալն Լենին, ծնած էր 22 Ապրիլ 1870ին Սիմպիրսքի մէջ (ներկայիս Ուլիանովսկ) Վոլկայի ափին: Մեռաւ 1924 Յունուար 21ին Գորկի գիւղը՝ Մոսկուայէն 40 քիլոմեթր հեռու: Հայրը դպրոց-ներու քննիչ էր: Եղբայրը Ալեքսանդր քսան տարեկանին մահապատիժի ենթարկուեցաւ 1887ին, իբրեւ մասնակից Ալեքսանդր Գ. ցարին դէմ կազմակերպուած դաւադրութեան:

Ուսանող Վլատիմիր 1891ին վտարուեցաւ Քազանի համալսարանէն: Ուսումը շարունակեց Ս. Պետերսբուրգի մէջ, ուր ստացաւ իրաւաբանական վկայական: 1893ին իբրեւ փաստաբան հաստատուելով Թուխոյ մայրաքաղաքը, յարաբերու-թեան մէջ մտաւ ուղղափառ մարքսեան շրջանակներու հետ: Ուսումնասիրեց Կարլ Մարքսի վարդապետութիւնը եւ հետեւեցաւ Պլեխանովի, որ անիշխանական ծայրայեղ ձգտումներ ունեցող յայտնի տեսաբան էր:

Փոթորկալից կեանք մը վերապահուած էր Վլատիմիր Իլիչի, որ 1894ին սկսեալ հրատարակեց բազմաթիւ վիճաբանական գրքոյկներ, մանաւորաբար Ներդնիկ-ներու դէմ, որոնք քաղաքական յեղափոխութեան իրենց մէջոց կը քարոզէին ա-հաբեկչութիւն ու դասակարգերու միացումը: Հակառակ էին դասակարգային պայքարին, որ ընկերվարութեան հիմնական սկզբունքներէն մէկն է:

Շուշեցիոյ մէջ 1895ին առաջին անգամ կը հանդիպի Պլեխանովին: Ռուսիա վերադարձին երեք տարուան աքսորի դատապարտուելով կը ղրկուի Սիպերիա (1897–1900ի Յունուարը), ուր 1899ին կ'ամուսնանայ իրեն զաղափարակից Նատեժտա Կրուպսկայայի հետ:

1900 Դեկտ.ին Զուիցերիոյ մէջ կը հիմնէ խմբա (կայծ) թերթը: Կը մասնակցի ընկերվարական զանազան համաժողով-ներու: Կը բաժնուի Պլեխանովէն: 1903ի համաժողովին կը յաջողի պատգամաւորներու մեծամասնութեան ընդունիլ տալ իր տեսակէտները: Հետեւանքը կ'ըլլայ հերճուած: Լենին կը դառնայ վարիչը մեծամասնականներուն (բոլշեւիկ), մինչ փոքրամասնականները (մենշեւիկ) կը հետեւին Պլեխանովի: Կը պայքարի ռուս եւ օտար ընկերվարականներուն դէմ: 1905 Յունուար 4ին կը հրատարակէ նոր թերթ մը՝ Վպերիոդ (Յառաջ):

Մէկ քայլ առաջ երկու քայլ ետ խո-րագրով 1904ին լոյս ետեսած իր գրքին մէջ կը ջատագովէ արագ յեղափոխութեան անհրաժեշտութիւնը, պրո-լետարներու դիկտատուրան, առանց ըս-պասելու բարեշրջման միջանկեալ շրջանի մը:

1905ի ռուսական առաջին յեղափոխու-թենէն ետք Ռուսիա վերադառնալով դր-ծօն մասնակցութիւն կը բերէ յեղափո-խական զանազան շարժումներու, մաս-նաւորաբար Մոսկուայի ընդհանուր դր-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՄՊՈՃԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Քամպոճի մէջ ստեղծուած ծանր կա-ցութեան ի տես, Ուաշինկթըն ո՞րքան ժամանակ ինքզինք կրնայ անտարբեր ցոյց տալ, հարց կուտային առենէ մը ի վեր քաղաքական դէտերը: Մասնաւորապէս այն պահէն ետք, երբ Զօր. Լոն Նոլի կա-ռավարութիւնը բացէ ի բաց պինական օժանդակութիւն խնդրեց Ուաշինկթընէ:

Շատերու կարծիքով Ամերիկա այլեւս միջամուխ եղաւ Քամպոճի պատերազմին, քանի որ առջի օր Սպիտակ Տան բանբերը յայտարարեց, թէ Սայկոնի կառավարու-թիւնը, Ուաշինկթընի համաձայնու-թեամբ, բազմահազար զէնք առաքեց Փնոմ Փեն: Ի դէպ, ինչպէս կը հաղորդեն Ուաշինկթընէ եւ Սայկոն միաժամանակ, առաքուած զէնքերը ձեռք ձգուած են, այսինքն՝ ղրաւուած Հիւսիսային Վիէթ-նամցիներէն:

Այժմ հասկնալի կը դառնայ, թէ ին-չո՛ւ առջի օր, անակնկալ կերպով եւ ա-ռանց յայտուն պատճառի մը, փակուե-ցաւ Փնոմ Փենի օդակայանը: Արդարեւ, այժմ յայտնի կը դառնայ, թէ երեք փո-խադրական օդանաւեր վայրկեան կատա-րած են զիչերանց՝ զէնք եւ զինամթերք յանձնելու համար Խմեր ուժերուն:

Զէնքերու առաքումին կապակցու-թեամբ, Սպիտակ Տան բանբերը դիտել տուաւ, թէ այս յանձնումը ոչ մէկ կապ ունի Լոն Նոլի կառավարութեան ծանօթ դիմումին հետ, քանի՛ որ այդ հարցը, ներկայիս, յատուկ քննութեան առարկայ կը դառնայ: Ցամենայն դէպս, յանձնու-մի որոշումի նախօրէին, Ամերիկայի Ազ-գային Ապահովութեան Խորհուրդը յա-տուկ նիստ մը գումարած էր Նիքսընի հետ: Կ'ենթադրուի թէ այդ առթիւ որո-ւած է զէնք եւ զինամթերք յանձնելու որոշումը:

Այս կարգադրութեամբ աւելի եւս յըս-տակ կը դառնայ Նիքսընի անցեալ օր-ուան ճառին հետեւեալ հատուածը, թէ «Ամերիկա պիտի չպարտուի Վիէթնամի մէջ»: Կը հետեւի ուրեմն, թէ Ուաշինկթըն այս կամ այն ձեւով ու աստիճանի վրայ զօրավիղ պիտի կենայ Զօր. Լոն Նոլի իշխանութեան:

Դիտել կը տրուի այս առթիւ, թէ ան-

ծաղուելին, որ զինեալ ապստամբութեան կը վերածուի, զեկավարութեամբ բոլշե-վիկներուն, որոնք պահ մը ձեռք կ'առնեն իշխանութիւնը՝ քաղաքային սովետ կազ-մելով:

Ապստամբութիւնը կը ճգմուի: Ցար Նիկոլա Բ.ի 1905 Հոկտ. 17–30ի ուղղով Ռուսիա կ'ընդդիմէ սահմանադրական վարչակարգ, որ սակայն երկար չի տե-ւեր: Նախարարապետ յեղաշրջական Ստոլիպին կը ջնջէ Սահմանադրութիւնը: Լենին 1907 Դեկտ.ին կը հեռանայ Ռու-սիայէն: Կը ճամբորդէ Եւրոպայի զանա-զան երկիրները: Պահ մը կ'ապրի Զուի-ցերիա, յետոյ՝ Փարիզ, ուր կը հրատա-րակէ Պրոլետար թերթը: Գաղտնի քա-րոզչութեամբ կը կազմակերպէ բոլշեւիկ-եան հատուածը, որ 1912ի Փրակայի հա-մաժողովին մէջ վերջնապէս բաժնուելով մենշեւիկներէն կը դառնայ անջատ բոլ-շեւիկեան կուսակցութիւն: Ս. Պետերս-բուրգի մէջ լոյս կ'ընծայէ կուսակցու-թեան պաշտօնաթերթը՝ Պրաւդա (Ճշմար-տութիւն):

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԻԼ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԳԱՀԻՐԷԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

1969 Նոյեմբեր 3ին, Գահիրէի մէջ դաշնի համաձայնագիր մը կընքուեցաւ Զօր. Պուսթանիի եւ Ե. Արաֆաթի միջեւ՝ Պաղեստինցիներու գործունէութեան պայմաններու մասին, Լիբանանի մէջ: Վերջերս, ինչպէս հաղորդած էինք, Պէյ-րութի «Ալ Նահար» թերթը հրապարա-կեց դաշնի համաձայնագրին կէտերը, զորս կը ներկայացնենք ստորեւ.

Պաղեստինցիներու ներկայութեան մա-սին.— Համաձայնագիրը կը մատնանշէ հետեւեալ հինգ կէտերը:

1) Աշխատանքի, բնակութեան եւ տե-ղափոխութեան իրաւունք՝ Լիբանան գըտ-նուող Պաղեստինցիներուն համար:

2) Կայաններու մէջ հաստատում տե-ղական կոմիտէներու, բաղկացած Պաղես-տինցիներէ, որպէսզի զրաղին կայանի բնակիչներուն հետ: Այս աշխատանքը կը կատարուի համագործակցաբար տեղա-կան իշխանութիւններուն եւ Լիբանանի վեհապետական իրաւունքներու չրջագի-ծին մէջ:

3) Պաղեստինի Ազատագրական ճակա-տը կայաններէն ներս իր տրամադրու-թեան ներքեւ կ'ունենայ « մարմիններ », որոնք կը պատկանին կռուող բանակի հրամանատարութեան, որպէսզի համա-գործակցի տեղական կոմիտէներուն հետ. այս մարմիններուն պարտականութիւնն է կարգաւորել զէնքերու քանակը կայանէն ներս եւ, ասիկա, յարգելով Լիբանանի ապահովութիւնն ու պաղեստինեան յե-ղափոխութեան չահերը:

4) Թոյլատրութիւն Լիբանան հաստատ-ուած Պաղեստինցիներուն մասնակցելու պաղեստինեան յեղափոխութեան՝ թարգ-ման հանդիսանալով զինու պայքարին եւ յարգելով Լիբանանի ապահովութեան եւ դերիչխանութեան իրաւունքները:

Զինեալ գործողութիւններու կապակ-ցութեամբ հետեւեալ համաձայնութիւնը կը դոյացուի.

1) Դիւրացնել եւ ճշդել ֆէտայիներու անցքի եւ հետազօտութեան կէտերը, սահ-մանային չրջաններու մէջ:

2) Ապահովել անոնց տեղափոխութիւ-նը մինչեւ Արքուպի չրջանը (Հարաւային Լիբանան):

3) Պաղեստինի Ազատագրական ճակա-տը կ'ապահովէ կարգապահութիւնը բո-լոր կազմակերպութեանց անդամներուն, ինչպէս նաեւ անոնց ոչ-միջամտութիւնը լիբանանեան հարցերուն:

4) Ստեղծում՝ լիբանանեան բանակի եւ պաղեստինեան զինուորական տարրե-րէ կազմուած միացեալ պահակախում-բերու:

5) Դադրեցնել մամուլի պայքարը եր-կուստեք:

6) Հաչուարկում Պաղեստինի Ազատա-գրական ճակատի կողմէ, Լիբանան զըտ-նուող մարտիկներուն:

7) Նշանակում պաղեստինցի ներկայա-ցուցիչի մը լիբանանեան սպայակոյտի մօտ՝ հրատապ հարցերու կարգադրու-թեան համար:

8) Զինում կերոնի կայանին:

9) Լիբանանեան բանակը կը դիւրացնէ պարենաւորման, հանդիստի եւ օդնու-թեան կայաններու հաստատումը՝ պա-ղեստինցի մարտիկներուն համար:

10) Ազատ արձակում ձերբակալուած Պաղեստինցիներու եւ զէնքերու վերա-դարձում:

11) Լիբանանեան իշխանութիւնները, քաղաքային թէ զինուորական, ի գործ կը դնեն իրենց վեհապետական իրաւունք-ները ամբողջ երկրին վրայ, ամէն առի-թով:

12) Երկու կողմերն ալ կը հաստատեն անդամ մը եւս, թէ պաղեստինեան գո-յամարտը Լիբանանի, պաղեստինեան յե-ղափոխութեան եւ Արաբներուն չահուն համար է ընդհանրապէս:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Զեմ համայնավար մարմինները խիստ քննադատութեան ենթարկեցին չեխ գե-րասաններու եւ արուեստագէտներու մի-ութիւնը, որ «կը չարունակէ կրել հա-կակերվարական տարրերու ազդեցու-թիւնը»: Միութեան լուծարքը առաջար-կեցին Ներքին նախարարին: Ցունուար 22ին, նոյն ամբաստանութեամբ լուծար-քի ենթարկուած էր Սլովաք Դերասաննե-րու Միութիւնը: Այս կարգադրութիւն-ները, որոնք մաքրադործման նկարագիր ունին, տեղի կ'ունենան « բնականոն » վիճակ հաստատելու նշանախօսքին տակ:

ՄԻԱՑ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ միլիոնա-ւոր Ամերիկացիներ խաղաղ ցոյցեր կա-տարեցին իրենց բողոք օդի, ջուրի եւ ընդհանրապէս բնութեան ապականացման դէմ: Ռուսիա եւս նոյն հարցը ունի օրա-կարգի վրայ: Բոկդանով, Երկրագործա-կան Նախարարութեանց կից հաստատ-ուած բնութեան պահպանման մարմնի պետը, Երկրագործական Տնտեսութիւն թերթին մէջ միայն ջուրի ապականացման վնասը կը հաչուէ վեց միլիառ ռուբլի (վեց միլիառէն աւելի տոլար): Վոլկա գետին ապականացման հետեւանքով մեծ վտանգ ստեղծուած է ձկնկիթի (քաւեար) արտադրող կասպեան ձուկերուն: Բազ-մաթիւ խանութներու մէջ ձկնկիթի պա-կասը արդէն իսկ զգալի է:

ԿԱՌՔ վարորդներուն համար ազդային փիշիէ մը պիտի ստեղծուի ու դէչ նիչեր պիտի արձանագրուին: Ամէն մէկ յան-ցանք, ըստ անչուշտ անոր տարողութեան, 10, 15, կամ 20 նիչի պիտի նստի վարո-ղին:

ՓԵՔԻՆԻ համար խորհրդային տնտե-սական քաոսին պատասխանատուն է՝ Բրեժնեւ մինչ Լենինի եւ Սթալինի օրով, Խորհ. Միութիւնը մեծ բարգաւաճման մէջ է եղեր:

ԱՐՀԱՒԻՐՔԻ ՕՐԵՐԷՆ

Օգոստոս 1915… այդ օրերուն երբ բնութիւնը կը ժպտէր եւ գիւղացին իր խաղաղ կեանքը կ՚ապրէր, չինարար աշխատանքով, Իպրահիմ պէյը, Իթթիհատի այդ գաղանը, Պարտիզակ ալ եկաւ, ահ ու սարսափ տարածելու եւ անդթօրէն չարչարելու համար մտաւորականութիւնը, կուսակցական յայտնի դէմքեր եւ երեւելի անձնաւորութիւններ:

Անոնք ձերբակալուած եւ մանրամասն հարցաքննութեան կ՚ենթարկուէին, ութ երկար օրեր անընդհատ, գիշեր ցերեկ, ֆալախանի հարուածներու տակ, որ – պէսզի խոստովանէին անդոյ գինամթերքներու գոյութիւնը եւ ընէին բոլոր զէնքերու յանձնումը:

Ներսէս Շուշանեան վարժարանի մօտիկ տնեցիները, որոնք այնքան վարժ էին լսելու աշակերտութեան ամէնօրեայ մաղթերգները, «Տէր կեցո» եւ «Աստուած լուսոյ» քաղցրալուր եւ հոգեչունչ, սրտի ճմլումով եւ դառն յուզումով կը լսէին հիմա, ծեծ ուտողներու լալագին ճիչն ու ողբը: Ի զուր սակայն այս բոլոր քանութիւնները· բան մըն ալ չկայտնուեցաւ, չգտնուեցաւ գինամթերքը, յանձնուեցան միայն քանի մը, գրեթէ անգործածելի զէնքեր…:

Օր մըն ալ, չարագուշակ օր մը, տաճկահայութեան չարաբաստիկ օրը, տասնեւերկու հազար զուտ հայ բնակչութիւն ունեցող Պարտիզակը, որ լոյսի օրրանն էր, Մարմարա ծովու գեղածիծաղ բարձունքին վրայ, ուսման կարօտ Բիւթանիոյ չրջանի երիտասարդութեան, օր ըստ օրէ կը պարպուէր եւ կը քշուէր անծանօթ հորիզոններ: Գիւղէն մինչեւ ծովեզերք, Սէյմէն, դաղթական – ներու բազմութիւն մը կառքերով կամ ոտքով, վերջին ակնարկ մը կը նետեն իրենց սիրելի ծննդավայրին վրայ, տուներուն, արտերուն վրայ, վարի գերեզ – մանէն անցքին իրենց սիրելի մեռելներու հողակոյտերուն վրայ ու դառնու – թեամբ կը թողուն ամէն ինչ որ կապ մը ունէր իրենց կեանքին հետ, երկար ժա – մանակներէ ի վեր, սերունդէ սերունդ:

Մեր ընտանիքը կը բաղկանար վեց հո – գիէ՝ հայրս, մեծ հայրիկս, երկու մեծ մայրիկներս եւ Գարեգին եղբայրս: Ար – շաւիր եղբայրս արդէն գինուոր է բարե – խնամ կառավարութեան: Շատերու նը –ման, մենք ալ սայլ մը վարձած ենք. մեծ հայրիկս հիւանդ է ու ես ալ որպէս փոքր, նստած ենք սայլին վրայ: Մանկական միամտութեամբ, անգիտակից եղելու – թեանց, ուրախութիւն մը կը զգամ ներք – նապէս, որ կառք նստեր եմ, արտասո – վոր դէպքեր տեղի կ՚ունենան, եւ վեր – ջապէս հեռու տեղեր պիտի երթամ. զոհ եմ այս բոլորէն, ինչպէս ինձ նման չատ փոքրիկ մանչուկներ:

Մեր սայլը կը քաշեն երկու հուժկու եղներ որ կը թաւալի երբեմն ճռնչալով, կարծես օրուան ողբը ըլլար, իր չուրջը ունենալով մեր ընտանիքի անդամները, բոլորը մտածկոտ ու տխուր, մասնաւո – րաբար հայրս, որ կ՚ենթադրեմ թէ հի – մա կը մտածէր իր դժբախտ հօտին, իր «ժողովուրդ Հայոց»ին մասին, որուն հետ ապրած էր այնքան երկար տարիներ բաժնած անոնց ուրախութիւնն ու տրտ – մութիւնը, ըլլալով Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ քահանայ ու քարոզիչ, Ներսէս Շու – շանեան վարժարանի տնօրէն եւ ուսու – ցիչ· սերունդ կրթած եւ դաստիարակած, հոգեւոր մխիթարութիւն տուած իր բա – րեպաշտ հօտին, սիրած ամէնքը եւ յար – դուած ամէնքէն, ու հիմա Պարտիզակէն ո՞վ դիտէ մինչեւ ո՞ւր, իր ժողովուրդին այս դժբախտ վիճակը… տեղահանու – թեան այս տխուր երեւոյթը եւ անորոշ ապագան:

Կը դիշերենք ծովեզերքը, չերամատան մը մէջ եւ միւս առաւ առաջատանաւե – րով կ՚անցնինք Իզմիտ: Աննկարագրելի է կացարանի եռուղեռը, իւրաքանչիւրը կ՚ուզէ կարծես օր առաջ հասնիլ ուր որ պիտի քշուի, բնաւատար վակոնները լեց – ուած են, խճողութեան աստիճան, եւ այս երթը կը չարունակուի օրերէ ի վեր: Մենք ընդհակառակն, ստիպուած ենք դանդաղիլ ու պատսպարուած ենք կա – յարանին մէկ անկիւնը, մեծ հայրիկս միշտ հիւանդ է եւ օրերը կ՚անցնին:

Նկատելով որ բարձրաստիճան գինուո – րականներու ընտանիքներ, բժիշկ, հա – զարապետ եւայլն գերծ մնացին տեղա – հանութենէ, հայրս ալ կ՚ուզէ փորձ մը ընել եւ խնդրագիր մը կուտայ Իզմիտի դաւառապետին, ըսելով որ զաւակը սպայ է բանակին մէջ եւ կը ծառայէ օսման – եան բարեխնամ կառավարութեան, թէ հայրը հիւանդ է, չի կրնար ճամբորդել այս պայմաններու մէջ, եւ կը խնդրէ որ – պէսզի հոս մնայ, եթէ կարելի է:

Խնդրագիրը անձամբ կը յանձնէ Պրն. Մութէսարիֆին եւ այս վերջինը կը յայ – տարարէ· «քանի որ զաւակդ գինուոր է, կրնաս հոս մնալ, եւ չուտով իմացուր քու ժողովուրդիդ թէ բոլոր գինուորի ընտա – նիքները կրնան մնալ եւ Պարտիզակ վե – րադառնալ»:

Ո՞ր ընտանիքը գինուորագրեալ մը չու – նէր: Կը յիշեմ թէ հայրս ինչպէս հեւ ի հեւ կայարան հասաւ, եւ վերջին դացող – ները միայն յաջողեցաւ որպէս գինուորի ընտանիքներ, չոգեկառքէն վար իջեցնել: Յայտնի եղաւ, թէ այսպիսի հրահանգ մը կայ եղեր, սակայն չեն ուզած գործադ – րել ժամանակին, հիմա ալ չատ ուշ էր արդէն, չատեր զացած էին եւ հապիւ հինգ հարիւր հոգի մնացած, որոնք զա – նազան պատճառներով չէին կրցած չու – տով մեկնիլ:

Պայծառ արեւով եւ խաղաղ ու կա – պուտակ ծովով կը լեցուինք կրկին առա – գաստանաւերը եւ ուշ ատեն կը վերա – դառնանք Սէյմէն, կը դիշերենք չերամա – տուներու մէջ եւ առաւ կանուխ, ան – համբեր կիներ կը փութան Պարտիզակ երթալ: Սակայն ո՛վ զարմանք, վերի դե – րեզմանին մօտերը, դիւղի մուտքին, ոս – տիկաններ կ՚արգիլեն «եասախ տերը» ը – սելով: Անոնք եկան իմացնել հօրս այս պատահարը: Հայրս զարմացած, փութով դնաց տեսնել Միւտիւր պէյը որ ըսեր է թէ «սխալ հասկացողութիւն մը եղած է, ոչ թէ Պարտիզակ պիտի դաք, այլ չըր – ջանի Թրքական դիւղերուն մէջ մաս–մաս պիտի բաժնուիք»: Հօրս աղաչանքն ու պաղատանքը անօդուտ կ՚ըլլան ու կը հա – մակերպինք այդ կարգադրութեան եւ հրամանին: Ոստիկան գինուորներու հըս – կողութեան տակ խումբերու բաժնուած, քշուեցանք զանազան թուրք գիւղեր, մենք դացինք Պարտիզակէն գրեթէ երեսուն քիլոմեթր հեռու, Հասար Էօյը, պզտիկ գիւղ մը:

Այս Թրքական գիւղերը քշուելէ առաջ եւ քշուելէ ետք, դժբախտներու դըժ – բախտն են Թագուհի մայրիկը, որուն տղան գինուոր է, հարսը Սրբուհին եւ սի – րասուն Թոռնիկը Զեվիւտ որ հիւանդ է մահամերձ: Ամբողջ գիշերը գրեթէ լա – ցաւ խեղճը «Մամա Օֆիկ, մամա Պոմ – պուս» աղերսելով: Ջուր կը տրուէր ան – շուշտ պղտիկին, բայց դարմանումը ի՞նչ – պէս, ոչ բժիշկ կայ եւ ոչ ալ դեղ· միայն մեծ մայրիկին անոյշ դղուանքն ու մօրը սիրագեղ խանդաղատանքը առաւօրէն կը տրուէին անոր, բայց, աւա՛ղ, չէր մեղ – մացներ մանկիկին ցաւն ու տառապանքը:

Անքուն գիշեր մը անցուցինք գրեթէ ամէնքս ալ, բաժնելով մայրիկներուն եւ մանկիկին ցաւերը եւ առաւօտուն պէտք է մեկնինք:

Ֆայիք չավուշ, Պարտիզակներուս ծա – նօթ այդ հրեշ ոստիկանապետը, կեցած է մահամերձ խեղճ մանկիկին գլխուն վե – րեւ ու անդթօրէն կը պոռայ «տահա կէպէրմէի՞ մի» (դեռ չսատկեցա՞ւ)… եւ ստիպէ որ չուտ չարժինք, կը ստիպէ որ չուտ մեռնի այդ անմեղունակ հրեշ – տակը որ հապիւ գերթ մանիչակ, պէտք էր որ չուտ թառամէր: Բարի հրեչտակը կը դանդաղէր սակայն, չէր կամենար առնել անոր հոգին, իսկ մարդ–հրէշը, յաճախ կուգար սատուելու թէ մեռա՞ւ… Խեղճ կիներու աղաչանքն ու թախան – ձանքը աւելի կը գրդռեին գինքը եւ ան – դթութեամբ կը գոռար «չուտ ըրէք, վեր – ջացուցէք, պէտք է երթաք…» մինչեւ որ բարի հրեչտակը զարմացած ու զայ – րացած մարդոց այս անմարդկային վար – մունքէն, առաւ անոր հոգին եւ որպէս հրեչտակ բարձրացուց երկինք:

Քանի մը կիներ, գիմացի գերեզմանին մէջ փոքրիկ փոս մը բացին, հայրս «հոդ – ւոց» մը կարդաց ու խոր լռութեան մէջ, արցունքներով թաղեցինք հէք Զեվիւտը:

Նպատակ չէ նկարագրել թէ հասար գիւղ ինչպիսի կեանք մը ապրեցանք, թէ երկու տարի տեղւոյն Թրքական դըպ – րոցը գացի, լաւ սորվեցայ Գուրան կար – գալ, մնալով միշտ փափագին տղան Ցով – հաննէս, կալ ընել աչնան եղանակին, բուռ մը ցորենի համար, փայտ կրել տու – նի պէտքերուն համար նոյնիսկ երբեմն ծեծ ուտել ինձմէ մեծ Թուրք լամերէն, եւ բախտաւոր օր մըն ալ Աբչաիր եղ – բօրս հետ Պոլիս երթալով եղայ Խայեան վարժարանի աշակերտ մինչեւ գինադա – դար, և դասայ ծնողքս աքսորէ վերադար – ձած՝ Իզմիտ: Այս բոլորին նկարագրու – թիւնը աւելորդ է եւ ոչ ալ տեղին:

Ինչ որ գրեցի, Ապրիլեան Եղեռնի ո – գեկոչման այս օրերուն, յուզումով վեր – յիշում մըն է, պատանեկան օրերէս մնա – ցած դէպքերու, մանաւանդ խեղճ Զե – փիւռի հրեչտականման եւ վախճ պատ – կերը չէ հեռացած երբեք երեւակայու – թեանս առջեւէն, այնքան երկար տարի – ներ վերջ, նաեւ ոստիկանապետին հրէ – չային վայնասունը եւ սարսափազդու ներկայութիւնը: Չէի կրնար երեւակայել անշուշտ, որ ասիկա սկիզբ էր միայն յա – տադայ վայրագութիւններու եւ կանխա – մտածուած ցեղասպանութեան: Ուղեցի յարդանքի եւ սիրոյ տուրք մը տալ այս առթիւ, ոդեկոչելով յիշատակը տարա – րութեան արիւնոտ ճամբաներուն վրայ, կիզիչ անապատներուն մէջ խողխողուած, ջարդուած ու մարտիրոսացած ազգակից – ներուս, նաեւ հօրեղբօրս, մօրեղբայրնե – րուս եւ անոնց ընտանիքի անդամներուն, որոնք նահատակուեցան Տէր Զօրի եւ Իս – լահիէի անծայրածիր եւ կիզիչ անա – պատներուն մէջ՝ անիրաւօրէն:

Մարդակեր դազանը դեռ չէ պատու – հասուած, դեռ չէ պատժուած, եւ մեղի ալ չէ եղած տակաւին արդարութիւն եւ հատուցում, մինչ որ կը պահանջէ մարդ – կային իրաւունքը եւ ճշմարտութիւնը… Բայց ո՞ւր փնտռել գանոնք, այս անիրաւ աշխարհին մէջ:

«ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻ»

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՁԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

— Շիտակը մարզարէական ոգի չունիմ: Այս խօսքերը փոխանակուած մէկոյին Մարտիկ էֆէնտի արդէն տեղաւորուած էր Լեւոնի գտնուած սեղանին քով, մինչ Արամ ոտքի վրայ կը մնար:

— Ջնաե՞ս, հրամայեց Մարտիկ էֆէնտի:

— Թերեւս միւսիւ Արամը չի բարեհաճիր ինծի հետ նստելու, ըսաւ Լեւոն հեգնական ձեւով:

— Միւսիւ Արամը պիտի բարեհաճի նստիլ իմ քովս քանի ինծի հետ պատերազմական վիճակի մէջ չէ, պատասխանեց Մարտիկ էֆէնտի խնդալով:

Արամ արդէն իսկ աթոռ մը առած նըստած էր իրենց բարեկամին քովը, բայց առանց խօսք մը ուղղելու Լեւոնին:

— Երբէ՞ն ի վեր, փեսայ եւ աներձադ իրար չեն բարեւեր, հարցուց Մարտիկ էֆէնտի ծաղրածու ղէմքով մը:

— Երէկուընէ ի վեր, պատասխանեց Լեւոն, որ երբեք նեղութիւն չէր կրեր պատասխան տալու նոյնիսկ ամենադժնդակ կացութեան մէջ:

— Ինծի նայեցէք, գոչեց Մարտիկ էֆէնտի, ես գրեթէ ձեր հօրը տեղ մարդ եմ, ուստի քիչ մը խօսքիս մտիկ ընելու էք: Քիչ մը առաջ Արամը պատմեց երէկուան ձեր կռիւները, բարեբախտաբար իրար չէք զարկեր մեռցուցեր, միայն թէ ծանրապէս վիրաւորեր էք մէկզմէկ… խօսքերով: Ասանկ բաներ ամէն ընտանիքներու մէջ կը պատահին եւ պէտք չէ չափազանց կարեւորութիւն տալ, մանաւանդ գժտութիւնը պէտք չէ որ երկար տեւէ, որպէսզի խրամատը հետզհետէ չլայննայ եւ զայն լեցնելը դժուարանայ:

— Ես ոչ ոքի հետ բան մը ունիմ, փութաց ըսելու Լեւոն:

— Սէրլի աղէկ, չարունակեց Մարտիկ էֆէնտի, Արամն ալ քեզի հետ բան մը չունի, վիճաբանութեան մէկոյին էլեւ պակաս խօսքեր ըսուեր են, չեղեալ կը նկատենք, էֆէնտիմ… Օ՛ն, իրարու ձեռք թօթվեցէք եւ նստինք բան մը խըմենք, չատ ծարաւ եմ:

Լեւոն իր ձեռքը երկնցուց, զոր Արամ սեղմեց լուրջ հանդիսաւորութեամբ մը:

— Կեցցէ՛ք, գոչեց Մարտիկ էֆէնտի ուրախութեամբ, հիմա միջադէպը վակուած է:

— Եթէ միւսիւ Արամը քիչ մը պաղատիւնութիւն եւ փորձառութիւն ունենար, ասանկ բաներ չէին պատահեր, ըսաւ Լեւոն, եւ չուտով կրնար հասկնալ որ իմ ըսածներս ամէնուս օգտին համար էին:

— Անանկ է, պատասխանեց Մարտիկ էֆէնտի, ես ալ հիմա նոյն բանը կ՚ըսէի: Հիմա զանք բուն խնդրին. մենք ալ համոզուեցանք որ առանց Թորոս պէյի միջնորդութեան պիտի չկրնանք փորձանքէն ազատիլ:

— Ալ հիմա ուշ է այդ մասին խօսելու համար, պատասխանեց Լեւոն:

— Ի՞նչպէս ուշ է…

— Իր մահացու թշնամիին՝ Փարթամ պէյին դիմում ընելէդ ետքը ի՞նչպէս կարելի է նորէն Թորոս պէյէն օժանդակութիւն սպասել:

— Մենք Փարթամը մէկ կողմ թողուցինք, ան ասկէ ետքը բանի մը պիտի չհաւնուի:

— Ինչո՞ւ համար, հարցուց Լեւոն հետաքրքրութեամբ:

— Ինքը յոյսը կարեր է, չուզեր այս գործին մէջ մտնել:

— Վա՞յ, հապա այսօր վաղը Բարսեղ էֆէնտին պիտի ազատէր:

— Վերջապէս հիմա հասկցեր է որ պիտի չկրնայ, մեղի յայտարարեց եւ ըսաւ որ ալ բնաւ իրեն դիմում չընենք, ուստի ի՞նչ պէտք կայ աւելորդ խօսքերու, մենք մեր գործին նայինք: Հիմա ըսէ տեսնենք, Թորոս պէյի վրայ կրնա՞նք յոյս դնել:

— Ձեմ կարծեր:

— Ինչո՞ւ համար:

— Որովհետեւ սարսափելի բարկացած ըլլալու է իմ բռնած ընթացքիս համար:

— Այդ տեսակ մարդիկը կարեւորութիւն չեն տար այդ բաներուն, անոնք դրամ չահելու ճամբան կը փնտռեն միայն:

— Անանկ է, բայց այժմ խնդիրը բոլորովին տարբեր հանգամանք մը առած է, հիմա… անձնական հակառակութիւն ստեղծուեցաւ…

— Մեղի ի՞նչ, Թող իրարու դլուխ ուտեն, մենք մեր գործին նայինք: Ի՞նչպէս կրնանք համոզել Թորոս պէյը որ բարեկեղ էֆէնտիին գործը լմնցնէ, հինդ–վեց հարիւր ոսկիով կ՚ըլլայ կ՚ըսէիր…:

— Այն ատեն թերեւս, բայց հիմա բնաւ չեմ կարծեր, պատասխանեց Լեւոն:

— Քիչ մը աւելի կուսանք:

— Ես չիտակը չեմ համարձակիր մէկնորդելու, գիս կրկին պզտիկ կը թողուք:

— Տղայ մի ըլլար, եւ մարդու պէս խօսինք, ութ հարիւր ոսկիով կրնա՞ս կապել սա գործը:

— Ձեմ խոստանար:

— Մէյ մը դնա հետը տեսնուէ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(100 – Շար.)

ՈՓԵԿՈՉՈՒՄ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԽՈՀԵՐՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Չամիեան ընկերներէն իրրեւ վտանգաւոր յեղափոխական եւ խառնակիչ աքսորուած է Աքքա, իր հորս զաւակներուն ապրուստի եւ դաստիարակութեան հոգը ձգելով իր ուսուցչուհի եւ կարուճեւի մանա – պէտ կեանքի ընկերոջ՝ Երանուհի Վա – հունիին:

Սահմանադրութեան վաղորդայնին, ընդ. ներումէն օգտուելով վերադարձաւ գարահիսար, ուր ընդունուեցաւ անօրի – նակ ցոյցերով ու խանդավառութեամբ: Հպիւ հանդչած, լծուեցաւ դործի՝ Ան– դրէասի մէջ բանալով վարժարան մը: Ժամանակ մը վերջ անցաւ Թամզարա գիւղաքաղաքը՝ նոյն դործով:

1915ի ջարդին, կարդ մը ուսուցիչներու եւ ընկերներու հետ չղթայակապ, մօ – տակայ ձորի մը մէջ կը սպաննուի Թուր– քերէն:

Վահունին խմացականութիւն արտա – յայտող լայն ճակատով մեծդի մարդ մըն էր: Տարիներն ու բանտի կեանքը աղ թափած էին դլխուն եւ մօրուքի մազերուն վրայ: Իրմէ նկար չէ մնացած, բայց այս պահուտա, երբ իր մասին կը դրեմ, իր դէմքը յիշողութեանս կը ներկայանայ դիմագծերովը մեր աննման Բաֆֆիին՝ որուն հետ, հոդեպէս ալ նմանութեան բաղմաթիւ գիծեր ունէր Վահունին »:

Այո՛, չատ ճիշդ է Ա. Հայկազ, երբ նը– մանութեան յատկանշական գիծեր կը դտնէ Բաֆֆիի եւ Վահունիի մէջեւ:

Ու ես ալ, այս վայրկեանիս, երբ մը– տովին կը թափառիմ անցեալի այդ ա– նուշ ու լեղի յուշերու ծոցը, Վահունիի սպիտակահեր առաքելատիպ դլուխը նոյ– նութեամբ կը պատկերանայ աչքիս առ – ջեւ եւ արցունքով ու նաեւ խանդագա – նանքով կ'ողեկոչեմ այստեղ, իր անմո– ռանալի անձը, պանծալի անունը եւ նահատակութեամբը յաւերժացած իր քանկագին յիշատակը:

Ներհուն դաստիարակ, բռնակալու – թեան դէմ ըմբոստ ու պայքարող հաւա – տաւոր հայ յեղափոխականի իսկական տիպարն էր, Գր. Վահունին:

Իր չուրջը յարգանք եւ սէր պարտադ– րող պատկառելի –անճով, ազատութեան սէրը արթնցնելու ձգտող դաղափարա – պաշտ իր առօրեայ ճառերով, պարզապէս կը հմայէր մեզ: Որովհետեւ, իր չատ մը բաղմակողմանի արժանիքներէն զատ, մանկավարժ էր նաեւ:

Արդարեւ, մեզի համար օրուան ամէ– նէն չատ սպասուած պահը՝ առաւօտեան դասանդութիւններէն առաջ, իր կողմէ արտասանուած ճառի պահն էր, որ եր– կիտգած եւ ուշադիր կ'ունկնդրէինք դինքը:

Սրահին մէջտեղ կանդնած, ձախ ձեռ– քը բանկոնին մէկ դրպանը՝ իսկ աջը մերթ ընդ մերթ չարժման մէջ, յամրա– բար ու հանդարտ, կը սկսէր խօսիլ բարո– յալից այլազան նիւթերու մասին: Եւ քա– նի խորանար իր ընտրած նիւթին վեր – լուծման մէջ, ձայնը հետզհետէ, աստի– ճան առ աստիճան կը բարձրանար եւ, խանդավառութեան այդ պահուն, մենք եւս բոնած մեր չունչը, կը վերանայինք իրեն հետ:

Ինչ որ ըլլար սակայն իր ընտրած նիւ– թը, վերջ ի վերջոյ կը յանդէր հրահան – դիչ այն եղրակացութեան թէ՝ երիտա – սարդութեան աւադ պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ, հայ դիրն ու դրականու – թիւնը ամէ՛ն բանէ աւելի սիրել ու սեր – տել, մտաւոր պաչար ամբարել, կարենալ ինքնապաչտպանուելու համար օր մը՝ կեանքին սպառնացող դժուարութեանց եւ չարագործութեանց դէմ:

Այսպէս, մանկութեան եւ պատանու – թեան մեր օրերը կ'անցնէինք խաղաղ ու անդորր, քաղցր յիչատակներով բեռնա – ւոր տունէ դպրոց եւ դպրոցէն տուն, առանց սակայն դիտակցելու կամ ամե – նագոյն կասկածն ունենալու, որ գալիք օրերը ահաւոր դէպքերով յղի պիտի ըլ– լային եւ հայ ժողովուրդի դլխուն փո– թորիկ մը կը պատրաստուէր:

Արդարեւ, յունիսեան տաք ու պայ – ծառ առաւօտ մըն էր, երբ սովորականին պէս, վարժարան ուղղուեցանք, ուր՝ ամբողջ աչակերտութիւնը հաւաքուած, կը սպասէր Ընդհ. Տեսուչին դալուն, որ, քիչ ետք, դուրս բացուեցաւ եւ Վահունի էֆ. կարմիր ֆէսը դլխուն, դաւազանը ձեռքը, կայտառ եւ առոյդ քայլերով սը– րահէն ներս մուտք գործեց, որ յոտնկայս ընդունուեցաւ մինչեւ որ իր ամպիոնը դրաւեց եւ դլխու չարժումով մը ըսել ուզեց, որ նստինք:

Վայրկեանի մը լռութենէ ետք, ամ – պիոնէն վար եկաւ, սրահին երկայնքին քանի մը քայլեր առաւ եւ սկսաւ «Ազա– տութիւն եւ Հայրենիք» նիւթի մասին խօսիլ: Իւրայատուկ ճարտասանութեամբ վերլուծելով բացատրեց այդ երկու բա – ռերուն մէջ խտացած իմաստն ու բովան– դակութիւնը:

Անչափահասներուս համար քիչ մը դժուար էր թափանցել, քօղարկուած ձե– ւով ըսուած այդ բառերուն իմաստին: Եւ վերջացուց իր խօսքը, մօտաւորապէս հե– տեւեալ կերպով:

«Իմ սիրելի զաւակներս, հայրենիքի վսեմ դաղափարը թո՛ղ միչտ դրօչմուած մնայ ձեր մտքին մէջ եւ ազատութեան տենչը՝ վառ ու կենդանի ձեր հոդիներէն ներս: Ազատ ապրիլ հայրենիքէն ներս եւ հայրենիքը ազատութեան մէջ»:

Այս պիտի ըլլար մեր սիրելի Տեսուչին

ՔԱՌՈՐԴ ԴԱՐ ԱՐԴԷՆ···

ԵՐԿՏՈՂ ՄԸ՝ ՀՕՐՍ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Քսանեւհինդ տարիներ առաջ, 1945 Ապ– րիլ 25ին, երբ Բ. աչխարհամարտը իր վերջաւորութեան կը հասնէր, Երուանդ Տէր–Անդրէասեան, առանց իսկ տեսնելու 13 օրեր վերջ ծագող խաղաղութեան ար– չալոյսը, իր աչքերը յաւիտենապէս կը փակէր, Լիոնի իր բնակարանին մէջ, իր սիրելիներով չրջապատուած: Երկու չա– բաթներ տեւող իր մահացու հիւանդու – թեան ընթացքին, հուսկ երջանկութիւնը կ'ունենար դոնէ վերատեսնելու իր ամէ– նէն չատ սիրած անձը՝ Շաւարչ Նարդու– նին, զոր չէր տեսած տարիներէ ի վեր: «Սիրելի Արաղ»ը երկար ժամանակէ ի վեր մտաղրած էր ուղեւորութիւն մը կատա– րել դէպի մերձաւոր արտասահման, բայց այն օրերուն դժուարութիւններու բախած, Ազատագրումէն վերջն էր որ յաջողած էր ձեռք ձգել թանկագին ար– տօնութիւնը: Այս ուրախ լուրը, հօրս

մեզի ուղղած վերջին պատգամը: Այ– եւս պիտի չլսէինք իր հայրական դուռ – վազուէ խօսքերը, պիտի չտեսնէինք իր համակրելի դէմքը եւ պիտի լսէր Ան՝ յաւիտեան···:

Եւ յոտնկայս, Տէրունական Աղօթքով վերջացուցինք:

Րոպէի մը լռութենէ ետք սակայն, դեռ ամպիոնը չդրաւած, Վահունի էֆ. քիչ մը դողդոջուն, յայտնեց մեզի թէ՝ «վաղ– ուընէ սկսեալ վարժարանը քանի օր փակ պիտի մնայ»:

Բան մը չհասկցանք ու ապշահար մնա– ցինք մեզի համար անբացատրելի այս վերջին յայտարարութենէն թէ ինչո՞···:

Հարկ եղաւ սպասել երկու օր, այդ «ինչու»ին պատասխանը ունենալու հա – մար:

Արդարեւ, հայրս հիւանդ ըլլալուն այդ միջոցին, մայրս դուրսէն տուն դալով, դողահար՝ յայտնեց որ՝ «Քաղքին Հա – յերը բերդը դրաւեր են եւ Թուրքերուն դէմ կը կռուին»:

Ուրեմն, մեր մեծերը մօտաւորապէս դիտէին թէ փոթորկալից օրերու նախօր– եակին կը դտնուէինք:

Ուրեմն, այդ օրուընէ իսկ արդէն ահա– դանդը կը հնչէր 1915ի հայկական ահա– ւոր Ողբերդութեան, որ մեզ ապդովին պիտի առաջնորդէր Այրիլեան Եղեռնին:

Հարկ կո՞յ մինչ, որ տակաւին չարու– նակեմ դրել առիչ ետք պատահածներու ··· մասին:

Ի հարկէ ոչ: Չէ՞ որ մնացեալը՝ 1915ին տեղի ունեցող մեր, ձեր եւ բոլորին ա– րիւնովը արձանագրուած քամնելի պատ– մութիւնն է:

Եւ նաեւ, աւելորդ չըլլար անդամ մը եւս կրկնելու այստեղ, որ Հայոց պատ – մութեան այս սեւ էջը, Հայ Գողգոթան՝ ցվերջ պիտի մնայ քաղաքակիրթ աչ – խարհին երեսին նետուած մրուրն ու ա– րատը:

Բռնակալութեան անդութ ճիրաններուն մէջ խողխողուած, ո՛վ նահատակ մայ – րերն ու հայրերը, քոյրերն ու եղբայր – ները մեր՝ ձեր խաչելութեան յիսունեւ– հինդերորդ տարեդարձին առթիւ, քանի դեռ կը չնչենք, թո՛ղ անդամ մըն ալ դիրկընդխառնուին երախտիքի եւ սիրոյ մեր զդացումները ձեր նահատակ հոդի– ներուն հետ, եւ ոդեկոչումի ու խոկումի այս խորհրդաւոր պահուն, երկիւղածու – թեամբ կը խոնարհինք ձեր սուրբ տեսիլ– քին առջեւ ու ծնրադիր կ'աղօթենք ձեր խոցոտած հոդիներուն խաղաղութեան համար:

Թո՛ղ, ձեր խնկելի ու նուիրական յի – շատակը անչէջ ու անթառամ մնայ ընդ– միչտ, նահատակութեան եւ զոհաբերու– թեան սրբազան խորանին վրայ:

ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Փարիզ, Ապրիլ 1970

— Ամէն ինչ վերջացաւ, ըսաւ: Ցիչէ՛ որ այլեւս զեղմէ զատ բան մը չի մնար ինծի:

— Ձեմ կրնար չյիչել ինչ որ իմ կեանքս է: Այս երջանկութեան մէկ վայրկեանին համար···

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

Չամիեան ընկերներէն իրրեւ վտանգաւոր յեղափոխական եւ խառնակիչ աքսորուած է Աքքա, իր հորս զաւակներուն ապրուստի եւ դաստիարակութեան հոդը ձգելով իր ուսուցչուհի եւ կարուճեւի մանա – պէտ կեանքի ընկերոջ՝ Երանուհի Վա – հունիին:

Սահմանադրութեան վաղորդայնին, ընդ. ներումէն օգտուելով վերադարձաւ գարահիսար, ուր ընդունուեցաւ անօրի – նակ ցոյցերով ու խանդավառութեամբ: Հպիւ հանդչած, լծուեցաւ դործի՝ Ան– դրէասի մէջ բանալով վարժարան մը: Ժամանակ մը վերջ անցաւ Թամզարա գիւղաքաղաքը՝ նոյն դործով:

1915ի ջարդին, կարդ մը ուսուցիչներու եւ ընկերներու հետ չղթայակապ, մօ – տակայ ձորի մը մէջ կը սպաննուի Թուր– քերէն:

Վահունին խմացականութիւն արտա – յայտող լայն ճակատով մեծդի մարդ մըն էր: Տարիներն ու բանտի կեանքը աղ թափած էին դլխու եւ մօրուքի մազերուն վրայ: Իրմէ նկար չէ մնացած, բայց այս պահուտա, երբ իր մասին կը դրեմ, իր դէմքը յիչողութեանս կը ներկայանայ դիմագծերովը մեր աննման Բաֆֆիին՝ որուն հետ, հոդեպէս ալ նմանութեան բաղմաթիւ գիծեր ունէր Վահունին »:

Այո՛, չատ ճիշդ է Ա. Հայկազ, երբ նը– մանութեան յատկանշական գիծեր կը դտնէ Բաֆֆիի եւ Վահունիի մէջեւ:

Ու ես ալ, այս վայրկեանիս, երբ մը– տովին կը թափառիմ անցեալի այդ ա– նուշ ու լեղի յուշերու ծոցը, Վահունիի սպիտակահեր առաքելատիպ դլուխը նոյ– նութեամբ կը պատկերանայ աչքիս առ – ջեւ եւ արցունքով ու նաեւ խանդագա – նանքով կ'ողեկոչեմ այստեղ, իր անմո– ռանալի անձը, պանծալի անունը եւ նահատակութեամբը յաւերժացած իր քանկագին յիչատակը:

Ներհուն դաստիարակ, բռնակալու – թեան դէմ ըմբոստ ու պայքարող հաւա – տաւոր հայ յեղափոխականի իսկական տիպարն էր, Գր. Վահունին:

Իր չուրջը յարգանք եւ սէր պարտադ– րող պատկառելի –անճով, ազատութեան սէրը արթնցնելու ձգտող դաղափարա – պաշտ իր առօրեայ ճառերով, պարզապէս կը հմայէր մեզ: Որովհետեւ, իր չատ մը բաղմակողմանի արժանիքներէն զատ, մանկավարժ էր նաեւ:

Արդարեւ, մեզի համար օրուան ամէ– նէն չատ սպասուած պահը՝ առաւօտեան դասանդութիւններէն առաջ, իր կողմէ արտասանուած ճառի պահն էր, որ եր– կիտգած եւ ուշադիր կ'ունկնդրէինք դինքը:

Սրահին մէջտեղ կանդնած, ձախ ձեռ– քը բանկոնին մէկ դրպանը՝ իսկ աջը մերթ ընդ մերթ չարժման մէջ, յամրա– բար ու հանդարտ, կը սկսէր խօսիլ բարո– յալից այլազան նիւթերու մասին: Եւ քա– նի խորանար իր ընտրած նիւթին վեր – լուծման մէջ, ձայնը հետզհետէ, աստի– ճան առ աստիճան կը բարձրանար եւ, խանդավառութեան այդ պահուն, մենք եւս բոնած մեր չունչը, կը վերանայինք իրեն հետ:

Ինչ որ ըլլար սակայն իր ընտրած նիւ– թը, վերջ ի վերջոյ կը յանդէր հրահան – դիչ այն եղրակացութեան թէ՝ երիտա – սարդութեան աւադ պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ, հայ դիրն ու դրականու – թիւնը ամէ՛ն բանէ աւելի սիրել ու սեր – տել, մտաւոր պաչար ամբարել, կարենալ ինքնապաչտպանուելու համար օր մը՝ կեանքին սպառնացող դժուարութեանց եւ չարագործութեանց դէմ:

Այսպէս, մանկութեան եւ պատանու – թեան մեր օրերը կ'անցնէինք խաղաղ ու անդորր, քաղցր յիչատակներով բեռնա – ւոր տունէ դպրոց եւ դպրոցէն տուն, առանց սակայն դիտակցելու կամ ամե – նագոյն կասկածն ունենալու, որ գալիք օրերը ահաւոր դէպքերով յղի պիտի ըլ– լային եւ հայ ժողովուրդի դլխուն փո– թորիկ մը կը պատրաստուէր:

Արդարեւ, յունիսեան տաք ու պայ – ծառ առաւօտ մըն էր, երբ սովորականին պէս, վարժարան ուղղուեցանք, ուր՝ ամբողջ աչակերտութիւնը հաւաքուած, կը սպասէր Ընդհ. Տեսուչին դալուն, որ, քիչ ետք, դուրս բացուեցաւ եւ Վահունի էֆ. կարմիր ֆէսը դլխուն, դաւազանը ձեռքը, կայտառ եւ առոյդ քայլերով սը– րահէն ներս մուտք գործեց, որ յոտնկայս ընդունուեցաւ մինչեւ որ իր ամպիոնը դրաւեց եւ դլխու չարժումով մը ըսել ուզեց, որ նստինք:

Վայրկեանի մը լռութենէ ետք, ամ – պիոնէն վար եկաւ, սրահին երկայնքին քանի մը քայլեր առաւ եւ սկսաւ «Ազա– տութիւն եւ Հայրենիք» նիւթի մասին խօսիլ: Իւրայատուկ ճարտասանութեամբ վերլուծելով բացատրեց այդ երկու բա – ռերուն մէջ խտացած իմաստն ու բովան– դակութիւնը:

Անչափահասներուս համար քիչ մը դժուար էր թափանցել, քօղարկուած ձե– ւով ըսուած այդ բառերուն իմաստին: Եւ վերջացուց իր խօսքը, մօտաւորապէս հե– տեւեալ կերպով:

«Իմ սիրելի զաւակներս, հայրենիքի վսեմ դաղափարը թո՛ղ միչտ դրօչմուած մնայ ձեր մտքին մէջ եւ ազատութեան տենչը՝ վառ ու կենդանի ձեր հոդիներէն ներս: Ազատ ապրիլ հայրենիքէն ներս եւ հայրենիքը ազատութեան մէջ»:

Այս պիտի ըլլար մեր սիրելի Տեսուչին մեզի ուղղած վերջին պատգամը: Այ– եւս պիտի չլսէինք իր հայրական դուռ – վազուէ խօսքերը, պիտի չտեսնէինք իր համակրելի դէմքը եւ պիտի լսէր Ան՝ յաւիտեան···:

Եւ յոտնկայս, Տէրունական Աղօթքով վերջացուցինք:

Րոպէի մը լռութենէ ետք սակայն, դեռ ամպիոնը չդրաւած, Վահունի էֆ. քիչ մը դողդոջուն, յայտնեց մեզի թէ՝ «վաղ– ուընէ սկսեալ վարժարանը քանի օր փակ պիտի մնայ»:

Բան մը չհասկցանք ու ապշահար մնա– ցինք մեզի համար անբացատրելի այս վերջին յայտարարութենէն թէ ինչո՞···:

Հարկ եղաւ սպասել երկու օր, այդ «ինչու»ին պատասխանը ունենալու հա – մար:

Արդարեւ, հայրս հիւանդ ըլլալուն այդ միջոցին, մայրս դուրսէն տուն դալով, դողահար՝ յայտնեց որ՝ «Քաղքին Հա – յերը բերդը դրաւեր են եւ Թուրքերուն դէմ կը կռուին»:

Ուրեմն, մեր մեծերը մօտաւորապէս դիտէին թէ փոթորկալից օրերու նախօր– եակին կը դտնուէինք:

Ուրեմն, այդ օրուընէ իսկ արդէն ահա– դանդը կը հնչէր 1915ի հայկական ահա– ւոր Ողբերդութեան, որ մեզ ապդովին պիտի առաջնորդէր Այրիլեան Եղեռնին:

Հարկ կո՞յ մինչ, որ տակաւին չարու– նակեմ դրել առիչ ետք պատահածներու ··· մասին:

Ի հարկէ ոչ: Չէ՞ որ մնացեալը՝ 1915ին տեղի ունեցող մեր, ձեր եւ բոլորին ա– րիւնովը արձանագրուած քամնելի պատ– մութիւնն է:

Եւ նաեւ, աւելորդ չըլլար անդամ մը եւս կրկնելու այստեղ, որ Հայոց պատ – մութեան այս սեւ էջը, Հայ Գողգոթան՝ ցվերջ պիտի մնայ քաղաքակիրթ աչ – խարհին երեսին նետուած մրուրն ու ա– րատը:

Բռնակալութեան անդութ ճիրաններուն մէջ խողխողուած, ո՛վ նահատակ մայ – րերն ու հայրերը, քոյրերն ու եղբայր – ները մեր՝ ձեր խաչելութեան յիսունեւ– հինդերորդ տարեդարձին առթիւ, քանի դեռ կը չնչենք, թո՛ղ անդամ մըն ալ դիրկընդխառնուին երախտիքի եւ սիրոյ մեր զդացումները ձեր նահատակ հոդի– ներուն հետ, եւ ոդեկոչումի ու խոկումի այս խորհրդաւոր պահուն, երկիւղածու – թեամբ կը խոնարհինք ձեր սուրբ տեսիլ– քին առջեւ ու ծնրադիր կ'աղօթենք ձեր խոցոտած հոդիներուն խաղաղութեան համար:

Թո՛ղ, ձեր խնկելի ու նուիրական յի – շատակը անչէջ ու անթառամ մնայ ընդ– միչտ, նահատակութեան եւ զոհաբերու– թեան սրբազան խորանին վրայ:

ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Փարիզ, Ապրիլ 1970

— Ամէն ինչ վերջացաւ, ըսաւ: Ցիչէ՛ որ այլեւս զեղմէ զատ բան մը չի մնար ինծի:

— Ձեմ կրնար չյիչել ինչ որ իմ կեանքս է: Այս երջանկութեան մէկ վայրկեանին համար···

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

հետ ունեցած չարունակական նամակա – գրութեան մէջն մէջ, բերկրանքով կ'ա– ւետէր ու կը խոստանար դէպի Փարիզ իր դարձին, հանդիպիլ ալեւոր «Տա – րաղ»ին: Յաւելին այն էր որ այդ ուրա– խառիթ այցելութիւնը կը զուդադիպէր հօրս մահամերձի օրերուն: Արդարեւ Ապրիլ 20ին էր որ, Մարսէյլէն վերա – դարձին, Նարդունի մեր դրան զանդը կը հնչեցնէր: Վերջին ծայր սրտայոյզ կ'ըն– կալ Մեծասքանչի այդ երկու խնկարոյր մչակներուն ողջագուրումը: Նարդունի՛, տղաս, ա՞յսպէս պիտի տեսնէիր դին, կ'ա– ղերսէր ընկճուած հայրս, վայրկեաններ – րով գինքը սեղմած իր ձեռքերուն մէջ, եւ իր անսահման ուրախութիւնը, Նար – դունիին երեք ժամերու ներկայութեան, փարատեցին կարծես դեռ քիչ առաջ իր դիպացած անհանդստութեան ցաւերը:

Նարդունին ինք, այս անակնկալին առ– ջեւ, կը մնար խորապէս զառնացած: Դեռ հայրենիքիս կենդանութեան, անճնուէր ու անխոնջ ճիդերէ եռաք, Նարդունին կը յաջողէր լոյս ընծայել «Արծաթագիրք»ը, փառաւոր մեծարանք մը չնորհելով դրչի իր երէց եղբօր, եւ որուն էջերուն մէջ, մասնաւորաբար վարիզահայ մտաւորա – կաններու վաստակ մը, իրենց դրութիւն– ներով ներբողը կը հիւսէին Տէր–Ան– դրէասեանի արժանիքներուն, որպէս ու– սուցիչ, հայկաբան, թարդմանիչ ու հրա– պարակադիր: Հոն դեռեղուած էին նաեւ 1936ի իր յոբելեանին օրը Փարիզի մէջ, արտասանած իր ճառը ու նաեւ ամփո – փում մը իր զանազան դրութիւններէն: Դարձեալ ինքն էր որ, երկարատեւ չան– քերով, կ'ապահովէր հրատարակութիւ – թիւնը «Մուսայ Լեռ»ին եռք, հայրիկիս թարդմանած երկրորդ հոյակապ հատո – րին՝ «Ամենածրքան Տրդատէս»ին: Հայրս չունեցաւ ափսոս բախտաւորութիւնը տեսնելու գայն, որուն այնքան կը բաղ– ձար. եւ նոյնիսկ, եթէ չեմ սխալիր, Նարդունին ալ, քանի որ իր մահէն ատեն մը վերջ միայն կը հասնէին դիրքերը՝ Անթիլիասէն, ուր կատարուած էր տպա– գրութիւնը: Երախտապարտ կը մնանք յա– ւէտ, հայ դրականութեան պանծալի քոյր– մին՝ անմոռանալի Նարդունիին:

Ականատես եմ եղած, երկու անդամնե– րուն ալ, այդ երկու հսկայ հատորնե – րուն հօրս կատարած թարդմանական աչ– խատանքին, դիտած եմ, ինչպէս զար – մանքով նոյնպէս սքանչացումով, այն անհատատալի արադութիւնը, հպիւ ակ– նարկ մը բնադրի տողերուն, համապա – տասխան նախադասութիւնները կը չար– ուէին իսկոյն արդէն թարդմանչի իր չո– դեպինդ դրչին տակ. տարօրինակ ափրին– քեր մը···: Իսկ այն խանդավառանքը որ գինք կը պարուրէր, չէր բխեր լոկ այն հրճուանքէն որով ան կը ճգնէր հայ ընթերցողներուն ընծայել օտար ականա– տուր հեղինակներու կողմէ արձանագրուած Հայոց փառքին, դիւցազնութեան ու ողբերդութեան էջերը, այլ նաեւ առիթը կը ստեղծէին, որ ան մենամարտի հանէր թիւով հսկայ ժողովուրդի մը հսկայ լե– զուն, թիւով փոքր թէեւ ժողովուրդի մը, սակայն անոր հսկայ լեզուին հետ, ու տեսնելով ուրախալից ճառագայթումը իր դէմքին, կրնայիր վստահ ըլլալ որ Ալի– շանի լեզուն կը դիմադրէր ուժգնօրէն կէօթէի լեզուին:

Անհուն պաչտամունքով մը իր իսկ բա– ռով՝ Մայրենիքին հանդէպ, Տէր–Ան – դրէասեան, հոդ չէ թէ անմբռնելի իսկ ըլլան չատերու կողմէ, չէ վարանած գործածութեան դնել Մեծասքանչէի իրա– պէս դժուարին բառերը, պարզապէս տա պատճառով թէ ան չէր ուզեր որ այդ Մեսրոպեան դոհարները մնան լոկ ապ – րանք թանդարանի. պէտք է դանոնք դնել չարժման, կենդանութեան մէջ: Դրուագ մըն ալ հին օրերէն, երբ քնարերդակ բա– նաստեղծը՝ Մխսք Մեծարենց նոր ոսք կը դնէր հայ դրական ծաղկաստանին մէջ, Երուանդ Տէր–Անդրէասեանն էր առաջին– ներէն եթէ ոչ առաջինը, որ կը խրախու– սէր, կը դովաբանէր ու կը պաչտպանէր վաղամեռիկ քերթողը ոչ համակիր հո– սանքի մը դէմ:

Սիրելի «Յառաջ», ողբացեալ հօրս մահ– ուան քսանեւհինդամեակին եթէ համար– ձակեցայ դովասանքի տողերու ծաղկե – փունջ մը կազմել, թոյլ տուէք խնդրեմ, յայտնելու որ զայդ կատարեցի ոչ թէ լոկ իր զաւակը, այլ նախ որպէս մին, իր բազմահազար աչակերտներէն ու ըն– թերցողներէն:

ԳԵՂԱՄ

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

Բայց ինք որքան ձայնը բարձրացնէր, Աննա այնքան կը խոնարհէր դլուխը որ առաջ հպարտ ու զուարթ էր եւ այժմ ա– մօթահար. դէպի առջեւ կը ծռէր եւ սա– հելով բաղոջին վրայէն ուր նստած էր, վար պիտի իյնար, եթէ Վրոնսքի զայն չբռնէր:

— Աստուա՛ծ իմ, ներէ ինծի, կ'ըսէր հեծկլտալով ու Վրոնսքիի ձեռքերը կուրծքին սեղմելով:

Այնքան ոճրագործ ու յանցաւոր կը զդար ինքզինքը, որ իրեն ուրիչ բան չէր մնար ընելիք այլ նուաստանալ ու ներում խնդրել, եւ որովհետեւ Վրոնսքիէն ու– րիչ մէկը չունէր այլեւս այս կեանքին մէջ, անկէ իր ներումը կ'աղերսէր:

Անոր կը նայէր եւ Փիլիքսային կը զդար իր նուաստացումը եւ չէր կրնար բան մը ըսել:

Վրոնսքիի զդացածը կը նմանէր ոճրա– գործի զդացածին, որ կը տեսնէ այն մար– մինը որուն կեանքը առած էր, իրենց սէրն էր, իրենց սիրոյ առաջին չրջանը: Ցի – չատակը այն արարքին, զոր վճարած էին ամօթի ահռելի գնովը, սոսկալի ու պըժ– դալի բան մը ունէր:

Իր հոդեկան մերկութեան հանդէպ զդացած ամօթը կը ճնշէր Աննան ու այդ զդացումը կը փոխանցուէր Վրոնսքիի: Բայց, հակառակ ոճրագործին զդացած ամօթին; իր զոհի մարմինին առջեւ. հարկ էր հիմա այս դիակը կտոր կտոր ընել, մարմինը պահել ու վայելել այն հարստութիւնը զոր ոճրագործը իր ե– դեռնովը զողցած էր: Ու ոճրագործի մը պէս որ կատաղօրէն ու կրքոտ կը նետուի դիակին վրայ, զայն կը յօշոտէ ու կը քաչքչէ, այդպէս Վրոնսքի Աննայի դէմքն ու ուսերը համբոյրներով կը ծածկէր:

Աննա անոր ձեռքէն բռնած էր ու չէր չարժեր: Այո՛, այդ համբոյրները ամօ– թով դնուած էին: Այո, այդ ձեռքը որ միչտ իրը պիտի ըլլար, իր մեղսակցին ձեռքն էր: Աննա այդ ձեռքը վեր առաւ ու համբուրեց:

Վրոնսքի ծունկի եկաւ եւ ուղեց Ան – նայի դէմքը տեսնել, բայց անիկա դէմ– քը կը պահէր ու բան մը չէր ըսեր: Վեր– ջապէս, Աննա մեծ ջանքով, ոտքի ելաւ եւ զայն մէկ կողմ հրեց: Իր դէմքը միչտ դեղեցիկ էր, բայց ալ աւելի սխուր:

« Յառաջ » Մատենաշար
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աջատն Կոմիտաս

եւ իբր յաւելագիր՝
ՎԱՂԸ
Գրեց՝
ԵԱՀԱՆ ԵԱՀՆՈՒՐ

•

Այս գրքոյկը չի վաճառուիր: Փափաքողները կրնան դիմել «Յառաջ»ի

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Յ. Նիկողոսեան 10 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Տիկին Գոհարիկ Ալեքսանեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի:

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Իսիի Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 16ին ընկ. Եղիա Սերոբեանի տունը: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԵՒ ՆՈՒԻՐՆԵՐ

Պ. Գէորգ Պաղըրճեան չնորհակալու-թիւն կը յայտնէ բոլոր այն բարեկամներուն եւ ծանօթներուն որոնք անձամբ կամ հեռաձայնով հետաքրքրուեցան իր կնոջ հիւանդութեամբ եւ անոր ապաքինման առթիւ 500ական ֆր. կը նուիրէ հետեւեալ հաստատութիւններուն.— Փարիզի Ս. Յովհ: Մկրտիչ եկեղեցի, Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցի, կարմիր Խաչ, Կապոյտ Խաչ, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարան եւ Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարան:
(Մնացեալ «Յառաջ»էն):

ՓԱՐԻԶ

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի կեդր. կոմիտէն ընկերական բացառիկ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզեան շրջանի ընկերները, Հինգշաբթի Ապրիլ 30ին, ժամը 20,30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՅՆԷ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ — ԵՒ — ԳՈՒՆԱՒՈՐ

ՈՒԹ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆ Է 20 ՖՐԱՆՔ

Նաեւ՝ Գիգորը, Մի կաթիլ Մեղր եւայլն:

ԾՆՈՂՔՆԵ՛Ր, ՁԵՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑՔ ԼԵՑՆԵԼՈՎ ԱՅՍ ԿՏՐՈՆԸ ԸՆԹԵՌՆԼԻ ԿԵՐՊՈՎ

Անուն – Մականուն . . . . . .
Հասցէ . . . . . .
Ներփակ վճարումը՝ պանքի չէքով կամ փոստի չէքով
(Ապրել ապլորդ նշանառկումը)

EDITIONS « EREBOUNI », B. P. 46 CHARENTON - 94 — Tél. : 368-26-32

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՈՆԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ 55-ԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ
կիրակի 26 Ապրիլ ժամը 10ին Քափիթոլի մէջ:

Պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ
Պ. ԿԱՍԹՈՆ ՏԸՖԷՌի
Հովանաւորութեամբ
Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանին եւ մասնակցութեամբ զաղութս ներկայացնող ղլխաւոր Միութիւններուն

Խօսք կ'առնեն

ԿԱՍԹՈՆ ՏԸՖԷՌ
ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ
ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ԵՒ ԻՎ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՀԱՅ.ԲԱՐ.ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ԼՍԱՐԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի, 30 Ապրիլ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 20,30ին, Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ:

կը խօսի՝ Պր. ԱՐԱՄ ՇԷՀԻԿԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ Բարեգործականի տեսլականը: Դասախօսութիւնը կը կատարուի հայերէն եւ ֆրանսերէն:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՈՆԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի 55ամեակի ոգեկոչումը այս կիրակի ժամը 10ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ 1915ի մեր բիւրաւոր նահատակներու հոգիներուն համար: Հանդիսաւոր պատարագը եւ հոգեհանգիստը կը մատուցուի հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի
(Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

մասնակցութեամբ զաղութը ներկայացնող ղլխաւոր Միութիւններուն:

Արարողութեան ներկայ պիտի ըլլան Նախարար Պր. Ռ. Ա. ՎԻՎԻԱՆ, վալ տը Մառնի ճահիճգպետ Պր. ԼԻՒՍԻՒՆ ԼԱՆՆԻԷՐ, Քաղ. Ընդհ. խորհուրդ Պր. ՆԷՕՆԺԵՍԷՐ, երեսփոխան Պր. ԱԼՖՆ ԿՐԻՕԹՒԷ, Ալֆորվիլի քաղաքապետ եւ ճահիճգի խորհրդատու Պր. ԺՕԶԷՖ ՖՐԱՆՉԵՍՔԻ եւ փոխ քաղաքապետ ՇԱՍՈՅԷՆ:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու եւ մատուցանելու իր յարգանքը մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան Եբիտասարդաց Թատերախումբը կը բեմադրէ Յակոբ Պարոնեանի

« ՇՈՂՈՔՈՐԸ »

կատակերգութիւն երեք արար

ի նպաստ Կապոյտ Խաչի եւ Հայ Ուսանողներուն, Կիրակի Մայիս 3, ժամը 16ին Անիէռի Քաղաքապետարանի չքեղ թատերասրահին մէջ՝

Centre Administratif et Social, Asnières

Կը մասնակցին Օրիորդներ Սոնա Վարդանեան, Վիքի Մոսոիէեան եւ Աղապի Պալեան, Պ. Պ. Իշխան Խաչիկեան, Ազատ Մաթեան, Սերքօ Մոսոիէեան, Գէորգ Թէրզեան, Գէորգ Գիւրէճեան, Գէորգ Տէմիրեան:

Բեմադրութիւն տաղանդաւոր երիտասարդ Իշխան Խաչիկեանի: Բեմի պատասխանատու Պ. Գէորգ Գիւրէճեան: Խօսնակ Պր. Արա Տէյիրմէնճեան:

Ներկայացումէն ետք հաճելի անակնկալներ:

Վարագոյրը կը բացուի որոշեալ ժամուն. կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ

ԱԼՊՕՄ – ՏԻՍՔ ՄԸ 30 Սանթիմէթը, 33 շրջան

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

Հայկական երգերու գեղիցիկ հաւաքածոյ մը

1· Առաւօտեան արշալոյս
2· Անուշիկ Եարջան
3· Հայաստանի աղջիկ (մեր նուէրը)
4· Մայրս
5· Դու ինձ համար
6· Հայաստան
7· Երեւանի սիրուն աղջիկ
8· Կարաւան
9· Խաչատուր Աբովեան
10· Սէրս գաղտնի թող մնայ

Նախապէս արձանագրութեամբ վաճառումը վերջացած ըլլալով, տիսքը կը ծախուի 31 ֆրանքի

Դլամական առաքումները կատարել չէֆով կամ մանդայով :—
Ճշդելով անուն, մականուն եւ հասցէն:

LIZ SARIAN
204, Ave. de la Division Leclerc — 95 - MONTMORENCY

Կարելի է դիմել նաեւ՝ Հ. Բալուեան դրատունը, 43 Ռիւ Ռիչէ, Փարիզ 9րդ և
ELEDISC (TARPINIAN) 269, Bd. Voltaire, — Paris (11e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Մայիս 28»ի տօնակատարութիւնը Յունիս 6ին, Շաբաթ իրիկուն, Ազգ. Տան սրահը:

×

Համախարբերդցիական Միութեան Մարսէյլի երեք քոյր մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ, տարեկան ղաշտահանդէսը՝ Յուլիս 5ին:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Յ. Ճ. Սէրունեի նուիրուած յոբելենական հանդիսութիւնը Յունիս 14ի կիրակին, ժամը 20,30ին, կավոյի սրահին մէջ:
Կազմակերպիչ Յանձնախումբին հաստիկն է
15, Rue Jean Goujon, Paris (8e)
Իսկ նուիրատուութիւնները ուղղել Յանձնախումբի դանձապահ Պր. Գէորգ Պաքըճեանի
35, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան ընդհ. ժողովը տեղի կունենայ Շաբաթ 25 Ապրիլ ժամը 4ին Մշակոյթի Տան դրասենեակին մէջ, 17 Ռիւ Պլեօ: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն:

×

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Շաբաթ 25 Ապրիլ ժամը 18ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ, ըլլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԼԻՈՆ.— Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը ամսոյս 28ին, Երբեքշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ, Մայիս 10ի ընդլայքի մասին:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԿԻՐԱԿԻ
26
ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE
26 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·800 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.800

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ ԱՆՁԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ՇԻՐԻՄԻՆ

ԼՈՒՌ ՅՈՅՑ ԹՐՔ. ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԱՌՋԵՒ

Ուրբաթ Ապրիլ 24ին, ի յիշատակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն, Փարիզի եւ արուարձաններու հայ վաճառատուներու մեծ մասը փակ մնաց: Հանդիսութեանց կարգը կը սկսէր ժամը 4ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ուր յատուկ արարողութիւն մը կը կատարուէր: Քիչ ետք, պատկառելի թափօր մը բազմահարիւր Հայերու, գլխաւորութեամբ Հայ Նախկին ռազմիկներու եւ կամաւորներու Միութեան, ծաղկեպսակ մը կը դնէր Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին, ու ինչպէս ամէն տարի նոյն օրը, հայ ռազմիկներուն կը վիճակէր բոցին արծարծումը:

Այս նախատեսուած եւ կազմակերպուած երկու արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենար յանդիսաւոր ցոյց մը Ռիւ մ'Անգլարայի Թրքական դեսպանատան առջեւ, ուր ժամը 7,15ին աւելի քան երկու հարիւր Հայեր, մեծ մասով երի տասարդ, ինքնաբերաբար կը համախմբուէին, զանազան ցուցատախտակներով ուր կարելի էր կարդալ՝ «Թալէաթ – Հիթլեր», «Մե՛ր իրաւունքները, մե՛ր հողերը», «Թուրք, ոճրագործ», «Ապրիլ 1915, մէկուկէս միլիոն Հայ ջարդուած, անպատիժ ոճիրը» եւայլն:

Ցոյցը տեղի կ'ունենար լուռ եւ քիչ ետք կը հասնէին ոստիկանական բազմաթիւ կառքերը բայց է տես ցուցարարներու հանդարտ ու կարգապահ կեցուածքին, կը մնային դիտողի դերին մէջ: Ցուցարարները պատրաստած էին նաեւ բանաձեւ մը, զոր թուրք դեսպանը կը մերժէր ընդունիլ եւ ի վերջոյ կը յանձնուէր դեսպանին: Հոն կը յիշուէր Թուրքիոյ պատասխանատուութիւնը իր ապազային ու անցեալին նկատմամբ եւ կը պահանջուէր որ ան դատապարտէ 1915ի ջարդը եւ ճանչնայ հայ ժողովուրդի իրաւունքը իր հողերուն վրայ: Ցոյցը կը տեւէր մօտ 20,30ին առանց որեւէ միջադէպի եւ ցուցարարները զեկոյց մը կը ղրկէին տեղական մամուլին:

×

Ժամը 21ին, Սալ Կալօն լեցուած էր, անդամ մը եւս երկիւղած բազմութեամբ մը, որ կուգար յարգանքի տուրքը մատուցանել Ապրիլեան նահատակներուն:

Շոփէնի Մահերգէն ետք, զոր կը նուագէր Րաֆֆի Պետրոսեան, օրուան նախագահը՝ Սերովբէ Աբգ իր խօսքը կը սկսէր չեչտելով.— «Այսօր, Ապրիլ 24 է, մեր պատմութեան թերեւս ամբողջ մարդկութեան պատմութեան ողբերգական եւ սեւ թուականներէն մէկը: Ամբողջ Հայութիւնը, ուր որ ալ ըլլայ, կը սգայ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակները եւ մեր պատմական Հայաստանի կորուստն ու աւերները: Որքան ալ ժամանակը անցնի մեր վէրքերը պիտի չսպիանան: 55 տարի յետոյ, մեր սրտերը աւելի կը մորմոքին երբ Հայրենիքի եւ Սփիւռքի ժողովուրդը կը նայի Մասիսին, որ մերն է եւ օր մը մերը պիտի ըլլայ»: Սերովբէ Աբգ. յիշեց թէ ծաղկուն երեւանը չի կրնար հաշտուիլ որ դուրսը մնայ Անին, թէ կարելի չէ ի տես Սեւանայ լճին հաշտուիլ Վանայ լիճը որ դուրս կը մնայ Հայաստանի սահմաններէն:

Նախագահին յաջորդեց Պ. Սուրէն Ճանկոզ: Յիշեց եթէ այսօր եկած ենք մխանաբար սրբազան պարտականութիւն մը կատարելու, ըսաւ թէ հայ ժողովուրդը աւերներ ու կոտորածներ տեսած է իր պատմութեան ընթացքին, բայց անոնցմէ ոչ մէկը կը բաղդատուի ծաւալապաշտ թուրք կառավարութեան, որ յղացաւ հրէշային ծրագիրը մը երբ Հիթլերի նախահայրերը՝ Թալէաթներն ու Էնվերները աքսորեցին ու ջարդեցին Հայերը առանց սեռի, տարիքի թէ դաւանանքի խտրութեան: Իրենց նպատակն էր յաջողիլ ծրագիրը մը՝ այլեւս Հայկ. Հարց չկայ, քանի որ Հայ չկայ: 55 տարի է Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ, հայ ժողովուրդը կը յիշէ ու կը սգայ ոչ միայն ամայացումը, կործանումը այլեւ առժամապէս մեր պապենական հողերու բաժանումը մայր հայրենիքէն: Ժամանցումը անընդունելի է: Պ. Ցակորով աւելցուց թէ բարգաւաճ եւ օրինակելի Հայաստանը ամէնէն ղրական պատասխանն է զոր Թուրքը ստացաւ եւ թէ Միջեռնակա – բերդը լացի եւ ողբի պատ մը չէ այլ ա – նոր կոթողը կը ներկայացնէ հայ ժողո – վուրդի վերածնունդը եւ հայրենիքի վերելքը: Միասնաբար պէտք է աշխատինք մեր դատին արդար լուծման համար:

Պ. Արա Գրիգորեան յիշեց Թուրքիոյ ծրագիրը՝ Հայերը բնաջնջել որպէսզի Հայաստանը մնայ առանց Հայու, ինչպէս կ'ըսէր Ատաթիւրք: Թուրքը ուզեց լուծեան դատապարտել Հայուն արդար պահանջը խաղաղ ու ազատ ապրելու: Բայց այսօր, 55 տարի ետք, հասած է նորահաս սերունդ մը, որ հաշիւ կը պահանջէ Թուրքէն: Դաշնակիցները զոհե – ցին Հայերը իրենց շահերուն: Յիշելէ ետք Ցովհ. Շիրազի մէկ քառեակը, Արա Գրիգորեան ոգեկոչեց Թալէաթի խօսքը՝ Հայկ. Հարց գոյութիւն պիտի չունենայ: Բայց մենք պէտք է ըլլանք միասերը եւ միասնաբար լուծենք Հայկ. Հարցը: Երբ 1965 Ապրիլին Հայաստանի ժողովուրդը ինքնաբերաբար «Մե՛ր հողերը մե՛ր հո – ղերը» կը պոռար, այս կը նշանակէր թէ ազգային դիտակցութիւն մը ծնունդ ա – ռած էր երիտասարդութեան մէջ: Պէտք է նայինք դէպի ապագայ առանց մոռնա – լու անցեալը եւ հաւաքական ուժ ցոյց տանք: Ծանր է լուծը հայ երիտասար – դին, որ տէր պէտք է կենայ իր մշակոյ – թին ու լեզուին, պայքարելու համար ու – րիշ վտանգի մը դէմ: Տէր պէտք է կանգնի Հայ Դատին:

Ռ. Մելիք (Ֆրանսերէն) յայտարարեց թէ դուշ ոմանք այն մանկական դաղափարն ունենան թէ ի՞նչ հարկ վերյիշելու միշտ մեր ջարդերը երբ այդ թուականէն ետք բազմաթիւ ուրիշ ոճիրներ եկան սեւցնել պատմութեան էջերը: Կը սխալին սա – կայն, պէտք է միշտ վերյիշել, կրկնել ու ցաւով կարելի է նկատել որ բազմաթիւ պատմաբաններ դիտակցաբար կ'անդիտա – նան ահաւոր սպանդը: Ցիշեց թէ երբ մեծ պատմաբան մը, անդամ Ինսթի – թիւի մասնագէտ 1914–18ի շրջանին կը հրաւիրուէր ճաշնասիւռ խօսելու հա – մար հայկ. ջարդերու յիսնամեակի առ – թիւ, յանկարծ կը պարզուէր որ «չատ զբաղած է»: Ռուբէն Մելիք կարգաց Փօլ Տումերկ եւ Փօլ Փենլեվէկ էջեր, մանա – ւանդ դեղեցիկ արձակ մը Անաթոլ Ֆրան – սէն, ապա աւելցուց թէ հայ ժողովուրդը իր բաժինը տուած է համաշխարհային

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ապրիլ 15էն ի վեր, ինքնաշարժին արագութեան առաւելագոյն չափանիշն է ժամը 110 քլմ., իսկ կարելի է մինչեւ 130ի վրայ սուրալ՝ անցնելու համար կողքի ինքնաշարժէն: Այս չափանիշը ի զօրու է 6052 քիլոմեթր ընդհանուր երկարութիւն ունեցող ճամբաներու վրայ: Այսպէս՝ Ռութ Նասիոնալ թիւ 1, 2, 3, 4, 5, 5 պիս, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 13 պիս, 14, 22, 33 եւ 70:

Դաշնակցութեան Գերմանիոյ Վարչութեան պետը կոմունիկայի նամակ մը ուղղեց որով կը յայտնէ, թէ «իրենց նպատակն է գերման եւ լեհ ժողովուրդներուն հաշտութիւնը իրականացնել»:

Քոլոմպիոյ մէջ պետական հարուածի փորձ մը ձախողեցաւ: Նախաձեռնողներն էին զինուորականները: Թրինիտատի մէջ, ուր խլրտումներ տեղի ունեցած էին վերջին օրերուն, հանդարտութիւնը վերա – հաստատուած էր չաքաթավերջին:

Եուկոսլաւիոյ Համայնավար կուսակցութեան Պրեզիտիումը պաշտօնական զեկոյցով մը չեչտեց, թէ Եուկոսլաւիա ենթակայ կը մնայ որոշ շրջանակներու ճնշումին, որոնք չեն հաշտուած անոր անկախութեան մաքին հետ, ինչպէս նաեւ չեն կրնար ընդունիլ անոր իւրայատուկ ընկերվարութեան զարգացումը: Նախա – դահութիւնը առաջնահերթ հարցերէն մէկը կը նկատէ «ժողովրդային պաշտպանութեան» ուժեղացումը: Այս պաշտպանութիւնը հաստատուած էր, երբ կար – միր բանակը Չեխոսլովաքիոյ վրայ յարձակեցաւ:

ՁԱՆ ՔԱՑ Շէֆի զաւակին դէմ անյաջող մամափորձ մը կատարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ:

ՊՐԱՆՏ պաշտօնական այցելութեան մը համար Նորվեկիա գնաց: Եւրոպական

քաղաքակրթութեան եւ թէ Նարեկացի ու Կոմիտաս յիշելով մխայն արդէն երկու մեծ անուններ տուած կ'ըլլանք: Հայ եւ – րիտասարդութիւնը, ըսաւ Մելիք, պէտք է կարդայ ու սերտէ Մուսա Տաղի 40 օրերը, ուրկէ հպարտութեան դաս կրնայ առնել: Բանախօսը անդրադարձաւ նաեւ թէ Ապրիլեան այս օրերուն կը դադիպէր նաեւ արդելափակման կայանները ազատագրման 25ամեակը եւ այս առթիւ հեռատեսիլի մէկ ֆիլմին վերջին խօսքն էր՝ «Այլեւս երբեք Աուշվից» բայց հարկ է աւելցնել՝ «Այլեւս երբե՛ք Տէր – Զօր»: Բայց Աուշվիցը ունեցաւ Նիւրէմ – պէրկը, ինչ որ չունեցաւ Տէր–Զօրը եւ Հայոց թշնամիները բաց կը մնայ պատմութեան առջեւ մինչեւ որ արդարութիւն ըլլայ:

Կարճ դադարէ մը ետք, օրուան պատ – ասխան դեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան Րաֆֆի Պետրոսեան (դաշնակ), Սոնիա Նիկողոսեան (երգ) ընկերակցութեամբ Կարպիս Ափրիկեանի, Ազատ Մամլեան եւ Նուրհան Մարդարեան (արտասանութիւն) եւ մեր երկրի այս ողբերգութեան վերջ կը դնէր Սամուէլ–Մուրատ եւ Դպրոցասէր վարժարաններու միաց – եալ երգչախումբով (դեկ. Գ. Եանպէկ – եանի) որ կուգար փաստել թէ հայ ժողովուրդը ունի իր Վաղը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

հարցերու հետ աղերս ունեցող խնդիրը – ներու մասին պիտի խօսակցի Նորվեկացի պետական դէմքերու հետ:

ՁԱՓԱՐԹԱՑԻՆ կը հաղորդեն, թէ 1600 ինտոնեզիացի զինուորներ պատրաստ դտնուելու հրաման ստացած են մեկնելու համար Քամպոճ, եթէ Ասիական եր – կիրներու խորհրդաժողովը դատապար – տէ համայնավարական յարձակումը Քամպոճի վրայ: Սայկոնի մէջ ուսանող – ներ Քամպոճի դեսպանատան վրայ յար – ձակեցան՝ բողոքելու համար իրենց ազ – գակիցներու ջարդին, Քամպոճի մէջ:

ՖԻՏԷԼ ՔԱՍԹՐՕ Լենինի հարիւրամ – եակին առթիւ ճառ մը խօսելով յայտա – րարեց, թէ «Ռուսա միշտ զօրավիղ պի – տի կանգնի յեղափոխական չարժումնե – րուն, Լատին Ամերիկայի մէջ»:

ԹՈՒՐԲԻՈՑ արեւմտեան շրջանին, կե – տիզէն 60 քիլոմեթր արեւմուտք, Տեմիր – ճիի մէջ ուժգին ցնցում մը արձանագրուե – ցաւ առջի օր: Քսանեւերկը հոգի մխայն վիրաւորուեցան, թէեւ նիւթական վնաս – ները մեծ են: Այսպէս՝ 400 տուն եւ երեք մզկիթ վնասուեցան: Երկրաշարժին ցնց – ցումը ղդացուեցաւ մինչեւ Պոլիս, Իզմիր, Պուրսա եւ Քէօթահիա:

ՓԵՔԻՆ անդրադառնալով խորհրդային տնտեսութեան տագնապին, յայտարա – րեց.— «Լենինի եւ Սթալինի օրօք, Խորհ. Միութիւնը հասած էր բեղուն զարգա – ցումի մը աստիճանին, սակայն Խրուշ – չեւ փորձեց դրամատիրութիւնը վերա – հաստատել Խորհ. Միութեան մէջ եւ այդ ձեւով երկիրը մատնեց տնտեսական լուրջ տագնապի, իսկ Բրեժնեւ ու իր համա – խոհները անկէ աւելի դէշը ըրին»:

ՀԱՐԱՒ. ԱՓՐԻԿԷի ընտրութիւններուն մէջ, որոնք տեղի ունեցան անցեալ օր, օրուան կառավարութեան կուսակցու – թիւնը՝ Ազգայնական 117 աթոռ չահե – ցաւ: Ծայրայեղ ազգայնականները, ո – րոնք բաժնուած էին ազգայնականնե – րէն, որովհետեւ խիստ չէին դաներ այս վերջիններուն կիրարկած ցեղային խըտ – րականութեան քաղաքականութիւնը, չա – րաչար պարտութիւն արձանագրեցին: Ընդդիմադիր կուսակցութիւնները 48 ա – թոռ ապահովեցին, մինչ որ որոշ յաջո – ղութիւն մը կը նկատուի իրենց համար:

ՀԱՑԻԹԵԱՆ երկու փոքր ռազմանաւեր ամբակոծեցին Հայիթիի նախագահին պա – լատը: Միայն մէկ վիրաւոր կայ:

ՆԱՋԱՑԻ պատասխանատուն յայտարա – րեց ամերիկեան Քոնկրէսին մէջ, թէ լուս – նի ծրագիրը իր լրումին պիտի հասցնեն: Այլ խօսքով՝ Ափոլլօ 13ի ձախողութիւնը պատճառ պիտի չըլլայ կասեցնելու կամ վերափոխելու Նազայի ծրագիրը:

ՊԱՊԸ Սարտինիա այցելեց: Առաջին պապն է, որ Իտալիոյ ազքատ մէկ շրջա – նը կ'այցելէ:

ԻՍՐԱՑԵԼԵԱՆ օդանաւեր կրկին ռմբա – կոծեցին Սուէզի ջրանցքի եգիպտական դիրքերը: Վերջին օրերուն, եգիպտական օդուժը լուրջ աշխուժութիւն մը ի յայտ բերաւ՝ յաճախակի ռմբակոծելով իսրա – յէլեան կայանները Սինայի անապատին մէջ:

ՓԵՆԹԱԿՈՆի համաձայն, խորհրդա – յին զինուորական ուժը յարաճուն վերել – քի մէջ է, յատկապէս հրթիռներու եւ նաւատորմի մարդերուն մէջ:

ՀՌՈՄԻ մէջ Սիսքօ, Մ. Նահանդներու Արտաքին փոխ նախարարը դիտել տը – ւաւ, թէ կարելի չէ մօտաւոր ապագայի մը համար յուսալ Միջին Արեւելեան հար – ցին լուծումը: Համաձայն ամերիկացի դիւանագէտին, Ռոճըրսի ծրագիրը, ներ – կայացուած չահակից կողմերուն Հոկ – տեմբեր 28ին եւ Դեկտեմբեր 18ին, կը բաւարարէ երկու կողմերուն պահանջնե – րը, անոնց արդար իրաւունքները:

ՌԱՖԱՅԷԼ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 450ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

«... Թէ որքա՜ն առատաձեռն ու բարեացակամ կը թուի ըլլալ երբեմն եղկինքը, միակ անձնատուրութեան մը մէջ դուզակցելով իր դանձերուն անհամար հարստութիւնը եւ հազուագիւտ բոլոր չնորհներն ու ընծաները, յատակօրէն կարելի է տեսնել նոյնքան վայրկեան եւ այնքան նրբազեղ Ռաֆայէլի մէջ...»:

Վերոյիշեալ մէջբերումը կը պատկանի նկարիչ ու ճարտարապետ Ճորճիօ Վասարիի, ժամանակակիցը եւ կենսագիրը վեր-ածնունդի արուեստագէտներուն: Վեր-արտադրեցինք իր կարծիքը եւ նկատումները Ռաֆայէլի մասին, որովհետեւ, մեծ չափով կը բացատրեն անոր մեծ անձնատուրութիւնը եւ կատարելագործման ա-ռիճանը, որուն յաջողած էր հասնիլ այս երիտասարդը ծնած 1483ին, միջակ, բայց պատուախնդիր նկարիչ Ճովանի տէ Սանթի ընտանիքին մէջ:

Ռաֆայէլ կը նկատուի երրորդ տիտա-նը Վերածնունդի: Եթէ Միքելանճելօ կերտողն է, ստեղծողը ճակատագրի կողմէ չղթայուած ուժերու աշխարհին, եթէ Լէոնարտօ տա Վինչի առեղծուածային ո-յութեան մեծ փիլիսոփան է, Ռաֆայէլ քնքուշութեան, սիրոյ եւ կեանքի բա-նաստեղծն է:

Իր կարճատեւ, բայց հրաշագործ կեան-քի ընթացքին, Ռաֆայէլ կը մնայ բազ-մակողմանի արուեստագէտը, ստեղծողը բազմաթիւ աշխատութիւններու թէ՛ ի-դաներկի եւ թէ որմանկարի մէջ: Մա-տոնաներու չարքէն, որոնց զագաթնա-կէտն է յայտնի «Մատոնա Սիքսթինա»ն, որ կը գտնուի Տրեզդէնի պատկերասրա-հին մէջ եւ մեծ ազդեցութիւն կը գործէ դիտողին վրայ, ոչ թէ մակերեսի մեծու-թեամբ, այլ իր արձակած սիրոյ եւ եր-կիւղի այն սքանչելի զգացողութեամբ իր զաւակին կեանքին համար, մինչեւ Վա-տիկանի չորս սենեակները, որոնց պատե-րը նկարազարդուած են անոր կողմէ, իր ստեղծագործութեան չրջանակը կը բո-վանդակէ աշխատութիւններու մեծ այ-լազանութիւն մը:

Պանծացումը, սակայն, կը հանդիսա-նան Վատիկանի պալատին նկարազար-դումները: Տեղեկանալով անոր մեծ տա-ղանդին մասին, Պապը կը պահանջէ նկա-բազարդումը չորս մեծ սրահներուն եւ ապա տոժերու պալատին: Այստեղ Ռա-ֆայէլ ի գործ կը դնէ իր հանճարին ամ-բողջ ընծայաբերումը, երեւակայելով մե-ծածաւալ յօրինուածքներ, որոնց թեմա-ները յետոյ պիտի կազմեն նաեւ սրահնե-րուն անուանումները:

«Փոնթանթինի սենեակը»՝ այսպէս կոչուած ըստ յօրինուածքի, ուր Փոն-թանթին յաղթական մուտք կը գործէ բերդաքաղաք, «Պորկոյի հրդեհին սե-նեակը»՝ որու կատարման մէջ ա՛լ աւելի չատ կը զգացուի Միքելանճելոյի ազդե-ցութիւնը, «Սատրապրութեան սենեակը»՝ այսպէս կոչուած, որովհետեւ այստեղ ներկայացուած է քրիստոնէական երկու եկեղեցիներու դաշինքին տեսարանը եւ վերջապէս «Աթէնքի դպրոցին սենեակը»՝ ուր Ռաֆայէլ գծագրութեան եւ յօրին-ուածքի արուեստին անզուգական վար-պետութեամբը կը ներկայացնէ Աթէնքի փիլիսոփայութեան դպրոցը, արիստո-տելեան ու պղատոնական դպրոցները, որոնց առընթեր իրենց տեղը կը դրաւեն բոլոր ժամանակներու մեծ խորհողները, արուեստագէտի կողմէ նկարուած մեծ կերպարներու հոյլին մէջ:

Այս վերջին որմային նկարը, իրա-ւամբ կը հանդիսանայ Ռաֆայէլի ստեղ-ծագործութեան էութիւնը, այն որ լաւա-գոյնս կը բնորոշէ արուեստագէտը:

Հանդարտութիւնը, ազնուութիւնը, չը-նորհալիութիւնը, փիլիսոփայական մտա-յղացման գերազանցութիւնը արտայայտ-ուած են հանդարտաբարոյ յօրինուածք-քով մը լաւ հաւասարակշռուած, ուր կը տիրապետէ Վերածնունդի հիանալի ան-դաստակ մը, որուն ներքեւ կը չրջագա-յին ու կը խօսին մարդկութեան մեծ միտ-քերը: Անոնց կողքին, անկիւնէ մը, նկա-րիչ Ռաֆայէլ հիացումով աչխարհը կը դիտէ 450 տարիներէ ի վեր: Ինքնադի-մանկարուած, ինչպէս յաճախ սովորու-թիւն էր այդ ժամանակները, մշակոյթի մեծ տիտաններուն առընթեր, իրրեւ մէկը որ մասնակցեցաւ բոլոր խոչընդոտներուն

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ ԵՒ ՑԵՂԵՐ

ՏԻՒՐԶԻՆԵՐԸ

Լիբանանի բարձրաւանդակներուն վը-րայ՝ աւելի քան ինը դարէ ի վեր բոյն դրած է քաջասիրտ, ռազմիկ ցեղ մը, որ պատմութեան ծանօթ է Տիւրզի անունով: Ինչպէս ամէն լեռնաբնակ ժողովուրդ, Տիւրզիներն ալ ունին իրենց ծագումին մասին պատմական բեկորներ՝ հիւսուած ժողովրդական պատմուածքներու եւ եր-դերու հետ:

Ցեղագրական տեսակէտով, Տիւրզինե-րը որոշ ազգ մը չեն ներկայացներ, չու-նենալով իրենց յատուկ լեզուն, արաբե-րէն կը խօսին ու կը գրեն: Պատմական ստոյգ տեղեկութիւնները քիչ կան իրենց ծագման մասին, սակայն հաւանական կը նկատուի, թէ լեռնական այս մարտիկ ցեղը կազմուած է քանի մը զաղթական ցեղերէ: Արաբ սիրապետողներ, Պեռե-ւիներ, Մէթուալիներ եւ թերեւս ուրիշ անծանօթ լեռնական ցեղեր՝ ձուլուելով տեղացի մահմետականներու հետ՝ կազ-մած են Տիւրզիները:

Շատերու համար ամէնէն հետաքրքրա-կանը, այլ սակայն ամէնէն մթին մնացած կէտը Տիւրզիներու կրօնքն է: Տիւրզի հաւատացեալը թէեւ պարտաւոր է իր կրօնքին պատուէրներով միշտ ճշմար-տութիւնը ըսել իր ցեղակիցներուն, սա-կայն երբ «անհաւատներու» հետ կը սկսի գործ ունենալ մանաւանդ կրօնական հար-ցերու մասին, յաճախ կը խեղաթիւրէ իր տեղեկութիւնները, եւ կամ բացէ ի բաց կը ստէ: Զարդացած անհատներէ մի-այն, այն ալ սերտ բարեկամութենէ ետք, կարելի է քիչ շատ տեղեկութիւն քաղել Տիւրզիին կրօնքին մասին: Հետեւեալ կերպով կը սկսի իրենց կրօնքին ծագման պատմութիւնը: — Եղիպտոսի սուլթան-ներէն Ասհմէտ Հաքիմ Ամրուլլահ կը խորհի ինքն ալ կրօնք մը ստեղծել Մո-համմէտի պէս, բայց լսելով թէ Գահիրէի մէջ արդէն խումբ մը մահմետականներ մտադիր են ժողով դումարել եւ Մահմէ-տի կրօնքը բարեփոխել, չուտով կը մի-նայ անոնց. սակայն անհամաձայնու-թիւն ծագելով իր եւ ժողովականներուն

ՈՒ ԴԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐՈՒՆ, ԻՐՐԵՒ ԱՐԺԱՆԱՒԱՅԵԼ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՄԸ ԵՒ ՍՏԵՂԾՈՂԸ ԱՅՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ, ՈՐ ԿՈՉՈՒԵՑԱՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑՈՒՑ ՄԻՆՉ ԱՅԴ ՄԻՋՆԱԴԱՐԻ ԿԵՂԾ ԲԱՐԵՊԱՇՏՆԵՐՈՒ ՄՈՒԽԻՐԻՆ ՏԱԿ ԹԱՂՈՒԱԾ ՀԵԼԼԷՆԱԿԱՆ – ՀՈՒՄԱՆԻՏԱՐԱԿԱՆ ՄՂԱԿՈՒՅԹԸ, ՏԱԼՈՎ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԿԱ-ՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՁգտելուՀ ՂԷՊԻ ԱՅՆ Ի – ՏԷՍԸՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՑ ԳԱՆԿԱՑԱԾ ԷԻՆ ՆԱԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ ԵՒ ՂՈՐ ԿԵՐԱՑԱԾ ԷԻՆ ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏՈՒԹԵԱՄԲ:

Ա. ԲՕԼԱՏԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ 91-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

Դպրոցասէրը Տիկնանց վարժարանի դո-յութիւնը հիմնաւորող 1879 թուականը նչանակիչ է, կրթական ձեռնարկին մէջ հայ կնոջ կատարած առաջաւոր դերի նը-կատմամբ, մանաւանդ ա՛յն թուականնե-րուն, երբ առհասարակ կինը ինքն իր մէջ ամփոփուած, ընտանիքէն դուրս չէր

միջեւ, կը հեռանայ ժողովէն եւ կը սկսի անջատ գործել: Կրօնական սկզբունքնե-րու հաւաքածոյ մը կը պատրաստէ իր ուղածին պէս եւ կը սկսի քարոզչութեան: Սակայն Եղիպտացիները կը մերժեն իր կրօնքը ընդունիլ: Սուլթանը Ահմէտ էլ-Տարազի անունով մէկը Սուրիա կը ղրկէ իր կրօնքին հաւատացեալները դտնելու համար: Տարազի իր աչխատանքը կը տանի Լիբանանի մէջ եւ կը յաջողի բա-ւական թիւով հետեւողներ ունենալ. բայց երկար չի տեւեր իր առաքելութիւնը, կռուի մը մէջ կը վիրաւորուի եւ Եգիպ-տոս կը վերադառնայ: Տարազիի անունը կը մնայ, եւ իր հետեւորդները կը կոչ-ուին այնուհետեւ անոր անունով (Տա-րազի բառը արաբերէն քէրզի – դերձակ բառէն յառաջ կուգայ. հաւանաբար Ահ-մէտ արհեստով դերձակ էր, ուրկէ՝ այդ անունը):

Տիւրզիներու կրօնքին հիմը կը կազմէ հոգեփոխութեան վարդապետութիւնը: Ամէն չերմեռանդ Տիւրզի կը հաւատայ թէ ինքը ուրիշի մը հոգին կը կրէ իր մէջ եւ թէ մահէն ետք իր հոգին կ'անցնի ու-րիշի մը: Հինդ մարդարէներ ունին — Հէմզա Իմամ (պլուխ), Իսմայիլ Նէյֆիս (Հոգի), Քէլիմէ (Ձօսք), չորրորդ եւ հինգերորդ մարդարէները կը կոչուին Ա.Ջ եւ Զախ թեւեր փոխադարձաբար: Ու-նին վեց հատ կրօնական երեք կարգի դերքեր: Երեք դասակարգի կը պատկա-նին Տիւրզիները — Մոացի, Մեկնիչ եւ Տգէտ: Զափազանց հետաքրքրական է այս բաժանումներու եւ կրօնական դերքերու պարունակութենէն ուսումնասիրու-թիւնը:

Ամէն Տիւրզի հպարտ կը զգայ ինք-զինքը Տիւրզի ծնելուն, զոր աստուածա-յին մասնաւոր չնորհ մը կը նկատէ: Ու-րիշ մը չի կրնար, որքան ալ փափաքի, Տիւրզի կրօնքը դաւանիլ: Եթէ Աստուած ուզէր, կը տրամաբանէ մտացի դասա կարգը, զինքը Տիւրզի կը ստեղծէր: Տիւրզի չծնիլը բացայայտ նչան է Աստու-ծոյ կամքը չըլլալուն: Այսպէս տեսակ մը չինական պարիսպ քաչած են իրենց չուր-ջը եւ ոչ մէկ միսիոնարական հաստատու-թեան կը թոյլատրեն քարոզչութիւններ ընել չրջաններուն մէջ:

Ռ. Թ.

ճանչնար հասարակական կեանքը:

Այս տարի, Մարտ 8ին, կը տօնուէր միջազգային կանանց կազմակերպութեան 60ամեակը: Չհպարտանա՞նք երբ այդ թուականէն աւելի քան 30 տարի առաջ արդէն, հայ կինը դուրս գալով իր չըր-ջապատէն, հրապարակ իջաւ ու լծուեցաւ ազգային վերածնունդի նուիրման գոր-ծին, ձեռք բերելով արդիւնաւոր նուա-ճումներ:

Այդ օրերուն, Հայոց ամպամած ու մը-ռայլ երկնակամարին փայլեցաւ ագա-մանդազող գոհարի նման աստղ մը, ո-րուն լուսարձակ պայծառ ցոլքերը տա-րիներու ընդմէջէն մեզի հասան:

Անդրադառնանք պահ մը, վերլուծենք բարձրահոգի ուսումնատենչ մի քանի Հայուհիներու գործը, որ պարզօրէն սկսուած, սակայն կամքի տոկունութեամբ եւ յարատեւութեամբ մարմին առած՝ ան-ժխտելի կերպով իր գոյութիւնը պահած է ցարդ:

Անոնց առաջին գաղափարն էր հիմնել աղջկանց երկրորդական վարժարան մը, ուսուցչուհիներ պատրաստելու առաջա-դրութեամբ, զանոնք ղրկել գաւառները, ուսման ծարաւի հայ աղջկանց ուսում ջամբել, լոյս ու գիտութիւն սփռել այն խաւար անկիւններուն:

Այս յանդուգն ձեռնարկին քաջալեր հանդիսացող իրենց ուսուցչին թելադ-րանքին անսալով, աչխատանքի լծուե-ցան յոյժ համեստ պայմաններով: Սեն-եակով մը միայն գոհանալու առաջին քայլը չէր բաւարարեր խնդրարկուներու սաուար թիւը, որ օր ըստ օրէ կը բազ-մապատկուէր, դեկավար մարմինը դնե-լով չէնքը ընդարձակելու հարկադրանքին տակ: Այսպէս, մեծ խանդավառութեամբ վարժարանը բացուեցաւ ուսուցչական ըն-տիր կազմով:

Ահա արդէն առաջին հունձը... փափ-կասունք օրիորդներու խումբը կը մեկնի գաւառ, եռեւ թողած իրենց կեանքի հան-դըստաւէտ պայմանները: Անոնք մերժե-լով հանդիսաը, յենարան ընտրեցին նը-ւիրման գործը, իրրեւ նեցուկ տառապ-եալ մեր ժողովուրդին: Անոնք կ'երթա-յին մեր լեզուի ու գրականութեան ան-սպառ ակէն տալ, բաչխել անոնց, որոնց բախտը չէր ժպտած միջավայրի անը-պատ պայմաններու բերմամբ:

Անոնք գիչեր – ցերեկ աչխատեցան իրենց խոհականութեամբ. այն հաստատ հաւատքով թէ՝ «եթէ հայ մա-տիկը դէն ի ձեռին դոյութեան պայքար կը մղէ, հայ կինն ալ կրնայ մարտնչել գրչով ու գրքով իրրեւ ապաւէն գոյու-թեան»: Այսպէս, արժանաւոր կերպով իմաստաւորեցին իրենց կեանքի լուսաւոր ու վսեմ ուղին:

Քաղաքական դէպքերը թէեւ վերիվայր չրջեցին ու թռիչք առած իրենց թեւերու թափը կոտրեցին, սակայն գործը պա-հեց իր նպատակային ծրագրի ղօրու-թիւնը:

91 տարի՛ «Դպրոցասէրը» քալեց ու կը

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՉԵՄ ԱՌՆԵՐ

(ՎԷՊ)

Լեւոն անմիջապէս չպատասխանեց, տարտամօրէն ղլուխը երերցուց եւ սի-կարէթ մը վառելով սկսաւ ծուխը դէպի վեր արձակել մտածկոտ դէմքով մը: Ներքնապէս չատ ուրախ էր իրեն առա-ջարկուած պաշտօնը ընդունելու, բայց կ'ուզէր ինքզինքը ծանր ծախել:

— Էյ, պատասխան տուր, պնդեց Մար-տիկ էֆէնտի:

— Շատ դժուար բան մըն է ձեր ըսածը:

— Դուն կրնաս վարպետութեամբ մէ-ջէն ելլել:

— Ասկէ զատ մինչեւ հիմա միւսիւ Ա-բամը բերանը չբացաւ եւ չեմ դիտեր թէ ան ալ համամի՞տ է ձեր ըսածներուն:

— Բնականաբար, ըսաւ Աբամ:

— Եւ եթէ ութ հարիւր ոսկիէն աւելի պահանջէ՞...

— Քեզի վերջնական խօսք մը ըսե՞մ, մինչամտեց Մարտիկ էֆէնտի, մինչեւ հազար ոսկի կուտանք, բայց ոչ աւելի:

— Պայմանաւ որ, աւելցուց Աբամ, հայրս ազատի եւ անկէ ետքը ալ կրկին խնդիր չունենանք ոստիկանութեան հետ:

— Նախ, հաւանաբար Թորոս պէյ դր-ամները կանխիկ պիտի ուզէ, դիտել տուաւ Լեւոն:

— Այդ անկարելի է:

— Ուրեմն չխօսինք այդ խնդրին մա-սին, որովհետեւ չատ աղէկ կը ճանչնամ այդ մարդը, առանց նախապէս դրպանը դրամ մտնելու քայլ մը չառներ:

— Եւ եթէ դրամը առնելէ ետքը մեզի բացը թողո՞ւ, դուչեց Աբամ:

— Այդ մասին ես որեւէ կերպով չեմ կրնար երաչխաւորել:

— Տեսէք ինչպէս կ'ընենք, խորհուրդ տուաւ Մարտիկ էֆէնտի, հինգ հարիւր ոսկին կանխիկ կը վճարենք եւ մնացածն ալ Բարսեղ էֆէնտին ապառելէն ետքը:

Լեւոն զգաց որ համաձայնելու վայր – կեանը եկած էր:

— Մէյ մը փորձենք, ըսաւ:

— Ե՞րբ կրնաս տեսնել Թորոս պէյը:

— Կը չանամ այս իրիկուն զինքը դըտ-նել:

— Ուրեմն խնդրոյն ճամբայ ելիր:

— Ինչո՞ւ այդքան իրար կ'անցնիք, հարցուց Լեւոն կասկածոտ դէմքով մը:

— Կ'ուզենք որ ժամ մը առաջ գիտնանք թէ ինչ դիրք պիտի բռնենք, այս անորո-չութիւնը չատ երկար տեւեց:

— Լաւ, լաւ, հիմա կ'երթամ, միայն թէ դուք յետոյ դրամի մասին դժուա-րութիւն չյարուցանէք եւ զիս խաղք չը-նէք:

— Եթէ խնդիրը մեր ըսածին պէս կար-դադրես, դրամը վաղը առաւ դրասեն-եակէն պիտի վճարէ Աբամը, այդ մասին պատուոյ խօսք քեզի:

Լեւոն ոտքի ելաւ:

— Բայց ո՞ւր պիտի տեսնեմ ձեզի, պա-տասխան բերելու համար, հարցուց:

— Զարմանալի բան... բնականաբար տունը:

— Ո՞ր տունը:

— Ճանըմ ձեր տունը, դուչեց Մարտիկ էֆէնտի:

— Ես տուն չունիմ, պատասխանեց Լե-ւոն դառնացած չեչտով մը, զիս վռընտեցին տունէն...

— Խենթ-խենթ խօսքեր մի ըներ, մոռ-ցիր այդ բաները:

— Երբեք, դուչեց Լեւոն, ցոյց տալու համար իմ ազնուութիւնս յանձն առի այս ծառայութիւնը մատուցանել ձեզի, բայց ասիկա պատճառ մը չէ որ մոռնամ երէկուան դէպքերը:

— Բայց քիչ մը առաջ հաչտութիւն չկնքեցի՞ք, հարցուց Մարտիկ էֆէնտի խնդալով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(101 – Շար.)

քալէ մերթ ծիծաղկոտ փայլուն շրջան – ներ բոլորելով, յաճախ վշտապատ ուղի – ներ կտրելով, դժուարին պայմաններու դէմ խիզախօրէն ոտքերելով, «Մի՛ շտապ» նշանաբանով չարունակեր է քալել ու հանգրուանէ հանգրուան, հասեր Ֆըրանսա:

1922ին աշակերտութեան դանդուածա – յին փոխադրութիւնը դէպի Արեւմուտք, տատապանքի տխուր էջ մը կը բանար Պլրոցասէրի կեանքին մէջ. խաչակրու – թիւն մը՝ որու ընթացքին, պատասխանա – տու անձերու հանդէպ յարգանքի եւ ե – րախտագիտական իրերեւ տուրք՝ յիշենք Տիկին Ա. Մուրատի եւ իր անմիջական աջակից, գնահատուած վաստակաւոր ու – սուցչուհի Օր. Թագուհի Ադէմեանի ա – նուններ, որոնց հերոսական կեցուածքը գնահատական խօսքերու մէջ կարելի չէ պարփակել: Անսահման զոհողութիւններ – րու եւ անբացատրելի դրկանքի գնով վարժարանը հաստատեցին Փարիզի Ռէն – սի արուարձանը, ուր՝ իր գոյութիւնը կ'արդարացնէ տարուէ տարի նորանոր յաղթութիւններ արձանագրելով:

Տարիներէ ի վեր Տիկին Մ. Տամլամ – եանի խոհեմ նախագահութեան ներքեւ, խնամակալուհի ժրաջան տիկինները ո – գեւորութեամբ կը ջանան հասնիլ վար – ժարանի կարիքներուն, որոնց մէջ նոյն – պէս, Օրիորդ Փիրփիրեանէ զատ, ունինք պլրոցի Պոլսոյ անուհիներէն խանդա – վառ անդամուհի մը, յանձին Տիկին Հ. Գ. Գէորգեանի: Իսկ պատնէշին վրայ ա – մուր կեցող զոյգ պահակներն են՝ Օր. Հ. Թարադաշեան, կրթական բաժնի պա – տասխանատու Տնօրէնուհի, որ անսահ – ման ու սրտաջերմ նուիրումով փարած վարժարանին, անմրցելի ջանք կը թափէ անոր յառաջացման: Օրիորդ Ա. Փիր – փիրեան՝ վարիչ քարտուղարուհի, ըն – տանեական հոգերով ծանրաբեռ՝ անոնք – ատունչ եւ համբերութեամբ, կուրծք ար – ած դժուարութիւններու, կը ջանայ հար – թել խոչընդոտները, վարժարանի գոյա – տեւման անխախտ հաւատքով:

Հիմնադիրներու երազը իրականացած է, անոնց լուսապայծառ ճակատը դափ – նեպակով չրջանակուած:

Աշխարհի որեւէ անկիւն կը գտնուի Պլրոցասէրցի մը, որ լուսոյ չահը բարձր բռնած, հարազատ իր կոչումին, լոյս կը սփռէ աչ ու ձախ: Կուտայ առանց իր աշխատանքի չափը սակարկելու, կուտայ հայրենասիրական ոգիով ու այսպէս չա – քա՛ն չարան, համբաւ ու անուն Թողած ուսուցչուհիներու ստուարաթիւ խումբը եկե՛ր են ու անցե՛ր...:

Դեռ կան տարիներու բեռան տակ կը – քած, թէեւ յոգնաբեկ այլ եւ ժրաջան մը – շակներ, պատասխանատու պաշտօններու վրայ: Ցիշենք մի քանի անուններ իրերեւ օրինակ եւ խթան «ևոր»երու:

Պոլսոյ մէջ, Օրիորդ Գ. Թէրզիեան «Նոր Պլրոց»ի յարդուած Տնօրէնուհին, որ իրերեւ արժանաւոր յաջորդը մանկա – վարժ Ց. Հինդլեանի, ձեռնհասօրէն կը վարէ դպրոցը:

Տարիներէ ի վեր Գալֆայեանի Տնօրէ – նուհին է Օրիորդ Մարի Զաքրեան, իսկ Էսայեան երկսեռ լիսէի աշակերտութեան պաշտամունքի առարկայ եղող էլիզ Պի – լէզիկճիեան 50 տարի անդադար, բծա – խնդրօրէն տարած է իր պաշտօնը իրերեւ ընդհ. հսկիչ եւ դաստիարակ, որուն կեանքի արեւը, աւա՜ղ, չիջեցաւ ամիս մը առաջ:

Ահա՛ Մայիս մէկը, Պլրոցասէրի հան – դիսաւոր տօնը:

Այս առթիւ կոչ կ'ուղղեմ մօտաւոր ան – ցեալի եւ ներկայի բոլոր սանուհիներուն, իրերեւ հաւատարիմ ժառանգորդը սրբա – նուէր մեր առաքելներուն, ընթանալ ա – նոնց գծած ուղիէն: Վեհ ձգտումով ա – նոնց զգացումները թող արձագանգեն ձեր հոգիներուն մէջ: Անոնց անմար հուրովը բոցավառ՝ քալեցէ՛ք անվարան: Ձեզի յանձնուած աւանդը սուրբ մտաւնքի նը – ման զուրգուրանքով պահելն ու յաջորդ սերունդներու փոխանցելը ձեր ազնիւ պարտքը թող ըլլայ: Այդ աւանդը իրերեւ ներչնչարան խոյանքներու, նորանոր նը – ւաճումներու սահմաններ բանայ ձեր ա – պագայ կեանքի առջեւ:

Սիրելի սանուհինե՛ր, այս նուիրական օրուան առթիւ ուխտեցէ՛ք հայերէնը տարածել ամէն տեղ. տանը մէջ մանա – նանդ հայերէն խօսիլը ամէնօրեայ ձեր կարգախօսքը թող ըլլայ:

Ձեր զաւակներուն եւ ձեզ չրջապատող – ներուն սէր ներչնչեցէ՛ք դէպի մեր ան – նման ու չքնաղ լեզուն. ցոյց տուէ՛ք ան – հուն զեղեցկութիւններն Անոր: Սիրել սորվեցուցէ՛ք մեր երկիրը, եկեղեցին, պատմութիւնն ու աւանդութիւնները, յաւերժացնելու համար յիշատակն անոնց, որոնք դժնդակ պայմաններու մէջ, տա – ռապանքով յաջողութիւն ձեռք բերին: Ձեզի համար մեծ ճիգ հարկաւոր չէ, այլ անընկճելի կամք եւ յարատեւութիւն:

Պայքարեցէ՛ք, թոյլ կանդնելով ու – ծացման համայնակուլ յորձանքի դէմ:

Ահա եւ Պլրոցասէրի հարիւրամեակը, որուն Թուականը չատ հեռու չէ. յաղ – թանակի փառապանծ օր մը պիտի ըլլայ, այս դաղափարապաչտութեամբ տոգո – րուն բոլո՛ր հայ կանանց:

ԼՈՒԻԶ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

30 ՏԱՐԵՎԵՐՋ

ԽՕՍՔ ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

1939 Թուականին, Մուսա Տաղի ժողո – վուրդը, անտրտունջ կը լքէր Սուէտիոյ իր պապենական չէն տուները եւ փար – թամ պարտէզները, դալու եւ իր վրան – ները զարնելու հիւրընկալ Լիբանանի Պէքաայի արեւելեան լեռներու ստորո – տին:

Այն տեղն օրերը դէշ էին: Անպատըս – պար ժողովուրդը, ենթակայ էր բնու – թեան ամենախիստ չարիքներուն, պաղի, սովի: Անորոշ հեռանկարով, օտար չըր – ջապատին ու կլիմային, հայ ժողովուր – դին աչխատասէր ու ստեղծագործ ոգին կը դրսեւորուէր հոս նաեւ: Այր թէ կին, ծեր թէ մանուկ, լծուած մեղուաջան աչ – խատանքի կը կառուցանէին նոր Մուսա Տաղը, այսօրուան Այնճար փոքրիկ Հա – յաքաղաքը:

1940 Թուականին, խաւարը կը լուսա – ւորուէր ճառագայթով մը որ կուգար Եւ – րոպայէն, Ֆրանսայէն:

Արդարեւ, Շաւարշ Միսաքեան անճնու – րաց ու աղղանուէր Հայը, ի տես Մուսա Տաղի փառապանծ անցեալին եւ դառն ներկային, 30 տարի առաջ, Փարիզի Յա – ռաչին մէջ, կը բանար արչաւը Ֆրանսա – յի մէջ, կառուցանելու դպրոց Սուէտիոյ դաղթական ժողովուրդին համար, Այն – ճարի մէջ: Ֆրանսահայութիւնը կարճ ժամանակուան մէջ, միչտ մեծ Հայուն՝ Շաւարշ Միսաքեանի գլխաւորութեամբ, հիմը կը դնէր Այնճարի Յառաչ վարժա – րանին:

Այսօր կանգնած 30 տարուան սեմին, ու չետադարձ ակնարկով մը երբ կը նա – յինք անցեալին, չենք կրնար չհիասել որ Ֆրանսահայութեան նեռած հունտերը լինկած էին իսկապէս պարարտ հողի վը – րայ, ու տուած բերք՝ մէկի դիմաց հա – րիւր: Այժմ հայկի տոհմիկ դաստիարա – կութեամբ օժտուած հունձքը որուն կ'ե – րաղէր Մեծ Սերմնացանը՝ Շաւարշ Մի – սաքեան, եւ Ֆրանսահայութիւնը, պատ – կառելի է իր որակով եւ քանակով: Յա – ռաչ վարժարանը իր 30 տարուան կեան – քով, դաւառացի Հայուն համար դարձաւ գուրաչ, ազգային, դաղափրական եւ ըն – կերային մարզերու մէջ:

Այսօր, Այնճարի ժողովուրդը իր ութ – սուն առ հարիւր տոկոսով, հպարտօրէն կը ներկայանայ մեզի որպէս Յառաչի սերունդ, իրեն ղէնք ու ուղեցոյց ունե – նալով, իր պապերուն մարտունակ ոգին եւ Շաւարշ Միսաքեանի գծած լուսաչող ճամբան:

Յառաչի մէջ թրծուած, 400 չրջանա – ւարտներէն չատեր, այսօր, ազգապահ – պանման կենսական պայքարին մէջ, ամ – բողջական նուիրումով ներկայ են: Յա – ռաչ վարժարանի ուսուցչական կազմը իննիսուն առ հարիւրով կը բաղկանայ Յառաչի սերունդէն:

Ֆրանսահայութիւնը, արդար հպար – տանքով ու զոհունակ սրտով կրնայ յայ – տարարել արար աչխարհին թէ ինք սե – րունդ հասցուց, լուսաւորեց միտքը Հա – յու ճակատագրի մէկ սեւ հարուածով խաւարը նետուող ժողովուրդի մը, որ բաղմունակ ոգիով սպասած էր վարդա – հեղեղ արչալոյսի ծագման:

Ֆրանսահայութիւնը, հաւատարիմ իր նախորդներուն, այսօր եւս չի պլանար իր մասնակցութիւնը բերելու Յառաչի վերելքին: Արդարեւ հինգ տարիէ ի վեր, Մեծ Հայուն զաւկին միջոցով Շաւարշ Միսաքեան Գրական Մրցանակի հաստա – տումը Յառաչ վարժարանէն ներս, ուրիչ բան չէ այլ եթէ ոչ լուսաւոր նեռը, որ կ'արձակուէր 30 տարի առաջ, Շաւարշ Միսաքեանի աղեղէն, լուսաւորելու մըր – քերը անոնց որոնք կ'անցնէին ու պիտի անցնին Յառաչ վարժարանի յարկէն:

1958ին, Սուէտիոյ ժողովուրդը, մտա – հոգ իր նորահաս սերունդին երկրորդա – կան ուսման, ու մանաւանդ իսկապէս հայեցի բարձրագոյն դաստիարակու – թեամբ, հեռու օտար ապազդային ազդե – ցութիւններէ, հիմը կը դնէր իր սեփա – կան Ազգային Երկրորդական վարժա – րանին:

Շատ բնական էր որ Երկրորդական վարժարան մը ծանր պարտաւորութեանց ենթարկէր, հոդագործական անկայուն եկամուտէ մը ապրող ժողովուրդը:

Մուսա Տաղի ժողովուրդը, սրբազան խենթութեամբ մըն էր որ իր քայլերը կ'ուղղէր դէպի Երկրորդական վարժա – րան: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս կ'արհամար – հէր Օսմանեան վիլայեթի ոսոխը, յի – սունհինգ տարիներ առաջ, լեռ բարձրա – նալով ու քալելով դէպի իմացեալ մահ:

Երկրորդական վարժարան մը պահելու վճռակամութիւնն ու յանդգնութիւնը դարձաւ կիրք մեծ ու փոքր Սուէտացիին համար: Ամէնքս Յառաչին, ամէն ինչ Յառաչին, դարձաւ ժողովրդային կար – դախօսք:

Դարձեալ այնպէս ինչպէս յիսունհինգ տարիներ առաջ, Ֆրանսական մարտա – նաւերը կուգային ազատելու Սուէտիոյ քաչորդիները մահուան ճիրաններէն, նոյնպէս ալ այսօր, Սուէտիոյ ժողովուր – դին կրթական հերոսամարտին ի տես, ազգային մեծ բարերար Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը կ'օժտէր ազ – գային Յառաչ վարժարանը երկրորդա – կան բաժին չէնքով մը իր բոլոր յարմա – րութիւններով:

Այժմ, Պէքաայի արեւելեան բարձուն – քին կեցած, կողք կողքի, իրենց հովա – նին տակ առած Այնճարի ժողովուրդը, յաղթահատակ կը կանգնին երկու կրթողա – յին չէնքեր, երկու կանթեղներ: Ազգ. Յառաչ վարժարանը տեսլապաչտ իր հիմնադրին՝ Շաւարշ Միսաքեանի տեսլե – քին վրայ: Ազգ. Կիւլպէնկեան Երկրոր – դական վարժարանը հայ մեծ բա – րերար, Գալուստ Կիւլպէնկեանի բարե – դութ Հայուն Բարիքներէն որպէս մա – սունք:

Այնճար ՊԵՏՐՈՍ ՇԵՄՄԵՍԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՏԱՆԻՆԵՐ (պատմուածքներ), դրեց՝ Սարգիս Վահագն, Պէյրութ 1969:

ՄԱՐՄԻՆ ԵՒ ԱՐԻՒՆ, դրեց՝ Կարօ Ար – մենեան, մատենաչար «Ահեկան», Պէյ – րութ 1970:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

— Ինչ երջանկութիւն, ըսաւ Աննա ղգուանքով եւ սոսկումով, ու ակամայ այդ ղգուանքը փոխանցուեցաւ երիտա – սարդին: Շնորհ ըրէ, չնորհ ըրէ, ատոր մասին խօսք մի ըներ:

Յանկարծ ոտքի ելաւ ու քալէն հեռա – ցաւ:

— Ալ բառ մը մի ըսեր, կրկնեց Աննա եւ զայն թողուց ցուրտ յուսահատութեան մը արտայայտութեամբ որ չատ զարմա – ցուց Վրոնսքին:

Աննա կը ղգար որ չէր կարող խօսք գտնել ամօթի, ուրախութեան ու սոսկու – մի ղգացումները բացատրելու համար, որոնք զինքը կը լեցնէին իր նոր կեանքի սեմէն անցնելէ առքը ու չէր ուղեր բան մը ըսել որպէսզի չպղծէ այդ ղգացումը անճկուղ խօսքերով: Բայց, նոյնիսկ եա – ղը, հեռեւեալ օրը կամ աւելի ուշ, չկըր – նար համբերել ու չհարցնել իր ամուսնոյն թէ ինչ կրնար ընել իր ծանր վիճակին մասին:

Բայց, մխիթարանքի մը պէս կը ճնշէր ու ահա – բեկած կ'արթնար:

Ջ.

Թէեւ Վրոնսքիի ներքին կեանքը ամ – բողջովին Աննայի տարփանքովը լեցուած էր, սակայն իր արտաքին կեանքը անփո – փոխ կերպով կը սահէր:

Պէտք չկայ ըսելու որ ոչ ոքի խօսեցաւ իր սիրոյն մասին: Բառ մը չէրսաւ նոյն – իսկ զինուորութեան մէջ. արդէն երբեք ինքզինքը կորսնցնելու աստիճան գինով չէր ըլլար եւ անմիջապէս կը դոցէր իր թեթեւամիտ ընկերներուն բերանը երբ կը վորձէին հեռը խօսիլ իր ծածուկ յա – րաբերութեանը վրայ:

Այսուհանդերձ ամբողջ քաղաքը գի – տէր այդ սէրը: Ամէն մարդ քիչ շատ կը դուչակէր անոր յարաբերութիւնները Ան – նայի հետ:

Մանկամարդ կիներէն շատեր որոնք կը նախանձէին Աննայի որ երկար ատենէ ի վեր մաքուր համբաւ կը վայելէր, ու – րախացան տեսնելով որ վերջապէս իրենց ուղածը կատարուած էր եւ կը սպասէին որ հանրային կարծիքը հաստատէր ի – րենց կասկածները որպէսզի Աննան ջախ – ջախէին իրենց արհամարհանքի ծանրու – թեան տակ: Արդէն իսկ ցեխ կը հաւա – քէին մանկամարդ կնոջ նետելու համար երբ վայրկեանը հասնէր: Հասուն եւ բարձր դիրքի մարդիկ ընդհակառակն մեծ մասամբ դժդոհ էին հորիզոնին վրայ պատրաստուելու վրայ եղող դայթակղու – թենէն:

Վրոնսքիի մայրը, երբ լսեց իր տղուն յարաբերութիւնը, նախ չատ ուրախացաւ, որովհետեւ, ըստ իրեն երիտասարդի մը համար բարձր դասուն մէջ այսպիսի կապ մը ունենալը փայլ մըն էր, եւ ասկէ զատ, Աննա Քարենինա, որ զինքը այնքա՛ն հը – մայած էր, միւս բոլոր մանկամարդ գե – ղեցիկ կիներուն կարգը կ'անցնէր: Բայց վերջերս իմացաւ որ տղան Սէն Փե – թերսպուրկ մնալու համար ուր կրնար Աննան տեսնել, կարեւոր պաչտօն մը մերժած էր, ինչ որ դժդոհ թողուցած էր բարձրաստիճան անձնաւորութիւնները, եւ, ասոր վրայ, կոմսուհի Վրոնսքի իր կարծիքը փոխեց:

Իրեն մանաւանդ անհաճոյ էր իմանալ որ այդ կապակցութիւնը փայլուն ու չնորհալի բան մը չէր, ինչպէս կը տես – նուի յաճախ աչխարհիկ դասուն մէջ, այլ յուսահատ ուխտանք մը, վէրթէրեան ձե – ւով եւ որ կրնար մղել Վրոնսքին սրթս – մարութիւններ ընելու:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

— ԵՒ —

ԳՈՒՆԱՒՈՐ

ՈՒԹ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆ Է 20 ՖՐԱՆՔ

Ցաեւ՝ Գիգորը, Մի կաթիլ Մեղր եւայլն:

ԾՆՈՂՔՆԵ՛Ր, ՁԵՐ ՁԱԻԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ԼԵՑՆԵԼՈՎ ԱՑՍ ԿՏՐՈՆԸ ԸՆԹԵՌՆԼԻ ԿԵՐՊՈՎ

Անուն – Մականուն . . . . . .

Հասցէ . . . . . .

Ներփակ վճարումը՝ պանքի չէքով կամ փոստի չէքով
(Արեւ ապեղորդ նշանաւոկումը)

EDITIONS « EREBOUNI », B. P. 46 CHARENTON - 94 — Tél. : 368-26-32

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս երկուշաբթի առաւօտ (Ապրիլ 27) ժամը 11ին

ԱԲՐԱՀԱՄ ՂՈՒԿԱՍՕՑԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ֆրանսահայ Ռազմիկներու Միութիւնը Մառեչալ Բաղրամեանի փարիզի ժամանումին առթիւ Մայիս 15ին պատշաճ ընդունելութիւն մը ընելու նպատակաւ, Ճանճնախումբ մը կազմելու համար բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրէ մէկ մէկ ներկայացուցիչ ղրկել Հինգշաբթի 30 Ապրիլ ժամը 7ին, Հայ Մշակոյթի Տունը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅԻՍ — ՅՈՒՆԻՍ — ՅՈՒԼԻՍ
ՕԳՈՍՏՈՍ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻԲԱՆԱՆ - ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ - ԱՄԵՐԻԿԱ

եւայլն

Մանրամասնութեանց
եւ արձանագրութեանց
համար դիմել՝—
Mlle Anaïd GOUGASSIAN
3, Rue Adolphe Cherioux
92 - Issy-les-Moulineaux
Téléphone :
heures de Bureau : 523-29-27
après 20 heures : 644-20-49

ԼԻՈՆի համար
Varoujan SARKISSIAN
88, Rue Léon Blum
69 - Villeurbanne
Tél. : 68-22-69

Լաւ պայմաններ,
մատչելի գիներով

ՓԱՐԻԶ

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի կեդր. Կոմիտէն ընկերական բացառիկ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան չրջանի ընկերները, Հինգշաբթի Ապրիլ 30ին, ժամը 20,30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Զ. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տէր եւ Տիկին Պարոյր Վարպետեան եւ Տէր եւ Տիկին Արամ եւ Լուսաբեր Աչէքկէօզեան իրենց սիրեցեալ հօրեղբօր Զաւէն Վարպետեանի եւ կնոջ Տիկին Նուարդի յիշատակին կը նուիրեն 500 Ֆր. Դըպրոցասիրացին, 250 Ֆր. Աղքատախնամին, 250 Ֆր. Ֆրանսահայ Կազոյա Խաչին, 250 Ֆրանք Հայ Կարմիր Խաչին (Ստանալ «Յառաջ»էն), եւ 100 Ֆրանք «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի Հ. Յ. Դ. տան նորոգութեան Ցանճնախումբը չնորհակալութեամբ կը տատագած է հետեւեալ գումարները.— Միսաք Միրզէ 50 Ֆր., Արամ Միքայէլեան (Պորտօ) 50, Տէր եւ Տիկին Հարչլեան Արմենուհի Ղազարեանի մահուան առթիւ 20 Ֆրանք:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոն.— Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Արաքսի Հոթոյեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրուհի մօրանոյն, հօր եւ պղպականին՝

Տիրան Հոթոյեանի

մահուան տխուր առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Լիոն.— Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը ամսոյս 28ին, Երկշաբթի կէսօրէ հաք ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ՝ Մայիս 10ի խնջոյքի մասին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԻՏԱԼԻԱ

Ընդառաջելով բարեկամներու փափաքին, այս տարի դարձեալ պիտի այցելենք Իտալիա:

Այս առթիւ ընտրեցինք Սան Ռեմոյի մօտ Լաւկուէլիա գեղեցիկ ծովեզերեայ վայրը՝ որուն բարեխառն կլիման՝ առիթը պիտի տայ մէկ ամսուան հաճելի եւ հանգստաւէտ արձակուրդ մը անցընելու:

Մեկնում Օգոստոս 2ին
Վերադարձ 29ին

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել՝

Մ. Գրիգորեանի
261, Ռիւ Սէն Տընի, Փարիզ (2րդ)
Հեռախօս՝ 488–09–06

Ց. Պասմաճեանի
128 Ռիւ տը Ֆլանտրը, Փարիզ 19րդ)
մուտքին դիմացի դուռը:

Հ.Բ.Ը.Մ. (ՄԱՐՍԷՅԼ) ԼՍԱՐԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի, 30 Ապրիլ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 20,30ին, Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ:

Կը խօսի՝ Պր. ԱՐԱՄ ՇԷՀԻԿԵԱՆ նիւթ ունենալով՝ Բարեգործականի տեղականը: Դասախօսութիւնը կը կատարուի հայերէն եւ Ֆրանսերէն:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան Երիտասարդաց Թատերախումբը կը բեմադրէ Յակոբ Պարոնեանի

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

կատակերգութիւն երեք արար

ի նպաստ Կապոյտ Խաչի եւ Հայ Ուսանողներուն, Կիրակի Մայիս 3, ժամը 16ին Անիէռի Քաղաքապետարանի չքեղ թատերասրահին մէջ՝

Centre Administratif et Social, Asnières

Կը մասնակցին Օրիորդներ Սոնա Վարդանեան, Վիքի Մոստիչեան եւ Ազապի Պալեան, Պ. Պ. Իչխան Խաչիկեան, Ազատ Մաթեան, Սերքօ Մոստիչեան, Գէորգ Թէրզեան, Գէորգ Գիւրճեան, Գէորգ Տէմիրեան:

Բեմադրութիւն տաղանդաւոր երիտասարդ Իչխան Խաչիկեանի: Բեմի պատասխանատու Պ. Գէորգ Գիւրճեան: Խօսնակ Պր. Արա Տէյիրմէնճեան:

Ներկայացումէն հաք հաճելի անակնկալներ:

Վարագոյրը կը բացուի որոշեալ ժամուն. կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Կիրակի, Մայիս 10, ժամը ճիշդ 15,30ին
THEATRE DE L'ATELIER, Place Charles Dullin (Dancourt) — Métro : Anvers

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

կատակերգութիւն մը՝ 4 արար

Հեղինակ՝ Վ. ԳԱԹԱՑԵԻ, Հայացուց՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Կը մասնակցին.— ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽՐՏՉԵԱՆ – Լ.Ս. ՇԱՍԵԼ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ: ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ՓԻԼԻՊ ԹԼՐԶԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԱՆԻ ՏԷՄԻՐԵԱՆ, ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ, ԿԱՐՕ ԹՈՍՈՒՆԵԱՆ, ՄԱԿԻ ԽԱՐԵԱՆ:

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Տոմսերու գին 25, 15, 10 եւ 5 Ֆրանք Դիմել՝ Մ. Անտոնեան, հեռ. 738-21-18
Փ. Թէրզեան 468–87–43, Մասիս 21, Rue Saulnier — Tél. : 770-16-88
Պալթայեան (Ժաամին) 98, Rue d Aboukir
Ազամեան 16, Rue Lafayette
եւ Տիամանթէռ ճաշարանը 60, Ռիւ Լաֆայէթ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Էջմիածնի եւ Վարդանի մետալիոն
ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

եւ ընդհանրապէս, գոհարեղէնի
որեւէ գնումի մը համար
ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
28
ԱՊՐԻԼ
MARDI
28 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·801 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.801

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԵՆԻՆ

—o—

Բ·

1914ին կալիցիա կը զտնուէր Լենին, երբ պայթեցաւ աշխարհամարտը: Աւելս – արիացիք Զուիցերիա քշեցին զինքը: 1917ին այնտեղ հրատարակեց «Աշխար – հապատութիւնը դրամատիրութեան գերա– գոյն աստիճանը» անունով գիրքը, որուն մէջ հրաւէր կ'ուղղէր յեղափոխականնե – րուն ազգերուն դէմ մղուած պատերազմը վերածել դասակարգային պայքարի:

1917ի փետրուարեան յեղափոխութեան առեն Զուիցերիա կ'ապրէր Լենին, որուն Ռուսիա մուտքը արգիլեցին դաշնակից – ները: Գերման կառավարութիւնը այնակ – ցեալ իրեն եւ երկաթուղիով Գերմանիոյ ճամբով, գինքը հասցուց Ռուսիա, 1917 Ապրիլ 3–16ին: Այս պարագան սեւ էջ մը կը կազմէ Լենինի կեանքին մէջ:

Յարական վարչաձեւը տապալած էր: Ժամանակաւոր կառավարութիւն մը կազ– մուած էր իշխան Լվովի գլխաւորու – թեամբ, Լենին առաջին օրէն գիրք բռնեց այս վերջինին դէմ: Յեղափոխականէ յօդուածներ հրատարակեց Պրաւդայի մէջ Ապրիլեան թեզեր խորագրով: Կը պահան– ջէր անմիջապէս հաշտութիւն կնքել Գեր– մանիոյ հետ եւ իշխանութիւնը յանձնել սովետներուն, — որոնց մէջ սկզբնական շրջանին բոլշեւիկները փոքրամասնութիւն կը կազմէին, — յետոյ նաեւ՝ գործա – րանները տալ բանուորներուն, հողը բա– խել գիւղացիներուն:

Գետրոգրատի 1917 Մայիս 4ի եւ 8ուլիս 17ի ապստամբական շարժումներու գըլ– պուխէն եաք, Լենին Ռուսիայէն փախ – չելով կ'ապաստանի Ֆինլանտա, ապաս– լով իր ժամուն, որ պիտի չուշանար:

Հոկտեմբեր 25ին (Նոր տոմարով Նոյ· 7ին) կը յաջողի վերջապէս տապալել Կերէնսկիի կառավարութիւնը եւ ձեռք առնել իշխանութիւնը, օժանդակութեամբ բանուորներու եւ ապստամբ զինուորնե – րու:

Աւելի քան քառորդ դար զաղափարա– կան պայքար մղելէ եաք, վլատիմիր Իլիչ Ուլիանոֆ, անուանեալն Լենին՝ կը հասնի իր գերագոյն նպատակին, պրո – լետարներու դիկտատուրային:

Կը գտնար հիմնադիրը Խորհրդային Միութեան, որ այսօր կը տիրէ անսահ–ման տարածութեանց վրայ:

Սակայն ընկերվարութիւնը, զոր կը քարոզէր, չէ իրականացած դեռ՝ Հոկ – տեմբերեան յեղափոխութենէն յիսունե – րեք տարի վերջ:

Դասակարգային պայքարը, որուն նը– պատակն էր չհաղորդութենէ ձերբազատել բանուորները ու գիւղացիները, հակա – ռակ արդիւնք է տուած:

Դրամատիրութեան (կապիտալիզմ) եւ աշխարհակալութեան (իմպերիալիզմ) յա– ջորդած է խորհրդային մենաւաճրական պետութիւնը, որ մուրճի ու մանգաղի խորհրդանշանին տակ չարաչար կը չա – հագործէ պրոլետարները: Խաչուած է ընկերվարութիւնը:

Միւս կողմէ ժողովուրդներու ազատու– թեան եւ ինքնորոշման սկզբունքը քարո– զող բոլշեւիկեան վարչաձեւը տակաւին այսօր տարրական ազատութենէ կը զրկէ իր քաղաքացիները ու իր տիրակալու – թեան տակ կը պահէ Եւրոպայի սրտին վրայ բարձր մշակոյթի ու քաղաքակրը – թութեան տէր երկիրներ՝ բազմամիլիոն բնակչութեամբ:

Կրեմլինի այսօրուան վարիչները կը շարունակեն երդուընալ Լենինի անու – նով:

Եւ սակայն այս արդիւնքին հասնելու համար չէ, որ ճամբայ ելած էր անիկա:

ՀՐԱՆՏ–ՍՄՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՋԻՆԱՍՏԱՆ ԱԼ ԱՐԲԱՆԵԱԿ Կ'ԱՐՁԱԿԷ

—o—

1970 Ապրիլ 24: Միջազգային մամուլն ու ձայն–պատկերասփիւռները արձագանգ հանդիսացան Փեքինէն հեռաձայնած լուրի մը — Զինաստան յայտնութեամբ արձակեց իր առաջին արուեստական արբանեակը, որուն ծանրութիւնն է 173 քի– լօ: Աշխարհի շրջանը կը թաւալի 114 վայրկեանէն: Արբանեակը կը ձայնա – սփռէ չինական փառերգը՝ «Արեւելքը կարմիր է»:

Այսպէս է, որ չաթաթավերջէն ի վեր Զինաստան, Խորհ· Միութենէն, Մ· Նա– հանգներէն, Ֆրանսայէն եւ Ճափոնէն եաք դարձաւ արուեստական արբանեակ ու– նեցող հինգերորդ պետութիւնը, իսկ եթէ նկատի առնուի արձակուած արբանեակին տարողութիւնը, այսինքն թեմպիֆ ա – ռանձնայատկութիւնները, այդ պարագա– յին, ինչպէս չատ մը մասնագէտներ կը պնդեն, այսուհետեւ կը զբաւէ երրորդ տեղը:

Լուրը պարզ է որ փեքինի մէջ արտա– կարգ խանդավառութիւն ստեղծեց: Չի– նացիները կարծես ամէն ինչ նախատեսած էին, որպէսզի «Մաոյի մաքին յաղթա – նակը» նկատուող այս բացառիկ յաջո – ղութիւնը յիշատակուի արտակարգ չու – քով: Հարիւր հազարներով է արդարեւ, որ Զինացիք տողանցեցին Փեքինի փո – ղոցներուն մէջ, որ լուսաւորուած էր յա– տուկ չքեղութեամբ:

Զինաստանի այս յաջողութիւնը երկար տարիներու յամառ աշխատանքի մը ար– դիւնքն է անկասկած: 1964 Հոկտեմբե – րին Զինացիք պայթեցուցին իրենց առա– ջին հիւլէական ռումբը, իսկ երեք տարի եաք, 1967 Յունիսին, արդէն իսկ կը յա– ջողէին պայթեցնել այս անգամ ջրա– ծին իրենց ռումբը: Այլ խօսքով, 33 ամիսներ բաւ կ'ըլլային, որպէսզի չինա– ցի հիւլէագէտները մեծ ոստում մը կա– տարէին հիւլէական ռումբերու մարզին մէջ: Այսուհանդերձ, 1968ին է միայն, որ Զինաստան ծրագրեց հրթիռներ ար – ձակել, եւ այդ նպատակին իրագործման համար սկսաւ լուրջ ձեռնարկներ կատա– րել:

Մասնագէտներու կարծիքով, չինացի գիտնականները չատ կարճ ժամանակ – ուան մը մէջ մեծ յաջողութիւններ ձեռք ձգած են: Օրինակ կը տրուի Ճափոնի պարագան, որ տնտեսական եւ թեքնիք մարզերու մէջ չատ աւելի յառաջ գըտ – նուելով հանդերձ Զինաստանէն, անցեալ Փետրուար 10ին է միայն, որ յաջողեցաւ արուեստական արբանեակ մը արձակել, որուն արձակումն ալ չատ աւելի նախ – նական ձեւով կատարուեցաւ:

Ճամենայն դէպս, փենթագոնի (Պաշտ– պան· նախարարութիւն) եւ Նպաստի հա– մար, չինական արուեստական արբանեա– կին արձակումը ոչ մէկ զարմանք պատ– ճառեց: Անցեալ Փետրուարին, Մ· Նա– հանգներու Պաշտպանութեան նախարա – րը՝ Մելվին Լէյտ, Քոնկրէսին ներկայա– ցուցած տեղեկագրի մը մէջ դիտել կու– տար, թէ համայնավար Զինացիները ի մտոյ պիտի փորձեն միջցամաքային հրթիռ մը արձակել, կամ ալ՝ արուես– տական արբանեակ մը: Համաձայն ամե– րիկացի նախարարին, Զինաստան յառաջ– դիմութիւններ արձանագրած է այս մար– զին մէջ: Նպաստի պատասխանատուներէն մէկը, իր կարգին, դիտել տուաւ, թէ հակառակ նէրքին սուր դժուարութիւն – ներուն, Զինաստանի դեկավարները ա – ռաջնահերթ կը նկատեն հիւլէական հըր– թիռներու եւ արուեստական արբանեակ – ներու զարգացումը:

Զինաստանի այս յաջողութիւնը չնոր – հաւորեցին Ռումանիա, Հիւս· Քորէա եւ Ալպանիա: Այս վերջինոյ առաջնորդը՝ Էնվեր Հոճա այս առթիւ յայտարարեց·— Այս յաջող արձակումը արդիւնքն է Մեծ Առաջնորդին՝ նախագահ Մաոյի զաղա – փարներու անսանձ ուժին:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՆԻՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԷՆ ԵՏՔ

—o—

Լէոնիա Բրեժնեւ վերջացուց երեք ժամ– ուան իր ճառը հետեւեալ նշանախօսքով· — «Լենին ապրեցաւ, Լենին կ'ապրի, եւ Լենին պիտի ապրի»: Ռուս մը ընդհանուր տրամադրութիւնը արտայայտեց ըսելով· — «Սակայն, առնուազն ծննդեան մէկ հարիւրամեակ մը ունեցաւ»:

Մոսկուայի մէջ, այժմ, բնական երե – ւոյթ դարձած է հեղնել Լենինի մասին կատարուած այս մեծ ազմուկը՝ ցոյց տալով դէպերով չծախուած դիրքերը, Լենինի ճախաւեր եւ հասարակ նկարնե– րը, որոնք կախուած էին ամէն փողոցի անկիւն եւ, վերջապէս, արտասանուած անշունչ ճառերը ճառախօսներուն:

Ոմանց հաւաստիացումով, հարիւրամ – եակի արշաւը, որ վերջ գտաւ Ապրիլ 22ին, իր օգուտներն ալ ունեցաւ, քանի որ հրապարակ եկան Լենինի մասին քանի մը հետաքրքրական դիրքեր, արխիւներէն դուրս հանուեցան հին փաստանկարներ եւ, վերջապէս, կարգ մը չհաղորդուա– կան վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան սեղմ շրջանակներու մէջ, թէ Լենին ի՞նչ պիտի մտածէր խորհրդային այժմու ըն– կերութեան մասին:

Լենինի հարիւրամեակի արշաւին հիմ – նական թերութիւնը չատ չատերու հա – մար այն է, որ ան կատարուեցաւ խոր – հրդային աւանդական ձեւով — որակը չուքի մէջ մնաց մեծաշուքնդ եւ յիմար ձեռնարկներու հետեւանքով:

Ինչ ալ ըլլան Լենինի իրական արժա – նիքները, ռուս մարդուն համար ան մարմնացումն է համեստութեան, պար – կեշտութեան, որ կը խորշէր ազմկայա– րոյց ցոյցերէ: Անոր «սեղմ» կենսագրու – թիւնը, որ կարղացուած է միլիոնաւոր– ներու կողմէ, դիտել կուտայ, թէ Լենին դէմ եղաւ իր ընկերներուն, երբ այս վեր– ջիններն կը պատրաստուէին մեծ տարո – ղութեան մը վերածել անոր ծննդեան յիս– նամեակը: Բազմաթիւ մտաւորականներ քննադատեցին ըսելով, թէ հարիւրամ – եակի արշաւով կ'ոտնակոխուի Լենինի փափաքը, որով այն ինչ որ տեղի կ'ու – նենայ՝ «Լենինի յարմար չէ»:

Այս արշաւը որոշ հետաքրքրութիւն ըս– տեղծեց երբ 1968ին, ռակայն վերջէն ա– միսներուն հետաքրքրութիւնը լրջօրէն անհետացած էր: Այս երեւոյթը հաստատ– ուեցաւ, երբ պարզ քաղաքացիները ան– տեսեցին առաջնորդին ժապաւէնները, դիրքերը եւ դասախօսութիւնները:

Նոյնիսկ պաշտօնական մամուլը հար – կադրուեցաւ քննադատել կարգ մը կու – սակցականներու արտակարգ ճիգը: Ին – չո՞ւ համար պարի հասարակ մրցում մը Լենինի ի պատիւ պիտի ըլլայ: Ինչո՞ւ աժան շոճոլաներ Լենինի դիմանկարով չուկայ պիտի հանուին:

Սակայն ամէնէն աւելի դժուար կա – ցութեան մասնուեցան կուսակցութեան պաշտօնական կամ անպաշտօն քարոզիչ – ները, երբ անցեալ Դեկտեմբերին Բրեժ – նեւ խօսեցաւ խորհրդային տնտեսութեան լուրջ ցաւերուն մասին եւ պահանջեց պա– տասխանատու մարմիններն ու անձերը իրենց ինքնաքննադատութիւնը կատարեն: Արդ, կուսակցական քարոզիչները, որ մինչ այդ խորհրդային սխոթեմին բարե– մասնութիւններուն մասին կը ճառէին եւ խորհրդային տնտեսութեան արձանագրած նուաճումներու մասին կը խօսէին, հար – կադրուեցան հապուսա փոխել եւ այս անգամ մասնանշել երկրին ցաւոտ հար – ցերը:

Այժմ յայտնի կը դառնայ, թէ ինքնա – քննադատութիւնը սահմանուած ծիրէն դուրս ելաւ: Խորհրդային աղբիւրները կը հաղորդեն, թէ Լենինի նուիրուած հա – ւաքոյթներու ընթացքին տրտունջքներ լսուած են — եթէ երկրին դեկավարու – թիւնը հարազատ դիծերու մէջ կը դը – ծադրէ Լենինի ուսմունքը, ապա ինչո՞ւ թարմ բանջարեղէն եւ կանոնաւոր միս կը պակսի չուկաներու մէջ:

Կարգ մը մտաւորականներ կը դանեն, թէ հարիւրամեակի արշաւը դրական բան մը ունեցաւ իր մէջ, բան մը, որ ընդհան– րապէս օտարները չեն հասկնար: Անոնք կ'ըսեն արդարեւ, թէ արշաւը իրենց նա– զատեսածին կամ վախցածին համաձայն «պահպանողական» կամ «ճնշողական» չեղաւ: Եւ ասիկա առաւելութիւն մըն է անոնց համար:

Մտաւորականները կը յիշեցնեն, թէ հարիւրամեակի արշաւը սկսաւ 1968 Օ – գոստոս 10ին, այսինքն Չեխոսլովաքիոյ վրայ կատարուած յարձակումէն երկու չաբաթ առաջ: Այդ օրերուն կուսակցու – թիւնը կը խօսէր վարդապետական սկզբ– բունքներու ամբողջական յարգումի մա – սին: Մնաց որ՝ Տիւպչէքի ապատախոհ սկզբունքներու ջախջախումը մտահոգու – թեան առիթ ստեղծած էր խորհրդային ապատամիտ մտաւորականութեան մօտ:

Ճիշդ է, որ բազմաթիւ թատերախա – ղեր եւ չարժանկարներ չներկայացուե – ցան «Լենինի պատճառով», սակայն բազ– մաթիւ ուրիշներ, որոնց դաղափարական բովանդակութիւնը այնքան ալ հաչտ չէր վարդապետականներուն տեսակէտներուն հետ, հանրութեան սեփականութիւնը դարձաւ:

Քարոզչական մարմիններու մէջ կա – տարուած կարգ մը փոփոխութիւնները ցոյց կուտան, թէ դեկավարութիւնը դըժ– գոհ մնացած է արշաւին կատարուած ձե– ւէն: Առնուազն՝ լուրջ թերութիւններ նչմարած է անոր մէջ:

Արդարեւ, դժգոհութիւն կայ այն եր– կար ժամանակամիջոցին համար, — աւե– լի քան տարիուկէս — որ յատկացուեցաւ արշաւին: Վերերան կուսակցական մը յայտարարեց, թէ հանրութեան մէջ ա– ւելի մեծ հետաքրքրութիւն պիտի ստեղ – ծուէր, եթէ Լենինի հարիւրամեակի ար– շաւը տեւէր երկու ամիս, փոխանակ եր– կու տարուան:

Թ· Ա· Թ·

ՆՈԹՐ–ՏԱՄԻ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

—o—

Կիրակի կէսօրէ եաք ժամը 4ին, Նոթր– Տամի Մայր տաճարը լեցուած էր հայ թէ օտար հոծ բազմութեամբ մը: Դժբախտա– բար էլեկտրական հոսանքի անակնկալ խանգարում մը, որ երեք քառորդ ժամ տեւեց, մասամբ խանգարեց պատարագը զոր մատոյց Առաքելական Էկզարք Կա – բպետ Եպիսկ· Ամատունի:

Իր քարոզին մէջ, Գերապայծառ Ամա– տունի ոգեկոչեց Ապրիլեան Եղեռնը եւ իթթիհատի ոճրագործ ծրագիրը: Երգե – ցողութիւնը խոր տպաւորութիւն թողուց ներկաներուն վրայ:

ՈՍԿԻԻՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Հազարամեակներէ ի վեր ոսկին կը նըկատուի հարստութիւն եւ ուժի խորհուրդ – դանշան: Քիմիագործներու սերունդներ իրենց կեանքը աւուրցին հնոցներու քով, որոնք կը մէրժէին հապարը վերածել ոսկիի. չատեր իրենց ունեցած չունեցածը կորսնցուցին՝ ոսկին վնտռելու ճամբուն վրայ, իսկ ազգեր ալ եղան որ փճացան, որովհետեւ չափէն աւելի ոսկի ունէին իրենց տրամադրութեան տակ: Այսպէս պատահեցաւ ԺԶ. դարուն Փերուի եւ Մեքսիկայի բնիկներուն, որոնք Ջարդուածեան Փորթուկալցիներու եւ Սպանացի – ներու կողմէ: Ցամեննայն դէպս, ոսկին երբեք համապատասխան ձեւով չվար – ձատրեց իր տէրը:

Վաղեմի ժամանակներէն ցայսօր ոսկին օգտագործուած է իբրեւ փոխանակու – թեան միջոց, արծաթին տեւական մըր – ցակցութեամբ: Այժմ ան փոխարինուած է թղթադրամով, թէեւ ժամանակ առ ժամանակ հրապարակ կ'ելլէ պատահական ձեւով: Ոսկեդրամը միշտ ծնունդ առաւ չահադիտութեանց, ըլլայ զայն հրապարակ հանող պետութեան (բււզանդական կայսրութիւնը տեւական կերպով կը դեղչէր ոսկեդրամին արժէքը կամ կ'ոսկեզօծէր պղինձը), ըլլայ անոնց կողմէ, որոնք կը նախընտրէին պահել արժէքաւոր դրամը, զայն անհետացնել չըրջաբերութենէ, որպէսզի բարձրանայ ոսկիին գինը:

Իբրեւ գոհարեղէն, ոսկին միշտ եղած է սքանչելի զարդեղէն մը: Շատ գնահատուած ըլլալով հին Եգիպտացիներէն՝ կը գործածուէր թէ՛ այրերուն եւ թէ կիներուն կողմէ (մատանիներ, ապարանջաններ, մանեակներ եւայլն), կը զարդարէր դամբարանները, կը զետաւորէր փառաւունին մոմիան՝ տալով անոր դիմագիծերը, կը պատէր թանկարժէք կահկարասիները կամ նոյնիսկ կը ձուլուէր իրբեւ զանգուածին դամբան, ինչպէս, օրինակ, Թութանքամոնի դերեզմանը, որուն զագաղը կը պարունակէ 2·500·000 տոլարի արժէքով ոսկի: Դարձեալ ոսկիէ չինուած էին փառաւունին օգաթափներն ու մոյկերը, կուրծքին վրայ զետեղուած նշանները, դիմակը, վարսակալը եւ թաթը իր սրբազան օճով:

Հին Կրետացիները, Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ, զարդացուցին այս արուեստը, զայն կատարելագործելով այնպիսի աստիճանի մը վրայ, որ արդարացիօրէն կարելի է հաստատել, թէ ոսկերիչները այդ թուականէն ի վեր չատ քիչ յառաջդիմած են: Կիները կը կրէին մազի ծաղկազարդ ասեղներ, փոքր չղթաներ, ուրիշ կը կախուէին փորագրուած տափակ տեբեւներ, ապարանջաններ, ժապաւէններ, մեռալիոններ եւ ուրիշ զարդեր՝ բոլորն ալ աշխատուած բացառիկ եւ գեղուար թեքնիքով — գծագրութիւն մը տափակ կամ կլոր մակերեսի վրայ, միաժամանակ զօդելով ոսկիէ դնդիկներ: Մալիայի, Մոնքլոսի, Քնոսոսի դերեզման – ներուն մէջ գտնուած սքանչելի գոհարեղէնները չատ անգամ կատարեալ նմանութիւն ունին բնական ծաղիկներու, միջատներու հետ: Երբեմն ալ անոնք կը պատկերացնեն աշխատանքի ձեւեր (հիւսք եւայլն): Բոլորն ալ պատրաստուած են անգերազանցելի վարպետութեամբ:

Դամբարաններէն երեւան եկած այս հարստութիւնները ձեւով մը կը բացատրեն հիներուն ըմբռնումը, թէ մեռելներուն կողքին պէտք է դետեղուին մեռած անձին սեփականութիւնը եղած գոհարեղէնները՝ իբրեւ փաստ իրենց երկրային հարստութեան եւ ուժին: Շատեր չատուածներուն մատուցուած ընծաներ էին լոկ: Այսուհանդերձ պէտք է աւելցնել, թէ ինքը՝ մեռածը, պաշտուեցաւ, ըլլայ ոսկիէ չինուած արեւի սկաւառակի ձեւին տակ, ինչպէս Ինքաներու կողմէ (խորհրդանշան փայլունութեան ու լոյսի), ըլլայ «էլ Տորատո» ձեւին տակ — առասպելական արարողութիւն, որու ընթացքին, տարին անգամ մը, ամբողջ Չոլթեամբ ոսկեզօծ մարդ մը կ'ընկղմէր սրբազան լճակին մէջ, մինչ հազարաւոր Հնդիկներ ջուրը կը նետէին հսկայ քանակութեամբ ընծաներ եւ գոհարեղէններ: Միջնադարեան Վենետիկի պերճաչուք փայլը կ'ընդգծուէր «ոսկէ հրեչտակներ»ու երեւումով, մերկ մանուկներ՝ ծածկուած թանկագին փոշիով:

Ատուածներ ներկայացնող արձաններ, ամբողջութեամբ ձուլուած էին ադնիւ մեռաղէն կամ միայն ոսկեզօծուած էին: Ողիմպոսի Զեւս արձանը (գործը Փիտիասի, Ե· դար Ք· Ա·) չինուած էր փայտէ, սակայն զգեստաւորուած էր ոսկէ տերեւներով եւ փղոսկրով — վերարկուն, օգաթափները եւ արքունի մականը ոսկիէ էին, ինչպէս նաեւ իր ոտքերուն տակ փռուած սիներքները: Դիտենք, թէ արձանին բարձրութիւնը 12 մեթր էր, որով կրնանք դաղափար մը կազմել սպառած մեռաղին քանակութեան մասին: Աթենայի արձանին մասին — գործը նոյն արձանագործին — ունինք աւելի ճշդրիտ տուեալներ — օգտագործուեցաւ 1·152 քիլօ նուրբ ոսկի:

Պատուոն կը հաղորդէ մեզի, թէ Աթ – լանթիտայի Պոսէյտոն տաճարին տանիքը, ինչպէս եւ ներքին պատերը ոսկեզօծուած էին: Սողոմոն թագաւորը Երուսաղէմի Եահվէի տաճարին կառուցման համար 20·000 քիլօ ոսկի բերել տուաւ հեռաւոր Օֆիրէն (Եթովպիա կամ Հընդկաստան): Մեքսիկայի եւ Փերուի տաճարները պատուած էին ոսկի թերթերով, որոնք կը ցոլացնէին արեւին ճառագայթները, իսկ հովին փչումէն իրարու զարնուելով կը ստեղծէին աստուածային երաժշտութիւն մը: Կ· Պոլսոյ եւ Իտալիոյ բիւզանդական եկեղեցիները (Ս· Սոֆիա, Քորա Ս· Ապողինեան) զարդարուած են սքանչելի ոսկեզօծ խճանկարներով:

Բոլոր երկիրներու մէջ ալ հաստատուած են աղգային թանգարաններ, որոնք ունին յատուկ բաժիններ կամ դանձարաններ, որոնց մէջ, մասնաւոր ցուցափեղկներ, որոնց մէջ, դուցադրուած են թանկարկերու տակ, ցուցադրուած են թանկարժէք առարկաները: Լենինկրատի Էրմիթաժ թանգարանը, կեդրոնական չէնքերու մարմարեայ եւ ծիրանաքարէ սրահներուն մէջ կը ցուցադրէ սկիւթական առասպելական իրեր: Մոսկուայի Կրեմլինի պինասրահին մէջ կը գտնուին ցարերու գոհարեղէնները, զէնքերը, արքունի մականները, թագերը եւ անձնական մեծարժէք առարկաները: Ցուցափեղկեր ամբողջութեամբ կը պարունակեն ոսկեղէն անօթներ:

Պոլսոյ մէջ, Թոփ Գափուի պալատը ասանեակ դահլիճներու մէջ կը ներկայացնէ ցարերու ընթացքին Թուրքերու կողոպտած աւարին մէկ հարուստ բաժինը —զէնքեր, գահեր եւ օթօրոցներ, ոսկեթել ասեղնագործուած հագուստներ, դրուագուած սնուկներ, նարկիլէներ եւ արեւելեան նրբաճաշակ անօթներ:

Լոնտոնի հռչակաւոր աշտարակին — ամրոց մը, որուն չինութեան ձեռնարկեց Վիլհելմ Աչխարհակալը — դեռնայարկը վերածուեցաւ պահեստարանի մը, ուր ի պահ դրուեցան թագաւորական զանձը, առարկաներ, որոնք կը գործածուին այսօր ալ հանդիսաւոր պահերու մէջ: Հոս, մասնաւորապէս տպաւորիչ են երկու ադամանդներ, Քոհ–Այ–Նուր (Լոյսի լեռը), ցարդ գտնուած ադամանդներուն ամէնէն փայլունը, ադուցուած կայսերական թագին վրայ, եւ Ափրիկէի Աստղը, աչխարհի ամենամեծ ադամանդը (530 քարաթ), ադուցուած արքունի մականին վրայ:

Առասպելական հարստութիւնը ոսկիի, նախաքոլոմպիական Ամերիկայի, դարերու ընթացքին վառեց երեւակայութիւնները, սրեց չատ չատերու անկուչտ ախորժակները: Պոկոթայի մէջ (Քոլոմպիայի մայրաքաղաքը) 1968ին բացումը կատարուեցաւ Ոսկիի Թանգարանին, որուն տրամադրութեան տակ Ադգային Դրամատունը դրաւ տասը հազարէն աւելի ցեղագրական եւ պատմական թանկարժէք առարկաներ: Թանգարանը 30 յարկ ունի: Բուն ցուցասրահը կը սկսի 10րդ յարկէն: 20րդ յարկէն սկսած ներկայացուած քոլոմպիական յայտնարերութիւնները, իսկ ամբողջ 30րդ յարկը, որ էլ Տորատո կը կոչուի, հսկայ դրամարկղ մըն է եւ կը բովանդակէ մօտաւորապէս 1000 գոհարեղէններ մեծ արժէքով: Թանգարանը միայն ցուցահանդէս մը չէ, այլեւ հետազօտութեանց հիմնարկութիւն մը, որ կը հրատարակէ մասնագիտական հանդէսներ, կապ կը պահէ հազարաւոր հնադործներու հետ, ունի տարրալուծարաններ: Հիմնարկութեան նպատակն է ուսումնասիրել նախաքոլոմպական շրջանի Ամերիկայի պատմութիւնը:

Բ. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ

ՁԱՐԼԶ ՏԻՔՐՆՍ

(Մահուան հարիւրամեակին առիթով)

Այս տարի Ցունիս 9ին, մահուան հարիւրամեակն է անգլիացի աչխարհահռչակ վիպագրին Զարլզ Տիքընսի:

Անուանի դրագէտը ծնած էր Լենթփորթ (Փորտսմուտի մօտ) ծովային փոքր պաշտօնատարի մը ընտանիքին մէջ, 1812ին: Ապագայ դրագէտին հայրը չափազանց թեթեւամիտ ըլլալով, ընտանիքը մատնեց թչուառութեան, որու հետեւանքով Զարլզ ապրեցաւ պղտանքի եւ ժպիտէ զուրկ մանկութիւն մը, որովհետեւ չքաւորութիւնը վերին աստիճան դառնացուցած էր իր մայրը եւ զրկած զայն կանացի ու մայրական քնքչութենէ: Տղայ հասակին Զարլզ իր ընտանիքին հետ տեղափոխուեցաւ Լոնտոն, որ դարձաւ իր երկրորդ եւ իրական հայրենիքը: Հեւանդոտ ու վերնոտութեան ենթակայ մանուկը, որ այնուամենայնիւ աչքի կը դարնէր իր հոգեկան բարձր կարողութիւններով, հարկադրուած էր տասը տարեկան հասակէն գործարան մտնել: Բայց գործարանին մէջ մնաց միայն երկու տարի, որովհետեւ հայրը փոքր ժառանգութիւն մը ստացաւ, ինչ որ բարելաւեց ընտանիքին նիւթական վիճակը: Զարլզ սկսաւ դպրոց յաճախել եւ քանի մը տարի ետք դարձաւ օգնական դրագիր փաստաբանի մը մօտ:

Տիքընսի այս պաչտօնը/լայն ազդեցութիւն ունեցաւ իր ամբողջ դրական գործունէութեան վրայ: Ան ոչ միայն կրցաւ հիմնովին ուսումնասիրել Անգլիոյ դատական գործը, զոր այնքան ցայտուն կերպով պատկերացուց իր վէպերուն մէջ, այլեւ, ինչ որ ամէնէն կարեւոր է, ծանօթացաւ ժողովուրդին խաւերուն եւ դասակարգերուն հետ: Իր ծանօթութիւնները ընկերային կեանքի մասին ա՛լ աւելի ընդլայնուեցան, երբ դարձաւ օրաթերթի մը խորհրդարանական տեղեկագիրը:

Տիքընս եռանդուն հետաքրքիր դարձաւ այն չարժման, որուն նպատակն էր իրագործել Անգլիոյ մէջ կարդ մը աղատական բարեփոխումներ: Բայց, թէեւ իր վէպերուն մէջ յաճախ արձագանգ կը դտնէին իր քաղաքական հայեացքները, Տիքընս, իրրեւ վիպասան ու բանաստեղծ, երբեք քաղաքականութեամբ չզբաղեցաւ:

Տիքընսի առաջին վէպը եղաւ «Փիքուիքի ակումբին թուղթերը», որ լոյս տեսաւ 1836–37ին եւ մէկ անգամէն մեծ ժողովրդականութիւն ձեռք ձգեց: Ու այդ օրուընէ յաջողութիւնն ու փառքը երբեք չբաժնուեցան հեղինակէն: Տիքընսի հրչակը չուտով տարածուեցաւ եւ իր գործը թարգմանուեցաւ բոլոր լեզուներու:

1860ի տարիները Տիքընս ձեռնարկեց

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՁԵՄ ԱՌՆԵՐ

(Վէպ)

— Արամին հետ, այո, բայց ոչ կնոջս հետ:

— Անոր հետ ալ կը հաչտեցնենք:

— Անկարելի է, պատասխանեց Լեւոն լուրջ դէմքով մը: Ես ա՛լ ոտքս ներս չեմ դներ այն տունէն եւ կը խնդրեմ որ զիս չտիպէք, որովհետեւ ինչ որ ալ ըսէք անօգուտ է... ուտի ուրիշ տեղ մը ժամադրութիւն տուէք:

Մարտիկ էֆէնտի զղաց որ երիտասարդը տեղի տալու միտք չունէր եւ խնդիրը անոյչ տեղը կապելու համար ըսաւ.

— Լաւ ուրեմն, դարձեալ այստեղ կը սպասենք: Կերակուրէն ետք, ժամը ին – նէն տասներկու, մինչեւ այն տուն անչուչտ Թորոս պէյը տեսած ու հետը խօսակցած կ'ըլլաս:

— Կը յուսամ:

Լեւոն մեկնեցաւ: Մարտիկ էֆէնտի ժամացոյցը նայեցաւ եւ յետոյ ըսաւ.

— Ժամը վեցը դացեր է...

Արամ յանկարծ ձեռքը ճակտին տարաւ:

— Վեց, գոչեց:

— Այսինքն վեցին քառորդ կայ. ի՞նչ կայ եղեր յանկարծ:

— Ես որ ժամը հինգին ժամադրութիւն մը ունէի...

— Հոգ չէ, քիչ մը ուշ կ'երթաս... կնոջ մը հե՞տ է ժամադրութիւնդ:

Ընթերցողը կը յիչէ անչուչտ որ Արամ ժամադիր եղած էր Վահանի, բայց չուզեց յայտնել այս բանը իր բարեկամին եւ թեթեւ մը ժպտեցաւ, լռելեայն հաստատելու համար անոր ենթադրութիւնը:

— Գեղեցի՞կ է գոնէ, հարցուց միւսը:

— Բաւական:

— Թո՞ւխ թէ խարտեաչ:

— Ի՞նչ հետաքրքիր ես... գոն տուն դնա, միասին կը ճաչենք եւ հոս կուգանք յետոյ Լեւոնը տեսնելու:

— Շուտով պիտի գա՞ս:

— Կը յուսամ ժամէ մը առնը ըլլալ:

Երկու բարեկամները որոնք խօսակցելով փողոց ելած էին, իրարմէ բաժնուեցան: Մարտիկ էֆէնտի դէպի ձախ դարձաւ, մինչդեռ Արամ թիւնէլի կողմը ուղղուեցաւ:

— Կարծեմ դործը յաջողցուցինք, կը մտածէր Մարտիկ էֆէնտի ինքնիրեն խորհրդածելով, հաղար ոսկին պզտիկ դումար մը չէ, եւ Թորոս պէյ ատիկա չհելու համար անչուչտ ա՛լ վաղ պիտի անցնի Բարսեղ էֆէնտիին հալածելէ... միայն թէ բանէ մը կը վախնամ, Լեւոնին ձեռքէն լ՞ինչպէս պիտի ազատինք, այդ տղան չատ հանած վարած եւ միանգամայն խորամանկ մէկն է եւ խելքը միտքը չարութեան եւեւէ է: Շատ կը կասկածիմ որ այդ բանակցութիւններուն մէջէն ալ խաղ մը պիտի խաղայ մեզի...

Այս մտածումներուն մէջ ընկղմած՝ Մարտիկ էֆէնտի հասաւ Բարսեղ էֆէնտիի բնակարանը, ուր Սրբուհի հանըմը եւ Զարուհին գտաւ չատ ընկճուած կացութեան մը մէջ:

Օրուան դէպքերը պատմեց մի առ մի եւ երբ Զարուհի լմցաւ որ Լեւոնը փընտռած եւ անոր դիմում ըրած էին, չափազանց յուզուեցաւ...

— Ձեմ ուղեր անգամ մըն ալ այդ մարդուն երեսը տեսնել, յայտարարեց բուռն կերպով մը:

— Իմ ալ սիրական մէկ մարդս չէ, ըսաւ Մարտիկ էֆէնտի, բայց ի՞նչ ընենք, հիմա մեր չահը կը պահանջէ հետը աղէկ վարուիլ:

— Դուք ինչ կ'ուզէք ըրէք, ես ա՛լ իր ներկայութեան չեմ կրնար հանդուրժել եւ եթէ երբեք կրկին գայ այստեղ հաստատիլ, ես պիտի ձգեմ փախչիմ:

— Արդէն ինքն ալ գալու տրամադիր չէ:

— Աւելի աղէկ:

Ընտանեկան այս կնճիռները բոլորովին յուսաբեկ ըրած էին Սրբուհի հանըմը, որ ալ կը զգուչանար խօսակցութեան մանակցելէ եւ մտիկ ընելով կը դոհանար: Նոյնիսկ իր աղջկան բուռն յայտարարութիւններուն չէր ուզեր պատասխանել, կը դոհանար ըսելով.

— Ինչ որ կ'ուզէք ան ըրէք:

Արամ երկու ժամէն վերադարձաւ եւ իսկոյն սեղան նստան կերակուր ուտելու համար: Երիտասարդը չատ զուարթ տրամադրութեան մէջ էր եւ այս բանը կը դարմացնէր Մարտիկ էֆէնտին որ քանի մը ժամ առաջուան անոր մտատանջ կերպարանքը աչքի առջեւ բերելով, չէր կրնար բացատրութիւն մը տալ այս անակընկալ փոփոխութեան:

— Արդեօք, կը մտածէր, իրացնէ Արամ սիրային արկածի մը եւեւէ ինչպէ՞ս է եւ անոր մէջ ունեցած յաջողութի՞ւնն է որ զինքը այսպէս յանկարծ զուարթացուցած է:

Պահ մը, երբ առանձին մնացին, հարցուց.

— Սիրուհիդ ժամադրութեան եկա՞ծ էր:

— Բնականաբար, պատասխանեց Արամ խնդալով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(102 – Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գնահատելի եւ յարատեւ աշխատանքով մը, ամէն տարի առանց բացառութեան, հաւատարիմ իրենց ազգային ուղիղ համոզումներուն եւ ղեկավարմանց, դիտակից պատմութեան ձգտած պատգամին, Մարսիլիոյ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան կերդ. վարչութիւնը, այս տարի եւս, մեծ յաջողութեամբ եւ ազգային մթնոլորտի մէջ, ոգեկոչեց Կիրակի 12 Ապրիլ ասիլանտա պանդոկի սրահներուն մէջ, յաղթական հերոսամարտի 55րդ տարեդարձը նուիրուած վասպուրականի եւ Հայոց մեծ զաւակին Մրմեան Հայրիկի ծննդեան 150ամեակին:

Հանդէսը վարեց Արամ Շէխիկեան:

Առաջին հերթին խօսք առաւ կեդր. վարչութեան նախագահ՝ Վարդան Պանոսիկեան որ իր բացման խօսքին մէջ յատկապէս վեր հանեց այս հերոսամարտի պատմական արժէքը եւ տարողութիւնը: Թուեց այն հերոսական ժամերը, զորս ապրեցաւ Վանի Հայութիւնը, նկարագրեց, իբր ականատես, Վանի Հայութեան դիմադրութիւնը որ փողոցէ փողոց, տէ պատ կռուեցաւ Թրքական կանոնակազմ զօրքերուն եւ խուժանին դէմ եւ կարողացաւ դուրս քշել թշնամին: Ապա յարգելի նախագահը պատշաճ խօսքերով բերաւ ներկաներուն յարգանքը եւ պաշտամունքը հանդէսի այն բոլոր ղինուորներուն, կանոնաւոր եւ կամաւոր, որոնք մասնակցեցան այս հերոսամարտին եւ դարձան մեր պատմութեան հսկաները:

Ետեւ հրաւիրուեցաւ օրուան առաջին բանախօս՝ Սերովբէ Աբգեսեան: Մանկան, որ չատ կարճ հերոսամարտի վրայ ակնարկ մը նետելէ ետք, յատկապէս իր խօսքը կեդրոնացուց Մրմեան Հայրիկի չուրջ: Սերովբէ Աբգ. ըրաւ Հայոց Հայրիկի կենսագրականը, տալով իր դրական, կրթական, եկեղեցական եւ հանրային գործունէութեան կարեւոր հանգրուանները: Ծնած 1820ին Այգեստան, նախնական ուսումը կը ստանայ Վանի մէջ ու ապա Պոլիս, ուր իր անդրանիկ դրուածքը կը հրատարակէ 1851ին՝ «Հրաւիրակ Երկրին Աւետեաց»: 1854ին Մրմեան Աղթամարի մէջ կը ձեռնադրուի վարդապետ ու կ'երթայ Վարագայ վանքը եւ քանի մը ամիս յետոյ կ'անցնի Պոլիս, կը հրատարակէ «Արծուի Վասպուրական» ամսաթերթը: Սակայն իր մէջ զօրաւոր ըլլալով ծննդավայրին կոչը, կը վերադառնայ Վարագայ վանքը ուր կը դառնայ վանահայր, կը հիմնէ Ժառան դաւրաց վարժարանը: Ապա Մրմեան կը նշանակուի առաջնորդ Տարօնի, կը ձեռնադրուի եպիսկոպոս ու 1869ին կը առանձնայ Պոլսոյ Պատրիարքական աթոռը: Այս միջոցին Մրմեան յաճախակի ճամբորդութիւններ կը կատարէ դէպի Եւրոպա, կը մասնակցի Պերլինի վեհաժողովին, 1879ին կ'ընտրուի Վանի առաջնորդ եւ 1899ին կաթողիկոս: Կը վախճանի 1907ին: Մրմեան Հայրիկ եղաւ մեր պատմութեան այս շրջանի հողին, միտքը, սիրտը եւ բազուկը:

Իր կարգին խօսք առաւ օրուան երկրորդ բանախօսը Կարօ Յովսէփեան, որ բնաբան առնելով Նալբանդեանի «Մեր հայրենիք չղթաներով... Պիտի լինի ազատուած» տողերը, նախ ցոյց տուաւ հայ ժողովուրդի դոյալիճակը 19րդ դարուն՝ դրեթէ հոգեվկուած ու մտալըկուած, սակայն երեւան գալով յեղափոխական գրիչներ, հայրենասիրական միտքեր արթնցուցին Հայուն մէջ ու տուին անոր ձեռքը զէնք՝ պայքարելու համար: Զարթօնքի շրջանն էր. ամէն դառ կը պատրաստէր իր ինքնապաշտպանութեան մեքենան. ապա վրայ գալով ջարդերը եւ Ապրիլեան Եղեռնը, որ ամէն տեղ սփռեցին սուգ եւ խաւար: Այսու հանդերձ, այդ խաւարէն է որ դուրս պիտի գար Վասպուրականը, հերոսամարտ պիտի մղէր Թրքական կանոնաւոր զօրքերուն եւ խուժանին դէմ ու 1915 Մայիս 5ին փչրելով արիւնաղանդ բռնակալութեան ժանգոտած չղթաները, պիտի տիրանար իր ազատութեան եւ անկախութեան, պարգեւով Հայուն դրօշը իր հին նաւուրց բերդին վրայ: Ապա երիտասարդ բանախօսը դիտել տուաւ որ մեր բոլոր հերոսամարտերը, սկսելով Սասունի կռիւներէն, անցնելով Վասպուրականէն եւ մինչեւ Սարդարապատ, յաղթանակներն էին բովանդակ Հայութեան: Մարտադաշտերուն վրայ ներկայ էին կուսակցականներ, մտաւորականներ, քաղաքացի, զիւղացի, կին, ծերունի, հոգեւորական, որոնք կռուեցան ինկան, յաղթեցին ու դարձան Հայութեան հերոսներ: Բանախօսը եզրակացուց իր խօսքին առաջին բաժինը լսելով թէ պատմական այս հին մունքներով Վասպուրականի հերոսամարտը համազգային ոգի մըն է, որ կը պատկանի բովանդակ Հայութեան, ըլլալով լուսաւոր չերտ մը մեր պատմութեան այս մութ էջերուն մէջ:

Շարունակելով յարգելի բանախօսը, անդրադարձաւ ոճնակատարութեան տարողութեան վրայ, յայտարարելով թէ Վասպուրականի հերոսամարտի ոճնը պէտք է ըլլայ իւրաքանչիւր Հայու համար յիշատակի ոգեկոչում եւ ուխտի ամրապնդում, անցեալը պէտք է առնել իբր հաւատք եւ օրինակ ու դառնալ դէպի ապագան, պատրաստ ըլլալ դիմաւորելու զայն լաւագոյն կերպով նախ հաւատք ընծայելով մեր սեփական ուժին եւ կարողութիւններուն: Կարօ Յովսէփեան եւ կարողութիւններուն: Կարօ Յովսէփեան եւ աւելցուց որ այսօր հայրենիքը եւ սփիւռքը նոյն ձեւով կը մտածեն ապագայի մասին եւ իւրաքանչիւրը իր դաշտին մէջ, իր միջոցներով կը ջանայ ընել անկարելին իրականացնելու համար մեր բոլորին երազը՝ հայրենիք մը իր ամբողջականութեանը եւ ինքնավարութեանը մէջ:

Ցետոյ Կարօ Յովսէփեան խօսեցաւ Մրմեան Հայրիկի մասին ըսելով որ ան եղած է պատմութեան բացառիկ եւ վիթխարի դէմքերէն որ կանխած է իր դարը — մտքի եւ զրչի վաստակաւոր կրթական կարապետ, հայրենեաց ճշմարիտ պաշտպան, անձնուէր հովիւ եկեղեցւոյ, հայ ազգի վեհափառ կաթողիկոս, վայելած է մեծ ժողովրդականութիւն՝ արժանանալով «Հայրիկ» անունին: Աչխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող անուններէն ամէնէն զեղեցիկը որ կը պարունակէ ամբողջ ժողովուրդի մը զգացմունքը, սէրը եւ յարգանքը: Բանախօսը աւելցուց որ, եթէ այս վերջին չորս տարիներու ընթացքին հայ ժողովուրդը ունեցած ըլլար Հայրիկի նմանի եկեղեցականներ, երբեք մեր զարդութիւնները անկազմակերպ վիճակ չէին ունենար այսօր, երբեք երկուութիւն չէր տիրեր եւ պառակտումի տեղ չէր արուեր: Բանախօսը մաղթեց, որ հայ ժողովուրդը ունենայ Մրմեան Հայրիկի նման հայրենասէր եւ նուիրուած եկեղեցականներ, որ այսօրուան ու գալիք եկեղեցականները ներչնչուին Հայրիկի օրինակէն որպէսզի իրենց առաքելութեանց մէջ գոյացնեն միշտ համերաշխութիւն, միասնութիւն, քարոզելով սէր եւ միակամութիւն այս ցերուցան ժողովուրդին մէջ:

Բանախօսը իր եզրակացութեան մէջ ըսաւ որ Վասպուրականի հերոսամարտը սքանչելի օրինակ մըն է ամուր հաւատքի եւ աննկուն կամքի որոնք պէտք է թափանցեն իւրաքանչիւր Հայու սիրտն ու հոգին որպէսզի Մրմեան Հայրիկի երկիի թուղթէ չերեփը վաղը դառնայ երկաթէ չերեփ եւ Հայ ժողովուրդը ստանայ իր բաժինը հարիւրէն:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Օր. Վերգինէ Նազարեան (երգ), Տիկին Հերմինէ Պօղոսեան (արտասանութիւն), Օր. Ալիս Յարութիւնեան (արտասանութիւն), Պր. Հայկ Ծրէնկեան (արտասանութիւն), Պր. Շահան Փանոսեան (նուագ՝ ձեռնածղկ), Պր. Վանիկ Նազարեան (արտասանութիւն):

Յուցադրուեցան լուսարձակումներով, մեր յաղթական գոյապայքարի մտաւորական եւ զինուորական նահատակներու անմահական յիշատակի նկարները, որուն ընթացքին վարչութեան անդամներէն Պր. Սիմոն Աւտոյեան երգեց «Հայրիկ–Հայրիկ»ը:

Հանդէսի վերջաւորութեան, վարչութեան դանձապահ Պր. Հայգազործեան կարդաց կարդ մը նամակներ եւ հեռագիրներ ուղարկուած Վանեցի հայրենակիցներու կողմէ (Ամերիկայէն եւ ուրիշ մօտակայ երկիրներէ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի այլ քաղաքներէն), իբր յարգանքի խօսք հերոսամարտի 55րդ տարեդարձի առթիւ:

Պաշտօնական յայտագրէն ետք, սարքուեցաւ չատ ջերմ եւ հաճելի մթնոլորտի մէջ հացկերոյթ՝ պատրաստուած ազգանչելի կերպով՝ կանանց յանձնախումբի կողմէ: Սեղաններու չուրջ երգերը, պարերը, արտասանութիւնները ու խօսքերը խանդավառեցին անդամ մը եւս բոլոր մասնակցողները: Ցիշենք ներկայութիւնը հանդիսութեան եւ հացկերոյթին, Վիչենի Վանեցի հայրենակիցներուն, դլխաւորութեամբ Պր. Մուրատեանի եւ Բարսեղեանի:

Ասհատասիկ յաջող ձեռնարկ մը, որ պատիւ կը բերէ ոչ միայն Վանի Հայրենակցական Միութեան, այլեւ բովանդակ զաղութին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԵՐ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Փրոֆ. Լեւոն Իւթիւճեան Պատուոյ Լեգէոնի սպայի աստիճանին արժանացած է: Պ. Իւթիւճեան նաեւ ցկեանս Պատուոյ անդամ ընտրուած է ճարտարապետներու ամերիկեան հիմնարկութեան:

×

Շրջանային նահանգապետը՝ Պ. Տուպլէ Ճրդ Ծրագրի աշխատանքի խումբերուն անդամ նչանակած է փրոֆ. Իւթիւճեանը, որ նաեւ նախագահն է Վարչապետութեան Գ. յանձնախումբին (Լը Սիթ է լ'Ապիթա):

ԿԱՐԴԱՑԻՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԻՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

Պր. Շահան Փանոսեան (նուագ՝ ձեռնածղկ), Պր. Վանիկ Նազարեան (արտասանութիւն):

Յուցադրուեցան լուսարձակումներով, մեր յաղթական գոյապայքարի մտաւորական եւ զինուորական նահատակներու անմահական յիշատակի նկարները, որուն ընթացքին վարչութեան անդամներէն Պր. Սիմոն Աւտոյեան երգեց «Հայրիկ–Հայրիկ»ը:

Հանդէսի վերջաւորութեան, վարչութեան դանձապահ Պր. Հայգազործեան կարդաց կարդ մը նամակներ եւ հեռագիրներ ուղարկուած Վանեցի հայրենակիցներու կողմէ (Ամերիկայէն եւ ուրիշ մօտակայ երկիրներէ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի այլ քաղաքներէն), իբր յարգանքի խօսք հերոսամարտի 55րդ տարեդարձի առթիւ:

Պաշտօնական յայտագրէն ետք, սարքուեցաւ չատ ջերմ եւ հաճելի մթնոլորտի մէջ հացկերոյթ՝ պատրաստուած ազգանչելի կերպով՝ կանանց յանձնախումբի կողմէ: Սեղաններու չուրջ երգերը, պարերը, արտասանութիւնները ու խօսքերը խանդավառեցին անդամ մը եւս բոլոր մասնակցողները: Ցիշենք ներկայութիւնը հանդիսութեան եւ հացկերոյթին, Վիչենի Վանեցի հայրենակիցներուն, դլխաւորութեամբ Պր. Մուրատեանի եւ Բարսեղեանի:

Ասհատասիկ յաջող ձեռնարկ մը, որ պատիւ կը բերէ ոչ միայն Վանի Հայրենակցական Միութեան, այլեւ բովանդակ զաղութին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ճամբորդութեան դէպի Եւրոպա եւ Ամերիկա՝ բանախօսութիւններ ընելու նպատակով: Իր թոյլ առողջութիւնը այդ երկարատեւ ճամբորդութենէն աւելի քայքայուեցաւ ու 1870 Յունիս 9ին Տիքընս մեռաւ:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

Կոմսուհին իր զաւակը՝ Ալեքսի Վրոնսքին չէր տեսած Մոսկուայէն յետոյ կարծակի մեկնելէն ի վեր ու իր անդրանիկ որդւոյն միջոցաւ լուր ղրկեց որ դայ զինքը Մոսկուայի մէջ դտնէ:

Վրոնսքիի անդրանիկ եղբայրն ալ ղբաղոկ էր այս կապակցութենէն Զէր հարցներ բնաւ թէ ի՛նչ տեսակ սէր էր այդ. մեծ տարիքնք մը թէ փոքրիկ սիրային քմայք մը, պարկե՞շտ թէ յանցապարտ սէր մը:

Ինքն ալ, թէեւ զաւակներու հայր, պարուհի մը կը պահէր եւ այս պատճառաւ շատ ներողամիտ էր ուրիշներու մասին, բայց զիտէր որ իր եղբօր յարաբերութիւնները անհաճոյ եղած էին կարդ մը անձերու որոնց փափաքելի էր հաճոյանալ եւ ասիկա բաւ էր որպէսզի դատապարտէր իր եղբօր ընթացքը:

Իր զինուորական ծառայութեան ու աշխարհիկ պարտաւորութիւններու կարգին՝ Վրոնսքի ուրիշ զբաղում մըն ալ ունէր. ձիերը, որոնց մեծ սիրահար մըն էր:

Սպաներու ձիարշաւ մը տեղի պիտի ունենար այդ տարի եւ Վրոնսքի արձակ նպատակած էր իրեւ մրցակից: Անգլիական ազնուարիւն ձի մը դնած էր եւ հակառակ իր կապակցութեան, ինքզինք շատ տուած էր այդ մարզանքներուն. երկու կիրքերը իրարու չէին վնասեր Ընդհակառակն, Վրոնսքի պէտք ունէր զբաղումի մը հանդչելու համար իր կրած յուզումներէն:

Որովհետեւ այս տարիքնքը յաճախ դինքը յուզումներու կը մատնէր: Ամէն մարդ, մայրը, եղբայրը, իր ընկերները հարկ կը դատէին իր սրտի խնդիրներուն միջամտելու: Ատկէ բարկութիւն կը զդար, զդացում մը զոր առաջ երբեք չէր ճանչցած:

«Ի՞նչ կը խառնուին այս բանին: Ին՞չ է ամէն մարդ ինքզինքին իրաւունք կուտայ ինձմով զբաղելու: Մինչ անոր համար որ կը տեսնեն թէ չե՞ն կրնար իմ զբաղումներս հասկնալ: Եթէ հասա – րակ կապակցութիւն մը ըլլար դիս հանդիսա պիտի թողէին: Կը զդան որ բոլորովին տարբեր բան մըն է, որ թեթեւ սէր մը չէ, որ այդ կինը կեանքիս աւելի սիրելի է ինձ: Այս բանն է որ չեն կրնար ըմբռնել ու առոր համար կը սրմատին:

«Ինչ որ ալ ըլլայ մեր ճակատագիրը, մենք զայն ստեղծեցինք ու ասոր համար չենք ցաւիր, ըսաւ ինքնիրեն Աննան ալ միացնելով մեծին: Ատոնք երջանկութեան վրայ զաղափար չունին, չեն զիտեր որ առանց այս տարփանքին մեզի համար ոչ երջանկութիւն, ոչ զժբախտութիւն կայ. կեանքը զոյութիւն չունի առանց անոր»:

Կատղած էր այդ միջամտութիւններէն, որովհետեւ իր հոգիին խորէն զիտէր որ ամէնքն ալ իրաւունք ունէին: Կը զդար իրենց կացութեան անխզելի հանգամանքը, բոլոր հոգերը որ ունէին իրենց վիճակին համար, որպէսզի կարենան ծածկել իրենց սէրը, ստելով ու խաբելով: Ու հարկ էր ստել, երբ իրենց տարփանքը այնքան բուռն էր որ երկուքն ալ կը մոռնային ամբողջ աշխարհը, ամէն ինչ, բացի իրենց սէրէն: Մտքին առջեւ բերաւ այն բազմաթիւ առիթները, ուր երկուքն ալ պարտաւոր էին ստել եւ խաբել, ինչ որ իրենց նկարագրին հակառակ էր. յիշեց մանաւանդ ամօթի այն զգացումը զոր նչմարած էր Աննայի վրայ երբ կեղծելու կը ստիպուէր:

Նոր եւ տարօրինակ զգացում մը տիրեց վրան այս յարաբերութիւնը ունենալէն ի վեր, այսինքն՝ զգուանքի զգացում մը: Տակաւին չէր կրնար որոշել թէ ի՞նչ բանէ զգուած էր, ինքզինքէ՞ն թէ ամբողջ աշխարհէն, սակայն այդ զգացումը դժբնդակ էր իրեն համար թէեւ կրցածին չափ զայն կը վանէր:

«Այո, առաջ դժբախտ էր, բայց հը – պարտ ու հանդարտ, իսկ այժմ այլեւս չէր կրնար հանդարտ ու պայծառ ըլլալ, թէեւ ցոյց չէր տար: Պէտք էր որ այս կացութիւնը վերջ դտնէր»:

Ու, առաջին անդամ ըլլալով, որոշ դաղափարը ունեցաւ թէ հարկ էր թողուլ ստութիւնը կարելի եղածին չափ չուտ:

«Ամէն բան պիտի թողունք ու տեղ մը երթանք ծածկուինք, մեր տարփանքին հետ առանձին», ըսաւ ինքնիրեն:

Սպաներու ձիարշաւին օրը Վրոնսքի, փեթերհօֆ երթալէ առաջ դնաց Աննան տեսնելու իր տունը:

Պարտէզի դռնէն ներս մտաւ եւ ոտքը պատչդամին աստիճաններուն վրայ դրած ատեն յիշեց ինչ որ միշտ կը մոռնար եւ ինչ իրենց յարաբերութիւններուն ամէնէն նեղացուցիչ կէտն էր: Ցիշեց Աննայի զաւակը որուն հարցաքննիչ ակնարկը զինքը կը զղուեցնէր: Այդ տղան, միւս ամէնքէն աւելի, անդադար իր ճամբուն վրայ կը դտնէր:

Երբ տղան իրենց հետն էր, ո՛չ Վրոնսքի, ոչ ալ Աննա տղուն անհասկնալի խօսքեր չէին փոխանակեր. ինքզինքնուն անարժան կը համարէին զայն խարել: Իր ներկայութեանը իրեւ պարզ բարեմաղթներ կը խօսէին իրարու հետ:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Գեղամ Խոխաղը եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մոնկուլուճան եւ զաւակները, Օր· Աղաւնի Խոխաղը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօրեղբօր՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍՕՂԼՈՒԻ

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 23ին, 74 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ առաւօտ ժամը 8,45ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն–Ուէնի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇԱՒԻԼԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

Հ·Բ·Ը·Մ· (ՄԱՐՍԷՅԼ) ԼՍԱՐԱՆ

Հ· Բ· Ը· Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի, 30 Ապրիլ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 20,30ին, Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ։

Կը խօսի՝ Պր· ԱՐԱՄ ՇԷԽԻԿԵԱՆ նիւթ ունենալով՝ Բարեգործականի տեսլականը։ Դասախօսութիւնը կը կատարուի հայերէն եւ ֆրանսերէն։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Վ· Ե· Սէրէնկիւլեան եւ որդին, Տէր եւ Տիկին Տէր–Վարդանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Հ· Բալու–եան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գ· Տապաղեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Տէր–Գալուստեան ընտանիքը իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, դրաւոր, հեռա–դրով, ծաղկեպսակով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, իրենց ցաւակցու–թիւնը յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, աներ հօր, մեծ հօր եւ քեռայրին՝

ՎԱՐԴԱՆ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Բերդոն Քէթէնճեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, դրաւոր, հեռադրով, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով եւ այլ կերպի յարգանքի արտայայտութիւններով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ամուսնոյն՝ ողբ· Մովսէս Քէթէնճեանի մահուան առթիւ։

×

Կապոյտ Խաչի Վիէնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր· Կ· Տերմոյեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, իր ղպրոցներուն.—

Տիկին Նուարդ Պետրոսեան, Տիկ· Եղսա Ռսթիկեան, Տիկ· Ովսաննա Տուտումեան, Տիկին Ալիս Սապունճեան, Պր· Եղիշ Զորպիկեան (Ռոմանէն), Տիկին Տուրբախեան (Ռոմանէն) 10ական ֆրանք։

ՓԱՐԻԶ

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴ. ԺՈՂՈՎ

Հ· Ց· Դ· Արեւմտ· Եւրոպայի Կեդր· Կոմիտէն ընկերական բացառիկ ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզեան շրջանի ընկերները, Հինգշաբթի Ապրիլ 30ին, ժամը 20,30ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ· Բ· ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

ՀԱՅԻԻՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ — ԵՒ — ԳՈՒՆԱՒՈՐ

ՈՒԹ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆ Է 20 ՖՐԱՆՔ

Նաեւ՝ Գիգորը, Մի կաթիլ Մեղր եւայլն։

ԾՆՈՂՔՆԵ՛Ր, ՁԵՐ ՁԱՒԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵԼՈՎ ԱՅՍ ԿՏՐՈՆԸ ԸՆԹԵՌՆԱԼԻ ԿԵՐՊՈՎ

Անուն – Մականուն . . . . . .

Հասցէ . . . . . .

Ներփակ վճարումը՝ պանքի չէքով կամ փոսթի չէքով
(Արձել աւելորդ նշանառկումը)

EDITIONS « EREBOUNI », B. P. 46 CHARENTON - 94 — Tél. : 368-26-32

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻՆ ՏԱՐԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Մայիս 9, ժամը 21էն մինչեւ լոյս
Salle des Sports du Grand Ensemble Sous la présidence de Mr. FRANCESCHI
Maire d'Alfortville, Conseiller général du Val de Marne

DEUX ORCHESTRES
GERARD MELCONIAN et ses part'ners
GREGORY VAKA et ses Tziganes
ՄՈՒՏՔ 12 ՖՐԱՆՔ ՊԱՏՇԱՃ Ճ ԶԳԵՍՏ — ՊԻՒՖԷ
Շամփուրով խորոված
Օթոպիւս 103, իջնել Փլաս տը Փըթի–Փոն
Սեղանները ապահովել՝ 368–61–35

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի ծնընդեան 150ամեակին։

Կազմակերպութեամբ Վասպուրական–ցիներու Վիէնի Վարչութեան, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Կեդր· Վարչութեան, այս կիրակի (Մայիս 3) ժամը 3,30ին Սերբերը Կաթոլիկի սրահը։

Կը նախագահէ ՍԻՄՈՆ ԱՒՏՈՑԵԱՆ, կը խօսի ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (Մարսէյլէն) Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակ–ցին Օր· Օր· Աճէմեան, Ա· Կարապետ–եան, Է· Քէլէչեան (արտասանութիւն), Տիկին Մարի Կարապետեան, Օր· Աստղիկ Սանճեան (երգ), խմբերգ եւ պարեր Հ· Ց· Դ· Նոր Սերնդականներու կողմէ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ· ժողովը ամսոյս 28ին, Ե–րեքշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 15ին, Ազգ· Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ՝ Մայիս 10ի խնջոյքի մասին։

Ի ՆՊԱՍՏ Յ· Ճ· ՍԻՐՈՒՆԻԻ ՅՈՐԵԼԵՆԱԿԱՆ ՖՈՆՏԻՆ

Յ· Ճ· Սիրունի Յորելենական Ցանճնախումբը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է Միլանաբնակ Ծանօթ ազդային Պր· Երուանդ Հիւսիսեանէ 1000 ֆրանք, ի նպաստ յոբելեարին հրատարակելի երկերու Ֆոնտին։ Նոյն նպատակով արդէն մասնակցած էին առաջին առթիւ, Միլանէն Պր· Մեհեան Սրապեան, ինչպէս նաեւ Սիրունի հարազատները 1000ական ֆրանքով։

Իսկ Պր· Վահրամ Սուքիասեան դարձեալ Միլանէն, աղնուութիւնը ունեցած է ապահովելու Սիրունի Պուքրէշ–Փարիզ օդանային երթուդարձի ճանապարհա–ծախքը։

Բոլորին սրտագին շնորհակալութիւն–ներ։

Այս կապակցութեամբ թղթակցութիւն–ները ուղղել Յորելենական Ցանճնաժողո–վի անունով՝

15, Rue Jean Goujon, Paris

Իսկ դանձապահի հասցէն է՝
Գէորգ Պաղըրճեան
35, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան Ե–րիտասարդաց Թատերախումբը կը բեմադրէ Յակոբ Պարոնեանի

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

կատակերգութիւն երեք արար

է նպաստ կապոյտ Խաչի եւ Հայ Ուսա–նողներուն, կիրակի Մայիս 3, ժամը 16ին Անիէռի Քաղաքապետարանի չքեղ Թա–տերասրահին մէջ՝

Centre Administratif et Social, Asnières

Կը մասնակցին Օրիորդներ Սոնա Վար–դանեան, Վիքի Մոսոիչեան եւ Ազատի Պալեան, Պ· Պ· Իշխան Խաչիկեան, Ազատ Մաթեան, Սերքօ Մոսոիչեան, Գէորգ Թէրզեան, Գէորգ Գիւրճեան, Գէորգ Տէ–միրեան։

Բեմադրութիւն տաղանդաւոր երիտա–սարդ Իշխան Խաչիկեանի։ Բեմի պատաս–խանատու Պ· Գէորգ Գիւրճեան։ Խօսնակ Պր· Արա Տէյիրմէնճեան։

Ներկայացումէն ետք հաճելի անակըն–կալներ։

Վարագոյրը կը բացուի որոշեալ ժա–մուն· կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ

Կիրակի, Մայիս 10, ժամը 4ին
ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ մէջ

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով
738·49·16, 929·91·94, 929·90·23
929·92·37

Յետագային մանրամասնութիւններ

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ֆրանսահայ Ռազմիկներու Միու–թիւնը Մառեչալ Բալբամեանի փա–րիզ ժամանումին առթիւ Մայիս 15ին պատշաճ ընդունելութիւն մը ընելու նպատակաւ, Ցանճնախումբ մը կազ–մելու համար բոլոր կազմակերպու–թիւններէն կը խնդրէ մէկ մէկ ներ–կայացուցիչ ղրկել Հինգշաբթի 30 Ապրիլ ժամը 7ին, Հայ Մշակոյթի Տունը։

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱԻ

ԱԼՊԼՕՄ – ՏԻՍԿ ՄԸ 30 Սանթիմեթր, 33 չրջան

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

Հայկական երգերու գեղիցիկ հաւաքածոյ մը

1· Առաւօտեան արշալոյս
2· Անուշիկ Եարս իան
3· Հայաստանի աղջիկ (մեր նուէրը)
4· Մայրս
5· Դու ինձ համար
6· Հայաստան
7· Երեւանի պիրուն աղջիկ
8· Կարաւան
9· Խաչատուր Աբովեան
10· Սէրս գաղտնի թող մնայ

Նախապէս արձանագրութեամբ վաճառումը վերջացած ըլլալով, տիսքը կը ծախուի 31 ֆրանքի

Դիւականաւ առաքումները կատարել չէքով կամ մանդայով ·—
ճշդելով անուն, մականուն եւ հասցէն։

LIZ SARIAN
204, Ave. de la Division Leclerc — 95 - MONTMORENCY

Կարելի է դիմել նաեւ՝ Հ· Բալուեան գրատունը, 43 Ռիւ Ռիչէ, Փարիզ 9րդ և
ELEDISC (TARPINIAN) 269, Bd. Voltaire, — Paris (11e)

ՅԱՌԱՋԸՆԹԱՑ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը 0, 50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
29
ԱՊՐԻԼ
MERCREDI
29 AVRIL
1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·802 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.802

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

—o—

ԲԱՐԴ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՓԱՄՊՈՃԻ ՄԷՋ

Նախկին Հնդկաչինի չորս պետութիւնները, այսինքն Վիէթնամի, Լաոսի եւ Քամպոճի չորս ժողովուրդներուն համար երկրորդ ճակատը մը կազմուեցաւ առջի օր: Տեսակ մը համաձայնութիւն մը ձախակողմեան ուժերու եւ կառավարութիւններու: Արդարեւ, ինչպէս Հանոյ հաղորդեց պաշտօնական զեկոյցով, Ապրիլ 24 եւ 25ին, Ջինեւրայի, Վիէթնամի եւ Լաոսի սահմանադիծին վրայ տեղ մը (ճշդրիտ վայրը չէ յատնանշուած եւ, հետեւաբար, դաղտնի կը պահուի) խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցած է Հիւսիսային Վիէթնամի Վարչապետին, Վիէթքոնկի ընդհանուր պատասխանատուին, Լաոսի աղգային ճակատի պետին եւ Քամպոճի նախկին նախագահին միջեւ:

Այս հանդիպումի ընթացքին է, որ, ինչպէս դիտել կուտան քաղաքական չորքանակները, տեսակ մը «սրբազան դաշնակցութիւն» կնքուած է վերոյիշեալ երեք երկիրներու համաձայնաւոր ուժերու միջեւ: Համաձայն հրապարակուած մեկնաբանութեան, ասկէ դեկոյցին, որ կը բաղկանայ 1500 բառերէ, երեք կողմերն ալ անհրաժեշտ կը դտնեն միատեղ պայքարը «ամերիկեան դաղթատիրութեան» դէմ: Արդէն զեկոյցը բառին իսկական առումով կը խարանէ ամերիկեան քաղաքականութիւնը Վիէթնամի, Քամպոճի եւ Լաոսի հարցերուն մէջ:

Ամերիկայի նպատակն է, կը ճշդէ պաշտօնական զեկոյցը, նախկին Հնդկաչինը վերածել զինուորական կայանի մը, որպէսզի այս ձեւով արդելք հանդիսանայ ազատագրական չարժումներուն, որոնք կը միտին ընկերվարական երկիրներ հիմնել Ասիոյ մէջ:

Միացեալ զեկոյցը ապա կոչ կ'ընէ երեք ժողովուրդներուն կրկնապատկել իրենց ճիգն ու պայքարի ոգին՝ ձախողութեան դատապարտելու համար «նոր դաղթատիրութեան» դաւադիր ձգտումները:

Դաղաքական չրջանակներու կարծիքով, այս խորհրդաժողովէն ետք, Հնդկաչինի մէջ փաստօրէն հաստատուած են երկու ճակատներ: Անոնք, որոնք իշխանութեան դլուխ կը դտնուին եւ կը նկատուին համահամայնավար ուժեր եւ անոնք, որոնք այսպէս կոչուած «հակազաղթատիրական» ճակատ մը կազմած են:

Իրաց այս կացութեան մէջ, քաղաքական դէտերու ուշադրութիւնը դրաւեց Մոսկուայի լռութիւնը: Արդարեւ, մինչեւ այսօր, զեկոյցի հրապարակումէն օրեր ետք, Մոսկուա դեռ ոչ մէկ մեկնաբանութիւն կատարեց: Աւելին՝ չճշդեց նաեւ իր դիրքը:

Ցամաքային կամ առնուազն ուղղութեան յանձնելի երեւոյթ է այն իրողութիւնը, որ Խորհ. Միութիւնը մասնակցութիւն չունեցաւ — ուղղակի կամ անուղղակի ձեւով — յիշեալ խորհրդաժողովին: Այս «մեկուսացումին» մէջ զարմանալի պիտի չըլլար եթէ երեւան ելլէր Փեքինի մատը:

Դէտերը դիտել կուտան նաեւ, որ Մոսկուայի դիւանագէտները կ'ընդունին Զօր. Լոն Նոլի կառավարութեան հրաւէրները, Փնոմ Փենի մէջ: Այլ խօսքով՝ նոր իշխանութիւնը չճանչնալու մասնաւոր ճիդ չեն թափեր: Մնաց որ Մոսկուայի քամպոճեան դեսպանատան մէջ երկու հատուածներն ալ ձեւով մը ներկայացուած են: Այսպէս՝ Մոսկուայի Քամպոճի դեսպանը յարած է իշխան Սիհանուքի՝ չընդունելով Քամպոճի նոր կառավարութեան օրինական հանդամանքը, սակայն, նոյն դեսպանատան առաջին խորհրդատուն եւ բաւական կարեւոր թիւով դիւանագէտներ բաժնուած են Սիհանուքէն եւ Փնոմ Փենի նոր կառավարութեան միացած:

Մոսկուա այս «երկուութեան» համար ոչ մէկ առարկութիւն կատարեց ցարդ:

Մոսկուա, այսուհանդերձ, «Պրաւդա»յի միջոցաւ քննադատեց Ինտոնեզիոյ Ար. Տաքին նախարար Մալիքի ծրագիրը՝ Քամպոճի չուրջ Ասիական երկիրներու խորհրդաժողովի մը դումարումը: Այս խորհրդաժողովը, որ եթէ իրականացուի, կը միտի հակահամայնավար ճակատ մը ստեղծել եւ զինուորապէս օգնել Փնոմ Փենի իշխանութեան, «Պրաւդա»յի կողմէ նկատուեցաւ ամերիկեան «դաւ» մը ընդդէմ ազատասէր ժողովուրդներու:

Մինչ քաղաքական բնոյթի աշխատանքներ կը կատարուին երկու ճակատներու կողմէ, անդին Քամպոճի մէջ կացութիւնը կը մնայ միչտ բարդ: Խմեր ուժերը թէեւ յաջողեցան երկու յատկանշական յաջողութիւններ արձանագրել ռազմադետնի վրայ, յաջորդաբար վերագրաւելով երկու քաղաք, բայց միւս կողմէ միչտ ճնշման ենթարկուած են Հիւսիսային Վիէթնամեան ուժերու կողմէ, որոնք նոյնիսկ յաջողած են փակել մայրաքաղաքին կարդ մը ուղիները:

Առջի օր ամերիկեան օդանաւ մը դի նամթերք փոխադրեց Փնոմ Փեն: Ամերիկացիք հերքեցին լուրը ըսելով, թէ փոխադրուածը զէնք չէր:

Ցամենայն դէպս ծանր եւ անորոշ կացութիւն մը ստեղծուած է Ծայրագոյն Արեւելքի այդ մասին մէջ:

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՑ եւ Իզմիրի իսրայելեան օդանաւային ընկերութեան կեդրոնատեղիները դէմ եղեռնափորձեր կատարուեցան առջի օր: Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններէ ետք ձերբակալեց չորս յորդանանցի ուսանողներ: Պաղեստինեան Ազատագրական ճակատի բանբերը, Ամմանի մէջ յայտարարեց, թէ իրենք են եղեռնափորձին կազմակերպիչները:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՑ առաջնորդը՝ Չէուչեսկու մէկ չաբթուան մէջ երրորդ անդամն ըլլալով պաշտպանեց ազգային անկախութեան սկզբունքը՝ ընկերվարական աչխարհին մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ բոլոր եկեղեցիները ալ լեցուած են հաւատացեալներով՝ ռուսական Զատկի տօնին առիթով: Տասնեակ հազարներու հասած է թիւը եկեղեցի յաճախող հաւատացեալներուն, որոնց մէջ կարեւոր թիւ մը ներկայացուցած են երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները:

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ վերսկան Զորս Մեծ ժողովի ներկայացուցիչներու խորհրդակցութիւնները: Առաջին հանդիպումը տեղի ունեցած էր Մարտ 26ին: Դաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութիւնը տրամադիր է որոշ զիջումներ ընելու Արեւելեան Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի, փոխարէնը ակնկալելով՝ որ այս վերջիններն ալ ճանչնան Արեւմտեան Պերլինի «կապը» Դաշնակցային Գերմանիոյ հետ: Փարիզ, Լոնտոն եւ Ուաչինկթըն համաձայն չեն Պրանտի նախատեսած զիջումներուն: Լուրջ ընդդիմութիւն մը կայ նաեւ Դաշնակցային Գերմանիոյ մէջ:

ԵԻՐՈՊԱ. Հաստատուած ամերիկեան ուժերու ընդհանուր թիւ կը ներկայացուի 300·000 զինուոր: Ուաչինկթըն կը մտածէ նուազեցնել ամերիկացի զինուորներու թիւը Եւրոպայի մէջ: Պոն մամաճայն չէ:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՑ մէջ կը չարունակ-

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Վատիկան եւ Ս. Էջմիածին պաշտօնական հաղորդագրութիւններով ծանուցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին այցելութիւնը Պօղոս Զ. Սրբազան Պապին, Մայիս ամսուան ընթացքին:

Վեհափառ Հայրապետը Միլան պիտի ժամանէ Մայիս 6ին, Զորեքչաբթի օրը, ուր իրեն պիտի միանան իր չքախումբի անդամները, ապա Մայիս 8ին Ուրբաթ օրը պիտի մեկնի Հռոմ, ուր պիտի հանդիպի Ֆիումիչինօ օդակայանը ժամը չուրջ 15ին: Պիտի ընդունուի մասնաւոր պատդամաւորութեան մը կողմէ, դլխաւորութեամբ Կարտինալ Վիլլոթրանտի:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը չորս օր պաշտօնական հիւրը պիտի ըլլայ Սրբազան Պապին ու պիտի բնակի Վատիկանի Ս. Յովհաննէս (Սէն Ճոն) դղեակին մէջ:

ուին մաքրադործումները: Առջի օր համայնավար կուսակցութեան չարքերէն հեռացուեցաւ նախկին Արտաքին Նախարարը՝ Հայէք: Մտաւորականութեան եւ ժողովրդային խաւերու ընդդիմութիւնը նոր իշխանաւորներուն դէմ ցայտուն է եւ կ'արտայայտուի զանազան միջոցներով (ընթացք չտալ մատնութեան հրաւէրին, ժխտական դիրք բռնել իրենց աշխատանքներուն մէջ եւայլն):

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ մամուլը չորս տողով միայն հաղորդեց չինական արուեստական երանդաւորուած արձակման լուրը:

ՀԱՑԻԹԵԱՆ երեք ռազմանաւերու անձնակազմը քաղաքական ապաստան խնդրեց Մ. Նահանգներէն: Ինչպէս հաղորդած էինք, երեք նաւերը ամբակոծած էին Հայիթիի նախագահին պալատը: Այս առթիւ Տիւվալիէ, երկրին նախագահը, խիստ միջոցներ ձեռք առած էր՝ ձերբակալելով երկու հարիւրէ աւելի կասկածելիները:

ԻՏԱԼԻՈՑ Արտաքին նախարարը՝ Ալտօ Մօրօ Սոֆիա դնաց: Պիտի տեսակցի Պուլ կարիոյ վարչապետին հետ:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ օդուժը կրկին ռմբակոծեց Սինայի անապատի իսրայելեան դիրքերը: Գահիրէ կը պնդէ, թէ ռմբակոծութիւնները մեծ վնաս հասցուցած են Իսրայելացիներուն: Թել Ավիվ կը հերքէ:

ՔԻՊՐԻՔԻ նահանգի խորհրդարանական ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Ապրիլի վերջ:

ՔՈՍԹԱ ՌԻՔԱՑԻ մէջ ցոյցեր տեղի ունեցան, երբ կառավարութիւնը որոշեց ամերիկեան ընկերութեան մը մենաչնորհ տալ պոքսիտի հանքերու չահագործման համար: Ցուցարարները, որ ըստ կառավարութեան «մասնագէտ դրդռիչներ» են, դէմ են ամերիկեան ընկերութեան տըրուած մենաչնորհին:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ հասած լուրեր կը հաստատեն, թէ վերջին օրերուն մեծ թիւով ձերբակալութիւններ կատարուած են մայրաքաղաքին եւ այլ քաղաքներու մէջ: Մոսկուայի մէջ 160 թաթարներ, որոնք ի նպաստ իրենց աղգային իրաւունքներուն ցոյց կը կատարէին, ձերբակալուած են զանդուածօրէն: Ձերբակալուած են նաեւ համալսարանի փրոֆեսէօր մը եւ բազմաթիւ ուսանողներ, որոնք կը բողոքեն «սթալինականութեան վերադարձին» դէմ:

ԳԱՀԻՐԷի կիսապաչտօն թերթին՝ «Ալ Ահրամ»ի խմբագրապետը՝ Հէյքալ, որ Նասըի մտերիմը կը նկատուի, նախարարական պաշտօն ստացաւ եդիպտական դահլիճին մէջ: Այսուհետեւ պիտի վարէ Քարոզչութեան նախարարի աշխատանքը:

ՊԱՂՏԱՏ աղատ արձակեց քաղաքական բանտարկեալները:

Այս չորս օրերուն տեղի պիտի ունենան հետեւեալ հանդիսութիւնները.—

Մայիս 8, Ուրբաթ օր ժամը 17ին՝ առաջին պաշտօնական այցելութիւն Ս. Պետրոս Մայր տաճարին, աղօթք ու չարականի երգեցողութիւն տաճարին դըլխաւոր սեղաններուն առջեւ:

Մայիս 9 Շաբաթ օր ժամը 10,30ին առաջին հանդիպում Սրբազան Պապին հետ, որմէ անմիջապէս յետոյ հասարակաց ժամասացութիւն Սիկստեան պատմական մատուռին մէջ լատիներէն եւ հայերէն լեզուներով: Աղօթք Սրբազան Պապին եւ Վեհափառ Հայրապետին կողմէ եւ ճառերու փոխանակութիւն:

Ժամը 15ին այցելութիւն Ս. Պօղոս Մայր եկեղեցիին, որուն Աբբահայրն ու Միաբանութիւնը պիտի ընդունին Վեհափառը Սաղմոսերգութեամբ, ապա աղօթք եւ չարականերգութիւն Ս. Պօղոսի գերեզմանին վրայ:

Ժամը 17ին այցելութիւն Լաթերանի Ս. Յովհաննէս Մայր եկեղեցիին, Պապին Ս. Թոռանիստ եկեղեցին, իբրեւ եպիսկոպոս Հռոմի: Աղօթք աւազ Սեղանին առջեւ եւ այլ Մկրտարանին:

Մայիս 10, Կիրակի ժամը 9ին ժամասացութիւն Վեհափառի բնակարանի մատրան մէջ:

Ժամը 10ին, նախագահութեամբ Սրբազան Պապին, Ս. Պետրոս Մայր տաճարին մէջ Ֆրանսացի Մայր Կուպերթի Սրբացման կանոնական արարողութիւնը, որուն հրաւիրուած է նաեւ Վեհափառ Հայրապետը իր չքախումբով:

Ժամը 17,30ին Վեհափառ Հայրապետը Վատիկանի պալատի սրահներէն մէկուն մէջ պիտի ընդունի հայ հասարակութիւնը, ըսելու համար իր ողջոյնի խօսքը եւ բաչխելու իր Հայրապետական օրհնութիւնը:

Մայիս 11, Երկուչաբթի օրը կէսօրէ առաջ ամբողջութեամբ վերապահուած է երկու Հոգեւոր Պետերու հանդիպումին եւ խորհրդակցութեան Ս. Պապին անձնական մատենադարանին մէջ: Ցետոյ երկու կողմի չքախումբի անդամներն ալ կը միանան Ս. Պապին եւ Վեհափառ Հայրապետին: Կը կարդացուի երկու Հոգեւոր Պետերու կոչն ու պաշտօնական հաղորդագրութիւնը: Տեղի կ'ունենայ նաեւ էքսերու փոխանակութիւն:

Կէսօրէ յետոյ ժամը 16ին այցելութիւն Պրիսիլլա Քաթաքոմպներուն, Հռոմի քրիստոնէական յուչարձաններէն մէկը:

Ժամը 17,30ին այցելութիւն Աստուածամօր ի պատիւ կառուցուած Հռոմէական Եկեղեցւոյ ամենադլխաւոր տաճարին (Սէնթ Մարի Մաժէօր): Աղօթք եւ երգ Հռոմ քաղաքին պաչտպան Ս. Կոյսի նուիրուած մատրան մէջ:

Մայիս 12, Երեքչաբթի, հրաժեշտի հանդիպում Ս. Պապին եւ մեկնում:

Այս առթիւ կը հրաւիրենք բոլոր Հայերը որպէսզի բազմութեամբ ներկայ ըլլան այս պատմական ու բացառիկ հանդիսութիւններուն, որոնք կրնան արդար հպարտութեամբ համակել մեր ժողովուրդը, վասնզի պատմութեան ընթացքին առաջին անդամն է, որ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը հանդիպում կ'ունենայ Հռոմէական եկեղեցւոյ Գերագոյն Պետին հետ:

ԴԻՒԱՆ
ՀԱՑՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Ց. Գ.— Օգնաւուվ ճամբորդել փափաքողներուն՝ էր Ֆրանս մասնաւոր դիւրութիւններ պիտի ընծայէ. այս մասին դիմել եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Հռոմ հասնելէ յետոյ ներկայանալ Վատիկանի մասնաւոր դրասենեակը՝ Օթել Գոլոմպիւս, վիա Քոնճիլիացիոնէ, տառնալու համար մասնաւոր տոմսեր՝ հանդիսութիւններուն ներկայ ըլլալու համար:

ՀԱԽԱՔԱԿԱՆ ՈՒԺԸ

Հայը, որ դեռ երէկ շլինքը ծռած եւրոպայից օգնութիւն էր աղերսում, այսօր համոզուելով, որ օտարի վրայ դրած յոյսը ցնորք է, վճռել է իր ձեռքով պաշտպանել իր իրաւունքը, իր կայքը, պատիւը, ընտանիքը…:

ՀԱՅՑ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԻ
ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
(1890ի առաջին կոչէն)

«Ով հայ ժողովուրդ, ֆո միակ փրկութիւնը ֆո հաւաքական ուժի մէջ է»

Ե· ՉԱՐԵՆՑ
(«Պատգամ»), 1933 Մայիս 9)

Դարերը անզօր եղան ընկճելու հայ ժողովուրդի ապրելու կամքը:

Հայ ժողովուրդը անզօր եղաւ իր ներքին տկարութեանց դէմ եւ քիչ անգամ, տգնապալի րոպէներուն, ճգնաժամե – բո՛ւն մէկայն յաջողեցաւ առաջացնել իր հաւաքական ուժը:

Հայուն զօրաւոր անհատականութիւնը առաւ անհրաժեշտ դիմադրականութիւ – նը· դարերն ու դինք դինապէս ճզմողները անցան, չկան, ինք կայ:

Երբ զօրաւոր անհատականութեան խառնուեցաւ անհատապաշտութիւնը, դինք առաջնորդեց Եսի դերադասութեան եւ հաւաքականութեան հրամայականնե – րուն անդիտացման կամ դիտակից ան – տեսումին: Նախարարութիւնները երես դարձուցին թագաւորութեան, թագաւորները նախարարական տուներ կոտորեցին:

Ազգային դիտակցութիւնը միշտ զօրեղ եղաւ անհատներու մէջ, զանազան խմբակորումներու մէջ՝ նախարարական տուներ, Զէյթունի, Սասունի, Ղարաբաղի իշխանները ու մելիքները, սակայն միշտ ալ դունաւորուած տեղական, մասնակի ազգային դիտակցութեան մը չէշտաւորու – մով:

Թագաւորութեանց ժամանակ անկախ պետականութիւնը կրնար առաջացնել հաւաքականութեան դիտակցութիւնն ու հաւաքական կամքը, եթէ բաւարար ըլլար անկախ պետականութեան տեւողութիւ – նը: Հին դարերուն, երբ փոխադրութեան եւ հաղորդակցութեան միջոցները դըժուար ու դանդաղ էին, երկար, շատ երկար ժամանակ կ'ուզէր այս կամ այն տեսակէտը փոխանցելու համար ամբողջ ժողովուրդին, հաւաքականութեան սե – փականութիւնը զարձնելու համար զայն, բիւրեղացնելու համար հաւաքական կամքի դիտակցութիւնը: Ժամանակը միշտ եղաւ անբաւարար եւ անկախ պետակա – նութեան չրջանները եղան համեմատա – բար կարճ:

Բազրատունեաց կամ յետագային, Ռուբինեանց հարստութեան ժամանակ դիրն ու զրականութիւնը ձեռագիր էին, ժողովուրդին դժուար մատչելի: Երբ տպագրութեան դիւտը եղաւ, անկախ պետականութիւնը չկար:

Առաջնորդներուն եւ ժողովուրդի զանգուածներուն յարաբերութիւնները, այս կրկնակ պատճառներով, չէին կրնար ըլլալ դիտակից լայն հաւաքականութեան մը առաջացումին նպաստող յարաբերութիւն:

Եթէ աւելցնենք նաեւ հայրենի երկրի աշխարհագրական դժուարութիւնները, որոնք զաւառէ զաւառ յարաբերութիւն – ները անգամ դժուար կը զարձնէին, պատկերը կը լրանայ:

Պատճառներուն թուումը չի կրնար փոխել սակայն իրականութիւնը· հայ ժո – ղովուրդին պակսեցաւ մէկ մեծ հաւաքականութեան մաս կազմելու եւ այդ հա – ւաքականութեան չահերու դերազասման մտածուած վճռականութիւնը:

Զգայնութիւն եւ դիտակցութիւն նոյն բանները չեն:

Ամէն Հայ դիտէր ու դիտէ, թէ մաս կը կազմէ հայ ազգին: Ամէն Հայու մէջ ուժեղ է ղգացական կապը, որ դինք կը կապէ արեւնակիցին· հիւանդագին ըլլալու չափ զօրաւոր են ղգացական ազգասիրու – թիւնն ու հայրենասիրութիւնը Հայուն մէջ: Այդ ղգացական մղումները յաւա – պէս արդիւնաւորելու համար մտնակիին անհրաժեշտ դիտակցական զոհաբերումը պակասած է Հայուն: Պակասած է զոնչ մինչեւ Ապրիլեան եղեռն:

Ղգացական ուժեղ կապերը կրնան ազգը բաղկացնող անհատները առաջնորդել ամենահերոսական քայլերու, մղել ամենամեծ զոհաբերութեանց, սրբացնող նահատակութեանց անգամ: Ղգացական այդ մղումներն ու անոնց արդիւնք անսպառ ու անվերջ զոհաբերութիւնները կը հարստացնեն Հայութեան հոդին ու պատմութիւնը, չեն բաւեր սակայն առաջացնելու համար ուժերու համադրումը, հաւաքական ուժը: Մասնակի ժայթքումները կը տաքցնեն հայ հոդիները գարեր չարունակ, ու կը բաւեն ընդդեմ հա – մար Հայուն ապրելու կամքն ու վճռականութիւնը, ինչպէս նաեւ իրաւունքը· սակայն չի բաւեր այդքանը, առաջացնելու համար անդիմադրելի այն ուժը, որ հաւաքական ուժն է գիտակից ազգերուն եւ որ դիրենք կ'առաջնորդէ փրկութեան, ինքնիրաւ, ազատ ու անկախ դոյութեան:

Ուրիշ բան է ազգասիրութիւնը, ուրիշ բան է հայրենասիրութիւնը:

Ազգասիրութիւնը կ'առաջանայ բնա – կան ձեւով, առօրեայ կեանքէն կը ծնի, անմիջական յարաբերութեանց արդիւնք է եւ հիմնաւորուած է ղգացական զօրեղ կապերով· ան կրնայ նեղ սահմաններու մէջ ալ արտայայտուիլ, նեղ սահմաններով ալ զոհանալ: Կը բաւէ որ տեղ մը 5–10·000 Հայ զոյութիւն ունենան, մօտ ըլլան իրարու, ունենան եկեղեցի մը, դպրոց մը, որպէսզի ազգասիրական ղգացումները արտայայտութեան կարելիու – թիւն ձեռք բերեն եւ ազգային ապրումները զոհանան:

Հայրենասիրութիւնը աստիճան մը բարձր է ազգասիրութենէն: Հայրենասիրութեան մէջ առաջին տեղը դիտակցութիւնը կը զրաւէ:

Վերացական զաղափարներ են ազգութեան եւ հայրենիքի զաղափարները: Ազգը սակայն կը տեսնուի, կը ղգացուի իր արտայայտութեանց մէջ, որ ամէնօրեայ են: Հայրենիքը չի կրնար արտայայտուիլ, չի կրնար տեսնուիլ, մինչեւ անդամ երբ Հայրենի հոդին վրայ կանդնած ես· որովհետեւ հայրենիքը միայն հոդը չէ, երկիրը չէ:

Տարբեր ազգեր կան, որոնց հայրենի երկիրները իրարու նման են բնաչխարհի կառոյցով, կլիմայական պայմաններով, անկարելի է սակայն, որ այդ ազգերէն մէկը միւսի հայրենի հոդին վրայ կանդնած տեսն ունենայ այն ղգայնութիւնը, զոր կ'ունենայ սեփական հայրենիքի հոդին վրայ կանդնած տեսն:

Հայրենիքը ինքը արդիւնք է ազգի դիտակցութեան արտացոլումին: Ազգային դարաւոր զոյութիւնը, նախահայրերու հազարաւոր զերեզմանները, ամէն անկիւնէ յուչուող պատմութիւնն է, որ հայրենի հոդամասին կուտան մօր մը դիմադիծը ու ազգը կը սկսի իր զոյութիւնը պայմանաւորել այդ հոդին ջերմութեամբ: Այն տեսն ազգը կը հասնի հայրենասիրական բարձրութեան, դիտակցելով այս անգամ, թէ իր դիմագիծն ու կեանքը պայմանաւորուած են հայրենի երկրով, երկիրը առած իրրեւ ամբողջութիւն:

« Հայրենասիրութիւնը ցեղի մը հոդիին ամէնէն ուժեղ արտայայտութիւնն է: Ան զոյապահպանման հաւաքական բնազդ մը կը ներկայացնէ, որ, երբ ազգային զոյութեան վտանգ մը կը սպառնայ, կը փոխարինէ անհատական զոյապահպանման բնազդը»: Ժ· Լը Պոն «բնազդ» բառով կը սահմանէ հայրենասիրութիւնը, այդ բնազդը սակայն զիտակցական արմատներ ունի բնազդ զառնալէ առաջ:

Ազգային դիտակցութեան բարձրագոյն աստիճանն է հայրենասիրութիւնը, որ ընդհանրական է եւ ոչ տեղական, հեռաւոր է եւ ոչ անմիջական, ոգեղէն հաղորդութիւն է եւ ոչ նիւթական: Այդ դիտակցուած մօտեցումն է, դիտակցական հայրենասիրութիւնն է, որ կրնայ առաջնորդել հաւաքական կամքի, հաւաքական ուժի ստեղծման:

Ուղիղ էր Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութեան առաջին մանիֆեստով կատարուած յայտարարութիւնը: Ժամանակը չդաւեց հասնելու համար հաւաքական կամքի կերտումին:

Պէտք է չարունակել աշխատանքը: Հիմա պայմանները աւելի եւս ստիպողական կը դարձնեն հայ ժողովուրդի հաւաքական ուժի առաջացումը: Բոլորը պէտք է մտածեն այդ ուղղութեամբ, պէտք է գործեն այդ ուղղութեամբ: Կան կարելիութիւնները, կ'անդրադառնան յաջողելու:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ
«ԱԶԴԱԿ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱԿ»Ի

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ ԱՐՄԵՆԱԿ Լ. ՄՆՋՈՅԵԱՆ

Հայաստանի դիտական աշխարհը ծանր կորուստ կրեց Փրոֆ· Տոքթ· Արմենակ Լեւոնի Մնջոյեանի վաղաժամ մահուամբ (Փետրուար 1970):

Փրոֆ· Մնջոյեան Հայաստանի Ս· Ս· Հանրապետութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ էր 1953էն եւ Հայաստանի Նուրբ Օրկանական Քիմիայի Ինըստիտուտի հիմնադիրն ու վարիչը՝ 1955էն ի վեր:

Նուրբ Օրկանական Քիմիայի Ինստիտուտը այն հաստատութիւնն է, ուր փորձարկուած, համադրուած եւ կիսա-ճարտարարուեստական չափերով արտադրուած են քիմիական կենսաքիմիական եւ բժչկական – դեղագործական բազմաթիւ նոր նիւթեր: Ան համամիութենական արժէքով ծանօթ հաստատութիւն է, օրկանական քիմիայի կարեւոր չատ մը պատրաստութիւններու համար՝ Խ· Միութեան միակ կեդրոնը:

Արմենակ Մնջոյեան ծնած էր 1904ին, Սարիղամիշ: Հայրը՝ Լեւոն Մնջոյեան ժամագործ էր: Պատերազմի արհաւիրքներէն ճողոպրած պատանի Արմենակը կերպով մը կ'իյնայ Ալեքսանդրապոլ (այժմու Լենինական քաղաքը), ուր կը յաջողի դպրոց յաճախել, 1920էն 1923, միաժամանակ աչխատելով իրրեւ դեղագործի աչկերտ: 1923ին կը փոխադրուի Երեւան, ուր, չարունակելով հանդերձ դեղարանի մէջ աչխատիլ, կ'աւարտէ միջնակարգ ուսումը եւ կ'ընդունուի Պետական Համալսարանի քիմիա – դեղագործական դասընթացքները· ապա, վերադառնալով Երեւան, բժչկական վարժարանէն կը վկայուի 1933ին:

Ուսանողական չրջանին իսկ Արմենակ Մնջոյեան աչքի կը զարնէ իր փորձարկող-քիմիադէտի տաղանդով ու դիտակարգապահական հմտութեամբ: Համալսարանին մէջ թէ անկէ դուրս, երիտասարդ դիտնականը կը կազմակերպէ ու կը վարէ օրկանական քիմիայի եւ դեղագործական աչխատանոցներ: Նախ իրրեւ օգնական դասախօս, ապա իրրեւ ամպիոնի վարիչ՝ 1931էն սկսեալ կը դեկավարէ Բժչկական Ինստիտուտի օրկանական քիմիագիտութեան ճիւղը: 1937ին 1939, նոյն հաստատութեան մէջ կը վարէ անօրկանական քիմիայի ամպիոնը: Միեւնոյն տարիէն սկսեալ, ու մինչեւ 1947, կը վարէ նաեւ Պետական Համալսարանի Քիմիական Ֆաքիւլթէի օրկանական քիմիագիտութեան ամպիոնը: 1945էն մինչեւ 1949, եղած է տնօրէն Հայաստանի Գիտական Ակադեմիայի Քիմիական Ինըստիտուտի:

Երկրորդ Աչխարհամարտի տարինե-

ԵՍ ԴՐՍԵՑԻ ՁԵՄ ԱՌՆԵՐ

(Վէպ)

— *Գուչակեցի այդպէս ըլլալը:*

— *Ի՞նչպէս:*

— *Քու կերպարանքիդ կրած փոփոխութենէն, եւ զրաւ կը դնեմ որ քու ժամադրութիւնդ չատ յաջող ճամբու մէջ է:*

— *Գրաւի պէտք չկայ, քանի որ ես հակառակը չեմ պնդեր, պատասխանեց Արամ միշտ խնդալով, բայց ի՞նչ փոփոխութիւն կը տեսնես կերպարանքիս մէջ:*

— *Քանի մը ժամ առաջ խորին մտատանջութեան մատնուած էիր, մինչդեռ այդ ժամադրութենդ զարձիդ քեզ զըուարթ տրամադրութեան մը մէջ կը տեսնեմ:*

— *Իրաւունք ունի, այնպէս է, հատատեց երիտասարդը:*

— *Եւ այդ բանը զիս չափազանց կը զարմացնէ:*

— *Ինչո՞ւ համար…*

— *Որովհետեւ մտատանջութեանդ առարկան բոլորովին տարբեր է ժամադրութեանդ հետ, եւ երկրորդ առթիւ ըղգացած ուրախութիւնդ չի կրնար առջինին առթած մտատանջութիւնը փարատել:*

— *Ո՞վ գիտէ, պատասխանեց երիտասարդը խորհրդաւոր ձեւով մը:*

Ցետոյ զգալով որ թերեւս պէտք եղածէն աւելի խօսած է՝ աւելցուց·

— *Իրաւունք ունի, հիմակուան զուարթութիւնս զոյութեան պատճառ չունի, մինչ մտատանջութիւնը կայ ու կը մնայ:*

— *Գոհ եմ որ այդ բացատրութիւնը տուիր, ըսաւ Մարտիկ էֆէնտի, որովհետեւ չատ պիտի ցաւէի եթէ տեսնէի որ սիրային յաջողութիւնը կրցած էր քեղ մոռցնել տալ իրական մտատանջութիւններդ:*

Երիտասարդը չպատասխանեց, այլ զոհացաւ թեթեւ մը ժպտելով:

Ճաշէն ետք վերադարձան Պրասըրի տը Լոնար, ուր արդէն իրենց կը սպասէր Լեւոն:

— *Վայ, զոչեց Մարտիկ էֆէնտի, դուն մեզմէ առաջ եկեր ես:*

— *Այո, բարեբախտաբար Թորոս պէյը տունը զտայ, պատասխանեց Լեւոն:*

— *Կը յուսամ որ բանակցութիւնդ յաջող արդիւնք մը ունեցաւ:*

— *Այո եւ ոչ:*

— *Ինչպէս… բացատրէ տեսնենք:*

— *Ձեր առաջարկած զումարը, հազար ոսկի, ընդունեցաւ, բայց վճարման պայմանին մասին համաձայնած չէ…*

— *Այսի՞նքն, հարցուց Մարտիկ էֆէնտի:*

— *Կը պահանջէ որ հազար ոսկին մէկ անգամէն վճարուի իրեն:*

— *Նախապէ՞ս…*

— *Այդ անկարելի է, զոչեց Մարտիկ էֆէնտի Արամին նայելով:*

— *Ինչո՞ւ համար, միջամտեց Արամ:*

— *Դուն տրամադրի՞ր ես Թորոս պէյի պահանջումը ընդունելու, հարցուց Մարտիկ էֆէնտի զարմացական ակնարկ մը ուղղելով Արամին:*

— *Անշուշտ, քանի որ ուրիշ ճար չկայ, պատասխանեց այս վերջինը:*

— *Եւ եթէ դրամը առնելէետքը գործ մը չկարենայ տեսնե՞լ, առարկեց Մարտիկ էֆէնտի:*

— *Ինչ ընենք, հազար ոսկին կորսուած կը համարինք, պատասխանեց Արամ:*

— *Գոնէ Թորոս պէյ կ'երաչխաւորէ՞, թէ պիտի կրնայ Բարսեղ էֆէնտին մի անգամ ընդմիչտ ազատել այս փորձանքներէն:*

— *Ձեռքէն եկածը պիտի ընէ, պատասխանեց Լեւոն:*

— *Այդ բաւական չէ:*

— *Այս դումարը տալով գոնէ կրնանք ապահով ըլլալ թէ թշնամական ընթացք պիտի չբռնէ, աւելցուց Լեւոն:*

— *Լեւոն էֆէնտին իրաւունք ունի, ըսաւ Արամ, հազար ոսկին տալով այդ ապահովութիւնը ձեռք բերել, եւ այս ալ բան մըն է:*

— *Ես չիտակը տրամադիր չեմ այդ պայմաններով դրամ վճարելու:*

— *Իսկ ես պատրաստ եմ վաղն առտու հազար ոսկին համբերու, ըսաւ Արամ հաստատ չեչտով մը:*

Արամի այս յայտարարութիւնը ուրախութեան արտայայտութիւն մը յառաջ բերաւ Լեւոնի աչքերուն մէջ:

— *Շատ իրաւունք ունիս այդպէս մտածելու, ըսաւ, չիտակը կ'արժէ հազար ոսկի տալ միմիայն Թորոս պէյի թշնամութենէն խուսափելու համար, որովհետեւ եթէ ուզէ, չատ դէչութիւն կրնայ ընել, քանի որ մեր օձիքը իր ձեռքն է:*

— *Գու պատճառովդ, ընդմիջեց Մարտիկ էֆէնտի:*

— *Լեւոնը յանցանք չունի, ըսաւ Արամ, ինք բարեմտաբար ամէն բան խոստովանած է անոր:*

— *Ուրախ եմ որ վերջապէս իրար հասկցանք, պատասխանեց Լեւոն:*

— *Ուրեմն երկուքդ ալ համաձա՞յն եք բոլորովին, հարցուց Մարտիկ էֆէնտի որ չէր կրնար իր զարմանքը զսպել տեսնելով Արամի համակերպութիւնը:*

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(103 – Շար.)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԹԱՋԻ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

Յունաստանի Հայ Կապոյտ Խաչին (Հ. Ո. Մ.) վաթսունամեակի հանդէսը տեղի ունեցած է Ապրիլ 12ին, Աթէնքի «Քո – թոփուլի» թատրոնի չքեղ սրահին մէջ, աննախընթաց բազմութեան մը ներկա – յութեան եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

Հանդիսութեան ներկայ գտնուած են Լիբանանի Զբօսաշրջիկութեան նախարա – րը՝ Մեթր Խաչիկ Պապիկեան եւ ազգա – յին մարմինին, յարանուանութեանց, մի – ութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, ինչպէս ազգային վարժարաններու տնօրէնները ու ուսուց – չական կազմերը, թաղական խորհուրդ – ներու անդամները եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ա – րիներն ու գայլիկները:

Օրուան նախագահն է եղած Հայ կա – պոյտ Խաչի Երջանկային Վարչութեան ա – տենապետուհին՝ Տիկին Մարի Վարժա – պետեան, որ ամփոփ կերպով Միութեան պատմականը ըրած է, Յունաստանի մէջ, 1924էն ցայսօր:

Նախագահուհին տուած է պատկերը այն նախախնամական դերին, զոր ան – ցած տասնամեակներու ընթացքին կա – տարած է Հ. Կապ. Խաչը եւ մինչեւ այս – օր ալ կը կատարէ յունահայ իրականու – թեան մէջ, խնամատարական, բարեսի – րական եւ, մանաւանդ, կրթական մար – զերէ ներս:

Յանուն Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ողջոյնի խօսք ըրած է ատենապետ Ներ – սէս Յակոբեան, որ չեշտած է Հայ Կապ. Խաչի նախախնամական դերը՝ յունահայ գաղութին եւ հայ իրականութեան մէջ:

Ապա խօսք առած է Մեթր Խաչիկ Պա – պիկեան, որ ներկաներուն փոխանցած է Խորէն Ա.ի ողջոյնի խօսքը:

Օրուան բանախօսը եղած է Տոքթ. Բաբգէն Փափազեան, Պէյրութէն, որ իր կարգին դրուատիքը հիւսած է Հայ Կա – պոյտ Խաչի աղնուաչէն գործունէութեան:

Հանդիսութեան ընթացքին գործադը – ուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

«Ա. Օ.»

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐԸ

1970ի մարդահամարին համաձայն, ըստ նախնական տուեալներու, Խորհ. Միու – թեան բնակչութեան թիւը, Յունուար 15ին, 241·748·000 եղած է: Ամէնէն յատ – կանչական յաւելումները բնակչութեան թիւի տեսակէտով, քաղաքային շրջան – ներու եւ ասիական ու կովկասեան վայ – րերու մէջ եղած է:

Մարդահամարէն առաջ կը կարծուէր, թէ Խորհ. Միութեան բնակչութիւնը 241 միլիոնի կը հասնի, քանի որ տարեկան մօտաւորապէս երկու միլիոնի յաւելում կ'արձանագրէ վերջին տարիներու ըն – թացքին:

Այս թիւերն ու տուեալները հայթայ – թեց կառավարութեան պաշտօնաթերթը՝ Իզվեստիա: Վերջին մարդահամարէն ի վեր, , որ տեղի ունեցած էր 11 տարի ա – ռաջ, բնակչութեան թիւի յաւելման տո – կոսը եղած է 15,8 առ հարիւր: Ի դէպ նուազ աճ արձանագրած են եւրոպական Ռուսիոյ շրջանները, իսկ կարգ մը ասիա – կան ժողովուրդներ՝ չատ աւելի բարձր:

Մոսկուայի քաղաքային խորհուրդը, որ բնակարաններու եւ փոխադրութեանց իր ծրագիրները կը մշակէ հիմնուելով իր նախատեսած թիւին վրայ, որ է 6 մի – լիոն 700·000, պարզապէս զարմացած է, կը հաստատէն լաւատեղեակ շրջանակնե – րը, երբ տեղեկացած է քաղաքի բնակչու – թեան իրական թիւը՝ 7·061·000:

Խորհրդային իշխանութիւնները դանա – դան միջոցներով (բնակարաններու յատ – կացման սահմանափակումներ եւ այլ վարչական կարգադրութիւններ) մինչեւ հիմա փորձած են սահմանափակել քա – ղաքացիներուն թիւի յաւելումը Մոս – կուայի մէջ: Արդարեւ, պատկան մար – միները անառարկելի կը դառնան մեծ քաղաք – ներու ստեղծումը երկրին մէջ:

Այսուհանդերձ, հակառակ ձեռք առ – նուած միջոցներուն, մեծ քաղաքները ա – ւելի եւս ընդարձակուած եւ խտացած են բնակչութեան տեսակէտով, ինչ որ ցոյց կուտայ, մարդոց տրամադրութիւնն ու ձգտումը բնակելու այնպիսի վայրերու մէջ, ուր հանգստաւէտութեան աւելի լաւ պայմաններ ստեղծուած են եւ ուր մշա – կութային կեանքը աւելի ճոխ է, բաղ – դատմամբ գիւղական շրջաններուն:

Մարդահամարը ցայտուն գարձուած է – րողութիւն մը եւս. այն է՝ Ծնունդներու թիւի տոկոսը չատ բարձր է կեդրոնական Ասիոյ եւ Կովկասեան կարգ մը հանրա – պետութիւններուն մէջ, իսկ միւս կողմէ, դանդաղում մը արձանագրուած է Սլաւ եւ Պալթեան ժողովուրդներու աճին մէջ, եւրոպական շրջաններու մէջ:

Այսպէս, Ռուսական Դաշնակցութեան (ամէնէն մեծն ու կարեւորը բոլոր հան – րապետութիւններուն բաղդատմամբ) բը – նակչութեան թիւը տասնեմեակ տարուան մէջ 11 առ հարիւրի յաւելում արձանա – գրած է միայն, ինչ որ ամբողջ երկրին հետ բաղդատաբար հինգ առ հարիւրի պակաս մը կը նկատուի: Աւելին՝ Ռուսա – կան Հանրապետութեան այն կարգ մը շրջանները, ինչպէս, օրինակ, Արեւմըտ – եան Սիպերիա, ուր ջանք կը թափուի բնակչութեան թիւի յաւելման ուղղու – թեամբ, աճին տոկոսը չատ աւելի նուազ եղած է: Խորհրդային իշխանութիւննե – րուն գլխաւոր հարցերէն մէկն է համո – զել աշխատաւորները, որ երթան հաս – տատուին բնական հարստութիւններով ճոխ, բայց կլիմայական եւ ապրելակեր – պի միջոցներով դժուար շրջանի մը մէջ, այսինքն՝ Սիպերիա:

Ասիական շրջաններու մէջ պատկերը տարբեր է: Ուզբեկիստանի բնակչութի – նը, տասնեմեակ տարուան մէջ աւելցած է 45 տոկոսով, Ղազախստանի մէջ՝ 40 տոկոսով, Քիրկիզիայի մէջ՝ 42 տոկո – սով, Տաճիկիստանի մէջ՝ 46 տոկոսով եւ Թուրքմենիստանի մէջ՝ 42 առ հարիւրով:

Հակառակ այս յարաճուն յաւելումին, Ասիական Հանրապետութիւններու մէջ, երեք սլաւ հանրապետութիւններու, այս –ինքն Ռուսիոյ, Պելոռուսիոյ եւ Ուկրա – նիոյ բնակչութիւնը երկրին ընդհանուր բնակչութեան 70 տոկոսը կը կազմէ դեռ: Աւելին, իրրեւ ամէնէն բազմամարդ ժո – ղովուրդը Խորհ. Միութեան մէջ, Ռու – սերու մեծ զանգուածներ կը գտնուին նաեւ զրեթէ բոլոր հանրապետութիւննե – րուն մէջ:

Թ. Ա. Թ.

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

—o—

Երկու բարեկամներ կը զրուցեն:

— Ինչո՞ւ քարտուղարդ գործէ հանե – ցիր, կը հարցնէ առաջինը:

— Որովհետեւ, ուղղագրութենէ լուր չունէր: Վայրկեանը անգամ մը ինծի կը հարցնէր թէ այս բառը ի՞նչպէս կը գըր – ուի, այն բառը ի՞նչպէս կը գրուի:

— Եւ անշուշտ, այսպէսով բաւական ժամավաճառ կ'ընէր քեզ:

— Այո: Եւ յոգնութիւն ալ կը պատճա – ռէր, որովհետեւ ամէն անգամ ստիպ – ուած կ'ըլլայի ելլելու եւ բառարան նա – յելու, կը յարէ երկրորդը:

×

Օր մը, Սկովտացի մը, սովորական ժամէն չատ առաջ տուն կը դառնայ ու կը տեսնէ որ անուշիկ կինը անծանօթի մը հետ գրկուած, կը համբուրուի տիվանին վրայ: Սկովտացին զայրացած՝ անծանօ – թին կ'ըսէ.

— Այս տեսածէս ետք, պարոն, այս տիվանը այլեւս չեմ կրնար պահել տանս մէջ: Ձեզի կը ծախեմ քսան ոսկիի: Առէք եւ անմիջապէս մեկնեցէք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ԱՆՆԱ ՔԱՐԵՆԻՆԱ

Բայց հակառակ այս նախազգուշու – թեան, Վրոնսքի յաճախ կը տեսնէր փոք – րիկ տղան իր վրայ յառած ակնարկները, ուշադիր ու խոհուն ակնարկ մը. կը նշմարէր նաեւ անոր տարօրինակ երկչո – տութիւնը, իրեն հանդէպ արտայայտած փոխոխական ընթացքը, մերթ դգուիչ ու մերթ պաղ, իբր թէ այդ լակոտը դու – շակէր թէ այս մարդուն եւ իր մօրը մի – ջեւ կարեւոր կապակցութիւններ կային որոնց նշանակութիւնը չէր հասկնար:

Արդարեւ իր մանկական հոտառու – թեամբ, յատակօրէն կը տեսնէր որ իր հայրը, ֆիզիքա վարժուհին, առանց դէշ խօսելու Վրոնսքիի մասին, անոր զգուանքով ու վախով կը նայէին, մինչ – դեռ մայրը զայն լաւագոյն բարեկամը կը նկատէր:

— Ի՞նչ կը նշանակէր այս, ո՞վ էր այդ մարդը: Ի՞նչպէս պէտք է որ սիրեմ զին – քը. մինչ յանցանքը ի՞մս է եթէ չեմ կրնար հասկնալ կամ մինչ դէ՞չ ոտայ մըն եմ:

Այս տղուն ներկայութիւնը Վրոնսքիի մէջ յառաջ կը բերէր այն զգուանքի տա – րօրինակ զգացումը որ ժամանակէ մը ի վեր կը զգար: Աննա եւ Վրոնսքի, եր – կուքն ալ, երբ զայն նշմարէին, կը կրէին այն նոյն զգացումը զոր նաւապետ մը կը կրէ երբ կը տեսնէ որ, ըստ իր կռմնացոյցին, այն ճամբան որուն մէջ արագօրէն կ'ընթանայ՝ լաւ չէ, բայց եւ այնպէս կարողութիւն չունի կեցնելու նա – ւը որ ամէն վայրկեան ալ աւելի կը հե – ռանայ իր նպատակէն եւ թէ այդ սխա – լանքը խոստովանիլը իր կորուստը ճանչ – նալ է:

Տղան, կեանքի վրայ իր միամիտ նայ – ուածքովը, ուղեցոյցն էր, որ կը մատ – նանչէր իրենց խոտորումին չափը:

Այս անգամ Սերժ տունը չէր ու Աննա բոլորովին առանձին նստած էր պատրչ – դամին վրայ, սպասելով տղուն վերա – դարձին որ անձրեւի բռնուած ըլլալու էր ու ծառան եւ աղախինը ղրկած էր զայն փնտռելու համար:

— Հիւա՞նդ էք, հարցուց Վրոնսքի ա – նոր մօտենալով, ի՞նչ ունիք:

Աննա ոտքի ելաւ եւ ուժով մը սեղմեց իրեն երկարած ձեռքը:

— Սղէկ եմ, ըսաւ... քեզի չէի սպա – սեր:

— Ո՛հ, ի՛նչ պաղ է ձեռքդ:

— Ձիս վախցուցիր... առանձին եմ ու Սերժին կը սպասեմ... հիմա պիտի դան:

Թէեւ կը ջանար հանդարտ երեւալ, բայց շրթունքները կը դողդողային:

— Ներեցէք ինծի, բայց չկրցայ օր մը անցընել առանց ձեզ տեսնելու:

— Ձեզ ներ՞ղ... այնքա՞ն երջանիկ եմ ձեր այցելութենէն:

— Բայց հիւանդ էք կամ սրտերնիդ նեղացած, չարունակեց երիտասարդը ա – ռանց ձեռքը ձգելու ու դէպի անոր հա – կած... ի՞նչ բանի վրայ կը մտածէք:

— Միշտ մեւնոյն բանին վրայ, պա – տասխանեց Աննա ժպիտով մը:

Աննա ճշմարիտ կ'ըսէր... երբ ալ զին – քը հարցուփորձէին, կրնար պատասխա – նել «միշտ մեւնոյն բանին վրայ»: Միշտ իր երջանկութեան ու դժբախտութեան պատճառին վրայ:

Երբ Վրոնսքի կուգար, Աննա ինքներէն կը հարցնէր թէ ինչո՞ւ ուրիշ կիներուն համար, օրինակ իշխանուհի Պէյսիի հա – մար՝ որուն Թուչքեվիչի հետ յարաբե – րութիւնը գիտէր, ամէն ինչ դիւրին էր, մինչդեռ իրեն համար ամէն ինչ անճկու – թիւն մը կ'ըլլար:

Այսօր այդ մտածումը, յայտնութեան մը պատճառաւ որ նոր եղած էր, ա՛լ աւելի կը տխրեցնէր զինքը: Աննա երի – տասարդը հարցուփորձեց ձիարշաւի մասին:

Վրոնսքի մանրամասնօրէն պատմեց ե – ղած պատրաստութիւնները:

— Հա՞րկ է որ իրեն ըսեմ թէ կը լռեմ, կը մտածէր Աննա անոր նայելով իր հան – դարտ ու անոյշ աչքերովը: Այնքան եր – ջանիկ է իր ձիարշաւներով որ պիտի չհասկնայ իմ ըսելիք դէպքիս ամբողջ կարեւորութիւնը...:

— Բայց չըսիք թէ ի՞նչ բանի վրայ կը մտածէիք եկած միջոցիս, ըսաւ Վրոնսքի իր պատմութիւնը ընդմիջելով, կը խըն – դրեմ ըսէք ինծի:

Աննա չպատասխանեց, գլուխը մէկ կողմ հակեց եւ անոր նայեցաւ, հարցա – կան կերպով:

— Կը տեսնեմ որ կարեւոր բան մը տե – ղի ունեցած է, ըսաւ սպան, կրնա՞մ վայր – կեան մը հանդիստ ըլլալ, երբ գիտնամ թէ վիշտ մը ունիք զոր ձեզի հետ ես ալ չեմ զգար: Ըսէք զայն ինծի, կը պաղա – տիմ:

«Բայց եթէ այս դէպքին ամբողջ կա – րեւորութիւնը չհասկնայ, իրեն երբեք պիտի չներեմ: Լաւագոյն է բան մը չը – սել: Ի՞նչ օգուտ կայ զինքը փորձի են – թարկելէն»:

Եւ Աննա կը զգար որ իր ձեռքը ու ձեռ – քին մէջ բռնած թերթը հետզհետէ աւելի կը դողդողային:

ԼԵՒ ԹՈԼՍԹՕՑ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մայրամ Թէֆէրեան, զաւակները եւ թոռները կը ծանուցանեն Թէ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Մայիս 3ին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

Ողբացեալ ՕՍԿԻԱՆ ԹԷՖԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Պուլվար Օտտոյի Հայոց Ս. Ցակոբ եկեղեցիին մէջ, 7 Պուլվար Արթիւր Միշօ, Մարսէյլ։

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները։

×

Տէր եւ Տիկին Պ. Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Տէր–Անդրէասեան կը ծանուցանեն Թէ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի 3 Մայիսին Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր եւ տոքանչին ՄԱՐԻԱՄ ԳԼԻՋԸՐԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ապրիլեան Նահատակաց մատրան մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Գեր. Կ. Ամատունի, յառաջիկայ Ուրբաթ, Մայիս 1, ժամը 10,30ին։

Մատրան հասցէ՝

33, Rue St. Raoul Batany, Meudon

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Իսի լէ Մուլինոյի եւ շրջաններու եկեղեցական Ցանճնախումբը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Գլամառ, Մէօտէօնի, Մալաքոֆի, Վանվի, Պուլոնը – Պիյանքուռի երկսեռ հայ հասարակութիւնը այս կիրակի (3 Մայիս) կէսօրէ ետք ժամը 15ին, Սէն Պռիւնօ մատուռին սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

1) Զեկուցում նախկին եկեղեցական Ցանճնախումբի, 2) Նոր վարչութեան ընտրութիւն, 3) Հողի գնման հարցը, 4) Ընթացիկ հարցեր։

Դիւան եկեղեցւոյ Շինութեան Յանճնախումբի

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՓԱՐԻԶ

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական բացառիկ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզեան շրջանի ընկերները, Հինգշաբթի Ապրիլ 30ին, ժամը 20,30ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պր. Աւետիս Փիրղիկեանի մահուան տխուր առիթով Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ եղան հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի.—

Փիրղիկեան զաւակունք 200, Շամախեան ընտանիք 100, Հայ Մարզական Միութիւն 30, Պր. Գուրգէն Զուքուրեան 40, Պր. Շահէն Թազմիզեան, Ռոժէ Գայամեան, Տիկին Վարդուհի Գայամեան, 20ական ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ամերիկայէն իր քոյրը կը փնտռէ Կարապետ Տէր–Զաքարեանը, Քղիի Ապոզնաք գիւղացի։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Քղիի Հայր Միութեան քարտուղարին՝

T. KILADJIAN
18, Rue Thubaneau, Marseille (1er)

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ՇԱՀԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի ծնընդեան 150ամեակին։

Կազմակերպութեամբ Վասպուրական – ցիներու Վիէնի Վարչութեան, Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան, այս կիրակի (Մայիս 3) ժամը 3,30ին Սերքլը Կաթոլիկի սրահը։

Կը նախագահէ ՍԻՄՈՆ ԱՒՏՈՑԵԱՆ, կը խօսի ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ (Մարսէյլէն) Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Օր. Օր. Աճէմեան, Ա. Կարապետեան, Է. Քէլէչեան (արտասանութիւն), Տիկին Մարի Կարապետեան, Օր. Աստղիկ Սանճեան (երգ), խմբերգ եւ պարեր Հ. Ց. Դ. Նոր Սերնդականներու կողմէ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Մայիս 9, ժամը 21էն մինչեւ լոյս
Salle des Sports du Grand Ensemble Sous la présidence de Mr. FRANCESCHI
Maire d'Alfortville, Conseiller général du Val de Marne

DEUX ORCHESTRES
GERARD MELCONIAN et ses part'ners
GREGORY VAKA et ses Tziganes
ՄՈՒՏՔ 12 ՖՐԱՆՔ ՊԱՏՇԱՃ Ճ ԶԳԵՍՏ — ՊԻՒՖԷ
Շամփուրով խորոված
Օթոպիւս 103, իջնել Փլաս տը Փըրթի–Փոռ
Սեղանները ապահովել՝ 368–61–35

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լու Կրան Փէնի եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ընդունած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Պարզեւ Փէլէքեանի մահուան առթիւ.—

Այրի Տիկին Տապանեան 50 ֆր., Պր. Եղիայեան 40, Տէր եւ Տիկին Պաամճեան, Պր. Ոսկիան Շէբուկեւեան, Պր. Պօղոս Արզումանեան 20ական ֆրանք։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապոյտ Խաչէ Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պր. Լեւոն, Ցովսէփ, Մինքայէլ Արծրունի եւ Ռուբէն, նաեւ Անահիտ եւ Զապէլ Արզումանեան, իրենց հօր եւ եղբօր Խաչիկ Արզումանեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻՆ

Այս կիրակի (Մայիս 3) առաւօտեան ժամը 9,30ին (Ա. կայանէն) «Փոքր Ասիոյ հայկական եկեղեցիները»։

Հ.Բ.Ը.Մ. (ՄԱՐՍԷՅԼ) ԼՍԱՐԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի, 30 Ապրիլ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 20,30ին, Միութեան «Ազեք Մանուկեան» սրահին մէջ։

Կը խօսի՝ Պր. ԱՐԱՄ ՇԷՀԻԿԵԱՆ նիւթ ունենալով՝ Բարեգործականի տեսլականը։ Դասախօսութիւնը կը կատարուի հայերէն եւ ֆրանսերէն։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԻՐ

Ֆրանսահայ Ռազմիկներու Միութիւնը Մառեչալ Բաղրամեանի փառիզ ժամանումին առթիւ Մայիս 15ին պատշաճ ընդունելութիւն մը ընելու նպատակաւ, Ցանճնախումբ մը կազմելու համար բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրէ մէկ մէկ ներկայացուցիչ ղրկել Հինգշաբթի 30 Ապրիլ ժամը 7ին, Հայ Մշակոյթի Տունը։

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան Երիտասարդաց Թատերախումբը կը բեմադրէ Ցակոբ Պարոնեանի

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

կատակերգութիւն երեք արար

ի նպաստ Կապոյտ Խաչի եւ Հայ Ուսանողներուն, կիրակի Մայիս 3, ժամը 16ին Անիէռի Քաղաքապետարանի չքեղ թատերասրահին մէջ՝

Centre Administratif et Social, Asnières

Կը մասնակցին Օրիորդներ Սոնա Վարդանեան, Վիքի Մոստիչեան եւ Ազապի Պալեան, Պ. Պ. Իշխան Խաչիկեան, Ազատ Մաթեան, Սերքօ Մոստիչեան, Գէորգ Թէրզեան, Գէորգ Գիւրճեան, Գէորգ Տէմիրեան։

Բեմադրութիւն տաղանդաւոր երիտասարդ Իշխան Խաչիկեանի։ Բեմի պատասխանատու Պ. Գէորգ Գիւրճեան։ Խօսնակ Պր. Սրա Տէմիրճիեան։

Ներկայացումէն ետք հաճելի անակնկալներ։

Վարագոյրը կը բացուի որոշեալ ժամուն. կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

կիրակի, Մայիս 10, ժամը ճիշդ 15,30ին
THEATRE DE L'ATELIER, Place Charles Dullin (Dancourt) — Métro : Anvers

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

կատակերգութիւն մը՝ 4 արար

Հեղինակ՝ Վ. ԳԱԲԱՑԵԱՆ, Հայացուց՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Կը մասնակցին.— ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՀԱՑԿՈՒՀԻ ԽԸՏԸՃԵԱՆ – ԼԱ ՇԱՍՆԵԼ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ։ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, ՓԻԼԻՊ ԹԷՐԶԵԱՆ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊԵՏՐԻԿԵԱՆ, ԱՆԻ ՏԷՄԻՐԵԱՆ, ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ, ԿԱՐՕ ԹՈՍՈՒՆԵԱՆ, ՄԱԿԻ ԽԱՐԵԱՆ։

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Տոմսերու գին 25, 15, 10 եւ 5 ֆրանք Դիմել՝ Մ. Անտոնեան, հեռ. 738-21-18
փ. Թէրզեան 468–87–43, Մասիս 21, Rue Saulnier — Tél. : 770-16-88
Պալթայեան (Ժամին) 98, Rue d Aboukir
Ազամեան 16, Rue Lafayette
եւ Տիամանթէռ ճաշարանը 60, Ռիւ Լաֆայէթ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

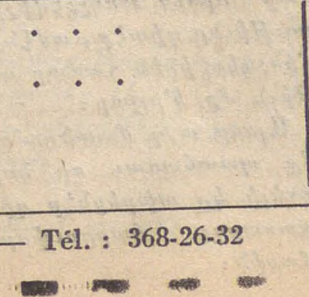
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ 2750 ԱՄՅԱԿ

ԱՌԹԻԻ

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ – ԵՒ – ԳՈՒՆԱՒՈՐ

ՈՒԹ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆ Է 20 ՖՐԱՆՔ

Ետեւ՝ Գիգորը, Մի կաթիլ Մեղր եւայլն։

ԾՆՈՂՔՆԵ՛Ր, ՁԵՐ ԶԱԻԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ԼԵՑՆԵԼՈՎ ԱՑՍ ԿՏՐՈՆԸ ԸՆԹԵՌՆԼԻ ԿԵՐՊՈՎ

Անուն – Մականուն . . . . . .
Հասցէ . . . . . .
Ներփակ վճարումը՝ պանքի չէքով կամ փոստի չէքով
(Արձել ատեղորդ նշանաւորումը)

EDITIONS « EREBOUNI », B. P. 46 CHARENTON - 94 — Tél. : 368-26-32

ՅԱՌԱՋԱԳԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ԱՊՐԻԼ JEUDI 30 AVRIL 1970

LE NUMÉRO 0,50 F.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11·803 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 46e ANNÉE — N° 11.803

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԵՆԻՆ
ԵՒ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ա.

Իր ծննդեան հարիւրամեակը առիթ կ'ընծայէ քննելու դերը, զոր կատարած է Լենին, Հայկական Հարցի լուծման առընչութեամբ:

Յիսուն տարիէ ի վեր Հայաստանի մեր հայրենակիցները յանկերգի պէս կը հոլովին ինչ որ թելադրուած է իրենց վերջին՝ Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին կողմէ: Ուրիշ կերպ ալ կարելի չէր ընել խորհրդային վարչաձեւին տակ:

Ուրեմն, ըստ Հայաստանի մէջ տարածուած ընդհանուր կարծիքին եւ մանուկ ու ձայնասփիւռի միջոցաւ կատարուած անդադրում քարոզչութեանց, Լենինն է, որ փրկած է հայ ժողովուրդն ու Հայաստանը: Հետեւաբար ազգովին պէտք է երախտապարտ ըլլանք բոլշեւիկեան մեծ յեղափոխութեան անվիճելի հեղինակին:

Թամանակին մեր խորհրդային հայրենիքին մէջ աւելի յաճախ կը յիշէին Սթալինի անունը, Լենինը բոլորովին մոռնալ տալու աստիճան: 1953էն ի վեր «Հանճարափայլ»ը չի յիշուիր այլեւս իբրեւ հայ ազգի փրկիչ: Լենինն է, որ յաղթականօրէն ղրաւած է հրապարակը առանձին:

Հայկական Հարցի կարգադրութեան համար ճակատագրական ու բախտորոշ եղաւ առաջին աշխարհամարտը: Մէկ կողմէ Մեծ Եղեռնը, միւս կողմէ Թրքահայաստանի ղրաւումը ռուսական բանակներուն կողմէ, աւելի վերջ 1917ի փետրուարեան եւ հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնները Ռուսիոյ մէջ եւ անոր յաջորդող դէպքերը ստեղծեցին կացութիւն մը, որուն հետեւանքները կը կրենք մինչեւ այսօր:

Աւելի քան կէս դար անցած է ցարական վարչաձեւի տապալումէն ի վեր:

Ներկայիս կրնանք պաղարիւնութեամբ եւ առարկայական կերպով քննել մօտաւոր անցեալի դէպքերը, հիմնուած պատմական անժխտելի փաստերու եւ վաւերաթղթերու վրայ:

Այս վերջիններէն դժբախտաբար կ'ապացուցանեն, որ 1917ի ռուսական առաջին յեղափոխութենէն սկսեալ մինչեւ 1921 Հոկտեմբերի 13ի կարսի դաշնագիրը Լենինն եւ իր նախագահած Գործավարներու Խորհուրդը պաշտպանած են Թուրքերը, ի վնաս Հայերու: Ցանուն համաշխարհային յեղափոխութեան:

Լենին 1917 Մայիսին Պրաւդայի մէջ կը հրատարակէր սարքաւ յօդուած մը Թուրքիոյ Հայերուն մասին, զանոնք ներկայացնելով իբրեւ զոհ «իմպերիալիստ»ներու մրցակցութեան: Մի՛ժամանակ կը յարձակէր Ժամանակաւոր կառավարութեան, մանաւորաբար Աբտաքին նախարար Միլիւկովի վրայ, անոր համար, որ «ռուսական կապիտալիստ կառավարութիւնը հետեւելով ցարական վարչաձեւի օրինակին, դրաման առակ կը պահէր եւ կ'ուզէր Ռուսիոյ կցել Կալիցիոյ մէկ մասը, Թրքահայաստանը, Ֆինլանտիան, Ուկրաինան եւայլն (Ա. Ն. Մնացականեան, Վ. Ի. Լենին եւ հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը, Երեւան, 1963, էջ 228-229):

Նոյն օրերուն, 1917 Մայիսին, բոլշեւիկեան խորհրդաժողովին մէջ Լենին կ'ամբաստանէր Լվովի կառավարութիւնը, որ եսասիրաբար կը չարունակէր իմպերիալիստական պատերազմը եւ տէր կը կանգնէր ցարական ամօթալի դաշտնի դաշնագիրներուն, որոնք «ռուս կապիտալիստներուն կը խոստանան ազատութիւն կաղոպտելու Զինաստանը, Պարսկաստանը, Թուրքիան, Աւստրիան, եւայլն»:

Ցետոյ խօսելով ազգութեանց հարցին մասին, բարձրաղաղակ կը յայտարարէր· «ԵԹԷ վաղը սովետները իշխանութեան տիրանան... պիտի ըսենք, — Գերմա՛նիա՛՝ բանակներդ քաշէ՛ Լեհաստանէն, Ռուսիա՛՝ բանակներդ դուրս հանէ Հայաստանէն — այլապէս սուտ խօսած պիտի ըլլանք»:

ՀՐԱՆՏ-ՕԱՄՕՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԵՔԻՆ ԴԻՐՔ ԿԸ ՃՇԴԷ

ՋՕՐԱՎԻԳ ԿԸ ԿԵՆԱՑ ՀՆԴԿԱՋԻՆԻ ԵՐԵՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ

Փեքին, ինչպէս կ'ակնկալուէր, անմիջապէս զօրավիգ կեցաւ «Հնդկաչինի երեք ժողովուրդներուն», այսինքն Վիէթնամցիներուն, Լաոսցիներուն եւ Խմերներուն՝ «վերաստիճան խորհրդաժողովին» դէմ մղուած պատերազմին մէջ:

Գրած էինք երէկ, թէ զաղտնի հանդիպում մը տեղի ունեցած էր Ապրիլ 24ին եւ 25ին, Հիւս. Վիէթնամի Վարչապետին, Վիէթքոնկի ընդհանուր պատասխանատուին, Լաոսի Ազգային ճակատի պետին եւ իշխան Սիհանուքի միջեւ: Այս հանդիպման ընթացքին է, որ Ամերիկայի դէմ միացեալ ճակատ յարդարելու որոշում տրուած էր խորհրդաժողովի մասնակիցներուն կողմէ:

Արդ Փեքին, պաշտօնական յայտարարութեամբ մը կը ճշդէ, թէ «ամբողջական» ձեւով զօրավիգ կը կենայ «ամերիկեան դաղթատիրութեան» դէմ մղուած պայքարին: Պաշտօնական յայտարարութեան ոճը խիստ է, քանի որ Զինաստան խարանիչ խօսքեր կ'ուղղէ Մ. Նահանգներու հասցէին, զայն որակելով թշնամի աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն, երկիր մը, որ ոտնակոխ ըրած է Ժընեւի 1954ի եւ 1962ի համաձայնագիրները Հնդկաչինի մասին եւայլն:

Այսուհանդերձ, այսինքն հակառակ իր բուռն ոճին եւ Մ. Նահանգներու հասցէին ուղղուած պարսաւներուն, քաղաքական դէտերը նշմարեցին, որ պաշտօնական յայտարարութիւնը անմիջական միջամտութեան մը մասին խօսք չէներ: Այլ խօսքով՝ Փեքին առայժմ կը դոհանայ յայտարարելով, թէ կը բաժնէ Խորհրդաժողովի մասնակիցներուն տեսակէտը եւ համաձայն է, որ համատեղ ճակատ մը կազմուի Ամերիկայի դէմ: Զինաստան կը խոստանայ զօրավիգ կենալ պարզապէս:

Մինչ Փեքին յստակ դիրք կը բռնէ այս խնդրին մէջ, անդին Մոսկուա կը զոհանայ միայն իր «մտահոգութիւնը» յայտնելով ստեղծուած կացութեան համար: Համաձայն քաղաքական շրջանակներու մեկնաբանութեանց, այս հարցին մէջ եւս վիհ մը բացուած է Մոսկուայի եւ Փեքինի միջեւ: Արդարեւ, դիտել կուտան դիւանագէտները, թէ Զինաստան առաջին վայրկեանէն իսկ դիրք ճշդեց ի նպաստ դահընկէց իշխանին Սիհանուքի՝ ան էր որ, ընդունեցաւ Սիհանուքը Փեքինի մէջ: Այս ձեւով յստակ կը դառնայ ակնարկ իրողութիւն մը, թէ Զինաստան մտադրած է հիմնական դեր մը ստանձնել Հնդկաչինի հարցին մէջ:

Ճաքարթայի մէջ Ինտոնեզիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ադամ Մալիք, որ ինչպէս հաղորդած էինք ժամանակին, աչխատանքներ կը կատարէր ասիական խորհրդաժողովի մը դումարումին համար, յայտարարեց առջի օր, թէ խորհրդաժողովը տեղի պիտի ունենայ Ինտոնեզիոյ մայրաքաղաքին մէջ, Մայիս 11ին: Ժողովին մասնակցելու հրաւիրուած են 19 ասիական երկիրներ, որոնց չարքին Զինաստան, Հիւս. Քորէա եւ Հիւս. Վիէթնամ: Ցարդ, համաձայն Ա. Մալիքի յայտարարութեան, ութ երկիրներ պաշտօնապէս ընդունած են հրաւէրը: Միւս կողմէ, անհատականութիւնը թուի ըլլալ Զինաստանի եւ այլ համայնավար երկիրներու մասնակցութիւնը խորհրդաժողովին:

Արտաքին հարցերու Ծերակոյտի յանձնախումբը, Ուաչինկթընի մէջ, դէմ արտայայտուեցաւ Քամպոճի ընծայուելիք զինուորական օժանդակութեան: Աւելի լուրջ ազդարարութիւն մը կը նկատուի՝ Նիքսընի ուղղուած:

Քամպոճի մէջ կռիւները կը չարունակուին անընդմէջ: Քամպոճեան ուժերը յարձակումի անցան Անկ Թասոմի ճակատին վրայ, Փնոմ Փենէն 40 մղոն հեռու, բայց հանդիպեցան բուռն դիմադրութեան: Համաձայն պինուորականներու, քամպոճեան բանակը պէտք ունի ռազմամթերքի, այն ալ զգալի քանակութեամբ: Հիւս. Վիէթնամցիները լաւ պարենաւորուած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԷԱԿԱՆ Համաչխարհային Խորհուրդի նախագահը՝ Նահում Կոլմանի գերման Թերթի մը տուած ասուլիսին ընթացքին դատապարտեց Իսրայէլի կառավարութիւնը, որ Արաբներուն հետ ուղղակի խօսակցութիւնը «վարդապետութեան» մը վերածած է ժամանակ մը ի վեր: Կոլմանի կարծիքով՝ «Իսրայէլ պէտք է փորձէ, այս կամ այն ձեւով, երկխօսութիւն մը հաստատել Արաբներուն հետ, որով հետեւ ժամանակը ի վնաս իրեն կ'աշխատի»: Համաձայն Կոլմանի, Նասր չատ դոհ պիտի ըլլար հարցին խաղաղ լուծումովը: Պէն Կուրիոն, իր կարգին, ձայնաստուած յայտարարութեան մը ընթացքին դիտել տուաւ, թէ Իսրայէլ պէտք է հրաժարի Վեցօրեայ պատերազմի իր հողային աւարէն, բացի Երուսաղէմէն եւ Կոլանի բարձունքներէն:

ՍՈՄԱԼԻԻ մէջ «հակայեղափոխական» դաւ մը ի դերեւ ելած է, համաձայն կառավարութեան մէկ հաղորդումին: Դաւին ղեկավարն էր՝ Զօր. Ալի Ռորչէլ:

ԻՏԱԼԻՈՑ ընկերային տաղնապը վերբերտին յայտուն կը դառնայ: Արդարեւ, չոդեկառքերու պաշտօնէութիւնը սպառնոց դործադուլ մը կազմակերպել շաբաթավերջին: Հիւանդանոցներու մէկ հինդ հազար բժիշկները արդէն իսկ դործադուլի դիմեցին, իսկ երկրին աղբահաւաքները, իրենց կարգին, որոշեցին դործէ հրաժարիլ չորս օր՝ աշխատանքի պայման ներու բարելաւման եւ վճարումներու յաւելման համար:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ազատական շրջանակները կը հաղորդեն, թէ նոր դատավարութիւններ տեղի կ'ունենան ազատամիտ տարբերու դէմ: Չեխոսլովաքիոյ վրայ կատարուած յարձակման առթիւ ուսանողներ եւ մտաւորականներ բողոքներ կատարած կամ բողոքի արտայայտութիւններ ունեցած էին: Այս անձերն են, որ ներկայիս դատի կը կանչուին՝ երկար բանտարկութենէ մը ետք: Շատեր կ'ուղարկուին հոդեբուժարաններ, իբրեւ մբատային խանդարման ենթարկուած անձեր: Ասիկա բանտարկութեան եւ մաքրագործման իւրայատուկ ձեւ մըն է, Խորհ. Միութեան մէջ:

ՏԻԹՐՈՑԹի մէջ, Մ. Նահանդներ, բուռն բախումներ տեղի ունեցան սեւամորթներու եւ ճերմակներու միջեւ: Բախումները ծայր տուին դպրոցներու մէջ: Քաղաքապետը լուսարդել հռչակեց քաղաքին արուարձաններուն մէկուն մէջ, որ 18·000 բնակիչ ունի:

ՊՐԱԶԻԼԻ հիւսիս — արեւելեան երեք նահանգներու մէջ կատարեալ սով կը տիրէ, որու հետեւանքով խանութներու թալան տեղի ունեցաւ: Իշխանութիւնները կը վախնան, որ սովամահ ժողովուրդը անոպայ քայլերու դիմէ: Երաշտն է ստեղծուած կացութեան պատճառը:

ՀԱՐԱՒԱՑԻՆ Ափրիկէի Հանրապետութեան վարչապետը՝ Վորսթըը, յայտարարութեամբ մը ճշդեց, թէ պիտի չանուսկէ կիրարկել ցեղային խտրակատութեան քաղաքականութիւնը· «Ոչ մէկ ճնշում, ուրիշ ալ դայ ան, ի վիճակի պիտի ըլայ չեղեցնելու մեզ՝ մեր առաջադրութենէն»:

ԹԵԼ ԱՎԻՒԻ համաձայն, խորհրդային օդանաւորդներ ժամանակ մը ի վեր կը մասնակցին Եդիպտոսի օդային պաշտպանութեան դործին: Իսրայէլացիք կը պնդեն, թէ վերջին տասը օրերու մարտկոծութիւններու ընթացքին, իրենց օդանաւերը չիման մէջ մտած են Միկերու հետ, որոնք կը ղեկավարուէին ռուս օդանաւորդներով: Թել Ավիվ նկատած է, որ ռուս օդանաւորդները կը զգուչանան մօտենալու Սուէզի ջրանցքի շրջադիծին:

ՖՐԱՆՍԱՑիՆԵՐԸ այսուհետեւ իրաւունք կ'ունենան 1500 ֆրանքի արժէքով տարադրամ փոխադրելու իրենց հետ արտասահման: Ցաւելեալ իրաւունք կը մնայ 200 ֆրանքը: Ցարդ՝ 1000 ֆրանք էր արտօնուած դումարը:

ՌԻՆԻ մէջ, Ֆրանսայի ոտնպնդակի խումբը պարտութեան մատնեց ռումանական խումբը: Արդիւնքը՝ 2-0:

ՀԱՑԻԹիի մէջ կը չարունակուին ձերբակալութիւնները ու բնակարաններու խուզարկութիւնները: Ցարդ ինը հոդի դնդակահարուած է, իբրեւ մեղսակից ըմբոստ նաւաստիներուն, որոնք ոմբակոծած էին նախագահին պալատը:

ՓԱՐիԶի աղբահաւաքներու դործադուլը վերջ դտաւ: Միւս կողմէ դործադուլի դիմեցին թաքսիի վարորդները:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՏՕՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

—o—

Ապրիլ 26ին, կիրակի առաւօտ, Քաթրիէտրալ սրահին մէջ ոգեկոչուեցաւ Ապրիլեան Եղեռնի 55ամեակը, ի ներկայութեան քաղաքական դէմքերու: Արդարեւ, Յուշատօնին ներկայ գտնուեցան քաղաքապետը՝ Կաստըն Տրֆէռ, քաջաբապետարանի խորհրդատուները, Մարդկային Իրաւանց Լիկայի նախագահը եւ ուրիշներ: Երիտասարդութեան եւ մարմնամարզութեան նախարարը՝ Ժոզէֆ Քոմէթի, Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Առաջնորդ՝ Արտաւազդ Եպս. Թրթռեանի ուղղեց պաշտօնագիր մը, ուր կը չեչտէր, թէ զօրավիգ կը կենայ հայ ժողովուրդին:

Յուշատօնէն ետք հսկայ թափօր մը ուղղուեցաւ դէպի Մեռած Զինուորի Յուշարձանը, ուր ծաղկեպսակ մը դետեղեց:

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

բանտարկութենէ մը ետք: Շատեր կ'ուղարկուին հոդեբուժարաններ, իբրեւ մբատային խանդարման ենթարկուած անձեր: Ասիկա բանտարկութեան եւ մաքրագործման իւրայատուկ ձեւ մըն է, Խորհ. Միութեան մէջ:

ԵՐԿԱՐ ՄԱՀԱՑԱԿԱՆ

(Վեպ)

— Վայ ասոտատ ասրամ դրան ետ, յաւատաց եղոյ Հարությունի ֆինչին։ — Ուրախ գոհեր ձեր մեջ մեռելութիւն։ Ինչ, բաւ ֆինչին Աղասի, ինչ։ — Դուս եկաւ Աղասի, ինչ։ — Ոչ, ես ասում եմ, որ ինչ-որ մի բան պիտի լինի, ասում եմ, ինչ-որ մի բան պիտի լինի։ Ինչ, ասում եմ, ինչ-որ մի բան պիտի լինի։ — Ինչ ասում ես

ՎԵՆԵՏԻԿԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Մինչեւ հիմա Վենետիկի եւ Փատովայի փոքրաթիւ հայ գաղութը ապրային մէկ անկիւնը մը չունէր. գրեթէ ամէնքը իրարմէ անջատ եւ հեռու կ'ապրին, ուծա – ցումն ալ օր ըստ օրէ աւելի կը չեշտուի: Այս տարի, սակայն, որոշ աշխոյժ մը սկսաւ տիրել, չնորհիւ ԵՀՈՄի Վենետիկի մասնաճիւղի եռանդուն գործունէութեան: Դասախօսութիւն մը տեղի ունեցաւ, յետոյ Հայաստանի Ֆիլմերու ցուցադրութիւն մը, հուսկ ուրեմն Ապրիլեան եղեռնը ոգեկոչուեցաւ:

Այս վերջինը կարեւորագոյն ձեռնարկը հանդիսացաւ եւ կ'արժէ քիչ մը անոր մասին անդրադառնալ:

Կիրակի Ապրիլ 18ին, կէսօրէ ետք, Փատովայի Մայր եկեղեցիին մէջ հանդիսաւոր պատարագ մը մատուցուեցաւ, Մխիթարեան Հայրերու մասնակցու-

Թեամբ: Պատարագիչ Հ. Սերովբէ Վրդ. Ապրլեան ներհուն քարոզ մը խօսեցաւ, որ խոր տպաւորութիւն գործեց ներկաներուն վրայ:

Նախապէս արդէն բոլոր Հայերուն, ինչպէս նաեւ տեղւոյս բարձրաստիճան Իտալացիներուն, հրաւիրատոմսեր ղրկուած էին, ուստի ներկաները բազմաթիւ էին: Թեմակալ եպիսկոպոսը եւ քաղաքապետը իրենց ներկայացուցիչները ղրկած էին. մի քանի երեսփոխաններ ու համալսարանի ուսուցիչներ ալ հեռագրով իրենց համակրանքը յայտնած էին:

Պատարագէ աւարտին՝ ուսանողները, եկեղեցիին մուտքին առջեւ, բոլոր դուռս ելլողներուն թռուցիկները բաժնեցին որ ամփոփ կերպով կը ներկայացնէին Մեծ Եղեռնը եւ Հայկ. Հարցի այժմեան վիճակը: Յաջորդ օրերուն նոյն թռուցիկները համալսարանական շրջանակներուն մէջ ցրուեցան:

Մեր դաշը կարելի եղածին չափ չատ ծանօթացնելու արդար մտահոգութեամբ, ԵՀՈՄը կապ հաստատեց տեղւոյս Իլ Կածզեթթինօ թերթին հետ, որ հիւսիս – արեւելեան Իտալիոյ մեծազոյն օրաթերթն է, եւ արարողութեան յաջորդ օրը նոյն թերթի երրորդ էջին մէջ լոյս տեսաւ ընդարձակ այլ եւ հոյակապ յօդուած մը Ապրիլեան եղեռնին մասին:

Ուրիշ թերթեր ալ սկսած են հետաքրքրուիլ Հայերով ու իրենց հարցով, ուստի ուսանողները այժմ զբաղած են քարոզչական աշխատանքով:

Այս միայն ԵՀՈՄի արտաքին գործունէութիւնն է, բայց կայ նաեւ ներքինը՝ ինքնազարգացում եւ կազմակերպութիւն, որ նոյնքան կարեւոր է: Ու այս ամէն աշխատանքները տանողները սուս հոգի են միայն:

Ճիշդ է որ Վենետիկի եւ Փատովայի հայ ուսանողները քանեւհինգէն աւելի են, սակայն մեծ մասը չէ փափաքած Ուսանողական Միութեան մաս կազմել. ոմանք ազգային կեանքով չեն հետաքրքրուիր, ուրիշներ ալ խօսքով ազգասէր են:

Պէտք է սակայն ըսել թէ հայ գաղութը եւ Մխիթարեան միաբանութիւնը արդարօրէն դնահատելով ԵՀՈՄի գործունէութիւնը, չեն ղլացած ամէն առիթով իրենց օգնութիւնը ցոյց տալու:

Ու այս քաջալերական վերաբերումն է, արդէն, որ տղոցը միշտ աւելի կը խթանէ գործը չարունակելու:

Ս. Ծ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԿՈՓԱՄԱՐՏԻԿ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Երբ 1967ին կ'ընկերանայի Ֆութպոլի «Արարատ» խումբի չրջապտոյտին Ֆրանսա, Մարսէյլ կը դտնուէի կայարանի մօտ պանդոկ մը երբ եկան ինծի ըսելու թէ երկու հոգի զիս տեսնել կ'ուզէին: Կոփամարտիկ Քէշիշեանն էր՝ ընկերակցութեամբ իր եղբօրը:

Քանի մը չաբաթ առաջ իրենց ազգականներէն մին, որ կը բնակէր Ալֆորվիլ, եկած էր զիս տեսնելու, որպէսզի խօսի այս կոփամարտիկին մասին, որ եկած էր Հայաստանէն:

Մեր խօսակցութիւնը, բնականաբար, դարձաւ կոփամարտի չուրջ:

Եւ այսպէս է, որ քանի մը ամիս ետք, Քէշիշեան ընտանիքը վերջնապէս հաստատուեցաւ Ալֆորվիլ:

Ծնած 1938 Մայիս 8ին, Մարսէյլ, փաք Քէշիշեան ինը տարեկան էր, երբ իր ընտանիքին հետ ներգաղթեց Հայաստան՝ «Պոբեդա» խորհրդային նաւով:

Հոն՝ չուտով կը տարուի մարզախաղով: Ժամանակ մը ոտնագնդակով զբաղելէ ետք, ինչպէս նաեւ մարմնամարզութեամբ, կը նուիրուի կոփամարտի ճիւղին:

15 տարեկանին կ'արձանագրուի Երեւանի Մարմնամարզի դպրոցը, ուր մարմնամարզի ակնառու լրագրողի եւ կըթական փրոֆեսէօր Անդրանիկ Ադամեանի ղեկավարութեան տակ իր առաջին քայլերը կը կատարէ Ազնիւ Արուեստին մէջ:

Առաջին մրցումը կը կատարէ ութ տարուան փորձերէ ետք: Եւ կը յաղթէ. այն առեն 16 տարեկան էր:

Մոսկուայի մէջ կը մասնակցի կրտսերներու միջակումբի ախոյենական մրցաչարքին, ուր կը գրաւէ երրորդ տեղը իր ճիւղին մէջ:

Երիտասարդ Քէշիշեան (Ռուբէն՝ մտերիմներու համար) 63 քիլօ կը կշռէր այդ օրերուն եւ կը պատկանէր դեր-թեթեւ դասին:

Երեւան վերադարձին՝ չնորհիւ իր լրջութեան եւ հաստատակամութեան, կը մասնակցի Շրջանային Ախոյենութեան մրցաչարքին: Եւ այսպէս է, որ Երեւանի ախոյեան կը դառնայ: Գտած էր Հայաստանի ախոյեան դառնալու ճամբան:

Արարատի օդը պողպատեայ դնդերները կուտայ անոր եւ, յաջորդ տարի երկրորդ կը հանդիսանայ Մոսկուայի մէջ, դեր-թեթեւ կոփամարտիկներու ախոյեանական մրցաչարքին:

Երբ 1958ին զօրակոչի կ'ենթարկուի Երեւանի մէջ, ան արդէն 30 մրցումներ կատարած էր եւ չհաց՝ 28 յաղթանակ: Բանակին մէջ եւս անզործ չի մնար: Եւ իր ղեկավարները կը ղիւրացնեն անոր ծառայութեան պայմանները՝ քաջալերելով անոր փորձերը իր նախասիրած ճիւղին մէջ:

Երեք տարի յաջորդաբար (զինուորական ծառայութիւնը կը տեւէ երեք տարի) երիտասարդ Քէշիշեան ախոյեան է Կովկասի Զինուորական Շրջանին: Երբ աղատ կ'արձակուի զինուորական ծառայութենէ՝ ան արդէն զօրաւոր ախոյեան մըն է իր դասին մէջ (վէլթերի ծանրութիւն): Միանալով իր ընտանիքին՝ կը սկսի հետեւիլ իր նախասիրած մարմնամարզութեան, քաղաքային կեանքի մէջ:

Մինչեւ 1966 կը մասնակցի բազմաթիւ մրցումներու: Հայաստանի ախոյեան 1962էն ի վեր՝ կը մասնակցի Խորհ. Միութեան ազգերու ախոյենական մրցաչարքերուն: 1966ին աւարտական կը մնայ ախոյենական մրցումներուն մէջ եւ աքանչելի մարտ մը եւք, միայն կէտերու տարբերութեամբ է, որ տեղի կ'ուտայ Եւրոպայի չնորհալի ախոյեանին առջեւ՝ խորհրդային Ալիեւի, իր դասին մէջ:

Ներկայիս աւարտած է Մարզական Ակադեմիան, ստացած է մարզչի վկայական եւ կը պատրաստուի ամուսնանալ:

Ան կը մարզէ Երեւանի Մարզական Ակումբի ոտնագնդակի խումբի պահեստազօրքը:

Ան կը մարզէ նաեւ Երեւանի Պետական Համալսարանի ոտնագնդակի խումբ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանի ծովահայեաց նոր չէնքին ան – հրաժեշտ չինութիւններուն ի նպաստ կը նուիրեն՝ Տիկին Յովհաննէսեան 300 ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ժամկոչեան, Պր. Ե. Մուրատեան, Զրբաչեան ընտա – նիք, Արզումանօֆ ընտանիք 100ական, Պր. Ա. Կուրինեան (Կուսէնվիլ), այրի Տիկին Բերուզ Գուրթուկեան (Վիթրի–սիւր–Սէն), Տոքթ. Վարդան Եղիչեան (Վիլէօրպան), Ասրիպէքօֆ ընտանիք, Պ. Օննիկ Սարեան, Տէր եւ Տիկին Փափազ – եան (Տրանսի), Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Համբարձումեան, Պ. Ժ. Յովակիմեան (Նիս), Պ. Մ. Հայրապետեան (Իսի լէ Մուլինօ), Պ. Փօլատեան (Պուլոնը), Տոքթ. Մարք Գոհարեան (Վալանս), Պ. Հակար Շահվէքիլեան (Լա Վարէն), Պ. Սեդրակ Ամիրխանեան (Ուլոնը), Տիկին Վ. Հաճեան (Տրակինեան), Պ. Ժ. Տէ – միրճեան, Յովնանեան ընտանիք (Կրը – նոպլ), Պ. Նուպար Առաքելեան (Մար – սէյլ), Օր. Սիրարփի Մալխասեան (Մար–սէյլ), Տիկին Եղիսաբէթ Թաթինեան (Լա Սիոթա), Տիկին Հրաչուհի Էլմասեան (Ֆան), Օր. Մարլէն Մարտիրոսեան (Նիս) 50ական, Ոսկերիչեան եղբայրները (Առնուվիլ), Գասպարեան – Մխիթլճեան ընտանիք (Պուրժ) 30ական, Տիկին Փե – սա Էլէկեան, Տիկին Լուիզ Պետրոսեան 25ական, Պ. Ոստանիկ Աճէմեան (Անկէն), Պր. Մատաթ Ղազարեան, Օր. Արմէն Զի–լինկիրեան, Մըկըրեան եղբայրները, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան, այրի Տիկին Սարգիս Տէօքմէճեան, Տոքթ. Բ. Հ. Նազարեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Գըլըճ–եան (Լիվինէ), Տէր եւ Տիկին Սուրէն Կա–րապետեան, Օր. Նարդուհի Սէրտարեան (Մարսէյլ) 20ական ֆրանք:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մաս – նաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Վ. Գանալէրեանի իր հօր Պր. Մոզեանի ցաւալի մահուան առթիւ:

×

Պօմոնի Կ. Խաչի վարչութիւնը եւ Ա–ռաջնորդարանի Օժանդակ Տիկ. Միու – թիւնը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Օր. Անահիտ Ա–զատեանեանի եւ Տիկին Ազատուհի Տէր–Վարդանեանի իրենց եղբօր եւ հօր ցաւա–լի կորստեան առթիւ:

ՓԱՐԻԶ

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի կեդր. կոմիտէն ընկերական բացառիկ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզեան շրջանի ընկերները, Հինգշաբթի Ապրիլ 30ին, ժամը 20,30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլ. Օտտոյի Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ հոդաբարձութիւնը չնորհակա–լութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրա–տուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի,

Պ. Խաչիկ Արզումանեանի մահուան առ–թիւ, որ տեղի ունեցաւ 25 Մարտ 1970ին (Հայկական Լեգէոնի ռազմիկներէն).—

Տիկին Զապէլ Արզումանեան 10 ֆր. եկեղ., 10 Պ. Օտտոյի Կ. Խաչի, 10 քա–ղաքի Կ. Խաչին: Հայ Ռազմիկներու Մի–ութիւն 20 եկեղ., Ալեքսանեան ընտանիք 50 Պ. Օտտոյի Կ. Խաչին, Վասպուրական–ի Հայրնկ. Միութիւն 30 Պ. Օտտոյի Կ. Խաչին, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Շահրիկ–եան 20 Պ. Օտտոյի Վռամեան կոմիտէին, Տէր եւ Տիկին Ղ. Կիւլեան 10 Մուրատ Ուսումնասիրացին, Պր. Մկրտիչ Սա–քիսեան, այրի Տիկին Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Թիւթիւնեան 10ական եկեղեց. Պ. Ցարութիւն Նիկողոսեան 10 եկեղեց., 10 Պ. Օտտոյի Կ. Խաչին, Պ. Երուանդ Զարդարեան 30 եկեղց., 40 Կ. Խաչին, Պ. Ցարութիւն Պապայիկեան 10 եկեղեց., Պ. Սերոբ Քինոսեան 20 եկեղեց., Պուլ. Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէն 20 ֆր. եկեղեցիին:

Արզումանեան ընտանիք եւ զաւակները կը նուիրեն իրենց հանգուցեալ սիրելի հօր մահուան առթիւ 100 ֆր. Հայ Լեգէոնա–կան Միութեան, 100 Պ. Օտտոյի եկեղե–ցիին, 50 Կապոյտ Խաչին:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Մրմեան Հայրիկի ծնընդեան 150ամեակին:

Կազմակերպութեամբ Վասպուրական – ցիներու Վիէնի Վարչութեան, հովանա –ւորութեամբ Մարսէյլի Կեդր. Վարչու – թեան, այս Կիրակի (Մայիս 3) ժամը 3,30ին Սերբերը Կաթոլիկի սրահը:

Կը նախագահէ ՍԻՄՈՆ ԱՒՏՈՑԵԱՆ, կը խօսի ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (Մարսէյլէն) Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակ – ցին Օր. Օր. Աճէմեան, Ա. Կարապետ – եան, Է. Քէլէչեան (արտասանութիւն), Տիկին Մարի Կարապետեան, Օր. Աստ – ղիկ Սանճեան (երգ), խմբերգ եւ պարեր Հ. Ց. Դ. Նոր Սերնդականներու կողմէ:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

« Յառաջ » Մատենաշար
ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ
Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աջատն Կոմիտաս

Եւ իրր յաւելագիր՝
ՎԱՂԸ
Գրեց՝

Եաչան Եաչնուր

Այս գրքոյկը չի վաճառուիր:
Փափաքողները կրնան դիմել
«Յառաջ»ի

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻՆ

Այս Կիրակի (Մայիս 3) առաւօտեան ժամը 9,30ին (Ա. կայանէն) «Փոքր Ասիոյ հայկական եկեղեցիները»:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

Կիրակի, 10 Մայիս ժամը 16ին, Լիվրի–Կարկանի Սալ տէ Ֆէթի շքեղ սրահին մէջ
Մասնակցութեամբ՝ « ՆԱՅԻՐԻ » պարախումբի լրիւ կազմին
եւ ՆՈՒՐԻ ՃԱՐՊԻԿԵԱՆի նուագախումբին:

Կը ներկայացուի «ԳԱԻԱԹ ՄԸ ԹՂՑ» կատակերգութիւնը:

Հայկական ճոխ պիւֆէ, հայկական եւ եւրոպական պարեր, եւ զուարթ մթնոլորտ

Սեղանները այժմէն ապահովեցէք հեռաձայնելով 738·49·16, 929·91·94, 929·90·23, 929·92·37

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Իսի լէ Մուլինոյի եւ շրջաններու եկե–ղեցասէրն Ցանճնախումբը ընդհանուր ժո – ղովի կը հրաւիրէ Գլամառ, Մէօտէօնի, Մալաքոֆի, Վանվի, Պուլոնները – Պիյան–քուռի երկսեռ հայ հասարակութիւնը այս Կիրակի (3 Մայիս) կէսօրէ ետք ժամը 15ին, Սէն Պուիւճօ մատուռին սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

1) Զեկուցում նախկին եկեղեցաչէն Ցանճնախումբի, 2) Նոր վարչութեան ըն–տրութիւն, 3) Հողի գնման հարցը, 4) Ընթացիկ հարցեր:

Դիւան Եկեղեցիի Շինութեան Ցանճնախումբի

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Մայիս 9, ժամը 21էն միւնչեւ լոյս
Salle des Sports du Grand Ensemble Sous la présidence de Mr. FRANCESCHI
Maire d'Alfortville, Conseiller général du Val de Marne
DEUX ORCHESTRES
GERARD MELCONIAN et ses part'ners
GREGORY VAKA et ses Tziganes
ՄՈՒՏՔ 12 ՖՐԱՆՔ ՊԱՏՇԱՃ Ճ ԶԳԵՍՏ — ՊԻՒՖԷ
Շամփուրով խորոված
Օթոպիւս 103, իջնել Փլաս տէ Փըթի–Փոն
Սեղանները ապահովել՝ 368–61–35

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ապրիլեան Նահատակաց մատրան մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Գեր. Կ. Ամատունի, յառաջիկայ Ուրբաթ, Մայիս 1, ժամը 10,30ին:

Մատրան հասցէ՝
33, Rue St. Raoul Batany, Meudon

ԿԸ ՓՆՏՌՒԻ

Ամերիկայէն իր քոյրը կը փնտռէ Կա – րապետ Տէր–Զաքարեանը, Քղիի Ապող – նաք գիւղացի: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Քղիի Հայր Մխի–թեան քարտուղարին՝
T. KILADJIAN
18, Rue Thubaneau, Marseille (1er)
Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԻՐ

Ֆրանսահայ Ռազմիկներու Միու – թիւնը Մառեչալ Բաղրամեանի փա–րիզ ժամանումին առթիւ Մայիս 15ին պատշաճ ընդունելութիւն մը ընելու նպատակաւ, Ցանճնախումբ մը կազ–մելու համար բոլոր կազմակերպու–թիւններէն կը խնդրէ մէկ մէկ ներ–կայացուցիչ ղրկել Հինգշաբթի 30 Ապրիլ ժամը 7ին, Հայ Մշակոյթի Տունը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կապոյտ Խաչի Անիէր – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան ե–րիտասարդաց Թատերախումբը կը բեմա–դրէ Ցակոբ Պարոնեանի

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

կատակերգութիւն երեք արար

ի նպաստ Կապոյտ Խաչի եւ Հայ Ուսա – նողներուն, Կիրակի Մայիս 3, ժամը 16ին Անիէռի Քաղաքապետարանի չքեղ Թա – տերասրահին մէջ՝

Centre Administratif et Social, Asnières

Կը մասնակցին Օրիորդներ Սոնա Վար–դանեան, Վիքի Մոստիչեան եւ Ագապի Պալեան, Պ. Պ. Իշխան Խաչիկեան, Ագատ Մաթեան, Սերքօ Մոստիչեան, Գէորգ Թէրզեան, Գէորգ Գիւրճեան, Գէորգ Տէ–միրեան:

Բեմադրութիւն տաղանդաւոր երիտա–սարդ Իշխան Խաչիկեանի: Բեմի պատաս–խանատու Պ. Գէորգ Գիւրճեան: Ձօնակ Պր. Աբա Տէյիրմէնճեան:

Ներկայացումէն ետք հաճելի անակն–կալներ:

Վարագոյրը կը բացուի որոշեալ ժա–մուն. կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: